This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

LSoc1220.12.3

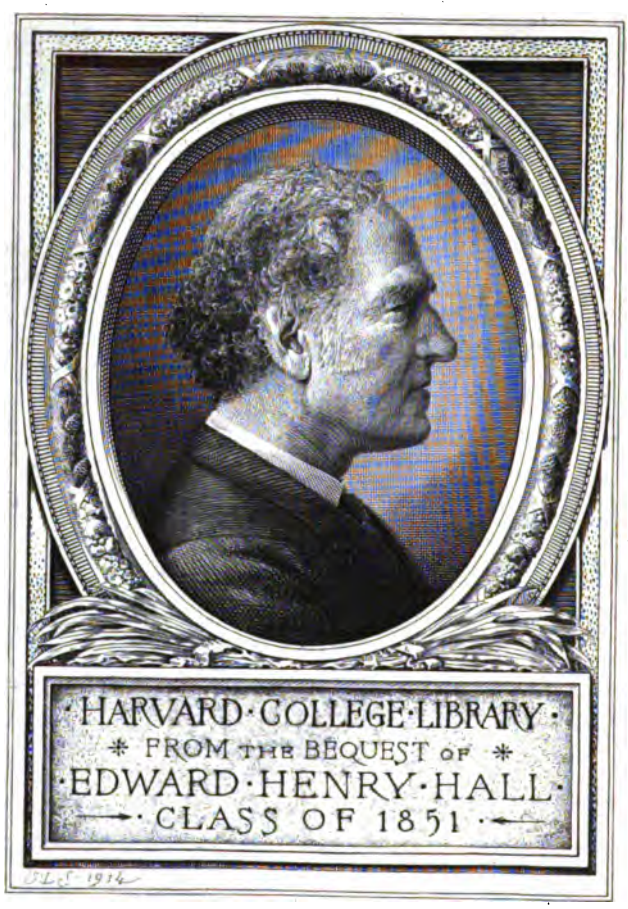

LSoc 1220.12.3

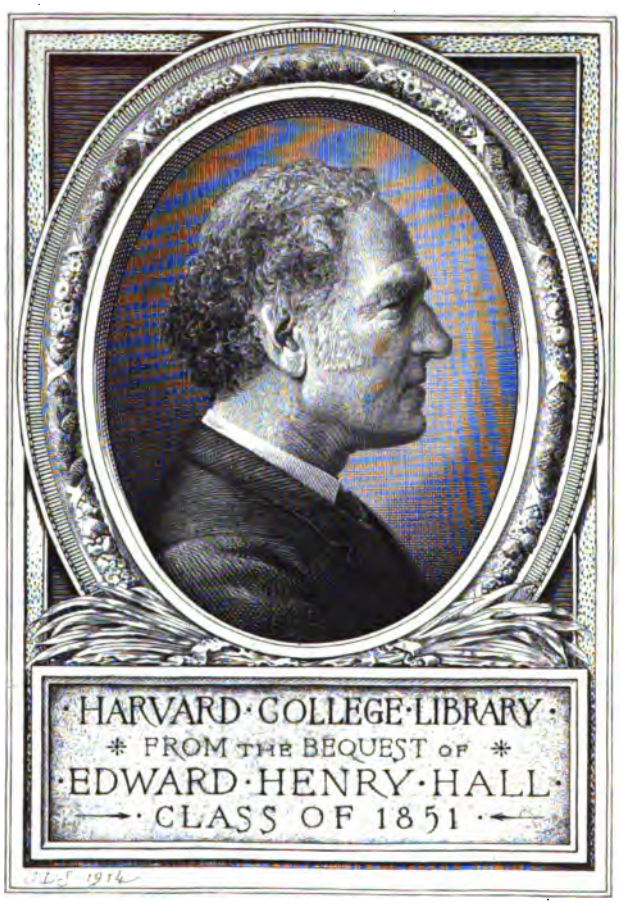

17

ROZPRAVY
ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.

ROČNÍK VII. TŘÍDA III. ČÍSLO 1.

ROZBOR
PODŘEČÍ HORNOOSTRAVSKÉHO
VE SLEZSKU.

NAPSAL

JAN LORIŠ.

(PŘEDLOŽENO DNE 12. ÚNORA 1897.)

V PRAZE.
NÁKLADEM ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.
1899

LSoc 1220.12.3

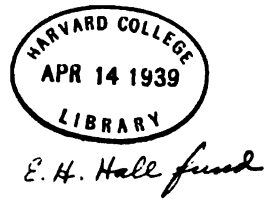

Tiskl Alois Wiesner v Praze.

ÚVOD.

Autor práce tuto podané zabýval se již delší dobu sbíráním dialektického materialu ve Slezsku těšínském, nemaje však určitého úmyslu, dáti výsledky své práce kdy do veřejnosti. Teprve polemika Ig. Hořice a dra Jana Bystroně, vedená v Nár. Listech a Nové Reformě, jíž věc čistě vědecká stržena byla do vřavy novinářské diskusse, a v níž s jedné strany usurpováno kus Těšínska až po řeku Olši pro oblast jazyka českého, s druhé strany kus Moravy až po Přerov pro jazyk polský, přiměla autora k tomu, aby v práci sběratelské pokračoval, maje hlavně zření k jazykové hranici mezi oběma bratrskými kmeny slovanskými, českým a polským. Prvotně pak zamýšlel vydati zatím jen krátký spis o hláskosloví podřečí hornoostravského v programu rakovnické realky; ale munificencí velesl. České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění bylo mu možným učiněno, aby ještě jednou podnikl cestu do Slezska a práci svou prohloubil a rozšířil. Výsledek dřívějších studií i této cesty, vykonané o prázdninách v letě r. 1897, dovoluje si autor zde podati.[1])

Dle kroje lze mezi obyvateli těšínského Slezska rozeznati čtvero kmenů: 1. Lachy v severní nížině kolem Fryštatu a Bohumína; 2. Valachy polské ve střední pahorkatině kolem Těšína a Skočova; 3. Horaly na horním toku Olše a Visly a 4. Valachy moravské v jihozápadním cípu Těšínska.[2])

I vidíme, že pojmy Lach a Valach ve Slezsku se nekryjí s pojmy Lach a Valach, jak je stanovil Fr. Bartoš ve své Dialektologii moravské I.

[1]) Nemalou úslužnost projevili a cenné pomoci autorovi poskytli pánové: J. Carbol, představený obce Morávky, J. Kaňák, obecní písař téže obce, dále učitelé J. Březina, E. Rusina, A. Gärtler, jakož i mnozí jiní zde nejmenovaní, jimž tímto vyslovuji povinné díky.

[2]) Srv. dra Frt. Slámy Vlastenecké putování po Slezsku str. 180 sl., 346 sl. Kroj moravských Valachů ve Slezsku nazývá Sláma frýdeckým. Frýdeckým sluje Bartošovi také nářečí jejich.

Neboť slezští Laši mluví dílem česky, dílem polsky, Valaši těšínští pouze polsky. Horalé, již se krojem hlásí ke Slovákům, jsou co do jazyka Poláci. Zbývající kmen v pořící horní Ostravice počítá Bartoš k Lachům, ale lid tento patří ethnograficky a z velké části také linguisticky k moravským Valachům. Máť sice jeho řeč tytéž známky, které Bartoš stanoví za hlavní znaky lašštiny, totiž: 1. polský přízvuk; 2. ztrátu rozdílu ve kvantitě slabik; 3. měkčení slabik *ne*, *de*, *te*; 4. stejné zakončení lokalu a instrumentalu jedn. č. v rodě muž. a stř. sklonění náměstkového a složeného — vesměs to zjevy způsobené sousední polštinou, jako v severní lašštině: ale jinak toto nářečí co do fonologie i morfologie, i co do materialu slovného úplně se shoduje s nářečím valašským na Moravě. Mnohá slova, jež Bartoš ve slovníčku, k Dialektologii přidaném, označuje za pouze valašská, náležejí také tomuto nářečí, a jiná, jež jsou označena výhradně za lašská, ve slovníku nářečí hornoostravského scházejí.

Jiný důkaz vidíme ve vědomí lidu samého a v jeho kroji. Nazýváť lid v oblasti horní Ostravice sám kroj svůj valašským (dle Slámy kroj frýdecký). Tento původní kroj ovšem již asi před 40 lety vymizel úplně nahrazen byv neurčitým krojem, s jakým se nyní po obou stranách celé Ostravice setkáváme. Starý onen kroj shodoval se v podstatných částech s krojem, který na moravském Valašsku dosud jest zachován. Dívky svobodné pletly své vlasy do jednoho nebo dvou vrkočů, jež volně visely dolů; ženy vdané a »závitky« uplétaly z vlasů dva vrkoče, jež ovíjely kolem hlavy. Hlavu a skoro půl čela kryl krajkový čepec. Dále ženské nosily košili, jež se skládala ze spodní hrubé, sukni podobné části a ze životku, pod paže sahajícího a na jedné tkanici přes rameno zavěšeného. Vrchní část těla pokrývaly krátkým plátěným kabátkem, ani ne po pás sahajícím, dole na dva prsty širokým límcem olemovaným. Rukávy byly široké, nad loktem sesbírané. Límeček u krku i rukávů byl obyčejně černě vyšíván. Sukně byla jedna zadní (štrafka), obyčejně černá, a jedna přední (přednica). Bruclek a kacabaja, v zimě kožuch, doplňovaly oděv. Ve svátek nosily ženy velkou bílou plachtu, jejíž dva cípy se zavazovaly na prsou, a na hlavě velký bílý šátek, často v rohu černě vyšívaný, jehož dva cípy se pod bradou otáčely a v týle vázaly. Mužové pak měli mentlíky, podobné fraku bez šosů, a posud v zimě nosí těsné nohavice z bílé houně, jako sousední Slováci.

Přidělení hornoostravských Valachů k Valachům moravským shoduje se také s významem slova Lach, které dle Nehringa (Archiv f. slav. Phil. III. 436 sl.) znamená obyvatele roviny, jsouc utvořeno od slova ljada (*lęda) jako brach i svach od brat i svat příponou -chъ; dle Perwolfa od lêcha (ibid. IV. 64 sl. a 75). Na horní Ostravici strmí však vysoké hory, nesluší tedy jich obyvatelům název Lach.

Hornoostravským dialektem mluví tudíž Valaši, vystrčení nejdále na východ až do pořící Morávky; i představuje mluva jejich nejvýchodnější odnož jazyka českého na Slezsku. Sahať zde jazyk český v oblasti říčky

Morávky na jih až k uherské hranici, kde se stýká se slovenštinou, a na východ až k Lomné a Jablunkovu, kde sousedí s polštinou.[1])

Hlavním pak znakem podřečí hornoostravského jest změna původního dlouhého *á* v krátké *o*. Pokud toto *o* neobmezeně vládne, potud po rozumu našem bydlí Valaši. Kde však místo původního dlouhého *á* nastoupilo pouhé krátké *a*, tam jest území lašské. Bydlí tedy Valaši na území slezském v těchto obcích: na Morávce, Pražmě, Krásné, Starých Hamrech, v Nové vsi, Malenovicích, Borové, Lubně, Pržně, Janovicích, Raškovicích, Horních a Dolních Lhotách, Nošovicích, Skalici, Bažce, Starém městě, Frýdku, Nových Dvořích, Dobré, Bukovicích, Dobraticích, Šprochovicích, Vojkovicích, Kocurovicích, Pazderně, Leskovci, Bruzovicích. Na sever od Bruzovic se pravidlo o krátkem *o* místo dlouhého *á* počíná másti, i nastupuje promiscue krátké *a*. Zde počíná území lašštiny. —

O hláskách podřečí hornoostravského lze všeobecně říci, že zachovaly z části stav jazyka praslovanského (působením blízké polštiny), z části stav staré češtiny a z části podlehly zvláštním změnám, někdy polštinou nebo slovenštinou způsobeným. Hlásky, které toto podřečí proti spisovné češtině zachovalo, jsou: ć, dz, dź, dž, l (měkké), ł (tvrdé)[2]), ś, ź, i (měkké), y (tvrdé). Naproti tomu se vzdalo rozdílu ve kvantitě samohlásek, vyslovujíc všecky slabiky stejně krátce[3]), a přeložilo přízvuk s první slabiky slova na slabiku předposlední, zejména ve slovích o lichém počtu slabik. Český přízvuk však jest zachován v pozdravení: pòchvalìmbudź! nàvěkjàmyn! Dále: bĕz uròku! zèjtra (= zà jitrà), prò Jana svateho! I v starobylém říkání:

---

[1]) Dle Malinovského (Zarysy życia ludowego na Szląsku. Warszawa 1877. str. 7.) táhne se hranice mezi češtinou a polštinou, počínajíc od hranic pruských okolo Mor. Ostravy, Šenova, Venclovic, Špluchova, Bruzovic, Kocurovic, Vojkovic, Šprochovic, Dobratic, Lhot a Morávky. Tyto vesnice leží prý ještě na území, oficielně k jazyku českému počítaném, ježto v jich školách jest učebným jazykem čeština. Bystroňovi však (O mowie polskiej, str. 2. pozn. 1.) se zdá, že hranice ethnografická leží ještě dále na západ, kdežto Czörnig ji posunul o něco dále na východ. — Tu sluší poznamenati toto: Nejvýchodnější školy české mají obce Heřmanice, Michalkovice, Radvanice, Pětřvald, Orlova (ovšem zde jen privatní škola závodní vedle veřejné evangelické školy polské), Prostřední Suchá, Špluchov, Žermanice, Domaslovice, Dobratice, Morávka. Jest tedy oficielní hranicí češtiny čára, tažená vesnicemi: Heřmanice, Michalkovice, Radvanice, Pětřvald, Prostřední Suchá, Špluchov, Žermanice, Domaslovice, Dobratice a odtud hřebeny horské, táhnoucí se mezi obcí Morávkou a polskými obcemi Komorní Ligotkou, Řekou, Tyrou, Košařisky a Lomnou. Viz přiloženou mapku. V Bludovicích, jež leží na čáře mezi Suchou a Špluchovem, jest škola polská. Jižní část hraniční čáry jest horskými hřbety přesně určena: o čáru od Dobratic na sever mohou povstati spory, ježto mluva výše vytčených osad s českými školami obsahuje neobyčejně velké množství polských živlů. Srv. ukázku z Dobratic. Pouze Domaslovice nejsou sporné, jsouť rozhodně české.

[2]) Na polském území přechází ł skoro v u. Tak se posmívají Dobratičtí obyvatelům Ligotky, že vyslovují byua, šua.

[3]) Kvantita však nezmizela beze stopy. O tom viz na str. 7. a později u jednotlivých samohlásek.

Tů mě bòli, tů mě pchà,
střč mě, Bàbo, dȍ měchà
ȁ z měcha dȍ pytlà,
ȁby mě smrć ňěchytłà!

Porůznu se i jinde česky přizvukuje, jakož jsme slyšeli: to je prȍ kurky.

Proti Bartošovi (Dial. I. str. 98.) budiž konstatováno:

1. že *y* zní sice zhruba, ale podržuje povahu hlásky *i* a nepřechází téměř v hrdelné *e*; 2. hláska *i* zní jako *y* pouze po *c*, málokdy po *z* (*z* vzniklém z *g*, viz str. 23.), nikdy po *č*, *š*, *ž*, *ř*; 3. ve slově *vem* nezní *m* jotovaně; 4. hlásky *k* a *t* se neaspirují; 5. hlásky *ć*, *ś*, *ź* znějí tak asi jako v polštině; ale ve skupinách, kde se nacházejí na místě prvém (ść, źć, ćć, źń), jest assibilace nad míru slabá: *ś*, *ć*, *ź* tu zní skoro jako *s*, *c*, *z*. V horách v údolí Lučce pod Bezkydem pak tyto měkké sykavky přecházejí v *š*, *č*, *ž*. Rovněž tak v městě Frýdku.

A. O hláskách podřečí hornoostravského.

I. Samohlásky.

A.

I. Jak již v úvodě řečeno, nezná podřečí hornoostravské rozdílu ve kvantitě samohlásek, ale délka nezmizela beze stopy. Dlouhé *a* se změnilo v *o*, před *m* a *n* v *u*. První z těchto změn (a snad i druhou) má podřečí hornoostravské společně se sousedním nářečím slovenským za Bezkydem okolo Čace a v horním Trenčínsku.[1]) Změna ta povstala, jak se učí, působením polštiny; ale střídnice *o* v hornoostravském podřečí se nekryje s polským *a* tak zvaným stísněným, nýbrž s českým dlouhým *á*. Netřeba nám tudíž podávati příkladů, kde se hornoostravské *o* shoduje s českým spisovným *á*; za to uvedeme pokud možno všechny případy, kde obě tyto hlásky od sebe se různí. Máť podřečí hornoostr. na mnohých místech krátké *o*, kde ve spis. jazyce jest krátké *a*. Zde předpokládati jest dloužení a pak teprvé změnu v *o*.[2])

Hornoostr. podřečí má *o* proti spisovnému *a*:

1. ve všech min. příčestích čin., která se ve spis. jazyce končí na *-al*, v rodě muž. čísla jedn.: začoł začała, zajoł zajała, vźoł vźała, kloł kloła, zapoł zapała, ćoł ćała, žoł žała, dostoł dostała, społ spała, hroł hrała, łumoł łumała, ňechoł ňechała, puščoł puščała, pisoł pisała, stavoł stavała, žhroł žhrała, kupovoł kupovała, zkazovoł zkazovała atd.

Povstala-li koncovka *-oł* ze staženého *-áł*, zůstává *o* i ve tvarech odvozených: loła loł (= lil), łoł łoła, odźoł odźoła, hřoł hřoli, šoł šoli (= sel), smoł smoli śe, vůoł vůoli (vêjati), zdřoł zdřoła (ale: zdřały adj.);

2. v některých jiných příčestích, když se odsuje koncové *-ł*: upod upadła, krod kradli, kłod kładła atd.;

---

[1]) Zas o jeden důkaz víc, abychom podřečí toto počítali k nářečí valašskému, t. j. ke skupině nářečí slovenských. Viz Dr. Pastrnek, Beiträge, str. 75.

[2]) Na týchž místech moravští Valaši namnoze dlouhé *á* zachovali.

3. v impt. sloves V. třídy: schovoj schovojće, zaviroj zavirojće (působením školy také: schovejće) atd.; také v jiných impt., kde v poslední slabice by mělo býti *a*: prov (praviti) provće, porodź porodźće, postov, zavož;

4. ve vzoru kuře pl. gen.: kuřot, ćelot, prašot dźivčot;

5. v pl. gen. některých jiných jmen podst.: galot (galaty), krov, vrot.

Z toho vidíme, že hornoostr. podřečí má *o* rádo hlavně tam, kde se *a* nachází v poslední slabice slova, zavřené jen jednou souhláskou.

6. Dále shledáváme *o* ve vzoru znamení sg. gen.: obilo, vrbo, kłoćo skolo (skalí), liśćo, trňo, zelo atd.;

7. ve sklonění složeném sg. nom. fem.: ňeškajšo, ročňo doba, lepšo voda, dobro služba atd.

8. Konečně jest hornoostr. *o* (*u*) proti spisovnému *a* porůznu v jednotlivých slovích: barun gen. barana, čechmun (i čechman) gen. čechmana dłuň gen. dłaně, furmun gen. furmana, gořoła, hod gen. hada, hojny, hrtuň gen. hrtuňa, hłod gen. hładu, chłop gen. chłopa (= muž, sedlák), ale chłap (= chlap, chlapík), o Juně, ve svaty Jun, Junek (žertovně vedle Janek), Junovice[1]), kijuň gen. kijaně, kołovrot gen. kołovratu, kunoř (= konar), kopoć (nástroj), kravoř, kravořka, masoř, morovsky (= vsi Morávky se týkající: moravsky = Moravy se týkající), mroz gen. mrazu, Mruzek (pol. mrózek), nakoz gen. nakazu, nouka, ňerod fem. ňerada, obyčoj gen. obyčaju, odvečero, ochłodnuć, poćerky, płukać (pol. płókać), povoł gen. povału, předoj gen. předaja, provoz gen. provazu, řetoz gen. řetaza, řetozka, snožny (= čistý): snažny, ščob gen. ščobu, špok gen. špoka, troky (pol. troki, čes. trak, tračec), zakoz gen. zakazu, zunść 1. os. zundu (= zajdu), žol gen. žalu, žlob gen. žlabu.

Naproti tomu jest hornoostr. *a* proti spisovnému *á* v těchto slovích[2]): Baňa, błana (p. błona), błato (p. błoto), brana, časć, dłato (p. dłoto), draha (p. droga), drapnuć, hrabě, hřadka, hrach, cham, chranić, jama, kadź, kamyň, karbač, kartač, kłada (p. kłoda), kłaść (i p.), korab, -krać (p. -kroć) na př. dvakrać, kral, krasny (ale Krosno, vesnice), krava (p. krowa), łaska, mak, maj, mama, mamić, mary (vesměs také pol.), masło, nabožny, nakoz, napad, narada, navał (vesměs také pol.)[3]), ňestały, ňima ho tam (= není ho tam), orač, nas, naš, pakaž, pan (vedle pun, iron.), para (= pára): pora (= pár), parada, parkan, pas, paść (= pásti), pasmo, pořadny (ale pořodek), prać, praca, prah, pravo, rada, rado, raj, rana, rano, roz gen. razu, sadło, scać, skała: skoli (collect.), słama (p. słoma), spać, sprava (ale sprovka), škřaň, šparak, tata, třaść, varka, vas, vaš, vłada, vłaha, vłasek, vrabeł (= ďas; ale vrobel = vrabec), vrana (p. wrona), zakaz,

---

[1]) V Janovicích samých vyslovuje se dlouhé *ā*: jo sym z Jánovic.

[2]) Pozoruhodno jest, že *a* bývá ve valné části tvarů trat, tlat z pův. tort, tolt, kde polština má trot, tlot.

[3]) Jinde jest *no-*: nobožinstvi, norud gen. narodu atd.

zapach, zapał, zapis, zasłuha,[1]) zdarny, zkaza, znać, ztrata, zvać, žaba, žaťa, žlabek. Krátké *a* mají také všechna podst. jména slovesná: kašlani, pytani, zpivani atd. Ve sklonění jest *a* v pl. lok.: kravach, holubach, košćach. O kvantitě kmenových samohlásek infinitivních viz na příslušném místě.

Z toho všeho plyne: Hornoostravské podřečí rozeznávalo kdysi dlouhé a krátké slabiky. Působením polštiny rozdílu ve kvantitě pozbylo, avšak zůstal reflex její ve vyslovování pův. dlouhého *á* jako krátké *o*. Délka byla celkem na týchž místech jako v češtině spisovné. Proti spis. jazyku však se jeví snaha, dloužiti poslední slabiky jednou souhláskou zavřené[2]). Kde proti českému *á* v podřečí hornoostr. jest *a*, tam jest patrný vliv polštiny.

Poznámka: Stažením vzniklé *á*, jak již z příkladů nahoře uvedených vysvítá, jeví svou délku ve střídnici *o*. Ale slova nale (= no + ale), patyka vedle pijatyka, tŕa vedle třeja podržela *a*.

II. 1. A, které je střídnicí za psl. *a*, zachovalo se (uvádíme zde hornoostr. střídnice *o* a *u*) proti měkkým střídnicím spisovné češtiny:

a) v kořenných slabikách: baran, baranek[3]) vedle beranek, jež pochází z kostela, jahňa, javić, jasle, jastřob, jaščur, joščirka, jazovec, krajči, vajco, čakač (ale čekać), čakačka, předoj gen. předaja, přidajny;

b) v příponách kmenových: kolaj, ňeškajši, včerajši, a u všech sloves V. tř. vz. 1[b], jako: macać (stč. máčěti), močać, oběcać, obłapać, ponaučać, poručać, rozmyšlać, stavać, volać, vybizać, vynošać, vyrobać, zavadzać zvožać atd. Dále máme původní *a* v adjektivech na *-jany* (pův.-*ěno*-) a analogií také ve všech adjektivech, kde bylo původně *ê*: voščany, mědźany, słamany, dřevany atd.;

c) v koncovkách tvarův ohnutých:

u vzoru chlap-dub v sg. gen.: boloka, kuła, kumina, mosta, płota, stoła, struma, voza, vředa. Genitivů na *-u* jest poměrně málo. Ovšem u- kmeny mají náležité *u*: dumu, medu, sadu; dále hydu, ledu, pohledu a j.

A shledáváme také ve vzoru oráč-meč v sg. gen. akk.: kołoča, meča, muža, učitela; z kostela pochází tvar Ježiše;

u vzoru moře v sg. gen.: obilo, zelo; v pl. nom.: obila, zela;

u vzoru duše v sg. nom.: duša, hroza, meza, zyma (vedle zym); v pl. lok.: dušach, opicach; v pl. instr.: dušami, hrozami; v pl. dat., kde jest hlouhé *á* před *m* ztemněno v *u*: dušum, sviňum;

u vzoru paní pl instr.: paňami;

u zájmen rodu žen.: moja, tvoja, svoja, naša, vaša;

ve sklonění složeném nom. fem.: včerajšo, lepšo.

2. Nosovek hornoostr. podřečí nezná. Ve slovích z polštiny přejatých (celkem jsou asi čtyři) *ą* přechází v *un*, *ę* v *ym* (*yn*): gymba, gŕundźil

---

[1]) Jinde jest *zo-*: zohun, zokun, zoruba, zolity, zumek, zorobek atd.

[2]) Když se na koho volá přes pole, poslední slabika se prodlouží a pronese hlasem mnohem vyšším než předcházející.

[3]) V říkání: Janku, Janku, černo vlna na bilym baranku!

řundźić, trumbera. Za psl. *ę* jest všady střídnice *a* jako ve spis. jazyce. Toto *a* jest proti přehlasovaným tvarům spis. čestiny zachováno (nebo změněno v *o*:

a) v těchto kořenech[1]): načoć (čęti), dżaćel (dętelъ), dźosno (dęsn-), jačmýň (jęčьmy), jačeć vedle ječeć (jęk), zajakovać śe, joć (jęti), vżać jařaby (rębъ), klačeć (klęk), klakać, klaknuć, klača, kloć (klęti), Lach (lęchъ), přelač (lęk, srv. proláklina), lakać śe, laknuć śe, paṁotka (mętъ), pamatać, ṁadžgać (mękъkъ), ṗaść (pęstь), ṗata (pęta), ṗoć, ṗoł (pęti), patok (pętь), ṗatro (pętro), přaść (prędą), přadza, přaslica, řetoz gen. řetaza (retęzь), řetozka, jastřob gen. jastřaba (jastrębъ), śohnuć (sęgnąti), śohać, śoha, přiśaha, śačeć (sęknąti = fluere, srov. prosáklý), slačeć (pol. ślęczeć), slačok, v̓adnuć (vęnąti), zv̓adły, sv̓aćić (svętъ), ale svaty, sv̓adźić (pol. swędzić), ćahły (tęg-), ale tohnu, čoži śe mi m. ćoži (tęgъ), třasu (tręsъ), v̓oznuć (vęz-), źobnu (zębą), źać (zętь = zeť), žahadło, žgodło (žęlo), žoć (žęti).

b) V příponách kmenových se tato střídnice za ę jako v jaz. spisovném obyčejně mění v *ě*, *e* a úžením v *i*. Vedle příd. jména zaječi máme však Zajači (jméno topické na Morávce). Dále jest *a* ve vzoru kuře: kuřa, kuřaća, kuřaću, ćela, ćelaća atd.

c) V koncovkách, tvarův ohnutých zachováno jest *a* v podobě střídnice *o* v 3. os. pl. ve vzorech *trpěti* a *prositi*: trṗo, prośo; dále vědźo jedźo, analogií uṁo[2]).

3. Dále máme *a* v některých slovích, kde je střídnicí za původní *é*. Působení polštiny a slovenštiny je zde patrné. Případy jsou tyto:

a) uprostřed slov mimo koncovky kmenové a ohýbací: jaščur, joščirka. M'arka (přejato z pol. a vyskytá se jen jako příjmení; jinak měrka), šklab, šklabić śe, šklabaty, žgodło (stsl. žalo), žol, (žalь), pram (prêmъ?); dále ve slabikách stažených: hřoć (grêjati), loć (lêjati), loćina, odźoć, zazdźoć, śoć (sêjati), śoćina (= mlází), sṁoć śe (smêjati sę), v̓oć (vêjati), źoć (zêjati), — Proti polskému *zamiatać* máme *zamětać*; ve *věko* jest *ê* nezúženo jako, v polštině, dále *věter* (= vítr);

b) ve kmenech: obyčoj gen. obyčaja (ale obyčejny), dřev̓any, mědźany, słaṁany, kěla (kolê), tela, jiza, ňejiza.

4. Konečně jest *a*, kde bylo původně *e*, ve vzoru *kuře* v sg. gen.: kuřaća, ćelaća, hřiḃaća — patrně analogií dle gen. *města* a oporou o polštinu. Ve vzoru *kost* taktéž v plur. dat., lok. a instr. místo ь: kośćum (*á* ztemněno v *u*), kośćach, kośćami.

V cizích slovích máme *a* v těchto případech: brantol (Brettnagel), šprnol (Sperrnagel), hamovać (hemmen), harynek (Häring), larmo (Lärm), orlab (Urlaub), rachunek (Rechnung). Proti spisovnému *á* jest *u* ve slovích: drut, drućoř, drutovać (dle pol.); místo cizího *a* jest *y*: paryzol.

---

[1]) Uvádíme také ty případy, kde proti spis. jazyku jotace jest zachována.

[2]) Na pomezí polštiny v osadách v úvodě (str. 5. pozn.) uvedených: trṗum prośum, vědzum, jedzum, uṁum.

Aj se přehlasuje v superlativní předponě *nej-*: nejšumnější; ale zachovalo se ve slově *nojspiš*. Přehláska je dále: grejcar, zejtra, dej (vedle doj), počkej, dočkej (vedle dočkoj), bodej.

Ve slově *bezmal* vedle *bezmala* jest *a* odsuto. Sloveso *hřebać* (pol. grzebać) nepovstalo ze *hrabać*, nýbrž sloveso I. tř. *hřebu* přešlo do V. tř. vz. 2. Proti *a* ve spis. jazyce jest *e* v cizím jermark (jarmark). Z polštiny jest *a* ve slově mařec gen. marca.

E, ě.

E je střídnice za pův. *e, ê, ъ, ь* jako ve spis. jazyce.

Dlouhé *e* se úží v *i* jako ve spisovné češtině; ale úžení nabylo ještě většího rozsahu. Proti spisovnému *e, ě* máme *i*:

1. u sloves a) ve všech příčestích min. č., která se ve spis. jazyce končí na *-el, -ěl:* třil třela, dřil dřela, mlil mlela, mřil mřela, zavřil zavřela, podźil podźela, zapumnil zapumněla, umnil uměla, bolil bolela, bydlil bydlela, hovil hověla, mnil měla, hledźil hledźela, mrźil mrźela, trpil trpěla, držil držela, hořil hořela, chćil chćela, přil přela, vidźil vidźela, višil višela. Ale: šel.

Dále ve příčestí sloves I. tř. a slovesa *jisti,* která v muž. rodě vždy odsouvají koncové *l:* jid jedla, źid źedla, břid bředla, plit, ńis nisla, ćik ćikla, šik šikla, vlik vlikla, oblik oblikla. Ale: řek řekla.

b) v imperativě: hři m. hřij, přij, okřij, mnij, li; dále: jiz, povizpovíźće, tříće (anal. dle tři), zavřiće. Ale: běž.

c) v infinitivech: ćic (= téci), pic, vlic, pliść, ńiść, liźć; ale: chćeć (p. chcieć), jeść, źeść, měć (míti), směć.

2. V různých slovích: bih gen. běhu, břih břeha, hniv hněvu, hnivać, chlib chleba, chliv chliva, gřundźil gřundźela, jid jedu, již ježa, klij kleja klišče, klitka, kolibać, křin křinu (působí zde n), lid ledu, lik liku, mliko, nihdźi (= nikde), noclih nocleha, obid oběda, odźiv odźivě, olij oleja, ošiv oševu, ožih ožeha, pina (= pěna), pinić, pinkava (zde působilo také n), pohlid pohledu, pohřib pohřeba, řika, śćil śćeli, šidać, sušid suśeda, sušik suśeka, svíži, vřid vředa, zolity (= zálety), zpovidź zpovědźi, zpivok, złodźij złodźeja; Undřij, Undřeja, Bartłumnij Bartłuměja.

Naproti tomu jest *e* v těchto slovech: březa, cevka, křidełko, ućekać, věter, věko, veža (= věž).

Z uvedených příkladů vídíme týž úkaz jako u *a,* že totiž podřečí hornoostr. rádo dlouží poslední slabiky, neboť jen dloužením lze úžení vyložiti. Nebude od místa upozorniti, že velká část slov úžení vykazuje kde bylo původně *ê.*

Za spisovné *e* jest *ě.* věla, nevěla, kěry, kěrak; ale velký. Odsuto jest *e* ve slově: kisły. Cizí *e* se odsulo: vanělija, vaňelik, gvalt, gver, gvelb, kšeft.

Cizí *e* změněno v *a* v sousedství souhlásky *r:* letarňa, rachovać (i p.), hamovać.

O přisutém *e* před *l, r* viz toto. Přisuto jest *e* také v cizím: prvunek (Prüfung) a analogicky utvořených: budunek (p. budynek), podarunek, rachunek.

Místo *e* jest *u*: klupać.

Jako *á* před *m* a *n* se mění v *u*, tak i *e* před těmito nosovkami se zatemňuje v *i (y)* bez výjimky. Toto *i*, když odpovídá původnímu *e*, *ė*, *ь*, jest měkké a měkčí také předcházející souhlásky, rovná se tedy ve výslovnosti spisovnému *i*; odpovídá-li původnímu *ъ* nebo vsutému *e* nebo staženému *-oje-*, pak je tvrdé a vyslovuje se jako tvrdé *y*. Toto *y* zní zvláště v koncových slabikách velmi krátce, takže nosovka je skoro samohlasná. Stačí uvésti několik příkladů: Błozŷn, Bynyš, dźiń (ale nodynik), gŷmba (p. gęba), hřebŷň, jašiń, jačmŷň, jeliň, ješiń, kalindoř, kamŷň, kamynek, kolino, křin, kropyny, lin (proti Bart. Dial. I. 100), myno, mynuju, ńimy, odyndu (= odejdu), ohŷň, okŷn, oščinky (= ostenky), panŷn, panŷnka, pečiňok, płamŷň, plina, płotŷnny (= plátěný), poručinstvi, sŷm (= jsem), sŷn, vŷn, zym (proti źim = sním), zyńok, žina, žiňeš, sy mnu; ale přenść proti přińść. — V koncovkách ohýbacích: dobrymu, našimu, čimu, svymu, k nimu, o dobrym, našim, šumnym, za kopcŷm, otcŷm, synŷm, hunŷm (= honem), spolŷm, kuřaćim.

Tvar *tym* (= těm) povstal analogii dle *dobrym*.

Někdy změnu *e* v *i (y)* způsobuje také *m*, *n* předcházející:

Bynyš, ni (záporná častice v odpovědi). Táž častice zní ve složení *ňe*. Její *e* se před *n* nezatemňuje a před *m* pouze ve slovech: ńimoc, ńimožu, ńimuh, ńimum; ale: ńenosił, ńemajetny.

I.

Staré *ь* jest zachováno ve slovech: Lihotka (ale Lhoty), pisać, kvitnuć ćimny (nebo snad z pol. ciemny ztemněním před *m*?); ale odsulo se ve: pchać, pchok. Původní *i* zachováno ve: bliskać, śikora.

Měkké *i* po sykavce *c* a někdy také po *z* (totiž *z* z pův. *g*) se mění v *y* (nikoli však po *č*, *ř*, *š*, *ž*, *dz*): cycha, nocy, ulicy, cyćić, lacynsky (z pol. místo čekaného łaćinsky), špacyrovać, mnozy, mezy, cuzy (anal. dle dobry), zysk; ale: źima, kaźić, vožić, łaźić . . . , čin, čisty, hřib, Češin, široky, žid, žić, dźedźina.

Místo původního *i* jest analogii *u* ve slovech: dźura (i p.), šudźić, šubynica (i p.).

I (y) se přisulo ve slovech: sedým, osým (velmi krátký pazvuk, způsobený hláskou *m*), však nikoli ve slově: łacny (i p.); cośi, kdośi, kajśi a p.

I jest odsuto ve: velky, telky (= toliký), kělky (= koliký), krchuv, klarneta; dále v sg. akk. vzoru *duše*: zym,[1]) kuchyň . . .; dźi (impt. od idu), kunčina (p. koniczyna).

[1]) Správněji řečeno: V nom. se *a* přehlasovalo v *e*, které se pak odsulo. Podle

Cizí *i* jeví se jako *e* ve slovech: leluja, letanija.
I změněno v *j* ve slově baj (= ba + i), bajć, bajćíć.

O.

O vykonalo celkem tytéž změny jako v jazyce spisovném; máme je místo stsl. *e* tam, kde je má také spis. čeština a polština, zejména ve vzoru *oráč* sg. dat.: otcovi, pl. nom.: otcove, pl. gen.: otcuv (z pův. -óv), pl. dat.: otcum (z pův. -óm).

Přehláska *o* v *e* jest zrušena analogií tvarů tvrdých: v sg. vok. vzoru *duše-panoše*: dušo, bačo, Meco; v sg. nom. akk. vzoru *moře* v některých slovech, která se úplně skloňují dle vzoru *město*: vajco, lico, kolco, kopytco, nebo, slunco; ale moře, pole, ohnišče; dále ve slově macocha.

O jest změněno v *e* v zájmenech: tebě, teje, sebě, seje; ale původní *e* zachováno ve: cvek, cveček; *o* se otřelo v *e* ve slovích: možne, dovne, ňedovne.

Dlouhé *o* změněno všade v *u*. Kde tomu *u* odpovídá v jazyce spis. krátké *o*, třeba předpokládati dloužení a pak teprve změnu v *ů* a *u*. Takové případy jsou jako při samohláskách *a* a *e*:

a) u sloves v příčestí min. čin. a v impt.: bud budła, pumuh pumohła, rust rustla; duj dujće, ňebuj ňebujće še;

b) v gen. množ. vzoru chlap-dub: Hud (Hody = vánoce);

c) v různých slovích: but gen. buta (i p.), cuž, dochtur gen. dochtora, dvujka, hura (= půda): hora (= vrch), hur (gen. pl.), jakuž, javur gen. javora, knut gen. knuta (pol. knot), krchuv gen. krchova, muždźiř, norud gen. narodu, nućić, nuh (gen. pl.), nuta, nuv gen. novu, usmy, pokuj gen. pokoja, połuh gen. połoha, porud gen. porodu, povudź gen. povodźi, pozur gen. pozoru, přiłuh přiłoha, rechtur gen. rechtora, ruh gen. roha, ruj gen. roja, schud gen. schoda, stuvka (= stovka) : stovka (= stávka), škrub gen. škrubu, štus gen. štusa, tchuř gen. tchoře, tuž, trujka, tvaruh gen. tvaroha, zbujnik, hruźić še: hroźić, zpusub gen. zpusobu.

Proti spisovnému *ů* jest *o*: mostek, možeš, može, možeme, možeće, noša, płotek.

I zde tedy se vidí snaha, dloužiti poslední zavřené slabiky.

Každé následující *m*, *n* působí i zde ztemnění jako při *e* a při *á*, a to ztemnění v *u*. Netřeba tu předpokládati dloužení v *ō* a pak změnu v *ů* a *u* (viz Gebauer Hist ml. §. 181. str. 247); sousedství souhlásek *m*, *n* na výklad stačí. Tak i při *ā* nastala dříve změna v krátké *o* a pak v *u*.

Poněvadž ztemnění *o* v *u* se děje bez výjimky, stačí uvésti jen několik příkladů: duma, dundu (= dojdu), dunść (= dojíti), gruň (není-li

---

nom. *zym* byl pak i akk. Tato přehláska by tomu nasvědčovala, že tvary jako *duša*, *noša* jsou novotvary dle polštiny utvořené, a jim že předcházely přehlasované tvary *zymě*, *nošě*.

zde spíše kor. gran-, granica), hrum, hrumodka, hunić, hunỹm, chumut, jabłuń, jablunka, kumin, kumora, kuňa (gen.), kuněc, kunčina, lum. pohunič. přihun, pumoc, pumožu, pumykać śe, pundu (pojdu = odejdu), pundźełek, řundźić, strum, strumek, un, una, uno, uni, unuca, zapumněłi, zohun, zvun, zvunek, tak dźi pruň.

I cizí *o* podlehlo té změně: kumoter (compater), kumotra, kumedyja, barun, kartun, kartunovy, patrun, dragun, kanun. Kromě toho máme *u* místo *o* ve slovích: lutryja, štruzok, trucovać.

Za *o* jest *y* v zájmennch: tymu, tym, potym; v číslovce: *jednym* — analogií dle tvarů dobrym, dobrymu; u slovesa *utynuć*; dále ve slově *jenym*, kde se *o* patrně seslabilo v *e* a pak před *m* ztemnělo v *y*.

Cizí *o* zachováno: dźaboł vedle dźabeł, djabeł; cizí *o* odsuto: Bartłuńij.

U.

U je střídnice za psl. *ą* na všech místech jako v jazyce spis.: ruku, sud, vedu (3. pl.). V osadách v úvodě uvedených nastupuje obyčejně na konci slov *um*, uprostřed slov *on*.

Dlouhé *ú* nemění se v *ou*, nýbrž v *u* (skrácením): buda, kusek, mucha, płutev, stupa, mu (= moju), s rybu, dobru, kośću, znamyňu (dat.), su, maju atd.

Za *u* jest *y* ve výrazích adverbialních: za młady, znovy, zdoły, po polsky, po moravsky, pumały, popředy, po ćichy; dále ve slově hłyboky, hłybka (z kmene glъb-).

Jotace před *u* zanikla ve vzoru duše v akk. sg. Z *duchją* stalo se psl. *dušą* a z toho: dušu, mezu, hrozu, zymu (vedle zym), pracu; ale udržela se ve vzoru znamení v dat. sg.: znamyňu, zelu*), vrbu, liśću, truńu, lipu.

U se nepřehlasuje 1. ve slovech: Bluć, břud (ale břidky, břidźić śe, pol.), břuch, cudźić, cuzy, čuhać (i čihać), čuć, počuvać, čuch, čuchać, hluza, Judaš, jucha, Juři, Jura, Juřica, juřiček, kluć śe, kluč, klučka, kluka, kludźić, pokludzać, skludzać, pokluda, košula (i košela), kožuch, kožušek, lubać, lubić śe (ale *liby*, *bohuliby*, z kostela), lud, lucha (= jícha), lulek, luto (p. lito), lutość, lutovać, lubość, lušňa, Pambuček, pluć, pluca, pluhavy (i p.), pluskavica, pluskać, slub, slubovać, ščuć, poščuć, poščuvać, ščur, ščuřić śe (i ščiřić, vyščiřać — někteří odvozují od km. sker —), žbluchać (= šplíchati), přežuvać;

2. ve kmenech: maluček, malučky, malunky, malutky, malušiprny (= malininký), každźunky, bilutky, řežucha.

3. ve slabikách ohýbacích:

ve vzoru oráč sg. dat. lok.: oraču, meču;

*) Zde ovšem jotace se jeví jen v měkkosti hlásky *l*.

ve vzoru moře sg. dat. lok.: mořu, ohnišču;
ve vzoru znamení sg. dat. lok.: znamyňu, sušedstvu;
ve vzoru duše sg. akk. instr.: dušu;
ve vzoru paní sg. akk. instr.: paňu;
ve vzoru kost sg. instr.: košću;
u zájmen kmene měkkého sg. akk. instr. fem.: ju, našu;
ve sklonění smíšeném sg. akk. instr. fem.: pěšu, mynšu;
u sloves v 1. os. sg. a 3. pl.: myju, kryju, miluju, łaju, mažu, pišu.
Analogií vniklo *u* do slov: dźura (i p.), šubynica, šudźić (pol. szydźić), *U* se přehlasuje ve slovech: cyćić, jih (místo toho obyčejně: poledňe), tro, ščika; ve slabikách příponových: Ježiš, čeliść.
Jednotlivě jest
u místo cizího *i*: leluja;
y m. cizího *u*: nygle (= nudle);
o m. cizího *u*: ortel, orlab;
e m. *u*: posłešny (anal. dle poslechnuć), ohłechnuć;
u m. *a*: płukać (i pol.; srv. vyplachovati).
a m. *u*: pančocha.

Y.

Místo *y* spisovného jest *e* ve slově: preč (i p.).
Původní *y* zachováno: łyžka, łyžnik, sypu, kobyližka.
O *y* místo *u* ve výrazích adverbialných viz str. 14.
Místo *e* máme *y*: hybky, słych (słychu dechu).
Dále jest *y* v cizím: adyjunek (adjunkt).

Samohlasné l, r.

Všeobecně lze říci, že podřečí hornoostravské samohlasné *l*, *r* ruší. Tak se vsouvá *e* před *l* a *r* na konci slov a před koncovkami *-rsky*, *-rstvo*, *-rny* a před skupinou *-ln-*: handel, moheł, myšel, kumoter, Peter, věter, burmister, majster, bratersky, braterstvo, řemeselnik, spravedelność, mudercy, povicher.

Ze slova *bratr* se vyvinulo *brater* nebo *brat*, a to jednoslabičným vyslovením *bratr* a odsutím *r*; gen. *bratra* nebo *brata* (i p.). Podobně se odsouvá *r* v gen. slova *krev*: kvě, pak: kvaveć, kvavy, pokvavić; podobně: Pětvołd (= Pětřvałd z Peterswald).

Místo tvarů: nimoheł, vedeł, upadeł atd. jsou obyčejnější: nimuh, ved, upod atd.; místo *řemeselnik* raději *řemesnik*.

Jinak v sousedství samohlasného *l*, *r* jest slyšeti jakýsi pazvuk, podobný kratičkému *y* nebo *i*. Tak slyšíme *tъlt*, *tъrt* ve slovech: Bъrdo, gъrcać, hъrńec, hъrbolec, hъrča, hъrtuń, chъrt, kъrčić, kъrk, kъrpec, kъrmić,

kъrvutny, maškъrćić, maškъrtny, obъrvě, sъrp, sъrna, sъrňec, škъrkać, zkъrněć, sъrdečko, štvъrć, tvъrdy, vъrch, vъršok, vъrtać, vъrtky, zъrno, kъlzać, kъlzky, kъlnuć, pъlny, vъlna, bavъlna; *tъlt*: vъlhko, vъlhnuć, vъlk (p. wilk); *trъt*: hrъnca (genit.), srъnca, trъnka, hrъnčiř.[1])

Ale i původní *yl*, *yr* zní rovněž tak krátce a neurčitě: pastýř, pastýrka, sýrvotka, výrvać, býł; a *y* místo *e* před *n* a *m*: sýn, błozýn, sedým osým, panýn, okýn.

Nezměněno zůstalo tvrdé ł: błkać, błkotać, kłbasa.

Samohlasné *r* se také mění v *re* (obyčejně s pazvukem po *m*): smъrek, smъrečina, kret, krećiňec (kde však *e* je střídnicí za ъ), nebo *ar*: zarzavy, zarzavěć, hartušić.

Samohlasné *ł* způsobilo pahlásku *u*: žułty, žułć.

II. Souhlásky.

1. Spodobování.

Spodobování souhlásek děje se týmiž pravidly jako v jaz. spisovném, tedy: notka, lechky, kafka, žertka cecka (t. j. cedzka, srv. cediti), lucky (ludsky), fčela, šezd grošuv, šezdesat, g zumku, přez vodu, buch, hot (= had), huć (= hodź), buć (= budź), svadźba (t. svaćba). Tak se spodobuje i ve skupině *sh*: zhorać, z hojnym.

Ale souhláska temná mění se v jasnou také na místech, kde následuje hláska indifferentní: g almaře, g jinym, g mytu, z almary, z matku, z Janým, zjiždžać, byli zme, co byh močoł, dydźeh ještě ňepłaćił (= vždyť sem . . . , Dobratice), tyź je (= tys, ty jsi), paź jich (= pas), zvalić śe. Zajímavé jest spodobení temného *ř* v jasné ve slově *řnuć*, kde *ř* zní skoro jako *rz*.

Zvláštnosti: mlazgać (mlaskat), mądžgać (mačkat), dłapa, nazpadek.

2. Měkčení souhlásek.

Souhlásky *n*, *d*, *t*, *s*, *z* se měkčí před původním *e*, *i*, ъ a praejotovanými samohláskami v *ň*, *dź*, *ć*, *ś*, *ź*, nikoli však před *e*, které vzniklo stažením, jehož první část je jiná než pův. *e* (oje), a nikoli před *e* z pův. ъ. Příklady viz u jednotlivých těchto souhlásek. Souhlásky *ň*, *dź*, *ć*, *ś*, *ź* neznějí úplně tak jako v polštině, ale podobně. Dle Bartoše (Dial. I. 98) *ć*, *ś*, *ź* vyznívají tak, jako by se po *c*, *s*, *z* vyslovilo kratičké *j*.

Měkkost od *ć* a *dź* přechází vždy také na předcházející *s* a *z*; měkčí se tedy *st* v *ść*, *zt* v *źć*, *zd* v *źdź*: měśće, ňešće, vežće, droździe. V jiných skupinách měkčení první souhlásky zpravidla nenastává: směły,

[1]) Ve slovníku píšeme všady jen *trt*, *tryt*, *tilt*.

snih, mysli (od nom. myśel), pozni, masnica; ale: zeleźňok. Ale i ve skupinách *ść*, *źć*, *źdź* jest změkčení hlásek *s*, *z* velmi nepatrné, sotva znatelné.

Měkčení nenastává před pův. *e* ve vok. sg. vzoru chlap-dub: Jane, pane, hade, kate, pase, voze, moste. Podrobnější výklady viz u jednotlivých souhlásek.

2. Souhlásky *b*, *p*, *v*, *f*, *m* jeví měkčení jen ve spojení s *-ja*, *-ju* a hláskami praejotovanými, ať jsou původu jakéhokoliv. To jsou zejména *ě* a *ia* zvniklé z nosovky *ę*.

Příklady: huďoř, ryďoř, doroďać, droďazg, droďok, duďunka, holuďunka, choruďa, hřiďa, hřiďaća (gen.), vrďo (gen. sg.), vrďu (dat.); chlopďotko, oblapďać, opěka, pěkać, pďantać, pďaść, pďata, pďatro, Pěrun, pďatyka, podlepďać, spďoć, zapďoł, trpďo (3. pl.); břitvě (gen.), kvě (gen. od krev), dřevďany, drvďoř, kravďoř, mrvďunka, nakřivďać, obnovďać, opravďać, svďaćić (ale svaty), vďadnuć, věko, vďoć, vďoznuć, vykřivďać, kvďu (instr. od krev), fojstvďu, oběra; krčmďoř, pamďotka (ale pamatać), pasmďunka, slamďany, slamďunka, zymďok, a také: zamětać, pomětać śe, zuměć.

Ale před pův. *e*, *i*, *ъ* se tyto souhlásky neměkčí: kupe śe (3. sg.), hybe, vedźe, dřime, meće, ňimecky.

3. Jednotlivé souhlásky.

R.

Na místě psl. *ŕ* jest *r* ve slově: *ćežor* (stč. těžar, pol. ciężar), ale *kunoř* (pol. val. konar). Dále jest *r* ve středu slov před jistými koncovkami: ćesarka (= tesařské řemeslo), stolarka (ale stolorka = žena stolářova), bednarka, dverka, kravorka, kravorečka, pastyrka, kucharka, Tumlirča (dcera Tumlířova), kolarčik, mynarčik, masarčik, pekarčik, morsky, bednarsky, mynarsky, hryńčirsky, kacyrstvi.

Poznámka: Tak působí tytéž koncovky i na jiné původně měkké souhlásky: cedzka, huska, halužka, plunka, jablunka, žerdka, kodka.

Psl. *rъ* uprostřed slova odchylkou od spis. jazyka jeví se jako *r* také ve slově jarmo.

R, po němž jest *i*, mění se vždy v *ř*. Číslovka *čtyři* zní pro pl. nom. akk. muž. neživ. a žen.: *štyry* (pro muž. živ. nom. *štyře*). Dále je vždy jen *r* ve: tovaryš, krejda (= křída).

Když následuje samohláska praejotovaná, chová se podřečí hornoostr. úplně shodně s jaz. spisovným.

Proti spisovnému *třeštiti* jest *treščeć* (proti *dřívko* jest *drevko*, pův. drъvьko).

R změněno v *ř* působením předcházející souhlásky temné ve slově škřaň a v gen. burmistřa (toto dle pol.).

Ze dvou *r* jedno se dissimiluje v *l*: folvark (Vorwerk), legruta, muloř, (něm. mûraere), lejstřik, ruła (roura), rułka, pliskyř, stříbło. Dále máme *l* misto *r*: bulać (bourat), rozbulić, bezpochyby oporou o sloveso *obalić* (ob + valić = povaliti), čulać (v děts. mluvě); *r* místo *l*: močorka. *L* a *r* se přesunuly: leberia.

Přisuto jest *r* ve: herzky, kružeł (p. kręžel), kružełka (p. kręgiel), šarpać (= sápati); odsuto: fešter (= Förster), kvě (= krve), kvavić, kvavy maširovać, jermak, egzecyrovać.

Ř změněno v *ž*: řežucha; *ž* v *r*: borok, boroček, boročisko (ubožák).

Za cizí *s* jest *r*: šturčić, šturkać (stoszen, není-lí zde spíše české strčiti, strkati).

L.

Původní měkké *l* zachováno ve slově: bliskać (blьsk-), bluznić; tvrdé ł změklo ve slově: bezmala, bezmal (dle ňemal; pův. lok. ňemale), od mala. *L* tvrdne před koncovkou *-ka*: maštołka (proti maštal).

L se změnilo v *ř*: linioř.

Lь změněno v *j* a pak v *ji*: jĭza, ňejiza[1]); *j* v *l*: lucha.

L se přisulo: kapłun, plumpa, šlupina (ale šupa), linterys; nepřisulo se však ve slově: oskuminy.

L se odsouvá v příčestí min. čin.: nis fem. nisła, śćisk śćiskła, upik upekła pos pasła, rust rustła, srv. str. 7, 11, 13, 15; dále ve slovích: jabko (pl. gen. jabłek), masnica, řemesnik, mynoř, žuna.

N.

V slabice *ni* se *n* měkčí bez vyjímky, v slabice *ne* z pravidla: hňe, hňeme, hňeće, ňepujdu, ňesu, ňetopyř; ale původní *ne* zachováno ve slovích: nebo (km. nebes-), nyni (= není), nerka (cizí; = die Niere). *Ne* se neměkčí v sg. vok.: Jane, pane; dále tam, kde *e* vzniklo z pův. *ъ* a *oje*; huným (= honem), onýn, pěkneho, pěknymu, panýn, panynka; ale: ňecky. I v předponě *nej-* jest *n*: nejlepši.

Slabika *nь* má jako ve spis. jazyce, tak i v hornoostr. podřečí střídnice *ne* a *n*; jen na konci slov a v koncovkách *ňec* a *ňba* máme *ň*: kunsky, kunny, jednokunny, łunsky, synek, vinek, žbunek, žbuneček, čepunka, ohunka, płunka, jabłunka (ale obuňka), svinka, hranečnik, tanečnik, kunčina, (p. koniczyna), mynši, ćinši (= tenší), kunca, hrъnca, srъnca; ale: dźiň, jačmyň, jeliň, jeśiň, hrtuň, kuň, hrňec, srňec, kuňec, haňba.

Analogií dle *dźiň, tydźiň* a p. vzniklo *ň* také do názvů měsíců: ledýň, gen. ledňa, březýň, dubýň, květýň, červýň, srpýň.

---

[1]) Ve slově *jiza* jest přízvuk na poslední slabice a *-jiz* zní velmi krátce.

Za původní *n* máme *ň* také ve slově: ňać (natь, pol. nać), ňaćunka.

N jest ve slabikách za pův. *ą* ve slovích z polštiny přejatých: gřundžil (p. grządziel), řundžić (p. rządzić).

N změněno v *m*: kumšt; v *l*: lebo, alebo (oporou o pol. lubo), Jantolin

Dvojí *nn* se vyslovuje náležitě: kamynny, płotynny, panna, přestranny.

Bez *n* jest rozmaity dle polštiny.

N se přisouvá kromě slov v jaz. spisovném obvyklých ještě v těchto: handra, plundry (p. pludry), snopel (stsl. sopêlь), dundu (= dojdu), nundu, nadyndu, obyndu, přindu, přendu, pundu (ale pujdu), undu, vyndu, vzyndu, zundu; ale nepřisouvá se: sejmu, vyjmu, vyjoł, żeść (jest utvořeno z êd-), żim (= sním), żiš, ži, żime, żiće, żedžo, żid (= snědl), żedła, żedli, żiz (= sněz) żiżće (= snězte) — věsměs utvořena z *izêsti*. Dále jest *n* přisuto: snidać snidani, přendac, vyndać, ňedbanlivy.

T.

Tj se mění jako v jaz. spisovném v *c*: spocyny, chycyny, młocyny, pokřcyny, vracać opłocać, Lhocaňe (= obyvatelé Lhot). *Stj* se změnilo v *šć*: puščać, vyproščać; ale v příčestí min. čin. sloves IV. tř. máme *sc*: mascyny, puscyny, uroscyny, vyčiscyny.

Slabiká *ti* se mění bez vyjímky v *ći*: ći, ćicho, smrći, bohaći, cćić, ćisnuć atd. Slabika *ti* je tedy také ve slovech: ćísař (místo čekaného *cysař*), ćelaći vedle ćelecy. Infinitivy jsou vesměs bez *i*: być, měć, chodžić.

Také před samohláskami praejotovanými *ě*, *ie*, *ia*, *iu* se *t* mění v *ć*: v měśće, chćeć (chтêti), liśćo (gen.), liśću (dat.), lećo (3. os. pl.), ćahły; ale chcu (3. pl. dle 1. sg.). *T* ztvrdlo ve slovích: řetoz, řetozka, tohnu, tych (= těch), tym (= těm), tymi (= těmi).

Původní *te* se mění dle polštiny v *će*: ćeče, ćela, ćepać, ćepło, ćesać, ćetka, pleće, ňešeće. Měkčení nenastalo ve vok. sg.: kate; dále ve slovích: kosteł, muterka.

Ve slabice *te*, která je z pův. *tъ-* nebo *-toje*, nebo kde *e* je vsuto, neměkčí se ovšem nikdy: tŷn, też, teskno, płotým, bohateho, bohatymu, ćetek, potek; dále ve slovích, kde *e* stojí proti spisovnému *o*: tebě, teje, tela, telky.

Slabika *tь* má střídnice *te* a *t*: koteł, płotek, multek, mostek, kabotek, chutny, płatny, płotno, plotynny, ňatka, ratka, kostka, perutka, otca (vysl. oca, od nom. oćec), kłopetek (od kłopeć). Ale na konci slov a v koncovkách *-ćec*, *-ćba* jest *ć*: oćec, młaćba (vysl. mładžba), svaćba, žać (= zeť), chuć, smrć, kość atd. Porůznu: ćma, ćmavy, ćimny, ćinky, oćip gen. oćepě, oćipka, śćebło, śćehno.

Slovo *młacek* předpokládá tvar *młac* (dle Bart. val. = mlatec), abstrahovaný z gen. *młat-ca* atd.; podobně *płacek*.

Dále máme *ć* v koncovce *-krać*: dvakrać a v gen. sg. vzoru kuře: kuřaća (z pol.).

Původní *ć* změněno *č* ve slově *čoži* še mi (= tíží).

T se mění v *d*: dłapa, nazpadek, dźeprve, dźeprym;
v *k*: škrkać;
v *r*: starčić (i pol.).

T se odsulo: dožičić.

Cizí *t* zachováno: letarňa (Laterne); *c* jest místo *t*: łacynsky (p. łacinski).

T přisuté ve slově *ostrev* mění své místo: *orstev*.

T se odsouvá ve skupinách *stn, ctn*: ščasny, vłasni, počasno, křesny, křesniček, křesno, cnošć, Bezecny; porůznu: jesli, pušće (impt. 2. os. pl.), v očiscu, kěry, kěrak.

Tc ve výslovnosti splývá v *c*: kopytco (vysl. kopyco).

D.

Dj se mění v *dz* a další změnou v *z* jako ve spis. jazyce, *zdj* v *ždž*: ostudzać, vyvodzać, zavadzać, přadza, cudzy (vedle cuzy), narodzyni i narozyni (z kostela), ohradzyny, hodzyny, uchodzyny, łudzyny (= uděný, uzený)[1]; ale hroza, meza, hověži. Analogií jest *dz* také: ukradzyny, kładzyny, vedzyny nundzyny.

D mění se před *i* a před praejotovanými samohláskami *ě, ie, ia, iu* v *dź*: radźić, radźe (radźě), podźeju, dźosno, chodźo (3. pl.), dźedźina, dźura, dźaćel, dźaboł (vedle djabeł). Ve skupení *dn* se *d* nemění: padňi, chodňik. Jotace zanikla v nom. pl. *łude* a v *čarodynica*.

V *de*, které je z původního *de*, neměkčí se *d* pouze ve vok. sg.: hade, žide; dále ve slovech: deset, devět. Jinde bývá *dźe*: budźeš, budźe, budźeme, budźeće, idźeš, idźe. O analogických tvarech jako *ukradzyny* viz nahoře.

Ve slabice *de*, která je z původního *dъ* nebo *doje*, nebo kde *e* jest vsuto, se *d* neměkčí: hadým, deska, dešč, dech, mładeho, mładymu, věder, bidełko.

Původní *dъ* dává *de* nebo *d*: dňa (gen.), hodýn, jedýn, jedna, mlodyňec, posledni, svobodny, mładši, kodka, žerdka, Židek. Ale na konci slov a v koncovce *-dźba* je všady *dź*: čeledź, kadź, zedź, hudźba. Také ve slově: dźiň.

Analogií změněno *d* v *dź*: posavadź, odsudź; ale: hned, hnedky.

D, ď změněno v *g*: agvynt, langver, manglovać, mazgra, nozgry, pizgřić, žgorać, nygle, mangle.

Cizí *d* se mění v *t*: funt, grunt, pant, šantar, tuplovany, tuźin; domácí: chajta.

[1]) V partic. min. IV. tř. zdá se nám *dz* býti původní, neboť analogická *nakraděny* dalo by v hornoostr. podřečí *nakradźiny*; srv. Bart. Dial. I. str. 108. 2.

D se odsouvá: sno (= snad), břila (srv. břidlice), cera, jeným (srv. spis. jenom), ňeška, ňeškajši, prozny, pozni, svěčić, ztamotela, v impt. poće (m. podźće = pojďte), buće (m. budźće), ale: přindźće (vysl. přinćće, jako młoćće, plećće.)

D se přisulo: zdřadło (zrьcalo), zdřaly, zdřidło, zazdrok, obezdřić še.

Dc splývá v *c*: brdco (vysl. brco).

P.

Původní *p* se zachovalo: pipec (tipec), paprutka.

Pt se změnilo v *ft*: ftok, ftoček; fčela (*pčela); *p* přešlo v *f*: figle (srv. pikle).

P se odsulo: brutfaň (Bratpfanne), fajfka, funt, hetman, kurotev, fantovać.

Cizí *mp* změněno v *nt*: lunt.

O měkčení souhlásek *p*, *b* viz na str. 17 sl.

B.

Od následujícího *e* jest *b* změkčeno: gen. akk. *teb'e*, *seb'e* a z toho *teje*, *seje*. Rovněž tak *b* se změnilo v *j* ve slově: třeja, třa.

Cizí *b* zachováno: burmister, skiba (sthněm. scîba), šabla (ital. sciabla, něm. Säbel) vesměs také pol.; ale změněno v *p*: pac (Beize), pacovać, pant, plavajz, pangrot, patalija, patalijun.

Cizí *fl* přešlo v *bl*: štyblety; cizí *b* odsuto: šrajtofel (Schreibtafel; = tobolka).

B se přisulo: brumbla (Brummeisen), krambla.

B změněno v *d*: dřemyno.

V.

Měkkost starých slabik *-vja-*, *-vju-* dochovala se ze staré doby dosud u sloves V. tř. vz. 1^b. a v substantivech *-jan-*: stavać, impt. stavoj, rozprovać, rozprovum, rozprovoš, rozprovo, rozprovume, rozprovoće, rozprovaju, rozprovoł atd.; Moravan, Tošinovan, Bruzovaňe (nom. pl.).

Měkkost se také drží, když následuje samohláska praejotovaná ve slabikách *vě*, *va*, *vu*: vadnuć, kvu (= krví), zdravo (sg. gen.), zdravu (dat. sg.), voznuć, uvoznuł, kravoř, kravorka, drvoř, kurvoř.

Původní *ve* změkčeno: věla.

Původní *v* zachováno: vtorek (p. wtorek).

V změněno v *b*: brstev, kabot (sthněm. kawâti), ščob, choruba, bzdury, napščivić, seblikła (anal. oblikać), burdak (Wurfdach), klebety, škobrunek, dźebucha.

V se změnilo v *f*: fus; v *m*: pram (= právě; není-li zde stsl. prêmъ), teprým (teprv); v *h*: hastrmun; v *ł*: łudźić (p. wędźić), zołdanek.

Cizí *v* změněno v *f*: trufać, cofać (střhněm. zouwen), fajfa (Weife); v *p*: šperka (Schwarte); ale zachováno: kafa. Změnu v *u* máme ve slově: šurlać.

V se přisulo: vinovać (jinovatka); ale nepřisulo se: pauk, paučina, pauz, łaštuvka.

V se odsulo ve slově *šak*; dále se odsouvá ze skupin *vzp, vzk, vst, vzt*: zpamatać śe, zpuminać, zkazovać, stovać, zhłavek, zćekły, zkřišini, kralostvi; dále: osa (= vosa); ale neodsouvá se nikdy v gen. pl. a u adj. possess. chłopuv, bratruv, Loryšuv.

M.

Měkkost se drží před praejotovanými samohláskami ve slabice *mě* všady jako v jazyce spis., i také ve slabikách *ma, mu*: madžgać, trumo (gen. sg. = trámoví), trumu (dat. sg.), Pražmaňe (nom. pl.); viz str. 17.

Polská nosovka před *b* a na konci slov se mění v *m*: gymba, trumbera, majum (3. pl.), dajum; jinde v *n* (viz str. 19 a 9. i 10. pozn.).

M se mění v *v*: švrčina (srv. smrk); v *n*: norka (morák), snědy; v *b*: bravenčoř; cizí *mm* v *nv*: kunvis (kommisse).

M se odsulo ve výraze: v umyntě (moment).

K.

I po *k* zní měkce uprostřed slov, tvrdě na konci: kij, kipać, kiška, ale: musky, lunsky, roky.

Sk se mění v *šk*: škobrunek (metathesí ze skvornъ-), škořica, škarpa, škop, škopovy, škořupa, škora, škrobać, škřaň, škřečeć, škubać, škvařić.

Dvojí *kk* splývá v jedno: měky.

K změněno v *g*: grejcar, madžgać, gajdy, gavalir, legruta, pangrot, vagacye, galaty (culottes), legracyja, šmirgust (Schmeckostern), ale kałuža (dle Bart. gałuža).

K změněno v *ch*: vařecha, dochtur, rechtur, tabach, žoch; opačná změna jest ve slově: lunzok (Lungensucht). Ve slově Poloch pl. Pološi nezdá se, že povstalo *ch* z *k*. Slovo to jest asi utvořeno příponou *-och*, kterou vidíme ve: jinoch, staroch, rudoch, černoch, vrtoch, slaboch, mudroch, divoch a p. a v kratší formě i ve slově Lach, osuch, dále ve jmenech: macocha, mładucha, řežucha, ulicha, Palucha (příjmí), dźevucha, a jejíž druhá obměna jest *-oš, -uš, -uša*: gajdoš, gazdoš, Petroš, Antoš, Babuša, Libuša, a jiná *-as*: Gavlas, mamlas, vybijas, chudźas. Přípona tato se přidává také k cizím kmenům; i máme linoch (z něm. Lehne, nikoli z domácího *léň*, ale ovšem oporou o ně), vantuch (i pol., z něm. Wanst).

K se přisulo: kdošik, cošik, (kde jest *k* původu zájmenného jako ve slovech: ňeška, hynka, hnedka); slovo *cyckać* jest analogicky utvořeno od subst. *cycek* (může se však také vykládati tak jako sloveso *škrobkać* a p., viz na str. 32).

K jest odsuto: ćisnuć, ćisnuł, ćisła, ščica (kštice), dy, dyž, dyby, łotuša (Lackentuch).

G.

Původní *gj* se mění v *ž* jako v jazyce spis, ale drahši m. dražši (dle posit. drahy).

G mění se také souhlasně se spis. jazykem v *z* (pův. *dz*) před pův. *ê*: noze, a před *i* (které v tom případě zní tvrdě; srv. str. 6, 12): bozy, mnozy.

G se změnilo jako ve spis. jazyce v *h*. Změně této unikla některá slova, jako: gizd, gizdok (ale hyzdźić). Dílem dle pol. a slc., dílem také z jiných příčin jest *g* ve slovích: agvynt, bagnet (i p.) bago (z maďar.), cygoryja, cygara, cygun, cyganić, čagan, drobazg, gabać, gaće (i p.), gagotać, gajdovać, gajdoš, gajdy, galaty, gałgan, gardźić (obě i p.), gavalir, gazda, gazdźina, gazdovać, gdo, gichać, gizd, gizdok, glag, glun, glanc (i p.), głgotać, gořoła, gořołka (i p.), grapa, grcać, grejcar, grobijan, groš, gruň, gruniček, gřundźil, grunt, gryfny, gvałt (i p.), gvałtovać, gver, gvint (i p.), gymba (z pol.), gźić śe (i p.), madžgać, jargać śe, mizga, mlazgačka, mlazgavy, mluzgnuć, mozg, ogar, ogrymny (p. ogromny), ogurka, pidžgać, ošurgany, pangrot, řigać śe, rozgajdany, šmirgust (p. śmigust), špagat, tragač, tragař, vargać (srv. p. warga = ret), zagluňiny, zygar (i p.), zgarda (p. wzgarda), zgazdovać, žgać, žgorać, žgodło, žignuć.

Ale *k* jest ve slovích: huśkać (srv. hojgać, Bart. Dial. I. 215), kraněc, kalup (Galop).

G se odsulo: burmister, lunzok; nepřisulo se ve slově: švrlać (Bart. I. 110 udává švrglać).

G změněno v *ch*: lancuch (Lehnzug), chrobok, chrobalivy (*grobak?); v *h*: nihdy (= nikdy), nihdźi (= nikde); v *j*: fojt, Majdalina; v *k*: kalup (Galop), troky (Trog).

G assimilováno přechodem přes *j* k *n*: aňeł, vanělija, vanělik.

Ve slově *pambuček* nepovstalo *č* z *g*, jak se Bystroň (str. 31) domnívá, nýbrž utvořeno deminntivum od *pambu* analogií dle *panoček* a p.

CH.

Místo náležitého *tišši* je *ćichši, suchši* anal. dle posit. ćichy, suchy

Chc se mění v *sc* ve: scu (= chci), sceš, sce . . . Ale v ustrnulém přechodníku přít. času jest *v* místo *ch*: vćucy. Patrně tvaru *chćucy* nebylo

již rozuměno, i byl spojen s předložkou *v* analogií dle *v nocy*, *v mocy* a p.: *v chćucy*, načež se *ch* odsulo. Srv. Tomy ze Štítného: chtiece sě uvalují v tohoto světa búři (Zjev. sv. Brigitty).

Ch změněno v *k*: chrkle, lunzok (Lungensucht), notka.

Ch se odsulo: kateismus.

Ch se spodobuje v *h*: co byh mu řekla?

H.

H zachováno ve slovech: hrtuň, haňba (jako v češt. a pol.; u polských Lachů gańba).

H jest přisuto: Hana (Anna), Hanka, Hanička, hapatyka, harešt, harynda, Hołomuc, hartušić (ze *rdousit* oporou o *hrtuň*), žhrać, ožhrały, ožhrała, žhrut, hulan, hłoskać (= laskati; ale Bart. odvozuje od *kladiti* a píše *hłozkać*); ale nepřisulo se: galaty (= kalhoty, culottes).

H odsuto ve: Pambu (i Pumbu), Pumbiček, Pambuček, bodej, rožnuć.

S.

Místo náležitého *š* z pův. *sj* máme *s* u sloves IV. tř.; brusyny, pokosyny, vyprosyny, nosyny, zhasyny atd.

Původní *s* mění se v *ś*, když následuje samohláska *i* nebo některá ze samohlásek praejotovaných *ě, ie, ia, iu* jakéhokoliv původu. Toto *ś* mění se dále v horách pod Bezkidem a v městě Frýdku v *š*. Příklady: śi (jsi), nośić, nośim, nośiš . . ., impt. noś, koś, ňeś, kośi (nom. pl.), vśi (sg. gen. lok.), gdośí, śikora, ośika; śekać, śedźeć, śidać, beśeda, sušid, sušik, paśeka, śino, śeju, śemyno, v leśe, viśił, zaśe, zaś; śohać, śoha, přiśaha, śačeć (sęk-), nośo (3. pl.), prośo, praśa (sg. nom.), praśot (pl. gen.), vśu (sg. instr.), huśu; ale: deset, přeca, přece (před + se).

V těchto případech se *s* mění v *ś* i ve skupině *st* (v *ść*), ale *ś* tu zní skoro jako *s*: śćina, v měśće, kośći. Avšak ve skupině *sn*, *sm* se *s* neměkčí: sňih, sňidani, pěsňa, smich.

Také v původním *se* a *sь* mění se *s* v *ś*: letoś, jeśiň, ňeśeš, ňeśe, ňeśeme, ňeśeće, kośec, ňeška, huś, oś, prośba, kośba. Ale nemálo odchylných případů zdá se tomu nasvědčovati, že to jest úkaz poměrně mladý, blízkou polštinou způsobený. Není této změny ve vok. sg.: rase, pase, lese. Po různu: sebě, seje, se (sobě), sedło, sedlok, selka, sedm, sekira, sestra, vesely, ňesyny, oset, oseł, huser, posek, ocosek, kosca (sg. gen. od kośec), řemeselnik, řemesnik, lesni, rovesnik, střibło, srać, seru, sým (= jsem).

Kde bylo původně *ъ* nebo *oje*, tam ovšem *s* nikdy se neměkčí: pisek, syn (= sen), směć, kusým (sg. instr.), boseho, bosymu.

Št se mění v *šć*: ščešći, ščerk; v *žd*: žduchać, žduchnuć; *st* v *št*: koštovać, štuřić, šturkać (strkat, p. szturchać); *št* v *čt*: počta.

Dś změněno spodobením v *ć*: poćinek.

Sv se mění v *šv* ve slovích: švrček, Švrčina; ale: svrob, svrběć atd.

Z śk povstává *šk* ve slovech: škarpa (escarpe), škop, škopovy, škořupa, škořica, škrobać, škřaň, škřek, škřečeć, škvrna, škobrunek, škubać, škvařić.

S se změnilo v *c*: cycek (sъsъk-), cyckać, cycok, špac, špacovać; ale nezměnilo se v *ch*: scać, scole (= chcanky).

S (ch) změněno v *š*: šmura; *špl* v *žbl*: žbluchać; cizí *s* v *š*: kyrmaš.

S se přisouvá: Střićež, Střanovice, jiść (= jíti), nunść (= najíti), zunść; *s* se odsulo v cizím: vantuch (Wanst); neodsulo se: šesdesat (vysl. šezdesat).

Předložka *s* mění se v *z* před hláskami indifferentními: z almary, ze struma, ze sebu; ale: sy mnu. Na spodobě spočívají tvary jako: zebrać śe zełhać, zlećeć. Spodobou se změnilo *s* v *j*: proj za nas.

Z.

Místo *ž* z původního *zj* jest *z* u sloves IV. tř. (analogií dle tvarů, kde *z* je po právu): vozyny, zkazyny, zarazyny.

Původní *z* se měkčí v *ź*, když následuje *i* nebo některá ze samohlásek praejotovaných *ě, ie, ia, iu,* ať jsou původu jakéhokoliv. Pod Bezkydem a v městě Frýdku na těchto místech bývá *ž*. Příklady: źima, vožić, vožim, vožiš . . ., impt. voź, veź, leź; voźe (lok.), koźe, obraźe, źeść; hałužo (sg. gen.), hałużu (sg. dat.), źać (= zeť), vźać, źaje śe mi, źobnuć, ožobać, rožavić (roz + javić); kołomažu (instr.).

Měkkost přechází v těchto případech na *z* i ve skupině *zt*: veźće, leźće. Ve skupení *zn* se *z* neměkčí, nebo jest měkkost tak slabá, že jí sotva lze postřehnouti, jako ve slově *zeleźňok*; ale: přibuzni, hrozni, z. něho, zničič, kuzňa (p. kuźnia).

V jistých případech *zi* se mění v *zy*, a to zejména tam, kde *z* povstalo z pův. *g*: mnozy (p. mnodzy), nazy, drazy, mezy (předl.), zysk, muzyka (viz str. 23).

O původním *ze, zъ* sluší totéž říci, co o pův. *se, sъ*. Mámeť měkkost: veźeš, veźe, veźeme, veźeće, kołomaź, hałuź, hrožba, vožba; ale tvrdé *z* jest ve vok. sg.: voze, obraze; dále: vezyny, jezero, zeliny, zelina, zeli, zelnik, zym, zymok, vuzek (= vozík), hałuzka.

Zž změněno v *ž*: Žor (ve spis. jaz. Žďár ze zžár), rožnuć, rožaty.

Zč spodobuje se v *žč* a pak v *šč*: ščeho (= z čeho).

Místo žádaného *ź* je *dź* ve slově: vadźba.

Místo *z* je *ž* analogií dle *žár*: žaŕa.

Z se odsulo ve: vemu, vemeš, vem (= vezmi), vemće; přisulo se: přizvolić (i p.), jałovizna, maćeřizna, otčizna.

Zs dává spodobou *s*: rosuty.

C.

C je všady jako v jazyce spis. a neměkčí se, ano měkké *i* přechází po něm v *y*: nocy, mocy, cycha, cyhła. Výjimkou máme *Hłyboćec* (gen. Hłybocca). Analogií podle slabik, ve kterých *ti* se změnilo v *ći*, máme: ćisař m. cysař.

C z původního *gt*, *kt* jest jako ve spis. jazyce: þic (péci), ćic (téci), ućic (nikoli pecć nebo peść).

Ć se změnilo v *s*: osełka.

Dz.

Dz vzniklé z původního *g* změnilo se jako ve spis. jazyce v *z* = kněz noze, pyniz.

Dz z pův. *dj* dalo dílem *z*, dílem zůstalo: meza, mezy, hroza, jiz (= jez), poviz (= pověz); ale: přadza, zavadzać, vyvodzać.

Toto z *dj* přechodem přes *dz* vzniklé *z* se měkčí v *ź*: na meźe, hroźe (anal. dle rybě), hověźi; rovněž tak cizí: tuźin.

Analogií dle *możeš* atd. jest impt.: pumož, pumožće.

Ž.

Žs všady se mísí v *s*: bosky, musky, mnoství.

Ž změněno v *z*: zelezo; v *r*: borok (slc. něborák m. nebožák), boročisko.

Cizí *ž* změněno v *š*: šantar (gensdarme), šarša (charge).

Žb stojí proti spisovnému *šp*: žbluchać.

Vž odsuto: dyć, dycky.

Č.

Čc se nemísí v *c*: paničce, panočcy.

Původní *šč* se nemění v *št*: ščasny, bičišče, ohnišče, złašče, ščekać, ščava, ščerba, ješče, ščipać, ščur.

Také *žč* zůstává: ňebožčik.

Čt se mění v *št*: štyry, štrnost, štyrycet, štvrć, štvrtek, štvrtka.

Původní *čr* změněno v *č*: čepuň (= střep; stsl. črěpь-, tedy vlastně *třepuň*); jinde shodně se spis. jazykem v *tř*: třešňa, středa, střep.

Místo čekaného *č* jest *ć* a *c* v místním jméně Hłyboćec, gen. Hłybocca (vysl. náležitě).

J.

Ve slově aňeł *j* vzniklé z *g* se nezměnilo v *d*, nýbrž splynulo s *n* (srov. str. 23).

Za *j* máme *l*: krahulec, ledva, švalec vedle švajec, lucha; *g*: bagnet.

Z pův. *jь* jest *i* po souhláskách ve slově: idu, idźeš atd. Po samohláskách však jest zřetelně slyšeti *j*. Podobně i jinde v násloví po souhláskách bývá *i* místo *ji*: No jisto! naozajist; to je jine; ale: kaj idźeš? šak ty budźeš iny!

J se odsulo ve slovích: sym, śi, zme, śće, su; myno, mynovać, poće, (t. podźće = pojďte), hetman.

Slova *ňeśkajši*, *včerajši* předpokládají přisuté *j* ve slovech něškaj, včeraj, čehož však v hornoost. podřečí není. *J* se přisulo: Jantolin (Antonín), dvijadvacet, Jadumek (Adámek).

Vždy jest odsuto *j* ve slově: už.

4. Metathesis.

Případy přesmyknutí souhlásek nebo celých slabik s místa náležitého jsou tyto: brantol (Brettnagel), durkovać (drucken), chalkać srv. chlácholiti, orstev (ostrev), pahnozt (pazneht), pokřiva (kopřiva), provoz, srv. p. powróz, provisło, srv. p. powrósło, škobrunek, srv. p. skowronek a stsl. skvornъ-, Frъdek (Frýdek), Frъlunt (Frýdlant), folvarter (Verwalter), markotny (mrakotný), porcynoł.

B. O kmenech podřečí hornoostravského.[1])

1. Přechylování.

Zajímavé jest tvoření jmen ženských od mužských příjmení, jakož i tvoření jmen, znamenajících syna a dceru.

a). Tvoření jmen ženských.

Jména ženská tvoří se od příjmení mužských příponami:

-ьka, před níž se mění koncové *c* a *k* v *č*, *ch* v *š*, *ř* v *r*: Bělica—Bělička, Bahynik—Bahynička, Kocych—Kocyška, Večeřa—Večerka; ostatní souhlásky zůstávají nezměněny.

Tak tvoří jména ženská: Bahynik, Bojda, Bakota, Bałaš, Bařina, Bělica, Bynyš, Błahuta, Bohoč, Bohočik, Brantol, Břežina, Bumbała, Bystřičan, Ćapćuch, Carbol, Cupian, Drabina, Dupčok (píše se Dubčák), Dyjok, Dyjas, Fołdyna, Gavlas, Gotliber (vyslovuje a píše se Kotliber), Grěš, Grundžil, Hadaščok, Havlik, Hlisnik, Holasa, Holeš, Horak, Hradžiščan, Chałupa, Juroš, Kacyř, Kačok, Kaleta, Kaňok, Kantoš, Kavala, Kocych, Kohut, Korbaš, Kołoř, Kovol, Krasula, Křibik, Kubuň, Kulich, Loryš, Liberda Lisnik, Mikološ, Mikula, Mitura, Mohyła, Muruň, Nolepa, Nědžela, Nězhoda, Novok, Oborňok, Odlivok, Pachlopnik, Palucha, Papřok, Petroš, Pitřik, Platoš, Řehok, Rušina, Śikora, Skotnica, Słanina, Střiž, Stuchlik, Svornik, Syrník, Šebesta, Ševčik, Šigut, Škorňok, Šnek, Šosty (Šostka!), Špok, Švrčina, Tumčala, Tošinovan, Tumliř, Vacławik, Vančura, Večeřa, Vojvodžik, Vъrlik, Zovada (také Zovadula), Zelina, Zyman, Zlik.

-ina: Baranek (Barančina), B'ołek, Buzek, Damek, Goła (Golina), Gorba (Gorb'ina), Jadumek, Klimanek, Kołek, Kopec (Kopcina), Kozeł (Kozlina) M'arka, Maršołek (Maršalina), Mruzek, Nykel (i Nykluvka), Pajurek, Pastorek, Pavełek, Pavlosek, Śkoła, Uher (Uhřina), Vrobel (i Vroblica), Valek, Žiška.

-ula: Bocek (Bockula), Burda (Burdula), Čajka (Čajkula), Dyba, Havliček, Hlista, Holinka, Hruška, Chovaňec (Chovancula), Ivanek, Již

---

[1]) Vytýkáme zde ovšem pouze věci, pro hornoostr. dialekt charakteristické.

(Ježula), Junga, Juřica, Kahanek, Kotosek, Krkoška, Kuča, Kulhunek, Kurečka, Maćejka, Matušek, Meca, Merta, Miček, Moravec, Motyčka, Mucha, Nytra, Panek, Paśeka, Peter, Pohłutka, Řeha, Ručka, Słovoček, Sobek (i Sobčina), Staňek, Stachovec, Suška, Šarek, Škapa, Štefek, Šustek, Švrček Urbunek, Valica, Velička, Vьlček, Zubek, Židek.

-uvka: Hrdel (Hrdluvka), Nykel (Nykluvka), Staňa (Staňuvka), Vrba (Vrbuvka), Žila (Žiluvka).

-ica: Kołarčik (Kołarčica), Stuchlik (Stuchlica).

-unka: Kiša (Kišunka).

Jména tvaru přídavných jmen mají náležitý tvar ženský: Borsky- Borsko, Bezecny- Bezecno, Bystřicky- Bystřicko, Hlisnikovsky- Hlisnikovsko, Hrachovy- Hrachovo, Hranicky- Hranicko, Kolinčny- Kolinčno, Legersky- Legersko, Ovčarsky- Ovčarsko, Tošinovsky- Tošinovsko, Velčovsky- Velčovsko, Vojkovsky- Vojkovsko.

Týž tvar jako jméno žen mají mnohá jména topická, od jmen dávných majitelů toho kterého pozemku odvozená. Odvozujíť se příponami:

-ka: Balcarka, Platoška, Loryška, Nolepka, Bohočka, Jančička (Jančik), Vacławičky.

-ina: Gorbina (Gorba), Kotoščina (Kotosek), Kubčina (Kubčik), Vojkovčina (Vojkovsky).

-ula: Heštula (Hešta), Junkula (Junek), Pastorkula (Pastorek), Škapula (Škapa).

-una, -unka,: Bałunka (Bała), Holinčuna (Holinka), Ježunky (Již), Juřičuna, Juřičunka (Juřica), Kacyřunka (Kacyř), Kobylunky (Kobyła), Kubičuna (Kubik), Kuščunky (Kušta), Pastorčunka (Pastorek), Słovočunka (Słovoček).

-uvka: Krupuvka (Krupa).

Kromě toho od jmen dávných majitelů tvoří názvy topické přípona *-ov*: Frankuv, Macuruv, Tylcuv, Žukuv, Nytrova; a přípona: *ьj*. Mituři (Mitura).

b) Jména synův.

Jména synův se tvoří příponami:

-ečka od jmen zakončených na *a:* Bělica—Bělicečka, Bařina—Bařinečka, Błahuta—Błahutečka, Burda—Burdečka, Dyba—Dybečka, Goła—Gołečka, Chałupa—Chałupečka, Junga—Jungečka, Kiša—Kišečka, Kuča—Kučečka, Mucha—Mušečka, Mitura—Miturečka, Žiška—Žišečka.

ьka: Ze jmen s koncovkou *-ka* po souhlásce: Čajka—Čaječka, Hruška—Hrušečka, Holinka—Holinečka, Kurečka—Kurečečka, Krkoška—Krkošečka, Maćejka—Maćeječka, Motyčka—Motyčečka, Pohłutka—Pohłutečka[1]), Ve-

[1]) »V Českém Lidu« jest uvedeno z Morávky slovo *pohłudka* = chléb pro dobytek na štědrý den zvláště pečený. Jména toho významu nemohl jsem se na celé Morávce dopíditi. Jestiť tam úplně neznámo.

lička—Veličečka. — Kde však *-ka* následuje po samohlásce, tam jest koncovka *-ečka*: Motyka—Motyčečka, Paśeka—Paśekečka (sic!).

-ek: Bahynik—Bahyniček, Baranek—Baraneček, Bohoč—Bohoček, Bohočik—Bohočiček, Bocek—Boceček, B'ołek—B'ołeček, Buzek—Buzeček, Bystřičan—Bystřičanek. Tak tvoří jména synův dále: Cupian, Damek, Dupčok, Dyjok, Hadaščok, Havlik, Havliček, Hisnik, Horak, Hradźišćan, Chovańec (Chovaneček), Ivanek, Jadumek, Kačok, Kahanek, Kańok, Klimanek, Kołek, Kotosek, Křibik, Kulhunek, Maršołek, Matušek, Miček, Mikołoš, Moravec, Mruzek, Novok, Oborňok, Odlivok, Pachłopnik, Pajurek, Panek, Papřok, Pastorek, Pavełek, Pavlosek, Petřík, Řehok, Słovoček, Sobek, Stachovec, Staněk, Stuchlik, Svornik, Syrnik, Ševčik, Škorňok, Šarek, Šnek, Špok, Štefek, Šustek, Švrček, Tošinovan, Uher (Uherek), Urbunek, Vacławik, Vьlček, Valek, Vьrlik, Vojvodźik, Zlik, Zubek, Židek.

-iček: Bałaš—Bałašiček, Bynyš—Bynyšiček, Brantol—Brantoliček, Carbol—Carboliček, Dyjas—Dyjašiček; dále: Gřundžil—Gřundželiček, Gřeš, Holeš, Hrdel—Hrdliček, Již, Juroš, Kacyř, Kantoš, Kocych, Koloř, Kopec—Kopciček, Korbaš, Kovol, Kozeł—Kozliček, Kubuň, Kulich—Kulišiček, Loryš, Muruň, Nykel—Nykliček, Peter—Petříček, Petroš, Platoš, Střiž, Tumlíř, Vrobel—Vrobliček.

-ečekː Gavlas—Gavlaseček, Kotliber—Kotlibereček, Kohut—Kohuteček, Šigut—Šiguteček, Šosty—Šosteček, Zyman—Zymaneček.

-ošek: Galeja—Galejošek (Dobratice).

Od příjmení tvaru jmen přídavných tvoří se jména synů příponami *-ičekˌ -eček:* Borsky—Borščiček, Bystřicky—Bystřičeček, Bezecny—Bezeciček, Hlisnikovsky—Hlisniček, Hrachory—Hrachoveček, Kolinčny—Kolinčneček, Ligocky—Ligocečka, Legersky—Legerščiček, Ovčarsky—Ovčarščiček, Tošinovsky—Tošinovščiček, Velčovsky—Velčovščiček, Vojkovsky—Vojkovščiček.

c. Jména dcer.

Jména dcer tvoří se příponou *-ęt-:* 1.) od příslušných jmen otcovských: Baranek—Baranča, Bocek—Bocča, Bohoček—Bohočča, Bojda—Bojdźa, B'ołek—B'ołča, Burdźa, Buzek—Buzča, Čajka—Čajča, Damek—Damča, Gorba—Gorb'a, Holinka—Holinča, Hruška—Hrušča, Chovańec—Chovanča, Ivanek—Ivanča, Jadumek—Jadumča, Kotosek—Kotošča, Kołek—Kołča, Klimanek—Klimanča, Kahanek—Kahanča, Kopec—Kopća, Krkoška—Krkošča, Kulhunek—Kulhunča, Kurečka-Kurečča, Liberda—Liberdźa, Maćejka—Maćejča, M'arka—M'arča, Maršolek—Maršołča, Merta—Merča, Matušek—Matušča, Miček—Mičča, Motyčka—Motyčča, Mruzek—Mruzča, Nytra—Nytřa, Pajurek—Pajurča, Panek—Panča, Pastorek—Pastorča, Pavełek—Pavełča, Pavlosek—Pavlošča, Peter—Petřa, Pohłutka—Pohlutča, Ručka—Ručča, Słovoček—Słovočča, Sobek—Sobča, Stachovec—Stachovča, Staněk—Staňča, Suška—Sušča, Šarek—Šarča, Šosty—Šośća, Štefek—Štefča, Šustek—Šustča,

Uher—Uhřa, Urbunek—Urbunča, Valek—Valča, Velička—Veličča, Vьlček—Vьlčča, Vrobel—Vrobla, Zubek—Zubča, Židek—Židča, Žiška—Žišča.

b) Velikou většinou však tvoří se jména dcer připonou *-ęt-* od příslušných jmen ženských; jsou tedy vlastně metronymika: Bakota—Bakotča, Bahynik—Bahyničča, Bałaš—Bałašča, Bařina—Bařinča, Bělica—Běličča, Bynyš—Bynyšča, Błahuta—Błahutča, Bohoč—Bohočča, Bohočik—Bohočičča, Brantol—Brantolča, Břežina—Břežinča, Burda—Burdulča (vedle Burdźa), Bumbała—Bumbałča, Bystřičan—Bystřičanča, Ćapćuch—Ćapćušča, Carbol—Carbolča, Cupian—Cupianča, Drabina—Drabinča, Dupčok—Dupčočča, Dyjas—Dyjasča, Fołdyna—Fołdynča, Gavlas—Gavlasča, Goła—Golinča, Gřundźil—Gřundźelča, Hadaščok—Hadaščočča, Havlik—Havličča, Havliček—Havličkulča, Hlisnik—Hlisničča, Hlista—Hlistulča, Holeš—Holešča, Hradźiščan—Hradźiščanča, Hrdel—Hrdluvča, Chałupa—Chałupča, Již—Ježča, Junga—Jungulča, Juřica—Juřiculča, Juroš—Jurošča, Kacyř—Kacyrča, Kačok—Kačočča, Kaleta—Kaletča, Kaňok—Kaňočča, Kantoš—Kantošča, Kavala—Kavalča, Kiša—Kišunča, Kocych—Kocyšča, Kohut—Kohutča, Kołoř—Kołorča, Kopec—Kopćinča vedle Kopća, Korbaš—Korbašča, Kovol—Kovolča, Kozeł—Kozlinča, Krasula—Krasulča, Křibik—Křibičča, Kubuň—Kubuńča, Kuča—Kučulča, Kulich—Kulišča, Loryš—Loryšča, Meca—Meculča, Merta—Mertulča vedle Merća, Mikołoš—Mikołošča, Mikula—Mikulča, Mitura—Miturča, Mohyła—Mohyłča, Moravec—Moravculča, Mucha—Mušča, Muruň—Muruňča, Nolepa—Nolepča, Nědźela—Nědźelča, Nězhoda—Nězhodča, Novok—Novočča, Nykel—Nykluvča, Nytra—Nytrulča vedle Nytřa, Odliv'ok—Odliv'očča, Pachłopnik—Pachłopničča, Papřok—Papřočča, Paśeka—Paśekulča, Petroš—Petrošča, Pitřik—Pitřičča, Platoš—Platošča, Řeha—Řehulča, Řehok—Řehočča, Ruśina—Ruśinča, Śikora—Śikorča, Skotnica—Skotničča, Staňa—Staňuvča, Střiž—Střižča, Stuchlik—Stuchličča, Svornik—Svorničča, Syrnik—Syrničča, Šebesta—Šebešča, Ševčik—Ševčičča, Šigut—Šigutča, Škapa—Škapča, Škoła—Školinča, Škorňok—Škorňočča, Šnek—Šnečča, Špok—Špočča, Švrček—Švrčča, Švrčina—Švrčinča, Tumčała—Tumčałča, Tošinovan—Tošinovanča, Tumlič—Tumlirča, Vacłavik—Vacłavičča, Valica—Valiculča, Vančura—Vančurča, Večeřa—Večerča, Vojvodźik—Vojvodźičča, Vrba—Vrbulča, Vrlik—Vrličča, Zovada—Zovadča i Zovadulča, Zelina—Zelinča, Zyman—Zymanča, Zlik—Zličča, Žiła—Žiłuvča, Židek—Židkulča.

Jména dcer od jmen tvaru adjektivného utvořená: Bezecny—Bezecňa, Bystřicky—Bystřičča, Hrachovy—Hrachovča, Kolinčny—Kolinčňa, Ligocky—Ligocča, Legersky—Legeršča, Ovčarsky—Ovčaršča, Šosty—Šošča, Tošinovsky—Tošinovšča, Velčovsky—Velčovšča, Vojkovsky—Vojkovšča.

2. Stupňování.

Stupňování v nejširším slova smyslu jest tvoření slov, jež znamenají pojmy míry větší nebo menší, pojmy silnější nebo slabší, než jest pojem označený jménem základním. Stupňovati lze jména podstatná, jména pří-

davná i slovesa. Jistý druh stupňování, jímž se z přídavných jmen tvoří tvary, značící trojí určitou míru pojmu, sluje stupňování tak vlastně řečené čili komparace.

a) Stupňování jmen podstatných.

α) Podstatná jména zdrobnělá.

1. s koncovkou *-ьсъ*: chlapec, skłopec.
   -ьco: kolco, kopytco.
   -ca: jedlica.

2. s koncovkou *-ьk-*, *-ъk-* (-ek, -ko, -ka, -eček, -iček, -ečko, -ičko, -ečka, -ička): vuzek, vuzeček, kusek, kuseček, Josefek, Marćinek, barošek, kostełek, Janek, patyček, kamyček, řemyček; kostka, kostečka, łyžečka, cerka, cerečka, dźivka, dźivečka, jiskerka, Terezka, Jadvižka, kurka, kurečka, płachetka, buchetka, mamka, dźebuška, łavečka, Apolinka, Hanka, Hanička; słuvko, słovečko, kuřotko, zvířotko, drevko, dverka, masečko, nebečko, jabłečko.

3. s koncovkou *-ák*: bičok, bičoček, panoček,

4. s koncovkou *-enk-*, *-ink-*: kapynka, kapynečka, maminka, srdynko.

5. s koncovkou *-ulek-*, *-ulka-*: tatulek, mamulka, bečułka, ňeculky, deščułka,

6. s koncovkou *-utka*: perutka.

7. s koncovkou *-ęt-* (-ęt, -ęt + ьk, -ęt + isko, -ьcь + ęt, -ьk + ęt): bliźňa, židźa, Panča (viz o přechylování na str. 30 sl.), dźivča, dźivčotko, dźivčacko, chałupotko, chłopotko, chłapčotko, kurča, synčotko, psacko.

β) Podstatná jména zhrubělá.

Zhrubělá jména tvoří se koncovkou *-isko*: chłopisko, chłapčisko, vozisko, furisko, robisko, łožisko, boročisko, bičisko.

Zvláštní případ: Janizoł (= Janisko), ty Janizołe! ty ujizole (= ujče)!

b) Stupňování sloves.

Stupňovaná slovesa znamenají někdy děj usilovněji konaný, někdy mile proslovený a jaksi srdci bližší učiněný. Proto sloves takových se užívá zejména v řeči dětské. Slovesa stupňovaná tvoří se těmito vsuvkami:

-t-, *-ot-*: myć—umytać, lap—laptać, lapotać, hrkać—hrkotać, drcać—drkotać;

-yk-: čmarać—čmarykovać;

-k-, *-g-*: tutać—tutkać, škrobać—škrobkać, chal—(chlacholit) chalkać, jar—jargać, cupać—cupkać, ćupać—ćupkać, štuřić—šturkać;

-d-: bojać—bojdać;

-č-: dupać—dupčić;

-ol- prdźeć—prdolić;
-cov-: hunić—huncovać. srv. lomiti—lomcovati.

c) Stupňování jmen přídavných

Význam adjektiv se zjemňuje: malunky, každźunky, bilutky, bidňavy, drobňavy, chuderlavy; sesiluje se: dłuhucny, starucny, ňekořucno.

Komparace tak vlastně zvaná děje se týmiž příponami jako v jaz. spisovném. Jsou tu však některé zvláštnosti a starobylé tvary.

Starobylé jsou komparativy utvořené příponou *-jí*: tyn je ćeži (těžší), všecko je draži (dražší), je to uži (užší), skoři (jen adv.).

Proti těmto komparativům jsou novotvary: bilši (bělejší), ćichši, suchši, drahši, červynši. Jiné zvláštnosti zaznamenáváme tyto: uzćejši (= užší), lehčejší (= lehčí), vrtćejši (vysl. vrćejši, od vrtky).

Předpona superlativu jest *nej-*. Zřídka kdy se slýchá tvar nepřehlasovaný; tak ve slově nojspiš.

d) Některá jména jiná podle svých přípon kmenotvorných.

Přípona -o.

Jména rodu muž.: bek (doł še do beku), odpros, pozad (zadní obilí), řez, tłuk, šklab.

Jména rodu střed.: bachoro, nebo.

Přípona -a.

Burda (příjmí), nouka, pokluda, ospała (ospalec), pokusa (= pokušitel), pipła, paščeka, špata, dožera, ňimrava, ňepodara, stvora, ledačina, lija, paskuda, čuraja, škareda.

Přípona -jo -ja.

Střední jména na *-jo* některá se nepřehlasují: lico, vajco, kolco, kopytco, brdco; jiná se přehlasují: pole, moře, vole, łože, ohnišče.

Ženská jména na *-ja* zůstávají nepřehlasovaná: paša, duša, meza, hroza, chvila, ňedźela.

Přípona -u.

Kmeny s tou příponou mají vesměs podobu, jakoby byla utvořena příponou *-ov*: brstev, břitev, bukev, drutev, hužev, kunev, kurotev, krev, krokev, mrkev, orstev, punev, płutev, rakev. Tvarů na *-va* nebo *va*, jako *břitva*, jsem neslyšel.

Přípona i (-ь).

Koncová souhláska jest všady měkká: bidač, hrść, huś, chrobač, myśel, novoć, obleč, pavłač, přelač, puć, nić, paść, śćil, zedź, striž, žebrač. povudź, truć atd.

Jen retnice znějí tvrdě: oźim, obuv odźiv, oćip.

Přípony s -r-.

-ář, -jář: kamynoř, kuminoř, kunoř, krav̓oř, masoř, miškoř, piskoř (od pískati), popeloř, muloř, ovčoř; krav̓orka, mušorka, pśorka, vyminčorka, bělarňa, sušarňa.

-ara: kločary.

-iř: ȟrъnčiř, mincyř, muždźiř.

-irňa: pśirňa, suširňa, kafirňa.

-ura: čapčura, faňura, měchura, Mitura, Vančura.

-ar: močor, košor, budar, suchar, ćežor.

Přípony s -l-.

-ál, áł: kobzol, kovol, nosol, śinol, vatrol, śiv̓ołka; caniboł, černigoł, šudrboł, škarboł.

-ała, -ał: dundała, Bumbała, křikała, ožhrała, Smykał.

-ola: brnola.

-ula: dřistula, prdula, ščekula, žincula, babicula, dźichula (vedle dźichta), rynskula, čampula, starula, březula (kráva), śivula, květula; Hodula, Krasula, Mikula; Burdula, Krkoškula (jm. žens, viz přechylování), burmistřula, mamulka, bečułka, deščułka.

-ł: rył.

Přípony s -n-.

-ňa, -sňa, -zňa: plevňa, kulňa, přehłubňa, rovňa, pěsňa, plesňa, kuzňa.

-ovňa: marovňa, vařovňa.

-an: bocun, barun, trhan, šarpan.

-aň, -(j)anka: mužská: hubuň, hrtuň, Kubuň; ženská: čepuň, čepunka, kijuň, kijunka, kasunka, koćanka, duƀunka, mrv̓unka, ňaćunka, ostružunka, otačunka, pasm̓unka, słam̓unka.

-(j)an: měščan, Zyman, Morovčan, Mohelničan, Lhocan.

-ina: dźivočina, nohlina, Drabina, oblina, oškrabina, ostružina, piliny, řeźiny, podłaćina, podvalina, rybina, čłověčina, myšina, struhanina, pučanina, odrobina, hrachovina, pucheřina, břeźina, dubina, vrbina, smъrečina, lećina (sušené listí stromové pro dobytek), jařina; Vojkovčina, Kotosčina (jména topická), sedmina, osmina, devina, deśina (v kartách).

-izna: maćeřizna, otčizna, jałovizna.

-jena: rybina (kráva), gazdźina, Školina (viz přechylování).

-nek, -unek, -inek: zołdanek, budunek, podarunek, rachunek, paśinek.

-in: muřin.

-irňa, -arňa viz přípony s *-r-*.

-un: kołtun.

-jany (pův. *-ēno-*): dřev̓any, mědźany, słam̓any, hliňany, kośćany, kožany.

Přípony s -t-.

-ta: hłupota, hłupotka, dźivota, slepota, suchoty, śirota, Bakota.

-ьstvo: hłupstvo, złodźejstvo.

-ьstvьjo: bohactvi, kralostvi.

-jat- (pův. *ęt-*) viz přechylování a zdrobňování.

-aty: špikaty, uzlovaty.

-ice (pův. *-itjo-*) ve jmenech místních: Dumasłovice, Nošovice; viz také u sklonění str. 40.

-utny: krvutny.

-jatny: mrźatny.

-ity: hłavity.

Přípony s -b-.

-ba: modlidba, svaćba, vadźba, kośba, młaćba.

Přípony s -v-.

-(j)av-: břidavy, bidňavy, brňavy, drobňavy.

-lavy, *-livy*: bojazlivy, chuderlavy, chrobalivy.

Přípony s -k-.

-k: vitok, čerpok, žehnok.

-ák, *-ják*: bidok, bolok, borok, cedźok, drobok, dulok, huřok, dźivok (= divoch), gizdok, hliňok, křižok, pečiňok, śedźok, słaňok, ščedrok, šindelok, truhlok, kamyňok, slivok.

-ka: od kmenů slovesných: budka, cedzka, dožirka, skłodka, dojka, zakłodka, młacka, pletka; od kmenů jmenných, hlavně zdrobnělá a přechýlená: oračka, kopačka, čakačka, škubačka, slačky, učečka, vunička, pěstovačka, čelička, četka, chudočka, stołarka, bednarka, kovolka (žena), suška, čopka, jałuvka, makuvka, bičuvka, meteluvka, deščuvka.

-ek (*-ьko-*, *-ъko-*): młacek, płacek, zhłavek; zdrobnělá: kołek (viz str. 32).

-isko: místo, kde se něco děje nebo jest: ležisko, bilisko, rubisko, śedźisko, uvłačisko, trhovisko, řečisko, hrumadźisko; pole, s něhož sklizena úroda kmenem označená: jačmynisko, ovśisko (také jm. zhrubělé), kunčinisko, kobzolisko, zelnisko, hrachovisko, lesovisko; rukověť: bičisko, kośisko; jména zhrubělá viz str. 32; názvy lichotné: dobre člověčisko, boročisko,

-ko (od přídavných jmen na *-ši*, *-sky*): včerajško, včilejško, lunsko, letoško; nejčastěji v pádech kosých: od letoška, včera o včilejšku.

-išče: jen ve slově ohnišče.

-ik, *-nik*: zelnik, školnik, jistnik (= jedlík), polesnik.

-yka: pijatyka.

Přípony s -g-.

-jazg: drobazg.

Přípony s -ch-.

-ch: Lach, łach, osuch; kulich, Kocych.

-och: linoch, dźivoch, Poloch (srv. str. 22).

-oš: Petroš, gajdoš, gazdošek, Kuboš, Antoš

-cha: ulicha, macoha, pančocha.

-uch: vantuch (srv. str. 22.), Ćapćuch.
-ucha: dźebucha, mładucha, řežucha, Palucha.
-as: mamlas, vybijas, chudźas Gavlas, Dyjas (vedle Dyjok), Holasa.
-aš: lantaš, Korbaš.
-uša: Veruša, babuša (kráva).
-iš, *-yš*: kabiš (dětský kabátek), Mališ, Loryš.
-eš: Holeš.

Přípony s -c-.

-ьcь: žnec, žincula, Stachovec, Stachovcula, chovaňec, usmrkaňec, lepaňec, lizaňec; kraviňec, kobyliňec, kuřiňec, kočiňec, huśiňec, myšiňec, blešiňec.

-ica: hřmoćica, fujavica, pluskavica, bliskavica, kopanica, svudnica, šivanica, zodrhlica, přednica, letnica, murovanica, dřevanica, ospica, śivica, smolnica, masnica, ćeslica, hajnica, hroćica (od hrotek), huśinica, jahnica, solnica, sušica, chovanica, rovesnica (srv. str. 29).

Přípony s -č-.

-áč: kopoč, kopač (o jich rozdíle viz slovník), střapač, tkoč, řezač.

Přípony cizích slov.

Kumyndyrovać, špacyrovać, maširovać, študyrovać; kumedyja, procesyja, lutryja, podobně: blamboryja, štacyjun, patalijun.

e) Kmeny jmenné složené.

Ze spřežek zaznamenáváme:

1. jméno nebo zájmeno se jménem: pantata, panimama, svavolny, tydźiň.

2. Slovce neohebné a jméno: ňezdara, ňimrava, ňeposłucha, ňestyda, ňecuda; přeboże, rozboże, roztodźivny, rozmiły, roztomiły; odkorek, obživa, opalek, Pachłopnik, pokłuda, Zohoři.

Imperativ a jméno: chvalidźura, melihuba, stavinoha, valigura, kopidoł, mykśikulka.

C. O tvarech podřečí hornoostravského.

I. Skloňování jmen podstatných.

1. Vzor chlap—dub.

Jedn.	nom.	chłop	dub
	gen.	chłopa	duba (u)
	dat.	chłopu, -ovi	dubu
	akk.	chłopa	dub (duba)
	vok.	chłope	dube
	lok.	chłopě, -u, -ovi	dubě, -u
	instr.	chłopym	dubym
Množ.	nom.	chłopi	duby
	gen.	chłopuv	dubuv
	dat.	chłopum	dubum
	akk.	chłopy	duby
	vok.	chłopi	duby
	lok.	chlopach	dubach
	instr.	chłopami	dubami.

1. Nominativ. Dle pravidla o slabikách zavřených mnohá jména měla poslední slabiku zdlouženou. Délka jeví se nyní jako krátké *o* (místo *á*), *u* (místo *á* před nosovkou), *i* (místo *é*), *u* (místo *ó*). Od genitivu počínajíc vrací se původní *a*, *e*, *o* v těchto slovích: barun, čechmun, furmun, hod hłod, kołovrot, mroz, nakoz, povoł, provoz, řetoz, roz, zakoz, žlob, b'ih (běhu), břih, hniv, chlib, jid, lid, noclih, ob'id, ošiv, ožih, pohlid, pohřib, sušid, sušik, vřid, zpusub, pozur a j. Slova *chłop* (= sedlák, muž) a *chłap* (= chlapík, hrubec) se rozlišila. Zdloužená samohláska se nekrátí v těchto jménech: chłop, Jun, ščob, špok, chliv, lik— a ve slovích na *-ok*. Proti dlouhé slabice ve spis. jazyce jest krátká ve jménech: hrach, cham, korab, mak, pan (vedle pun. iron.), pas, prah, raj, šparak.

2. Genitiv. Pravidlem i neživotná maji koncovku *-a*: boloka, duba, hruma, javora, vředa, struma, smьreka, šindeła, kusa, štusa, žocha, sklepa

(vedle sklepu), provaza (vedle provazu), voza (i vozu), větra (i větru), mosta patyka, kuta, dvora, sna atd. Koncovku *-u*: mají z neživotných pův. u kmeny: medu, dumu. Dále: brodu, hradu, ledu, pisku, sadu, břudu, liku, prahu, pasu maku, korabu, hrachu, šatu, tabachu, teho roku (ale: do roka); konečně všecka odtažitá: hładu, razu pozoru, zpusobu, řezu, rozumu, znaku, zřaku atd.— U životných *lud* má gen. luda, norud—narodu, hyd - hydu. *Od večera* se odlišilo od *odvečero* (= popoledni); srv *odpołedňo* a *odvesno* na příslušných místech.

3. Jedn. dativ: Jména životná mají koncovku *-u* i *-ovi*: chłopu i chłopovi, člověku i člověkovi, byku i bykovi, ale jen: Bohu. Jména křestní a příjmení mají pravidelně *-ovi*: Janovi, Marćinovi, Jantolinovi, Josefovi, Skotnicovi; ale pěsňa k svatymu Janu, k sv. Jantolinu.

4. Jedn. akkusativ rozlišuje se jako ve spis. jazyce dle životných a neživotných. Ale jsou ještě jakési zbytky starobylého akkusativu osobního. U některých neživotných stojí totiž genitiv ve funkci akkusativu; jsou to: patyk, javur, smъrek, dub, strum, buk, bolok, vřid, vitok, hřib, ščedrok. Příklady: mił sym tam struma; nasadźili zme hrachu choć na ščedroka; našeł sym hřiba, kozoka, šinola; přiňisli śće mi vitoka? mum na noze boloka, vředa; śćali zme javora, buka, duba, smъreka; taćinek maju patyka velky.— Starý akkusativ bez koncovky *-a* zachoval se ve výrazích: na svaty Jun, ve svatý Duch.

5. Jedn. vokativ se tvoří jako v jazyce spis.; *Jane* se nepřehlasuje. U jmen osobních bývá někdy nominativ ve funkci vokativu, a to zejména stojí-li před nimi přívlastek *pane*: pane rechtur, pane burmister, pane dochtur, pane Muruň: dále při důrazném volání jmen zdrobnělých: synek, co tam robiš? Janek! ty Francek!— Holoholo, maluček! jako śe ći paše, Janiček? holoholo! - Ale vždy jen: Marćine! Jantoline! atd.

6. Jedn. lokal jako ve spis. jazyce; koncovku *-u* mají kmeny v hrdelnice zakončené pravidelně. Před koncovkou *-ě* (*-e*) mění se souhlásky způsobem náležitým: při obědźe, na noše, v buće (but), na mośće, ve voźe atd.

7. V jedn. instrumentale koncovkové *e* před *m* se ztemňuje v *y*: płotym (vysl. płotъm) atd.

8. Množ. nominativ. Před koncovým *-i* souhlásky se měkčí náležitě, ale po *z* (z pův. *g*) a *c* bývá *y* místo *i*: bozy, kuničcy. Jen koncovku *ove* mají: chłopkove, ludkove, synove. Touž koncovku mohou míti: kmotrove, bratrove, svědkove, panove. Jinak se jí užívá zřídka kdy; tak na př. *Rus* má množ. nom. *Ruśi*. Koncovka *-e* bývá u jmen: aňele, manžele; ale: židźi, sušedźi, hośći. Jména obyvatelů na *-an* mají *-e*: Pražmaňe, Morovčaňe, Lhocaňe; jiná obyčejně *-i*: pohani, křešćani, barani, furmani, kapłani, kapłuni. *Bratr, brat* má vedle *bratři* a *bratrove* také tvar *braćo*. *Prs* v množ. čísle patří k i- kmenům: prśi (= prsa, prsy).

9. Množ. genitiv koncového *v* nikdy neodsouvá. Zbytky starého genitivu bez *-ův* jsem slyšel tyto: šeł do Słovok (název místní; ale: do

Słovokuv nadoł ludźum a do hubuňořuv); kaj byh nabroł tela šot (vedle šatuv); už ňimo vłos (vedle vłasuv); od Hud (= vánoc). Genitivy *kořiň*, *kamyň* viz na příslušných místech.

10. Množ. akkusativ. V jeho funkci bývá někdy u jmen životných množ. genitiv, a to zejména ve spojení s číslovkami *dvuch*, *třuch*, *štyruch:* kludźili zme třuch baranuv; mum dvuch kumornikuv; vidźił sym tam ze štyruch velebnych panuv; jak mum robotnikuv (Dobratice).

11. Množ. lokal má veskrz koncovku *-ach*, množ. instrumental konc. *-ami*. Slovo *cep* má měkké *p*: cepami.

2. Vzor oráč-meč.

Jedn.	nom.	orač	meč
	gen.	oráča	meča
	dat.	oraču, -ovi	meču
	akk.	oráča	meč
	vok.	oraču	meču
		chłapče	
	lok.	oraču, -ovi	meču
	instr.	oračim	mečim
Množ.	nom.	vok. oračí, -ove	meče
	gen.	oračí (-uv)	meči (-uv)
	dat.	oračum	mečum
	akk.	oráče	meče
	lok.	oračach	mečach
	instr.	oračami	mečami.

K tomuto vzoru patří: pec, kupel, věcheć, kłopeć atd.

1. Jedn. nominativ. I zde jako při vzoru *chłap-dub* se dlouží poslední zavřená slabika ve slovích: gřundźil, hrtuň, již, klij, olij, obyčoj, předoj, złodźij, Undřij, Bartłuměj. Dlouhá tato slabika se nekrátí v koncovkách *-áč*, *-ář*, *-áň*: kunoř, kravoř, masoř, kopoč, hrtuň.— Proti dlouhé slabice ve spis. jazyce jest krátká ve slovech: karbač, kartač, kral, maj, orač, raj.

2. Jedn. genitiv atd. pohyblivé *e* vysouvá: kłopeć—kłopća, věcheć—věchća, oćec—otca, košec—kosca, Hłyboćec—Hłybocca.

3. Jedn. dativ a lokal. Přehlásku mají působením kostela: k panu Ježiši, o panu Ježiši.

4. Jedn. akkusativ. U jména *jaśiň* genitiv převzal funkci akkusativu: co tam leżeš na teho jaśiňa?

5. Jedn. vokativ. Koncovku *-e* mají jména na *-ec*: chłapče; ostatní mají *-u*, kromě toho také slovo *ujcu*.

6. Jedn. instrumental. Koncové *im* zní velmi krátce jako *ĭm*, po souhlásce *c* jako *ým*.

7. Množ. nominativ. Koncovka *-ove* vyskytá se zřídka, a to zejména ve slovech na *-tel*: učitelove; dále: otcove, kněžove. Životná

jména na *-c* mají koncovku *-y*: kupcy, koscy. *Kuň* má množ. nom.: dobre kuňe.

8. Množ. genitiv. Koncovka jest *-i*: skrytych tovaryši; pět noži; maju mnoho kopači; boji še kuni; dvacet łokći; sedm kamyni vožił (na Morávce jsem slyšel: šest kamyň). Jména na *-c* a *-z* mají koncovku *-uv*: kupcuv, kravincuv, knězuv.— Zbytky starého genitivu: ćišic, pyniz, přoteł vedle přoteluv.

9. Množ. akkusativ. Místo *mo kosce* slyšel jsem také: mo koscy.

10. Pomnožných jmen na *-ice* jest velmi mnoho, a to nejen jmen osad, ale také jmen statků po bývalém majiteli: Bruzovice, Dobraćice, Dumaslovice . . ., Kubošovice (jméno »dědiny« po zemřelém Kubošovi). Mecovice (Meca), Jadumkovice (Jadumek), Krupovice (Krupa), Machunkovice atd. Jména tato zachovala starý genitiv množ. bez *-ův* a užívají ho vždy také místo lokalu: v Dumaslovic, do Błyndovic, z Raškovic, na celých Dobraćic . . ., Muruň z Kantorovic, u Loryša na Krupovic, u Jadumka na Kubošovic. Podobně v *Sedlišč* (nom. Sedlišče).

3. Vzor město.

Nom. vok. akk.		město	města
	gen.	města	měst
	dat.	městu	městum
	lok.	měšće (-u)	městach
	instr.	městym	městami

1. Sem patří mnohá jména, která ve spis. jazyce se skloňují dle vz. *moře:* vajco, lico, kopytco, kolco, nebo (ale sg. dat. a lok.: nebi), slunco a skoro všechna na *-sko* (v jaz. spis. -ště). Viz u vzoru *moře.*

2. Jedn. genitiv *od vesna* (= od jara) se rozlišil od tvaru *odvesno* (= na jaře).

3. Jedn. lokal. Jména hrdelnicí zakončená mají koncovku *-u*: ve vojsku, mliku, uchu, Polsku. Analogický je tvar: po zejtru.

4. Jméno *vrata* má množ. genitiv vrot, vajco—vajec.

5. Zbytky dvojného čísla vymizely skoro úplně: dvě sta. *Oko* a *ucho* jako údy tělesné mají sklonění dle vz. *kość*:

nom. vok. akk.		uši,	oči
	gen.	uši,	oči
	dat.	ušum,	očum
	lok.	ušach,	očach
	instr.	ušami,	očami.

4. Vzor moře.

Nom. vok.	akk.	moře	moře
	gen.	moře	moři
	dat.	moři	mořum
	lok.	moři	mořach
	instr.	mořim	mořami.

Jména spis. jazyka na *-ště* přecházejí ke vzoru *město*, majíce v nom. koncovku *-sko:* bičisko, bilisko, hrabisko, košisko, kobzolisko, ovšisko, řečisko, strnisko, trhovisko, zelnisko atd. Ale: ohnišče, gen. pl. ohnišč. *Vole* má genit. náležitý: vola.

5. Vzor znamení.

Nom. vok.	akk.	znamyni	znamyňa
	gen.	znamyňo	znamyni
	dat.	znamyňu	znamyňum
	lok.	znamyňu	znamyňach
	instr.	znamynim	znamyňami.

1. Jedn. genitiv zachoval původní délku v podobě krátkého *o* (místo -á): břeźo chaďo, ostřo, peřo, podstolo, prućo, skolo, zelo atd.

2. V jedn. gen. dat. lok. zachovala se původní jotace: vrbi—vrďo, vŕďu; fojstvi—fojstvo, fojstvu: svědumi—svěduṁo, svěduṁu; kvapi—kvaďo, kvaďu; trumi—truṁo, truṁu.

3. Do rodu žens. a vzoru *duše* přešlo jméno: noruč.

6. Vzor ryba.

Nom.	ryba	ryby
gen.	ryby	ryb
dat.	rybě	rybum
akk.	rybu	ryby
vok.	rybo	ryby
lok.	rybě	rybach
instr.	rybu	rybami

1. Na hranicích českého jazyka v osadách na str. 5. uvedených, od Dobratic na sever, jedn akkusativ se končí na *ym*, instrumental na *-um*: całum chałupym, robotym, kosym; za stodołum, cestum, rybum. Tytéž střídnice mají nosovky i na jiných místech ve sklonění

2. Nominativ bývá ve funkci vokativu ve výrazích: paś śe, koza, paś! — na, krava, na! — na kurka, na! — kura, na ćip ćip ćip!

3. Jméno krava má množ. genitiv krov, noha—nuh, cygara—cygor, galaty—galot, hora—hur, vrana—vrun, brany—brun, Lhoty—Lhut, sova—suv.

4. Zbytky dvojného čísla úplně vymizely, tedy: ruky, nohy atd. Analogický je tvar: obima poruma (od nom. pora = pár.)

7. Vzor vladyka.

Nom.	sluha	sluhove, gazdove
gen.	sluhy	sluhuv
dat.	sluhovi	sluhum
akk.	sluhu	sluhy
vok.	sluho	sluhove
lok.	sluhovi	sluhach
instr.	sluhu	sluhami

Jména s kmenovou souhláskou *-t-* mají v množ. nominativě koncovku *-i*: evangelista—evangeliśći, Błahuta—Błahući; ale Meca—Mecove.

8. Vzor duše.

Nom.	duša	duše
gen.	duše	duši
dat.	duši	dušum
akk.	dušu	duše
vok.	dušo	duše
lok.	duši	dušach
instr.	dušu	dušami.

1. Sem patří také jména na *-ňa,* která v jazyce spis. se skloňují podle vzoru *ryba:* cyhelňa, kulňa, studňa, kafirňa atd.

2. V jedn. nominativě odsulo se *a* (či spíše přehláska jeho *e*) ve jmenech: hospodyň kudźil, kuchyň, obec, peleš (obyčejněji pelech), pośćil, pušč, škřaň, skryš, suš, straž, zym. Vedle *zym* je také *zyma* m. *zyma* (o jich rozdílném významu viz slovník); ze ztráty jotace dá se souditi, že *zyma* jest novotvar od tvaru *zym*. Plné tvary vždy zachovávají slova: baňa dźiža, hroza, meza, mřeža, veža, žaťa.

3. U týchže jmen, kde v jedn. nom. bývá koncovka odsuta, bývá také v jedn. akkusativě koncovka *-u* odsuta; ale *škřaň* má vedle *škřaň* také *škřaňu.*

4. Místo jedn. vokativu bývá vždy nominativ ve slově: hospodyň!

5. Starší tvar množ. genitivu bez *-i* se zachoval u jména: ovca—ovec (nikoli ovci); u jmen na *-ica*: nohavic, ospic, kvasnic, hřmoćic, ulic,

nožic, ćeplic, ławic atd.; u jmen na *-yňa*: jaskyň. Jména na *-la* ko'ísají: mila – mil, chvila—chvil, košula—košul, ňedźela – ňedźel i ňedźeli (oba tvary znamenají dni nedělní), rynskula—rynskuli.

6. Místo zdéli, zvýši atd. stojí výrazy zdela, zvyša, zšiřa, analogií dle: zvěča, zhruba, zhłuba a p.

7. Jméno *dźosno* přešlo ke vzoru *město, oje* ke vzoru *moře*, *rez* ke vzoru *dub* (gen. rezu).

8. Skloněnı mužských jmen téhož vzoru jest toto:

Nom.	bača	bačove
gen.	bače	bačuv
dat.	bačovi	bačum
akk.	baču	bače
vok.	bačo	bačove
lok.	bačovi	bačach
instr.	baču	bačami

Tak se skloňují i jména vlastní: Bělica, Meca, Kiša, Kuča, Kubala, Kavala, Nědźela, Skotnica, Večeřa, Valica, Zmija atd.

9. Vzor paní.

Nom.	pani	pani
gen.	pani	pani
dat.	pani	paňum
akk.	paňu	pani
vok.	pani	pani
lok.	pani	paňach
instr.	paňu	paňami

Místo *pani* obyčejnější jest *panička*. Plur. nom. od jmen *bratr* a *kněz* zní: bratři, braćo, knězove.

Slova jako *krajči* přešla úplně do skloněnı jmen přídavných vzoru *pěši*.

10. Vzor kost

Nom.	kość	kośći
gen.	kośći	kośći
dat.	kośći	kośćum
akk.	kość	kośći
vok.	(kośći)	kośći
lok.	kośći	kośćach
instr.	kośću	kośćami

1. Sem patří: hrść, chuć, huś, myšel (gen. mysli), myš, moc (gen. mocy), ňać, maść, paść, ꝑaść, puć (= pout), nić, řeč, štvrć, zedź atd.; dále: dźeći, jehož instr. množ. zní dźećmi i dźećami.

2. Jména se souhláskou retnou mají v jedn. genitivě a v množ. nominativě *-ě:* oźimě, oćepě, obuvě, odźivě (srv. vzor tykev).

3. *Huś* nepřechází ke vzoru *ryba; pec* a *ocel,* jsouce rodu muž., přešla ke vzoru *oráč—meč.*

4. Vokativu jedn. nemohu doložiti, neslyšev ho nikde.

5. Dle *daň* se skloňují: *a)* všecka jména na *-ň*: zbraň, daň, dłuň (gen. dłaně), ješiň, saně, šiň, přizyň (= příbuzenstvo) atd. Jméno *pěsňa* přešlo i v nom. ke vzoru *duše; b)* některá na *-l:* husle, jasle; *kupel,* jsouc rodu muž., přešlo ke vzoru *meč*; *dveři* podrželo náležité sklonění dle *kość*; *c)* jméno *rać.*

6. Jméno *kość* v čís. jedn. se skloňuje dle vz. *oráč*; množ. nom. gen. akk. *kośći*; Jméno *lud* má: množ. nom. lude, gen. ludźi, dat. ludźum, akk. ludźi, lok. ludźach, instr. ludźmi.

11. Vzor tykev.

Nom.	tykev	tykvě
gen.	tykvě	tykvi
dat.	tykvi	tykvim (tykvům)
akk.	tykev	tykvě
vok.	——	tykvě
lok.	tykvi	tykvách
instr.	tykvu	tykvami.

1. Tak skloňují se podstatná jména: brstev, břitev, bukev, cyrkev, drutev, hužev, kunev, kurotev, krev, krokev, mrkev, orstev, punev, plutev, rakev, obyrv.

2. Tvarův nominativných na *-va* autor neslyšel.

3. *Krev* v pádech, jež by byly dvojslabičné, vysouvá *r:* gen. kvě, dat. kvi, instr. kvu.

12. Vzor kámen.

Nom.	kamyň	kamyňe
gen.	kamyňa	kamyni (-uv)
dat	kamyňu	kamyňum
akk.	kamyň	kamyňe
vok.	kamyňu	kamyňe
lok.	kamyňu	kamyňach
instr.	kamynim	kamyňami

1. Všecka jména tohoto vzoru se končí na *-ň* a přešla ke vzoru *meč*: dźiň, hřebyň, jačmyň, kamyň, kořiň, plamyň, pramyň.

2. V genitivě množ. vedle *kamyni* zachován jest archaistický tvar. šest kamyň; dále: do kořiň.

3. Podstatné jméno *dźiň* se skloňuje takto:

Nom.	dźiň	dni
gen.	dňa	dni
dat.	dňu	dňum
akk.	dźiň	dni
vok.	dňu	dni
lok.	dnč vedně dňu	dňach
instr.	dňim	dňami

Starší tvar genitivní zachován jest ve slově *połedňe*. Tvar tento se skloňuje: gen. dopołedňo, odpołedňo, (na rozdíl od: od połedňa).— Jako *dźiň* skloňuje se i *tydźiň*: gen. tydňa, lok. tydňu.

13. Vzor rámě.

Sem patřící podstatná jména vesměs přešla ke vzoru *město:* dřemyno, myno, plemyno, ramyno, šemyno, vymyno.

14. Vzor nebe.

Nom. vok. akk.		nebo
	gen.	neba
	dat.	nebi (-u)
	lok.	nebi
	instr.	nebym

Množ. číslo skloňuje se jako ve spis. jazyce, vyskytujíc se pouze v řeči církevní, na př. v modlitbě Páně.

15. Vzor loket.

Lokeć přešlo ke vzoru *meč*: sg. gen. łokća, pl. nom. łokće, pl. gen. łokći (pět łokći). Z ostatních sem patřících jmen podst. jest v užívání pouze metathesí vzniklé *pahnozt*, jež se skloňuje dle *dub*.

16. Vzor kuře.

Nom. vok.	akk.	kuřa	kuřata
	gen.	kuřaća	kuřot
	dat.	kuřaću	kuřatum
	lok.	kuřaću	kuřatach
	instr.	kuřaćim	kuřatami

1. Tak se skloňují: ćela, hołuba, hřiba, kniža, koća (= kotě), kozla, praša atd.

2. Místo *dźića* užívá se tvarů: dźećo, dźecko, dźećok. O množ. čísle *dźeći* viz str. 44.

II. Skloňování jmen přídavných.

a. Vzor dobr a pěš.

1. Tvary sklonění jmenného zachovaly se ještě ve skrovnější mnohem míře než ve spis. jazyce. Zejména v doplňku skoro vždy bývá tvar složený: un je bosy, zdravy, vesely, ňevinny atd. Vyjímku činí: to sym je rod; byh ňebył z něho prov; a v písni: był sym veseł. Zmínky zasluhují tyto zbytky sklonění jmenného:

Nom.: Už je tam kopno; žimavo, opařito, vьlhko; už je vidno; to je mi dźivno teho člověka: možne, že tam budźe (o skleslo na e);

genit.: od mala, bezmala, bezmal, do čista, puldruha, pułtřeća roku, znova (i znovy a znovel), za vidna, z věča, zhłuba, do prosta;

dativ: pumału i pumały, po ňimecku i po ňimecky, po pansku i po pansky.

akkus.: už je tymu davno (i dovne ňedovne);

lokal: na dobře (= úplně), po prostu;

2. Přídavná jména přivlastňovací mají koncovky pro jedn. nominativ: *-uv*, *-ova*, *-ove*; *-in*, *-ina*, *-ine*. Ostatní pády skloňují se úplně dle sklonění složeného; množ. nominativ: *-ovi*, *-ove*, *-ove*; *-ini*, *-ine*, *-ine*. Na příklad: tatuv dum; Mecova chalupa; sušedove pole; brata Hradźiščanoveho; k łožu Janovymu; roby Franckove; na meže Jadumkove; ćetuščine knižky (množ. nom.).

Zbytky původního sklonění jsou: na Zelinově su pěkne kobzole; šli zme chytać ryby na Řehokovo (ale: Řehokove pole).

Jména vlastní, sem patřící, skloňují se dle příslušných vzorů jmen podstatných, na př. Hołumuc (r. muž.) dle vz. meč, Žukuv (gen. Žukova), Ráćimuv atd. dle vz. chlap-dub

b. Vzor dobrý, -á, -é.

Jedn. nom.	vok.:	dobry	dobro	dobre
	gen.	dobreho	dobre	dobreho
	dat.	dobrymu	dobre	dobrymu
	akk.	dobreho (dobry)	dobru	dobre
	lok.	dobrym	dobre	dobrym
	instr.	dobrym	dobru	dobrym
Množ. nom.	vok.:	dobři (dobre)	dobre	dobre
	gen.		dobrych	
	dat.		dobrym	
	akk		dobre	
	lok.		dobrych	
	instr.		dobrymi	

1. V jedn. nom. rodu žens. dlouhé *á* se proměnilo v krátké *o* i ve slovech: Dobro, Krosno.

2. V jedn. lok. a instr. rodu muž. a stř. koncovky *-ym* se ovšem vyslovují stejně: dobrъm.

3. Podle tohoto vzoru se skloňují také přídavná jména zpodstatnělá, na př. hojny, ponocny, bičovo (co ź mu doł bičove?), mytne, služne, noleźne, Hrachovy, Rapovsky, Velčovsko (žena Velčovského), Vojkovsko, Łyso, Dobro, Krosno.

4. V množ. nom. mění se kmenové *sk* v *šč*: nebešči, pražšči (vysl. prašči); *ck* v *čč*: turečči. Po *c* a *z* mění se koncové *i* v *y*: velcy, nazy.

c. Vzor pěší, -í, -í.

Jedn.	nom.	pěši	pěšo	pěši
	gen.	pěšiho	pěši	pěšiho
	dat.	pěšimu	pěši	pěšimu
	akk.	pěšiho (pěši)	pěšu	pěši
	lok.	pěšim	pěši	pěšim
	instr.	pěšim	pěšu	pěšim
Množ.	nom.	pěši		
	gen.	pěšich		
	dat.	pěšim		
	akk.	pěši		
	lok.	pěšich		
	instr.	pěšimi		

Tak se skloňuje i zpodstatnělé *ranňo* (t. mša; na Moravě *ranna*).

III. Skloňování zájmen.

a. Zájmena já, ty, se.

Jedn. nom.	vok.	jo	ty	——
	gen.	mně, mě	tebě, teje	seje
	dat.	mně, mě, mi	tebě, teje, ći	sebě, seje, se, śi
	akk.	mě, mně	tebě, teje, će	śe, seje
	lok.	mně, mě	tebě, teje	sebě, seje
	instr.	mnu	tebu	sebu
Množ. nom.	vok.	my	vy	
	gen.	nas	vas	
	dat.	num	vum	
	akk.	nas	vas	
	lok.	nas	vas	
	instr.	nami	vami	

1. Tvarů *mě*, *teje*, *seje* a z něho vzniklého *se* užívá se nejčastěji; i ve výrazích jako: o mě, ode mě, ku mě. Příklady: śedni seje; vem se kusek; co vezmeš na seje? każdy do mně huči; tyn je při seje! to je pro teje; podleva mě.

Ethické *ti* se redupplikuje: ve dňe to ćić było.

4. Na hranicích jaz. polského jest istr. jedn.: mnum, tebum, sebum.

b) Zájmena ten, ta, to; náš, naše, naše.

Nom.	tyn	ta	to	ti	ty	ty
gen.	teho	te	teho		tych	
dat.	tymu	te	tymu		tym	
akk.	teho (tyn)	tu	to, teho		ty	
lok.	tym	te	tym		tych	
instr.	tym	tu	tym		tymi	

Na hranicích polštiny inst. jedn. rodu žen. jest: tum, podobně: jum, mojum, našum, jejum.

V jedn. akk. rodu střed. vedle *to* je také *teho*: skrzeva teho.

Nom. vok.	naš	naša	naše	naši (naše)	naše	naše
gen.	našiho	naši	našiho	atd. jako ve spis. jaz.		
dat.	našimu	naši	našimu			
akk.	našiho (naš)	našu	naše			
lok.	našim	naši	našim			
instr.	našim	našu	našim			

c) Zájmeno on, ona, ono.

Nom.	un	una	uno	uni	uny	uny
gen.	jeho, ho	ji	jeho, ho		jich (jejich)	
dat.	jimu, mu	ji	jimu, mu		jim	
akk.	jeho, ho, -ň	ju	jeho, ho		jich	
lok.	ňim	ni	ňim		nich	
instr.	ňim	ňu	ňim		nimi	

1. Jedn. akkusativ *-ň* bývá po předložkách: vysmrkać še nuň! podźme pruň! — Tvar náležitý množ. akkusativu se ztratil; místo něho se klade vždy množ. genitiv: přežehnoł jich; zahnoł jich; voda jich podešła; mo zuby vyščiřine, jako by jich sušił.

2. Na hranicích polštiny jest jedn. instr. rodu žen.: ňum.

d) Zájmeno jenž, jež, jež

v hornoostr. podřečí schází. Místo něho bývá: *kěry, kěro, kěre.* Ale i toho lid užívá velmi zřídka, říkaje raději: pro všecky rody a čísla v nominativě *co*, v ostatních pádech *co* s příslušným pádem zájmena *un, una, uno,* na příklad: tyn žebrok, co tu był — tyn les, co zme do něho šli — tyn chłapec, co ź mu doł grejcar — tyn ftok, co zme (ho) včera vidźeli — takovy grunt, co śće o ňim młuvili — tyn vuz, co zme za nim šli — ta roba, co ju tyn chłop tak bil — ta dźebucha, co z ňu chodźiš — to su ći lude, co jim vojocy všicko pobrali. Téže vazby se užívá ve větách příčinných, jako: ňimuhli zme jich porachovać, co jich było tela (tolik jich bylo, že . . .).

e) Zájmeno můj, má, mé.

Jedn.	nom. vok.	muj	moja (ma)	moje (me)
	gen.	mojiho (myho)	moji (me)	mojiho (myho)
	dat.	mojimu (mymu)	moji (me)	mojimu (mymu)
	akk.	mojiho (myho) muj	moju (mu)	moje (me)
	lok.	mojim (mym)	moji (me)	mojim (mym)
	instr.	mojim (mym)	moju (mu)	mojim (mym)
Množ.	nom. vok:	moji moje (me)	moje (me)	moje (me)
	gen.		mojich (mych)	
	dat.		mojim (mym)	
	akk.		moje (me)	
	lok.		mojich (mych)	
	instr.		mojimi (mymi)	

1. Podobně se skloňují *tvuj* a *svuj*.

2. Tvary v závorkách uvedené naskytají se velmi zřídka, nejvíce v písních a stálých rčeních, jako: ma mila; na mu kušu (dušu).

3. Jedn. lokal rodu žens. *mej* slyšel jsem ve rčení: na mej kuši.

f) Zájmena ostatní.

1. Zájmeno *čí* zní v hornoostr. podřečí: *čiji, čijo, čiji* a skloňuje se jako *pěší*. Tak se skloňuje i zájmeno: *jeji, jejo, jeji*.

2. Zájmena *kdo, co* se skloňují takto:

Nom.	gdo	co
gen.	koho	čeho
dat.	kumu	čimu
akk.	koho	co
lok.	kym (vysl. kim)	čim
instr.	kym (vysl. kim)	čim

Místo *proč* vždy se říká *čimu, na co* místo *nač*, *za co* místo *zač*.

3. Zájmena *ký* užívá se ve rčení: kyho (vysl. kiho) vrabła!

4. Zájmena *sum, sama, samo* a *samy, sama, same* skloňují se dle vzoru *dobrý*.

IV. Skloňování číslovek.

1. Číslovka *jedyn, jedna, jedno* skloňuje se úplně jako zájmeno *tyn, ta, to*, tedy genit.: jedneho, jedne, jedneho atd.

2. Číslovky *dva, dvě (dvi-); oba, obě*:

nom. akk.	dva, oba — dvě, obě
gen. lok.	dvuch, obuch
dat. instr.	dvima, obima

Genitiv *dvuch*, jakož i *třuch, štyruch* u životných jmen obyčejně bývá místo akkusativu. Příklady viz na str. 39. čís. 10. Ke tvarům číslovkovým se někdy přizpůsobují tvary jmenné, jako: obima poruma. Tvar *dvi-* vyskytá se v číslovkách: dviadvacet (vysl. dvijadvacet), dviatřicet atd. pro všecky rody. Místo osmnost, osmadvacet atd. říká se také dvacet beze dvuch, třicet beze dvuch atd. Podobně: štyrycet bez jedne, sto bez jedne místo devět a třicet, devět a devadesát. Tvarův dvacet jedna, dvacet dvě, dvacet tři atd. v hornoostr. podřečí není; počítá se vždy jen: jednadvacet, dviadvacet, třiadvacet, štyryadvacet atd.

3. Číslovky *tři, štyry:*

nom. akk.	tři, třo, tře	štyry, štyře, štyři
gen.	třuch	štyruch
dat.	třum	štyrum
lok.	třuch (třech)	štyruch
instr.	třuma	štyruma

Tvar *třo* stojí absolutně, značí-li mužské osoby: su zme třo. Tvary tře, štyře a štyři jsou pro rod mužský jmen životných: tři chłopi, tře muži, štyře chłopi, štyry roby.

O tvarech *třuch* a *štyruch* ve funkci akkusativu viz čís. 2.

Místo *třum* slyšeli jsme také: jedźće ku tym třuma orstvim.

4. Číslovky *pět . . . deset . . . devadesát* mají některé zvláštní tvary; dativ: pěćum; inst.: s pěćuma, s desećuma, před dvacećuma (dvacećimi) rokami. Odchylné od spis. jazyka jsou také: jedynost, dvanost . . . osmnost, šezdesat.

5. Číslovka *sto* pozbyla dvojného čísla: dvě sta.

6. Z řadových číslovek budtež zde uvedeny: *prvši* vedle *prvni*, *usmy*.

7. Výraz *pul druhy* skloňuje se jako jedno slovo dle vzoru *dobrý:* dostaňeš pul druhym kijim (= cepem). Výrazy *pul štvrta, pul pata, po pul šestu* jako ve spis. jazyce.

8. Druhové číslovky v množ. čísle *jedne, štvere, patere, šestere* atd. skloňují se dle vz. dobrý; číslovky *dvoje, troje* dle vz. pěší: jedne galaty, patere hrabě, dvojich šot.

9. Číslovka *veš* má jen tyto tvary:

Jedn.	nom.	všecek	všecka	všecko (vši-)
	gen.	všeckeho (vši-)	všecke	všeckeho
	dat.	všeckymu	všecke	všeckymu
	akk.	všeckeho všecek	všecku	všecko
	lok.	všeckym (vši-)	všecke	všeckym (vši-)
	instr.	všeckym	všecku	všeckym
Množ.	nom.	všecy	všecke (všecky)	všecke
	gen.		všeckych	
	dat.		všeckym	
	akk.		všecke	
	lok.		všeckych	
	instr.		všeckymi	

V. Časování.

A) Tvary infinitivní a praesentní.

1. Infinitiv.

1. Koncovka infinitivu jest všady pouhé *-ć*: kłaść, duć, minuć, uměć, šedźeć, robić, dźełać, kupovać. O infinitivu sloves I. tř. 4. vz. viz na str. 26.

2. Infinitivy dvojslabičné nedlouží tak pravidelně kmenovou samohlásku jako ve spis. jazyce. Reflex délky bývalé aspoň se nejeví u sloves: veść, meść, kłaść, přaść, vezć, paść, třaść (i třość), pleć, moc, směć, stać śe, měć, čpěć, chćeć, spać, brać, hnać, rvać, tkać, zvać, žhrać, hrać, chvěć, přać, dać, jeść. Naproti tomu: ňiść, liźć, pliść, pic, ćic, vlic, stoć, žoć, ćoć, źoć (= záti), zdřoć, vźoć (i vźać) atd.

2. Přechodník minulý

úplně vymizel.

3. Příčestí minulé činné.

Příčestí min. čin. obyčejně tam koncovku *-ł* v rodě mužském odsouvá, kde by měla přistoupiti ke kmeni zavřenému. Tu pak skoro všady na kmenové samohlásce se jeví reflex bývalého dloužení. V ostatních, odvozených tvarech reflex tento z pravidla mizí. Příklady: hňit hňetła, kłod kładła, ukrod ukradła, plit pletła, přod přadła, třos třasła, pik pekła, muh mohła, upod upadła, jid jedła atd. Délka zůstala i v odvozených tvarech asi u těchto sloves: pobud pobudła, nis nisła, liz lizła, ćik ćikła, šik šikła, vlik vlikła, oblik oblikła, uvoz uvozła, muh muhła (vedle mohła), vyrust vyrustła. Některá slovesa dloužení toho nejeví: ved vedła, met metła, řek řekła.

Porůznu vyskytají se také příčestí utvořená ze kmenů zavřených, jež koncového *-ł* neodsouvají, tak zejména ve zpěvu. Tu pak všude se vsouvá *e*: šeł sym lesym, był sym veseł, upadeł sym. V obecné řeči slýcháme někdy: moheł, nimoheł.

Také ta příčestí činná, kde koncové *-ł* přistupuje k samohlásce, jeví často dloužení; viz. str. 7, 11.

4. Příčestí minulé trpné.

Příčestí min. trp. má pouze tvary sklonění složeného: ňesyny, -yno, -yne; zabity, -to, -te. Příklady: słunečko je vyndzyne — všecko je to zuchodzyne — je to potarančine — rozvozane to nimaš — nima nic naškrobane — nyni tu dłuho topyne — ješče ňima nic vźate — oves je poroscyny — už śće byli pundzyni — co je rozščipyne, to je dřevo — mume měch vypojčany — su ty hrabě poličine? — kury su okapane (deštěm) — lin už je vykvitnuty.

5. Podstatné jméno slovesné.

Podstatná jména slovesná na *-ani* mají vždy *a* krátké: kopani, chovani, kozani, stani, łani atd.

6. Aorist.

Vedle složených tvarů min. času: był sym, pisoł sym atd. užívá se zhusta v 1. os. jedn. praeterita složeného z příč. min. čin. a aoristového

znaku *-ch*, na hranicích polských také *-ech*: byłch, pisołch, byłech, pisołech. Koncovka tato se však také spojuje se slovem kteréhokoliv druhu ve větě, které stojí na prvním místě: joh (spodobou) mu nic ňeslubovała — to joh je rod — dyć pravim, žeh je z Mohelnice — ňedźivałach śe tam — ach, muj miły marijanku, sadźiłach će na zohunku — čich śe nazdol? — pivach tu vypiła kvortu — mušołech jim konšček ňechać (Dobratice) — dydźech (= vždyť jsem) ešče ňepłaćił — težech jim doł gořołky — ňebyłech tam — potymech był v leśe.

7. Indikativ.

1. Koncovka 1. os. jedn. jest *-u* nebo *-m* zcela tak jako v jaz. spisovném. Koncové *-u* se nikdy nepřehlasuje.

2. Před *e* 2. a 3. os. jedn. a 1. a 2. os. množ. kmenová souhláska *s*, *z*, *t*, *d*, *n* se měkčí v *ś*, *ź*, *ć*, *dź*, *ň*: ňešeš, veźe, budźe, mećeme, dostaňeće atd.

3. Koncovka 1. os. množ. jest *-me*, řídčeji *-my*.

4. Koncovka 3. os. množ. *-u* (střídnice za staré *-ątъ*) nikdy se nepřehlasuje. Střídnice za původní *-ętъ* jest všady praejotované *-o*. Koncovka tato přešla také do III. tř. vzoru *uměti*: uṁo, haňo, trṗo, šedźo, ležo, mrźo, stojo, sṗo, vidźo, višo, prośo, puśćo atd. Při onikání jest krátké *-a* ve výrazích: vědźa, to je tak! słyša!

5. Na hranicích polského jazyka jest koncovka 1. os. jedn. *-em*: bedem (budu), uměm, ňesem; koncovka 3. os. množ. jest *-um*: vedum, pijum, uṁum, klečum, chodzum, volajum, kupujum atd.

8. Imperativ.

1. Původní přípona 2. os. jedn. *-i* zanechala stopu v měkkosti kmenové souhlásky. Měkkost jde všemi osobami: ňeś, ňešme, ňešće; veź, veźme, veźće.

2. Ve 2. vzoru II. tř. jest *i* ve všech osobách: padni, padniće; rovněž tak u slovesa: modli, modliće śe; pošli, pošliće.

3. Imperativy na *-ej* a *-aj* dlouží tyto slabiky a mění je tudíž v *-ij* a *oj*: ňimij (neměj), ňimijće; voloj, volojće; doj, dojće. Střídnice dlouhých slabik jeví také mnohé imperativy, jichž *-i* se odsulo: rub, rubće; prov, provće; postov, postovće; zavož, zavožće; jiz, jizće; poviz, povizće; duj, dujće; ňebuj, ňebujće śe.

9. Přechodník přítomný.

Přechodníku přítomného zachovaly se pouze velmi skrovné zbytky; jsou to: *buda* (ve rčení: buda tebu), *vćucy*, v oča *ždřa*, *sucy*.

Avšak přechodníkových tvarův sklonění složeného není tak pořídku; na př.: tych přinducych było moc do te obce; gvery su też svićacy; svićacy pero; bliščacy.

10. Příčestí přítomné.

Zachovala se jen některá přídavná jména určitá, utvořená z příčestí tohoto, jako v jazyce spisovném: svědumy, ňevidumy, łakumy, pitumy znumy.

B. Vzory a slovesa s praesentními kmeny samohláskovými.

Třída první.

1. Vzor vésti, vedu.

Praes. indik.:	1. vedu	vedźeme(y)	Imperativ:	vedź
	2. vedźeš	vedźeće		vedźme
	3. vedźe	vedu		vedźće.

Infinitiv. veść.
Příčestí min. čin.: ved, vedła, vedło.
Příčestí min. trp.: vedzyny, vedzyno, vedzyne.*)
Poznámka: Souhlásky *d* a *t* před *e* se měkčí v *dź* a *ć*.

Jednotlivosti:

bodu: inf. buść; impt. budź; partic. bud, budła; podst. jméno slovesné: bodzyni.

bredu: tvoří zpravidla tvary dle II. tř. brydnuć.

budu: impt. budź (vysl. buć), budźme, budźće (vysl. buće); part. buda.

čtu: užívá se vždy jen slovesa V. tř. čitać.

hnětu: inf. hńišć; impt. hněć; part. hńit, hńitła.

hudu: jen dle V. tř. hudać = vrzati.

idu (po samohláskách jidu): impt. dźi, dźiće; ale také: idź (ućeč, tam idź kaj!); imf. jišć; part. šeł, šła. — Složeniny:

dundu: inf. dunść; impt. dundź(i); part. dundzyny.

obyndu: inf. obynść; impt. obyndźi.

odyndu: inf. odynść; part. odyndzyny.

pundu (= odejdu): inf. punść; part. pošeł, pundzyny.

přendu: inf. přenść; impt. přendźi; part. přešeł.

přindu: inf. přinść; impt. přindź, přindźće; part. přišeł.

pujdu (s významem budoucím ke jdu): impt. podź, podźme, podźće (vysl. poće).

vyndu: inf. vynść; impt. vyndźi, vyndźće; part. vyšel, vyndzyny.

zundu: inf. zunść; impt. zundź; part. zašeł, zundzyny.

jedu: inf. dle V. tř. jechać; impt. jedź, jedźće; part. jił, jeła, ujety.

kładu: inf. kłaść; impt. kładź; part. kłod kładła, kładzyny.

kvetu: jen dle II. tř. kvitnuć.

---

*) Na hranicích polštiny 1. os. jedn. *vedem*, 3. os. množ. *vedum*.

metu: inf. mešć; part. met, metła, mecyny.

pletu: inf. pliść; impt. pleć, plećće (vysl. náležitě); part. plit, plitła, plecyny.

přadu: inf. přaść; impt. přadź; part. přod přadła, přadzyny. Samohláska *a* se nepřehlasuje.

rostu: inf. ruść, part. rust, rustła, poroscyny.

2. Vzor nésti, nesu.

Praes. indik.:	1. ňesu	ňešeme(y)	Imperativ:	ňeš
	2. ňešeš	ňešeće		ňeźme (spodobou)
	3. ňeše	ňesu*)		ňešće.

Infinitiv: ňišć.
Příč. min. čin.: ňis, ňisła.
Příč. min. trp.: ňesyny.
Podst. jm. slovesné: ňesyni.
Poznámka: Souhlásky *s* a *z* mění se před *e* v *ś* a *ź*.

Jednotlivosti.

hryzu: inf. hryźć; impt. hryź; part. hryz hryzła, hryzyny.
lezu: inf. liźć; impt. leź; part. liz lizła, lezyni.
pasu: inf. paść; impt. paś, paźme; part. pos pasła, pasyny.
třasu: inf. třošć; impt. třaś; part. třos třosła, třasyny.

3. Vzor tep—, tepu.

Praes. indik.:	1. ćepu	ćepeme
	2. ćepeš	ćepeće
	3. ćepe	ćepu.

Příčestí min. čin.: ćep, ve výraze ćep ho!

Slovesa tohoto vzoru přešla do tř. I. vz. 7 a do tř. V.: čerpać, dłubać, hřebać, ćepać (i ćapać), plevać, škubać, suć (suju), sypać, šić (šiju), ožobać, žić (žiju). Vytknouti sluší: žobnuć (co tam žobňeš?).

4. Vzor péci, peku.

Praes. indik.:	1. peču	pečeme	Imperativ:	peč
	2. pečeš	pečeće		pečme
	3. peče	peču		pečće.

Infinitiv: pic.
Příč. min. čin.: pik, pekła (pikła s nádechem pohrdání).
Příč. min. trp.: pečiny.

*) Na hranicích polštiny 1. os. jedn. *ňesem*, 3. os. množ. *ňesum*.

Poznámka: V 1. os. jedn., v 3. os. množ. a v impt. hrdelnice se mění v *č* a *š*.

Jednotlivosti.

ćeču: inf. ćic; impt. ćeč; part. ćik, ćikła.

možu (2. os. možeš . . .): inf. moc; impt. pumož, pumožme, pumožće; part. muh mohła (i muhła); podst. jm. slovesné: namožini.

řeku: inf. řecy; part. řek řekła. Ostatní tvary od slovesa II. tř. řeknu. I tvary řeku a řecy jsou ustrnulé. Příklady: ale, řeku (praesens histor. = řekl jsem), hrali zme o pynize — na, řeku, tuž pujdu — na, řecy (= řekni; měl jsi říci), nimume co pić.

šahu: zachována pouze 1. os. jedn. ve zkomoleném výraze: přisabohu (*s* tvrdé). Jinak: přišahać, došohnuć.

šeču: inf. šic; impt. šeč; part. šik, šikła.

střežu (neužívá se).

střižu: zachovány pouze tvary praes. indik.: střižu: střižeš . . .; ostatní tvary dle V. tř. střihać.

tłuču: inf. tłuc; impt. tłuč; part. tłuk, tłukła, tłučiny.

vleču: inf. vlic, oblic; impt. vleč; part. vlik, vlikła, vlečiny.

vrhu: jen dle II. tř. vrhnu.

žhu: nahrazuje se tvary sloves rožnuć, žgać, žignuć (= píchnout), zapolić.

5. Vzor píti, pnu.

Praes. indik.:	1. pnu	pňeme	Imperativ:	pni
	2. pňeš	pňeće		pnime
	3. pňe	pnu		pniće.

Infinitiv: pnuć, řídčeji ṗoć.

Příč. min. čin.: ṗoł ṗała, pnuł pnuła.

Příč. min. trp.: ṗaty ṗato ṗate, pnuty.

Jednotlivosti.

-čnu, počnu, začnu: inf. -čoć, počnuć, začoć, začnuć; impt. -čni, -čniće; part. -čoł, -čała, -čaty.

dmu: Sloveso se zdvojnásobnilo jako ve spis. jazyce: dmu i duju.

jmu: inf. joć i jmuć; impt. jmi, jmiće; part. přijoł, přijała i přijmuł, přijaty. Vezmu i vemu: inf. vźoć i vźać; impt. vem, vemće i veź, veźće; part. vźoł, vźała, vźaty (ješče ňima nic vźate); podst. jm. slovesné: vźaći (je tam co ku vźaću?).

6. Vzor tříti, tru.

Praes. indik.:	1. třu	třeme	Imperativ:	tři
	2. třeš	třeće		třime
	3. tře	třu		tříće.

Infinitiv: třić.
Příč. min. čin.: třil, třela.
Příč. min. trp.: třiny, třety.
Poznámka: Měkké *ř* vniklo i do 1. os. jedn. a 3. os. množ.

Jednotlivosti.

dřu: inf. dřić; part. dřil, dřela, dřiny.
melu: inf. mlić; impt. mel; part. mlil, mleła, mlety.
mřu: inf. mřić; impt. mři, mřiće; part. mřil, mřeła, umřety.
-přu: inf. zapřić; impt. zapři, -přiće; part. -přil, -přeła, zapřiny.
-vřu: inf. zavřić; impt. zavři, zavřiće; part. zavřil, zavřeła, odevřiny.

7. Vzor kŕyti, kryji.

Praes. indik.:	1. kryju	kryjeme	Imperativ:	kryj
	2. kryješ	kryjeće		kryjme
	3. kryje	kryju		kryjće.

Infinitiv: kryć.
Příč. min. čin.: krył.
Příč. min. trp.: kryty.
Podst. jm. slovesné: kryći.

Jednotlivosti.

biju: inf. bić; impt. bi, biće. — Podobně: hniju, šiju, viju, žiju.
čuju: inf. čuć; impt. čuj; part. čuł (čuty). — Podobně: bluju, duju, kluju, kuju (nikoli dle V. tř.), pluju, psuju, obuju, ruju, suju (srv. I. tř. 3. vz.), snuju, ščuju, žuju.
piju: inf. pić; impt. pi, piće; part. pass. pijany, napity.
pleju: obyčejně dle V. tř. plevum, plevać.
pluju: místo toho dle V. tř. pływać.
smim, smiš . . . 3. množ. smo; inf. směć; part. smił, směła.

Třída druhá.

1. Vzor minouti, minu.

Praes. indik.:	1. minu	miňeme	Imperativ:	miň
	2. miňeš	miňeće		miňme
	3. miňe	minu		miňće.

Infinitiv: minuć.
Příč. min. čin.: minuł.
Příč. min. trp.: minuty.

Za spisovné *vzpomenouti, zapomenouti* jest *zpumňić, zapumňić*; praes. indik. zpumnim, zpumniš . . . zpumňo; impt. zpumni, zpumniće; part. zpumňił, zpumněła. Za spis *tonouti* jest *tynuć*.

Stanu: inf. stać; impt. stuň, stuňme, stuňće; part. stoł, stała, stanuł, -a, staty (ustaty, dostaty).

Vzor tisknouti, tisknu,

Praes. indik.:	1. ćisnu	ćisňeme	Imperativ:	ćisni
	2. ćisňeš	ćisňeće		ćisnime
	3. ćisňe	ćisnu		ćisniće.

Infinitiv: ćisnuć.

Příč. min. čin.: ćisnuł, ćisła, ćisli.

Příč. min. trp.: ćisnuty.

Příč. min. čin. rodu muž. se končí na *-nuł*; ale někdy se koncovka tato odsouvá. Tvar rodu žens. a stř. i čísla množ. bývá vždy bez *-nu* (kromě sloves *hnuć* a *usnuć*). Tedy: brydnu, brydnuł, brydla, brydli; brcnu, brcnuł, brcła; padnu, padnuł, padła (ale spod spadła, upod upadła); řnu, řnuł, řła; ulohnu śe, ulohnuł, ulohła; kopnu, kopnuł, kopła; piznu, piznuł, pizła; zlaknu śe, zlaknuł (i zlak) zlakła; śohnu, śohnuł, śohła; rožnu, rožnuł, rožła, rožnuty; chytnu, chytnuł (i chyt) chytła; kvitnu, kvitnuł, kvitła, vykvitnuty; tohnu, tohnul, tohła, tohnuty; vóznu, vóznuł, vózła (ale uvóz, uvózła); žobnu, žobnuł, žobła atd.

V příč. min. trp. *-nu* se nikdy nevynechává.

Poznámka: Chybnuć, chybnuł, chybła patří ke slovesu *chybać*, nikoli k *chybić* nebo *chyběć*.

Třída třetí.

1. Vzor uměti, umím.

Praes. indik.:	1. umim	umime	Imperativ:	umij
	2 umiš	umiće		umijme
	3. umi	uṁo		umijće.

Infinitiv: uměć.

Příč. min. čin.: umił, uměła.

Příč. min. trp.: uminy.

V 3. os. množ. jest rozdíl mezi 1. a 2. vzorem setřen; nastala uniformace

Jednotlivosti.

hanim: přešlo úplně do IV. tř., inf. hanić.

hovim: je také všemi tvary ve IV. tř., inf hović.

mum: moš . . . maju: inf. měc: impt. mij, mijme, mijće; part. mił, měła; podst. jm. slovesné: měni.

mdlim: inf. mdlić; part. mdlił, mdleła.

mušim: 3. os. množ. mušo; inf. mušeć; part. mušił mušeła.

2. Vzor trpěti, trpim.

Praes. indik.:	1. trpim	trpime	Imperativ:	trp
	2. trpiš	trpiće		trpme
	3. trpi	trpo		trpće.

Infinitiv: trpěć.

Příč. min. čin.: trpił, trpěła.

Příč. min. trp.: trpyny.

Jednotlivosti.

bojim še: inf. boć; impt. buj, bujće še; part. boł, boła.

bušim: inf. bušeć; impt. buš; part. bušił, bušeła.

dražďim: inf. dražďeć; impt. dražďi; part. dražďeł, dražďeła, vydražďiny.

harčim: inf. harčeć; impt. harč; part. harčił, harčeła.

horêti přešlo do V. tř. horum, horeš . . . horaju; inf. horać; impt. horoj, horojće; part. horoł, horała, zhorany.

chcu,*) chceš . . . 3. množ. chcu: inf. chćeć; impt. (jsem neslyšel); part. chćił, chćeła.

kvavim: inf. kvavěć; part. kvavił kvavěła.

lapim: inf. lapěć; part. lapił, lapěła.

ležim: inf. ležeć; part. ležił, ležeła.

-mnim: jen ve složeninách pumnim, zpumnim, zapumnim, viz str. 58.

mrźim: inf. mržeć; part. mrźił, mrźeła.

polim (přešlo sem ze IV. tř.): inf. poleć (budźe to poleć; ale: mušime to pyři spolić); part. poleło to; ale: tatulek še celi popolili.

šačim, impers.: inf. šačeć; part. šačeło.

šivim: inf. šivěć; part. šivił, šivěła.

spim: 3. množ. spo; inf. spać; impt. spi, spiće; part. społ, spała.

stojim: inf. stoć; impt. stuj, stujće; part. stoł, stoła; podst. jm. slovesné: stani.

škřanim: inf. škřaněć; impt. ňeškřaň; part škřaňił, škřaněła.

škřipim: inf. škřipěć; part. škřipił, škřipěła.

tržim (přešlo sem ze IV. tř.): inf. tržeć; part. tržił, tržeła.

vidźim: inf. vidźeć; impt. (jsem neslyšel); part. vidźił vidźeła. Ve rčení ňebylo jich vidać užívá se vždy infinitivu slovesa opětovacího; rovněž tak: ňesłychać nic o nich. Ze složenin sluší vytknouti zaňevidźeć.**) Místo spis. záviděti jest zoviśćić dle IV. tř.

---

*) O změně *ch* v *s* viz str. 23.

**) Podobně jako *zaňevidźeć* složeno jest *zaňedać* (viz slovník).

vim, viz str. 67.

višim: inf. višeć; part. višił višela.

Třída čtvrtá.

Vzor prositi, prosím.

Praes. indik.:	1. prośim	prośime	Imperativ:	proś
	2. prośiš	prośiće		proźme (spodobou)
	3. prośi	prośo		prośće.

Infinitiv: prośić.

Příč. min. čin.: prośił, prośiła.

Příč. min. trp.: prosyny.

Podst. jm. slovesné: prosyni.

O tvarech příč. min. trp.: mlocyny, narodzyny, opuscyny srv. str. 19, 20, 24, 25.

Jednotlivosti.

bydlim: patří do III. tř.; inf. bydleć.

hodźim: inf. hodźić; impt. hudź, hudźme, hudźće; part. hodzyny.

chodźim: impt. chodź, chodźme, chodźće; part. zuchodzyny.

kvavim: inf. kvavić; impt. kvav; part. kvavil, pokvavyny.

łaźim: inf. łaźić; impt. łaź; part. łaźił.

myslim: přešlo do III. tř.; inf. mysleć; part. myslił mysleła.

polim: inf. polić; impt. pol, palme (pal! = hybaj!); part. polił, poliła, poliny.

płaćim: impt. płać, płaćće; part. płaćił, płacyny.

poličim: impt. polič, poličće; part. poličiny.

położim: impt. poluž, polužme, polužće.

pověśim: impt. pověś, pověźme, pověśće; part. pověsyny.

pozdravim: impt. pozdrov (ale: pozdrav Pambu!); part. pozdravyny.

pravim: 3. množ. pravo; inf. pravić; impt. prov, provme, provće; part. pravił, pravyny.

puśćim: impt. puść, puśćće (vysl. puśće).

radźim: impt. rodź, rodźće; part. radzyny.

robim: impt. rub, rubme, rubće; part. robyny.

řundźim: impt. pořundźme.

śćibim: impt. śćib, śćibme, śćibce; part. śćibyny.

ščipim: impt. ščip, ščipme, ščipće; part. ščipyny.

šklabim śe: impt. ňešklob śe.

variti: místo impt. vari říká se vara.

vrćim: inf. vrćić; part. vrćił, vrćiła, vrcyny.

zavodźim śe: impt. zavodź, zavodźme, zavodźće śe (vysl. ćć).

Třída pátá.

1. *a)* Vzor dělati, dělám.

Praes. indik.:	1. dźełum	dźełume	Imperativ:	dźełoj
	2. dźełoš	dźełoće		dźełojme
	3. dźeło	dźełaju		dźełojće.

Infinitiv: dźełac.
Příč. min. čin.: dźełoł dźełała.
Příč. min. trp.: dźełany.

Sem patří slovesa: bekać, čichrać, dźivać śe, harkac, chovać, jechać, łotać, papać, pčkać, pěkać, pidžgać, plevać, počkać, podobać śe, pytać (viz str. 65), řikać, rzać, šohać, šokać, trhać, trufać, tukać, tutać, vyhlidać, zezdovać śe, žehnać, -žinać (dožinać, vyžinać) atd.

Některá slovesa se souhláskou retnou přecházejí některými tvary do vzorů *tesati* a *bráti*. Příčestí min. čin. má v muž. rodě čísla jedn. samohlásku původně dlouhou; tak v V. tř. vůbec.

Jednotlivosti.

cpać: Praes. cpu, cpeš . . . cpaju; impt. cpoj.

-čkać: Praes. dočkum, dočkoš . . .; impt. dočkoj i dočkej, počkejće.

dźivać śe: impt. podźivoj śe, ale také podźiv śe, podźivće se = podívejte se.

hrać: Praes. hrum atd. i hraju atd.; impt. hroj.; part. hroł, hrała, hrany, hraty.

kłamać: Praes. kłamu, kłameš . . . kłamaju; impt. kłamoj.

łumać: Praes. łumum, łumoš i łumeš . . .; impt. łumoj i łum, łumće; part. łumoł.

ňechać: Praes. ňechum; impt. ňechoj i ňech.

scać: Praes. scum, scoš . . .; part. scoł, scała, scany; ale impt. šči; dále praes. 3. os. množ.: svato Jadvižka kvaky pošči, potym su dobre.

1. *b)* Vzor sázeti, sázím.

Slovesa, jichžto kmen infinitivní má kmenotvornou příponu *-ja*, kmenového *a* nepřehlasují, takže vzor 1. b. se vzorem 1. a. se úplně kryje.

Některá jednotlivá slovesa tohoto vzoru jsou:

-bijać: Praes. zabijum, zabijoš . . . zabijaju; impt. zabijoj; part. zabijoł zabijała, zabijany; *-bizać*: pobizum; *-bliščać*: vybliščiny; *-bližać*: ubližum; *-čiňać*: přičiňum; *-dźilać*: podźilać; *-držać*: zdržum; *-huňać*: zhuňum; *-hazać*: vyhazali zme (v Hrabové na Moravě); *pohlidać* (dle 1. a. vzoru, nikoli *pohlizać*); *hulać*: hulum; *-chruňáć*: schruňum; impt. schruňoj; *chyběć* impers. chybo pyniz; chybo mi dvanost flašek; chybało zyńokuv (= chybělo, nedostávalo se); naproti tomu chybiło pyniz = nastal nedostatek peněz; zy-

moky pochybiły = neurodily se; *-jiždžać*: zjiždžum; *kłaňać*: kłaňum śe; *-kludzać*: pokludzum; *-krčać*: skrčum; *-kušać*: pokušum; *-łapać*: obłapum; *-łožać*: rozłožaju śe; *-liščać*: přiliščum; *macać*: macum; *mijać*: mijum; *-myšlać*: vymyšlum, pomyšlum; *-nošać*: vynošum; *-novać*: obnovać; *pijać*: dopijaju; *-płocać*: vypłocum; *pojčać*: pojčum (ve významu času budoucího); vypojčany; *-provać*: rozprovum; *puščać*: puščum; *-robać*: obrobać, co naroboće? ňevyrobojće! *-ručać*: poručum; *rušać*: rušum; rušoj = marš! půjdeš! *sodzać:* sodzum (o tomto *dz* viz na str. 20. sl.); *stavać*: stavum; *střilać*: střilum; *ostudzać*: ostudzum; *-sušać*: vysušum; *-ščiřać*: vyščiřum; *-točać*: otočum; *-trocać*: utrocum; *-učać*: poučać; *-vadzać*: zavadzum; *-vodzać*: vyvodzum; *volać*: volum; *vuňać*: vuňum (mate se se slovesem: vuněć, vunim); *-vožać*: zvožum; *večeřać*: večeřum; *věšać*: věšum; *-vijać*: navijum; *-viřać*: doviřum; *vracać*: vracum, obracum; *-zvuňać*: vyzvuňaju; atd.

Některá slovesa 1. vzoru, zejména s kmenotvornou příponou infinitivní *-áva-*, tvoří některé tvary dle VI. třídy: *bolovać*: praes. boluju, boluješ, boluje, bolujeme, bolujeće, boluju; part. bolovoł; *(byvovać)**): byvuju; *dohorovać*: dohoruju; *dokopovać*: dokopuju; *držovać*: držuju; *chodzovać*: chodzuju; *(jidovać)*: jiduju; *kośovać*: košuju; *(lihovać)*: lihuju; *polihovać*: polihuju; *(mivovać)*: mivuju; *ňechovać*: ňechuju; *(odbirovać)*: odbiruju; *opadovać*: opaduju; *(pijovać)*: pijuju; *(povědovać)*: pověduju; *robovać*: robuju; *rozpadovać*: rozpaduju; *slitovać*: slituju; *(słychovać)*: słychuju; *(stovovać)*: stovuju; *uchytovać*: uchytuju; *(zpivovać)*: zpivuju.

Nepravidelné tvary tyto vznikly patrně teprve v té době, kdy ve výslovnosti změna dlouhého *a* v krátké *o* byla vykonána; infinitiv sloves na *-dvać* pak úplně se rovnal infinitivu sloves VI. tř., na př. *kupovać*, což svádělo k stejnému časování; kupuju — lihuju. Ostatně viz u VI. třídy.

2. Vzor tesati, teši.

Praes. indik.:	1. ćešu	ćešeme	Imperativ:	ćeš
	2. ćešeš	ćešeće	-	ćešme
	3. ćeše	ćešu		ćešće
Infinitiv:	ćesać.			
Příč. min. čin.:	ćesoł ćesała.			
Příč. min. trp.:	ćesany.			

Některé tvary, hlavně praes. 1. os. jedn. a 3. os. množ. a imperativ tvoří se často dle vzoru *dělati*. V tom smyslu třeba bráti slova Bartošova Dial. I. str. 129: V různořečí místeckém a zvláště ve frýdeckém častější jsou tvary dle vzoru *volati*.

Jednotlivosti.

a) Slovesa, jichž prvotný kmen se končí souhláskou retnou:

---

*) Tvarů v závorkách uvedených jsem neslyšel.

α) dłabać: praes. dłabu; impt. dłab i dłaboj.
dłubać: praes. dłubum, dłubeš ... dłubaju; impt. dłuboj.
dźubać: praes. dźubum, dźubeš ... dźubaju; impt. dźuboj.
hrabać: praes. hrabu ... 3. množ. hrabaju; impt. hraboj i hrab.
hřebać: praes. hřebu ... 3. množ. hřebaju; impt. hřeboj.
hybać. praes. hybum, hybeš ... hybaju; impt. hyboj.
chybać: praes. chybum, chybeš ... chybaju; impt. chyboj.
jebać: praes. 2. jedn. jebeš ... jebaju.
kolibać: praes. kolibu ... kolibaju; impt. koliboj.
střebać: praes. střebum i střebu, střebeš ... střebaju; impt. střeboj.
škrobać: praes. škrobum, škrobeš ... škrobaju; impt. škroboj.
škubać: praes. škubu ...; impt. škuboj.
-žobać: praes. 3. os. jedn. ožobe mě.
β) ćapać: praes. ćapu, ćapeš ... ćapaju; impt. ćapoj.
dropać: praes. dropum, dropeš ... dropaju; impt. dropoj.
dupać: praes. dupum, dupeš ... dupaju; impt. dupoj.
chrapać: praes. chrapu, chrapeš ... chrapaju; impt. chrapoj.
kapać: praes. kapu, kapeš ... kapaju; impt. kapoj.
klepać: praes. klepu (klepum), klepeš ... klepaju; impt. klepoj.
klupać: praes. klupum, klupeš ... klupaju; impt. klupoj.
kopać: praes. kopu, kopeš ... kopaju; impt. kopoj.
kupać: praes. kupum, kupeš .., kupaju; impt. kupoj.
łapać: praes. nałapu ... łapaju; impt. nałapoj.
łupać: praes. łupum, łupeš ... łupaju; impt. łupoj. Rovněž tak:
rypać, šupać, sypać, ščipać;
šlapać: praes. šlapu ... šlapaju; impt. šlap.
škřipać: praes. škřipu ... škřipaju; impt. škřipoj:
třepać: praes. třepum, třepeš ... třepaju; impt. třepoj.
γ) cofać jest v V. tř. 1 vz.
kivać: praes. kivum, kiveš ... kivaju; impt. kivoj.
δ) dřimać: praes. dřimum, dřimeš ... dřimaju; impt. dřimoj.
b) Slovesa, jichž kmen prvotný se končí souhláskou plynnou:
α) bibrać: praes. bibřu ... bibraju; impt. bibroj.
-birać jest v V. tř. 1. vz., ale také obiřeš.
čichrać jest v V. tř. 1. vz.
orać: praes. ořu ... oraju; impt. oroj.
porać: praes. porum i pořu, pořeš ... poraju.
škamrać: praes. škamřu ... škamraju; impt. škamroj.
žebrać: praes. žebřu ... žebraju; impt. žebroj.
β) bebłać: praes. beblu ... bebłaju; impt. bebloj.
gamłać: praes. gamlu ... gamłaju.
kašłać: praes. kašlu ... kašłaju; impl. kašli i kašloj.
mumłać: praes. mumlu ... mumłaju.
pipłać: praes. pipłum, pipleš ... piplaju; impt. pipłoj.

słać: praes. pošlu ... 3. množ. pošlu; impt. pošli, pošliće.
śćelać: praes. śćełum, śćeloš i śćeleš, śćelo, śćelume i śćeleme ... śćelaju; impt. śćeloj.

c) Slovesa, jichž kmen prvotný se končí sykavkou:

α) kozać: praes. kožu ... 3. množ. kozaju, ukožu i ukozaju; impt. kož.
lizać: praes. ližu ... 3. množ. ližu i lizaju; impt. lizoj, vyliž.
mazać: praes. mažu ... mažu, mazaju; impt. maž.
řezać: praes. řežu ... řežu i řezaju; impt. řezoj.
rzać jest v V. tř. 1. vz.
tázati se, místo toho jest: pytać śe.
vozać: praes. vožu ... vozaju; impt. vozoj, zavož.

β) česać: praes. češu ... česaju; impt. češ i česoj.
klusać: praes. klušu ... klusaju; impt. klusoj.
křesać: praes. křešu ... 3. množ. křešu, křesaju; impt. křesoj.
pisać: praes. pišu ... pišu i pisaju; impt. piš i pisoj.

d) Slovesa, jichž kmen prvotný se končí hrdelnicí:

dychać jest v V. tř. 1. vz., rovněž tak jiskać a -mykać;
lhać: praes. łžu ... 3. množ. łžu i łhaju; impt. łži.
płakać: praes. płaču ... 3. množ. płaču i płakaju; impt. plač i płakoj.
płukać: praes. płukum i płuču ...; impt. płukoj.
skokać: praes. skokum, skokoš i skočes ... 3. množ. skokaju (v písni: pod tu našu klaču podkovinky skaču); impt. skokoj.
struhać: praes. struhum i stružu, struhoš i stružeš ... struhaju; impt. struhoj.
stukać: praes. stuču ... stukaju; impt. stukoj.
tykać: praes. tykum, tyčeš ... tykaju; impt. tykoj.

e) Slovesa, jichž kmen prvotný se končí zubnicí:

α) hodać: praes. hodum, hodzeš, hodze ... hodaju; impt. hodoj.
hudać: praes. 2. os. jedn. hudzeš, hudze ... hudaju; impt. hudoj.
hvizdać: praes. hvizdum, hvizdoš i hviždźeš ... hvizdaju.
padać: praes. 3. os. jedn. padze.

β) čitać: praes. čitum, čitoš i čiceš ... čitaju; impt. čitoj.
čochtać: praes. 3. jedn. čochce.
deptać: praes. deptum i depcu, depceš ... deptaju.
dřistać: praes. dřistum i dřiscu, dřisceš ... dřistaju.
drkotać: praes. drkocu, drkoceš ... drkotaju.
głgotać: praes. 3. os. jedn. głgoce.
klepotać: praes. 3. os. jedn. klepoce.
lapotać: praes. 2. os. jedn. lapoceš ... lapotaju; impt. lapotoj.
łechtać: praes. łechcu, łechceš ... łechtaju; impt. łechtoj.
litać: praes. litum ... 3. os. jedn. lice.
mekotać: praes. mekocu ... mekotaju.
motać: praes. motum, 3. os. jedn. moce śe.

pamatać: praes. pamacu, pamaceš... 3. os. množ. pamacu; impt dle VI. tř. pamatuj.
ṗantac: praes. ṗancu, ṗanceš... ṗantaju; impt. ṗantoj.
pleskać jest v V. tř. 1. vz.
pytać vedle tvarů V. tř. 1. vz. také: pyceš, pyce.
reptać: praes. 3. os. jedn. repce.
šamitać: praes. 2. os. jedn. šamiceš... šamitaju.
šeptać: praes. šeptum i šepcu, šepceš... šeptaju; impt. šeptoj.
šustać: praes. šustum, šusceš.
trestać: praes. 2. os. jedn. tresceš.

3. Vzor bráti, beru.

Praes. indik.:	1. beru	bereme	Imperativ: ber
	2. bereš	bereće	berme
	3. bere	beru	berće
Infinitiv:	brać.		
Příč. min. čin.:	broł brała.		
Příč. min. trp.:	brany.		
Podst. jm. slovesné:	brani.		

Jednotlivosti.

hnać: praes. žinu, žineš...; impt. žiň, žiňće; part. hnoł, hnany prohnaty.
horać: praes. horum (dle V. 1), horeš... horaju; impt hoř i horoj; part. horoł horała, zhorany.
zvać: praes. zvu, zveš... zvaju, zvu; impt. zvi; part. zvoł zvała, zvany.
žhrać: praes. žeru, žereš...; impt. žer; part. žhroł, žhrany.

4. Vzor láti, łaji.

Praes. indik.	1. łaju	łajeme	Imperativ: łoj
	2. łaješ	łajeće	łojme
	3. łaje	łaju	łojće
Infinitiv:	łoć.		
Příč. min. čin.:	łoł łoła.		
Příč. min. trp.:	łany.		
Podst. jm. slovesné:	łani.		

Jednotlivosti.

-dźoć (odźoć, odedźoć, zedźoć): praes. odźeju, odźeješ... odźeju; impt. odźij, odźijće; part. odźoł odźoła, odźoty. Místo čekaného komposita *nadźoć śe* jest složenina slovesa *zdać śe*: nazdać śe, praes. nazdum, nazdoš... nazdaju; part. nazdoł nazdała; podst. jm. slovesné: ňenazdani. V praes. indik. však jsou v užívání také tvary

nadźeju śe. Složenina *podźić śe* jest v I. tř. 7. vz.; praes. podźeju, podźeješ...; part. podźił podźeła.

hrać: praes. hraju, hraješ...; impt. hroj.; vedle toho praes. také podle V. 1.: hrum, hroš...; part. hrol hrała; hrany, vyhraty.

hřoć: praes. hřeju, hřeješ...; impt. hřij; part. hřoł hřoła, hřoty.

chvoć śe: slyšel jsem pouze v písni: un śe smoł, až śe chvoł.

kloć; praes. klaju (kleju), klaješ...; part kloł, kloła, klaty.

kroć: praes. kraju, kraješ...; impt. kroj; part. kroł kroła, kroty.

loć: praes. leju, leješ...; impt. li, liće; part. loł loła, loty.

přoć: praes. přeju (přaju jsem neslyšel), přeješ...; part. přoł přała; podst. jm. slovesné: přani.

šoć: praes. šeju, šeješ...; impt. šij, šijće; part. šoł šoła, šoty.

smoć śe: praes. směju, směješ...; impt. smi, smiće; part. smoł smoła.

toć: praes. taju, taješ...; part. toł toła; podst. jm. slovesné: tani.

voć: praes. věju, věješ...; part. voł voła, voty.

žoć: praes. žaju, žaješ...; part. žoł žoła.

zdroć: praes. zdřaju, zdřaješ...; part. zdroł zdroła.

Třída šestá.

Vzor kupovati, kupuji.

Praes. indik.	1. kupuju	kupujeme	Imperativ:	kupuj
	2. kupuješ	kupujeće		kupujme
	3. kupuje	kupuju		kupujće
Infinitiv:	kupovać.			
Příč. min. čin.:	kupovoł	kupovała.		
Příč. min. trp.:	kupovany.			

Sem patří: hotovać, krutovać atd. O slovesích V.,tř. 1. vzoru, která sem přecházejí, viz na str. 62. Mezi ně zdá se také patřiti *kazovać* (vlastně kazávać) a *smalovać* (smalávac, utvořeno od *smolić*: vysmolim śe na teje — vysmalovać śe nuň!). Podobná, do VI. tř. patřící slovesa jsou: młocuju (młoćić), pršuje (pršeć), vařuju (vařić), vožuju (vožić), dźełuju dźełać), čituju (čitać), jezdzuju (jeźdźić), najduje śe (nunść, nundu = najdu), ňevěřuju (věřić), robuju (robić). Tvary tyto patrně od sloves V. tř. analogií se přenesly i na slovesa tříd jiných. Málokterá těchto sloves mají také infinitiv dle VI. třídy.

C. Slovesa s praesentními kmeny souhláskovými.

1. Dáti, dám.

Praes. indik.: dum, doš, do, dume, doće, daju.

Imperativ: doj, dojme, dojće i dej, dejme, dejće.

Infinitiv: dać.
Příč. min. čin.: doł dała.
Příč. min. trp.: dany, vydany i vydaty.

Ve starobylé hojokačce jest zajímavý tvar ustrnulý ve významu imperativu *dała*:

Bože, dała, zaňedała,
aby śe škoda ňestała,
bo jak śe staňe,
Mecuv kravoř dostaňe,
že mo kravy v ovśe!
Bože, doj, zaňedoj!

2. Věděti, vím.

Praes. indik.: vim, viš, vi, vime, viće, vědźo.
Imperativ: — —
Infinitiv: vědźeć.
Příč. min. čin.: vědźił vědźeła.
Příč. min. trp.: vědzyny, zapovědzyny.

3. Jísti, jím.

Praes. indik.: jim, jiš, ji, jime, jiće, jedźo.
Imperativ: jiz, jizme, jiźće.
Infinitiv: jeść.
Příč. min. čin.: jid jedła.
Příč. min. trp.: jedzyny.

Složenina: źeść; praes. źim, źiš. źi, źime, źiće, źedźo; impt. źiz, źizme, źiźće; part. źid źedła, źedzyny.

V Dobraticích slyšel jsem impt. źjidz to!

4. Býti, jsem.

Sloveso być má tvary prosté i složené.

1. Praesentní tvary prosté jsou: sym; śi, ś; je (jest); sme; śće; su. Přechodník přít.: sucy.

Prostých tvarů času přítomného užívá se při tvoření času minulého: nośił sym, że ś tam był; volili zme; dali śće, Jinde užívá se z pravidla tvarů složených. Tvaru 3. os. jedn. *jest* užívá se zřídka, zejména ve výraze *to jest* (= totiž).

Dokonavé *budu* má tyto tvary praesentní: budu, budźeš, budźe, budźeme, budźeće, budu; přechodník přít.: buda; impt. budź, budźme, budźće (vysl. buće). Od kmene by- příč. min. čin.: był była; příč. min. trp.: -byty (vybyty, nabyty).

2. Praesentní tvary složené jsou: (jo) sym je, joh je (viz str. 52 sl.); (ty) ś je, (ty) śi je; (my) zme su; (vy) śće su. Příklady: takovy sym je

z teho zkatovany; ty ź je słabe do teho; co ź je takovy křivy? bo ź je tam daleko; su zme bratři; vy śće mi su gavaliři!

3. V záporu má sloveso *jsem* tyto tvary:

Jedn. č. 1. (jo) sým nyni, (jo) sým nimaš, joh nimaš;
2. (ty) śi n. ź nyni, ty ź nimaš;
3. (un) nyni, (un) nimaš (n. nima);
Množ. č. 1. (my) zme ňesu;
2. (vy) śće ňesu;
3. (uni) ňesu.

Příklady: Pravił sym vum, že sym nyni bohaty. To vim, že ź nyni cygun. Ale nimaš to pěkne, ni! Nima dźivota! Nima možne! Ty pole ňesu harasne. Joh nimaš takovy.

Tvary kondicionalné jsou tyto: bych, bysým; byś; by; byzme; byśće; by.

VI. O tvarech slovcí neohebných.

a) Příslovce.

1. Záporná částice jest *ni*, ve složení *ňe* (ostatně viz na str. 12.); částice přisvědčující jest *ja* (z němčiny). Přisvědčující *ba* se pojí s *i* v *baj*; další složeniny jsou: bajć, bajćić (srov. str. 13 a 48).

2. Z ustrnulých tvarův ohnutých vytykáme tyto:

Nominativ: třeba a odvozené třeja, třa, pravda, ćma, źima, možne (*o* se tu otřelo v *e*).

Genitiv: včera, zejtra (z nichž anal. povstaly předvčerym, pozejtru, popozejtru), znova (vedle znovy, znovel), zpředy, bezmala vedle bezmal (srv. str. 11), zdoły m. zdoła, zhruba, zvěča, zhłyba, zrazu, odrazu.

Dativ: čimu, čimu ni (= proč pak ne), hoře (na otázku, kam?), po našimu, po vašimu, po svojimu, po česku, z čehož povstalo po česky, podobně po moravsky, pozahorsky,[1]) pumały, popředy, pozady. Místo domů se říká do dumu (v sousední Moravě dom); dołu.

Akkusativ: ňeška, letoś, roz, naroz, zaroz, kata též tam (= kde pak!), katać tam, katać by tam, trochu, kapku, kapynku, kapynečku, ani mak, ani mačiček, paru, hruzu (na hruzu) teho było, v poły. Adverbia komparativná mají koncovku *-śi*: mušim ňeskorši (také ňeskoři) vařić; co śe mu lepši upodobo; podź vrtćejši (vysl. vrćejši); dále analogické tvary: podźme pumalši, povulši (od *povuli*); včil to pujdźe poćichši. Tvary na *-o* jsou hojné: vrtko, davno (v příslovcích dovne, ňedovne se *o* otřelo),

[1]) »Na Starych Hamrach už mluvo trochu pozahorsky.« — »Jak to mluvo?« — »Na, zatahuju tak jako Zahuřocy.« — »A kaj su Zahuřocy?« — »Na jo ňevim; tam kajši za horami, co je Bečva.«

ňesporo to jidźe, jednako, rośće to sakulincko, zarovno sÿ mnu; česko učo či ňimecko? jisto (= zajisté), pilno, prosto, trcko, lehko.

Lokal: místo spis. *lze* je tvar *jiza* (jьza s přízvukem na *a*), ňejiza; hoře (na otázku kde?), ňemal (m. ňemale), potym, pozejtru, po prostu, povuli.

Instrumental: hunym, předvčerym, trckym, spolym.

Z tvarů slovesných budťež vytknuty: vćucy (viz str. 23.), řecy, řeku (viz str. 56.), tušim, ňech, bodej. Jiná příslovce viz ve slovníku a srov. str. 46.

b) Předložky.

Některé předložky mají tvar rozšířený koncovkou *-va*: podleva, vedleva, skrzeva (s genit.: skrzeva teho); podobně: naprotivo. Předložky se skládají, kde se má označiti několikanásobný poměr místní: zpoza peca, zpomezy nich, pomimo vozu (genit. l), zpod almary, zpopod vozu, jest zeza Bezkida, ponad chałupu; byli zme pod Nytrovu, jidźeme zpod Nytrove.

Slovníček.[1])

A.

Adyjunek = adjunkt 15.
aj i jest důraznější než pouhé i: žaby su aj i jedovate.
aněl = anděl 23.

B.

Baba: není rozdílu mezi: bába a baba.
babicula = porodní bába 34.
babka = vdaná žena drobné postavy.
bago (Bart. baga) = spodní vrstva tabáku v dýmce, močkou prosáklá.
bahynina = tráva bahenní.
baj, bajć, bajćić = ano, třebas. No baj ni = freilich nicht, ovšem že nikoli (také iron.) 13.
Bajtek = příjmí člověka, jenž často říkal baj, bajć: Fołdyna Bajtek.
bałamundźić = tlachati, balamutiti: co bałamundźiće?
bałvan = kotouč dýmu.
baňa = báně; pohlavek.
bančić = žvaniti (Bart. utráceti).
bantovać, byntovać, buntovać = bouchati, hlomoziti: jo v ňedźelu ňerod byntuju (při hře v kuželky).
běda rety! = pomozte!
bech = místo ve fasuncích mezi košinami prázdné.
bibrać = babrati.
bičok, bičoček = bičík 32.
bilši: kompar. od biły 33.
blamboŕić = šplíchati: blamboři mi v břuchu (impers.); co tam blamboŕiš v te vodźe?
blamboryja = brynda.
blech, blejch = die Bleiche.
blechař = majetník blechu.
blinky, onomat slovo o zvonění: »Dycky stynky, a nihdy blinky«, řekl muž o své ženě nemocné, dlouho neumírající. Srov. kvunky.
bliščacy = lesklý.
bliščeć śe = blýštěti se.
bluć (i pol.) = blíti 14.
bocun = čáp.
bodej = sotva 24.
bołda = boule: mił takovu bołdu na licu.
bravynčoŕ = mravenec 22.
brć = oddělení v úle.
březovy: dać kumu březove kaše = bití březovcem.
břidźić śe = oškliviti se.
břiła, břiłka, břiłečka (pol. bryła) = kamenná deska 21.
brumbla = Brummeisen, brnkačka, grumle 21.
budar (St. Hamry) = psí bouda.
budka = trkání se dobytka, potýkajícího se rohama 35.
buh: na ty bohy jechoł pachołek (= na štěstí).
buła = kotouč dýmu, hromada.
bumbela = plachta na žerdi uvázaná, v níž se kolíbají děti. Srov. bambula, kolembač.
bumbylać śe = viset a houpati se; bumbyloš śe tu dycky = pleteš se.
bumbylok = tulák: ty bumbyloku, kaj śi zaś chodźił?
bumblik = bobule, plod bramboru.
bureć = hlomoziti, tlouci, bouřiti: mušiće bureć na mě, abych śe zbudźił.
byčok, byčoček = býček 32.
bynckać śe = toulati se: člověk śe snadno zbyncko.

C.

Ć, ći, ćić: příklonný dativ ethický (-ť), dodává důrazu a vyskýtá se často, zejména v odpovědech: dała śi kravum? Dałać — dałaćić 48.
ćaćany (pol. cacany) = pěkný (v dět. řeči), činčaný.

[1]) Autor původně zamýšlel pojmouti do slovníku všecka slova, která se vůbec od spis. jazyka nějak liší, ale konečně vypustil z nich ta, která v jiných slovnících již jsou zaznamenána. Číslice za slovy značí stránky.

ćaći = ćaćany.

ćahły = trochu vlhký. 10.

caniboł = tulák, dareba: ty caniboše!

ćapać (val. čabať) = klackem srážeti (ovoce).

ćapkać, poćapkovać = slabě potepávati (máslo, když je stlučeno, aby se srazilo).

ćelička = tele ženského rodu, telička

cep: Délka cepu se určuje říkáním: Kaj idźeš? Do lesa. Pro co? Pro dřevo. Na co? Na cep. — Při tom se dřevo měří pěstmi; na každou otázku i odpověď přijde jedna pěst, tedy celkem 6 pěstí. Viz také kij. 39.

ćeplice = teplé lázně.

ćeślica = tesařská sekera, tesla, teslice.

ćetka, ćetuška = teta.

ćežor = tíže. 17.

ćeži, kompar. od ćežky: tyn je ćeži. 33.

ćić, viz ć.

ćićka na! volá se na tele.

ćichši, kompar. od ćichy: včil to pujdźe po ćichši. 33.

ćiň (pol. cień) = stín.

ćisnuć = tlačiti, strkati, tisknouti. 23.

ćmić śe = tmíti se.

cmurany = ucmouraný.

co: 1. ze souvětí souřadného příčinného činí souvětí podřadné: ležił jak zabity, co tak był opiły; 2. co je také spojkou časovou a podmínkovou: jenym co će chyćim, dostaneš kija! 3. co by = aby: To śe tymu vože, co by tyn kluč ňevypod. Mušiš chłopa hledać, co by ći to vyřezoł. Prośiła, co by ji dali zelo; 4. uvozuje věty vztažné; příklady viz na str. 49.

ćoć = títi.

cudźić = čistiti (obilí, studni), číditi.

ćupać, ćupkać, poćupkovać = na drobno rubati (slámu, četynu). Srovn. 32.

curčeć (pol. ciurczeć) = crčeti.

cvakovać = cvoky zabíjeti. Srov. cvečkovati.

cyckać = cucati. 23.

cymboł = cymbál; nadávka tomu, kdo okouní.

cymbołovać śe = okounčti: včera śe tumlovali, a ňcśka śe budu kajśi cymbołovać.

Č.

Čakač, viz slačok. 9.

čaprok (pol. czaprak = Schabrake) = třapec.

černigoł = umouněnec.

česky šajnu = tři krejcary (už vyhynulo).

četyna (Bart. četina) = chvojí od stromu usekanć, čečina.

čichrać = čechrati.

čiłek = štít hory.

čin: se všeckym činym = se vším všudy.

čoži śe mi (m. ćoži) = tíží se mi, nechce se mi. 20.

čuć = slyšeti.

čupel (Bart. čupek) = štít hory: tam je (tam śe pravi) do čupla.

čur: čurym voda kapała (= proudem), cicourem, cicorem.

čuraja = mamlas. Srov. čuraj.

D.

Dobrodźinsky = vsi Dobré přináležející.

doćiskavy = naléhavý, dotiskavý.

dokedź = dokud.

dołu = dolů i dole.

dom (v Hrabové na Moravě) = domů; ve Slezsku: do dumu.

doprošać śe = doprošovati se.

dorozumeć kumu = vyzráti na koho.

doviřać (i pol.) = příliš důvěřovati.

dřaždźeć = řinčeti (o řetěze, ovoze) 59.

dreptać (i pol.) = šlapati.

drobňavy = trochu drobný. 33.

drućany (i pol.) = drátěný.

drućoř (pol. dróciarz) = drotar.

druhy: Jak předovoće ty hrušky? Za grejcar dovum sedm jednu s druhu (= bez vybírání), dyž vybereće, pět.

drutev = dratev. 44.

duďunka = duběnka.

dulok = obyvatel údolí, nížiny, dolák.

dunść (pol. dojść) = dojíti. 13, 54.

dverka = dvířka: un tak robi, co by mu to kozími dverkami vyšło (= aby sám mnoho nepracoval; vztahuje se patrně k salašnictví: u kozích dvířek nadojilo se méně mlíka než u ovčích).

dźaboł, dźabeł, djabeł = ďábel. 14.

dźaćel (pol. dzięcioł) = datel. 10.

dźećok = děcko.
dźebucha (i pol.) = dívka 21, 36.
dźi, dźi = ale jdi!
dźichta, dźichula = plachta na trávu a p., trávnice.
dźił = díl: věčim dziłym, že (= bezpochyby) to tam kajśi budźe ve vantuchu. Věčim dźiłym musím sliźć.
dźilnik = dělník na poli (srov. robotník) nebo v dílně; jinak nodynik.
dźiň, gen. dňa = den 45.
dźivok = divoký člověk, divoch (srov. dźivočina, nohlina).
dźivčič = sloužiti za dívku.
dźivny: to je mi dźivno teho člověka (genit.)
dźivočić = divoce si počínati.
dźivota = div: nima dźivota = není divu, kein Wunder!
dźosno = dáseň 10.
dźubok = zobák; žert. hubička: dej mi dźuboka!
dźubka = důlek od neštovic.

F.

Ferečina = paprutí, kapradí, Farrenkraut: ferečina je podobno paprući.
folga = kůl, kterým se přitahuje řetěz, svírající naložené na voze klády, úvin.
fraštan = železný kůl, jímž se dělají díry do země, průboj.
Frydek, Frdek = Frýdek; frdecké pivo.
fuja, fujavica = metelice, vánice napad ým už sněhem.
fulać = žvaniti.

G.

Gamłać = jísti pomalu, jakoby se nechtělo: ty to dźivně gamleš! 63.
gardźić (i pol.) = pokořovati, haněti.
glun = jemné vodní řasy, jimiž hlavně stojaté vody zarůstají; dle Bart usazenina v řece.
grapa = příkrá stráň.
grunik, gruniček = nízká obdélná vyvýšenina půdy.
gřundźil (pol. grządziel), gen. gřundźela = hřídel; voj pluhu.
gryfny = zručný.
gymba (pol. gęba) = huba; dać gymby = dáti hubičku. Cf. Gumba 9.

H.

Hać, hacka (v Dobraticích a na Těšínsku), viz heta.
harčeć, zharčeć = vrčeti (o psovi): co na mě harčiš?
harkać (srov. harčeć): srňec bekol v březině, tak škaredźe harkol.
heta (Bart. haťka), hytka = dlouhá široká šerpa, v níž se nosí přes rameno nemluvně, pěstovačka.
hevka, hev = sem, zde.
hłava: z hłavy uměć = nazpaměť. Budu teho měć na hłavu = dosti.
hłovčok = řešeto na semenec.
hnot, hnotek, hunt = špalek.
hnotuň (val. nátoň) = špalek.
hnojočka = hnojůvka.
hodźina: była hodźina po poledňu (nikoli »jedna«).
holo, holo! volají kraváři na sebe. Viz maluček.
holokać = volati holo holo! helekati.
hołubunka = druh houby.
hoře dołu = sem tam: co brniš hoře dołu?
hřmoćica = hřímání, bouřka.
hrnuć: kaj hrneš? (V témž významu jako pražské »kam to valíš?«.) Ej, jak hrne kajśi!
hroćica = škopík.
huč, huč! Tak se odhánějí husy.
hunći, collect. od hunt.
hunt = od klády uříznutý špalek (pol. gont = šindel).
huřok = horák, horal.
huśa = house.
huśinica (pol. gąsienica) = housenka.
hviždźok = píšťalka.
hyna, hyn, hynka = tam (na otázku kde?). Na, hynka to było (= onehda)

Ch.

Chałupa: už podźme do chałupy (= domů). Kaj idźeće? Na kaj na chałupy vyše (= na návštěvu, na besedy).
chałupotko = malá, špatná chalupa 32.
Chamov: tyn je z Chamova = sprosťák, chamradina.
chłapsky = velký, výborný.
chłopsky = selský (proti panskému). O rozdíle mezi chłap a chłop viz str. 8.

choća (pol. chociaż) = aspoň: jak było, tak było, choća mě tam ňebili.
chodzać, 1. os. chodzuju = chodívati. Srv. 62.
chybać = házeti.
chyƀać = chyběti: pyniz chyƀo; mnoho ňechyƀało. 61.
chyra = bravura: dźelać chyru.
chyrać śe = pyšniti se.
chytky = fortele.
chytrovać = mudrovati, vymýšleti.

I.

Idź, vedle dźi imperativ od idu. 54.
infinitiv absol: Ješče to tam přestrčić, a tak to poradźi. — Su ty hrabě policine? No, porachovać jich! — Schovoł ju, že ji ani ňevidać (= není vděti).

J.

Joć, jmuć, zajoć, zajmuć (pol. jąć) = jmouti.
jak: 1. po kompar. vždy místo než: Jo sym věči jako ty; 2. v určení času: Nebył tu jak luni. Dźiň jak dźiň; večer jak večer; rok jak rok (= každý den atd.); 3. jakmile; 4. -li: jak mi ňezapłaćiš, budu će žałovać; 5. jakkoli: jak će mum rod, tela ći nimožu dać.
jako: 1. člověk jako člověk (= každý stejný); 2. tak jako tak bych był přišeł (= v každém případě); 3. šli byzme tam, dyby było jako (= kdyby byly prostředky); 4. když se mluvící opravuje: všecko zhorało; jako ni všecko, chliv zustoł stoć; 5. to jest jako moje? (= tvrdíte, mám se domnívati?). 6. = prý: aby jenym šli, un jako že přindźe za nimi.
jamo tamo = sem tam: jako tyn kuň chodźi cośi jamo tamo!
Janizoł = Janisko (přezdívka) 32.
jej = výkřik bolesti.
jej, jejda, jejdana, jejdanečky = výkřik podivu.
jenym, jedyn = jenom.
jermak = jarmark 11, 18.
jeśi, jesli = jestli.
jindźe = jinde.
jišć, išć = jíti. 54.
jišč fem. = drobné, rozdrobené věci.
jiščić = štípati, drobiti; jiščić śe = dvojiti se: my zme śe nihdy kole teho (= proto) ňejiščiły.
jĭza (přízvuk na 2. slab.) = lze: naškrobać ňebylo jĭza10, 18.
jucha (i pol.) = jícha (jen přezdívkou: ty jucho!). Srov. lucha.
Jun: na svaty Jun, o svatym Juně – jinak Jan 8.

K

Kadłub, kadłubek = dutý strom, dutý špalek; husí trup vykuchaný.
kady jindźe = někudy (někde) jinde.
kaj taj = kdekoliv.
kapynku, kapynečku = kapku, trochu. 68. Srv. kapínek.
karadajka = řeznický vůz.
każdy dźiň = všední den.
każdźunky = každinký 14, 33.
kěda jinda = jindy, sonst; kěj jinda = někdy jindy.
kij = hůl: dać kumu kija; dostaňeš pul druhym kijim = cepem.
kiš, kiš! = heč, heč!
kivy pl. fem. = malá snovadla na odvíjení příze z přadena.
klačeć = klečeti 10.
klakać, klaknuć = klekati 10.
kłapaty = schlíplý.
kłaść: kalindoř kładźe dešč.
klauz = die Klause, nádržka vody, která se vypouští při plavení dříví: pojedźeme do klauza.
klejić (i pol.) = kližiti.
kłoći, collect. od kłot = kláda.
kłopeć, kłopetek = špalíček 19.
kluć śe (i pol.) = klíti se 14.
kluka, klučka (i pol.) = klika, klička: zprubujme za klučky (hra, při níž se zápasí zaháčkovanými prsty); podźme na klučky! 14.
kłyk (Bart. keł) = lodyha: take kłyky, jak ći to uschňe?
kobyližka = kobližka 15.
kobzolisko = pole, kde byly sázeny brambory 35.
koća, gen. kućaća = kotě.
kocur = kocour; chumáč spečeného sena a pod.
kopačka = žena, která kope (brambory); kopání (bramborů): maminka šli na kopačku; plur. kopačky = doba, ve které

se pokopávají, okopávají nebo vykopávají brambory: było to v kopačky.

kopanica = z lesní půdy nově vzdělaná role; půda sněhu prostá.

kopiňec = mezník.

kopoč = nástroj o dvou železných zubech na kopání hnoje; kopač = kdo kope.

kostka = pecka; kotník; krychle.

košać = tleskati.

kotulka, kotula = mosazný kruh na chomoutě.

koty = končetiny: mě še zdo, že brzo zbuřiš kotami = upadneš, natáhnes brka.

kral (pol. król.) = král; kralik = malý král; krolík = králík.

-krać (pol. kroć): dvakrać, třikrać.

kralka (i pol.) = královna v kuželkách.

krambla = kramle, skoba. 21.

krasny, ale ves Krosno. 8

krblik = nádoba, v níž sekáč má ocelku, u pasu připevněná.

krećiňec = krtinec. 16.

křemynina = lopuch.

křivy: co ž je takovy křivy (= ubrečený).

křižok = skřížená dvě dřeva.

krmolec = část tragaře, vyčnívající ze srubu; na krmolcích spočívá podynči (položená prkna) pod okrajem střechy.

krněć = hníti: zymoky krňo; dřevo krni.

kroć, 1. os. kraju = krájeti. 66.

kropyni = úkrop pro dobytek

krutovać = vzdorovati.

kruty = skroucený; vzdorovitý.

ksu! Tak odhánějí se svině.

kudłoč = angrešt.

kudźil, gen. kudźele = koudel.

kuł: dali zme obili do kuluv (= mandel).

kulać pradło = váleti, mandlovati.

kumora: bydleć pod kumory = v podruží.

kumoter = compater, kmotr. 14.

kumotra = kmotra

kunoř (pol. konar) tlustá haluz. 17.

kunvis fem. = kommisse. 22.

kuseček = kousíček.

kusek = stůčka plátna.

kuša, eufem. místo duša: na mu kušu, na mej kuši.

kutululu! říkají děti, kutálejíce čím.

kvit (pol. okowita, aqua vita) = líh; kvitance.

kvunky, onomat. slovo (srov. kvíleti): »Dycky kvunky, kvunky, a nihdy zvunky!« řekl muž o ženě, jež mu dlouho stonala, a přec neumírala.

kyrmaš = (pol. kiermasz) = posvícení.

L.

Łacynsky (pol. łaciński) = latinský. 12. 20.

lala, lalinka = cizí člověk (v děts. řeči).

lantaš = lajdák.

laptać, lapotać = žvaniti (pův. o průjmu). 64.

laputka, laputa = žvanil.

lećina = sušené listí stromové pro dobytek.

ledakaj = leckde.

lesovisko = na orné pole vydělaný les.

letni = letní: letňo voda (= lauwarm); letitý, starý.

lija (Bart leja) = liják. 33.

liskać, lisknuć, liščić = políčkovati.

lizaňec = pohlavek.

liźć: zima leže za pahnozty

loć (pol. lać) = líti.

łoć (pol. łajać) = láti.

loći = lití.

łotnuć = udeřiti.

łotuša (val. łohtuša) = plachta, loktuše. 23.

lucha = brynda. 14. 27.

lundać = žvaniti.

lunt (pol. lont) = hadr, šat.

łuščić = lusky otvírat a z nich pojídati: dyć uni vyku luščo. Srov. luštiti.

M.

Macać (i pol.) = makati, ohmatávati; macać še s čim = zdlouhavě pracovati. 9

macek: po macku = po hmatu.

maćeřunka = mateří douška.

maćeřizna (i pol.) = podíl po matce.

makuvka (i pol.) = makovice.

maliňok = maliník.

maluček = pachole, v popěvku:

Holo holo, maluček!
jako še ći paše, Janiček atd.

malunky = maličký. 14.

mančić = přemlouvati, mámiti.

mandok (pol. mania) = levá ruka: un ji mandokym.

mangle plur. = mandle. 20.

marušać = reptati, hubovati.
maslany = máslový: Řehok maslany = Řehák, jenž kupuje a prodává máslo.
matłać = mazati, špiniti.
měć, 1. os. mum = míti: Nima ho tam = není ho tam. Nimaš to pěkne, ni = není. Mum tela roboty, že nima možne. Rozvozane to nimaš. To nima vyka. 58.
měďźok (pol miedźak) = měděný peníz.
měďźany (i pol.) = měděný.
metelovanka, meteluvka = píšťala pastýřská, jaké vyrábějí v Metelovicích.
miglanc (na sever od Frýdku) = chytrák.
minić śe (pol. mienić) = mihati se: mini śe mi to před očami (vidím jen slabé obrysy, všecko splývá).
młaćba (vysl. mładźba) = mlatba 19.
młakita = druh vrby.
množić = sázeti (brambory), síti (obilí).
Moravec = kdo mluví moravsky; Moravan = Moravan.
moŕčok (vysl. morščok) = morče.
mŕić = mříti: ňetřeba hładu mřić.
mrźatny (člověk) = mrzutý.
mšić = mechem ucpávati.
mućok = kdo jí plnou hubou.
mućić = plnou hubou jísti: jak to mućiš? No, ty mućiš, mućoku!
multać = cumlati.
multek = cumel.
muterka (i pol.) = matice šroubu.
mykšić sebu = vrtěti se.
mykšikulka = kdo nikde nemá stání.
myntlik = část mužského oděvu (viz úvod).

N.

Ňać, ňatka (pol. nać) = nať 19.
ňaćunka = nať bramborová.
načoć = načíti.
naľoć (pol. nalać) = nalíti 66.
naloty = nalitý.
naľuskać = nabiti: Ruši by num naľuskali.
napajedzyny (val. napajeděný) = dopálený.
napučnać = nabobtnati.
ňarčeć = mňoukati.
ňekulny = nehybný, neohrabaný.
ňeopisany = nevýslovný.
ňepodara = nezdařenec.
ňeskoři = později 68.
ňeskořucno = velmi pozdě 33.
ňeuroda = nepodařenec:

Ňepumože mydło, voda,
dyž je člověk ňeuroda,
ňepumože mydlini,
dyž je černe stvořini.

nić = niť: synku, ty budźeš ňedobru niću přaść (= z tebe nebude nic dobrého).
nićany = nitěný.
nihdźi = nikde.
nima, nimaš (pol. niemasz), impers. 3. os.: nima ho tam = není ho tam. Viz měć.
niść = nésti.
nouka (pol. nauka): šli na nouku (snoubenci na katechismus).
nućić = notiti, zpívati.
nuta = nota: nimo nuty = neumí zpívati.

O.

Obłožić knihu = vázati.
obnovać = obnovovati 62.
obuň, dem. obuňka = nádoba bubnu podobná.
oćip, gen. oćepě = otep 44.
oćipka = otýpka.
oddovka = odvod k vojsku.
odedźoć = svléci 65.
odezvać, odzyvać śe (i po'.) = ozývati se.
odkedź, odkel, zodkel = odkud.
odmiřać = odměřovati.
odpustky = mały odpust = malá pout.
odroscyny = vyrostlý 55.
odveźć śe na kom = pomstiti se.
odźiv, gen. odźivě, fem. = oděv 44.
odźivka = čím se odíváme; velký šátek ženský.
odźoć = odíti; odźoći = odětí, oděv. 65.
ogrymny (pol. ogromny) = ohromný. 23.
ohrabčok = řešcto na prosévání ohrabků.
ohynek = ohníček.
okapany (od deště): kury take su okapane, kaj kěro stoji.
okocyňać śe = loudati se.
okropny (i pol.), okrutny = hrozný: ňeška okrutně ćepło mysli być.
oliva (i pol.) = olej na maštění a mazání.
ołovany (i pol.) = olověný.
omładźina = mladý les.

omožkać = omáčeti v másle (osuch, brambory).
opařito = parno.
opravać sviňu z kože = stahovati s ní kůži.
ość (i pol.), collect. ośći = ost.
ośćinek = ostenek
osỹmnost = osmnáct.
oščikać = otrhati (větvičky od haluze; viz ščikać).
otruć (i pol.) = otráviti.

P.

Pac, packa = ruka: Dej mi packu. Už je zhuru pacym (= mrtev). Rob všecko zhuru pacym (= naopak).
pačka (i pol.) = pakliček (tabáku).
pal! = hýbaj!
paprutka = speřená větvička.
paradny (i pol.) = kdo se parádí.
paść = pěst.
paść (i pol.) = pásti.
paskudny = kdo dělá škodu.
pasmunka = nit svazující pásma v předenu.
patyček (i pol.) = dřívko.
patyk = kyj, klacek; akk. vedle patyk také patyka: »Taćinek maju patyka velky«, řekl kdosi dítěti, aby je postrašil.
patyka = pijatyka.
paździeři (pol. paździerze) = pazdeří.
pčkać, pškać = kýchati.
pec masc. = pec.
pecek: pod peckym = v klenutém otvoru pod ohništěm: dej to pod pecek.
pecka = pec do země vpravená s velkým kotlem (ve vařovni).
Pěrun (pol. piorun): Kěry pěrun to zrobil? To je pěrun kuň!
perutka = větvička s listy speřenými; kosinka na pomašťování.
pěstunka = chůva.
pěšu = pěšky.
petruzeli = petržel.
pic = péci 55.
picek (pol. piecyk) = malá pec.
pidžgać = hrabati se v něčem měkkém: ňepidžgoj tam v kravincu!
pidžgać śe (Bart. padžgać) = mazati se.
piluška = pták perlička.
piskoř = kdo píská, hudebník: Foldyna piskoř.
płamyček = plamínek.
plažić = vzplazovati; čuměti, nahlédati: co plažiš?
plohnuć śe, zplohnuć śe = líhnouti se, rozmnožovati se.
pluć (i pol.) = plíti. 14.
pluskavica = deštivé počasí. 14.
plz: kupił statek plzym; předoł to plzym = se vším všudy, jak stojí a leží.
pňok = malý peň.
po: číslovky po této předložce se neskloňují: To zboži mo takove jakeśi zrnečko po dvě po tři. — To je po grejcaru, po dva? — Po dvanost grejcarův łokeć. — Płaćił sym po pět šustek (Dobratice), po tři šestky. — Po s dativem: po našimu, po vašimu, po svojimu.
pobałamundžić = zhatiti, pokaziti, z pořádku přivésti: Ći to pobałamundźili!
pobirać se s inf. = míti se k čemu: ňepobirało śe (dítě) jiść (jíti).
počapkać, počapkovać = slabě potepávati.
počerky (pol. paciorky): růženec se modlí na počerkach (val. paterky).
podany = podobný: je podany na tatu.
podbili collect. = bejlí na poli, podobné lopuchu, s bílými vespod listy.
podeřnuć, podřinać = podříznouti.
podkovňok = hřebík do podkovy.
podłaćina = dřevo, jež se přibíjí dole na sanici, aby se nedřela.
poduřiny = rozhněvaný: co śće su tak poduřini?
podynči, viz krmolec.
podynść = podejíti: voda kobzole podešła 54.
podźubany = dolíčkovatý (od neštovic)
pochyćić śe = vzchopiti se: tuž śe tak pochyći a jidźe!
pokěla = pokud, jak daleko.
pokusa = pokušitel: ale pokusa člověk!
pokvavyny = pokrvavený. 15.
polaň, polanka = holé travnaté místo na horách.
pole: do pola = ven; na polu = venku.
polivok = nádoba na polévání.
pomezy (pol. pomiędzy) = mezi 69.
pomyvać (i pol.) = mýti nádobí po jídle.
poněviřać čim (pol. poniewierzać) = pohazovati, pohrdati čím; poněviřać śe = pohozenu býti; toulati se.

popravȃć kumu = přilepšovati na stravě; přidávati.
popředzać (i pol.) = přidávati rychlosti.
popšnić še (srov. popchnuć) = o zvířatech, která pohledem lidským jaksi se splaší nebo pohněvají a pak už tak neprospívají; pták se »popšni« a již nepřiletí do hnízda, jehož se dotknul lidský dech; o člověku = pohněvati se.
pořodek: co tu moće do pořodku? (= co tu chcete?).
poradźić kumu = poraditi; býti s koho: poradźiš mu? (= dovedeš ho přemoci?). — Či mu ňeporadźiće? - To poradźi = to stačí.
porcynoł = porculán. 27.
pośćelać (pol. pościelać) = stláti.
pośidać = posedati.
posłešny: ty ź je taky poslešny jak deset (totiž neposlušný). 15.
postřednik = sluha mezi kravářem a pacholkem.
poščuć, poščuvać = poštívati. 14.
potarančić = pohmožditi (srovn. taran): je to jakési potarančine.
potela, potel = potud, až sem.
potnić še (pol. potnieć) = anlaufen: okno še zapotnilo.
potok = potok; údolí: šeł do Lipoveho (totiž potoka). — V tym potoku je sama bida.
povudź, gen. povodźi (i pol.) = povodeň. 13.
povodźić še: jak še vum povodźi? (= vede).
pozdel, pozdela = po délce.
pozdelni = trochu dlouhý, vytáhlý.
pozejtru = pozejtří.
Prajsko fem. = Prusko: jest na Prajske. Šel na Prajsku.
přašć = přísti.
pravić: při udávání názvů místních: Tam pravo do Sałašika, na Prće, do Čupla, na Kołovrot, na Lipi.
Prće = stráň v potoku Vlaském na Morávce, kudy ovce chodívaly na salaš na vrchu Trávném. Bart. Lid a národ 1883. pag. 184: pirť = vyšlapaný chodník.
prdźeć = prděti; tlachati.
prdula pol. piérdoła) = nudný mluvka. 34.
přeběřičny = vybíravý.
přebuh: přeboha věčneho, co to budźe s nami?
přebušć = probůsti.
přećivny = protivný.
předobědek, předsnidanek = zákusek před obědem (snídaně na vidličku!, před snídáním.
přehłubňa = prohlubeň.
překlaty = proklatý.
přemřić zimu = skřehnouti zimou.
přičiskać m. přićiskać: žertovně o těch, kdo vyslovují assibilaty jako č, š, ž, dž: ve Frydku přičiskaju.
přiliščać uši = klásti ke hlavě: kuň še chmuli, uši přiliščo.
přinšć = přijíti: to přindźe zaś zavozać (= bude třeba) 54.
připadnuć hłavu (akk.) = upadnouti a naraziti se o hlavu: Jesli jenym ňepřipadňe hłavy! Připadňeš hłavu!
přiřnuć kumu = udeřiti koho: tak ći přiřnu!
přisabohu (t. přisahu bohu) = přisambůh! 56.
prośćić (val.) = přímiti.
prśćinek (pol. pierścionek) = prstýnek.
pruć (i pol.), porać = párati.
pruće = spodní trám dubový pod chalupou.
prudek = místo v řece, kde voda proudí nejsilněji: myć še na prudku (v pověře).
pruźňok (Prus) = lajdák.
pšinos (v Dobré) = popravky v neděli po svatbě.
pšorka = jedovatá houba; nezdařené, zakrnělé ovoce.
psyk! = pst! Tak se odhánějí kočky. »Psyk! kočky zpoza peca!« se volá, když přicházejí nečekaní, milí hosté. Bezpochyby se toto místo kdysi hostem nabízelo ke spaní.
pšnivý = kdo se hned pohněvá (Bart. vybíračný).
pučok = palice na mačkání braınborů pro svině.
pučanina = mačkané brambory pro vepře.
punšć = odejíti: už šće byli pundzyni 54.

R.

Rać, ratka (val.) = ratice. 19.
relija = zmatek, pokřik. To była relija!
řemyk, řemyček (i pol.) = řemínek.
řić = řiť; spodek snopu.

robotni dźiń = všední den.
roz, gen. razu = ráz, rána: roz = jednou, dva razy = dvakrát, na tři razy = na třikrát; roz to — roz to; ňeroz = nejednou; było to jiný roz = jindy; każdym razym = pokaždé; zaroz = ihned; zrazu = spočátku; odrazu = hned, honem, najednou; naroz = najednou, na ránu; vroz = v stejnou dobu; roz tela = dvakrát tolik: roz tela mě to koštuje; roz po roz = po každé; co roz s kompar. = pokaždé: co roz drahši to je = vždy dražší a dražší.
rozhulać pynize = rozmrhati.
rozmnožać (pol. rozmnażać) = rozmnožovati.
roztoprčić (prsty, nohy) = roztáhnouti.
řundźić = mluviti (pol. rządźić = říditi).
rynštok (i pol.) = der Rinnstein.

S.

Šačeć = o jemném dešti, mhlíti (pol. sączyć = kapati). 10.
sakulincko odv. od sakulincky.
scać = scáti. 25.
śćebło = steblo.
śćehno = stehno (pol ścięgno).
śćibać, śćibić (pol. wścibiać) = strčiti do čeho: śćib to do dźury.
śćihać śe: śćiho śe mu = má na spěch.
śćikać = stékati.
śćil, gen. śćeli fem. (val. stel) = stelivo. 11.
scole plur. = scanky.
se = sobě, si: šedni se; vem se kusek.
śe (pol. się) = se.
šedźok = na žebřinovém voze prkno, na kterém se sedí.
šedźisko = sedadlo; viz šedźok.
šić (pol. sit masc) = síť.
šidać (pol. siadać) = sedati.
Šihły, místní jméno z údolí Mohelnice; Bart. Lid a nároe 1883. str. 160: syhła = lesní lučina.
šivołka = voda ze sýra (na Morávce).
šivica = druh horské trávy.
sklany = sklený.
skotnica = příhon (jen jako příjmí).
skura (pol. skóra) = nevydělaná kůže; kůrka chleba: tam budźe, myslim, hrubo skura = mnoho pití a jídla; to je skura = lakomec.
slačeć na koho = hleděti na koho a očekávati od něho dárek (pol. ślęczeć = über etw. sitzen, gleichsam brüten): syn slači na oca = čeká na smrt otcovu a dědictví. Srov. slačiti. 10.
slačok = čumil při svatbě, který čeká na koláč. 10.
sławany = slaměný.
sławunka = ošatka.
smišek: Hra, při níž jeden z hrajících má nádobu s vodou, do níž namáčí věchet. Osoba s věchtem přistoupí k někomu ze společnosti, i rozpřede se rozmluva: Był tu smišek? — Był. — Mił červyný mišek? — Mił. — Liz na šćinu? Liz. — A spod? — Spod. — Nebo: Šeł přes mostek? — Šeł. - Třepoł še mu chvostek? — Třepoł. — Zasměje-li se tázaný, utrží si ránu mokrým věchtem. Čím vtipnější a pitvornější otázky, tím více smíchu a tím více ran.
smolnica = tulačka (val. smoliť sa = vrtěti se).
smrek, smyrek = smrk. 16.
smyrečansky most = most, u něhož jest smrčina (na Morávce).
smyreči, smyrečina = smrkový les.
snić še = zdáti se ve snu.
sno, snoć, snoće = snad, doufám: sno tam budźe. 21.
sńoć: impt. sejmi = smekni.
sobek = sobec.
šoć (pol. siać) = síti 7.
šoćina (t. šijaćina) = mladý les, mlází.
socha (i pol) = Holzgabel.
spašć (i pol.) = spásti.
spoć i sepnuć = sepnouti.
spoznić še (pol. spóźnić się) = zpozditi se.
spušćić še = spustiti se; spoléhati: přindu, to še spušćće (vysl. spušće na to.
srubek = vrchní část saní pro dopravu osob; saně.
stary tata = dědeček; staro mama = babička.
stokrać (pol. stokroć); obyčejněji: sto razuv.
stopěrunský = zatrapený: to je dožera stopěrunsko!
stopěrunt = safient: stopěrunte jedyn, ňechodź hev!

stovka = sezení obecního výboru; stuvka = stovka. 13.
struhanina = strouhané brambory.
stvora = kdo dělá věci mimo naše nadání: To je stvora člověk! Ale stvoro! říkáme o tom, komu se divíme, ať už jeho počínání schvalujeme nebo ne. Srov. zazdrok.
styhel = stehlík.
stynky = stenání; viz blinky.
sudźić, vysudźić kumu = přísně domlouvati; sudźić na koho = rozhořčeně mluviti o kom.
šupać (v děts. řeči) = hačat.
šupnuć se (v děts. řeči) = hačnout si.
svàćić (pol. święcić) = světiti. 10.
svadźić = svěditi. 10.
světlik = světlý muž (v pověře).
svićacy = lesklý: gvery též ňesu svićacy; svićacy pero. 53.
svuj: o sve = o sobě, odloučen od jiných: Dycky šedźi o sve. Mušiš to dać o sve. Po svojimu = podle svého.
syřunka = polívka z vody a tvarohu nakládaného.

Š.

Šamitać bičim = šlehati; šamitać še = potáceti se.
šantar = četník, gensdarme. 26.
šastać, šaśćić (i pol.) = šlehati, švihati: Šaśći će krava chvostym! Šast ho!
ščedrok = štědrý den: nasadźili zme hrachu choć na ščedroka (akk.!). 38.
ščetok = vršok = uťatý vrch stromu.
ščikać (i pol.) = (prut) po délce na dvé roztrhnouti, větvičky od haluze trhati: ňeroztahuj tak nohy, dyć se rošćikňeš!
ščkać, pškać, pščkać, pčkać — kýchati.
ščuć (i pol.) = štváti. 14.
šklabaty = ubrečený, kdo hned pláče: haňba, taky šklabaty być!
škora = škraloup.
škřaněć = kňourati.
škřip: Kunčina je sucho jako škřip. — Autor se tázal, co je škřip? Odpověděno mu: No, una tak škřipi, jak je sucho. Tedy škřip = das Geknarre(?) — přeslička(?).
škućina, škuta = štětina: ty škuto!
škýrkać = škrtati (sirkou). 20.
šlapa = spodní pražec na okně.
šmikać = nožem rychle řezati; švihati: šmik, šmik! Srov. šmigati.
šmilcovać sviňu = kůži stahovati se svině.
šmirgust (pol. śmirgust) = Schmeckostern.
šmur = šmouha.
šokać = volati šo! na slepice: pošokoj tam na kury!
špacovać = špásovati. 25.
špikaty kobzol = brambor, který má do vnitř zarostlé šlupky. Srov. špik = morek v kosti.
šprnol = Sperrnagel.
štvrć = čtvrt; píď. 26.
štyblety = Stiefletten. 21.
štýrnost = čtrnáct. 26.
štyrycet = čtyřicet. 26.
šudrboł = otrapa, otrhanec.
šudźić (pol szydźić = höhnen) = šiditi. 15.
šurlać = švrlać = quirlen. 22.: un též ve všickym švrlo = všetečka.
šustać = stříkati; šlehati.
šuvěry = skroucený, křivý.
švalec = švajec = silné přímé šidlo. 27. (pol. szwajca).

T.

Tabach = tabák. 22.
takovny = takový: je to takovne, že...
taras = odrážka v řece (Bart. živý plot).
telkovy, telky = tak velký, toliký: telkove pynize!
teprym = teprve.
též: 1. ve větě imperativné znamená prosbu: Dejće mi též vody! 2. V otázce znamená vlídný důraz: Co též tu robiće? Co mi též přiňešeš? Nikdy však neoznačuje nevole (Bart. Dial. I. 176), nýbrž dodává výrazu jemnosti, vlídnosti a srdečné přítulnosti: Urobił to? Kaj by též tam! (= kde pak!); kata též tam; co by též tam! — Ale, taćinku, vy śće su též dźivni! — To by še mi též chćełło tam chodźić! (iron.). — Že še ći též chce!
tłuc (i pol.) = tlouci. 56.
tnuć i ćoć (pol. ciąć) = títi.
toć, toćić přisvědčuje: Pujdu tatulek na jermak? Toć pujdu; toć jednako (pravdě podobno). 48.

toporka = tlukadlo v máselnici.
třaść i třość = třásti.
trcko, trckym = rychlým krokem. Srov. trcek = běh.
třeći: třećiho roku = předloni.
třećoročni = ku předlonskému roku se táhnoucí.
trojačka = bod, ve kterém se scházejí tři plochy, pozemky atd.
truć (i pol.) = otravovati: to mě truje = užírá na mně.
truć, trućina (pol. trucizna) = jed.
truhlok = truhlík.
trumi, collect. od trum = trámoví.
tryńka = trnka. 16.
tukějši = onehda, nedávno.
tuta (v děts. řeči) = pití, nápoj; chceš tuty?
tvi (vysl. tfi): výraz ošklivosti.
tymu = proto.

U.

Ucho: každy mo svoje za ušami (= nějakou vadu).
ujoć = ujmouti.
umynt = moment: v umyntě chliv był v plamyňu. 22.
umytać (v děts. řeči) = umýti. 32.
uraźlivy (i pol.) = kdo se snadno urazí.
urvać śe na koho = osopiti se.
uśpolka = soutok dvou potoků; jen jako místní jméno na Morávce: na Uśpolce.
utrakovać = uvázati, zauzlovati.
užhrać = kousnouti: pes će užere! 24.

V.

Vařovňa = bouda, v níž se vyvařuje plátno.
vatra = ohniště a oheň na něm; hromada bramborů obložená slamou a hlinou, aby přezimovala na poli.
vćucy = samoděk, svévolně: vćucy sym to zrobił! Co tam vćucy leźeš? 23. sl.
věcheć, gen. věchća (i pol.) = věchet.
veli: mało veli = sebe méně: Jak mało veli moheł = kdykoliv jen mohl.
vesńany = jarní
vesno = jaro: od vesna = od jara; odvesno = na jaře (podobný rozdíl: odvečero = po poledni; od večera = od večera). 40
veź, impt. od vezmu. 56.
vŷlhko = vlhko. 16.
vŷlhnuć = vlhnouti. 16.
vitok = dárek, jejž přináší host nebo domácí, vracející se domů: přinisli śće mi vitoka? 38.
vizy plur. = dalekohled.
vłaščeky = vlasy, kudly.
vọć (pol. wiać), 1. os. sg. věju = váti (obilí). 66.
vodźunka (pol. wodzianka) = vodová polívka.
vrabeł eufem. místo dźabeł: Kěry vrabeł to zrobił? Kyho vrabła!
vrćić (pol. wiercieć) = mlíti žito na žernách.
vrćik = dřevo, v němž se čep vrat nebo dveří otáčí.
vřećinica = slepýš. Srov. vřetenka.
vřećino = vřeteno.
vržavina = vrhnuté, zorané pole.
vybijas (nikoli vyḇas) = násilník.
vybliščiny = vytřeštěný.
vybliščky: šeł na vybliščky (t. j., aby něco dostal); jinak také: šeł na čakačku.
vyćoć = vytíti; vyćoć kumu jednu = vsaditi ránu.
vydřaždžiny = mnohomluvný; viz dřaždźeć.
vydržeć = dostati bití: vydržiš!
vyfajfčić = špatně udělati, pokaziti: To sym ći to vyfajfčila! Srov. vyfajčiti.
vyhrovać = tropiti nezbednost; vyhrovać kumu = dělati zastaveníčko s hudbou; ubližovati.
vychlustac kumu = napolíčkovati.
vykludźić łuku = skliditi seno z louky.
vynść = vyjíti: slunečko je vyndzyne. 54.
vypetrošic śe = vyneřáditi se (srov. pol. patroszyć = ausweiden)
vypravić, vypravać kožu = loužiti.
výprośćić = narovnati; vyprośćić seje = nadejíti si.
vypšnić ftoka, viz popšnić.
výrtel = věrtel.
vyśedka = veranda.
vysmalovać śe na co, viz vysmrkać se: To bych śe vysmalovoł na to! 66.
vysmolic śe: vysmolim śe na to (= vykašlu se).
vysmrkać śe na co (značí pohrdání): vysmrkać se, nuň! (= nech ho být, ať si dělá co dělá!).

vyščiřiny = kdo se šklebí k smíchu nebo k pláči: Co ź je takovy vyščiřiny? — Mo zuby vyščiřine, jako by jich sušił, nebo: jako kuň na hrumadźisku.
vźać = vzíti 56.

Z.

Z s akkus. místo s (spodobou) = asi: Źedla sym s pět, ze šest kobzoli, a dość!
zaćměć = nocí býti překvapenu: zaćměli zme tam.
zajakovać še (srov. zajakati, pol. zająkać) = koktati.
zakedź, zakel = zatím co.
założić kumu do kopca = přípřeží pomoci.
zaňedać = nedopustiti 67.
zaňevidźeć = oslepnouti: zaňevidźił na obě oči.
zanim (i pol.) = pokud.
zanućić = zanotiti, zazpívati.
zastarany = ustaraný.
zaveść še, zavodźić še = pospíšiti si: zavodźće še, ludkove!
zazdrok (i zozrak) = zázrak: Ale zazdrok! ale zazdroku! říká se o tom, komu se divíme.
zbałamunćić (Dobratice) = zhatiti, popléstí: hned še mi to zbałamunći.
zbavić še = zdržeti se, obmeškati se.
zbuřeć = zabouchati; viz koty.
zbuřić = bouřením probuditi. Srov. zbouřiti.
zćekły = vzteklý.
zdřoć, zdřaju = zráti 21.
zducněć po kim = okřiknouti koho: hospodyň zducněła po nich, hned přestali.
zebzduřić še = začíti vzdorovati: zebzduřił še na to.
zedźoć, zedźeju = svléci 65.
zelnik = druh koláče; pohlavek: takovy zelnik ći upeču!
zezdovać še = zdáti se: Jedyn še mi tak zezdovoł jako Muruň.
zhnilok = zhnilý brambor; zhniloch.
zhodźić še = srovnati se, shodnouti se.
zhruźić še = zhroziti se.
źimźelin = brusinka (ale zeliny = zelený).
zkatovany = udřený: takovy sym je z teho zkatovany.
zkazyny = zkažený 25.
zkišćeć = zkysati (o mléku, srov. kiška).
zlećeć = sletěti.
zmuda (v pol. = nudný člověk = čipera: Ale zmuda člověk! (komu se divíme). — To je zmuda dźecko! (rozhořčeně řečeno).
znać (i pol.) = znáti.
zniščić = zničiti, přivésti v niveč: cely majetek zniščił.
znovel = znova.
źoć = zívati: źaje še mi = jest mi do zívání 66.
zodrhlica = zádrhel: zavozać uzeł na zodrhlicu.
Zogura, příjmí kohosi, jenž se jmenoval Jadumek. Na otázku, proč se muž ten tak jmenuje, řečeno autorovi: protože je skura, takovy łakumy.
zokluk = zátočina. Srov. zákluka 14.
zoła (i pol.) = vyloužený popel,
zołdanek = zavdanek, zavdávek 22.
zoprubovać = zkusiti, okusiti.
zoruba = plot kolem pole, aby dobytek na ně nevcházel.
zotka = hadry, jimiž se zatkává trouba od kamen.
zoviśćić = záviděti.
zrozsypać (vysl. zrosypać) = rozsypati.
zšiřa = zšíři.
ztamodtela, ztamodtel (dt vysl. t) = tam odtud.
zuchodźić: všecko je to zuchodzyne = všickni odešli.
zuměć = chumelice; závěj.
zunść, 1. os. zundu = dojíti 54.
zustać: zustoł hojnym (= stal se).
zveźć še na kim = pomstiti se komu.
zvun = zvon; tulák.
zvunek = zvonek; dítě, které pořád za matkou běhá.
zygar (jen žert.; pol. zégar) = hodinky.
zynść še = sejíti se, hoditi se: šak še ći to zyndźe 54.

Ž.

Žoć i žnuć = žnouti.
žerob = váha, kterou se voda váží ze studně.
žuć (pol.) = žvýkati.

Slovníček

místních jmen z údolí řeky Morávky.

B. Babi hora. Balcarka (pozemek). Bałunka (pozemek). Błatny (potok). Bohočka (pozemek). Borova (stráň; také ves). Bukovina (stráň). Bukorešnato (stráň). Byči potok. Byčiňec (potok).

C. Křižove cesty.

C. V Čuplu.

D. Dolinky (úžlabina). Deščansky (potok).

F. Foldynka (pozemek). Frankuv (pozemek).

G. Gigula (vrchol Lysé hory). Gorbina (pozemek). Gřundźelka (pozemek). Gruň (hřbet hory, v každém skoro údolí). Grunik. Gruniček.

H. Hafernik (vrch). Heštula (pozemek). Hlisnik (potok). Hłyboćec (potok; gen. Hłybocca). Holinčuna (pozemek). Hrachovy (potok). Hrozky (stráň). Hřebčok (potok). Hřebyň (vrch). Hušči (stráň.)

CH. Chechlok (stráň, od níž jest v údolí Vlaském slyšeti ozvěnu. Proto se říká tomu, kdo neumí zpívati: Dźi seje pro nutu do Chechloka!).

J. Jančička (pozemek). Junkula (pozemek). Ježunky (pozemek). Jastřabi (potok). Juřičuna, Juřičunka (pozemek).

K. Kacyřunka (pozemek). Kamynity (potok). Kičera (vrch). Kičerky (stráň). Kałužny (potok). Kłokočuv (vrch). Kobylunky (pozemek). Kobzok (potok). Kocuři (potok). Kołovrot (stráň). Korbaška (pozemek). Korňa (stráň). Kotosčina (pozemek). Kotel. Kotelnica. Kotły (potok). Koźi řbet. Kožańec (stráň). Kršla (vrch). Kršle (plur. tant.). Krupuvka (pozemek). Kubčina (pozemek). Kubičuna (pozemek). Kuři třepky (stráň). Kuščunka (pozemek).

L. Loryška (pozemek). Lipovy, mały a velky (potok). Liščarňa (pozemek). Łučany (potok). Łučina. Łučka (potok). Łopatuv (vrch).

M. Macuruv (vrch). Medvědźi (potok). Mituři (potok; patrně přivlast. příd. jm. od Mitura). Murovy (potok). Myšacy (potok).

N. Nolepka (pozemek). Novoć (stráň). Nytrova (vrch).

O. Obora. Ogurka (pozemek). Ohrada. Okruhlica (stráň).

P. Pastorčunka (vrch). Pastorkula (pozemek). Pazdernik. Pekło (stráň). Płano dolina. Platoška (pozemek). Polaň. Podroslina. Połunka. Polčany (vrch). Potoky, małe a velke. Pod skolim. Prće (strán). Přelač. Pśorky. Pustky (pozemek).

R. Rekali (potok). Ropica (vrch). Ropičny (potok). Roztoky. Rybi (potok; byli zme v Rybi, šli zme do Rybi).

S. Sałašik (stráň). Saluv (vrch). Sepetny (potok). Šihły (údolí). Šikorčok (stráň). Slavič (vrch i potok). Slovočunka (pozemek). Strungy. Stružinsky (potok). Sviňorky (stráň).

Š. Škapula (pozemek).

T. Trovynsky (potok). Trovny (vrch). Tylcuv (vrch).

U. Ušpolka (viz Slovník).

V. Voclavičky (pozemek). Vĺlčunky (pozemek). Vojkovčina (pozemek). Volarňa. Vypusta (stráň). Vysoko.

Z. Zajači (potok). Zajičorka (vrch). Za přikrym. Zoviść (pozemek). Źimno voda (potok). Złatnik. Zluň (gen. Złaně).

Ž. Žukuv (vrch).

Ukázky hornoostravského podřečí.

1. Tři zlate vlasy Dźeda Vševěda.

Było — ňebyło, był roz jedyn kral a tyn rod polovoł po lesach za zvěřu. Roz też śe puśćił daleko za jelinim a zabłudźił. Był sum, zaćmił a był rod, że našeł na polani chałupu. Meškoł tam uhliř. Kral ho pytoł, co by ho też z lesa na cestu vyved, że mu dobře zapłaći. — »Ale kaj byśće też v nocy za takove ćmy?« pravił uhliř, »lehniće seje na huru na šino, a rano vas zakludźim.« — Brzo potym śe narodźił uhliřovi chłapeček. Kral ležił na huře, nimuh usnuć. O puł nocy zmerčił dołu v izbě jakeśi světło. Podźivo śe šparu v povale a tu vidźi: uhliř społ, roba jeho ležeła jako ve mdłobach, a podleva dźićaća stoły tři staré robky, všecky biłe, każdo měla v ruce svičku rožnutu. Jedna pravi: »Jo tymu chłapcu dovum, aby přišeł do velkych ňebezpečinstvi.« — Druho pravi, řecy »a jo mu dovum, aby ze všeckych ščasně vyvoznuł a był dłuho na živě.« — A třeći pravi: »A jo mu dovum za robu tu cerečku, co śe ňeška narodźiła tymu kralovi, co tam hoře na šině leži.« Potym stařinky svičky zhaśiły, a było zaśe ćicho. Były to Sudźičky.

Kral zustoł, jako by mu był nuž do prśi zabud. Ňespoł do rana; přemyšloł, co a jak, aby śe ňestało, co tu słyšił. Jak śe rozvidniło, začało dźića płakać. Uhliř stanuł a vidźi, że mu roba usnuła na věčność. »Och, muj boročku širotečku!« nařikoł, »co včil seje s tebu počnu?« — »Dej mi to dźićotko,« pravi kral, »jo śe o ňeho postarum, że mu dobře budźe; a teje dum tela pyniz, że do smrći ňebudźeš muśeć uhli polić.« — Uhliř był tymu rod, a kral slubił, że seje pro to dźićotko pošle. Dyž přišeł do svojiho zumka, vykłodali mu z radośću velku, że śe mu tu a tu noc narodźiła šumno dźebuška. Była to pram ta noc, co vidźił ty tři Sudźičky. Kral śe zamračił, zavołoł svojiho służebnika a pravi: »Pujdźeš tam a tam do lesa, v chałupě tam uhliř meško; doš mu ty pynize, a un ći do małe dźecko. To dźecko vezmeš a na ceśće potym utopiš. Jak ňeutopiš, budźeš sum vodu pić!« — Służebnik šeł, vźoł dźićotko do košika, a jak přišeł na ławky, co tam ćikła hłyboko a široko řika, hodźił ho i s košikym do

vody. — »Dobru noc, ňezvany žaću!« řek potym kral, dyž mu to služebnik povědźił.

Kral myslił, že še dźićotko utopiło, a ňeutopiło še: pływało v košiku po vodźe, jako by ho koliboł, a spało, jako by mu zpivoł, až připływało k chałupě jedneho ryboła. Ryboř šedźił na břehu, spravovoł šići. Tu vidźi cośi plyvać, skoči do łodźičky a za tym, a vytohnuł z vody v košiku dźićotko. I donis ho svoji robě a pravi: »Dycky ši chćeła měč synka a tu ho moš, přinisła num ho voda.« Roba rybořova była mu rada a vychovała dźecko za svoje vłasni. Dali mu Pływaček na myno a to tymu, že jim po vodźe připływoł.

Voda ćeče, a roky minu, a z chłapca vyrust krasny chasnik, že mu daleko široko ňebyło rovyň. Roz v leće še přihodźiło, že teraj jechoł na kuňu kral sum a sum. Było opařito, chćeło še mu pić i stavił še k rybořovi, co by mu dali kapku čerstve vody. Dyž mu ji Pływaček podovoł, zaraźił še kral, jak ho zobačił. »Švorneho synka moš, rybořu!« pravi, »je to tvuj syn?« — »Je a nyni,« odpovědźił ryboř; »je tymu pram dvacet rokuv, připływało po řice malutke dźićotko, a vychovali zme se ho.« — Kralovi še udźełały koła před očami, zblednuł jako śćina; vidźił, že je to tyn, co ho doł utopić. Ale hned še zpamatoł, skočil s kuňa a pravi: »Potřebuju posła do svojiho kralovskeho zumka a žodneho ze sebu nimum; može mi też tyn chasnik tam dunść?« — »Vaša kralovsko miłość kazuje, a chłapec pujdźe,« pravił ryboř. Kral seje šednuł a napisoł pismo svoji pani kralove: »Teho chasnika, co ći tu pośiłum, doj bez meškaňo mečim přebuść; muj to zły ňepřitel. Až přindu do dumu, ać je to zrobyne. Tak moja vula.« Potym to pismo složił, zapečećił a přitłačił svuj prśćinek.

Pływaček hned še zebroł a šeł s tym pismym. Muśił velkym lesym a ani še ňenazdoł, minuł še cesty a zabłudźił. Chodźił z huščo do huščo, až še už śćmivało. Tu še zebere ze staru robku: »Kaj też, Pływačku, kaj też idźeš?« — »Idu s pismym do kralovskeho zumka a zabłudźił sym. Nimohli byśće mi, stařinko, povědźeć, kěraj na cestu?« — »Ňeška už beztak (bez teho) ňedundźeš, je ćma,« řekła stařinka, »zustuň u mně na noc: šak ňebudźeš u cuze, sym tvoja křesnička.« — Chasnik ji posłechnuł, a ledva byli kěla krokuv, měli před sebu pěknu murovanicu, jako by naroz ze zymě vyrustła. V nocy, dyž chasnik usnuł, stařinka vytohła mu pismo z kapsy a dała mu tam ine, było v nim napisane: »Teho chasnika, co ći tu pośiłum, doj bez meškaňo z našu ceru zaslubić; muj to suzyny žać. Až přindu do dumu, ać je to zrobyne. Tak moja vula.«

Jak ruč pani kralova to pismo přečitała, dała hned vystrojić veseli, a obě, pani kralova i młado kralovna, nimuhły še na žinicha dosć vynadźivać, jak še jim podoboł, a Pływaček był ze svoju kralovsku mładuchu też spokojiny. Za kěla dni přijechoł kral do dumu, a dyž vidźił, co še stało, roznhnivoł še ukrutně na svoju robu, co to zrobiła. — »Na dyć ši mi sum kazovoł, abyh ho dała z našu ceru zaslubić, skoři niž še vroćiš!« odpověďźela kralova a podała mu pismo. Kral vźoł list, přehlido pismo, pečeć,

papir — všecko było jeho vlasni. I doł se zavołać žaća a pytoł śe ho, co a jak? a kěraj chodźił?

Pływaček vykłodoł, jak šeł a v leśe zabłudźił a że zustoł na noc u svoji stare křesničky. — »A jak vypadovała?« — »Tak a tak.« — A kral poznoł z jeho řeči, że to była ta sama osoba, co před dvacećuma rokami ceru jeho přisudźiła synovi uhliřovymu. Myslił — myslił — a potym pravi: »Co śe stało, stało śe; ale zdarma přeca mojim žaćim być nimožeš: jeśi chceš moju ceru měć, muśiš ji do vinca přiniść tři złate vlasy Dźeda Vševěda.« Myslił se, że śe tak ňemiłeho žaća nejjiśćejši zbavi.

Pływaček rozłučił śe ze svoju žinu a šeł — kěraj a kaj, ňevim; ale że mu Sudźička była za kumotřičku, było mu snadno nunść pravu cestu. Šeł dłuho a daleko, přez hory doły, přez vody brody, aż došeł černeho moŕa. Tu vidźi łodź a na ni převoznika. — »Pozdrav Pambu, stary převozniku!« — »Dejž to Pambu, młady putniku! Kaj też idźeš?« — »G Dźedu Vševědovi pro tři złate vlasy.« — »Hoho! na takoveho posła dovne čekum. Dvacet rokuv už tu převožum, a žodyn mě ňejidźe vysvobodźić. Jesli mi slubiš, że śe Dźeda Vševěda zpyceš, kěj budźe moji roboty kuněc, převezu će!« Pływaček slubił, a převoznik ho převez.

Potym přišeł k velkymu městu, ale było bidne a smutne. Před městym śe zebere ze starym člověkym, mił v ruce hulku a ledva łaźił. — »Pozdrav Pambu, śivy stařičku!« — »Dejž to Pambu, pěkny chasničku! Kaj też idźeš?« — »G Dźedu Vševědovi pro tři złate vlasy.« — »Aj, aj! na takoveho posła tu dovne čekume; to će hned muśim k našimu panu kralovi doveść.« — Dyž tam přišli, pravił kral: »Słyšim, że jidźeš poselstvim k Dźedu Vševědovi? Měli zme tu jabłuň, rodźiła mładźicy jabka: jak kdo (vysl. jagdo) jedno źid, bajć už był nad hrobym, omładnuł zaś a był jako mładźik. Ale od dvaceći rokuv ňerodźi jabluň už ovoce žodne. Jesli mi slubiš, że śe Dźeda Vševěda zpyceš, jeśi num je jako pumoc, odsłužim śe ći kralovsky.« — Pływaček slubił, a kral ho miłośćivě puśćil od seje.

Potym přišeł zaś k inymu velkymu městu, ale było na poły pobulane. Pobliže města zakopovoł syn otca umrłeho, a slzy mu jako hrachy kapały po licach. — »Pozdrav Pambu, smutny kopidołečku!« pravił Pływaček. — »Dejž to Pambu, dobry putničku! Kaj też idźeš?« — »Jidu g Dźedu Vševědovi pro tři złate vlasy.« — »G Dźedu Vševědovi? Škoda, że śi skoři nepřišeł! Ale naš pan kral na takoveho posła už dovne čeko; muśim će k nimu doveść.« — Dyž tam přišli, pravił kral: »Słyšim, że jidźeš poselstvim g Dźedu Vševědovi? Měli zme tu studynku, pryščeła z ni živo voda: jak śe ji kdo napił, choć už umiroł, hned zaś ozdravił; a dyby był už mrtvy, a tu vodu ho pokropili, zaśe stanuł a chodźił. Ale včil už od dvaceći rokuv voda přestała ćic. Dyž mi slubiš, że śe Dźeda Vševěda zpyceš, jesli num jest jako pumoc, kralovsku odpłatu ći dum.« — Pływaček slubił, a kral ho miłośćivě puśćil od seje.

Potym šeł dłuho a daleko černym lesym, a v prostředku teho lesa vidźi velku zelinu łuku, plnu šumnych kvitek, a za ňu złaty zumek; był to

zumek Dźeda Vševěda, bliščił śe jako žhavy. Pływaček vešeł do zumka, ale ňenašeł tam žodneho, jenym v kuće staru robku; šedźeła a přadla. »Vitum će, Pływačku!« pravi, »sym tymu rada, že će zaś vidźim.« Byla to jeho křesnička, co był u ni v leśe na noclih, jak to pismo nis. »Co će też hev přivedlo?« — »Kral ňechce, abych był darmo jeho žaćim, i posłoł mě pro tři złate vłasy Dźeda Vševěda.« — Stařinka śe uščiřila a pravi: »Dźed Vševěd je muj syn, jasne Slunečko: rano je pacholiček, v połedňe chłop a večer stařik. Jo ći ty tři vłasy z jeho złate hłavy zaopatřim, abych ći darmo ňebyła kumotru. Ale tak, synku, jak tu śi je, zustać nimožeš! Muj syn je dobro duša, to je pravda, ale dyž přindźe večer hładny do dumu, muhło by śe lehko stać, že by će upik a źid k večeři. Ale je tu prozno kadź, přikłopim ju na teje.« — Pływaček prośił, co by śe też Dźeda Vševěda zpytała na ty tři věcy, co slubił na ceśće, že přiňeśe odpovědź. — »Zpytum śe,« řekła stařinka, »a dovoj pozur, co řekňe.«

Na jedyn roz strhnul śe na polu povicher, a od zachodu oknym do světnice přilećelo słunco, stařik ze złatu hłavu. — »Čuchy, čuchy člověčinu!« pravi, »kohośi tu, mamo, moš!« — »Hvězdo dynni! koho bych też tu muhła měć, abyś ty to ňevidźił? Ale tak je: cały dźiň liceš po tym Božim svěće a tam śe te člověčiny navuňoš; i nima dźivota, dyž večer přindźeš do dumu, že ći ješče vuni.« — Stařiček ňepravił na to nic a šednuł k večeři.

Po večeři położił svoju złatu hłavu stařince na klin a dřimoł. Jak ruč stařinka vidźeła, že usnuł, vyškubła mu złaty vłas a hodźiła na zym — zazvunił jako struna. — »Co mi chceš, mamo?« pravił stařiček. — »Nic, synečku, nic! dřimała sym a měła sym roztodźivny syn.« — »A co śe ći sniło?« — »Sniło śe mi o jednym měśće; měli tam zdřidło žive vody: jak kěry člověk śe roznimuh a napił śe ji, ozdravił; a dyž umřił, a tu vodu ho pokropili, zaś ožił. Ale včil od dvaceći rokuv voda přestała ćic: je też jako pumoc, aby zaśe ćikła?« — »Snadno pumoc: v te studynce na zdřidle žaba šedźi, ňedo vodźe ćic; ňech žabu zabiju a studynku vysnožo, poćeče voda zaś jako prve.« — Dyž stařiček potym zaś usnuł, vytrhła mu stařinka druhy złaty vłas a hodźiła na zym. — »Co zaśe moš, mamo?« — »Nic, synečku, nic! dřimała sym, a sniło śe mi zaś cośi dźivneho. Sniło śe mi o jednym měśće, měli tam jabłuň; rodźiła mładźicy jabka: jak kdo zestarnuł a jedno źid, omładnuł zaś. Ale včil od dvaceći rokuv ňerodźi jabłuň žodne ovoce: je też jako pumoc?« — »Snadno pumoc: pod jabłuňu leži hod, užiro ji śiły: ňech hada zabiju a jabłuň přesadźo, budźe rodźić zaś ovoc jako prve.« — Potym stařiček brzo zaś usnuł, a stařinka mu vytrhła třeći złaty vłas. »Čimu mě też, mamo, ňeňechoš spać?« pravił stařiček mrźatně a stovoł. — »Lež, synečku, lež! ňehnivoj śe, ňerada sym će obudźiła. Ale přišła na mně dřimota, a měła sym zaś dźivny syn. Sniło śe mi o převoznikovi na černym moru: dvacet rokuv už tam převožo, a žodyn ho ňejidźe vysvobodźić. Kěj też budźe jeho roboty kuňec?« — »Hłupe matky to syn! ňech do jinymu vesło do ruky a sum vyskoči na břih, budźe tyn zaś pře-

voznikym. Ale včil už mi doj pokuj: musím skoro rano stanuć a jišć slzy sušić, co kralova cera každu noc vypłače pro svojiho muža, syna uhliřoveho, co ho kral posłoł pro moje tři złate vłasy.«

K ranu strhnuł śe zaśe na polu věter, a na klině svoji stare mamičky obudźiło śe misto staříčka krasne złatovłase dźićotko, Boži Slunečko, dało mamě z Bohym a vychodnim oknym vylećeło do pola. Stařinka zaś odkłopiła kadź a řekła Pływačkovi: »Oto moš ty tři złate vłasy, a co Dźed Vševěd na ty tři věcy odpovědźił, už też viš. Dźi s Panymbohym! už mě nihdy ňeuvidźiš, nima teho třeja.«

Pływaček staříince pękně podźekovoł a šeł.

Dyž přišeł do teho prvšiho města, pytoł śe ho kral, jaku že jim ňeśe novinu? — »Na — dobru!« řekeł Pływaček; »dejće studynku vysnožić, a žabu, co na zdřidle śedži, zabiće, a poćeče vum voda jako kěj prve.« — Kral to doł hned zrobić, a dyž vidźił, že śe voda pryšči čurym, darovoł Pływačkovi dvanost kuni biłych jako łabuće a na ňe tela złata a střibła a drahych kamyni, co unisły.

Dyž přišeł do teho druheho města, pytoł śe ho zaśe kral, jaku jim ňese novinu? — »Na, dobru!« pravił Pływaček; »dejće jabłuň vykopać, nundźeće pod kořiňami hada, teho zabiće; potym jabłuň zaśe zasadźće, a budźe vum ovoc rodźić jako kěj prve.« — Kral to doł hned zrobić, a jabłuň za noc śe odźoła kvitkami, jako by ju ružami obsypoł. Kral ṁił velku radość a darovoł Pływačkovi dvanost kuni vranych jako havrani a na ně też tela bohactva, co unisły.

Pływaček jił potym dale, a dyž był u černeho moŕa, pytoł śe ho převoznik, jesli śe dovědźił, kěj budźe vysvobodzyny? — »Dovědźił,« řeknuł Pływaček, »ale prve mě převeź, potym ći povim.« — Převoznik ňechćił; ale dyž vidźił, že nyni jine pumocy, přeca ho převez i z jeho štyradvacećuma kuňami. — »Až zaśe budźeš koho převožać,« pravił mu potym Pływaček, »dej mu vesło do ruky a vyskoč na břih, a budźe un misto teje převoznikym.«

Kral ani svojim očum ňevěřił, dyž mu Pływaček ty tři złate vłasy Dźeda Vševěda přinis, a cera jeho płakała, ňe od žałośći, ale od radośći, že zaśe přišeł nazpadek. — »A kaj śi tych šumnych kuni a teho bohactva nabył?« pytoł śe ho kral. — »Vysłužił sym se to,« pravił Pływaček a vykłodoł, jak tymu kralovi pumuh zaśe ku mładźicym jabkum, co ze starych ludźi dźełaju młade, a tymu kralovi ku žive vodźe, co z nimocnych dźełło zdrave a z mrtvych žive. — »Mładźicy jabka, živo voda!« opakovoł seje kral poćichu; »dybych jedno źid, omładnuł bych; a dybych baj zemřił, tu vodu bych zaś ožił!« Odrazu śe vybroł na cestu pro mładźicy jabka a pro živu vodu — a posavadź śe ješče ňevroćił.

A tak zustoł uhliřuv syn žaćim kralovym, jak Sudźička usudźiła, a kral — snadź ješče pořad tam převožo přes černe moře!

2. Hory.

Ale zmuda člověk, co o tych našich horach piše v tych Ćešinských Novinach! Jak to umi pěkně zebrać, jaky že zme su dobry lud, a jak že tu je v horach krasně — aby jenym ći panove k num v leće chodźili na vagacyje!

No, co je pravda! krasně je tu u nas — zdrave povětři a dobro, źimno voda! Ale jak śe pravi, zočotek vody a kuňec chleba! Šak o tym lude dobře vykłodaju: To dyž Pambu po svěće chodźił, był všaj po celym svěće, jenym do Vysuteho a do Małeho Lipoveho ňepřišeł. Vyšeł na Kołovrot, a dyž ty dva potoky vidźił, ani do nich ňešeł; přežchnoł ich a pravił: »Živće śe tam, jak możeće!« A šeł dale. — Sum Pambu śe te bidy boł! A ći panove, co tu po našich kopcach łaźo, dyby tak muśeli cały rok mezy nami žić v źimě v leće, to by křičeli na Maryju! — No bajć! nima to lehke, ni, po kopcach łaźić, motyku orać a każdźunky snopek s pola v dřemyně na plecach do stodoły odnośić! To śe třa zvrtać, aby na źimu było co jeść! A dyby śe ješče urodźiło! Ale kata też tam! jarky jedva jedna druhu zpłodźi — a ty člověče muśiš gamłać same kobzole a vodźunku a režnu krupicu na žernach vrcynu! Ješče że ty kobzolky mume! Pokel mume dość zyňokuv, to je chvała Bohu, to ješčě ňetřeja hładu mřić. Ale dyž i ty začnu krněć a hnić, jak było łuni, że ze štyruch řodkuv ani małe putynečky nakopać ňebyło jîza, potym je dźeprym zle! Potym nima dźivota, że kaj kěry lepši chasnik pozućeko do Ostravy, że ani pachołka, ani pořadne dźivky ňejiza napytać.

Ješče że seje Pambu jinač na tu bidač zpumnił, jak zaś lude povědaju

Šła Bida přez hory.
aż ju nožky bolely,
a tak seje zazpivała,
aż ty hory brněły!

Ba je tymu tak! Dyž přindźeš do hur, všaj śe pěsničky rozlihaju od gruňa na gruň. Su to same halabačky, co ći kravoři zpivaju, je pravda, ale było by tu v horach hrubě teskno po nich. A dyž v leće na polu žincule zanućo nějaku pobožnu, to jakoby v kostele zvunili — a člověka nimože teskno być.

A jak by tu dźeprym było veseło a dobře, dyby u nas tak było všicko v pořodku, jako by mělo być. No — ňechcu nic pravić — šak to sami uvidźiće, jenym śe podźivejće do tych chałupotek tam na tych kopcach!

Ale ňesmime se zufać, muśime se mysleć, że časym všecko budźe lepši, aspuň u tych, co přindu po nas. Školy to pumały spravo. Dyž my zme ješče chodźili do školy, były při cele Morovce dvě školy, u kosteła a na Uśpolce. Chodźili zme hodźinu, dvě. Věla razuv do roka vtedy chłapec

přišeł do školy? V leće było třeja kravy paść, a v žimě navaliło ňekěj sněha po pas, a lecykaj ležeła zumět jako chałupa! Tak śe synek za šezd rokuv ňenaučil ani pisać, ani rachovać, ba ani čitać, chyba śe při kravach sum trochu podučił. Včil mume pumały v každym potoku školu, mume dobrych učiteli, a tak myslim, že budźe brzo lepši s nami.

3. Hádanka.

Tři sta pětašezdesat ftokuv snisło jedno vajco, a z teho vajca vyrust tłusty vuł a z teho tłusteho chudy vuł, a z teho chudeho voła vyrust květ a obveselił cały svět. — Zhodoj, co je to?

Rok, masopust, pust, velkonoc.

4. Jenym go, tatulku, ožynić!

Z Dobratic.

Jedyn oćec mhoł syna a rod by go ožynić, ale syn śe žynić ňechćoł. Oćec tak długo mu dycki domłuvoł a radźił, až śe syn přeca ožynił. Chudźok ale zle śe dostoł, roba była na něgo zło, nihała go rada a všicko mu naopak robiła a tak go ustavičně gnivała. Oćec mhoł v leše konsek pola, a tu roz na vosnem [1]) go jechali s tym synym zorać. Každy mhoł jednego voła, a tuž śe społym spřongali. [2]) V połedňe šli oba poobadvać do domu a voły ňechali v leše, uvonzali [3]) jich u smyreka a dali jim po konsku śana. Na ňeščińśći přišeł zatel vilk a jednego voła zežhroł. Ći přihdum po obědźe, a tu jednego voła nimaš. Hledajum, až našli ňejpirve konsek kity, potym głovym, [4]) zaś raće a na ostatek bachora. Hned se mysleli, že to jisto vilk zrobił. Dali śe a hledali tego vilka, až go našli. Ležoł v gonšču [5]) natohnuty a ledva dychoł, co śe tak naproł. [6]) I pěkně vilka chyćili. Včil se radźili, co by mu też zrobić, co by go čim ňejlepši potrestali. Oćec radźił, aby mu dali šilny rozkřipěc na chvost, abo aby go głodym umořili. Ale synovi śe to ješče ňezdało być ňejgorši. I pravił: »Tatulku, nic inego mu ňezrubmy, ale ožyňmy go, a to bedźe na ňego ňejvinkši [7]) trest.«

---

[1]) Na jaře. — [2]) Spřahali. — [3]) Uvázali. [4]) Hlavu. [5]) V houští. — [6]) Nacpal. — [7]) Největši.

Literatura.

Frant. Bartoš, Dialektologie moravská. První díl. V Brně 1886.

— » » Druhý díl. V Brně 1895.

— Lid a národ. Svazek I. a II. Ve Velkém Meziříčí 1883 a 1885.

Jan Bystroń, O mowie polskiéj w dorzeczu Stonawki i Łucyny. V Krakově 1885.

Dr. Franz Pastrnek, Beiträge zur Lautlehre der slovakischen Sprache in Ungarn. Vídeň 1888.

Dr. Jan Gebauer, Historická mluvnice jazyka českého. I. V Praze a ve Vídni 1895.

18

ROZPRAVY
ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.

ROČNÍK VIII. TŘÍDA III. ČÍSLO 1

NÁŘEČÍ ČESKOMORAVSKÉ.

NAPSAL

IGNÁC HOŠEK

DÍL PRVÝ.

PODŘEČÍ POLENSKÉ.

V PRAZE.
NÁKLADEM ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.
1900.

HARVARD COLLEGE
APR 14 1939
LIBRARY
E. H. Hall fund

TISKL ALOIS WIESNER V PRAZE

PŘEDMLUVA.

Látku k tomuto spisu sbíral jsem na Polensku a v části Přibyslavska o prázdninách r. 1897. a 1898. Látku tuto už zpracovanou doplnil jsem pak po třetí cestě, vykonané v této krajině o prázdninách r. 1899.

Snažil jsem se, abych podal popis co nejúplnější podřečí polenského, ale neosměluji se tvrditi, že jsem tohoto cíle dosáhl plnou měrou; neboť jen ten badatel mohl by popsati do všech podrobností nářečí některé krajiny, který by žil po několik let v této krajině a stýkal se stále s lidem tamějším.

Vzdávám srdečné díky všem pánům učitelům za laskavou a ochotnou pomoc, kterou mi prokázali jednak tím, že mě seznamovali s osobnostmi, z jejichž vypravování anebo rozmluv mohl bych čerpati látku dialektickou, jednak tím, že mě upozorňovali na mnohé zvláštnosti dialektické, vyskytující se v jejich působišti. Jsou to pánové: Ferdinand Štěpánek v Záborné, Jan Diener v Janovicích, Václav Urban v Dobroutově, Alois Kovář ve Věžničce, Josef Med v Poděšíně, Ferdinand Pujman a Bohuslav Hoffmann v Nížkově, Jindřich Pujman v Plzni (rodem z Nížkova), Antonín Beneš v Hrbově, Jan Mokrý v Brzkově, Jan Pavel v Horních Věžnicích, Antonín Lupoměstský v Jablonné, Josef Vitoušek v Olešné (Volešné), Václav Sýkora v Dolní Sázavě, Jan Frič v Nových Dvorech, Josef Gutn v Malé Losenici.

Ignác Hošek.

ÚVOD.

I.

V některých částech východních Čech, totiž v soudním okrese Polenském, v některých vesnicích soudního okresu Přibyslavského a v jižní části okresu Poličského mluví se nářečím, jehož hlavní známka je ta, že ve sklonění kmenův měkkých koncovky pádové *a, u, ou* více méně zůstávají nepřehlasovány, na př.: vyveď *koňa;* přišel k *vohňu; pšenica* (nebo *pšenca)* se tady neseje; vyžeň tu *slepicu;* dou porád *silnicou;* pacholík ešče nepřišel s *pola*; tady sou dobrý *pola;* prodal *ju* draho; běžel za *ňou.*

Tento úkaz hláskový má toto nářečí společný se sousedními nářečími moravskými: s nářečím *hanáckým*, kterým se mluví v pohraničných osadách moravských: Rozhrání, Bradlenách, Studlově, Bohuňově, Veselce, Kněžovsi — a s nářečím, nazvaným od Bartoše *českým* (Dialektologie II., str. 243.), kterým se mluví od Olešnice až po národnostní ostrov Jihlavský.

Avšak ono nepřehlasující nářečí, kterým se mluví v uvedených okresích českých, různí se některými zvláštnostmi od obou těchto nářečí moravských. Jak pojmenovati nepřehlasující nářečí, kterým se mluví v Čechách? Nářečí, kterým se mluví v okolí svojanovském, nelze nazvati *hanáckým*, jak jmenuje Bartoš nářečí sousedních vesnic moravských Bohuňova, Veselky a t. d. (tamž, str. 227.). Druhé nářečí moravské, které sousedí s tímto nářečím, nazývá Bartoš nářečím *českým* (tamž, str. 243.). Byť se i uznalo, že ono nepřehlasující nářečí, kterým se mluví v Čechách, shoduje se celkem s tím nářečím, jež popsal Bartoš v II. díle Dialektologie na str. 243.—276., je na bíledni, že onomu nářečí, kterým se mluví v sousední krajině české, nemůže se dáti název: »nářečí *české*«. Česká jsou zajisté všechna nářečí, jimiž se mluví v Čechách. Lid, mluvící v Čechách nepřehlasujícím nářečím, nemá zvláštního názvu pro své nářečí. V okolí svojanovském a bysterském nazývá lid sebe »Horáky« a nářečí své »horáckým«. Ale tento název je neurčitý; Horáci jsou všude, kde jsou hory. Nejvhodnějším zdá se mi býti název: »nářečí českomoravské«. Tímto vý-

razem totiž označuje se, že toto nářečí 1. je v Čechách, 2. má hlavní známku svou společnou s nářečími moravskými.

II.

Oblast nářečí českomoravského dělí se na tři části: západní, střední a východní. *Západní* část záleží ze soudního okresu Polenského a z několika vesnic soudního okresu Přibyslavského; — *střední* část záleží z vesnic: Polničky, Škrlovic (anebo Škrdlovic), Střižanova (anebo Strčanova), Světnova (anebo Seknova) a z moravské vesnice Cikhaje; — *východní* část záleží z pohraničního pruhu okresu Poličského, kterýž pruh počíná na východě vesnicí Chrastovcem a končí na západě vesnicemi Březinami a Milovy.

Mluva každé z těchto tří částí odchyluje se poněkud od mluvy ostatních dvou částí; proto nazývám mluvu každé z těchto tří částí zvláštním *podřečím* nářečí českomoravského. Dělí se tedy nářečí českomoravské na tři podřečí: 1. na podřečí západní anebo *polenské* (podle města Polné); 2. na podřečí střední anebo *polnické* (podle vesnice Polničky, největší z uvedených pěti vesnic); 3. na podřečí východní anebo *bysterské* (podle městečka Bystrého).

Oblasti těchto tří podřečí odděleny jsou od sebe zeměpisně: oblast podřečí polenského oddělena je od oblasti podřečí polnického širokým lesem, který se prostírá mezi Velkou Losenicí a Polničkou; — oblast podřečí polnického oddělena je od oblasti podřečí bysterského pruhem nářečí východočeského, který začíná Herálcem u Svratky a končí Pustou Rybnou u Březin.

III.

Nejdůležitější známky, kterými se tato tři podřečí od sebe různí, jsou:

A. Podřečí *polenské* liší se:

a) od podřečí polnického a bysterského tím, že předpona *ně* v podřečí polenském zůstává nezměněna (někdo, něco, někde, někdy, někerej, nějakej [zřídka, obyčejně: ňákej], několik) — kdežto v podřečí polnickém a bysterském ztvrdla v *ne* (negdo, nehdo, neco, negde, nehde, negdy, nehdy, nekerej, nejakej [zřídka, obyčejně: nákej, ňákej], nekolik;

b) jen od podřečí bysterského tím, že skupiny $d+j$ a $t+j$ v podřečí polenském změnily se větším dílem v $ď$ a $ť$ (byl vodsoudněnej, voves už je vymlátěnej, hádět, sádět, vysaďovat, kátět, vyplátět, přišel k vyhodění) — kdežto v podřečí bysterském změnily se v z a c jako v jazyku spisovném (byl vodsouzenej, vymlácenej, házet, sázet, kácet, vyplácet, přišel k vyhození).

V podřečí polnickém skupiny *d* + *j* a *t* + *j* někdy jsou změněny v *d* a *ť*, někdy zase v *z* a *c*, na př.: byl vyhozenej, plášč mněl vodhoděnej za kamny, přišel k vyhodění, vyplacenej statek, máme vymlátíno; sluníčko vychází, scházej (= sházej) seno, sázet, vyplácet, přesaďovat, kátět, vykátět les. (Tyto doklady vzaty jsou z vesnice Škrlovic).

B. Podřečí *polnické* liší se od podřečí polenského a bysterského tím, že v podřečí polnickém v participiích minulého času sloves I. a II. třídy s kmenem zavřeným vsuta je v mužském rodě j. č. samohláska *y* mezi kmen slovesný a koncovku *l*, na př.: dyby chlapec *přiběhyl* a neco *přinesyl*, to bych *spolkyl* s chutí; děda si *sedyl*, *zdychyl* a byl mrtvej; *řekyl* sem to; v Kadlově jeden husák *pásyl* husy; *nemohyl* to udělat; *lehyl* sem si a t. d. (Tyto doklady vzaty jsou z Polničky.)

V podřečí polenském koncovka *l* v těchto participiích buď se neodsouvá (jako na př. v Janovicích), anebo se odsouvá, ale tak, že vedle participií s koncovkou odsutou užívá se též participií s koncovkou neodsutou, na př.: rozřízl žok, von je vedl, teprva nastoupl, ten křikl, vyběhl sem ven; — někdo ho ukrad, vodved sem hospodárství synovi, voják popad putnu, gdo to křik? jak bych to řek? vyběch sem ven a t. d.

V podřečí bysterském koncovka *l* v uvedených participiích zpravidla se odsouvá, na př.: řek sem, utek sem, nemoch sem, děda pás kozy, spad sem, lech sem si, sed sem si a t. d.

C. Podřečí *bysterské* liší se od podřečí polenského a polnického těmito známkami:

1. V podřečí bysterském koncovka *-ovi* v dativě a lokále j. č. podstatných jmen rodu mužského změnila se v koncovku *-oj*, na př.: dej *žebrákoj* chleba; du ke *kovářoj;* povím jim vo černým *můžoj;* povím jim vo *Rašínoj;* — v podřečí polenském a polnickém však koncovka *-ovi* se nezměnila, na př.: dej *žebrákovi* chleba; du ke *kovářovi;* budu jim vypravovat vo *Hejkalovi;* nemlufte mi vo tom *zloděj ovi.*

2. V podřečí bysterském gen., dat. a lok. j. č. rodu ženského přídavných jmen trojího zakončení a náměstek: *má, tvá, svá; ta, sama, taková; kerá, jaká; nekerá, nejaká* (nebo *náká, ňáká*), *žádná*, pak číslovek: *jedna, fšecka* nebo *fšechna, druhá, čtvrtá* a t. d. má koncovku *-ej* (v některých vesnicích koncovku *-éj*), na př.: dej to *tej starej* žebrace; v *jednej* chalupě se chytlo; přišel z *druhej* strany; — v podřečí polenském a polnickém však je v těchto pádech uvedených přídavných jmen, náměstek a číslovek koncovka *-ý*, na př.: dej to *tý starý* žebrace; v *jedný* chalupě se chytlo; přišel z *druhý* strany; du do *Polný*, do *Záborný*, do *Bukový*, do *Volešný*, do *Jablonný.*

3. V podřečí bysterském náměstky: *náš, naše* — *váš, vaše* mají v gen., dat., lok. a instr. mn. č. tvary: *našich, vašich, našim, vašim, našima, vašima*; — v podřečí polenském a polnickém však mají v těchto pádech tvary: *našejch, vašejch, našejm, vašejm, našejma, vašejma.*

4. V podřečí bysterském náměstka *ten, ta, to* a číslovka *jeden, jedna, jedno* mají v gen., dat., lok. a instr. mn. č. tvary: *tech, tem, tema* — *jednech, jednem, jednema;* — v podřečí polenském a polnickém však mají v těchto pádech zpravidla tvary: *tejch, tejm, tejma* — *jednejch, jednejm, jednejma.*

5. Podřečí bysterské má příslovce *już*, kdežto podřečí polenské a polnické mají příslovce *uš.*

Díl prvý.

Podřečí polenské.

Podřečím polenským mluví se v těchto vesnicích: *a*) na Polensku: v Záborné, v Dobroutově, v Janovicích, ve Skrejšově, v Poděšíně, v Sirákově, v Rosičce, v Nížkově, v Bukové, ve Špinově, v Hrbově, v Brzkově, v Horních Věžnicích, ve Věžničce; *b*) na Přibyslavsku: v Horní a Dolní Sázavě, v Nových Dvorech, v Pořežíně, ve Velké Losenici, v Malé Losenici,*) ve Volešné a v Jablonné. — Nářečí, jakým mluví domorodé obyvatelstvo města Polné, liší se od nářečí těchto vesnic hlavně tím, že tvary měkkých kmenů mají vesměs koncovky přehlasované.

Avšak v žádné z těchto vesnic nemluví všechno obyvatelstvo nářečím nepřehlasujícím. V každé vesnici jsou lidé, kteří ve mluvě své užívají tvarů s koncovkami *přehlasovanými;* v některé vesnici jest takových lidí více, v jiné vesnici méně. Jsou to lidé vzdělanější, kteří čtou knihy nebo noviny, anebo kteří ve škole nebo v cizině odvykli domácímu nářečí. Mladší pokolení — hranic věkových nelze přesně určiti — ve všech těchto vesnicích větším dílem mluví nářečím *přehlasujícím.* V Janovicích na příklad pravil mi r. 1897. 78letý výměnkář Jan Brabec: »Mladí všecko berou inší řeči. Dyš přidou z vojny, neříkaji uš: to je má *košila*, to je má *čepica* — nebo: mám novou *košilu,* mám novou *čepicu*, — ale říkaji: To je má *čepice*, to je má *košile,* mám novou *čepici*, mám novou *košili.* Na vojně se jim smnějou, dyž mluví tak, jak mluvili doma« — V Hrbově pravil mi r. 1897. 84letý výměnkář Jan Laška: »Starší tady řeknou: Zabil sem na poli *zajica;* dou vokolo toho *kříža;* vyžeň *slepicu;* jez *žlicou;* tady sou dobrý *pola* — a mladší řeknou: Zabil sem na poli *zajice;* dou vokolo toho *kříže;* vyžeň *slepici*; jez *žlicí;* tady sou dobrý *pole* — a já taky tak mluvím.« Ale přihází se také, že staří lidé mluví nářečím *mladším*, přehlasujícím, kdežto děti a mladé osoby mluví nářečím *starším*, nepřehlasu-

*) Vesnici *Malé Losenici* neříká nikdo: *Losenička*, jak bychom očekávali; *Loseničkou* nazývá se potok, tekoucí Velkou Losenicí. — Vedle jmen: *Velká Losenca, Malá Losenca* (nebo *V., M. Losence*) je slyšeti také jména: *Velosenca, Malosenca* (nebo *Velosence, Malosence*).

jícím. Uvedený právě výrok Jana Lašky, nejstaršího souseda v Hrbově, je toho důkazem. V Záborné rovněž nejstarší soused ve vsi 83letý Petr Folta (r. 1897.), užíval téměř důsledně tvarů s koncovkami přehlasovanými — protože, jak pravil, mnoho čítal —, kdežto děti na silnici volaly na sebe: »Ten pán tě strčí do toho *koša!* Dej mi *čepicu!*« V Brzkově pravil otec dceři: »Mám zapocenou *košili.*« A dcera na to: »Máte *košilu* rostrhanou.« V některých vesnicích, jako v Nížkově, v Horní a Dolní Sázavě, ve Volešné, v Jablonné, v Horních Věžnicích, v Nových Dvorech, v Malé Losenici, jsou lidé, užívající ve mluvě své tvarů s koncovkami *nepřehlasovanými*, v menšině, a v ostatních vesnicích jich rok od roku ubývá.

V oblasti podřečí polenského je málo lidí — ať mluví nářečím starším nebo nářečím mladším — kteří by užívali důsledně a všeobecně tvarů buď s koncovkami nepřehlasovanými nebo s koncovkami přehlasovanými. Lidem, mluvícím nářečím starším, připlete se někdy v řeči tvar s koncovkou přehlasovanou a naopak. V Záborné pravil jeden stařeček v rozmluvě se mnou: »Letos seli tady *pšenici* a nestála za nic; už *ju* myslím ani nebudou set.« — A vypravuje mi o Francouzích, pravil: »Vzali si *ji* (totiž *jalovici*) do lesa a tam *ji* zabili.« — A jiný soused, vypravuje všelijaké příběhy, pronesl tyto tvary: do *vohňa*, do *houle*, ke *křiži*, tu *chvílu*, *brachňu* (t. j. brašnu) mu zebral, díval se na *ni*. — V Poděšíně jeden soused říkal někdy *ju* a někdy *ji*. Když jsem se ho tázal, proč říká jednou tak a po druhé onak, odpověděl mi: »Nedá se přeci mluvit podle předpisu.« — V Sirákově jeden soused, když mi vypravoval příběh, užíval důsledně tvarů s koncovkami *přehlasovanými*, na př.: vzal sem sebou *chlapce;* postavil sem *ji* do kouta; ale v rozmluvě s učitelem pravil přede mnou: »Zapřách sem *koňa;* mám doma *prácu* rozdělanou.« Tázal jsem se ho, proč nemluví pořád stejně, proč na př. neřekl: »Vzal sem sebou *chlapca*«, když řekl: »Zapřách sem *koňa*«. Odpověděl mi podrážděně: »Tady se řekne tak, jak to komu výde z huby. To já napřed nemužu vedět, jak mně to výde z huby. Řeknu jednou: *zapřách sem koňa* a někdy zas: *zapřách sem koně* — anebo: *prodal sem jalovicu* a po druhý: *prodal sem jalovici*, jak se mi jazyk v hubě vobrátí.« Tento úkaz pozoroval jsem ve všech vesnicích, o čemž »Ukázky podřečí polenského« podávají dosti dokladů. V žádné vesnici nemluví všichni lidé stejně, ba ani týž člověk nemluví vždy stejně.

Zkoumaje nářečí a sbíraje material dialektický přesvědčil jsem se často, že lidé nerozmlouvali se mnou a nevypravovali mi pověsti a příběhy takovou mluvou, jakou mluví se svými domácími nebo se sousedy. Patrně se ostýchali mluviti se mnou, neznámým člověkem a k tomu »pánem«, domácím nářečím svým, hledíce zakrýti — pokud uměli — nejnápadnější zvláštnosti svého nářečí a napodobujíce jazyk knih, které četli, nebo tu mluvu, kterou slyšeli ve městě nebo v cizině. Lid vesnický

vůbec velmi nerad slyší, přeptává-li se kdo na jeho »řeč;« obává se, aby si cizí lidé netropili z jeho »řeči« úsměšků. Proto zhusta přetvařují svou »řeč«, jak umějí. Rád bych se byl na příklad přesvědčil na cestě podniknuté r. 1897., zdali v jisté vesnici české nedaleko Žďára říkají: mohyl, řekyl, sedyl si, lehyl si, spadyl a t. d. (t. j. mohl, řekl, sedl si, lehl si, spadl). Pobyl jsem čtyři dni v této vesnici a neslyšel jsem od nikoho, kdo se mnou mluvil, takového participia. Kromě toho tamější hostinský a jeden vzdělanější soused mne ujišťovali, že v oné vesnici nikdo neříká: mohyl sem, řekyl sem, spadyl sem, lehyl sem, sedyl sem si. Byl jsem tedy přesvědčen, že v oné vesnici takových participií se neužívá. — O prázdninách r. 1898. přišel jsem opět do oné vesnice a náhodou byl jsem přítomen schůzi, kterou sousedé měli jednoho večera v hostinci. A tu jsem slyšel k nemalému podivení svému, jak všichni sousedé říkali: nicem (= nic jsem) na to *neřekyl; řekyl* sem mu to; *nemohyl* sem to udělat; husák *pásyl* husy; *sedyl* sem si; *spadyl* sem; tak sem se *lekyl;* dyby chlapec *přiběhyl* a neco *přinesyl,* to bych *spolkyl* s chuti; *čtyl* sem dnes v novinách a pod. A ten soused, který mne před rokem ujišťoval, že u nich nikdo nemluví: mohyl sem, řekyl sem, spadyl sem a t. d., sám nyní pravil: »Milej děda si *lehyl* do hnoja«.

V Rosičce 81letý stařeček (r. 1897), když mi něco vypravoval anebo se mnou rozmlouval, užíval vždy tvarů s koncovkami přehlasovanými: co mněl za *práci,* s *ní, přízi* a t. d. — ale v rozmluvě s jinými lidmi užíval tvarů s koncovkami nepřehlasovanými: silnica, pšenica, jalovicu, prácu, sestřenicu, jedlu, pod lavicou, s pšenicou. — Tato věc přihodila se mi také v jiných vesnicích, jako ve Věžničce, Záborné a Sirákově. Z toho vysvítá, jak nesnadno je cizinci poznati skutečné nářečí některé vesnice, a jaké opatrnosti je potřeba, aby badatel nebyl uveden v omyl.

Nejspolehlivějším pramenem ku poznání nářečí jsou nenucené rozmluvy, které obyvatelé vesničtí vedou vespolek a kterých badatel *náhodou* je svědkem. Ale k tomuto prameni se cizinec dostane velmi zřídka a nesnadno a nemůže si za takové příležitosti činiti zápisků. Proto snadno mnohý tvar a mnohé slovo mu ujde. V jedné hospodě na př. začal jsem si zapisovati, sedě stranou od ostatních hostí, dialekticky zajímavé věty, které jsem slyšel od nich. Sotva jsem si zapsal tři krátké věty, hosté rázem umlkli. Zapisování mé patrně v nich vzbudilo nějaké podezření. — Kdo by tedy chtěl poznati *úplně* a *důkladně* nářečí některé vesnice, musil by v ní ztráviti aspoň několik měsíců.

Ještě obtížněji nežli studovati nářečí je sbírati takový material dialektický, který by byl věrným obrazem toho kterého nářečí a mluvy lidové. Do rozmluvy s cizincem dají se lidé snadno, ale nesnadno je najíti

někoho, kdo by uměl nebo chtěl vypravovati nějakou povídku nebo nějaký příběh. Pohádkáři už úplně vymřeli; nynější pokolení nestojí už o pohádky a povídky. Na celém Polensku nenalezl jsem nikoho, kdo by uměl vypravovati nějakou národní povídku z lidového podání. Jen v Brzkově našel jsem chalupníka, který mi vypravoval dvě národní pohádky: »Vo dvouch bratřích« a »Jak krejčí dostal princeznu«; ale tyto pohádky čerpal vypravovatel, jak sám mi řekl, z knih, které za mlada četl.

A najde-li se některý vypravovatel, pak není vždy snadno pohnouti ho k tomu, aby něco vypravoval; je třeba zaplašiti jeho ostýchavost a nedůvěru k neznámému »pánovi«. Obyčejně se takoví lidé vymlouvají, že už všechno zapomněli, že si nemohou na nic vzpomenouti a nejčastěji, že nemají kdy. Do některých vesnic musil jsem konati cestu třikrát i čtyřikrát, nežli jsem z nich vynesl nějaký výtěžek; v některých vesnicích jsem vůbec nemohl nikoho nalézti, kdo by uměl nebo chtěl něco vypravovati, jako ve Skrejšově, v Horních Věžnicích, v Jablonné, v Bukové, v Nížkově, v Pořežíně a v Malé Losenici.

Ukázky nářečí podávám věrně v té podobě, jak mi je lidé vypravovali. Nečinil jsem v nich ani oprav ani změn; opatřil jsem je pouze poznámkami pro lepší poznání toho kterého místního nářečí.

Část prvá.

Mluvnický nástin podřečí polenského.

I. Hlásky.

A. Samohlásky.

a, á.

I. Kvantita.

1. Za spisovné nebo dialektické *a* je *á*:

a) v instr. j. č. slova *práce* nebo řidšeji *práca*, na př.: Pacholík ešče nejni hotovej s tou *prácou* (Dobroutov).*) — Tvarů mn. č. slova *prácе* (*práca*) jsem neslyšel.

b) Ve slovech: *bábička, domkář, fčerá, Ján* (Janovice, Záborná, jinde *Jan*), Pana *Marijá* (Dobroutov, jinde *Marija*), *Marjá* (ve zvolání), *nigdá* nebo *nidá, posavád, támle* (Brzkov, Polná a j.), *tehdivá* (Velká Losenice), *vocáď, votáď* (Dobroutov, Věžnička, Hrbov, Záborná; jinde: *vocaď, votaď*) *vohárek* (Dolní Sázava; jinde: *voharek*) — a někde ve slovech: *teprvá* (Poděšín, Záborná), *snád* (Volešná).

Poznámka. V Malé Losenici se říká *fčera*, v Poděšíně a Hrbově *tamle*. — V Brzkově jeden soused důsledně říkal: *komnáta*. — Ve Věžničce slyšel jsem: *doposavaď*; v Dobroutově: *dosavad*. Kde se říká: *vocaď, votaď*, tam je slyšeti také: *vocáď, votáď*. Samohláska *a* totiž prodlužuje se v těchto slovech, když věta se pronáší s pohnutím mysli, jako se děje ve všech větách rozkazovacích, tázacích nebo odpovědech, na př.: Deš pryč tam *vocáď*? Deš pryč *votáď*? (Viz VI., K.).

2. Za spisovné *á* je *a*:

a) v podst. jménech: *blato, čaka* (Malá Losenice), *ďama* (t. j. jáma), *klada, krava, mak, plač, prah, praskat* (bičem), *rana, saně, skala, vrana, žaba*; — pak ve slově *Draha* (pole ve Volešné).

*) Uvádím-li v závorkách jméno osady, nemíním tím, že uvedeného slova nebo tvaru se užívá *jen* v této osadě; tím naznačuji, že v oné osadě jsem slyšel tu kterou větu, to které slovo nebo ten který tvar. Není-li u některého slova nebo tvaru uvedeno jméno vesnice, znamená to, že takového slova nebo tvaru se užívá tam všude nebo skoro všude.

b) ve rčení: půl *paty* (t. j. páté);

c) v jednoslabičných infinitivech: *brat, cpat, dat, drat, hnat, hrat, klast, krast, lhat, prat, psat, rvat, řvat, spat, stat* (t. j. vstáti), *znat, zvat;*

d) někdy ve slovesech: *vytahnout, vytahnu, vytach sem, vytahli* (Věžnička, Hrbov); *vypřahnout, zapřahnout, vypřahnu, zapřahnu, vypřach sem, zapřach sem, vypřahli, zapřahli* (Dolní Sázava, Věžnička, Dobroutov); častěji však je slyšeti: *vytáhnout* a t. d., *zapřáhnout, vypřahnout* a t. d. — Týž člověk řekl: *vytach* sem vodu — *táhli* zme (Hrbov).

Poznámka 1. Dlouhé kmenové *á* mají slovesa: *bát se, smát se, stát, tát, zdrát, pást* (ale v M. Losenici: Musím *napast* krávy. Krávy se už *napasly*).

Poznámka 2. Ve Velké a Malé Losenici, v Horní a Dolní Sázavě se říká: *kráva;* ve V. a M. Losenici: *vrána.*

II. Přehláska.

1. Krátké *a* se nepřehlasovalo:

a) v podst. jménech: *jařica* nebo *jařice, jatel, přaska, řetaz* (Dobroutov; jinde *řetěz*);

b) v gen. j. č. podst. jmen vzorů *muž, meč:* spadl s *koňa,* lehli si u *vohňa;*

c) v gen. j. č. a v nom. acc. mn. č. vzoru *pole* (jen starší lidé v Janovicích, Hrbově, Dobroutově a Záborné tak mluví): šel sem s *pola;* tady jsou dobrý *pola*;

d) v nom. j. č. podst. jmen vzoru *duše*, jako: *čepica, patálija, silnica, selnica, studňa, sukňa, večeřa, meza* a t. d.;

e) v nom. j. č. rodu ženského náměstek *náš, váš* v Janovicích, Poděšíně, Sirákově, Hrbově, Dobroutově, Záborné): *naša* matička sou darebný (t. j. churava); *vaša* tetka to povidaly;

f) v koncovce instr. mn. č. podst. jmen vzoru *duše: slepicama.*

g) v příslovci *nastoja:* žito roslo nastoja;

h) v přechodnících: *kleča, leža, stoja* (jen v Dobroutově, jinde. *kleče, leže, stoje*).

Poznámka. Ve případech *b*)—*f*) ve všech vesnicích část obyvatelstva přehlasuje koncovku *a*, říkajíc: s koně, s pole, čepice, naše matička.

2. Dlouhé *á*:

a) není přehlasováno:

α) někdy v koncovce dativu mn. č. podst. jmen vzoru *duše: slepicám* (V. Losenice, Janovice);

β) někdy v koncovce lokalu mn. č. podst. jmen vzoru *duše:* po *lavicách,* vo *čarodenicách* (Poděšín);

b) jest přehlasováno a zúženo v *í* ve slovech: *přídlo* (= přádlo, Janovice), po *pořítku* anebo *pořítkou* anebo *po pořítkou* (t. j. po pořádku,

pořádkou),*) *vohřitá* voda (Poděšín, M. Losenice), *uviznout* (vedle *uvázнout*, Záborná), *žlíbek* (úzké údolí, Záborná; v Nížkově a Rosičce: *žlábek*). — Slova: *vohřitej*, *vohřitá* je zřídka slyšeti; obyčejně se říká: *vořátej*, *vořátá*.

III. Odsouvání.

Koncovka *a* se odsula:

a) v nom. j. č. těchto podst. jmen rodu žen. na *-eň*: *pazdereň*, *pekáreň*, *studeň*, *škrobáreň*;

b) v nom. j. č. podst. jmen: *louž*, *řás*, *Vochoz* (les u Záborné).

Důvody, proč myslím, že v těchto slovech se odsula koncovka *-a* a nikoli koncovka *-e* vzniklá přehláskou ze starší koncovky *-a*. jsou tyto:

1. Tvary: *pazdereň*, *pekáreň*, *studeň*, *škrobáreň*, *louž*, *Vochoz* je slyšeti v *též* vesnici vedle tvarů: *pazderňa*, *pekárňa*, *studňa*, *škrobárňa*, *louža*, *Vochoza* — avšak tvarů s koncovkou *-e* tam nikdo neužívá a neužíval. Ti lidé, kteří říkají na př.: *pazdereň*, *louž* ą t. d., nikdy za svého života neříkali: *pazderně*, *louže* a t. d. a nikdo se nepamatuje, že by za stara bylo se říkalo: *pazderně*, *pekárně*, *louže* a t. d. — Tak se říká v Horních Věžnicích: *pazderňa* i *pazdereň*; v Janovicích: *pekárňa* i *pekáreň*; v M. Losenici: *studňa* i *studeň* (toto slovo častěji); v Nížkově: *škrobárňa* i *škrobáreň*; v Dobroutově, Záborné a Janovicích: *louža* i *louž*; v Záborné: *Vochoza* i *Vochoz*. Slovo *Vochoz* slyšel jsem jen jednou od jednoho rolníka v Záborné; 77letý stařeček tam však říkal: *Vochoza* a tvrdil, že se tak v Záborné obecně mluví.

Slovo *řás* slyšel jsem v Janovicích od 80letého stařečka; v Dobroutově a v Záborné říká se: *řása*, ale tvaru *řáse* neužívá nikde nikdo.

Tedy tvary: *pazdereň*, *pekáreň*, *studeň*, *škrobáreň*, *louž*, *řás*, *Vochoz* nastoupily *přímo* po tvarech s koncovkou nominativnou *-a*.

2. Stává se, že týž člověk řekne v témž slově někdy tvar s koncovkou *-a* a někdy tvar bez koncovky *-a*, jak se mu to připlete. Tak v Záborné tázal jsem se jednoho stařečka, ukazuje na louži: »Jak říkáte tomuhle?« Stařeček mi odpověděl: »Mysleji tu *loužu*? To je *louža*.« Ale hned dodal: »To je *louž*.«

I z toho jde, že tvar bez koncovky nominativné nastoupil *přímo* po tvaru s koncovkou nominativnou *-a*.

Na možnou námitku, že koncovka *-a* nikdy se neodsouvá, odpovídám: Taková námitka byla by nesprávná, jsouc v odporu se skutečnými úkazy jazykovými. Je známo na příklad, že v nářečí slováckém koncovka *-a* jak ve tvarech jmenných, tak ve tvarech slovesných *nikdy* se nepřehlasuje

*) Tohoto slova užívá se ve rčení: *chodí po pořítku* nebo *pořítkou* nebo *po pořítkou*, což znamená: chodí dům od domu na stravu (o chudých příslušnících obecních); *po pořítkou* říká se v Janovicích, v Záborné, v Dobroutově, Špinově.

v *e*. A v Hodoníně, v okolí hodoňském a na Podluží (v jihovýchodním cípu Moravy) říká se: *ulic*, *seknic* místo: *ulica*, *seknica*. Z toho vysvítá, že v těchto slovech se odsula koncovka *-a*.

IV. Jiné změny.

1. Za spis. *a* je *e*: *žleb* (Dobroutov; ale též: *žlab*).

2. Za spis. *a* je *o*: *šlopa* (t. j. šlápěj, Dolní Sázava); *lijovec* (= lijavec, Volešná).

3. Za spis. *a* je *u*: *čudí* (t. j. čadí, Záborná).

4. Za spis. *á* je *ou*: *skořoupka* (t. j. skořápka, Poděšín).

5. Za německé *a* je *u* ve slově *krumfotr* (ošetřovatel nemocných v nemocnici = Krankenwärter; Janovice).

e, é.

I. Kvantita.

1. Za spis. *e* je *é* ve slovech: *céra* (t. j. dcera, Brzkov, Dobroutov, Hrbov, Špinov, Volešná, Jablonná); *zéli* (Janovice, Jablonná, Volešná); *péři* (Hrbov, Jablonná). V Záborné slyšel jsem vyslovovati: *bérou*, *pére*, *péreme*. V těchto slovech není shody; v Poděšíně na př. vyslovují *cera*, *zeli*, *peří*.

Poznámka. V některých vesnicích se říká: *dvéře* (Jablonná, Dobroutov, Věžnička), v jiných *dveře* (Brzkov, Záborná, Janovice, Poděšín, Rosička).

2. Za spis. *e* je *í*:

a) ve slovech: *šístej*, *sídmej*, *večír*, *kvíčerou*, *kvíčerek*;

b) z pravidla v koncovce participia min. trpného: *hlášíno*, *uškodíno*, *vymlátíno*, *složíno* a t. d.

3. Za spis. *é* je *e*:

a) ve slovech: *dešč* nebo *dešt*, *leto*, *leta*, *meno*, *pero*. — Ve Špinově vyslovoval jeden rolník: do *lekárně*, v *lekárni* (s krátkým *e*).

V Malé Losenici se říká: *dýšť*; v Sázavách: *dýšt* a *dýšč*; v H. Věžnicích: *dýšt* a *dešt*.

V Jablonné vyslovují: *méno*.

b) V jednoslabičných infinitivech: *lest* (lézti), *nest*, *plest*, *vest* (vésti a vézti) a v jejich složeninách: *vylest*, *přinest*, *uplest*, *přivest* a t. d. — V ostatních jednoslabičných infinitivech o kmeni zavřeném je kmenová samohláska dlouhá: *píct*, *říct*, *síct*, *slíct*, *týct*, (též: *utýct*).

Poznámka. Vedle infinitivů *lest*, *nest*, *plest*, *vest* říká se také: *líst*, *nýst*, *plíst*, *výst*. — V některých vesnicích jsou pravidlem infinitivy s dlouhou kmenovou samohláskou (v M. Losenici, Horní Sázavě, Jablonné), v ostatních vesnicích slyšeti z pravidla infinitivy s krátkou kmenovou samohláskou. Týž člověk řekne někdy: nemužu to *unest* — a někdy: nemužu to *unýst*.

II. Jiné změny.

1. *Úžení.*

a) *e* se zúžilo v *i*: *přeci, pozdůli, zezdůli* (= po + z + dole);

b) *é* se všude zúžilo v *í* (po tvrdých souhláskách psáno *ý*), na př: kamínek, prstýnek, mýho dobrýho bratra, vod svý dobrý matičky, dobrý pole, nový domy, nový střechy.

2. Za spis. *e* je *a* ve slovech: *jahla* (Poděšín, Sirákov), *kancalářskej, přadu* a t. d., *třasu* a t. d.

3. Za spis. *e* je *ě* ve slovech *zamětat* (v H. Věžnicích: *zametat*), *jezděcká* robota (H. Sázava).

4. Za spis. *e* je *o* ve slově *šlohat* (Záborná).

5. Za spis. *e* je *ej* ve slovech *vařejka* (ze staršího tvaru: *vařika*) a *Švejda.*

6. Za spis. *é* je *i* ve slově *putinka* = puténka (jen v Dobroutově).

III. Odsouvání.

Koncovka *e* je odsuta v komparativech: *blíž, hlejb, míň, níž, spíš, víc, vejš.*

IV. Vysouvání.

1. Samohl. *e* je vysuta ve slovech: *hrbáví, hrbávnej* (hedvábí, hedvábný; Záborná). — Ve Velké Losenici: *herbáví, herbávnej.*

2. Samohl. *e* se nevysouvá v pádech slova *len:* Tady sejou moc *lenu* (Poděšín). Letos se *leny* podařily (Janovice). Jezdili z *lenama* (Záborná). S tejma *lenama* ženský skusí (M. Losenice).

Poznámka Zdali ve jménech: *báň, bubec, dáseň, díž, hráz, koudel, mříž, polovic, postel, souš, tíž, vobec, zem* je odsuto *e* či *a*, je nesnadno rozhodnouti. — Ve slovech na *-eň* (pazdereň a t. d.) a ve slovech: *louž, řás* (= záře), *Vochoz* (vedle obecnějšího: *Vochoza*) je odsuta koncovka *-a*.

V. Vsouvání.

e je vsuto ve slovech: *Klusborek* nebo *Krusborek, Peperek* (vrch u Velké Losenice, z něm. Bergwerk).

ě, í (é).

I. Kvantita.

1. Samohl. *ě* v některých vesnicích se prodloužila v *jé* ve slovese *bjéžet* a v jeho tvarech, na př.: *bjéži, bjéžel* (Záborná).

2. Za spis. *é* je *í* ve slovech; *chlíb, chlív, mlíko.*

3. Za spis. *e* vzniklé z *ě* je *í* v participiích: *zavříno, zavřito, vodevříno, vodevřito, zemlíto.*

4. Za spis. *e* vzniklé z *ě* je *i* ve slovech: *utřitej, vodevřitej, zavřitej.*

5. Za spis. *í* je *ě* (*e*):

a) ve slovech: *březa, řepa, utěkat, věžka;*

b) v jednoslabičných infinitivech: *chtět, jest, klet, mlet, mnět* (= míti), *plet, set.*

6. *í* vzniklé z *ě* se zkrátilo ve slově *zajíc.* — Vedle tvaru *zajíc* říká se také *zajc.*

II. Jiné změny.

1. Za spis. *ě* je *i*:

a) v dativě a lokale j. č. náměstek *tobi, sobi* (v Dobroutově a Janovicích); v Záborné a ve Špinově slyšel jsem: *po sobi*, ale: *k tobě*;

b) v imperativě mn. č. všech sloves: *vodevřite, zavřite, utřite, sednite si, modlite se, dite* (= jděte), *pošlite*;

c) ve slově *diravej*;

d) ve tvarech slovesa *nadít:* Kafka se *nadije* jako holub (H. Sázava);

e) ve slově: *Chotibor* (= Chotěboř);

f) ve slovech: *vomišovat* (oborávat), *zamišovat* (zaorávat).

2. Za spis. *ě* je *e*:

a) ve slovech: *čarodejnej, čarodeník, čarodenica, dřevenej* (Špinov, V. Losenice), *vedět, vedít, povedět, povedít* (Poděšín, Rosička, Věžnička, V. a M. Losenice), *Vežnička, Horní Vežnice*;

b) v mn. č. náměstky *ten, ta, to: tech, tem, tema.* — Tyto tvary však — jakož i tvary: *těch, těm, těma* — je slyšeti velmi zřídka.

3. Za spis. *ě* je *ej* v těchto pádech mn. č. náměstky *ten, ta, to: tejch, tejm, tejma.* — Je to změna tvarová.

4. Za spis. *i* vzniklé z *ě* je *ou* ve slově *doura.* — Někteří lidé v různých vesnicích říkají *díra.*

5. Za spis. *í* vzniklé z *ě* je *ý* ve slovese *utýkat* (Poděšín). Častěji však se říká: *utěkat.*

6. Za spis. *í* vzniklé z *ě* je *ý* neb *y* v instr. j. č. r. muž. a stř. náměstky *ten* a číslovky *jeden,* na př.: Pot *tým* mostem vyšlo procesí (Záborná). Deme s *tym* hochem (Sirákov). Z *jednym* koněm to nemohl vytáhnout (Poděšín).

Rovněž se říká: *mezi tým* nebo *mezi tym;* místo spis. *zatím* slyšel jsem jednou v Rosičce *zatym;* jinde: *zatím.*

i, í.

I. Kvantita.

1. Za spis. *i* je *í* ve slovech: *míhat se, pívo, zvíhat;* někteří lidé v různých vesnicích říkají také: *křiknout, vykřiknout, křik, vykřik.*

Poznámka. V nom. mn. č. r. muž. je v některých jménech koncovka *í* za spis. koncovku *i*, na př.: *hoší, klucí, vojácí, óbří, syní* a t. d. — Je to změna tvarová.

2. Za spis. *i* je *ej:*

a) v citoslovci *ejnu* (Záborná, Nové Dvory);

b) ve slově *zejma* (roční počasí),

c) v partic. min. čin. slovesa *voctnout se:* Gde sem se *vocejt?* (Záborná).

Poznámka. Za spis. *i* je *ej* v koncovkách gen., dat., lok. a instr. mn. náměstek *náš, váš: našejch, vašejch — našejm, vašejm — našejma, vašejma.* — Je to změna *tvarová.*

3. Za spis. *í* je *i:*

a) ve slovech: *Mezřič, Pořič* (vedle toho: *Mezříč, Pořič*), *hlina, křída, lipa, misa, pice, panimáma* (jen ve Velké Losenici), *říbě, říva, sila, žila — naščivit* (= navštíviti), *říkat, povidat, posilat;* — ale v H. Věžnicích a M. Losenici říká se: *mísa;* v Nových Dvorech, Volešné, Špinově, Janovicích a Dobroutově: *říbě;* v H. Věžnicích: *říbě, říva;*

b) v koncovce instrumentálu j. č. podstatných jmen vzoru *kost:* Křičel *bolesti* (Poděšín); — a zhusta v instr. j. č. vzoru *duše:* Za *vesnici* daji se na pravo (Volešná);

c) většinou v koncovce genitivu mn. č. podstatných jmen vzoru *kost:* Nech tejch *řeči!* (Poděšín);

d) v komparativě *rejši, radši* nebo *rači* (= radší): *Rejši* pudu dom (Sirákov). *Radši* se voběs (Rosička).

Poznámka. Někteří lidé zkracují koncovku *í* i v jiných komparativech, na př.: Máš to *krači* (Rosička). — Často bývá těžko rozeznati, vyslovují-li lidé na konci slova *í* či *i*, protože *í* na konci slov nevyslovuje se nikdy tak dlouze jako ve spisovném jazyku.

e) V jednoslabičných infinitivech: *bit, jit, pit, šit, vit.* — Někteří lidé však vyslovují: *jít, pít,* na př.: Co nemohli *jít,* ty byli schoděný z voken dólu (Janovice). Co máte *pít?* (Nížkov). — Přihází se, že týž člověk řekne někdy *jit, pit* a někdy *jít, pít.*

f) Z pravidla v koncovce 3. os. mn. č. *-aji* a *-eji* (*-ějí*): *maji, daji, povidaji, chtěji* (častěji: *chcou*), *liběji* vědít, *věřeji* mně, *slyšeji! museji* jit nahóru!

Poznámka. Někteří lidé však nezkracují dlouhého *í* v koncovce *-ají,* na př.: Co *dělají?* (Brzkov). Teď se *mají* dobře vobá (Brzkov, táž osoba). A vona že *nemají* (Rosička). Vedli si stížnost, že *mají* velkou robotu (Záborná).

g) Často v koncovce *-ík: rymik, neboščik, katolik, rendlik* a t. d. — Mnoho lidí však nekrátí koncovky *-ík:* Už je neboščík (Záborná). — Ve slově *rymik* krátí koncovku *-ík* i ti lidé, kteří v jiných slovech této koncovky nekrátí. Jen v Rosičce jeden stařeček vyslovoval vždy: *rymík.*

h) Obyčejně se krátí koncovka *-í* těch slov dvouslabičných, ve kterých se prodlužuje první slabika, jako: *Bóži* posel; jel pro *zbóži;* von se *bóji;* co to *stóji?* mněli sme *zéli.*

ch) Někteří lidé v různých vesnicích zkracují *i* v instrumentálech: s *nim,* š *čim.*

II. Vysouvání.

1. Krátké *i* je vysuto:

a) ve slovech: *Mezříčí, Mezřič, Mezříč, Losenca* (= Losenica), *máslenca* (ale ve Špinově a v Poděšíně: *máslenica* nebo *máslenice*, *pšenca* (Pořežín), *vápenca* (= vápenice), *velkej, voctnout* se, *procnu* (= procitnu, M. Losenice, *votpočnout si;* — kromě toho někdy ve slovese *povdat* (D. Sázava) místo *povidat;*

b) v koncovce komparativu příslovcí *-ějc* (*-ejc*): *dálejc, dýlejc, dřívejc, pozdějc, krásnějc* a t. d.

2. Dlouhé *í* je vysuto ve slovech: *nynčko, paňmáma.* — V Janovicích zůstalo *í* ve slově *panímama.*

Dlouhé *í* se bezpochyby napřed zkrátilo v *i* a potom teprve vysulo.

III. Odsouvání.

1. Odsuto je začáteční *i* ve slově *Taliján.*

2. Odsuto je koncové *i* ve slovech: *Mezřič, Medřič, Pořič* nebo *Mezříč, Medříč, Pořič.*

IV. Jiné změny.

1. Krátké *i* se změnilo v *j* ve slově *sekajna* (= sekanina).

2. Za *i* je *e* ve slovech: *malena, selnica* (v Záborné, Dobroutově), *Serákov* (t. j. Sirákov; toto slovo slyšel sem jen v Hrbově od 84letého starce [r. 1897]).

3. Skupina *ij* se stáhla v *í* ve slovese *přídu, přídeš* a t. d. (v Jablonné, Špinově, Sázavě a Horních Věžnicích; jinde se říká: *přidu* a t. d.).

4. Dlouhé *í* se roztáhlo v *ej*:

a) po *c, s, z* ve slovech: *cejn, cejtit, sejto, sejtko, vocejtit se, zejma, zejskat, zejtra;*

b) v gen. mn. č. *husejch* (tento tvar slyšel sem v Jablonné a Volešné; jinde se říká: *husí* nebo *husích*);

c) v infinitivě *lejt* (= líti);

d) v koncovce *-íček* po *s, z, ž: lesejček, psejček, vozejček, nožejček.*

5. Za spis. *í* je *ou* ve slovech: *čouhat* (číhati), *čouhačka.*

o.

I. Kvantita.

1. Za spis. *o* slyšel jsem *ó* ve slovech: ve tvarech času přít. slovesa *bát se: bójím se, bóji se,* a t. d. *Bože, Boži, dóžit, dóle, dólu, dóm, hnójit, hójit, zahójit, hóři* (Brzkov), *chódit, móře, nahóře, nahóru, nahór* (Dobroutov), *póle* (ve Volešné, v Brzkově, v Záborné, v Janovicích, ale častěji: *pole*), co to *stóji? strójit, ukróji* (Brzkov).

Poznámka. V některých z těchto slov říkají v různých vesnicích někteří lidé krátké *o.* V Dobroutově na př. říkala jedna stařenka vždy:

chódit, chódil, chódila sem, kdežto jeden výměnkář říkal: *chodit, chodil* sem. V Janovicích řekl jeden soused: *moře* a druhý: *móře.* Nejčastěji je slyšeti vyslovovati krátké i dlouhé *o* ve slovech: *dolu, dom, hnojit, hojit, chodit, pole, strojit.* — V ostatních uvedených slovech slyšel jsem vyslovovati vždy dlouhé *ó.*

2. Za spis. *o* je *ů* ve sloveeh: *důle* (jen v M. Losenici), vod *důla, kůpa* (= hromada; D. a H. Sázava), *pozdůli, růste* (jen v Nížkově), *růženec* (t. j. rožženec, jen v Horních Věžnicích, jinde: *roženec*), *předlůni, vlůni* (ale v H. Věžnicích, Jablonné, Volešné, V. Losenici se říká: *vloni*), *vůkolečnej, vůsmej.*

3. Za spis. *o* je *u* ve slovech: *laštufka* (Volešná) a *bubec* (t. j. obecní pozemek nebo obecní pastviště), které jsem slyšel v Janovicích, v Záborné, v Dobroutově, v Hrbově a v Pořežíně, na př.: Vystavěl si na *bubci* domek (Pořežín).

4. Za *o* je *u* ve slově *kumpanyje* (franc. compagnie).

II. Jiné změny.

1. Za spis. *o* je *au* ve slově *aubušek* (t. j. kyj, klacek; Věžnička).
2. Za spis. *o* je *ou* ve slově *ouvoce* (ovoce).

ů.

I. Kvantita.

1. Za spis. *ů* je *o* ve slovech: *kozle* (Rosička; v Záborné a Dobroutově: *kůzle*), *loj, mostek, rost* (t. j. růsti), *smola, zvostat* (t. j. zůstati).

2. Za spis. *ů* je *u:*

a) ve slovech: *kupa* (v D. a H. Sázavě: *kůpa*), *mužu, mužeš, muže* a t. d. (v Dobroutově, H. Sázavě a Věžničce se říká: *můžu, můžeš* t. d.), *pučit, vypučit* (t. j. půjčiti, vypůjčiti), *pudu* (t. j. půjdu), *pula* (Polná), pulka (Hrbov; v Brzkově: *půlka*), *stuj! stujte! vochomurka* (muchomůrka), *zbujnik* nebo *zbujnik* — a ve příslovci *domu,* které je ostatně zřídka slyšeti; obyčejně se říká: *dom* nebo *dóm.*

Poznámka. Ve tvarech slovesa *moci* je slyšeti někdy v témž místě *ů* vedle *u,* na př.: Von to *může* dělat (Hrbov). Prosili vo pardon, že za nic *nemužou* (Hrbov, jiná osoba). Strašidlo nám *nemůže* uškodit. (Záborná). Dneska *nemužu* dělat (Záborná).

b) Obyčejně v koncovkách gen. a dat. mn. č. podstatných jmen vzorů *holub, muž,* a v dat. mn. č. podst. jmen vzorů *město, kuře,* na př.: U *Dušku* sem si vypučil žebřiny (Volešná). Von to sám *sousedum* prozradil (Špinov). Toho starostu podal jeho *přátelum* (Sirákov). Sednite si ke *kamnum* (Špinov).

c) V koncovce nom. j. č. přídavných jmen přisvojovacích: *Vacku* syn mi povidal (Záborná).

Byl jsem po dvě léta na rozpacích, mám-li tyto koncovky pokládati za krátké či za dlouhé. Neslyšel jsem jich, pravda, od nikoho vyslovovati dlouze, jako se vyslovují v jazyku spisovném, ale protože délka samohlásek na konci slov v nenucené mluvě vůbec nejeví se tak patrně jako na začátku nebo prostřed slov, nemohl jsem se odhodlati pokládati tyto koncovky za krátké.

Avšak po třetí cestě své vykonané v této krajině nabyl jsem přesvědčení, že tyto koncovky jsou spíše *krátké* než dlouhé. Jsou ovšem všude lidé, kteří — napodobujíce bezpochyby jazyk spisovný — v těchto koncovkách vyslovují *dlouhé ů,* ale toto *ů* nezní tak dlouze jako v jazyku spisovném, liší se jen málo od krátkého *u.* V takových případech psal jsem *-ů* a *-ům.*

II. Jiná změna.

Za spis. *ů* je *ou* ve slově *potouček,* které jsem četl v obecním katastru Velko-Losenském z roku 1785: vedle *potaučka.* — Nyní se tam říká: *potůček.*

u.

I. Kvantita.

1. Za spis. *u* je *ú* ve slově *múž.*

2. Za spis. *u* je *ou* ve slovech: *drouška* (t. j. družka, družička), *kroupky, kvíčerou, roučka* (t. j. ručka, ručička), *rouchadlo, strouhadlo, soukno, žaloudek.*

II. Přehláska.

Po měkkých souhláskách samohláska *u* se nepřehlasovala:

1. Ve slovech *čuchat* (všude), *řeřucha* (Dobroutov).

2. V dativě jedn. č. podstatných jmen vzoru *meč* a *pole*: Lehli si k *vohňu* (Věžnička). Šel g Bezovýmu *křížu* (Záborná). Přišel sem k vašemu *polu* (Janovice).

3. V akkusativě jedn. č. podstatných jmen vzoru *duše:* Zajel sem *slepicu* (H. Věžnice). Sednite si na *lavicu!* (Volešná).

4. V akkusativě jedn. č. rodu ženského náměstek *náš, váš:* Viděli ste *našu* kravu (Záborná)?

Poznámka. Tvarů s nepřehlasovanou koncovkou *u* užívá ve všech vesnicích jen *část* obyvatelstva, tu větší, tu menší; slyšeti tedy v každé vesnici, kde se říká: k *vohňu,* ke *křížu, slepicu, našu* a pod. též tvary: k *vohni,* ke *kříži, slepici, naši* a pod.

III. Jiné změny.

1. Za spis. *u* je *a* ve slovech: *kady, tady, fšady* (vedle toho též: *fšude*), *pokaď, potaď, vocaď, votkaď* (ale v Malé Losenici se říká: pokuď, potuď, vocuď, votuď).

2. Za spis. *u* je *o* ve slovech: *vokázat, vokazovat, Klusborek* nebo *Krusborek, vochomurka* (muchomůrka, M. Losenice).

3. Za spis. *u* je *y* ve slovech: *hlybokej, hlyboko, pomaly.*

Poznámka. Samohláska *u* zastupuje německou samohlásku *o* ve slovech *furt, prubovat* a německou samohlásku *ö* ve slově *Šumfeld* (t. j. Schönfeld, vesnice u Přibyslavě).

IV. Vsouvání, vysouvání, odsouvání.

1. Vsuto je *u* v číslovkách *sedum, vosum.*

2. Vysuto je *u* ve slovech *rabovat* (něm. rauben), *ištrment.*

3. Odsuto je *u* ve slovech: *dóm* nebo *dom* (z tvaru *domu,* který se také vyskytuje), *nahór* (Dobroutov), *poznov.*

ou.

I. Kvantita.

Za spis. *ou* je *u* ve slovech: *fuknout* (vedle toho též: *fouknout*), *hruda, huščina, kula* (t. j. koule), *mucha, struha, stlustnout* (stlustl; ale v Nížkově jsem slyšel: tak sem *stloust).*

II. Změna stupňová.

Za spis. *ou* je *ej* ve slovech: *hejkat, zahejkat* (t. j. houkat), *Hejkal* (název strašidla), *hlejb* (komparativ ku příslovci *hlyboko*), *hlejpka* (t. j. hloubka).

Tato slova vznikla ze starších tvarů: *hýkat, Hýkal, hlýb, hlýbka* tím, že *ý* se roztáhlo v *ej* jako ve slovech: *bejk, bejt, dobrej.*

ú.

I. Kvantita.

Za spis. *ú* je *u* ve slovech: *uleva* (Horní Sázava), *umluva, unor, utěk* (Záborná; vedle toho častěji: *outěk*).

II. Přehláska.

Po měkkých souhláskách *ú* se nepřehlasovalo v *í,* nýbrž roztáhlo se v *ou:*

1. Ve slově *žoušel,* gen. *žoužele.*

2. V instrumentale j. č. podst. jmen vzoru *duše:* Pod *lavicou* stál hrnec (Nížkov).

3. V instrumentálech j. č. náměstky *ona:* Běž za *ňou!* (Záborná).

4. V instrumentale j. č. rodu žen. náměstek *náš, váš:* Mluvil sem *z vašou* tetkou (Poděšín).

Poznámka. Tvarů s přehlasovanou koncovkou *ou* užívá všude jen část obyvatelstva, tu větší, tu menší; druhá část obyvatelstva užívá tvarů s koncovkou *-í*.

III. Roztažení.

Za spis. *ú* je *ou* na začátku slov (kromě slov výše uvedených): *oučet, oumysl, ouroda, ouřad* a t. d.

y.

I. Kvantita.

Za spis *y* je *ej* ve slově *nejčky* (Dobroutov, Hrbov, Nové Dvory) a *nejčkom* (Záborná).

II. Změna jakosti.

1. Místo *y* slyšel jsem vyslovovati zvláštní *polohlásku* v participii minulém čísla jednotného slovesa *býti*. Tato polohláska, kterou označuji písmenem ъ, zní asi tak, jako když vyslovujeme samohlásku *e* nebo *i* ústy jen maličko pootevřenými, při čemž zadní část jazyka nepatrně se přiblíží k ponebí. Tím vzniká zvláštní temný, nejasný zvuk, který však není *hrdelný* jako staroslov. ъ.

Lidé, od nichž jsem slyšel tvary: *bъl, bъla, bъlo,* vyslovovali je asi tak, jako by se psalo: *bl, b-la* (dvojslabičně), *b-lo* (dvojslabičně).

Tvary: *bъl, bъla, bъlo* slyšel jsem vyslovovati v Janovicích, v Záborné, v Dobroutově, ve Věžničce a v Hrbově,

Avšak ve všech těchto vesnicích je slyšeti též tvary: *byl, byla, bylo.* Někdy týž člověk řekne jednou *bъl,* nebo *bъla,* nebo *bъlo,* a po druhé: *byl,* nebo *byla,* nebo *bylo,* jak se mu to »připlete«.

Tvar množného čísla však zní vždy: *byli* (pro všechny rody).

Příklady: Letos sem *bъl* vosum neděl ve špitáli (Janovice). Tak *nebъlo* to strašidlo? Dyby to *bъl* člověk, tak žádnej člověk vo půlnoci tam tady nepojede (Záborná). To *bъla* škola tady ten domek (Dobroutov).

I v Polné jeden z předních měšťanů vyslovil několikrát *bъl.*

V Dobroutově slyšel jsem od jedné stařenky která však mluvila nezřetelně, vysloviti polohlásku ъ za spis. *y* též ve slově *pъtel* (t. j. pytel). Jiní lidé v této vesnici však říkali *petel* (obyčejné *e*).

2. Za spis. *y* je obyčejné *e*:

a) ve přítomném čase sloves vzoru *krýti;* indikativ: *zakreju se, umeju se* atd.; imperativ: *zakrej se, umej se;*

b) ve slovech: *Pešold* t. j. Pyšely na Moravě (Dobroutov), *petel* (Dobroutov), *serovej* (Záborná, Hrbov), *serovátka* (Záborná, Hrbov).

III. Stažení.

yj se stahuje v *ý: výdu* atd., na př.: Tady se mluví tak, jak to komu z huby *výde* (Sirákov).

ý.

1. Ve slově *putynka* vzniklo *y* z dialektického *ý*.
2. Za spis. *ý* je všude *ej: bejk, bejt, dobrej, umejt, zakrejt.*

B. Souhlásky.

Souhlásky l; r, ř.

l.

Šembera praví ve spise: »Základové dialektologie československé«, str. 41., že v Janovicích a Dobroutově dosud se rozeznává široké *ł*. Takového *ł* jsem v těchto vesnicích už neslyšel a v jiných vesnicích také ne. Všude je slyšeti totéž *l*, které se vyslovuje v ostatní češtině.

1. *l* je *vsunuto* ve slovech. *korouhlef* (Dobroutov), *vejdlumek* (skořápka vaječná, výdumek; Záborná).

2. *l* je *vysunuto* ve slovech: *esi* (t. j. jestli), *japko, másnica* (Záborná), *mha, mynář, mynářskej, řemesník, šupka, umrči;* — pak v citoslovci *hele!* (= hlehle).

Poznámka. Vedle slov *esi* a *másnica* říká se také: *jesli* (Hrbov), *esli* (Rosička), *máslenica, máslenca* (Jablonná).

3. *l* je *předsuto* ve slově *lutrejch* (t. j. utrejch, Hrbov);

4. *l* se odsouvá často v participiu min. čin. rodu muž. č. j. kmenů zavřených: *utek* sem, *přiběch* sem, *přines* sem, *nefšim* sem si atd. — V Janovicích se *l* z pravidla neodsouvá: Gregor ju *vodvezl.* — Jinde se užívá takových participií s koncovkpu *l* i bez koncovky *l* vedle sebe;

5. *l* se *odsulo* na začátku slova ve slově *žica, žička* (V. Losenice); jinde se říká: *žlica* nebo *žlice, žlička;*

6. *l* se *přesmyklo* ve slově: *žlica, žlička;*

7. *l* se změnilo v *m* ve slově: *vembloud.*

r.

1. *r* je *vsunuto* ve slově: *prostraňky;*

2. *r* se změnilo v *l* ve slovech: *brambola* (v Hrbově, v Záborné a v Janovicích; vedle toho též se říká: *bramboro*), *falář, laubíř* (Brzkov; ve Věžničce: *raubíř, raubírskej*), *legrace, legruta, levír, levírník* (v Rosičce jsem slyšel: *revírník*), *plyskejř, pulmistr, Klusborek* (Krucemburk);

3. *r* se změnilo v *d* ve slovech: *kadlátky* (t. j. švestky), *pudmistr* (Nové Dvory);

4. za *r* je *e* ve slově *bedlení* t. j. brdlení (přehrada ve stáji; Dobroutov);

5. za samohláskové *r* ve slově: *skrz* je *ro*: *kroz* (Záborná; jinde: *skrz*);

6. za *r* je *ř* ve slově *skřábat* (Záborná); vedle toho také: *škrábat.*

ř.

ř se změnilo v *r* ve slovech: *dvírka, porád* (v Hrbově, Záborné, Volešné, Špinově, Nížkově, Brzkově; jinde jsem slýchal: *pořád*), *starec.* — Vedle *porád* říká se v uvedených vesnicích také: *pořád.*

Před koncovkami *-skej* a *-ství* někteří lidé mění *ř* v *r*, a někteří zachovávají *ř*, na př.: kluci *raubírský* (Věžnička), *hospodárství* (Dobroutov) — *císařskej* (Záborná, Brzkov), *hospodářství* (Záborná), *kancalářskej* (Horní Sázava).

Souhlásky n, ň.

n.

1. *n* se *vsouvá* do slabiky *mě: mněsto, mnět* (t. j. míti), *vejmněnkář.* — Jen ve slově *zamětat* neslyšel jsem vsouvati *n;*

2. *n* je *vysuto* ve slovech: *hromice, ištrment* (Brzkov), *nyčko, nyčkom, nyčky, nejčky, rymik* (t. j. rybník), *sekajna;*

3. *n* se změnilo v *m* před *b* a *p* ve slovech: *hamba, Pámbu, sakumpak* — a pak ve slově: *Šumfeld* (něm. Schönfeld);

4. *n* se změnilo v *ň*:

a) před *k* ve slovech: *břiňk! fasuněk* (ze slova *fasuňk*), *plaňka, prostraňky, řezaňka, šraňk;*

b) ve slovech: *vňuk, vňouče* (M. Losenice);

c) obyčejně v koncovce *-na: brachňa* (t. j. brašna), *kůlňa, pazderňa, studňa* atd. (Výjimky viz u vzoru *duše*).

5. Za *n* je *l* ve slově: *lumero* (Janovice).

ň.

ň ztvrdlo v *n:*

a) ve slovech: *svinskej, nynčko, nynčky;*

b) ve přítomném čase slovesa *stonati: stůnu, stůneš, stůne, stůneme, stůnete, stůnou.* — Ale v Poděšíně, Nových Dvorech, Volešné a Velké Losenici slyšel jsem *ň*: *stůně.*

Souhlásky d, ď; t, ť.

d.

1. *d* je *vsuto* ve slovech: *zdrát, zaralej; tendle, tadle, todle, tudle, tadydle; bedlení* (t. j. přehrada ve stáji, Dobroutov; *bedlení = brdlení = brlení*);

2. *d* je *vysuto* ve slovech: *prázne̯j, zvíhat, zvihnout, felébl* (Janovice);

3. *d* je *odsuto* ve slovech: *žbán, žber;*

4. *d* se změnilo v *ď* ve slovech: *dosuď* (Záborná, Poděšín), *dokaď, pokaď, vocaď, votaď, votkaď* (Janovice, Dobroutov, Záborná, Poděšín a j.); *vocuď, votkuď, votuď* (M. Losenice); v N. Dvorech též ve slově *pořáď.*

Avšak *d* se nezměnilo ve slovech *doposavad, dosavad, posavád.*

5. Za *d* je *r* ve slovech: *herbáví* (V. Losenice), *hrbáví* (Záborná), *svarba* (všude).

6. *d* se mění v *t* před temnými souhláskami: *vot* císaře pána, *vot* čeho, *pot* farou, *hnetka, nátka* (t. j. nádcha), *hromátka, votpoledne,* sám *vot* sebe, *pot* tejma lesíma. — Kromě toho *d* změnilo se v *t* ve slově *tuplovanej.*

7. Skupina *dj* mění se z pravidla v *ď*, nikoli v *z: hádět, sádět, vychádět, zboudět* (Záborná); *votsouděnej, vyhoděnej, nahraďovat, přesaďovat, vysaďovat, doprovádět.*

Odchylky uvedeny jsou v časování.

8. Skupina *ds*, změnivši se v *ts*, splývá v *c* ve slovech: *hospockej, švejcká* vojna (t. j. *švejdská*), *přeci, vocaď* — ale: *vot sestry, vot sebe.*

9. Skupinu *dš* někteří lidé mění v *č*, říkajíce: *rači* (t. j. radši), *chučí* (t. j. chudší), *mlačí* (t. j. mladší), — a někteří lidé ji zachovávají, vyslovujíce: *radší, chudší, mladší* (napodobujíce bezpochyby jazyk spisovný) na př.: Nás dva mněl *nejrači* (Sirákov). *Radši* se voběs (Rosička).

ď.

1. *ď* se mění v *j:*

a) v imperativě j. č. *poď* před příslovcem *dóm: poj dóm!* (všude). V Nížkově volal otec na chlapečka: *poď! poď! poj dóm!* — Sice se říká *poď*

b) V imperativě mn. č. *pojte: pojte* jest! *pojte* dóm! *pojte* do seknic! (skoro všude).

c) V imperativě mn. č. *sejte* (= seďte; Janovice). Vedle tvaru *sejte* říká se v Janovicích také: *seďte.*

V Horních Věžnicích, Jablonné a Volešné říká se: *poďte,* v Malé Losenici: *potte.* — V ostatních vesnicich, kde je pravidlem tvar *pojte,* někteří lidé říkají: *poďte,* napodobujíce bezpochyby jazyk spisovný.

2. *ď* mění se v *ť* před temnými souhláskami: *teťka, teťkom.*

V imperativě mn. č. 2. os. před koncovkou *-te* souhláska *ď* buď zůstává, buď se mění v *ť* (což je často těžko rozeznati), na př.: *seďte, hleďte, přiďte* (Záborná, Brzkov, Jablonná), *seďte* (M. Losenice; ale *přite*), *sette, přitte* (Poděšín), *seťte* (H. Věžnice; ale: *přite*); *viďte?* (Rosička); *byďte* (Brzkov).

Poznámka. Místo tvaru *přiďte* říká se *přite* v Dobroutově, Horních Věžnicích, Janovicích, Záborné, Nížkově, Malé Losenici. Tvar *přite* možno vysvětliti dvojím způsobem: *ď* buď se vysulo anebo se změnilo v *t*, načež *ť* ztvrdlo v *t*: *přiťte — přitte; tt* pak se změnilo v *t.*

3. V Dobroutově slyšel jsem imperativ: *vodbyte* je! (místo: *vodbyďte* t. j. odbuďte). — Tvar *vodbyte* může se vysvětliti právě tak jako tvar *přite.*

4. Skupina *ď* + *s* změnila se ve skupinu *j* + *c* ve rčení: *poj cem* (t. j. poď sem). Toto rčení je slyšeti ve všech vesnicích. Vedle rčení: *poj cem* je slyšeti od některých lidí rčení: *pocem!* (v různých vesnicích).

t.

1. *t* je *vsuto* v citoslovci *stakra!*

2. *t* je *odsuto* ve slovech: *kadlec, kanička;*

3. *t* je *vysuto* ve slovech: *esli* nebo *jesli, kerej, někerej, masnej, procnout* (M. Losenice), *přehršlí, skvosnej, ščasnej, šesnáct,* šaty se *řpýtily* (Dobroutov), *zlášní* — a před *c:* vrátil se k *ocovi,* pomodli se za dušičky v *očisci;*

4. *t* se změnilo v *k* ve slovech: *křenko* (t. j. střenka), *škrknout* (t. j. škrtnout), *skřemší* (t. j. střemší), *seknica, seknice* (Záborná; vedle toho: *sednica, sednice*);

5. *t* se změnilo v *d* ve slově *sednice* (V. a M. Losenice, Nové Dvory, Brzkov, Nížkov, Sirákov);

6. *t* se změnilo v *s* ve slově *schoř;*

7. *t* se změnilo v *t* ve slově *laštofka* (Poděšín, M. Losenice); *laštufka,* (Volešná).

8. Skupina *tj* změnila se z pravidla v *ť* naproti spisovnému *c,* na př.: *kátět* (t. j. káceti), *vobratět* (t. j. obraceti), *vyplátět* (t. j. vypláceti), *vymlatíno, vyplatěnej* dům, *zaplatíno, převrátěnej* svět. — Odchylky uvedeny jsou v časování.

9. Skupina *ts* splývá v *c: děckej, bohactví.* — Ale slyšel jsem vyslovovati: *Bratský* louky (Věžnička), *Hutskej* dvůr (D. Sázava).

10. Skupina *tš* splává v *č: kračí, věči, zvěča.*

ť.

1. *ť* je *vysuto* ve slovech: *tříšky, puste, propuste, votpuste, vypuste.*

2. *ť* se změnilo v *c:*

a) v imperativech: *chyc, chycte, vrac, vracte; vobrac, vobracte; zaplac, zaplacte* (všude);

b) tu a tam v partic. min. čin. slovesa *chtět: chcel* (H. Sázava, Janovice).

3. *ť* ztvrdlo v *t* ve slovech: *dešt, dýšt* (ale: *dešče* nebo *deště* atd.), *bodejt* (Věžnička, Volešná; v Rosičce: *bodejť*), *nešt*

Poznámka. V Dobroutově se říká *dešč;* v Záborné a Poděšíně: *dešč* i *dešt;* v H. Věžnicích *dešt* i *dýšt*; v D. a H. Sázavě: *dýšt* a *dýšč*; v M. Losenici: *dýšť,* gen. *deště;* v ostatních vesnicích *dýšt,* gen. *dešče* nebo *deště;* — V Janovicích slyšeti tvary: *dešč, dešť, dešt, dýšt* (g. dešče a deště).

4. Za *ť* je *p* ve slovech: *šperk* (t. j. štěrk), *šperkovat* (t. j. štěrkovat).

5. Za spisovnou skupinu *št* je zpravidla skupina *šč: ešče* (t. j. ještě), *dešče, plášč, ščasnej* (t. j. šťastný), *ščestí, spuščenej.*

Poznámka. V Jablonné a M. Losenici je pravidlem skupina *št: ešte, deště, plášť, štasnej, štěstí, spuštěnej.* — V ostatních vesnicích je vedle obyčejné skupiny *šč* slyšeti od některých lidí skupinu *št,* zvláště v pádech

slova *dešt: deště, dešťama.* Stává se, že týž člověk řekne jednou: *už je po dešči* — a po druhé: *už je po dešti* (Záborná); — jednou: *ešče* prší — a podruhé: *ešťě* prší (Nížkov).

6. Skupina *t* + *s* změnila se ve skupinu *j* + *c* ve rčení: *ajci!* (t. j. ať si).

Souhlásky b, v, m, p.

b.

1. *b* je *předsuto* ve slově *breptat* a jeho odvozeninách;

2. *b* se změnilo v *m* ve slově *rymik* (zřídka: *rymík*);

3. *b* se změnilo v *p* ve slově *patálija* nebo *patálije* (Hrbov);

4. *b* se mění v *p* před temnými souhláskami: ve *vopci* (t. j. v obci), *vopsílka, voptáčka.*

v.

1. *v* se *předsouvá* ve slovech, začínajících samohláskou *o: vobá, vobout* (t. j. obouti), *vokno, voko* atd. — Ve slově *otec* nepředsouvá se *o.* V Brzkově jeden soused nepředsouval nikdy *v* ve slově *óbr* (t. j. obr).

2. *v* se *vysouvá:*

a) před koncovkou *-ství: království*;

b) ve slovech: *náščeva* nebo *náštěva, naščívit,* nebo *naštívit, podlíkačky, předčírem, slict, voblíct, vyslíct, slíkat, voblíkat, vyslíkat, zláštní;*

c) ve slově *felébl* (t. j. Feldwebel; Janovice);

d) ve slově: *setnica, setnice* (= světnice; Hrbov).

3. *v* se *odsouvá:*

a) na začátku slov před skupinou souhlásek: *dycky, dyť, schádět* (t. j. vzcházeti), *zhůru, skřísit, skřísení* (t. j. vzkřísit, vzkříšení), *spomenout si, stat, stanu* (t. j. vstáti, vstanu; ale v Poděsíně slyšel jsem také: *fstat*), *stávat* (t. j. vstávati), *stoupnout* do setnice (t. j. vstoupiti) — pak ve slovech: *šak* (t. j. však), *sepnout se* (t. j. vzepnout se) a *sejít* (t. j. vzejíti): *Šak* mu povím (Nížkov). Voves hesky *sešel* (Záborná; t. j. vzešel). Kůň se *sepjal* (H. Věžnice; t. j. vzepjal).

4. *v* se změnilo v *b* ve slovech: *brabec, brabenec, brstva,* (t. j. obilí narovnané v přístodůlku), *břeščet, břískat, bříškot, jabor, pabouk* (v Dobroutově *babouk*), *pabučina, pobřislo, serbus* (obecní strážník; z latinského slova *servus*), *bubec* (obecní pozemek; slovo to vzniklo ze slova *vůbec* = obec) — a ve slovech: *fáb* (t. j. páv, M. Losenice), *ochtáb* (Brzkov).

5. *v* se změnilo v *f*:

a) ve slovech: *fousy, fousáč, fousatej, coufnout, coufat.*

b) *v* mění se v *f* před *temnými* souhláskami a na konci slova, končícího větu, na př.: *f Poděšíně, f Sirákově, f* tom lesi, učil se *myslivcem, fčela,* u *fsi, morafskej, dobroutofskej, janofskej, niškofskej; fšecky;* je doposud

žif; taky bъl desátek *prf;* ten druhej pouščí za živa *kref,* a ten třetí je knězem (Brzkov); *teprf* sem přišel;

c) v mění se v *f* také na konci slova, které je prostřed věty před slovem počínajícím *jasnou* souhláskou, chce-li mluvící vysloviti slovo zakončené souhláskou *v* zvláště zřetelně anebo činí-li po takovém slově přestávku, na př.: *Prf* byly strašidla (Záborná). Bъlo mu *teprf* — vosumnást let (Hrbov).

Poznámka. Předložka *v* před slovy, začínajícími souhláskami *b* a *m,* mění se také v *f,* ale toto *f* zní slaběji, jemněji nežli *f* před temnými souhláskami, na př. v lokalech: *f botech, f Boudalově* (t. j. v Bohdalově), *f Matějově* zní *f* slaběji nežli v lokalech: *f Poděšíně, f Sirákově, f tejch lesích.*

6. *v* se změnilo v *j* ve slově *vobuj* (gen. vobuje).

7. V Janovicích někteří starší lidé mění *v* v *u* po samohláskách, na konci slova, anebo následuje-li souhláska, na př.: Z nosa mu tekla *kreu.* Dete z vousá? (t. j. vovsa). *Zrouna* sem přišel dom. — V Záborné někteří lidé říkají: *zrouna.*

8. V různých vesnicích někteří lidé říkají: *poudal* místo *povidal,* na př. v M. Losenici.

1. *m* se změnilo v *b* ve slovech: *brabenec* (t. j. mravenec), *písebně;*
2. *m* se změnilo v *n* ve slovech: *nedvěd, střencha* (t. j. modrý bez).
3. Za *m* je *v* ve slově: *vochomurka* (muchomůrka, M. Losenice).

p.

1. *p* se odsulo ve slově *struch* (t. j. pstruh);
2. *p* se změnilo v *f* ve slovech: *fáb* (M. Losenice), *fták* (všude);
3. *p* se změnile v *b* ve slově *babouk* (jen v Dobroutově; jinde: *pabouk*).

Souhlásky g, k, h, ch.

g.

1. Původní *g* se změnilo v *k* ve slovech: *fakan, karda, katě, kazda, kořalka.*

2. *g* je *vsuto* ve slově *fángle* (t. j. Fähnlein, Věžnička).

3. *g* se *vysulo* ve slovech *nidá* (z *nigdá;* slovo *nidá* slyšel jsem ve Špinově, ve Volešné, ve V. Losenici, v Hrbově; jinde se říká: *nigdá*), *nide* (Špinov, V. Losenice, Janovice), *něde* (V. Losenice, Volešná, Špinov), *nědo* (Volešná, Špinov), *nědy* (Špinov).

k.

1. *k se odsulo* ve slovech: *dyž, dybych* atd. — Také ve rčení: *do ví co* = kdo ví co. — Je také možno, že *k* napřed se změnilo v *g,* načež *g,* se odsulo.

2. *k* se změnilo v *g*:

a) ve slovech: *gdo, gde, gdy* a ve složeninách jejich: *někdo, nigdo,* atd.), *glubat* (v M. Losenici), *grejcar, cugr, cugrovo, legrace, legruta.*

b) Předložka *k* mění se v *g* před slovy začínajícími jasnou souhláskou, na př.: přišel sem *g* Boudalovu; šel sem *g* Horní Sázavě; přišel sem *g* děkanství; přivázali žok *g* zadnímu kolu.

3. *k* se změnilo v *h* ve slovech: *hdo, hde, hdy* a ve složeninách jejich: *něhdo, nihdo* atd. — Tvary: *hdo, hde, hdy* atd. slyšel jsem jen v Nových Dvorech od 78letého starce (r. 1897.) Všude jinde jsem slyšel: *gdo, gde, gdy* atd.

Změna souhlásky *k* v *h* nevykonala se přímo; *k* se napřed změnilo v *g*, načež *g* se změnilo v *h*.

4. *k* se změnilo v *ch* ve slovech: *chrt* (t. j. krt, krtek; Dobroutov), *kontracht, trachta, ochtáb* (t. j. oktáv).

5. *k* se *vysulo* ve slově *japak:* Japak bych si uvařila? (Dobroutov).

h.

1. *h* se *předsouvá:*

a) před *a* ve slovech: *hapatyka, harrest;* někteří lidé také ve slově: *Hamerika* (M. Losenice);

b) před *u* a *ou* ve slovech: *hudit, huděný* maso (v H. Věžnicích, V. a M. Losenici: *huzený* maso), *hucho, huši* (částečně v Dobroutově, Záborné, Janovicích; jinde jen: *ucho, uši*), *hulica* nebo *hulice* (v Dobroutově, Záborné, Janovicích, Věžničce; jinde *ulica* nebo *ulice*), *hulička* (M. Losenice), *huzel* (všude), *houl* (v Dobroutově, Záborné, Janovicích, V. Losenici; jinde: *oul*).

2. *h* se *vysouvá:*

a) ve slovech: *korouvička* (t. j. korouhvička), *zarada* (t. j. zahrada), *hele!* (t. j. hlehle);

b) v náměstkách: *tenle, tale, tole* — a ve příslovcích: *tamle* nebo *támle, takle, tule, tadyle.*

Poznámka. Mnozí lidé v Záborné a Janovicích říkají: *tahle, tohle, tyhle, tuhle;* gen. j. č. tohohle, týhle; dat. j. č. tomuhle, týhle.

3. *h* se *odsouvá:*

a) na konci slova ve slově *Pámbu;*

b) na začátku slova:

α) před *ř: řbet, řeblo, řeben, řebínek,* to víno *řeje, řibě, řiva, řmí, řmot*; —

β) ve slovech: *vězda, vězdička, loh* (t. j. hloh), *lohovej, Ronov* (= Hronov), *ranice* (= hranice; toto slovo slyšel jsem jen v Pořežíně: Tam na vrchu sou losenský *ranice*; selnica de jen k losenskejm *ranicím*).

c) prostřed slov, vzniklých složením ze slov uvedených: Nechte se mně *vořát; vořál* sem se; voda je už *vořátá; pořbetník; zařmělo.* — Ale v Janovicích jsem slyšel: *vohřál* sem se.

Poznámka. V Horních Věžnicích někteří starší lidé odsouvají *h* také před *r*, říkajíce: *rabat, rábě, rabice, rách, romada, rotek.* Tak pravil jeden soused: »Vem *rábě*, budem to *rabat* na *romadu*« — V Brzkově a Dobroutově mi pravili, že se tak mluví v H. Věžnicích všeobecně. To snad bývalo dříve; nyní mluví tak jen několik starších lidí.

4. *h* se změnilo v *f* ve slovech: *lefko* (Jablonná, Volešná), *vlfko* (Nížkov);

5. *h* se mění v *ch:*

a) na konci slov, začíná-li následující slovo též věty temnou souhláskou, na př.: *Lech* sem si pot strom. *Nemoch* sem k vám přijit;

b) na konci slov, kterými se končí věta, na př.: Von se jim vyhejbal a *nemoch;*

c) po *s:* *Schoď* sena! (t. j. shoď). Fšecko sem *scháděl* (t. j. scházel). Tak ho chtěli *schladit* (t. j. shladit) ze světa. *Schořela* (t. j. shořela) tam chalupa;

d) ve slovech: *buchví* (t. j. Bůh ví), *chlejsta* nebo *chlísta, chmátnout, nachmátnout, ratchouz, lechkej, lechko* (častěji než *lefko*).

ch.

1. *ch* je *vsuto* ve slově *voschápnout se* (t. j. osápnouti se), na př.: Von se na ně *voscháp* (Dobroutov).

2. *ch* se změnilo v *k* ve slovech: *kolera, skovat* (t. j. schovati), *křadnout* (t. j. chřadnouti; Záborná); *křástí* (sazenice zelné, Jablonná), *křástky* (totéž, Záborná), *křastiny* (t. j. chřastiny; tamž).

3. *ch* se *přisulo* ku předponě *pra: prachnic, prachdědoušek.* — Předpona *prach* se často odděluje od slova, na př.: To byl *prach* můj dědoušek (Rosička). *Prach* to bylo nepatrný (Rosička).

4. *ch* se vysulo ve slově *nešt.*

5. Za *ch* je *s* ve tvaru *scete,* kterého užívají někteří starší lidé v Poděšíně.

Souhlásky z, s, c.

z.

1. *z* se změnilo v *j* ve slově *jřídnout,* na př.: leny jřídly (Poděšín);

2. *z* se změnilo v *š* ve slovech *šíšeň* a *steška* (místo *stežka* = stezka);

3. *z* se změnilo v *d* ve slově: *Medřič* (t. j. Meziříčí), *medřickej.*

4. *z* mění se v s:

a) před temnými souhláskami, na př.: *stráta, stratit, skazit, splesnivět; bes* tebe, *skrs* tebe; *rostlouct, roskázat, rospárat;*

b) ve slovech: *sejit* (t. j. vzejíti) a *sepnout se* (t. j. vzepnouti se).

5. *z* se *vysouvá* před sykavkami *s, š,* na př.: zvostala *besebe* (t. j. bez sebe); *rosekat* (t. j. rozsekati), *rosívat* t. j. rozsívati), *roščípat* (t. j. rozštípati),

rošplíchat (t. j. rozšplíchati). — V tomto případě bezpochyby *z* se změnilo v *s* (před *š* v *š*), načež *ss* nebo *šš* splynulo v jednoduché *s* nebo *š*: z *bez sebe, rozšplíchat* vzniklo: *bessebe, rosšplíchat — roššplíchat* a z toho: *besebe, rošplíchat.*

S.

1. *s* se předsulo ve slovech: *střešně, střída* (Jablonná).

2. *s* se *vysouvá:*

a) ve slově *mněskej* (t. j. městský);

b) před *s* a *š;* na př.: *pře* střechu (t. j. přes střechu), *pře* sebe (t. j. přes sebe), *pře* šćít, *pře* šedesát let.

3. *s* se *odsulo* ve slovech: *křenko* (t. j. střenka), *křítek* (Záborná), *křivan* (Záborná, Dobroutov), *Křivánek* (tamž), *třapec.*

4. *s* je nahrazeno souhláskou *c:*

a) ve slovech: *cakra, kapca;*

b) v koncovce přídavných jmen *-skej* v těchto přídavných jménech: *borckej* mlejn, *Dvorckej, záborckej, polckej, uherckej, renckej, myslifckej, Vondřejcká* hromada (t. j. hromada na sv. Ondřeje).

c) v příslovci *ouctně* (= ústně, Záborná).

5. *s* se změnilo v š ve slovech: *šáhnout, škaroupka* (Záborná, Poděšín), *škořápka* (M. Losenice), *škarpa, poškvrna, šlupka* (Poděšín, M. Losenice), *šupka* (t. j. slupka; Dobroutov), *šmytec, špekulant.*

6. Předložka *s* (původní nebo vzniklá z předložky *z*) mění se v š před *č,* na př.: *Š* čím zaplatíme? (Brzkov). Jeli zme *š* čeledínem na pole (Poděšín). Co je šeptem, to je *š* čertem (V. Losenice).

7. *s* změnilo se v *z:*

a) ve slově *zdrava* (t. j. strava) a v 1. os. mn. č. *zme,* na př.: Mněli *zme* pacholka (Špinov). — Tvar *zme* slyšel jsem ve Věžničce, v Poděšíně, Hrbově, Záborné, Janovicích, Dobroutově. Špinově, Volešné a Nových Dvorech; jinde jsem slyšel vyslovovati: *sme.*

Vedle tvaru *zme* praví se v uvedených vesnicích také *sme.* V Janovicích týž stařeček říkal někdy: *zme* a někdy: *sme,* na př.: *Dyzme* (t. j. dyž zme) tam přišli, šli *zme* do patálije. — Tam *sme* byli vopilí fšecky. — Chodili *zme* pro maso g řezníkom. Byli *sme* vod jedný kumpanyje.

b) Předložka *s* mění se v *z* před jasnými souhláskami a před *l, r, m, n,* na př.: *z* bratrem, *z* dědou, *z* hochem, *z* volma, *z* legrutou, *z* ramena, *z* matičkou, *z* nevčstou.

Výjimka: *s* ním, *s* ňou nebo *s* ní, *s* náma, *s* váma, *s* něma nebo *s* nima.

c) Předložka *se* změnila se v *ze* (i ve složeninách), na př.: spadl *ze* stroma, *ze* sestrou, *ze* ženou; von se *ze* stromem svalil; vlk mně *zežere.*

Výjimka: *se* mnou.

d) Ve předložce *přes* mění se koncové *s* v *z* před jasnými souhláskami a před *l, r, m, n*, na př.: *přez* Boudalov, *přez* Dobroutov, *přez* Hrbov, *přez* Věžničku, *přez* louku, *přez* rok, *přez* most, *přez* noc.

c.

1. Za spis. *c* je *s* v číslovkách: *jedenást, dvanást* a t. d.

2. Za dialektické *c* je *č* ve příslovci *dyčky* (t. j. vždy; Záborná, Volešná).

3. Skupina *c* + *s* splývá v *c*: *nice* (t. j. nic se) ho nechytlo (Záborná).

Souhlásky ž, š, č.

ž.

1. *ž* se *odsulo* ve slovech: *dycky, dyt.*

2. *ž* se změnilo v *ř* ve slovech: *drůbeř* (V. Losenice, Hrbov, Záborná), *krádeř* (tamž), *mládeř* (tamž), *Střiteř*, (tamž).

3. *ž* se mění v *š* před temnými souhláskami: *nebožka, uš* to vím, *aš* se vrátím, *uš* su tady, *uš* sme doma, *dyš* přišel, *dyš* šel, *dyš* sem se vrátil, *dyš* se napil, *dyš* sme tam přišli.

4. *ž* před *š* v rychlé, nenucené mluvě se vysouvá, na př. *Dy* šli dom, potkali myslifca (t. j. dyž šli . . .). — *ž* se napřed změnilo v *š*, a *šš* splynulo v *š*.

5. *ž* před *s* v ústech mnohých lidí mění se v *s*, na př.: *as* se vrátím, *us* su tady, *us* sme doma, *dys* sem se vrátil, *dys* se napil, *dys* sme tam přišli. — *ž* se napřed změnilo v *š* a toto v *s*.

V rychlé, nenucené mluvě pak *ss* v ústech mnohých lidí splývá v *s*, na př.: *dysem* se vrátil, *dysme* tam přišli (t. j. dyž sem se vrátil, dyž sme tam přišli).

6. V Janovicích jsem slyšel změniti *ž* před *s* v *j*: Tak nám bylo zima, *aj* sme (t. vojáci) utíkali do mněsta = až sme . . .

7. Skupina *žš* splývá v *š*: *uši* (t. j. užší), *niši* (t. j. nižší). — *ž* se napřed změnilo v *š* a *šš* se zjednodušilo v *š*.

8. Skupina *žs* splývá v *s*: To je *boská* (t. j. božská) pravda (Záborná).

9. Skupina *žz* splývá v *z*, na př.: *Dyzme* (= dyž zme) tam přišli, šli zme do patálije (Janovice).

š.

1. *š* se *vysulo* ve slově *renčák* (Dobroutov).

2. Za spis. *š* je *s* ve slově *skřábat* (t. j. škrábati; Záborná).

3. Za spis. *š* je *č* ve slovech: *lepči, počta.*

4. Za spis. *š* je *ch* ve slově *brachňa* (t. j. brašna).

5. Skupina *šs* v témž slově splývá v *s:* Chódil do *biteskejch* (t. j. bitešskejch) lesu (Janovice).

Poznámka. Končí-li slovo souhláskou *š* a začíná-li následující slovo souhláskou *s*, zůstává obyčejně koncové *š* předcházejícího slova nezměněno, na př.: *Učíš* se dobře? *Uhodíš* se! *Pudeš* sem?

Někdy se v takovém případě mění *š* v *j*; tak jsem slyšel v Brzkově: *Spomenej* si na to (t. j. vzpomeneš si na to)? V Janovicích: Kam pak *pudej* zás? *Dovezej* se až dom. Ty *sej* (t. j. seš) zlej! *Vemej* (t. j. vezmeš) si to?

6. Za skupinu spisovnou *šť* je větším dílem skupina *šč*, jak bylo vyloženo výše.

č.

1. *č* se změnilo v *š* v číslovce *štyří*, *štyry*, *štvrtej* a v jejich odvozeninách;

2. *č* se změnilo v *t* ve slově *šmytec*.

Skupina *čc* splývá obyčejně v *c*, na př.: v *Rosice* (t. j. Rosičce), ve *Vežnice* (t. j. Věžničce); stál sem na *pryce* (t. j. pryčce); dej tý *žebrace* (t. j. žebračce) chleba; tesař f *sednice* (t. j. sedničce) se udusil. — V Janovicích slyšel jsem tvar: *děvejce* (t. j. děvečce): Řekni *děvejce*, ať přide dom.

4. Skupina *čs* splývá v *c*, na př.: *rosickej* (t. j. rosičskej), *uce* (t. j. uč se, V. Losenice). — Tato změna děje se též ve příslovci *proč*, následuje-li po něm zvratná náměstka nebo tvary slovesné: *sem*, *si*, *sme*, *ste*, *sou*, na př.: Povím jim, *procem* nebyl vojákem (t. j. proč sem . . .; Janovice). Já sem se ho ptala, *proce* nechal tak stlouct (Dobroutov).

Souhláska j.

1. *j* se *odsouvá* na začátku slova:

a) Ve slovech: *esli*, *esi* (vedle toho také se říká: *jesli*; Volešná, Hrbov, Janovice), *jesi* (Záborná), *ešče* (všeobecně), *už*.

b) před *i*: 1. Ve slovech: *inej*, *inam*, *indy* nebo *indá*, *ináč*, *inší*, *istej* (Záborná, Janovice, Dobroutov, Věžnička, Hrbov, Špinov), *istotná* pravda (Věžnička), *iva* (Dobroutov), *Íra* (t. j. Jíra; Janovice): — V Janovicích a ve Volešné slyšel jsem vyslovovati: Ihlav, Ihlavec (vedle: *Jihlav*, *Jihlavec*).

Mnozí lidé v různých vesnicích říkají *ít* nebo *ít* místo *jít* nebo *jít*, na př.: Lidi se báli v noci tam tady *ít* (Špinov).

V ostatních vesnicích *j* před *i* v uvedených slovech z pravidla se neodsouvá, na př.: *jinej*, *jistej*, *jistě*, *jistotnej*, to je *jistojistá* věc (Poděšín); *jináč* (Rosička). Ale důsledně se to neděje. Některý člověk v některém z uvedených slov odsouvá *j*, v jiném slově zase neodsouvá; na př. ve V. Losenici jsem slyšel říkati: *istej*, ale: *jistotná* pravda, *jinej*; v M. Losenici: *iva*, ale: *jinej*; v D. Sázavě: *istej*, ale: *jinej*. 2. V genitivě *ich* ve rčení: prosím *ich*. — Ale také je slyšeti: prosím *jich*.

c) Ve slovech: *du*, *deš* a t. d.; *meno*, *menovat*; *su* (*sem*), *seš*, *sme* (*sme*), *ste*, *sou*.

2. *j* se *vysouvá* ve slovech: *čarodeník* nebo *čarodenik*, *čarodenica* nebo *čarodenice*, *přidu* (ale v H. Věžnicích: *přídu*), *pučit* (t j. půjčit), *vypučit*, *pudu* (t. j. půjdu).

3. *j* se předsulo ve slově *jalmara* (v M. Losenici: *jarmara*).

4. *j* se změnilo v *ď* ve slově *ďama* (t. j. jáma), *ďamička*.

5. *j* zůstává:

a) ve mn. č. podst. jmen vzoru *kuře* po *b*: *říbjata* (Dobroutov, Janovice, H. Věžnice), *říbjata* (Záborná, Poděšín a j.);

b) v partic. min. čin. a trpném sloves složených se slovesem *pnouti* (skoro ve všech vesnicích): Má *sepjatý* ruce. Kůň se *sepjal* (H. Věžnice). Ve Volešné slyšel jsem vysloviti: *říbata*, v Rosičce: *hrabata*.

Přesmyk.

1. Přesmykly se souhlásky ve slovech: *klofník* (t. j. knoflík; Záborná, M. Losenice), *kramle* (z něm. Klammer), *marjánka*, *prosecí* (t. j. procesí), *toral* (V. Losenice), *žlica* nebo *žlice* (ve V. Losenici: *žica* nebo *žice*).

2. Přesmyk *měkkosti* jeví se ve slově *skřítbat* (t. j. škrábat; Záborná). Vedle *skřábat* říkají častěji *škrábat*.

Stahování.

Vynecháním jedné slabiky stáhla se tato slova: *cák* (z: *co pak*), *dál*, *a*, *o*, *i* (z: *dějal* nebo spíše *dělal*), *dobrýtro*, *hovňál* (z: *hovnivál*), *ňákej*, *ňák*, *ňáko* (z: nějakej, nějak, nějako).

Místo *Bohdalov* (městečko na Moravě nedaleko hranic českých) říká se *Boudalov* (Janovice, Záborná, Sirákov). Tvar: Boudalov vznikl stažením z tvaru: *Bohudalov*, z něhož vysutím samohlásky *u* vznikl druhý tvar: *Bohdalov*.

Stahování slov.

Místo názvů: *Velká Losence*, *Malá Losence* (nebo *V.*, *M. Losenca*) říká lid v těchto vesnicích často: *Velosence* (*Velosenca*), *Malosence* (*Malosenca*); příslušná příd. jména zní: *velosenskej*, *malosenskej*.

II. Tvary.*)

A. Skloňování.

a) *Jména podstatná.*

Vzor holub, dub.

Jednotné číslo.

Genitiv. Některá podstatná jména neživotná, která ve spisovném jazyku mají koncovku *-u*, mají koncovku *-a*, na př.: Stál sem u *stroma*

*) Uvádějí se z pravidla jen ty tvary, které se odchylují od jazyka spisovného.

(Záborná). Pacholík spadl z *voza* (Dobroutov). Z *nosa* mu tekla krev (Horní Věžnice). Seděli vokolo *stola* (Poděšín). Zavázala sem si nohu do *šátečka* (Dobroutov).

Někteří lidé však říkají genitiv o koncovce *u-* ve slovech, ve kterých jiní lidé v též nebo v jiné vesnici užívají koncovky *-a*, na př.: Vypili sme půl *sudu* piva (Záborná). Ze *suda* se uďál pes (Horní Sázava). Zavinu do *šátku* nůž (Brzkov). Svázala sem si to do *šátka* (Dobroutov). U *stropu* byla díra (Brzkov). U *stropa* tý ďouře řikaji luft (Janovice). Strom bez *vršku* (Nížkov). Vylezl do *vrška* (Brzkov). Dal jim *sejru* (Rosička). Dejte mně *sejra!* (Poděšín). Vlezl do *dubu* (Brzkov). Dyš spadne z *duba*, musí si votpočnout (Poděšín).

Někdy týž člověk užívá v témž slově i koncovky *-a* i koncovky *-u*, na př.: Hnali se vot *stola*. — Vokolo *stolu* si porád povidali (Poděšín).

Někdy týž člověk řekne v jednom jméně neživotném koncovku *-a* a v jiném jméně neživotném koncovku *-u*, na př.: Vylezl do *vrška*. — Zavinu nůž do *šátku* (Brzkov).

Jména *látková* a *hromadná* mají koncovku *-u*, na př.: Napadlo moc *sněhu* (Dobroutov). Míval sem dvacet centů *lenu* (Rosička). Namlátil sem pět mír *hrachu* (Poděšín). Kup kilo *cugru* (Záborná). Platilo se jim vot *sáhu* (Dobroutov). Kradli nám dříví z *rázu* (t. j. z hranice, Dobroutov).

Ve jménech *místních* slyšel jsem tyto genitivy na *-u*: do *Krucemburku* (Horní Sázava); do *Rumburku* (Věžnička; týž stařeček řekl po druhé: do *Rumburka*); do *Pestu*, u *Petrvardajnu*, z *Rábu* (Hrbov); z Německýho *Brodu* (všude).

Poznámka. Podstatná jména na *-l*, která ve spisovném jazyku se skloňují podle vzoru *dub*, skloňují se v podřečí polenském podle vzoru *meč*, majíce v genitivě buď nepřehlasovanou koncovku *-a*, buď přehlasovanou koncovku *-e* (tato koncovka vyskytuje se častěji než koncovka *-a*). Jsou to slova: *kotel* (gen. *kotla* nebo *kotle*), *popel* (*popela* nebo *popele*), *oumysel* (*oumysla* nebo *oumysle*), *smysel* (*smysla* nebo *smysle*), *vejmysel* (*vejmysla* nebo *vejmysle*), *špitál* (*špitála* nebo *špitále*), na př.: Chodila sem beze *smysla* (Dobroutov). Do toho *popela* spadl (Záborná). Chodil sem beze *smysle* (Sirákov). Vytáhli zme maso s *kotla* (Věžnička). Dali cosi do *kotle* (Poděšín). Šla sem do *špitála* (Dobroutov). A já sem přišel do *špitála* (Hrbov). Právě vyšel ze *špitále* (Nížkov). Šli na dříví do *Špitále* (do lesa u Janovic; Janovice). Vzal dvá muži a vedli mně do *špitále* (Janovice).

Tvarů na *-a* užívají z pravidla lidé starší a méně »pokročilí«. Ve většině vesnic užívá se výhradně genitivů na *-e*.

Dativ. Podstatná jména životná mají vždy koncovku *-ovi*, na př.: Nevěřte tomu *člověkovi!* (Nížkov). Dej to *psovi!* (H. Věžnice).

Koncovku *-u* mají jen tato jména životná: *Bůh, Kristus Pán, Duch svatý*, pak jména *svatých* a jméno *pán*, jest-li přívlastkem (jako ve spisovném jazyku).

Lokal. Jména životná mají vždy koncovku *-ovi*, na př.: Vypravovávali vo tom *psovi* (Záborná).

Ta jména životná, která mají v dativě koncovku *-u*, mají též v lokale koncovku *-u*.

Jména podstatná na *l, s, z* mají v lokale koncovku *-i*, na př.: Vařili něco *f kotli* (Poděšín). Dneska sem byl *f kostcli* (Nížkov). Pívo je už na *stoli* (Poděšín). Byla sem ve *špitáli* (Dobroutov). Poznal sem ho po *hlasi* (Janovice). Po *časi* spomene si člověk na fšelisco (Záborná). Byl sem dneska f Polný na *funusi* (Záborná). V jednom *kusi* byl na vojně (Nové Dvory). Zbírala sem v *lesi* součky (Dobroutov). Vypili zme po *másí* (Poděšín). Mněřili mně na *ratchouzi* (Janovice). F *šosi* mněl kus kolomaže (H. Sázava). Husy sou ve *vofsi* (Nížkov). Seděl sem na *vozi* (Nížkov).

Jména *čas* a *stůl* mají v lokale též koncovku *-e*, na př.: Po ňákým *čase* vrátil se dom (Záborná). Na *stole* je plno mouch (Brzkov).

Množné číslo.

Nominativ. Jména životná mají velmi často koncovku *-í*, na př. *bratří* (Brzkov, Dobroutov), *hoší* (všude), *kamarádí* (Brzkov), *kluci* (skoro všude), *myslifcí* (Brzkov), *sousedí* (Brzkov, Hrbov), *syní* (Brzkov), *vojácí* (Brzkov, Záborná, Poděšín, H. Sázava), *Češí* (Janovice), *Uhří* (Janovice), *Francouzí* (Špinov).

V Brzkově slyšel jsem od jednoho souseda vyslovovati v nominativě mn. č. koncovku *-í* vždy, když před podstatným jménem bylo přídavné jméno, nějaká náměstka mající v nominativě mn. č. koncovku *-ý* nebo číslovka, na př.: To byli *dobrý chlapí*. To by byli *sami mrzácí*. Přišli ke mně *dvá sedlácí*, nechcu je menovat. Uš tady byli *tří žebrácí*. — Rovněž říkal: Vy ste *hodný chlapcí!* To sou *zlý lidí!*

Sice říkal: *Sedláci* ke mně málo chodí. Tyle *žebráci* nás voptěžujou. *Chlapi* se řechtali. *Lidi* to dobře ví. *Chlapci* jí nedají pokoj.

V podstatných jménech výše uvedených je vedle koncovky *-í* slyšeti též koncovku *-i*, na př.: To sou mý *bratři* (Polná). *Sousedi* se u něho schádí (Nížkov). *Syni* si ho nefšimaji (Nížkov). K nám taky přišli *vojáci* (Brzkov). *Kluci* laubírský! (Věžnička). — V tomto případě není ani shody ani důslednosti; někdo říká: *vojáci, sedláci, Češi, Francouzi, Uhři, sousedi* a t. d. a jiný zase: *vojácí, sedlácí, Češí, Francouzí, Uhří, sousedí* a t. d.

Jméno *hoch* má v nominativě mn. č. vždy a všude koncovku *-í*: *hoší*.

Koncovka *a-* v nom. akk. mn. č. je ve slovech: *Hájka* (lesíky u Volešné) a *Vrša*, lok. *na Vrších* (pole u Volešné).

Koncovku *-ové* slyšel jsem v těchto větách: Nejni vo to, *pánové* (Rosička). Ty pekelný *duchové* vrazili do dveří (Rosička). Ptal se, gdo bude komendýrovat, jestli jeho *jenerálové* nebo ruský (Hrbov).

Koncovku *-e* v nom. mn. č. slyšel jsem ve slovech *přátele, anděle* (Záborná): *Přátele* se vo něj nestarali. *Anděle* spívaji.

Jména *kapr* a *struh* (= pstruh) mají nominativ mn. č. *kapry, struhy;* na př.: To sou pěkný *kapry;* to sou pěkný *struhy* (Malá a Velká Losenice). Rovněž se říká: To sou pěkný *koníčky!* (Velká Losenice). Ty *ftáčky* pěkně spívají (V. Losenice).

Neživotná jména na *l, s, z* mají často koncovku *-e* (rovněž i v akkusativě), na př.: To bejvaly *bále!* (V. Losenice). Každej den vaříme dva *kotle* brambor (Nížkov). Dáme ty *stole* k sobě (Nížkov). To bejvaly zlý *čase!* (Záborná). Rostrch košilu na dva *kuse* (Záborná). U Račína sou velký *lese* (Janovice). Prve si koupil hospockej tři *máse* kořalky na tejden (Podděšín). Letos se *vofse* urodily (Dobroutov, Věžnička, Záborná, Janovice a jinde). F polenským kosteli sou pěkný *vobraze* (Zaborná). Naložili na dva *voze* dříví (Záborná).

Poznámka. Ve jménech na *s* a *z* mnozí lidé v různých vesnicích užívají nominativu mn. č. o koncovce *-y* na př.: Tam sou velký *lesy* (Záborná). Voli zvihli *vocasy* (Záborná). Naložil sem to na dva *vozy* (Nížkov).

Zvláště často je slyšeti tvary: *časy, vofsy* (častěji než: *čase, vofse*) na př.: Sou to zlý *časy* s tejma kravma! (Podděšín). *Vofsy* se letos urodily (všude).

Genitiv má zpravidla koncovku *-u*. Někteří lidé v různých vesnicích vyslovují sice *-ů*, ale nevyslovují koncovku *-ů* tak dlouze, jak se děje v jazyku spisovném. Mnohdy je těžko rozeznati, vyslovuje-li mluvící osoba *ú* či *u*.

Starý genitiv bez koncovky *-ů* zachoval se v názvu pole »U hájek« (Volešná).

Jméno *hoch* má obyčejně genitiv mn. č. *hošů*, velmi zřídka *hochů* (tak říkají jen lidé »pokročilí«).

Jméno *kluk* má vedle genitivu *kluků* též genitiv *kluců* (M. Losenice).

Dativ má koncovky *-om, -um* a *-ům*. Někteří lidé vyslovují *ům*, ale nevyslovují *ů* tak dlouze, jak se děje ve spisovném jazyku. Mnohdy je těžko rozeznati, vyslovuje-li mluvící osoba *ům* či *um*.

Dativ na *-om* je slyšeti v Janovicích, Skrejšově, Hrbově, Sirákově, Rosičce, Záborné, Dobroutově a Věžničce. V těchto vesnicích však říká se též dativ na *-um* nebo *-ům*. Ale důsledně se těchto koncovek neužívá; týž člověk řekne někdy dativ na *-om* a někdy dativ na *um* nebo *ům*. Jen v Dobroutově nalezl jsem dva staré lidi a v Janovicích jednoho stařečka, kteří užívali důsledně dativu na *-om*. Příklady: Ve Věžničce pravil týž stařeček: Přijel jsem g boleslavskejm *lesom* Povidal sem to *oficírom*. Šel sem ke svejm *koňum*. — V Hrbově týž stařeček řekl: Votpověděl sem: Co dáme *koňom?* Vostatním *oficírum* to votpouščím. — V Sirákově pravil jeden rolník: Toho starostu (t. uhořelého) podal jeho *přátelom* — ale hned se opravil: jeho *přátelum*. — V Rosičce pravil týž stařeček: *Služebníkom* nahánělo. Ke fšem *čertom!* Hospodáři dali *vytejkačům* jest a pít. Muselo se jet aš k *Sopotům*. Museli dávat vejmněnek *rodičům*. —

V Záborné pravil jeden rolník. Dej *koňom* vofsa! A jeden výměnkář řekl: Dřívejc museli robotovat *pánum*.

Dativ na *-um* nebo *-ům* je pravidlem ve vesnicích: v Hrbově, H. Věžnicích, Brzkově, Jablonné, Volešné, Špinově, Bukové, Nížkově, Nových Dvorech, Sázavě, V. a M. Losenici a v Polné. Avšak *příjmení* mají ve mnohých z těchto vesnic jen koncovku *-om*, na př.: Pudu g *Dočekalom*, k *Stejskalom* (Špinov). Pudu k *Staňkom*, k *Tichom* (n. j. č. Tichej) (Volešná). Šel sem g *Beranom*, k *Paulom* (Horní Věžnice); k *Prchalom*, k *Markom* (Brzkov); g *Zikmundom* (Nížkov); pudu k *Laškom*, g *Dvořákom*, g *Brabcom*, ke *Klusáčkom* (Hrbov). Pudu k *Pospíchalom* (Nové Dvory). — Ve vesnicích, kde jsou koncovky *-om* a *-um* nebo *-ům* vedle sebe, mají příjmení vždy koncovku *-om*, na př.: Dou k *Novákom*, g *Beranom* (Věžnička). Pudeme g *Halíkom*, g *Holubom*, ke *Stejskalom* (Záborná). Pudem g *Bílkom*, ke *Klementom*, ke *Kopeckom* (Janovice). Pudem ke *Chvátalom*, k *Pospíchalom* (Poděšín). Pudem k *Šerychom* (Sirákov). Pošlu k *Laškom* (Hrbov).

V Jablonné, Horní a Dolní Sázavě, Pořežíně, Velké a Malé Losenici mají příjmení koncovku *-um* nebo *-ům*, na př.: ke *Kopeckum*, k *Veselum*, ke *Ščasnum*, g *Dajčum*, ke *Svobodum*, k *Mrázkum* nebo: ke *Kopeckům* a t. d.

Jméno *bratr* má vedle tvarů *bratrom*, *bratrum*, *bratrům* též tvar *bratřím* (Brzkov).

Jméno *hoch* má tvary *hošom*, *hošum*, *hošům*, velmi zřídka *hochům* (tak mluví jen lidé »pokročilí«). — V Nových Dvorech říká se častěji *hoším* než *hošum*.

Jméno *kluk* má vedle tvarů *klukum*, *klukům* též tvar *klucům* (v Malé Losenici).

Akkusativ jmen životných nahrazuje se všude a vždy nominativem, na př.: Ty rodiče mněli *tří syní* (Brzkov). Mněla sem tří *doktoři* f Polný (Dobroutov). Na *vojáci* háděli cihle (Věžnička). Já sem křičel na *pionýři* (Hrbov). Nazval sem si *kamarádi* (Poděšín). Vzal *dvá muži* a vedli mně do špitále (Janovice).

Lokal má koncovky *-ích*, *-ech* a *ách*.

Koncovku *-ích* mají životná na *ch* a *k* a z neživotných jméno *les*, na př.: F tejch *hoších* (nebo *klucích*) nejni nic dobrýho (Poděšín). V *lesích* u Boleslavi bejvalo moc zbujníku (Věžnička).

Jméno *bratr* a *čas* mají koncovky *-ech* a *-ích*, na př.: Budu jim vypravovat vo dvouch *bratřích* (Brzkov). Vo svejch *bratrech* ani se nezmiňuje (Záborná). Povím jim něco vo starejch *časích* (H. Sázava, V. Losenice, Nové Dvory). Budu jim teda vypravovat vo starejch *časech* (Rosička, Záborná).

Koncovku *-ách* mají neživotná na *h*, *ch*, *k*, na př.: Dobroutof stóji na dvouch *břehách* (Janovice). Lidi se skovávali v *lochách* (Záborná). F tejch *leskách* (nom. j. č. lesek = lesík) bejvá moc zajcu (Záborná). Byl sem dneska v *Hájkách* (Volešná).

Ostatní jména mají koncovku *-ech*. Ale mnohá jména neživotná, která ve spisovném jazyku mají koncovku *-ích, ech,* mají vedle nich též koncovku *-ách,* na př.: Chodí po *domách* (Dobroutov). Letos bylo moc housenek na *stromách* (Záborná). Ve vobouch *pivovárách* se vaří (Věžnička). F *klášterách* bejvalo moc kněžů (Záborná). Vezli peřiny na dvouch *vozách* (Poděšín). — Vedle toho se říká: po *domech,* na *stromech,* na *vozech.*

Týž člověk v témž slově řekne někdy lokal na *-ech* a někdy lokal na *-ách,* »jak se mu jazyk v hubě vobrátí« (jak se vyjádřil jeden rolník v Sirákově), na př.: Na *stromech* je letos ouroda. Žaby škrkaji na *stromách,* bude pršet (Špinov).

Instrumental má koncovku *-ama,* na př.: Sekli sme š *čeledínama* votavu (Sirákov). Střelil do toho *zajčákama* (Poděšín).

Instr. s koncovkou *-y* slyšel jsem ve rčení: za *ploty* (V. Losenice).

Jméno *bratr* má vedle tvaru *bratrama* též tvar *bratřima,* na př.: Zešel sem se z *bratřima* (Brzkov).

Jméno *hoch* má instrumentál *hošma* (všude); vedle tohoto obyčejného tvaru vyskytují se také tvary *hošíma* (Brzkov) a *hošama* (M. Losenice), na př.: Hrá si z *hošma* (Záborná). Neběhej za *hošíma!* (Brzkov). Běhá celej den z *hošama* (M. Losenice).

Jméno *les* má vedle obyčejného tvaru *lesama* též tvar *lesíma,* na př.: Pot tejma *lesíma* je vesnice (Věžnička).

Jméno *pár* má všude a vždy instrumental *párma,* na př.: Tam sme bydleli s třema *párma* volma (Horní Sázava).

Jméno *vůl* má všude a vždy instrumental *volma,* na př.: Sáh dříví se vozil ze štyrma *volma* (Dobroutov). Otec za něma jel z *volma* (Záborná).

Příjmení mají z pravidla instrumental na *-ovy,* na př.: za *Dočekalovy* (Dobroutov, Špinov); za *Halíkovy* (Záborná); za *Beranovy* (Věžnička a H. Věžnice); za *Blaškovy* (Poděšín); za *Markovy,* za *Prchalovy* (Brzkov). — Jen v Nových Dvorech slyšel jsem instr. s koncovkou *-ovejma:* Pásl sem za *Pospíchalovejma.*

Poznámka. Místo slova: *brambor* (které jsem slyšel ve V. Losenici a N. Dvorech) říká se obyčejně *bramboro,* řidšeji *bramboro;* v Záborné, Hrbově a Janovicích z pravidla *brambola,* mn. č. *brambole.* Má tedy množné číslo tyto tvary: Nom. *brambory* (v Záborné, Hrbově a Janovicích *brambole*), gen. *brambor* (*brambol*), dat. *bramborám* (*brambolám*), lok. *bramborách* (*brambolách*), instr. *bramborama* (*brambolama*).

V Záborné vedle slova *brambola,* mn. č. *brambole* říkají též: *bambula,* mn. č. *bambule.*

Vzor muž, meč.

Jednotné číslo.

Genitiv (a akkusativ jmen životných) má koncovku *-a* nebo koncovku *-e.*

V Horních Věžnicích, Brzkově, Jablonné a Malé Losenici mají koncovku *-a* slova *kůň* a *zloděj*, na př.: Vyveď *koňa*. Zapřáhni *koňa*. Spad s *koňa*. Chytli *zloděja*. — Častěji však je v těchto vesnicích slyšeti tvary *koně*, *zloděje*.

Ostatní podstatná jména tohoto vzoru mají v těchto vesnicích zpravidla koncovku *-e*, na př.: Dou vokolo toho *kříže!* (Horní Věžnice, Brzkov). Byl sem u *kováře* (Brzkov). Prosila *múže*, aby jí to votpustil (Brzkov) Vyplašil sem *zajce* (M. Losenice). Mám dost *hnoje* (Jablonná).

Zřídka je slyšeti v těchto vesnicích koncovku *-a* v některém jiném podstatném jméně tohoto vzoru, na př.: Vytách s *pytla* maso (Brzkov).

V ostatních vesnicích má genitiv (akkusativ) koncovku *-a* i v jiných podstatných jménech tohoto vzoru. Zhusta je slyšeti koncovku *-a* v Záborné, Hrbově, Dobroutově, Janovicích, Skrejšově, Poděšíně, Sirákově a Rosičce (častěji než koncovku *-e*); ne tak často jako v uvedených vesnicích je slyšeti koncovku *-a* ve Věžničce, Bukové, Špinově, Nížkově, Volešné, Sázavě Horní a Dolní, Nových Dvorech, Pořežíně, Velké Losenici.

V Malé Losenici jen nejstarší lidé užívají genitivu a akkusativu s koncovkou *-a* ve slovech *kůň* a *zloděj*, na př.: Zapřáhni *koňa*, chytli sme *zloděja*. V Horní a Dolní Sázavě, kde jest obyvatelstvo většinou evangelické, a v Nížkově, nejpokročilejší vesnici na Polensku, je zřídka slyšeti genitiv (akk.) s koncovkou *-a*, nejčastěji u slov *kůň* a *zloděj*.

Genitivu (akkusativu) s koncovkou *-e* užívají z pravidla lidé mladší, lidé, kteří byli ve světě, a lidé, kteří čtou knihy nebo noviny. Ale někdy se podřeknou a vysloví genitiv (akk.) s koncovkou *-a*. Naopak lidé, kteří užívají z pravidla genitivu (akk.) s koncovkou *-a*, vysloví někdy genitiv (akk.) s koncovkou *-e*. Takových lidí, kteří by důsledně říkali genitiv (akk.) s koncovkou *-a*, je málo. — Příklady: Ze Záborné: Vemou si *koláča!* Najman je hned s *kraja*. Pojte se podívat do našeho *pokoja*. Byď sticha, ten pán tě strčí do *koša!* Přišlo psaní na *kováře*. Přidu do *kanceláře*. Mám to do toho *hrnca* vylejt? Jel sem do *kopca*. Dou vokolo toho *kříže* (obecně). — Z Janovic: Pacholci se nebóji *hospodáře*. Vykuchali *srnca*. Pudou vokolo toho *kříža*. U toho *pilíře* stál trn. Vona má zlýho *múža*. Má zlýho *múže* (týž stařeček). — Z Dobroutova: Slyšela sem vo nich vot pana *učitela*. Nemám *přítela* ve fsi. — Z Poděšína: Vlej tu smetanu do *hrnca*. Na toho *zloděja* se ptáte? Starosta usoudil podle jejichho starýho *vobyčeje*. — Ze Sirákova: Vzal sem sebou *chlapce*. Zapřách sem *koňa*. — Z Bukové: Dou vokolo toho *kříža!* — Z Věžničky: Lehli si vokolo *vohňa*. Musím jim to povědět s *kraje*. Koně to do *kopce* neutáhnou. — Z Velké Losenice: Toho člověka mněla *zloděja*. Teď se lidi nebóji ani *pokušitela*. Na sobě mněl plášč, aby toho *koňa* nebylo vidět. Jednou sme nechali v lesi malýho *chlapca*. Do toho *vohňa* to daji. — Z Hrbova: Právě na svatýho *Matěja* mněli zme patáliju. Peníze se hodily do *vohňa*. Koukám se vedle *Dunaje*. — Ze Špinova: Koupím *koňa*. Jel sem s *kopca*. Nabral si brambor do *pytla*. Nespadnite do *hnoja!* Vlej to do *hrnca*. Dou vokolo

toho *kříža!* Šla k lekárníkovi, aby jí něco dal pro toho *múže.* S *kopce* to de lefko. Dou vokolo toho *kříže!* — Z Nížkova: Postav *koňa* do maštale! Střelil na *srnca* a přerazil srncovi nohu. Stratil cestou jednoho *zajica.* Tak stratil jednoho *zajice* (týž rolník). — Ve Volešné už málo lidí užívá tvarů nepřehlasovaných; 83letý stařeček Vojtěch Eliáš říkal: Byl u *šcfca;* prodal *koňa;* naber vody do *hrnca;* tam to de s *kopca;* honili *zloděja;* máme dost *hnoje;* zavolej *hospodaře.*

Ve Velké Losenici a Pořežíně říká se *koňa, učitela, zloděja,* do *pytla,* do *hrnca* — ale: stratila dobrýho *hospodáře;* pošlite pro *kněze;* dou vokolo toho *kříže!*

V Nových Dvorech slyšel jsem tvary: *koňa, učitela, schoňa, zloděja,* ale většina obyvatelstva říká: prodal sem *koně,* chytli sme *schoře, zloděje,* slyšel sem vod pana *učitele.* Všichni lidé však říkají: Gde máte *hospodáře?* Dou vokolo toho *kříže!*

V Přibyslavi slyšel jsem kněze, an v kázání dvakrát řekl: Budeme slaviti svátek svatého *Bartoloměja.*

Poznámka. Vlastní jména: *Špitál* (les u Janovic), *Liberec, Ždírec, Humpolec* a pod. mají genitivy na *-e:* chodila do *Špitále* na dříví; jeli do *Liberce,* do *Ždírce,* do *Humpolce.*

Dativ jmen životných má vždy koncovku *-ovi*: dej *koňovi* sena! — Slova: *císař pán* mají dativ: *císaři pánu:* Ať se hlásí k *císaři* pánu! (Záborná).

Dativ jmen neživotných má koncovku *-u* a koncovku *-i.* Dativu s koncovkou *-u* užívají jen ti lidé, kteří vyslovují genitiv (akk.) u pod. jmen tohoto vzoru s koncovkou *-a;* ostatní lidé užívají dativu s koncovkou *-i.* Všude tam, kde se říká dativ na *-u,* je slyšeti též dat. na *-i.* Týž člověk vysloví někdy dativ na *-u* a někdy dativ na *-i.* Mnohem častěji je slyšeti dativ: *kříži* než dativ *křížu.*

Příklady: Šel g Bezovýmu *křížu* (Záborná). Šli k tomu *kříži* (Záborná). Dou k tomu *křížu!* (Janovice). Hned skočili k *vohňu* (Věžnička). Museji jít k tomu *kříži* támle! (Věžnička). Kerá sedí vobrácená zádama k *voltáři,* ta je čarodenica (Velká Losenice). K *vohňu* se uš potom nedostanem (Hrbov). Nevedlo to g žádnýmu *koncu* (Volešná). Dou k tomu *kříži!* (Volešná, týž stařeček). Museji ít k tomu *kříži!* (Špinov). Dou k tomu *křížu!* (Špinov).

Nejčastěji je slyšeti dativ na *-u* v Janovicích, Záborné, Dobroutově, Poděšíně, Sirákově; — častěji je slyšeti koncovku *-i* než koncovku *-u* v Hrbově, Věžničce, Špinově, Volešné, Rosičce, Nížkově, Sázavě, V. Losenici; — v ostatních vesnicích slyšel jsem jen koncovku *-i.*

Vokativ, který ostatně málokdy je slyšeti, má obyčejně koncovku *-i*: Vy *hospodáři,* takovýho vosla sem neposílejte! (Rosička). *Kováři,* dej mně nový ráfy! (Záborná). Vy *taškáři* (Záborná). *Múži,* gde pak vzals tolik peněz? (Brzkov). — Zřídka slyšeti vokativ s koncovkou *-u: Stolařu,* to nejni pravda! (Sirákov). Ale *Metoděju,* to je strach! (Janovice).

Říká se obecně: pane *mynář!* pane *učitel!*

Lokál jmen neživotných má všude a vždy koncovku *-i*. I ti lidé, kteří užívají dativu s koncovkou *-u*, říkají vždy lokál s koncovkou *-i*. Příklady: Vodvezli to na *trakači* dom (Janovice). Bylo právě po *dešči* (Dobroutov). V jednom *houli* našel sem dvojku (Záborná). V dolním *konci* stal se šramot (Záborná).

Lokál jmen životných má koncovku *-ovi:* Vyžádala si na svým *ocovi*, aby jí nechal vystavět hospodu (Brzkov). Jel na *koňovi* (Brzkov). Seděl na *koňovi* (V. Losenice). — *Kůň* má též lokál *koni:* Přijel na *koni* (Hrbov).

Množné číslo.

Nominativ. Některá životná mají koncovku *-í: kněží* (všude), *muži* (všude), *chlapci* (Brzkov), *sekáčí* (Brzkov, Hrbov).

Genitiv. Slovo *kněz* má genitiv *kněžu, kněžů* a *kněží:* F klášterách bejvalo moc *kněžů* (Záborná). Na funusi bylo moc *kněžu* (Poděšín). Bylo tam šedesát *kněží* (Rosička). Slyšela to vot *kněžu* (Dobroutov).

Slovo *kůň* má genitiv *koňu, koňů* a *koní:* Má dva páry *koňu* (Záborná). Můj strejc mněl devatenást *koňů* (Horní Sázava). Má pár vranejch *koní* (Poděšín).

Slova *mandel* a *věrtel* mají všude genitivy *mandel, věrtel:* Sklidil sem třicet *mandel* žita (Záborná). Dávalo se pět *věrtel* žita (Horní Sázava).

Dativ má koncovky *-om* a *-um* nebo *-ům:* Musel dat *tesařom* dvě sta a deset zlatejch (Dobroutov). Hospodyň nesla *sekáčum* svačiny (Hrbov). Nejčky zme za votroci šelijakejm *písařum* (Nové Dvory). Můj syn přišel k *myslifcum* (Volešná). — O užívání těchto koncovek byla řeč už při vzoru *holub, dub.*

Slovo *kůň* má vedle tvarů *koňom* a *koňum* nebo *koňům* též tvar *koním* (Záborná, Horní Věžnice); na př.: Dej *koňom* sena! (Janovice, Záborná, Dobroutov). Dej *koňum!* (Hrbov, Nížkov, Špinov, Volešná, Jablonná, Brzkov a jinde). Dej *koním* vošsa! (H. Věžnice). Co dám *koňom?* (Hrbov).

V Hrbově je slyšeti tvary *koňum* a *koňom.* Slovo *kněz* má dativ *kněžom* a *kněžum, kněžům* (častěji); na př.: Prf se dával *kněžom* desátek (Dobroutov). To se dávalo *kněžům* na pívo (Horní Sázava).

Jména osad na *-ice* mají dativ s koncovkou *-ím*: Přišel sem k *Janovicím* (Záborná).

Akkusativ jmen životných nahrazuje se všude a vždy nominativem: Zastřelil sem dva *zajci* (Záborná). Mám *sekáčí* na poli (Hrbov).

Lokál má koncovku *-ích:* Stál sem právě při *sekáčích* (Sirákov). Máme pola na *kopcích* (Dobroutov). Byl sem dnes v *Janovicích* (Záborná).

Slovo *kněz* má lokál *kněžích;* slovo *kůň* má lokál *koních* a *koněch:* Mluvili zme právě vo polenskejch *kněžích* (Záborná). Seděli na *koních* (Poděšín). Jeli na *koněch* (Poděšín). — Týž člověk řekne někdy na *koních* a někdy na *koněch,* jak mu to »z huby výde«.

Instrumentál má koncovky *-ama* a *-ema*. Instr. s koncovkou *-ema* je slyšeti jen od lidí, kteří užívají genitivu s koncovkou *-e*, ale i tito říkají častěji instr. s koncovkou *-ama* než instr. s koncovkou *-ema*. Proto je instr. s koncovkou *-ema* řidšeji slyšeti než instr. s koncovkou *-ama*. Příklady: Jel s párma *řebcama* (Brzkov). Přišel sem tam ze svejma *nástrojama* (Polná; v Polné zní genitiv slova *nástroj* vždy: *nástroje*). Čerchmant aby to vzal s tejma *deštama* (Rosička; týž stařeček řekl: nepudu do toho *deště*). S takovejma *mužama* je velkej kříž (Poděšín). Před *Janovicama* stóji kamen (Záborná). Bili se z *nožama* (Záborná). — Naproti tomu: Šli na ně s *kopáčema* (Záborná).

Slovo *kněz* má instr. *kněžíma* a *kněžama* (Malá Losenice); slovo *kůň* má vždy instr. *koňma*: Jel s *koňma* přez most (Záborná). Voře s párem *koňma* (Poděšín). Šli na pout s *kněžíma* (Dobroutov).

Slovo *peníze* má v instr. obyčejně tvar *penězi*, zřídka *penězama*: U zadního kola ležel kotel s *penězi* (Brzkov). Co bys dál s *penězi*? (Hrbov, V. Losenice). — *Penězema* se neříká nikde.

Vzor město.

Množné číslo.

1. Dativ má z pravidla koncovku *-ám*: Zajc přiběh aš k našejm *humnám* (Záborná). Zadním *kolám* chybí nový ráfy (Záborná). Víckrát se *světýlkám* neposmíval (Věžnička).

Slova *kamna* a *vrata* mají dativy na *-om* nebo *-um*, *-ům* podle toho, kde ta která koncovka je pravidlem, na př.: Sednite si ke *kamnom* (Janovice, Záborná, Věžnička, Dobroutov)! Sednite si ke kamnum! (Brzkov, Špinov, Volešná, V. a M. Losenice a t. d.)! Šel k *vratom* (Janovice, Dobroutov). Šel k *vratum* (Brzkov, Špinov, Volešná a t. d.) — V některých vesnicích, jako v Záborné, Janovicích, Poděšíně, Věžničce slyšeti obě koncovky vedle sebe: sednite si ke *kamnom* nebo ke *kamnum* (*kamnům*); šel sem k *vratom* nebo k *vratum* (*vratům*).

V Nových Dvorech a Hrbově říká se: ke *kamnom* i ke *kamnum* (*kamnům*), ale jen: k *vratum* (*vratům*).

2. Lokál má z pravidla koncovku *-ách*: Byl sem f moc *mněstách* (Věžnička). Byl sem na fšelijakejch *místách* (Věžnička). Mám špatný ráfy na *kolách* (Poděšín). Kočár je na *perách* (Záborná). Povím jim něco vo *strašidlách* (Záborná). — Tak se říká: v hnízdách, leze po kolenách, ve střevách, na ramenách, vo světýlkách.

Některá slova mají koncovku *-ách* i *-ech*, na př.: Povím jim vo *strašidlách* i vo *strašidlech* (Záborná); uš topime f *kamnách* i f *kamnech* (Záborná); máte pěkný květiny ve *voknách* (Záborná, Dobroutov) i ve *voknech* (Malá Losenice). — Tvarů *f kamnech*, ve *voknech* užívá se někde vedle tvarů *f kamnách*, ve *voknách*; někde říkají pouze *f kamnech*, ve

voknech (Malá Losenice). — Na tejch *místech* postavili kříže (Dobroutov); jinde jsem slyšel: na *místách* (Věžnička, Poděšín).

Tato slova mají vždy lokál s koncovkou *-ech:* leta, vampola (velké saně), vrata, záda, na př.: Jel na *vampolech* (M. Losenice). Už ho mněl na *zádech* (Věžnička).

Slovo *prsa* má tvary: na *prsech* (Malá Losenice), na *prsích* (Janovice, Poděšín, Sirákov, Rosička, Nové Dvory, Volešná a j.), na *prsouch* (Záborná): Bolí mně na *prsích* (Janovice). Rucè mněl složený na *prsích* (Sirákov). Von kulku na *prsouch* zachyt (Záborná). — V některé vesnici slyšeti vedle sebe tvary: na *prsích* a na *prsouch,* jako na př. v Záborné.

Ve slově *peklo* slyšel sem lokál na *-ích:* Muselo se jezdit po horoucích *peklích* (Rosička).

3. Instrumentál má koncovku *-ama:* Nedal se *slovama* vodbejt (Poděšín).

Slova: *humna, kamna* mají obyčejně koncovku *-y*: za *humny*, za *kamny;* velmi zřídka slyšeti: za *humnama,* za *kamnama.*

Slova *vokna* a *záda* mají vedle koncovky *-ama* též koncovku *-y:* pod *voknama* a pod *vokny*, za *zádama* a za *zády.* — Nesnadno určiti, kterou koncovku je slyšeti častěji.

Slovo *leta* má vždy instr. *lety:* před lety.

Jméno *Hlinsko* má gen.: do *Hlinskýho,* dat.: g *Hlinskýmu,* loc.: v *Hlinským.* — Instrumentalu jsem neslyšel.

Vzor pole.

Jednotné číslo.

1. Genitiv má koncovky *-a* a *-e.* — Genitiv s koncovkou *-a* slyšel jsem v Dobroutově, Záborné, Janovicích a Hrbově: Pacholík ešče nepřijel s *pola* (Dobroutov). Nežli sem se dostal s *pola,* bylo tma (Záborná). Šel sem právě s *póla* (Janovice). Právě sem přišel s *pola* (Hrbov). Mněl ale padesát mír *pola* (Hrbov).

Vedle genitivu na *-a* je však častěji slyšeti v těchto vesnicích genitiv na *-e:* Přišel sem s *pole* (Záborná). Má několik mír *pole* (Hrbov). Byl kostel u samýho *moře* (Janovice). Má padesát mír *póle* (Janovice). Lidé mladší, lidé »pokročilí« a čtoucí knihy užívají jen genitivu na *-e.* — Týž člověk řekne někdy: šel sem s *pola* a někdy: šel sem s *pole.*

V ostatních vesnicích má genitiv z pravidla koncovku *-e:* U našeho *pole* stojí kříž (Poděšín). Du s *póle* (Velká a Malá Losenice). — V obecním katastru Velko-Losenském z r. 1785. je genitiv na *-a:* vedle *pola.* Nyní však má genitiv v této obci jen koncovku *-e:* vedle *póle.*

2. Dativ má koncovky *-u* a *-i* jako v podst. jménech vzoru *meč.* Koncovku *-u* slyšel jsem toliko v dativě podst. jména *pole* ode dvou starců v Záborné a Janovicích: Tak zme přišli k Martinovýmu *polu* (Záborná). Dyš přijel Klementovýmu *polu,* skátěl (Janovice).

Dativ *polu* nebo *pólu* je slyšeti zřídka (jen od nejstarších lidí); obyčejně je slyšeti koncovku *-i*: Vedem ho k *voji* (Věžnička).

3. Lokál má jen koncovku *-i*, nikdy nemá koncovky *-u*, na př.: Viděli šlápoty po *poli* (Dobroutov). F *poli* ji hledali (Záborná). Na *poli* je teťkom moc práce (Poděšín). Pasáci si udělali voheň na *strnišči* (Dobroutov). — I nejstarší lidé užívají výhradně koncovky *-i*.

Množné číslo.

1. Nominativ (akkusativ) má koncovky *-a* a *-e*. Kde říkají genitiv s koncovkou *-a*, tam užívají také nominativu na *-a:* Teď sou *pola* zvejšený (Záborná). Tady sou dobrý *pola* (Janovice). Tady máme dobrý *pola* (Dobroutov). Vokolo Hrbova sou dobrý *pola* (Hrbov). Vedle nominativu (akkus.) na *-a*, který je slyšeti častěji než gen. j. č. na *-a*, slyšeti v týchž vesnicích zhusta nominativ (akk.) na *-e:* Tetka se ptá, máš-li *vejce* na prodej. (Záborná). Já mám uš všechny *strnišče* zvorany (Dobroutov). Naše *pole* se táhnou k morafskejm hranicím (Dobroutov).

V ostatních vesnicích má nom. mn. č. z pravidla koncovku *-e:* Tady nejsou tuze dobrý *póle* (V. Losenice a j.). — Někdy slyšeti nom. mn. č. *pola* i tam, kde gen. j. č. zní *pole*, jako v Sirákově, Poděšíně, Věžničce: Tady sou dobrý *pola*.

Slovo *vejce* má tvary *vejca* i *vejce*. Tvar *vejca* slyšel jsem v Hrbově, Záborné, Janovicích: Kupuje *vejca*.

2. Genitiv má koncovku *-í*: Šel sem s flintou do *polí* (Poděšín). Na polenským panství zvostávalo po padesáti mírách *pólí* nevosetejch (Volešná).

3. Dativ má koncovku *-ím*: Šel sem s ním až k sázafskejm *polím* (V. Losenice). Pudu s něma aš k záborckejm *polím* (Janovice). — V obecním katastru Velko-Losenském z r. 1785. je tvar : *polám*: až k obecním *polám*

4. Lokál má koncovku *-ích*: Chodili zme po *polích* (Poděšín).

5. Instrumentál má koncovky: *-ma, -ama, -ema*. Slovo *pole* má z pravidla instr. *polma:* Mezi *polma* dobroutofskejma a záborckejma je rymik (Záborná). Šli janofskejma *polma* (Janovice). — Velmi zřídka je slyšeti instrumentál *polama*, na př. Mezi hrbofskejma a záborckejma *polama* stójí kříž (Záborná).

Ostatní jména tohoto vzoru mají koncovku *-ama* nebo *-ema*, na př.: Chodí do Polný z *vejcama* (Poděšín, Hrbov, Záborná, Janovice). Tetka šla dneska z *vejcama* do Ždára (V. Losenice).

Poznámka 1. Slova *voči, uši* (v Záborné, Dobroutově, Janovicích někteří lidé říkají: *huši*) skloňují se jako ve spisovném jazyku.

Poznámka 2. Jména na *-šče* (v Jablonné, Volešné, Malé Losenici na *-ště*) a slovo *plužně* (t. j. kolečko u pluhu) skloňují se podle vzoru *kuře*. (Viz tento vzor).

Vzor znamení.

Koncovka *-í* nevyslovuje se tak dlouze jako ve spisovném jazyku. Mnozí lidé vyslovují tuto koncovku rozhodně krátce, říkajíce: to je dobrý *zbóži;* drali zme *péři*; vozil sem *dřívi;* máte *zéli?* vyšel sem ze *staveni* a t. d. Mnohdy jsem byl na rozpacích, mám-li psáti na konci *-í* či *-i,* protože ve plynném vypravování nebylo lze rozeznati, vyslovuje-li se koncovka krátce či poněkud dlouze.

Instr. mn. č. má koncovku *-íma*: za staveníma.

Ve Špinově, Volešné, Jablonné, Velké a Malé Losenici slyšel jsem genitivy j. č : *vobilího, dřívího, zelího, zrního, nádobího* na př.: Letos je hojnost *vobilího.* Přines *dřívího!* Přines *zrního!* Dej mu trochu *zelího!*

V jiných vesnicích těchto tvarů jsem nezaslechl.

Poznámka. Místo slova *návsí* říká se *náves,* gen. náfsi.

Vzor ryba.

1. Vokativ j. č. má koncovku *-o;* jen dvakrát sem slyšel vokativ na *-a: Bábička,* vemte si ten rum! (Dobroutov). Milá *tetka,* to bylo podmáslí! (Horní Věžnice).

2. Dlouhá kmenová samohláska slov dvouslabičných se nekrátí v žádném pádě, na př.: Jel z *bránama* kovářovi (Záborná). Má několik *mír* vobecního pola (Záborná). Museli dávat po desíti *mírách* až do dvouch *mír* (Záborná). Ftlouk špunty do tejch *dír* (Poděšín). Jel ze *slámou* do Polný (Poděšín). To bude letos *houb!* (t. j. hub; Hrbov, Janovice). Šel sem vedle *louk* (Věžnička). Tady je málo *louk* (Dobroutov). Chodil vokolo *boud* (Brzkov). — Pouze slovo *brány* má genitiv *bran.*

3. V lokále mn. č. mají některá podst. jména koncovku *-ech,* na př.: Byla při *kravech* (Sirákov). Na *Chudobech* (pole u Volešné). Byl sem na *houbech* (Horní Věžnice). V zejmě je f tejch *chalupech* teplo (Janovice, Špinov, Hrbov). Byli sme na *rybech* (Polná). Na *patech* sme jim byli porád (Janovice). Zvostávali f *boudech* (Špinov).

4. V Instrumentále mn. č. slyšel sem též koncovku *-ma:* Sou to zlý časy s tejma *kravma!* (Poděšín). S tejma *žilma* (= žilama) hajní lidi bili (H. Sázava).

5. Slova na *-la, -sa -za* mají v genitivě j. č. koncovku *-e,* v dativě a lokále j. č. koncovku *-i,* v nominativě a akkusativě mn. č. koncovku *-e,* na př.: Voni uš chodí do *škole* (Poděšín). Má už málo *sile* (Věžnička). Prv jedli hospodář š čeledínama z jedný *mise* (Rosička). Pan učitel sou ve *školi* (D. Sázava). Hospodář sou ve *stodoli* (H Věžnice). Co máte f *misi?* (Brzkov). Povím jim vo steklý *kozi* (Poděšín). Nakátil si *březe* (Záborná). Na zaradě máme *fčele* (Špinov). Vozil sem *cihle* (Nížkov). Slyšel *pile* řezat (Poděšín). — Ve Špinově slyšel jsem lokál mn. č.: *cihlích* stál na *cihlích.*

Jméno *husa* má tyto tvary: J. č. gen. *husy;* dat. *husi;* akk. *husu;* vok. *huso!* lok. *husi;* instr. *husou*; — mn. č. nom. akk. *husy*; gen. *husi* (Dobroutov, Záborná, Janovice), *husích* (Špinov, Janovice, Poděšín), *husejch* (Jablonná, Volešná); dat. *husím* nebo *husám;* lok. *husích;* instr. *husama* (v Nových Dvorech: *husma*).

Jméno *koza* má tyto odchylné tvary: v genitivě j. č. a v nominativě, akkus. mn. č. je někde vedle tvaru *kozy* také tvar *koze* na př. v Poděšíně; častěji však slyšeti tvar *kozy*; dativ, lokal j. č. zní vždy *kozi*; genitiv mn. č. má tvary: *koz* (Jablonná), *kozí* (Dobroutov, Záborná, Janovice, V. Losenice) a *kozich* (Špinov, Janovice, Poděšín, Volešná); dativ mn. č. zní *kozím* (V Losenice) a *kozám;* lokal mn. č. *kozích* (V. Losenice) a *kozách;* instr. mn. č. *kozama.*

Přihází se, že v též vesnici je slyšeti vedle sebe tvary: *husí, kozí* a *husích, kozích* (gen.); — *husím* a *husám,* na př. v Janovicích. — Ve Volešné slyšeti častěji gen. *husejch* než *husích;* ale jen gen. *kozích.*

Dativ: *husám* slyšel jsem v Hrbově a v Janovicích vedle tvaru *husím*: Dej *husám* žrat!

6. Jméno *mucha* má v genitivě mn. č. vedle tvaru *much* častěji tvar *mouch,* na př. Na stole je plno *mouch* (Brzkov). Tady je *mouch!* (Jablonná, Věžnička). — V Hrbově jsem slyšel: F setnici je plno *much.*

7. Jméno *ruka* má v mn. č. tyto tvary: nom. akk. *ruky* i *ruce;* gen. *ruk* i *rukouch;* dat. *rukám*; lok. *rukách,* instr. *rukama.* — Příklady: Sepni *ruky!* (Janovice, Záborná, Poděšín, Hrbov). *Ruky* se mi třesou (Janovice). Mněla *ruce* upálený (Sirákov). Sepjal *ruce* (Hrbov). Sepni *ruce!* (H. Věžnice). Sepjal *ruky* (Jablonná, Dobroutov, M. Losenice). — Člověk musí bejt živ z *rukouch* práce (M. Losenice). Ty máš štěstí, že si vyváz z našejch *rukouch!* (Věžnička). Vytrh mu to z *ruk* (Jablonná, Janovice, M. Losenice). — Rukavičky si nechal na *rukách* (Brzkov).

V nom. a akk. mn. č. je slyšeti z pravidla tvar *ruky* v Janovicích, v Hrbově, v Dobroutově, ve Věžničce, v Záborné, v Poděšíně, v Jablonné, v Malé a Velké Losenici. Ale někteří lidé v těchto vesnicích říkají *ruce.* Někdo zase řekne někdy: *ruky* a někdy: *ruce.* — Tvar *ruce* je pravidlem v Nových Dvorech, Dolní a Horní Sázavě, Nížkově a Špinově. Ve Volešné říká někdo: *ruky* a někdo: *ruce.*

V gen. mn. č. je slyšeti obyčejně tvar *ruk;* tvar *rukouch* slyšel jsem ve Věžničce, v Malé Losenici a Nových Dvorech: Vytrh jí knížky z *rukouch.*

V Janovicích užívá se obou tvarů; někdo řekne: Vypadlo mi to z *ruk* — a někdo: Vypadlo mi to z *rukouch.*

8. Jméno *noha* má genitiv mn. č. *noh* a lokal mn. č. *nohách,* na př.: Foukli vokolo mně u samejch *noh* (Záborná). Sotva se držel na *nohách* (Poděšín).

9. Jména *muka* a *plaňka* mají v nom. akk. mn. č. tvary *muka, plaňka,* na př.: Vytrpěla sem *muka!* (Dobroutov). Přehodil ho přes ty *plaňka* (Dobroutov).

Koncovka *-a* v nom. akk. mn. č. je též ve slově *Draha* (pole u Volešné; lok. na Drahách).

10. Podstatná jména rodu mužského mají dativ, lokal a instrumental j. č. a všechny pády mn. č. podle vzoru *holub*, na př.: Byl sem dlouho *starostem* (Hrbov). Bejval sem často *družbem* (Sirákov). Mluvil sem s *Půšem* (Nížkov; nom. zní *Půša*). — Někteří lidé »pokročilí« říkají: *družbou, starostou.*

11. Místo j. č. *svačina* říká se obyčejně mn. č. *svačiny*, na př.: Hospodyň nesla sekáčum *svačiny* (Hrbov).

12. Za spisovnou koncovku *-na* je ve většině podstatných jmen buď koncovka *-ňa* nebo koncovka *-eň*; velmi zřídka je slyšeti v některém z těchto slov koncovku *-na*. V užívání koncovek *-ňa, -eň, -na* není ani shody ani důslednosti. Tak jsem slyšel tato podstatná jména:

v Dobroutově: kůlňa, pazderňa, studňa, šenkovňa — kováreň, lišeň, myslivárеň, pekáreň;

v Záborné: brachňa, lucerňa, kůlňa, pazderňa, pekárňa, záložňa, studňa — pekáreň, lišeň;

v Janovicích: kůlňa, lucerňa, pazderňa, pekárňa, studňa, šenkovňa, palírňa — pekáreň, lišeň;

ve Věžničce: pazderňa;

v Brzkově: pazdereň;

v Poděšíně: kováreň, pazdereň, pekáreň, škrobáreň — šenkovna (ale gen.: do šenkovně, dat. k šenkovni, lok. f šenkovni); — kůlňa, studňa.

v Sirákově: kováreň, mysliváreň, pekáreň; — kůlňa, studňa, pazderňa.

v Nížkově: studeň, pekáreň — studňa, papírňa, škrobárňa.

v Hrbově: kůlňa, studňa — pekáreň — pazderna, pekárna (ale jen. do pazderně, do pekárně, f pazderni, f pekárni) — studně (mladší lidé);

v Horních Věžnicích: kůlňa, pazderňa — kováreň, pazdereň (vedle tvaru: pazderňa), pekáreň, škrobáreň — studně;

v Jablonné: kovárna, kůlna (ale: pod kůlňu, pod kůlňou), pazderna, pekárna — studně;

ve Volešné: kůlňa, pazderňa, pekárňa, studňa;

v H. Sázavě: pazderna — studeň;

v Nových Dvorech: záložňa, kůlňa, pazderňa, studňa — pekáreň — škrobárna;

v M. Losenici: kováreň, pazdereň, pekáreň, studeň, škrobáreň, třídeň; — pazderňa, studňa;

ve V. Losenici: pazderňa, palírňa — pekáreň — kůlně (ale: Dej vůz pod *kůlňu!* Vůz už je pod *kůlňou*), studně.

Poznámka. Jména na *-na* tvoří však obyčejně genitiv, dativ, lokal j. č. podle vzoru *duše*, na př.: *Pekárna* ešče nejni vytopená. Už musím dávat chleba do *pekárně* (Táž selka v Hrbově). Vona šla do *lekárně* do Přibyslavi. Múž se stavil v *lekárni* (Špinov). — Nom. j. č. je: *lekárna*. — Ale v Brzkově pravil jeden soused: Přišli do *šenkovny.*

Vzor duše.

Jednotné číslo.

Nominativ má koncovky *-a* a *-e*. — Jen jméno *Káči* má koncovku *-i* (Janovice, Hrbov).

Nominativu s koncovkou *-a* užívá se po *celé* oblasti podřečí polenského, vyjímaje město Polnou. I v těch vesnicích, kde genitiv podst. jmen vzoru *muž, meč* má z pravidla koncovku *-e*, slyšeti je často v podst. jménech vzoru *duše* nominativ s koncovkou *-a*. Nominativ s koncovkou *-a* říká se zhusta v Dobroutově, Věžničce, Záborné, Skrejšově, Hrbově, Janovicích, Poděšíně, Sirákově, Rosičce, Špinově, Volešné a Velké Losenici. Ve Volešné na př. slyšel jsem tato slova (od 83letého starce): *čepica, lavica, jalovica, meza, setnica* (= světnice), *silnica, slepica, žlica, sukňa, večeřa, kůlňa, pazderňa, pekárňa, studňa*. Ve všech těchto vesnicích užívají někteří lidé též nominativu na *-e;* činí tak lidé mladší, kteří se ve škole něčemu naučili nebo byli ve světě, a ze staršího pokolení často ti, kteří čtou knihy. Přihází se, že mladý čeledín řekne na př.: »To je naša slepica«, kdežto starý hospodář odpoví: »To nejni naše slepice«, protože hospodář čte knihy nebo noviny. Ale důsledně si nevedou; týž člověk řekl na př.: *pšenice* se tady neseje, ale: *lavica* je mokrá (Záborná).

V ostatních vesnicích říká se častěji nominativ na *-e* než nominativ na *-a*; nominativ na *-a* slyšeti je tu nejvíce od ženských a od dětí. V Jablonné na př. pověsil učitel na stěnu ve škole seznam slov, v nichž školní děti stále chybují, dětem na poučenou; jsou to slova (kromě gen. *koňa*): *čepica, kapca, lavica, máslenca, meza, pernica* (t. j. pouzdro na péra), *řitica, silnica, slepica, sukňa, večeřa, žlica — naša*. V Malé Losenici jen málo lidí užívá dosud koncovky *-a*, a to jen v některých slovech, jako: *čepica, lavica, slepica, čarodenica, přeslica, samica, silnica, studňa*. — V některých slovech říká se *jen* nominativ na *-e*, jako na př. v Jablonné: *hlavatice, hulice, nůše, střešně;* — v Horních Věžnicích: *jalovice;* — v Nových Dvorech a ve Velké Losenici: *kaše, žlice, sednice, vesnice, nůše*, ale: *čarodenica, čepica, slepica, Losenca* (= Losenice), *lavica, jalovica*.

2. Akkusativ má ve všech vesnicích koncovky *-u* a *-i*. Kdo říká nominativ na *-a*, ten užívá obyčejně i akkusativu na *-u*, a kdo si libuje v nominativě na *-e*, říká zase z pravidla akkusativ na *-i*. Ale úplně důsledně si nevedou ani tito ani oni. V Záborné na př. pravil jeden stařeček: »To je těšká *práce*.« — »Na těškou *prácu* se mu nechce«. Ve Špinově pravil mi jeden rolník: »Přišli ke mně dvá nádenníci, dal sem jim *práci*« a hned potom:« Pudu taky do Nížkova, mám tam *prácu*.« — V Sirákově jsem slyšel od téhož rolníka: »Šel jsem na *práci*« a za chvilku: »Mám doma *prácu* rozdělanou«. — V Rosičce týž stařeček pravil: »V *neděli* nepřidu«. — »V *neděli* sem byl ve Žďáře«. — Ve Volešné týž stařeček pravil. »Sednite si na *lavicu!*« — »Vem *žlici!*

Proto v každé vesnici je slyšeti obě koncovky vedle sebe, na př.: v Záborné pravil jeden rolník: »V *neděli* sem byl doma« a jeden výměnkář: »Na smrtelnou *nedělu* chodí tady děťata ze smrčkou.« — V Dobroutově jedna stařenka pravila: »Maji tam stavět *kaplu*« a jedna chalupnice: »Tady přidou na *silnici*.« — V Poděšíně jeden soused zvolal »Na mou *dušu!*« a jiný: »Na mou *duši!*« — V Janovicích týž stařeček pravil: »Přijeli v *neděli*« a za chvíli: »To se trefilo v *nedělu*.« — »Žid mu za *ňu* dal, co chtěl.« — »Počkaji *chvílu!*« — »Na Panenku *Mariji* nesmí se vázat na poli.«

Častěji je slyšeti koncovku *-i* než koncovku *-u* v Nížkově, Volešné, Jablonné, Horních Věžnicích, Nových Dvorech, Dolní a Horní Sázavě a Malé Losenici. V poslední vesnici, kde je mnoho přistěhovalého obyvatelstva, slyšeti je koncovku *-u* zřídka.

Ve Velké Losenici smějí se mladší lidé starším lidem, kteří užívají koncovek nepřehlasovaných, tímto pořekadlem: »Smekni čepicu, sedni na lavicu, vem žicu a jez kašu.«

V Jablonné, Volešné, Nových Dvorech a Malé Losenici užívá se *jen* tvarů: *kaši, žlici.*

3. Vokativ má obyčejně koncovku *-o:* Ty kvasnico! (Poděšín; nadávka plačtivým dětem). Ty *dušo* zlořemenská! (Brzkov). — Vokativu na *-e* jsem neslyšel.

4. Instrumentál má koncovky *-ou* a *-í* (nebo *-i*). Instrumentálu s koncovkou *-ou* užívají nejen lidé, kteří v podst. jménech vzoru *duše* říkají akkusativ s koncovkou *-u,* nýbrž často i lidé, kteří v akkusativě těchto podstatných jmen užívají koncovky *-i.* V Brzkově na př. pravil týž soused: »Vem si *žlici!* Proč nejíš *žlicou?*« Ve Volešné týž stařec pravil: »Vem *žlici!* Jez *žlicou!*« A v Horní Sázavě týž soused řekl: »Mněl sem *zimnici.*« — »To všecko se rozmíchá a pak se to rejpe *žlicou.*« Proto je instrumentál na *-ou* častěji slyšeti než akk. na *-u* a než instr. na *-í.* Příklady: Šel sem na trh *z jalovicou* (Záborná). Co máte pod *lavicou* (Poděšín)? Zmíchal hrách s *pšenicou* (Rosička). Praščím tě *čepicou!* (Hrbov). Táhli široko *polma* a *silnicí* (Hrbov). Dyž de člověk *z lucerňou,* vidí člověka u lucerně (Janovice). Vona je tou *čarodenicou* (Hrbov). Pod *vesnicou* stál mlejn (V. Losenice).

V Nových Dvorech říká se z pravidla: Jez *žlicí!* Co to máte pod *lavicí?*

Mnozí lidé v různých vesnicích zkracují koncovku *-í,* na př.: Za *vesnici* se daji na pravo (Volešná). Někdy je těžko rozeznati, vyslovuje-li mluvící *-í* či *-i.* —

V Janovicích slyšel jsem tvar: *komisej*: Chodil sem s *komisej.*

Množné číslo.

1. Dativ má obyčejně koncovku *-ím*; někdy slyšeti také koncovku *-ám,* na př.: Dej *slepicám* zrní! (Janovice; ale v též vesnici někteří říkají

Dej *slepicím* zrní!). Nasype se *slepicám* (V. Losenice). Dej *slepicám* žrat! (Sirákov, Poděšín). Šli s ňou aš ke *hranicím* záborckejm (Janovice).

Slovo *slepice* má v dativě kromě koncovek *-ám, -ím* též koncovky *-om, -um* anebo *-ům,* na př.: Dej *slepicom* žrat! (Dobroutov). Dej *slepicum* žrat! (Poděšín).

Slovo *vánoce* má dativ: *vánocím,* na př.: Přišel dom k *vánocím* (Janovice). — Dativu: *vánocům* jsem neslyšel.

2. Lokál má obyčejně koncovku *-ích;* někdy také slyšeti koncovku *-ách,* na př.: Hoší skákali po *lavicách* (Sirákov). Budu jim vypravovat vo *čarodenicách* (Poděšín). — Ale v těchto vesnicích říkají lidé též: po *lavicích* vo *čarodenicích.* — Více lokálů s koncovkou *-ách* jsem neslyšel; jinak slyšel jsem vždy lokál na *-ích*: Na *hranicích* je rymik (Záborná). Spíš se na tejch *vesnicích* mluvilo po hatalácku (Věžnička). Chodil sem po *mezích* (Nom. *meza*) (Sirákov). Vostali zme na *vesnicích* (Hrbov); atd.

Slovo *saně* má lokál: *na saněch* a *na saních*: Jeli zme na *saněch* (Dobroutov, Poděšín, Rosička). Tam stál kůň f *saních* (Dolní Sázava). Jeli sme na *saních* (Nížkov, Jablonná). Vodveze je na *saních* (Záborná).

Slovo *žně* má lokál: *žněch* a *žních*: Bylo po *žněch* (Záborná). Po *žních* jim dávali slepice (Rosička; týž stařeček řekl před tím: Po *žněch* museli sedláci nechat mandele stát na poli). Už máme po *žních* (Janovice).

3. Instrumental má koncovky *-ama* a *-ema.* Instrumentalu s koncovkou *-ama* užívají z pravidla lidé, kteří v nominativě j. č. podst. jmen vzoru *duše* říkají koncovku *-a,* a často i lidé, kteří v nom. j. č. říkají koncovku *-e.* Proto je instr. na *-ama* slyšeti častěji než instr. na *-ema.* Příklady: Je to práca s tejma *sviňama!* (Věžnička). Ze sousedovejma *slepicama* je vostuda (Hrbov). Tloukli se *čepicama* (Janovice). Pod *lavicama* ešče je smetí (Poděšín). Chodíme na počtu třikrát f tejdni z *nedělama* (Malá Losenice).

V Nových Dvorech slyšel jsem tvar: *sviňma*: To je trápení s tejma *sviňma.*

Slovo *neděla* nebo *neděle* má kromě koncovek *-ama, -ema* též koncovku *-i*: Tam hořelo přet třema *neděli* (Sirákov).

Slovo *saně* má instrumental *saňma:* Utíkali domu i ze *saňma* (Záborná).

Slovo *vánoce* má instrumental *vánoci:* Bylo to před *vánoci* (Záborná, Janovice). Před *vánoci* se mi to stalo (Dobroutov).

Poznámky.

1. *Práce.* Nominativ *práca* jsem slyšel jen v Hrbově, Janovicích, Dobroutově a Věžničce (všude jen jednou): To je těšká *práca!* (Janovice, Hrbov). To nejni těšká *práca* (Dobroutov). Je to *práca* s tejma sviňama! (Věžnička). — Jinde se říká *práce.* — Vedle tvaru *práca* říká se však v oněch vesnicích častěji: *práce.*

Akkusativ *prácu* je slyšeti i od lidí, kteří v nom. j. č. užívají tvaru *práce,* na př. v Hrbově týž stařeček pravil: Musí chodit k sedlákum na *prácu.* — Ta *práce* nestójí za nic.

V instrumentale j. č. nekrátí se kmenové *a:* Nejni ešče s tou *prácou* hotovej (Janovice, Dobroutov). — Jinde se říká obyčejně *práci* nebo *práci;* zřídka *prácou:* Seš uš s tou *práci* hotovej? (Záborná). Nemužu bejt s tou *prácí* hotovej (H. Věžnice).

2. *Dveře. a)* V Janovicích slyšel jsem tvar *dveři:* Vodevřeli *dveři.*

b) Genitiv má vedle obyčejné koncovky *-í* někdy koncovku *-ích:* Stál za půlkou *dveřích* (Brzkov). Stůj u *dveřích!* (Hrbov).

c) Dativ zní *dveřum, dveřům, dveřom* nebo *dveřím:* Šel ke *dveřum* (Nové Dvory, Špinov). Pudu si stoupnout ke *dveřům* (Brzkov). Di ke *dveřom!* (Záborná; někteří tu říkají: ke *dveřím* nebo ke *dveřum*). Nebyla vod něj dálejc jak vocaď k tejm *dveřom* (Janovice). — Di ke *dveřím* (Horní Věžnice, Nové Dvory, Jablonná).

V Nových Dvorech je slyšeti vedle sebe tvary: *dveřum* i *dveřím.*

d) Instrumental zní vždy: *dveřma.*

Ve Věžničce a v Dobroutově se prodlužuje kmenové *-e:* Potom sem vodevřel *dvéře* (Věžnička). Di ke *dvéřom!* (Dobroutov).

3. O slově: *šetnice, sednice, seknice, setnica, sednica, seknica* viz VI., J.

Vzor daň, kotev.

Tato jména, odsouvajíce v nominativě j. č. koncovku *-a* (nebo *-e, -ě*) skloňují se podle vzoru *daň: báň, dáseň, díž, hospodyň, hráz, koudel, kuchyň, louž, mříž, polovic, postel, řás, souš* (t. j. suchý strom), *tíž, věž, vobec, bubec* (obecní pozemek, Janovice, Pořešín), *Vochoz* (zřídka, obyčejně *Vochoza,* Záborná), *zem* a jména na *-eň,* která ve spisovném jazyku mají koncovku *-ně,* na př.: pekáreň, pazdereň atd.

Vedle tvaru *louž, řás, Vochoz* říká se: *louža* (Dobroutov, Záborná, Janovice, Hrbov), *řása, Vochoza,* na př.: U Ročárkovejch byla *louž* (Dobroutov, 82-tiletá stařenka). Přet chaloupkou je velká *louža* (Dobroutov, 78-tiletý stařec). To je *louža.* To je *louž* (Záborná, 77-tiletý stařec). — V akkusativě pak jest ovšem také dvojí tvar. *loužu* a *louž,* na př.: Máme před domem velkou *loužu* (Dobroutov). Mysleji tu *loužu?* (Záborná).

Místo spisovného tvaru *mez* a *meze* říká se vždy a všude: *meza.* I lidé, kteří mluví nářečím přehlasujícím nebo napodobují jazyk spisovný, říkají: *meza* (gen. *meze,* dat. lok. *mezi,* akk. *mezu,* i. *mezou).*

Místo j. č. *nesnáz* říká se mn. č. *nesnáze:* Mněl sem s tejm velký *nesnáze* (Záborná).

Místo spisovného tvaru *oj* říká se *voje* (střední rod): Dal sem si dělat nový *voje* (Záborná).

Místo spisovných tvarů *hloub, výš* říká se: *hlejpka, vejška.*

Místo slova *záře* říká se v Záborné, v Dobroutově a v Janovicích: *řása* nebo *řás,* na př.: Byla velká *řás* (Janovice). Dům mu neschořel, mněl jen *řásu* takovou (Dobroutov).

Místo dialektického slova *ouhel* (t. j. úhor) říká se: *ouhela* (Záborná).

Poznámky k pádům. Ku genitivu. Slovo *zem* má gen. *zeme* a *zemi:* Co bylo u *zeme* zmrzlý, vostalo (Dobroutov). Brambory se nešmí šádět hlyboko do *zemi* (Dobroutov). Sáděl sem je hlyboko do *zemi* (Janovice). Zakopal to do *zemi* (Volešná).

K instrumentalu j. č. Instrumental má koncovky *-ou* a *-í* (nebo *-i*) jako při vzoru *duše:* Běž za *hospodyňou!* (Dobroutov). Jel sem *loužou* (Janovice). — Ale slovo *zem* má vždy koncovku *-i* (zřídka *-í*): pod *zemi*, nad *zemi*.

Rovněž se říká jen: pod *páži*.

Slovo *korotev* má tvary: Instr. j. č. *korotvou* nebo *korotví (korotvi);* ve mn. č.: g. *korotví*, d. *korotvím*, l. *korotvích*, i. *korotvama*.

Slovo *krev* má instr. *krví (krvi):* Celej sem se zamazal *krví* (Janovice).

V Janovicích slyšel jsem instr. mn. č. *vopcíma* (t. j. obcemi): Páni se soudili z *vopcíma*.

Vzor kost.

Jednotné číslo.

1. Nominativ. Koncové *t* zůstává tvrdým, na př.: bolest, kost, nit, smrt, zlost: Jen holá *kost* zvostala (Dobroutov). Výjimka: *síť*.

2. Genitiv. Slova *hůl, sůl, síť, vobuj* (t. j. obuv), *žluč* mají genitiv; *hole, sole, sítě, vobuje, žluče:* Pes se bóji *hole* (Nížkov). Přinesu jim *sole* (Poděšín). Vemu si trochu *sole* (Záborná). Máme málo *sole* (Sirákov). — Sice je koncovka *-i:* Hodil to psaní do *peci* (Záborná).

3. Instrumental má vždy koncovku *-i* nebo *-í*, nikdy nemá koncovky *-ou*. Většina lidí koncovku *-í* zkracuje v *-i*, na př.: Křičel *bolesti* (Poděšín). *Zlosti* škodu mně udála (Poděšín). Stek by se *zlosti* (Janovice). Před svou *smrti* udělal poručenství (Dobroutov). — Naproti tomu: Pudu z *holí* na tátu (Brzkov). Přilezla sem z *holí* do Pešolda (Dobroutov).

Množné číslo.

1. Nominativ má koncovky *-i*, *-e* a *-ě*.

Koncovku *-i* mají vždy slova: *děti, lidi, myši*.

Slova: *kost* a *věc* mají obyčejně koncovku *-i*, zřídka je slyšeti koncovku *-ě, -e*. Tak ve Volešné jsem slyšel: Ty *kostě* hoď na hnůj! — A v Malé Losenici: Nestarej se vo takový *věce!*

Slova: *klouposť, noc, řeč, seď* mají i koncovku *-i* i koncovku *-ě, -e;* těžko říci, která koncovka se vyskytuje častěji. Příklady: Nemluf takový *klouposti!* (Nížkov). Nepovidejte takový *klouposte!* (Rosička, Špinov). Teď sou chladný *noci* (Janovice, Dobroutov, Špinov, N. Dvory). Tři *noci* sem nespal (Janovice). Teď sou už chladnější *noce* (Hrbov, Sirákov). To sou

hloupý *řeči* (Špinov, N. Dvory). To sou dlouhý *řeče* (Rosička). Sou *zdi* kolem (Janovice). Zvostaly nám holý *zdě* (Sirákov).

V jiných slovech jsem slyšel jen koncovku *-ě, -e,* na př.: Podaní jeho dali si psat *žádostě* (Rosička). Nabral si plný *hrstě* (Záborná). Sou tři *štvrtě* na štyry (Poděšín). Prodává taky *nitě* (Poděšín). Zatínal *pěstě* (Záborná). Mněl sem dvě *votepě* sena (Hrbov). Na světě sou všelijaký *nemoce* (Janovice).

2. Genitiv. Většina lidí zkracuje koncovku *-í:* Má pět *děti* (Záborná). Nech takovejch *řeči!* (Poděšín).

Kromě koncovky *-i* nebo *-í* je slyšeti také koncovku *-ích,* na př.: Nepleť se do tejch *věcích* (Poděšín). F koleno příde jich víc, tejch *kostích* (Janovice). Mám pět *dětích* (Hrbov). Má moc *dětí* (Hrbov, jiný stařeček).

Slovo *lidi* má obyčejně gen. *lidu* nebo *lidů:* Na poutě (t. j. pouti) bylo moc cizejch *lidu* (Janovice). Musel to vod *lidů* přijímat (Hrbov).

Také se vyskytuje gen. *lidí:* Nepotřeboval tolik *lidí* (Dobroutov).

3. Dativ má obyčejně koncovku *-ím:* Nasypal *myším* lutrejchu (Poděšín).

Slova: *děti* a *lidi* mají tvary:

a) dětem, lidem;

b) dětom, lidom.

Tvarů *dětom, lidom* užívá se v Dobroutově, v Záborné a v Janovicích vedle tvarů *dětem, lidem,* na př.: Dej to tejm *dětom,* vodbyď jel (Dobr.). Nechoď k tejm *lidom!* (Záb.). Co utrží, aby dal *lidem* (Janovice). Podívám se k *lidom* (Janovice). — Tvarů *dětem, lidem* užívají ve všech ostatních vesnicích.

4. Lokál má obyčejně koncovku *-ích,* řidšeji *-ech,* na př.: Chodí po *fsích* (Poděšín, Sirákov). Co je po takovejch *věcích?* (Rosička). V Malé Losenici: Chodí po *fsech.* Co je po vašejch *řečech?* Nemluv vo takovejch *věcech.* — V Janovicích: Mněl sem dření f *kostech*

Slova *děti, lidi* mají všude a vždy koncovku *-ech:* Po takovejch *dětech* nic nejni (Záborná). Je na trati (t. j. poli) při *lidech* (Poděšín).

5. Instrumental má koncovky *-ma, -ema* nebo *-ěma, -ima* a *-ama;* na př.: Trápil mně samejma hloupejma *řečma* (Poděšín). Dej mně pokoj s takovejma *věcma* (Nížkov). Bjéžel s tejma *věcma* do Polný (Záborná). To je kříž s tejma *nemocema!* (Poděšín). Chodí s *kostima* (Dobroutov). Nemněli zme kam jit ze svejma *věcama* (Sirákov).

Slova *děti, lidi* mají všude a vždy koncovku *-ma:* Hrej si trochu z *dětma!* (Záborná). Šel sem z *lidma* na pole (Poděšín).

Poznámky.

1. Slovo *pout* je rodu mužského a skloňuje se podle vzoru *dub,* na př.: Du s *poutu* (Brzkov). Museli dávat slepice k *poutu* (Záborná). Byla sem na *poutě* (Dobroutov). Ty *pouty* se teťkom kazí (Záborná).

2. Podle vzoru *kost* skloňují se skoro všeobecně místní jména: *Boleslav, Čáslav, Chrudim, Přibyslav* a pod., na př.: Otec poslal do *Přibyslavi* (Hrbov). Šel sem do *Přibyslavi* (Dobroutov). Šla do lekárně do *Přibyslavi*

(Špinov). Přijel sem do Starý *Boleslavi* (Věžnička). Jel do *Čáslavi* (Poděšín). Za Starou *Boleslavi* bejvala vesnice (Věžnička). Musel sem jit do *Čáslavi* (Janovice). Vodvezli ho do *Chrudimi* (Janovice).

Jedna stařenka v Dobroutově říkala: Zavezli mně do *Přibyslavě*. Z Brodu nebo s *Přibyslavě* sem chódili pařezáči. Chódila sem do *Přibyslavě*. — Jeden rolník ve Špinově řekl: u *Chrudimě*. Týž rolník řekl později: Šla do *Přibyslavi*.

Podle vzoru *kost* skloňuje se i jméno *Jihlav* (t. j. Jihlava), na př.: Byl sem v *Jihlavi*. Přijeli do *Jihlavi*. Přijeli za *Jihlav* (Rosička).

Někteří lidé v různých vesnicích říkají: *Přibyslava*, jel na *Přibyslavu*, Šumfeld je za *Přibyslavou* (V. Losenice).

4. Slovo *host* skloňuje se podle vzoru *holub:* J. č. g. a ak. *hosta*, d. a l. *hostovi;* mn. č. n. ak. *hosti*, g. *hostu* nebo *hostů* atd.

Vzor kámen.

1. Jména *ječmen, kamen, kořen, plamen, pramen, řeben* (= hřeben), *řemen* skloňují se vesměs podle vzoru *dub:* J. č. g. *ječmena, kamena;* d. k *ječmenu*, ke *kamenu;* l. v *ječmeně*, na *kameně;* — mn. č. n. *ječmeny, kameny;* g. *kamenů, -u;* d. *kamenům* nebo *kamenom* (Dobroutov); l. v *ječmenách*, po *kamenách;* i. *kamenama*. Příklady: Dávalo se věrtel *ječmena* (Horní Sázava). Uhodil sem se do *kamena* (Záborná). Přiběhla k tomu *kamenu* (Velká Losenice). Vo tom *kameně* říkají (Janovice). Tam byla hromátka *kamenu* (Věžnička). Vytrhne ho i s *kořenama* (Brzkov). Lezla sem po *kamenách* (Dobroutov). Hrkál je boule na *kořenách* u řepy (Velká Losenice).

2. Jméno *den* se skloňuje: J. č. n. *den;* g. *dna* i *dne;* d. *dnu;* l. *dnu* nebo*dni;* i. *dnem;* — mn. č.: n. *dni;* g. *dní;* d. (neslyšeti); A. *dni;* l. *dnech;* i. *dnama* (nejčastěji), někdy *dnima* a *dněma*. — Příklady: Už bude soudnej *den* (Poděšín). Do *dna* ho nespočítala (Poděšín). Vot toho *dne* k nám nepřišel (Záborná). Podobalo se soudnýmu *dnu* (Poděšín). Bylo u nich jako vo soudným *dnu* (Poděšín). Vykládal vo soudným *dni* (Záborná). Vyjel sem přede *dnem* (Věžnička). To byly smutný *dni!* (Záborná). Byl doma, je tomu pět *dní* (Poděšín). Mněli tři *dni* f tejdni roboty (Záborná, Sirákov). Mněli po třech *dnech* roboty jezdecký (Poděšín). Přet párma *dnama* byli tady pan falář (Poděšín). Přet třema *dnama* sme sekli votavu (Sirákov). Před párma *dnima* byl sem ve Žďáře (Rosička). Před dvouma *dnima* ho nemužu přivýst (V. Losenice). Byl sem přet párma *dněma* f Přibyslavi (Malá Losenice).

Jméno *tejden* skloňuje se jako *den;* první část této složeniny *nikdy* se neskloňuje: Na naší chalupě sme mněli půl třetího dne f *tejdni* roboty (Záborná). — Množné číslo nahrazuje se obyčejně množným číslem *neděle;* jednou jsem slyšel genitiv mn. č. *tejdnů:* Za několik *tejdnů* mu prase skřaplo (Poděšín).

Vzor rámě.

Všechna jména tohoto vzoru skloňují se podle vzoru *město:* břemeno, meno (t. j. jméno), plemeno, rameno, semeno, temeno, vemeno, na př.: Flintu sem mněl na *rameně* (Sirákov). — Lokál mn. č. má vždy koncovku *-ách:* Nesli na *ramenách* kladu (Záborná).

Tak se skloňuje i jméno *koleno:* Lezla sem nahór po *kolenách* (Dobroutov).

Vzor loket.

Jméno *loket* skloňuje se podle vzoru *dub:* J. č. g. *lokta*, d. *loktu*, l. *lokti;* — mn. č. n. a. *lokty*, g. *loktu, loktů*, d. *loktum, loktům*, l. *loktech* a *loktách*, i. *loktama*, na př.: Uhodil sem se do *lokta* (Dobroutov). Máš kabát rostrhanej na *lokti* (Záborná). Je ti vidět voba *lokty* (Dobroutov). Je to trhan! Má kabát rostrhanej na vobouch *loktách* (Dobroutov). Má kabát rostrhanej na *loktech* (Záborná). Lidi se tlačili *loktama* s kostela (Záborná).

Tak se skloňují i jména *nehet* a *paznecht:* jmen: *drobet, trochet, krapet* se neužívá.*)

Vzor kuře.

Jména tohoto vzoru liší se ve množném čísle od vzoru *město* tím, že má dativ vždy koncovku *-um* nebo *-ům* (v Dobroutově, Záborné a Janovicích též *-om*), lokál vždy koncovku *-ech*, na př.: Dej *kuřatom* nebo *kuřatum* (Záborná). Řezník chodí po *telatech* (Poděšín).

Instrumental má vedle obyčejné koncovky *-ama* někdy koncovku *-ma:* Hospodyň šla z *děťčatma* na pole (Věžnička).

Jména na *-bě* mají v množném čísle koncovku *-bjata: holoubjata, řibjata,* a to ve všech vesnicích. Někteří lidé říkají: *holoubata, hrabata, řibata* (nebo *říbata*); tyto tvary však jsou vzaty z jazyka spisovného nebo z jiného nářečí českého. Ve Věžničce na př. pravil chlapec vyšlý ze školy: »Máme *holoubata*«, a matka jeho řekla: »Máme už velký *holoubjata.*«

Poznámka. Podle tohoto vzoru skloňují se jména neživotná na *-šče* (v Jablonné, Volešné, Malé Losenici: *-ště*), jako: *bičiště, koščišče, pastvišče, strnišče*, a pak slovo *plužně*, na př.: Dou podle toho *strništěte!* (Jablonná). Má pole podle farskýho *pastvištěte* (katastr obce Velko-Losenské z r. 1785.). Strejc pase támle na tom *strniščeti* (V. Losenice). Přišel sem g *hliništěti* (Volešná). Natrhali zme smrčky malý — *bičiščata*, jak se říká (Janovice). *Hlavatiščata* sou pola, gde se sádí sadba řepná (Janovice). Vzali *plužňata* a tu máj naložili (Záborná). Už mám *strniščata* zvoraný (Janovice).

*) Jméno *loket* má kromě uvedených tvarů ještě tyto tvary: Gen. j. č. *lokte* (Záborná, Malá Losenice), l. j. č. *lokti* (Malá Losenice), nom. akk. mn. č. *lokte* (Záborná, Poděšín; ale v Malé Losenici: *lokty*).

Avšak v Dobroutově slyšel jsem od starého výměnkáře tvary podle vzoru *pole*: Pasáci si udělali voheň na *strništi*. Já mám už všechny *strniště* zvoraný.

V Janovicích pravil jeden stařeček: »Pase na *strništi*.« — Ve Volešné se říká: na *strništi*, ale: *strništata* sou zvoraný.

b) Jméno přídavné.

Vzor dobrý.

Jednotné číslo.

R. muž.	R. stř.	R. žen.
Nom. vok. dobrej	dobrý	dobrá
Gen. dobrýho		dobrý
Dat. dobrýmu		dobrý
Akk. dobrýho, dobrej		dobrou
Lok. dobrým		dobrý
Instr. dobrejm		dobrou

Množné číslo (pro všechny tři rody).

Nom. akk. vok. dobrý
Gen. lok. dobrejch
Dat. dobrejm
Instr. dobrejma.

Příklady pro nom. mn. č.: Jednou hoší *kopanický* hrali u nás karty (Dolní Sázava). *Přibyslafský* vytáhli k Praze (Poděšín). To sou *hodný* lidi (Malá Losenice). Máme už *velký* holoubjata (Věžnička).

Přídavná jména *starej, mladej*, kladou-li se substantivně, mají v nom. mn. č. také koncovku *-í*, na př.: *Staří* říkaji »kašu«, a *mladí* říkaji »kaši« (Poděšín). *Staří* říkaji: »Smekni čepicu, sedni na lavicu, vem žicu a jez kašu. (Velká Losenice). Ty *mladí* tomu nechcou uvěřit (Rosička).

Naproti tomu: *Mladý* hospodaří lepší neš ty *starý* (totiž: hospodáři; Záborná).

Jednou sem slyšel tvar *staří* ve spojení s podstatným jménem: To sou *staří* lidi« (Malá Losenice). Týž člověk řekl hned po tom: »To sou *hodný* lidi.« — Obyčejně se říká: *starý lidi*, na př. Za mejch mladejch let *starý* lidi tady říkali: *vidijou, slyšijou, vařijou* (Záborná).

Poznámka. Přídavná jména, která jsou *příjmením*, skloňují se v čísle množném jako podstatná jména (až na lokál); na př. říká se v H. Sázavě: nom. *Ščasnovi*, gen. u *Ščasnu*, dat. ke *Ščasnum*, akk. *Ščasnovy*, lok. mluvíme vo *Ščasnovejch*, instr.: voral sem za *Ščasnovy*; — ve Volešné: nom. *Janofskovi, Keřkofskovi, Kopeckovi, Potockovi, Veselovi, Tichovi* (č. j. zní: Janofskej, Veselej, Tichej atd.); gen. u *Janofsku*, u *Kopecku*, u *Veselu*, u *Tichu* atd.; dat. *Kopeckom*, k *Potockom* atd.; lok. vo *Kopeckovejch*, vo *Veselovejch*

atd.; instr. za *Kopeckovy,* nad *Potockovy* atd.; — v Janovicích: nom. *Kopeckovi,* gen. u *Kopecku,* dat. *Kopeckom* nebo *Kopeckum.* (Dativ zní též: *Kopeckejm.*) — Instrumentalu v Janovicích není slyšeti; říká se: Mám pole *za Kopeckýho,* voral sem *za Kopeckýho* nebo: *za Kopeckovejma humny.*

Vzor dnešní.

Přídavná jména tohoto vzoru skloňují se jako v jazyku spisovném.

Poznámka. Přídavné jméno *cizej, cizí, cizí* skloňuje se v instr. j. č. muž. r. a ve mn. č. jako *dobrej, dobrá, dobrý,* na př.: Instr. j. č. *cizejm;* gen. lok. mn. č. *cizejch,* dat. mn. č. *cizejm,* instr. mn. č. *cizejma.* To je *cizej* pes (Poděšín). Vyběh (totiž: pes) za *cizejm* žebrákem (Hrbov). Musím vostávat u *cizejch* lidu (Dobroutov). Mám se zlobit s *cizejma* dětma? (Nížkov). Nedávej *cizejm* žebrákom! (Záborná).

Vzor sousedův, -ova, -ovo.

Nominativ r. muž. č. j. má koncovku *-u: Vacku* syn mi to povidal (Záborná). — Zřídka je slyšeti koncovku *-ů.*

Přídavná jména tohoto vzoru skloňují se kromě nominativu a akkusativu obou čísel jako *dobrej, -á, -ý,* na př.: Já su ze *Šťasnovýho* gruntu (H. Sázava). Páni po *ocový* smrti chaloupku prodali (Brzkov). Vot toho kříže *Bezovýho* to šlo (Záborná). Šel g *Bezovýmu* křížu (Záborná).

Jednou slyšel jsem v Rosičce genitiv: *ďáblova* (Kajn pocháděl s pokolení *ďáblova*) od stařečka, který rád čte.

Poznámka. Říká se: *soudkovo* pívo, *jatelovo* nebo *jetelovo* semeno, *vepřovo* maso (místo spisovných tvarů: soudkové pivo, jetelové semeno, vepřové maso).

Podle tohoto vzoru skloňují se kromě přídavných jmen přivlastňovacích tato přídavná jména:

1. V nominativě č. j. a mn.: *dlužen, povinen, rád, nerad, vinen* (vina, vino);

2. v genitivě č. j.:

a) rodu ženského: *s prázny* (t. j. s prázdným vozem), na př.: jel domu *s prázny* (= z prázdny) [Brzkov];

b) rodu středního: *š čerstva, š čista jasna, s prutka* (= z prudka), *za stara, z vostra,* tak na př.: šel sem *š čerstva* (Poděšín); neháděj *z vostra* (Nížkov); za *stara* lepčí hospodařili (H. Sázava);

3. v akkusativě č. j. rodu středního (kterého se užívá jakožto *příslovce*): *bílo, černo, červeno, modro, tmavo, žluto;* — *čerstvo, draho, husto, náhlo, ňáko* (= nějak), *prutko* (t. j. prudko), *řitko* (t. j. řídko), *silno, slabo, tvrdo,* na př.: droužky sou voblečeny *bílo* (Dobroutov); ženský se nosily *modro* (V. Losenice); pívo se musí *čerstvo* točit (Poděšín); *draho* sem ho koupil (Nížkov); *náhlo* umřel (Záborná); musíme to *ňáko* předejit (Rosička);

koně *silno* braly (Brzkov); byl *slabo* raněnej (Věžnička); všecky lidi budou *tvrdo* spat (Brzkov); *husto* sem zasel (Sirákov); koně *prutko* jely (Dobroutov).

Poznámka. Ty tvary na *-o*, které se vyskytují též v jazyku spisovném, nejsou zde uvedeny, na př.: lacino, dávno, daleko, vysoko, na modro, na černo atd.

Stupňování přídavných jmen neliší se od stupňování obvyklého v jazyku spisovném; pouze vedle komparativu *lepší* vyskytuje se častěji tvar *lepčí*, na př.: Nyčko sedláci nosí *lepčí* šaty (Záborná). Za stara sedláci *lepčí* hospodařili (H. Sázava). Vy ste byl vozbrojenej *lepčí* než někerej voják (Věžnička). Tak je to *lepčí* (Dobroutov).

c) Náměstky.

I. Náměstky osobní.

1. osoba.

Genitiv j. č. má vždycky tvar *mně*, na př.: Von se *mně* bóji.

Dativ j. č. prostřed a na konci věty má v Dobroutově a Záborné z pravidla tvar *mi*, na př.: Dyž *mi* bylo dvacet let, jel sem z ocem do lesa (Záborná). Voni *mi* nedali nic. (Dobroutov). — V ostatních vesnicích je slyšeti v tomto případě tvary *mi* a *mně* vedle sebe.

Akkusativ j. č. má tvar *mně*, na př.: Šak *mně* viděl.

Instrumental mn. č. má tvar *náma*, na př.: Strašidlo chodí mezi *náma* (Záborná).

2. osoba.

Dativ a lokal j. č. zní *tobi* v Dobroutově a Janovicích, na př.: Zejtra přidem *k tobi* (Dobroutov). — Porád na *tobi* sedí (Janovice).

Instrumental mn. č. má tvar *váma*, na př.: Pudu s *váma* doin (Záborná).

3. osoba.

Jednotné číslo.

Nominativ: *von*, *vona*, *vono*.

Genitiv rodu mužského a středního má po předložkách vždy tvar *něj*: bez něj, do něj, u něj, vod něj, vokolo něj, z něj; na př.: Hospodyň nasype do *něj* slepicám žrat (V. Losenice).

Akkusativ. *a*) Pro rod mužský a střední má akkusativ vždy tvar *ho*; jen po předložkách má akkusativ tvary *něj*, *ně*; na př.: Rostloukli *ho* (t. j. kostelík) [Věžnička]. Gde máš nůž? — Stratil sem *ho* (Záborná). My *ho* (t. j. pařez) musili naložit celej (H. Sázava). Bójím se, aby mně to prase neskřaplo; rejši *ho* prodám (Poděšín). Tu máš jablíčko; sněz *ho*!

(Záborná). — »Ten můj kluk už zas utek«. — »Neboj se vo *něj*, šak se ti nestratí«. (Poděšín). — »Tak prodáte mně to tele?« — »Co mně za *ně* dáte?« (Nížkov). — Učitel tady dostává šest sáhu dříví a ešče mu *ho* musí přivest z lásky (t. j. zadarmo; Záborná).

b) Akkusativ r. ž. má tvar nepřehlasovaný *ju* a tvar přehlasovaný *ji*. Tvar *ji* je pravidlem ve Věžničce, v Horních Věžnicích, Brzkově, Jablonné, Volešné, Sázavě Horní a Dolní, Rosičce, Nížkově, Skrejšově, Bukové, Špinově, Nových Dvorech, Velké a Malé Losenici; v ostatních vesnicích, t. v Janovicích, Záborné, Poděšíně, Sirákově, Dobroutově a Hrbově je slyšeti oba tvary vedle sebe. Lidé, kteří rádi čtou, kteří byli ve světě a kteří ještě nezapomněli, čemu se naučili ve škole — zkrátka, lidé vzdělanější a mladší — říkají obyčejně *ji;* lidé starší nebo méně vzdělaní užívají obyčejně tvaru *ju*. Jsou lidé, kteří někdy řeknou *ju* a někdy *ji*, jak se jim to namátne. Celkem je tvar *ji* častěji slyšeti než tvar *ju*.

Příklady: Dyby *ju* aspoň živili (Janovice). Neviděla *ju* posavad (Dobroutov). Mohla sem si na *ňu* položit peřinu (Dobroutov). Letos seli pšenici a nestála za nic; už *ju* myslím ani nebudou set (Záborná). Dyš sem *ju* šla dójit, dójila samou kref (Poděšín). F stodoli je slepica; vyžeň *ju!* (Hrbov). Nám zapověděl *ji* pit (Hrbov). Budou *ji* živit šeci tří (Brzkov). Stoupl si za *ni* (Záborná).

I v Nových Dvorech slyšel jsem od jednoho stařečka akkusativ *ju:* Von *ju* (t. kořalku) nechtěl brat. — Pravidlem však je tam akk. *ji*.

Poznámka. V Dobroutově jsem slyšel od osmasedmdesátiletého stařečka akkusativ rodu středního *je:* Potom f panským lesi dělali dříví chalupníci, a sedláci *je* museli vyvážet do rázu. — Dělali f panskejch lesích dříví, kátěli *je* a srovnali do rázu.

Lokál rodu mužského a středního má tvary *ňom* a *něm;* tyto tvary vyskytují se ve mnohých vesnicích vedle sebe, na př.: Co je mně po *ňom?* (Poděšín, M. Losenice). Voni na *ňom* stáli (Rosička). Nic po *ňom* nejni (Záborná). Mnělo se v *něm* lovit (Záborná). Vyles po *ňom* zhůru (Brzkov). Co pak je po *něm?* (Brzkov, týž vypravovatel). Bylo tam jedno stavení, žádnej v *ňom* (Hrbov). Pes se napil, chyt se za vocas, a bylo po *něm* (Hrbov, týž vypravovatel). Esli vo *ňom* slejchali (Volešná).

V Horních Věžnicích, Dobroutově, Jablonné a V. Losenici je pravidlem tvar *něm*, na př.: Nejni v *něm* nic dobrýho (H. Věžnice). Je v *něm* vytesanej kříž (V. Losenice). Na *něm* je vytesanej kříž (Dobroutov). Už je po *něm* (Dobroutov).

Instrumentál rodu ženského má tvar nepřehlasovaný *ňou* a tvar přehlasovaný *ní*.

Instrumental *ňou* je rozšířenější než akkusativ *ju;* kromě Horních Věžnic, kde je pravidlem tvar *ní*, užívá se tvaru *ňou* po celé oblasti podřečí polenského, i v těch vesnicích, kde je pravidlem akkusativ *ji*, na př. ve Špinově týž rolník řekl: »Vyžeň *ji!* Běž za *ňou!*« Ve Volešné pravil 83tiletý stařeček: »Má s *ňou* děti a nechal *ji*« (akk.).

Vedle tvaru *ňou* je slyšeti všude tvar *ní*. Lidé »pokročilí« užívají tvaru *ní*, ostatní zůstávají při tvaru *ňou*, a to sou větším dílem lidé starší. Někteří lidé řeknou na př. někdy: »Šel sem s *ní*« a někdy: »Šel sem s *ňou*«. Příklady: Nemohla sem s *ňou* (t. j. rukou) jest (Dobroutov). My zme za *ňou* běželi (Poděšín). Ten mládenec za *ní* chodil (Záborná). Vona utíkala, a von za *ňou* (V. Losenice). Šel za *ňou* do lesa (Janovice).

Někdo užívá v akkusativu z pravidla tvaru přehlasovaného *ji* a v instrumentálu tvaru nepřehlasovaného *ňou*, na př.: Tak sem *ji* (t. kozu) dostal na břeh. My zme za *ňou* běželi. Její vlastní domkář *ji* chytil. (Týž rolník v Poděšíně).

Množné číslo.

Nominativ má tvar *voni* pro všechny tři rody, na př.: Poženem krávy dom; *voni* se už napasly (M. Losenice). Každej člověk musí mít taky jazyk. Jesli pak ty hlavy taky mají? Von se koukal jedný, koukal se druhý a třetí, a *voni* byly bez jazyků (Brzkov). A ty světýlka začaly na Bratskejch loukách skákat. *Voni* třebas taky po polích, po mandelích skákaly (Věžnička).

Instrumental má tvar *něma* a *nima*. Tvar *něma* je slyšeti z pravidla v Poděšíně, Hrbově, Brzkově, Janovicích a Sirákově; tvar *nima* je pravidlem Dobroutově, v Horních Věžnicích, Jablonné, Malé Losenici.

V ostatních vesnicích je slyšeti oba tvary vedle sebe, aniž možno říci, který z nich převládá. Příklady: Pudu s *něma* (Poděšín). Bylo mezi *něma* pár lumpů (Brzkov). Šel sem s *něma* (Hrbov). Co s *něma* ďáli, to se neví (Janovice). Běžel za *něma* (Janovice). Jeden tesař tam s *něma* taky byl (Sirákov). Nemuže jit s *nima* (Dobroutov). Modlila se s *nima* růženec (Dobroutov). Běž za *nima!* (H. Věžnice). Chceš jit s *nima?* (M. Losenice). Jel sem za *něma* (Záborná). Kouknu se za *něma* (Záborná). Utíkali za *nima* (Záborná).

4. Náměstka zvratná.

Za spisovný tvar *sobě* slyšel jsem tvar *sobi* v Dobroutově, Záborné, Špinově a Janovicích, na př.: Stóji naproti *sobi* (Dobroutov). Světýlka šly k *sobi* (Záborná). Von mněl při *sobi* kvér a já taky při *sobi* (Janovice). V Nížkově hořelo sedumkrát po *sobi* (Špinov).

II. Náměstky přivlastňovací.

1. Náměstky *můj, tvůj, svůj* skloňují se jako přídavné jméno *dobrej, á, ý*:

	Jedn. č.		Mn. č. (pro všechny rody):
Nom. vok můj	má	mý	mý
Gen. mýho	mý		mejch
Dat. mýmu	mý		mejm
Akk. mýho, můj	mou	mý	mý
Lokál. mým	mý		mejch
Instr. mejm	mou		mejma.

Příklady: To sou *mý* klucí (Poděšín). To nejsou *mý* kuřata (Záborná). *Mý* syní mně koštovali moc peněz (Brzkov).

2. Náměstky *náš*, *váš*.

Jednotné číslo.

a) Tvary rodu mužského a středního neliší se od tvarů spisovného jazyka. Pouze v lokále vedle obyčejného tvaru *našem* je slyšeti někdy tvar *našom*, na př.: V *našom* žitě byly husy (Poděšín).

b) Rod ženský skloňuje se takto:

Nom. naše, vaše (naša, vaša).

Gen., dat., lok. naši, vaši (naší, vaší).

Akk. naši, vaši (našu, vašu).

Instr. naší, vaší (našou, vašou).

Nepřehlasované nominativy: *naša*, *vaša* je slyšeti v Sirákově, Poděšíně, Skrejšově, Janovicích, Záborné, Dobroutově. V ostatních vesnicích říká se z pravidla: *naše, vaše*, na př.: *Naše* hospodyň nejsou doma.

Nepřehlasované akkusativy: *našu, vašu* je slyšeti v týchž vesnicích, kde se říká: *naša, vaša;* jinde všude z pravidla se říká: *naši, vaši*, na př.: Na *našu* zaradu běhaji zajici (Skrejšov). Na *naši* zaradu (t. j. zahradu) přiběh zajic (Horní Věžnice). — Ale i tam, kde jsou pravidlem tvary: *naši, vaši*, je někdy slyšeti tvary: *našu, vašu*, na př.: Viděli ste *našu* Pepku (Špinov)?

Nepřehlasované instrumentaly: *našou, vašou* je slyšeti kromě uvedených vesnic jestě ve Věžničce, Rosičce, Nížkově, Špinově a Volešné. Instrumentaly: *našou, vašou* vůbec je slyšeti častěji než nominativy: *naša, vaša* a akkusativy: *našu, vašu;* tyto instrumentaly je slyšeti i od lidí, kteří užívají nominativů: *naše, vaše* a akkusativů: *naši, vaši*.

V ostatních vesnicích: v Horních Věžnicích, Jablonné, Brzkově, Dolní a Horní Sázavě, Nových Dvorech, Velké a Malé Losenici je slyšeti jen tvary přehlasované *naší*, *vaší*, na př.: Rozprávěl sem tam z *vaší* sestrou (Nové Dvory). Mluvila sem z *vaší* panímámou (V. Losenice).

Vedle tvarů nepřehlasovaných *naša, vaša* — *našu, vašu* — *našou, vašou* je slyšeti ve všech uvedených vesnicích tvary přehlasované *naše, vaše* — *naši, vaši* — *naší, vaší*. — Těchto tvarů přehlasovaných užívají v těchto vesnicích ti lidé, kteří si libují ve tvarech přehlasovaných při podstatných jménech vzorů *muž, meč, pole, duše*.

V gen., dat. a lok. j. č. r. žen. zkracuje se z pravidla koncovka: To sem slyšel vod *vaši* tetičky (Janovice).

Množné číslo.

	R. muž.	R. žen. a stř.
Nom. akk.	naši, vaši (živ.), naše, vaše (neživ.)	— naše, vaše.
Gen. lok.	našejch, vašejch (našich, vašich).	
Dat.	našejm, vašejm (našim, vašim).	
Instr.	našejma, vašejma (našima, vašima	— našema, vašema).

Tvary: *našich, vašich, našim, vašim* je z pravidla slyšeti v Horních Věžnicích a Jablonné; tvary: *našima, vašima* jsou pravidlem v Jablonné, kdežto tvarů: *našema, vašema* užívá se z pravidla v Horních Věžnicích, na př.: Můj kluk si hral z *vašima* dětma (Jablonná). Z *vašema* slepicama se něco nazlobím (H. Věžnice).

V ostatních vesnicích jsou pravidlem tvary: *našejch, vašejch; našejm, vašejm; našejma, vašejma;* vedle nich je též slyšeti — ač velmi zřídka — tvary: *našich, našim, našima* nebo *našema* atd. Příklady: Ty máš štěstí, že si vyváz z *našejch* rukouch! (Věžnička). Mý žito je pošlapaný vod *vašejch* kraf (Dobroutov). Museli dělat v *našejch* lesích dříví (V. Losenice). Za *našejma* humnama uďáli si pasáci voheň (Záborná). Mám na poli škodu vod *vašejch* kraf (Volešná).

3. Místo genitivu mn. č. *jejich* užívá se v některých vesnicích, na př. v Poděšíně a Sirákově, tvaru *jejichho* nebo *jejicho*, na př.: Starosta usoudil podle *jejichho* starýho vobyčeje, že to vona vopravdu je (Poděšín).

4. V akkus. mn. č. r. muž. slyšel jsem vedle tvaru *naši* jednou též pravidelný tvar *naše:* Uhří přišli na *naše* marodi (Janovice).

III. Náměstky ukazovací.

1. Ten, ta, to.

Jednotné číslo.

a) Rod mužský a střední má v lokále tvar *tom*, pouze ve Velké a Malé Losenici má lokál tvar *tem*, na př.: Byl sem právě při *tem*. Co je mně po *tem? Potem* (t. j. potom) šli sme dom. — I v Sirákově slyšel sem od jednoho rolníka tvar *tem:* Byl sem při *tem*.

Instrumentál má tvar *tým* (v Záborné, Janovicích, Dobroutově, Věžničce) anebo *tym* (v ostatních vesnicích), na př.: Pot *tým* mostem vyšlo procesí (Záborná). Nemohl bejt s *tým* práf (Záborná). S *tým* se živil (Janovice). Pana Marijá kleká přet *tým* voltářem (Dobroutov). Šla sem *tým* lesem (Dobroutov). Já sem se vohánět s *tým* aubuškem (Věžnička). — Viděla ten drn s *tym* makem celej rostrhanej (Poděšín). Myslel, že s *tym* udělá dobře (Sirákov). Deme s *tym* hochem bramborama (Sirákov). Vypravoval jim, co s *tym* ďábelstvím mněl za práci (Rosička). Co s *tym* pařezem dělat? (H. Sázava). Pudem za *tym* krejčím (Brzkov) Vyjeli s *tym* vozem až na vrch (Brzkov).

Ostatní pády mají tytéž tvary jako v jazyku spisovném.

b) Rod ženský má v genitivě, dativě a lokále tvar *tý*, na př.: Vot *tý* doby sem neviděl nic (Janovice). Přišel sem k *tý* kaplice, co stojí u silnice (Záborná). Tak povím jim vo *tý* robotě (Záborná).

Množné číslo (pro všechny tři rody):

Nom. akk. *ty*
Gen. lok. *tejch (těch, tech)*
Dat. *tejm (těm, tem)*
Instr. *tejma (těma, tema)*.

Tvary *těch, těm, těma* nebo *tech, tem, tema* je slyšeti v různých vesnicích od některých lidí vedle *obyčejných* tvarů: *tejch, tejm, tejma*. Jsou lidé, kteří řeknou někdy: »F *těch* chalupech je teplo« — někdy: »F *tech* chalupech je teplo« — a někdy: »F *tejch* chalupech je teplo«.

Příklady: *Ty* drábi lidi tejrali (Hrbov). *Ty* klucí křičí (Poděšín). S *tejch* klúků nebude nic dobrýho (Záborná). Šel sem aš k *tejm* loukám, co sou na hranicích (Dobroutov). F *tejch* lesích byla šarvátka (Záborná). Pudem *tejma* loukama (Janovice). Strašidlo se vokazuje jen *tejm*, kerý se bóji (Janovice). Pot *tejma* lesíma je vesnice (Věžnička). Tak to bejvalo s *tejma* májema (Záborná).

S *těch* lesů vyletěl vohnivej člověk (Záborná). Vono se při *těch* májích šelisco stalo (Záborná). Nebudem jezdit k *tem* hutím (H. Sázava). Pes po *tech* loukách porád ščekal (Záborná).

2. **Tenle, tale, tole** (t. j. ten + hle, ta + hle, to + hle)

skloňuje se jako *ten, ta, to*, na př.: Co *tyle* klucí dělaji? (Poděšín). Bóže, co já s *tymle* chlapem skusím! (Brzkov).

V Záborné a Janovicích a někdy i v jiných vesnicích starší lidé nevysouvají souhlásky *h* v druhé části této složené náměstky, končí-li se pád náměstky *ten, ta, to* samohláskou, na př.: *Tahle* žebračka je u nás třikrát za tejden (Záborná). *Tohle* sem ešče neslyšel (Záborná). Je tam potůček vot *týhle* fsi (Záborná). Dou po *týhle* mezi! (Janovice). S *touhle* ženskou nic nezačínej! (Záborná). *Tyhle* klucí sou rozpustilý (Záborná). To je pokušení, *tyhle* kozli (Rosička).

Sice říkají: *tenle,* f *tomle,* s *týmle, tejchle, tejmle.*

Vedle náměstky *tenle, tale, tole* a t. d. užívá se všude též náměstky *tendle, tadle, todle;* — gen. *tohodle, týdle*; — dat. *tomudle, týdle;* — instr. *týmdle* nebo *tymdle, toudle*; — nom. mn. č. *tydle* a t. d. — Týž člověk řekne někdy: »*Tole* je krásný!« a někdy: »*Todle* je krásný!«

Příklady: *Todle* začnem (Brzkov). *Tydle* brambole sou už zralý (Záborná). Dou po *týdle* cestě (Hrbov). Dou *tymdle* lesem (Nížkov).

Poznámky. 1. Náměstek *tento, tato, toto* a *onen, ona, ono* není nikde slyšeti. Místo náměstky *tento* a t. d. říká se vždy *tenle* nebo *tendle* a t. d., a náměstka *onen* a t. d. nahrazuje se vždy výrazy: *tam ten, tam ta, tam to* a t. d.

2. Místo náměstky *týž, táž, též* říká se vždy: *ten samej, ta samá, to samý* anebo: *ten samotnej, ta samotná, to samotný*, na př.: Šel na *to samý* místo (Poděšín). *Ta samotná* vo tom nic neveděla (Poděšín).

IV. Náměstky tázací a vztažné.

1. Gdo, co.

a) Nominativ. V Nových Dvorech slyšel jsem tvar *hdo* od 78letého stařečka (v r. 1897.). Říkal tak důsledně.

b) Lokál. Vedle obyčejného tvaru *čem* vyskytuje se někdy tvar *čom*, na př.: Po *čom* si prodal brambory? (Poděšín).

c) Instrumental má tvary: *kým* a *kym*, *čím* a *čim*. Tvar *kým* slyšel jsem v *Záborné*, *Janovicích* a *Jablonné*; jinde užívají tvaru zkráceného *kym*, na př.: S *kým* pudeš? (Záborná). S *kým* si šel? (Janovice). S *kým* si vo tom mluvil? (Jablonná). — Neveděl, s *kym* mluví (Rosička). S *kym* se soudíte? (Poděšín).

Někteří lidé v různých vesnicích zkracují instrumental *čím* v *čim*, na př.: Š *čim* budeš vorat, dyš prodáš krávu? (V. Losenice). — Tvar *čím* však je pravidlem: Vem ňákou vopálku, abysme mněli š *čím* nabrat (Brzkov).

2. Kerej, kerá, kerý a jakej, jaká, jaký

se skloňuje jako *dobrej, á, ý*, na př.: *Kerý* klucí to uďáli? (Poděšín). Člověk by nevěřil, *jaký* sou na světě darebáci (Záborná).

Nominativ mn. č. rodu muž. jmen živ. má vedle obyčejného tvaru *kerý* též tvar *keří*. Tvaru *keří* užívá se jen tehdy, klade-li se náměstka *kerej* bez podstatného jména, na př.: *Keří* to byli? (Záborná).

Avšak častěji je slyšeti i v tomto případě tvar *kerý*, na př.: *Kerý* to udělali? (Dobroutov). Strašidlo se vokazuje tejm, *kerý* se bóji (Janovice).

V. Náměstky neurčité:

někdo, něco, nigdo, nic, někerej, ňákej nebo *nějakej, fšelisco* — skloňují se jako ty náměstky tázací, s nimiž jsou složeny, na př.: Von tam s *někým* byl (Záborná). Vona vo *ničem* neveděla (Poděšín). *Někeří* hospodáři přišli vo grunty (V. Losenice). *Někerý* sousedi šli do mněsta (Janovice). *Někeří* se ešče zbili (Záborná). *Někerý* tomu věřili (Poděšín). Byl tam *ňákej* bohatej kupec (Hrbov). Mněli tu *nějaký* Francouzi ležet (Záborná). *Nějakej* Gregor ju vodvezl (Janovice).

Poznámka. Náměstky *ňákej* a *nějakej* je slyšeti v týchž vesnicích vedle sebe; týž člověk řekne někdy: *ňákej* a někdy: *nějakej*. Ale častěji se říká: *ňákej, ňáká, ňáký* než *nějakej, nějaká, nějaký*.

d) Číslovky.

I. Základní.

1. Jeden, jedna, jedno

se skloňuje jako *ten, ta, to,* na př.: Z *jednym* koněm sem to nemoh vytáhnout (Poděšín). V *jedný* zemi bylo jedno mněsto, a f tom mněstě bydleli *jedny* rodiče (Brzkov). *Jednejm* kradl a druhejm dával (Rosička).

2. Dvá (pro neživotné dva), dvě

má tvary: gen. lok. *dvouch,* dat. *dvoum,* akk. *dvá* neživ. *dva,* instr. *dvouma.* — Tak se skloňuje i číslovka *vobá* (pro neživotné *voba*), *vobě.* — Př.: *Dvá* psi vokolo mně foukli (Záborná). Starej Íra zabil *dvá* špehouni (Janovice). Vzal *dvá* muži a vedli mně do špitále (Janovice). Ten zastane *dvá* (Špinov). Na silnici se skátěly *dva* voze (Záborná). Jeli na *dvouch* vozech (Záborná). Byl sem f Polný z *dvouma* vozama (Horní Sázava).

Poznámka. I o bytostech neživotných rodu muž. užívá se tvarů *dvá, vobá,* kladou-li se tyto číslovky bez podst. jména, na př.: *Vobá dvá* (t. kameny) stóji proti sobi (Dobroutov).

3. Tří, tři se skloňuje:

Nom. akk. *tří, tři,* gen. lok. *třech,* dat. *třem,* instr. *třema.*

V nominativě a akkusativě užívá se tvaru *tří* vždy, když je řeč o bytostech životných r. muž.; tvar *tři* klade se ve všech ostatních případech. Př.: Ty rodiče mněli *tří* syní (Brzkov). *Tří* syní dal na učení a *tří* má ve Vídni (Záborná).

4. Štyří, štyry se skloňuje:

Nom. akk. *štyří, štyry,* gen. lok. *štyrech,* dat. *štyrem,* instr. *štyrma.*

Je-li řeč o bytostech životných rodu muž., užívá se v nominativě a akkusativě tvarů *štyří* i *štyry;* ve všech ostatních případech klade se tvar *štyry,* na př.: V Hrbově pravil týž stařeček: Mněl *štyří* hoší, a umřeli mu fšecí. — Má *štyry* kravy.

Tvar *štyří* slyšel jsem v Dobroutově, Záborné, Janovicích, Hrbově, Brzkově, Sázavě Horní a Dolní; v ostatních vesnicích slyšel jsem jen tvar *štyry* jakožto nominativ a akkusativ podst. jmen životných rodu mužského. — Vedle tvaru *štyří* vyskytuje se v témž případě v uvedených vesnicích i tvar *štyry* (kromě Dobroutova a Janovic).

V Dobroutově činí se rozdíl mezi nominativem a akkusativem; na př.: Byli zme tam *štyři.* Mám *štyry* hoší. — Jinde toho rozdílu nečiní, na př.: Šli fšecí *štyři* po tý silnici (Brzkov). Mněl *štyří* syní (Brzkov). *Štyry* chlapi kátěli v lesi (Záborná). Má *štyry* klucí (Záborná).

Příklady: Vot Foltů šli *štyři* (Záborná). Byli *štyři* kamarádi (Záborná) Byli sme *štyři* (Dolní Sázava). *Štyři* dohromady byli (Janovice). *Štyry* sedláci vyhořeli (Poděšín). Ráno vo *štyrech* hodinách se muselo na saněch vyjet (Rosička). Správec byl *štyrma* koňma rostrhanej (Brzkov).

5. Jiné číslovky základní.

a) Místo *sedm, osm* říká se *sedum, vosum.*

b) Číslovka *devět* má v nepřímých pádech tvar *devíti:* Teťkom je šero do *devíti* hodin (Záborná).

c) Číslovka *deset* má v nepřímých pádech tvary *deseti* a *desíti:* Až do *deseti* hodin museli jet (Věžnička). Bylo vokolo *desíti* hodin (Horní Sázava). Museli dávat po *desíti* mírách až do dvouch mír (Záborná). Přadlo se až do *desíti* hodin (Rosička).

d) Místo *jedenáct, dvanáct* atd. říká se: *jedenást, dvanást* atd.

e) Číslovka *dvacet* má v nepřímých pádech tvar *dvacíti:* Hospodařil sem z matkou do *sedumadvacíti* let (Dobroutov).

f) Místo *dvě stě* říká se *dvě sta.*

II. Řadové.

1. Místo *šestý, sedmý, osmý* říká se *šístej, sídmej, vůsmej.*

2. Po podst. jméně *půl* klade se genitiv sklonění jmenného počínaje číslovkou *štvrtej:* Kup půl *štvrta* kila sole, půl *páta* kila, půl *šesta* kila, půl *sedma* kila, půl *vosma* kila atd.; — vysel sem půl *štvrty* míry, půl *paty* míry, přidu k vám vo půl *paty,* vo půl *šesty,* vo půl *sedmy,* vo půl *vosmy,* vo půl *deváty* atd.

III. Neurčitá číslovka

fšecek, fšecka, fšecko se skloňuje:

Jednotné číslo.

Rod muž.	Rod žen.	Rod stř.
Nom. fšecek	fšecka (fšechna)	fšecko (fšechno)
Gen. fšeho	fší, fšecký (fšechný)	
Dat. fšemu	fší, fšecký (fšechný)	
Akk. = gen. aneb nom.	fšecku (fšechnu)	
Lok. fšem, fšom	fší	
Instr. fším	fší	

Množné číslo.

	Rod muž.	Rod žen. a stř.
Nom., akk.	fšecky (fšechny), fšeci (fšecí, fšici)	fšecky (fšechny)
Gen., lok.	fšech	
Dat.	fšem	
Inst.	fšema.	

Příklady: Jedn. č. Nech *fšeho* a di dom! (Záborná). S toho *fšeho* si nic nevyberu (M. Losenice). Ke *fšemu* tomu ešče vonemocněl (H. Věžnice). Už je po *fšem* (H. Věžnice, Jablonná, Záborná). Tenkrát byla svatá sprostnost v jídle a ve *fšem* proti teď (Rosička). Handloval ve *fšem* (Janovice). Co je po *fšom!* (Poděšín, M. Losenice, Záborná). Už je hotovej ze *fším* (H. Věžnice). Vystěhovali se ze *fším* (Hrbov).

Bránil se ze *fší* sile (Záborná). Ke *fší* bídě ešče se voženil (Poděšín). Nutil mně *fší mocí* (Brzkov). Vyjeli bes *fšechný* tíže (Brzkov).

Mn. č. Nom. *Fšecky* tří hrabata mněli nepokoj (Rosička). *Fšecky* lidi to povidaji (Poděšín, Hrbov, Záborná). *Fšecky* sme s toho vonemocněli (H. Věžnice). Voni *fšecky* (t. j. vojáci) do rána zmrzli (Hrbov). *Fšecky* neschořeli s tý rodiny (Špinov). *Fšecky* kováři museli šrouby dělat (Hrbov). Utekli *fšeci* dom (Záborná). *Fšeci* utekli (Brzkov). Vypravovali *fšecí* (Brzkov, táž osoba). Mněl štyří hoší, a umřeli mu *fšecí* (Hrbov). Revírník mu řek, aby jel na večír do lesa, aby ho *fšeci* lidi neviděli. (Rosička). — *Fšecky* naše pole hraničí z Moravou (H. Sázava).

Akk. Pobím *fšecky* (Brzkov). Dobroutofský hoší šli k aksendu, a vodvedli je *fšeci* (Dobroutov). Musím se dřít na *fšeci* (Nížkov). Už je pochytali *fšecí* (totiž: zloděje; Hrbov).

Gen., lok. Ze *fšech* chalup museli na robotu (Poděšín). Ve *fšech* domech (t. j. statcích) se přadlo (Dobroutov). Přišli ze *fšech* stran lidi (Sirákov).

Dat. Dal jim *fšem* po grejcaru (Dobroutov). Pověděl to *fšem* (Brzkov).

Instr. Slyším zvonit *fšema* (H. Věžnice). Chytla se skříň ze *fšema* spisama (Sirákov).

Poznámky.

1. Tvaru *fšechen* jsem neslyšel; vedle tvarů *fšecka*, *fšecko*, *fšecky* říká se též *fšechna*, *fšechno*, *fšechny*, na př.: Mám uš *fšechno* vymlátíno (Dobroutov). Mám *fšechny* strnišče zvoraný (Dobroutov). Díval se na *fšechny* strany (Brzkov).

2. Když je řeč o bytostech životných rodu mužského, užívá se v nom., akk. mn. č. tvaru *fšecky* všude kromě Dobroutova, kde je v těchto pádech pravidlem tvar *fšeci*. Vedle tvaru *fšecky* slyšel jsem v tomto případě též tvar *fšeci* v Záborné, Janovicích, Poděšíně, Nížkově, Brzkově, Rosičce, Špinově a M. Losenici.

V Brzkově týž člověk říkal někdy *fšeci* a někdy *fšecí*; v Malé Losenici říká se vedle tvaru *fšeci* též *fšici*.

B. Časování.

a) Tvary infinitivní.

Infinitiv.

1. Infinitiv má vždy koncovku -t: pit, mlet, píct, pomoct; kleknout; ležet; věřit a t. d.

2. Infinitiv sloves *jednoslabičných* má *krátkou* samohlásku kmenovou:

V I. třídě:

a) z pravidla ve slovesech s kmenem otevřeným: *dat, stat* (= vstáti); *jet, klet, plet, set* (= síti), *smnět; bit, hnit, jit, pit, šit, vit, žit*; *plit* (= plíti); *vyt.*

b) často ve slovesech s kmenem zavřeným, na př.: *vest* (= vésti a vézti), *klast, krast, jest* (= jísti); *plest; nest; lest* (= lézti); *rost* (= růsti); *moct; mlet; vzit.*

Krátká samohláska kmenová zůstává i ve složeninách: podat, rozdat, vydat a t. d.; pofstat; zaklet, vyplet, zaset; polit, nabit a t. d., napit se, vypit, ušit, zašit, naplit; — přivest, dovest, vyvest, svest; přijit, projit se, najest se, vyjest, zajest; uplest, zaplest; snest, přinest, vynest, zanest; vyplest; domlet.

Dlouhou kmenovou samohlásku má infinitiv těchto sloves jednoslabičných:

a) s kmenem otevřeným: *bejt, lejt* (= líti), *klejt* (= klíti, vedle častějšího tvaru *klet*, Záborná), *krejt, mejt;*

b) s kmenem zavřeným: *číst, kvíst, pást, přísť* (= přásti), *třást, zábst*; *píct, říct, síct, slíct* (= svléci), *voblíct* (= obléci), *týct* (= téci), *tlouct; vzít* (vedle *vzit*), *žít* (1. os. j. č. žnu; vedle *žit*); *třít, dřít, mřít, vřít.*

Dlouhá kmenová samohláska zůstává i ve složeninách: nalejt, vylejt; zakrejt, přikrejt, umejt; — napást, napříst, zatřást; napíct, nasíct, navlíct, převlíct, utýct, natlouct; nažít; utřít, nadřít se, umřít.

Poznámka 1. Vedle obyčejného infinitivu *vodbejt* slyšel jsem též infinitiv: *vodbyt:* Nedala se vodbyt (Horní Sázava).

Poznámka 2. Infinitivů s krátkou kmenovou samohláskou neužívá se ani všeobecně ani důsledně; tak v Malé Losenici, H. Sázavě a Jablonné říkají: *dát, výst, přivýst, plíst*, v Jablonné ještě: *líst, vylíst* — I v ostatních vesnicích někteří lidé vyslovují dlouhou samohlásku kmenovou v tom neb onom z uvedených infinitivů s krátkou kmenovou samohláskou, tak že je slyšeti vedle sebe infinitivy s krátkou i s dlouhou samohláskou kmenovou, na př. *dát* (Nížkov, Rosička), *jít* (Brzkov, Rosička), *líst* (t. j. lézti), *vylíst; přinýst; zavýst, přivýst, uvýst* (t. j. uvézti); *uplíst* (Brzkov, Nížkov a j.). V Janovicích říká se: *týct, utýct*, ale: *unest, vylest.*

Stává se, že týž člověk někdy řekne: »Nemoch sem to *unest*« — a podruhé: »Nemoch sem to *unýst*« a podobně.

Ve III. třídě: *chtět, mnět* nebo *mít* (t. j. míti); — dlouhou samohlásku kmenovou mají: *bát se, stát.*

Poznámka. V každé vesnici jsou lidé, kteří říkají: *chtít, mít*, na př.: Co budou *chtít?* (Brzkov, Nížkov a jinde). Žádnej pokoj *mít* nebudou (Rosička). — Proto je slyšeti vedle sebe tvary *chtět* a *chtít, mit, mnět* a *mít.* — Tvar *mnět* slyšeti je jen v některých vesnicích (Janovicích, Poděšíně, Sirákově, Rosičce, Brzkově a V. Losenici) vedle tvarů: *mit* nebo *mít.*

Ve IV. třídě: *ctit.* — V V. třídě: *brat, cpat, drat, hnat, hrat, lhat, psat, ptat se, rvat, řvat, stlat, štvat, znat, žrat.* — *Dlouhou* samohlásku kmenovou mají tyto infinitivy: *dít se, hřát, přát, smát se, tát, zdát se, zdrát* (t. j. zráti).

Přechodník minulý

se nezachoval.

Participium minulé činné.

Koncovka *-l* po souhláskách zachovává se z pravidla v Janovicích, na př.: *jedl* sem; *mohl* sem jit dom; někdo mu to *řekl*; Gregor mu ju *vodvezl; sedl* na postel; tam *pokradl* prádla moc.

V ostatních vesnicích koncovka *-l* po souhláskách dílem se zachovává, dílem se odsouvá. Obyčejně týž člověk koncovku *-l* po souhlásce někdy vysloví a někdy vynechá, jak mu to »z huby výde«. Někdo vyslovuje častěji po souhlásce koncovku *-l*, a někdo zase vynechává častěji koncovku *-l* v tomto případě, na př. v *Dobroutově* pravila táž stařenka: Můj dědoušek utekl; utek do mlejna; přiběh dom; Hejkal mu ho přines; — a jeden výměnkář zase říkal: upadl sem, sedl si, jedl sem, nemohl sem stat. V *Záborné* slyšel sem příčestí: vezl, kradl, prolezl, řekl, nesl, vyrostl; stoupl si; utekl — nefšim sem si toho, von zachyt kulku; pás sem; řek sem; von popad flintu, Hejkal fouk do vohňa; — ve *Věžničce*: slezl sem; von spadl — řek sem; — v *Hrbově:* Rus řekl, koukl sem se — oficír řek; Košut je vyslek do naha; Košut tách k Prešpurku; — v *Poděšíně:* Souce rozhodl; ten křikl — von naved děvečku; gdo to křik? — v *Sirákově:* vyběhl sem na dvůr — vyběch sem ven; — v *Rosičce:* Vrchní řekl; mohl jit si stěžovat; kněz četl svůj breviář; — hospockej mu řek; serbus zatlouk na vokno; zámek se třás; f tom se mu namát revírník; — v *Brzkově:* Vytrhl jeden strom a vylez po ňom zhůru; fběhl do kostela; zvíhl víko; vlezl si tam; — přiběh do kostela; flák ho tam; — ve *Velké Losenici:* vezl pívo; — spíš moch člověk k něčemu přijit; biřic stoup na židli.

V Malé Losenici koncovka *-l* po souhlásce z pravidla se vynechává na př.: Uš sem napás; přived sem ho; řek sem mu to.

V Rosičce někteří starší lidé užívají koncovky *-yl* místo koncovky *-l* po souhlásce, na př.: upadyl sem, řekyl sem, mohyl sem, sedyl sem si, lehyl sem si. — 81letý Jan Němec (r. 1897.) mi pravil, že za jeho dětství říkalo se všeobecně: řekyl, upadyl, mohyl, sedyl si, lehyl si a t. d. nejen v Rosičce, nýbrž i v Nížkově.

Participium minulé trpné

má v rodě *mužském* a *ženském* vždy a všude koncovky přídavného jména určitého, na př.: Byl dobře skovanej (Záborná). Chlíb je už upečenej (Záb.). Rymik byl spuščenej (Záb.). Byl na štyry dni zavřitej (Polná). Leží tam pochovanej (Janovice). Celej les je vykácenej (Malá Losenice). Vona bude poškrábaná (Poděšín). Byla vodsouděná (Poděšín). Panský služebníci byli vejmutý (Rosička). Ta mněla ruce upálený (Sirákov). Byli v ní skovaný (Záborná) a t. d.

Participium min. trpné má ve *středním* rodě čísla jednotného buď koncovku přídavného jména určitého nebo koncovku *-o*. Příčestí s koncovkou *-o* užívá se z pravidla ve větách bezpodmětných anebo jest-li příčestí *samostatným* doplňkem výrokovým, sice užívá se příčestí s koncovkou přídavného jména určitého, na př.: je zavříno; je zamčíno; bylo nařízíno (Záborná); — je zavříto; je vodevříto (Malá Losenice); — vot tý strany je učarováno (Poděšín); — bylo hlášíno (Hrbov); — bylo s náma nakládáno (Horní Sázava); — už je zaplącíno (Brzkov, Horní Věžnice); — máme vymlátíno (Záborná, Špinov, Janovice); máme vymlátěno (Poděšín); máme vymlácíno (Brzkov, M. Losenice); — máme zemlíto (M. Losenice, Záborná, Janovice); — mám zaplatíno (Janovice, Špinov, Záborná); — nemněli nic napsáno (Hrbov); — mněl vysloužíno (Horní Sázava); — mněl naložíno (Brzkov); — mám uš sklidíno; mám uškodíno dobytku (Poděšín); — mám uškodíno (Rosička); — mněli zapřažíno (Dolní Sázava); — mněl to tak zavedýno (Záborná).

Uš to bylo stracený (Dolní Sázava); — žito je už vymlátěný (Záborná); — to bylo šecko pokátěný a položený přes silnici (Věžnička); — strašidla sou teď zažehnaný (Záborná); — chce to mít zříděný, jak se patří (Brzkov).

Poznámka. Ale i v prvním případě užívá se někdy příčestí trpného s koncovkou přídavného jména určitého, na př.: Mněl učarovaný (Poděšín).

Jak viděti z uvedených příkladův, prodlužuje se z pravidla koncovka *-ěno (-eno)* v *-íno*. — Koncovku *-ěno* nebo *-eno* slyšeti od lidí mladších a vzdělanějších.

b) Tvary praesentní.

Indikativ.

1. V 1. os. č. j. je po souhláskách měkkých vždy koncovka *-u* místo spisovné koncovky *-i*: seju, umeju se, děkuju, smněju se.

2. *a*) 3. os. č. mn. těch sloves, která v 1. os. č. j. mají koncovku *-ím*, má z pravidla koncovku *-í* (jako 3. os. č. j.), na př.: III. třída, vzor *uměti:* Ty zedníci ničemu *nerozumí* (Janovice). Klucí *umí* jen dovádět (Poděšín). — IV. třída: U nás už děti *chodí* do škole (Malá Losenice). *Zvoní* šema (Horní Věžnice). Lidi dnes pěkně *klidí* (Volešná). Lidi už

mlátí (Věžnička). Sedláci *chodí* po táčích (Rosička). — V. třída, vzor *sázeti*: Naše holky *sází* hlavaticu (Malá Losenice). Klucí *hádí* kamením (Záborná). Ženský *sádí* hlavaticu (Janovice, Dobroutov). Fšecky pacholci se v noci *schádí* u tý kapličky (Janovice). Sedláci teď *přichází* vo grunty (Horní Sázava).

Od mladších, zřídka od starších lidí, je slyšeti též koncovku *-eji*, na př.: Teťka sedláci *přicházeji* vo grunty (Horní Sázava).

V Polné však slyšeti častěji koncovku *-eji* než koncovku *-í*, na př.: Lidi teď pěkně *kliději*. Co tam ty ženský *křičeji*? Lidi tady *chodí*.

Poznámka 1. Mnozí lidé — jsou ve všech vesnicích — když *onikají*, užívají ve 3. os. mn. č. koncovky *-eji;* na př. jeden výměnkář řekl: Sedláci teď *musí* platit velký daně — ale ke mně pravil: *museji* jit nahóru (Dobroutov). — Tady má každej dům dvojí meno, *rozumněji*? Dyš chasníci přidou z vojny dom, nic *neumí* (Janovice). — »Tady lidi *mluví* fšelijak,« pravil jeden výměnkář ve Věžničce. Ale mluvě ke mně říkal: »*Věřeji* mi! *Slyšeji!* Tak *viději!* To si *považeji!*« — Obecně se říká: *Liběji* vedít (nebo: vědít)! — V Janovicích pravila mi nějaká žena: »Jak *viději* ten žebřík na dvoře, tam je hospoda.«

Někteří lidé však — zvláště starší — i když onikají, užívají ve 3. os. mn. č. koncovky *-í;* na př. v Hrbově jeden výměnkář, ukazuje mi cestu, pravil: »*Drží* se na pravo!« — V Malé Losenici pravil ke mně sedlák, ukazuje mi cestu: »*Musí* jit po tom díli (t. j. poli).«

Poznámka 2. Ve Věžničce a Sirákově také je, ač velmi zřídka, slyšeti koncovku *-ijou*: Co pak u vás *vařijou*? (Věžnička). Voni *neslyšijou* (Sirákov). Lidi vo tom *mluvijou* (Sirákov). — Tuto koncovku prý přinesly s sebou Moravkyně, když se do těchto vesnic provdaly, a některé domácí selky jaly se říkati tuto koncovku po nich.

Ve Volešné pravil 83letý stařeček: *Přejinačijou* to fšechno.

b) 3. os. mn. č. sloves *jest* a *vědíti*, *vědět* (nebo: *vedíti*, *vedět*) zní: *jí*, *ví:* Ty děti pořád *jí* (Záborná). Šak to žebráci *sní* (M. Losenice). Sedláci vo ničem *neví* (Poděšín). Šak voni to dobře *ví!* (Volešná). Hospodáři teď ani *neví*, jaký živobytí mají (Rosička).

Rozumí se, že i složeniny mají koncovku *-í*: Povidali mu, že mu *poví* cestu (Věžnička). Toho se děti *nenají* (Záborná).

Mnozí lidé, když onikají, užívají z pravidla tvarů *jedí*, *jeději*, *vědí*, na př.: Jen *jedí!* (Horní Věžnice). Proč tak málo *jeději*? (H. Věžnice). Mněla sem tří doktoři, *vědí*? (Dobroutov). Mužou taky jit vokolo tejch louk, *vědí*? (Věžnička). *Vědí* co, já jim pětku slevím (Horní Věžnice).

Ale i v tomto případě rovná se někdy 3. os. č. mn. třetí osobě č. j.; na př. v Hrbově pravil mi jeden výměnkář: »Jeli zme až do Pětikostelů, jesli *ví* vo tom.« Jeden stařeček v Záborné, pobízeje mě k jídlu, pravil mi: »I *jí, jí!*« — Tak i v Janovicích.

c) 3. os. č. mn. má po měkkých souhláskách vždy koncovku *-ou* místo spis. koncovky *-í*, na př.: Tatíček *nepijou* kořalku (Poděšín). U nás ešče *nesejou* (Záborná). Lidi se jim *smnějou* (Dobroutov).

d) Za spisovnou koncovku *-ají* je obyčejně koncovka *-aji*, na př.: *maji, daji, znaji*, děti si *hraji, dělaji, povidaji, říkaji.*

Někteří lidé však vyslovují *-ají*, na př.: Housata *poscípají* (V. Losenice). *Ptají* se kněze (Rosička). Šel g hospodyni se ptat, jesli *maji* jakou slámu (Rosička). Teď si *povidají* mezi sebou (Brzkov).

3. Slovesa, která v 1. os. č. j. mají koncovku *-u*, mají v 1. os. č. mn. koncovky *-me* a *-m*, na př.: *Deme* bramborama (Sirákov). *Pudeme* na kousek dál vot tebe (Brzkov). Teď uš *pudem* (Brzkov). Co *budem* večeřet (Sirákov). Tak teď *začnem* (Brzkov). *Nebudem* jezdit (Horní Sázava). *Vedem* ho k voji (Věžnička).

Příponu *-me* je zřídka slyšeti.

Imperativ.

1. V imperativě č. j. a mn. sloves *bit, pit, šit* a jejich složenin odsouvá se *j*, na př.: *nebi* ho! *nebite* ho! *pi! napi* se! *vypite* to! *přiši* mi klofník (Záborná). Mírně *ži* a *pi*, a zachováš zdraví svý (Rosička).

Avšak imperativ slovesa *zabit* zní *zab! zabte!* (obecně).

2. V 2. os. č. mn. je místo spisovné koncovky *-ěte (-ete)* vždy a všude koncovka *-ite*, na př.: *zavřite* dveře! *dite* do seknic (nebo: do sednic, do setnic), *sednite* si! *kleknite! řeknite* mu to! *pomodlite* se taky za mně!

3. V imperativě sloves *chytiti, platiti, vrátiti* a jejich složenin mění se *t* v *c*: *chyc, chycte; zaplac, zaplacte; vrac* se brzo! *vracte* se brzo! *vrac* mi peníze!

Málokdy slyšeti tvary: *vrat, vratte, zaplat, zaplatte.* Jsou bezpochyby vzaty z jazyka spisovného.

Přechodník přítomný

zachoval se pouze v těchto výrazech příslovečných: *nastoja* (t. j. stoje, -íc), *kleče, leže, stoje* (v Dobroutově: *kleča, leža, stoja*), na př.: Žito porostlo *nastoja* (t. j. když ještě na poli stálo). Pomodlíme se *stoje.* Sekáči jedli *kleče.* Četl sem *leže* (Záborná).

c) Vzory slovesných tvarů.

1. Slovesa s praesentními kmeny příznakovými.

Třída první.

Vzory: vésti, nésti, zábsti.

1. *Jít* (vedle toho: *ít, jít, ít*).

a) V přítomném čase odsouvá se *j:* du, deš, de a t. d.; — imp. di, dite.

b) Místo spis. tvaru: *půjdu* a t. d. říká se obecně: *pudu* a t. d.

c) Místo spis. imperativu: *pojď, pojďte* říká se: *poď, pojte*, na př.: *pojte* do seknic, do sednic, do setnic! (Poděšín, Janovice, Záborná, Nížkov, Rosička); *pojte* jest! (Dobroutov, Janovice, Hrbov).

V Malé Losenici říkají: *potte!* — V Horních Věžnicích, Jablonné a Volešné: *poďte!* — Imperativ *poďte* slyšeti jest i v těch vesnicích, kde se říká z pravidla *pojte*, na př.: *poďte* dál! (Záborná, Rosička, Horní Sázava). Myslím, že tvar: *poďte* vznikl nápodobou jazyka spisovného.

d) Místo spis. tvaru: *přijdu* a t. d. říká se: *přidu* a t. d. — V Horních Věžnicích, Jablonné a Špinově: *přídu* a t. d.

e) Místo spis. imperativu: *přijď, přijďte* nebo *přijděte* říká se: *přiď* (obecně), *přiďte* (Záborná, Jablonná, Volešná), *přitte* (Poděšín), *přite* (Velká a Malá Losenice, Nové Dvory, Volešná, H. Věžnice, Dobroutov, Janovice, Nížkov), *přijte* (Janovice); *přite* (Špinov: *přite* na táč!)

f) Místo spis. tvaru: *vyjdu* a t. d. říká se *výdu* a t. d. — imper. *výdi* ven, *výdite* ven.

2. *Číst* má tvary: *čtu* a t. d.; — *čti, čtite;* — kněz *četl* breviář (Rosička); *čtl* to psaní (Brzkov).

3. *Kvíst* má tvary: strom *květe*, stromy *květou*; stromy *květly*.

4. *Příst* má tvary *přadu, přade, přademe, přadou* (ale v Jablonné a Volešné: *předu* a t. d.); — *přadla, přadly, přadlo* se (ale v Jablonné a Volešné: *předla, předly*), na př.: Ešče *přademe* (V. Losenice). Naše ženský taky *přadou* (H. Věžnice). Ženský teď už *nepřadou*, protože ani neumí (Janovice). *Přadlo* se vot svatý Kateřiny do svatýho Jozefa (Rosička).

5. *Třást* má tvary: *třasu, třase, třaseme, třasou*; — imper. *zatřas, zatřaste;* — *třásl* sem nebo *třás* sem (v Jablonné a Volešné: *třesu* a t. d.; *zatřes*, ale: *třás* sem), na př.: *Třasu, třasu* bez (V. Losenice). Strejc strachem se *třás* (Poděšín). *Třásl* sem se zlosti (Janovice).

Vedle tvarů: *třasu* se a t. d. je slyšeti od některých lidí v té neb oné vesnici tvary: *třesu se* a t. d., na př.: Ruky se mi *třesou* (Janovice).

6. *Zábst* má tvary: *zabe, záblo*, na př.: Bude vás *zábst* (Záborná). Ptám se ho: *zabe* tě (Poděšín)? Už nás *záblo* (V. Losenice).

Vzor: péci.

1. Infinitiv přibírá koncovku *-t* místo odsuté koncovky *-i*: moct, píct, tlouct.

2. V 1. os. č. j. a v 3. os. č. mn. indik. času přítomného je souhláska *h* nahrazena souhláskou *š* a souhláska *k* souhláskou *č*: *mužu, mužou; sečU, sečou.*

3. V imperativě je souhláska *z* nahrazena souhláskou *ž* a souhláska *c* souhláskou *č*: *pomož* mi, *pomožte* mi; *uteč, utečte.*

4. Ve tvarech času přítomného slovesa *moct* a jeho složenin zkracuje se ve většině vesnic kmenová samohláska *ů*: mužu, mužeš, muže, mužeme mužete, mužou. — Někteří lidé však vyslovují *ů*, napodobujíce snad jazyk spisovný, ale nepočínají si důsledně.

V Dobroutově, H. Sázavě a Věžničce slyšel sem z pravidla vyslovovati: *můžu, můžeš, může* a t. d.

5. *Rožít* (= rozsvítiti) má tvary:

a) *rožu, rožeš, rože, rožeme, rožete, rožou;* imper. *roži, rožite* (Záborná, Janovice, Dobroutov, Hrbov, Poděšín, H. Věžnice a j.);

b) *rožnu, rožneš, rožne, rožneme, rožnete, rožnou;* imper *rožni, rožnite* (jen v M. Losenici);

c) *rožal* sem (Záborná, H. Věžnice);

d) *rožel* sem (Janovice, Záborná, Dobroutov, Hrbov, Brzkov, V. a M. Losenice, Nové Dvory);

e) *rožatá* svíčka (Záborná, Janovice, H. Věžnice, Brzkov, Hrbov, M. Losenice);

f) *rožitá* svíčka (Dobroutov, Nové Dvory);

g) *rožitá* svíčka (Poděšín, Janovice, V. a M. Losenice);

6. *Říct* má tvary: *řeknu* a t. d.; imper. *řekni, řeknite*; *řekl* sem to, *řek* sem to.

Vzor: pnouti.

1. Infinitiv má tvary:

a) *dopnout, rozepnout, sepnout, zapnout;*

b) *dopít, rozepít, sepít, zapít* (= dopnouti a t. d.).

Tvary pod *a*) uvedené slyšeti je v Záborné, ve Skrejšově, ve Špinově, ve Volešné a v Jablonné.

Tvary pod *b*) uvedené slyšeti je v Horních Věžnicích, v Hrbově, ve Věžničce, v Nížkově, v Nových Dvorech, ve Velké Losenici. Příklady: Nemužeš *sepít* ruce? (H. Věžnice, V. Losenice). Tak sem na tý vojně stloust, že sem si nemoh *dopít* blúzu (Nížkov). Je horko, musím se *rozepít* (Nížkov).

V Janovicích říkají jedni: Nemužeš *sepnout* ruky? Musím se *rozepnout*. Nemužu se zapnout« — a jiní: »Nemužeš *sepít* ruky? Musím se *rozepít*. Nemužu se *zapít*.« — Infinitivy: *sepít, rozepít, zapít* je slyšeti častěji.

V Záborné je slyšeti též infinitivy: *rozepít, zapít* a jen inf.: *sepnout*.

V Dobroutově, v Poděšíně a v Sirákově říká se: *sepnout* ruky, ale: *rozepít, zapít* kabát.

Ve Špinově a Skrejšově říká se též: musím se *rozepít*, musím se *zapít* — ale častěji je slyšeti: musím se *rozepnout*, musím se *zapnout*. — Vždy však se říká: musíš *sepnout* ruce.

c) Slovesa složená se slovesem *jmouti* mají ve všech vesnicích tvary: *najmout, přijmout, ujmout se, zajmout*, na př.: Chtěl sem tam *najmout* pole (Poděšín). Nechtěl vode mně nic *přijmout* (Rosička). Košut chcel nás *zajmout* (Hrbov);

d) *protít, utnout:* šel si *utnout* smrčku (Záborná);

e) *vzít*, vedle toho: *vzít*;

f) *žít*, vedle toho: *žít* (1. os. j. č. žnu).

2. Indikativ příť. času slovesa *vzit* (nebo *vzít*) zní: *vemu, vemeš* a t. d.; — imperativ: *vem, vemte.*

3. Particip. minulé činné má tvary:

a) sepnul: sepnul ruky (Jablonná); — kůň se mu *sepnul* (Brzkov); — *rozepnul, zapnul* (Jablonná);

b) sepjal, rozepjal, zapjal (z pravidla v ostatních vesnicích: *sepjal* ruky (Hrbov, Dobroutov, Janovice, M. Losenice, V. Losenice); — *sepjal* ruce (Skrejšov, H. Věžnice, N. Dvory, Volešná, Špinov); — koně se *sepjaly* (M. Losenice); — kůň se *sepjal* (Janovice, H. Věžnice); — *rozepjal* sem kabát (Skrejšov, H. Věžnice, Hrbov, Dobroutov, Janovice, Špinov, Volešná, N. Dvory, M. a V. Losenice); — *rozepjal* sem kalhoty (V. Losenice); — *zapjal* sem si kabát (Skrejšov, H. Věžnice, Hrbov, Dobroutov, Janovice, Špinov, Volešná, N. Dvory, V. a M. Losenice);

c) najmul, přijmul, sejmul, ujmul se i *ujal se: najmul* sem dva nádenníci (Špinov); — von to fšecko *přijmul* (Rosička); — páni fšecko *přijmuli* (H. Sázava); — strom se *neujmul* (Dobroutov); — teťka se vo ně *ujal* (Záborná); — strom se *neujal* (H. Věžnice); — tak mně to *sejmulo* (t. j. stlačilo) (Janovice);

d) uťal: uťal si smrčku (Věžnička);

e) žal: žala trávu na mezi (Záborná).

4. Particip. minulé trpné má tvary:

a) Prosil ho *sepjatejma* rukama (Skrejšov, H. Věžnice, Hrbov, Špinov, Volešná, N. Dvory, M. Losenice, V. Losenice, Dobroutov, Poděšín, Janovice); — *sepatejma* rukama (Poděšín, Nížkov, Jablonná); — *sepitejma* rukama ho prosila (V. Losenice);

b) rozepjatej, zapjatej: má *rozepjatej, zapjatej* kabát (Hrbov, Skrejšov, Špinov, Volešná, Nové Dvory, M. Losenice, V. Losenice, Janovice); — *rozepatej, zapatej* (Poděšín, Nížkov, Jablonná); — *rozepitej, zapitej* (H. Věžnice); — *rozepitej, zapitej* (Dobroutov); — *rozepnutej, zapnutej* (Jablonná);

c) najmutej, vejmutej: mněl sem *najmutý* sekáči (Poděšín); — panský služebníci byli *vejmutý* (Rosička). — Příčestí trpného slovesa *přijmout* jsem neslyšel;

d) utatej: má *uťatej* prst (Poděšín);

e) vzitej: sád (t. j. mezník) musí se zas postavit na to místo, votkaď byl *vzitej* (Dobroutov);

f) požatej, vyžatej: meza je celá *vyžatá* (Záborná).

Poznámka. V některých vesnicích je slyšeti dvojí tvary vedle sebe. Ve Věžničce na př. říkají starší lidé, zvláště ženské: *sepít* ruce, *rozepít* kabát, *zapít* kabát; *sepjal* ruce, *rozepjal, zapjal* kabát; prosil *sepjatejma* rukama, má *rozepjatej, zapjatej* kabát; — a mladší lidé: *sepnout* ruce, *rozepnout, zapnout* kabát; *sepal* ruce, *rozepal, zapal* kabát; prosil *sepatejma* rukama, má *rozepatej, zapatej* kabát.

V Dobroutově vedle tvarů: *sepjal, rozepjal, zapjal, zapitej* kabát, *rozepitej* kabát — slyšeti též tvary: *sepal, rozepal, zapal, zapatej, rozepatej* kabát. — Kdo říká: *rozepjal, zapjal*, ten říká *rozepitej, zapitej.*

V Poděšíně vedle tvaru *sepatejma* (rukama), *rozepatej, zapatej* kabát slyšeti též: *sepjatejma* rukama, *rozepjatej, zapjatej* kabát.

V Jablonné vedle tvarů: *rozepatej, zapatej* (kabát) slyšeti též: *rozepnutej, zapnutej.*

Vzor: tříti.

1. Indikativ přítomného času. V 1. os. č. j. a v 3. os. č. mn. je *ř* za spis. *r: vodevřu, vodevřou.*

2. Příčestí minulé trpné má tvary: kostel je *vodevřenej* (Nížkov, V. Losenice); vokno je *vodevřený* (Dobroutov, Janovice); dveře sou *vodevřený* (Záborná, Poděšín); je *vodevřino* (Záborná, Poděšín, Brzkov); je *vodevřito* (M. Losenice); dveře sou *vodevřitý* (M. Losenice); — byl *zavřitej* (Polná, Záborná, Poděšín, M. Losenice); byl *zavřenej* (Dobroutov); bylo *zavřito* (Záborná, Poděšín, M. Losenice); bylo *zavřino* (Brzkov); — je tam *zavřený* nebo *zavřitý* (Hrbov); — už mám všechno *zemleto* (Dobroutov); — mám už *zemlito* (Záborná, Janovice, Hrbov, M. Losenice); — vobilí mněl už *zemletý* (Poděšín); — mněl chlívek *podepřitej* (Poděšín); — ten blázen byl *zavřitej* v druhý sednici (Janovice); — stůl je *utřitej* (Janovice).

Vzory: krýti, bíti.

1. Infinitiv má tvary: *přikrejt, zakrejt, mejt, rejt, klejt* (v Záborné vedle *klet*, jinde *klet*), *lejt* — ale: *smnět, bit, hnit, pit, šit, vit, žit, plit, vyt.* — Složeniny rovněž tak: *zakrejt, umejt, nalejt, rozlejt, vylejt, vypit, ušit.*

2. Přítomný čas:

a) Indikativ: *kreju, meju, reju* (chrt mi *reje* na louce, Dobroutov), *kleju, leju* nebo *liju* (prší, jen se *lije,* H. Věžnice), *napliju* se na to (Poděšín).

b) Imperativ: *zakrej* se, *umej* se, *nalej* (nikdy se neříká: *nali, nalite), nabi* mu, *nabite* mu, *napi* se, *napite* se, *přiši* mi klofník, *napli* se na to, *naplite* se na to.

Poznámka. Slovesa *pobit, zabit* časují se podle IV. třídy: *Pobím* všecky (Věžnička). Já tě *zabím*! (Záborná, Janovice). *Zabím* tele (M. Losenice). *Zabíš* se (Brzkov). Voni tě tam *zabí* (Brzkov). *Zab* ho! (Brzkov, M. Losenice, H. Věžnice). Já sem povidal, že mně žádnej *nezabí* (Janovice).

U slovesa *pit* slyšel sem 1. osobu č. j. podle IV. třídy: Já víno *nepím* (Sirákov). Z pravidla však se říká: *piju, nepiju.*

V Horních Věžnicích říká se vedle tvaru *zabím* též *zabiju;* v M. Losenici v 3. os. č. mn. vedle tvaru *zabí* též *zabijou.*

V Janovicích slyšel jsem příčestí min. činné *rozlel: rozlel* jsem trochu

Třída druhá.

1. Příčestí min. činné je vždy pravidelně utvořeno ve slovesech vzoru *tisknouti*, na př.: *zapřáhl* koně (Jablonná); *zapřahl* koně (Brzkov); *vytrhl* jeden strom (Brzkov); já sem se *koukl* na ten kopec (Hrbov); ze třech stran *táh* na nás Košut (Hrbov); *zamkl* sem (Janovice); *zamk* sem (Záborná, Poděšín); ten *křikl* (Poděšín); gdo to *křik?* (Poděšín) a t. d.

2. Příčestí min. trpné je též tvořeno pravidelně; pouze místo spisovné koncovky *-eno* bývá obyčejně koncovka *-íno*, na př. je *zamčíno* (Brzkov, Záborná, Dobroutov a t. d.); je *zapřažíno* (Dobroutov, Brzkov, Jablonná, Dolní Sázava).

Někdy je vedle koncovky *-íno* také slyšeti koncovku *-eno*, na př. v Horních Věžnicích říká se: je *zapřažíno* i: je *zapřaženo*.

Poznámka. Místo příčestí min. činného *minulej* užívá se z pravidla příčestí min. trpného *minutej*, na př.: *minutej* tejden sem byl ve Žďáře (Rosička); to je *pominutý* (Rosička) = to pominulo.

Třída třetí.

1. Infinitiv má tyto odchylné tvary:

a) Chtět (= chtíti); vedle tohoto obyčejného tvaru slyšeti někdy tvary *chcet* a *chtít*, na př.: Jesli budou *chcet*, mužou přijit po vobědě (Hrbov). Esi budou *chtít*, povím jim ešče vo kardě (Poděšín). Co budou *chcet?* (Janovice).

b) Mít, mit a *mnět*. Tvary *mít* a *mit* je slyšeti často v též vesnici vedle sebe. Příklady:

Každej člověk musí *mít* taky jazyk (Brzkov). Dyž ho chtěl *mít*, tak sem mu ho (totiž: prase) prodal (Poděšín). Já ju (t. hůl) musím *mít* pořád (Dobroutov). Čarodenica nebude *mit* tu moc (Poděšín). Budu *mit* sena dost (Hrbov).

Infinitiv *mnět* slyšel jsem v Janovicích, Poděšíně, Rosičce, Sirákově, Brzkově a V. Losenici vedle infinitivu *mit* nebo *mít*, na př.: Nebude s toho nic *mnět* (Janovice). Má *mnět* košilu sepranou (V. Losenice). Budeme *mnět* trachtu (Brzkov). — Častěji však se říká *mit* nebo *mít*.

c) Vedit, povedit (Poděšín, Sirákov, Rosička, M. Losenice), řidčeji *vedět, povedět* (tamž) — anebo *vědit, povědit* vedle: *vědět, povědět* (H. Věžnice, Jablonná, V. Losenice, Volešná, Věžnička, Dobroutov, Záborná, Janovice). — Někdy v též vesnici je slyšeti tvary s *ě* a tvary s *e* vedle sebe; v Janovicích jeden soused mi řekl: »To nemužu povědit,« a jiný soused: »To sem nevěděl.« — »Co bych jim *pověděl?*«

2. Přítomný čas.

a) Indikativ. Sloveso *chtět (chcet)* má v 1. os. č. j. tvar *chcu* a v 3. os. č. mn. tvary *chcou* a *chtějí*. Tvaru *chcou* užívají větším dílem lidé starší a z mladšího pokolení osoby méně »pokročilé«; tvar *chtějí* je slyšeti větším dílem od lidí mladších, kteří jsou »pokročilí« a od těch

starších lidí, kteří rádi čtou. V Rosičce na př. říkal 81letý stařeček (r. 1897): *chtěji*. Příklady: Ženský *nechcou* dělat dobrotu (Nové Dvory). Paní to bylo divný, co tam tak brzo ráno *chtěji* (Rosička). Mužou říct, jak *chcou* (Poděšín).

V Poděšíně a v Janovicích slyšel jsem vedle tvaru *chcete* též tvar: *scete*.

b) Imperativ slovesa *stát* má krátké *u*: *stuj, stujte* (obecně).

3. Příčestí min. činné slovesa *chtět* (nebo *chcet*) má tvary *chtěl* a *chcel*, na př.: Košut *chcel* nás zajmout (Hrbov). *Nechceli* f tichosti bejt (Věžnička). *Nechcel* mně pustit domu (Janovice). — Tvar *chtěl* je slyšeti častěji než tvar *chcel*.

Třída čtvrtá.

1. Imperativ slovesa *pustit* zní: *pust, puste (votpust, votpuste)*.

2. Příčestí min. trpné má tyto zvláštnosti:

a) Koncovka *-ěno* nebo *-eno* je z pravidla prodloužena v *-íno*: *sklidíno, složíno, naložíno, vymlátíno* nebo *vymlácíno, zaplatíno* nebo *zaplacíno, dovolíno, hlášíno, vysloužíno, uškodíno* nebo *uškozíno, nařídíno* nebo *nařízíno* a t. d. Málokdy je slyšeti vedle koncovky *-íno* koncovku *-ěno* nebo *-eno*: *zaplatěno, vymlátěno* (Poděšín a jinde) nebo *zaplaceno, vymláceno* (H. Věžnice).

b) Skupina *st* je změněna v *šč*: Rymik byl *spuščenej* (Záborná). Hajnej byl *propuščenej* (Janovice).

V Jablonné a Malé Losenici je *st* změněno v *št*: Dělníci byli *propuštěný* s práce.

Jinde je slyšeti skupinu *št* zřídka, a to jen od lidí, napodobujících jazyk spisovný.

c) Skupiny *dj, tj* jsou z pravidla změněny v *ď, ť*: Mám *uškodíno* dobytku (Poděšín). Každýmu je *usouděnej* cíl (Rosička). Вьl *votsouděnej* do harrestu (Záborná, Janovice). Byli *prozrazděný* (Brzkov). Byli *vaděný* (Brzkov). Byl *votsouděnej* (Špinov). Přišel k *vyhodění* nebo: byl *vyhoděnej* z hospody (Špinov). Máme uš všecko *sklidíno* (Záborná, Janovice, Poděšín, H. Věžnice, Věžnička). Chtěl to mít *zříděný*, jak se patří (Brzkov).

Mám *zaplatíno* nebo *zaplatěno*, mám *vymlátíno* nebo *vymlátěno* (Janovice, Poděšín, Záborná, Dobroutov). To je *převrátěnej* svět (Dobroutov). Co nemohli jít, ty byli *schoděný* (t. j. shozeni) z voken dólu (totiž: marodi; Janovice). Mám *zaplatíno*, mám *vymlátíno* (Špinov). Mám *vyplatěnej* dům (Špinov).

Poznámka. V některých vesnicích skupiny *dj, tj* jsou v *některých* příčestích trpných změněny v *z, c*, na př. v Horních Věžnicích se říká: byl *votsouzenej*, mám *zaplaceno, zaplacíno, vymláceno, vymlácíno*, má už *vyplacenej* statek; — v Jablonné, Volešné a Malé Losenici: mám *zaplacíno*, mám *vymlácíno*.

Někde je slyšeti tvary s *ď, ť* vedle tvarů se *z, c*, na př.: bylo *nařízíno* i bylo *nařídíno* (Záborná); mám *uškodíno* dobytku nebo: mám *uško-*

zíno dobytku (Rosička); mám *vymlátíno* nebo: mám *vymlácíno, vymláceno* (Věžnička, Janovice). — Kde se užívá obojích tvarův, tam slyšeti tvary se *z, c* od lidí mladších a vzdělanějších.

Třída pátá.

Vzor dělati.

1. Příčestí min. činné slovesa *dělat* zní: *dělal* nebo *dál,* na př.: Pasáci si *udělali* na strnišči voheň (Dobroutov). *Udělali* sme důlek (V. Losenice). To se *dálo* všecko z robotou (H. Sázava). Ten mně *naďál* starostí! (Brzkov).

2. Imperativ slovesa *nechat* zní: *nech, nechme, nechte.*

Vzor sázeti.

Skupiny *dj* a *tj* jsou z pravidla změněny v *ď* a *t:* hádět (házeti), rozhádět, schádět (t. j. sházeti), vyhádět; — pochádět (pocházeti), roschádět se (rozcházeti se), schádět se (scházeti se), schádět (vzcházeti), vychádět (vycházeti); — sádět (sázeti), nasádět, vysádět; — zboudět (probouzeti); — provádět (provázeti), vyprovádět; — kátět (káceti), nakátět, skátět, vykátět; — doplátět (dopláceti), vyplátět; — vratět se (vraceti se), na př.: *Nehádějte* kamením! (Záborná, Hrbov, Špinov, H. Věžnice, Věžnička, Poděšín a jinde). Dite *rozhádět* seno! (Nížkov). Všecky vás *vyhádím!* (Poděšín). Kajn *pocháděl* s pokolení ďáblova (Rosička) Děda uš taky *schádí* (Rosička). U tý kapličky se pacholci v noci *schádí* (Janovice). Sluníčko právě *vychádělo* (Záborná). Sluníčko teď *vychádí* pozdě (Špinov). Ženský *sádí* hlavatici (Věžnička). Budem *sádět* hlavatici (H. Věžnice, Špinov, Janovice. Gdo to *skátěl?* (H. Věžnice) *Vykátěli* kus lesa (Poděšín). Hospodář musel *vyplátět* bratři a sestry (Rosička). Nechcu se *vratět* (Záborná).

Poznámka. V některých vesnicích je *dj, tj* změněno v *z, c* jen v jistých slovesech; na př. v Malé Losenici se říká *házet, sázet* (holky *sází* hlavaticu; — *neházej!*); — v Jablonné se říká: *házet,* ale: *sádět, kátět;* — v Horní Sázavě jsem slyšel: *skáceli* strom, museli *doplácet,* sedláci teď *přichází* vo grunty; — ve Špinově říká se také: *sázet, házet, vycházet* (ale častěji: *sádět, hádět, vychádět*); dále se tam říká vždy: *vobracet,* ale: *doplátět, vyplátět.*

Ve Volešné se říká: *sázet, házet,* sluníčko *vychází,* byl *votsouzenej,* mám *vykácenej* les, mám *vymlácíno,* dneska budem *vobracet,* musím *vyplácet* sestry, to je *převrácenej* svět — ale: *vyprováděl* sem ho.

Ve Velké Losenici jsou pravidlem tvary, v nichž *dj* a *tj* je změněno v *z* a *c,* na př.: budem *sázet* hlavačicu (nebo: hlavačici); sluníčko *vychází; nechazejte!* budem *schazovat* jatel; byl *votsouzenej;* mám *vymlácíno;* musím ešče *doplácet;* má už *vyplacenej* statek; teď je *převrácenej* svět.

Vzor tesati.

1. Sloveso *stonat* má ve přítomném čase tvary: *stůnu, stůneš, stůne, stůnem* nebo *stůneme, stůnete, stůnou,* na př.: Já *stůnu* už dlouho (Janovice). Von *stůne* (Janovice). Hospodář pořád *stůne* (Dobroutov). Vona těško *stůne* (Rosička). — Ale v Poděšíně, ve Volešné. Nových Dvorech a V. Losenici slyšel jsem: *stůňu, stůně, rostůně se.*

2. Sloveso *vorat* má ve přítomném čase dvojí tvary: *vořu, vořeš, voře, vořem (voříme), vořete, vořou* — nebo: *vorám, voráš* a t. d. Obojí tvary je slyšeti vedle sebe v témž místě. Častěji však se říká: *vorám* a t. d. než *vořu* a t. d.

Vzor bráti.

1. Sloveso *brat* má ve přítomném čase tvary: *bereš, bere, berem (bereme), berete; — ber, berte.*

2. Sloveso *řvat* má v Malé Losenici tyto tvary ve přítomném čase: *řive, řivou, neřvi, neřvite.*

Vzor láti.

1. Sloveso *hrat* má tvary: *hrám, hráš, hrá, hráme, hráte, hraji* nebo *hrajou; — hrej, hrejte (zahrej, zahrejte); — hral* sem a t. d.; — *hraní;* na př.: Pěkně *hrali* na funusi (Poděšín).

2. Za spisovný infinitiv *hráti* měl by býti infinitiv *řát,* ale takového infinitivu není slyšeti; říká se jen *vohřát, zahřát, uhřát* se (Poděšín, Malá Losenice) anebo častěji: *vořát, zařát, uřát* se (Záborná, Dobroutov, Horní Věžnice), na př.: Dej tu polífku *vořát!* (Záborná). Pudu se *vořát* (Dobroutov). Pojte se *vohřát!* (Poděšín). Potte se *vohřát!* (M. Losenice).

Přítomný čas má tvary: Sluníčko *řeje* (obecně). Počkaji, aš se trochu *vořeju* (Dobroutov). Ta kořalka člověka *zařeje* (H. Věžnice). Teď, se člověk v letě ani *nevohřeje* (M. Losenice).

Příčestí min. činné zní: *vořál, zařál, uřál se* nebo *vohřál, zahřál uhřál se,* na př.: Uš sem se *vořál,* zaplac Pámbu! (Záborná). To sem se *uhřál!* (Poděšín).

Příčestí min. trpné zní: *vořátej, zařátej, uřátej* nebo *vohřátej, zahřátej, uhřátej,* na př.: Sem celej *uřátej* (H. Věžnice). Voda ešče nejni *vořátá* (Záborná). Voda je *vohřátá* nebo *vohřítá* (Poděšín, Malá Losenice).

Poznámka. Příčestí minulého činného *vohřil* nebo *voříl* není slyšeti.

3. Sloveso *zdrát* (t. j. zráti) má ve přítomném čase tvary: 3. os. č. j. *zdrá;* 3. os. č. mn. *zdraji* nebo *zdrajou.*

Třída šestá.

Za spisovné *z* je *ď* ve slovesech *rozhaďovat, nařidovat, vyřiďovat, přesaďovat, nahraďovat,* na př.: Dem *rozhaďovat* jatel (Poděšín, Sirákov,

H. Věžnice). Budem *přesaďovat* hlavaticu nebo hlavatici(Jablonná, H. Věžnice Věžnička, Záborná). Starosta to *nařiďuje* (Záborná). *Vyřiďoval* mi pozdravení (Dobroutov). Něco mi snad budou *nahraďovat* (Janovice).

2. Slovesa s praesentními kmeny bezpříznakými.

1. Sloveso *dat* (v M. Losenici, H. Sázavě a Jablonné: *dát*) má 3. os. č. mn. *dajĭ* (tu a tam slyšeti od někoho: *dají*). Ostatní tvary jsou pravidelné.

2. Sloveso *vedít, vedět* anebo *vědít, vědět* a složeniny jeho mají v 3. os. č. mn. přítomného času tvar: *ví,* na př.: Děti nic *neví* (Záborná, Janovice). Voni na sebe *nepoví* (Poděšín). — Mnozí lidé, když onikají, říkají: *vědí.*

3. Sloveso *jest* a složeniny jeho mají v 3. os. č. mn. přítomného času tvar: *jí,* na př.: Ty klucí *jí* celej den (Záborná). — Lidé, když onikají, říkají obyčejně: *jedí* nebo *jeďĭ*; řidšeji říkají: *jí.*

4. Sloveso *bejt* (t. j. býti) má tvary:

a) V přítomném čase: 1. Indikativ: *su, seš, je, sme, ste, sou;* — 2. Imperativ: *(buď, buďme, bytte* nebo *byte* (řidšeji je slyšeti: *buďte, bytte*); — záporně: *nejsu, nejseš, nejni, nejsme, nejste, nejsou; nebuď* a t. d.; — 3. Kondicional: 1. os. č. mn. zní obyčejně *bysme;* jen ve V. Losenici a Skrejšově slyšel jsem tvar *abychme:* Co máme, *abychme* ve zdraví užili. Jednou slyšel sem též tvar: *abychom* (v H. Sázavě); tento tvar však vzat je z jazyka spisovného.

b) V příčestí minulém činném č. j. r. muž. v některých vesnicích (v Dobroutově, Záborné, Janovicích, Věžničce, Hrbově) slyšeti je místo kmenové samohlásky *y* zvláštní samohlásku, podobnou temnému *e* (kterou označuji písmenem *ъ*), na př.: Už *bъl* tady můj prachděda (Dobroutov). Tady *bъl* desátek prf (Dobroutov). *Bъl* sem ve mlejně (Věžnička). *Bъl* sem poslanej pro vodu (Hrbov). — Tvar *bъl* slyšel sem i v Polné od jednoho z předních měšťanův.

Lidé, kteří říkají *bъl,* vyslovují v ženském a středním rodě č. j. někdy *bъla, bъlo,* někdy *byla, bylo;* ve množném čísle slyšel sem jen tvar *byli,* na př.: To *bъla* škola tady ten domek (Dobroutov). Zemněpánovi *bъlo* teprf vosumnást let (Hrbov). *Byli* zme tří (Dobroutov).

Poznámky.

1. Složeniny mají v infinitivě dlouhou i krátkou kmenovou samohlásku: *vodbejt* nebo *vodbyt.* Tak v Poděšíně jsem slyšel: *vodbejt* a v H. Sázavě *vodbyt.*

2. Tvarů: *su, seš* užívá se jen v čase přítomném, na př.: *Su* katolik (Hrbov). Já *su* ze Ščasnovýho gruntu (H. Sázava). Gde pak *seš* tak dlouho? (Záborná).

V čase minulém říká se v 1. os. č. j. *sem;* tvar 2. os. č. j. *si* je obyčejně zkrácen v souhlásku *s,* která s předcházejícím slovem splývá v jedno slovo, na př.: Lech *sem* si. *Povidals* mu to? Co *sis* myslel?

3. V Horních Věžnicích říká se i ve přítomném čase v 1. os. č. j. *sem,* na př.: Dnes *sem* jakejsi darebnej (t. j. churav). — Ve Volešné slyšeti v tomto případě častěji *sem* nežli *su.* V ostatních vesnicích je slyšeti tvar *sem* ve přítomném čase zřídka; užívají ho lidé mladší, kteří si jej zapamatovali ze školy anebo byli ve světě, a ze starších ti lidé, kteří rádi čtou. Ale málokdo z nich činí tak důsledně; často týž člověk řekne někdy: já *sem* darebnej — a někdy: já *su* darebnej.

4. Složená slovesa mají v imp. a v bud. čase místo kmenové samohlásky *u* samohlásku *y;* na př.: *Vodbydu* si to dnes a budu mít svatej pokoj (Nížkov). Je tam žebrák; *vodbyď* ho! (Záborná). *Vodbyte* ty děti! (Dobroutov). Nic nám z toho *nezbyde* (M. Losenice). Šak vás *neubyde!* (Poděšín).

III. Příslovce.

Tato příslovce liší se od příslovcí, kterých se užívá ve spisovném jazyku:

1. Některá příslovce na *-o*, vypočtená ve sklonění přídavných jmen vzoru *sousedů, ova, ovo.*

2. Některá příslovce tvoří se z přídavných jmen předložkou *z*: *š čerstva* (t. j. čerstvě, rychle), *z hlatka* (t. j. hladce), *z hruba* (t. j. hrubě), *s prázny* (t. j. na prázdno), *s prutka* (t. j. prudce), *z věča* (povím to z věča t. j. povím jen hlavní věc, jen nejdůležitější věci), *z vostra* (t. j. ostře).

3. Některá příslovce přibírají příponu *-ka: dneska, hnetka* (t. j. hned), *semka* (t. j. sem; Poděšín, Záborná), *teťka, zasejka* (Poděšín). — Příslovce *dneska* je slyšeti častěji nežli příslovce *dnes;* příslovce *hnetka, semka, zasejka* je slyšeti řidšeji nežli příslovce *hned, sem, zasejc, zas.*

4. Příponu *-ky* má příslovce *prvejky* (Janovice).

5. Příponu složenou *-c* + *ka* má příslovce *prvejcka* (Hrbov).

6. Přípona *-va, -vá* je ve příslovcích: *teprva,* (Hrbov, Brzkov), *tehdivá* (V. Losenice), *teprvá* (Poděšín).

7. Vedle *nigdy* říká se též *nigdá* (Poděšín) a *nidá* (Hrbov, Volešná, Špinov, V. Losenice).

8. Místo *nyní* říká se: *nynčko, nyčko, nyčky, nyčkom, nejčky, nejčkom.*

9. Vedle příslovce času *f tom* říká se též: *f tý,* na př.: *F tý* se namát mládenec (Rosička).

10. Vedle příslovce *teď* říká se také: *teťkom* nebo *teťka.*

11. Vedle příslovce *zas* říká se také: *zasejc.*

12. Od číslovky řadové *první* utvořena jsou příslovce: *prvně* (t. j. nejprve, nejdříve), *prvníkrát* (t. j. po prvé).

13. Některá podstatná jména nabyla významu příslovcí, jako: *bída, hromada, hromadu, konec, polovička, tma, zima,* na př.: *Bylo* bída vo peníze (Hrbov). *Je* tomu *hromadu* let (Polná). A *bylo* konec (Hrbov). Tma *bylo* (Hrbov). *Bylo* zima (Poděšín). Polovička hulánu se *rozjelo* na Košuta (Hrbov).

14. Složená příslovce: *kvíčerou* (t. j. večer), *fprostřed, naprostřed naupřímo* (M. Losenice), *pomaly, poskopca* (Záb.), *poznov* (t. j. znovu), *předloňsky* (Janovice), *předloňskem, vot předloňska, zadobře* (na př.: su s ním zadobře), *zezdůli, pozdůli* (na př.: žito uš *pozdůli* růste t. j. žito posečené, ležící pokosem, roste vespod [Nížkov]).

Stupňování příslovcí.

Komparativ těch příslovcí, která ve spisovném jazyku mají koncovku *-ěji* (*-eji*), má koncovku *-ějc* (*-ejc*), na př.: *krásnějc, slabějc, veselejc, smutnějc, čerstvějc.* — Ostatní odchylky jsou:

1. Koncovka *-e* je odsuta v komparativech: *blíž, dráž, hůř, míň, níž, prf* (t. j. prve), *spíš* (ve významu: *dříve*), *tíž, víc, vejš.*

2. Spisovné tvary *dále, déle, dříve* změnily se ve tvary: *dálejc, dýlejc, dřívejc.* — Vedle tvaru *dálejc* říká se též *dál*, na př.: Běžel na kousek *dál* (Brzkov).

3. Za spisovný komparativ *hlouběji* užívá se tvaru *hlejb* (od přídavného jména *hlybokej*).

4. Za spisovný komparativ *lépe* užívá se tvaru *lepčí* nebo *lepči* na př.: Za stara hospodáři *lepčí* hospodařili (H. Sázava). Řidšeji je slyšeti tvary: *lepši, lepši.*

5. Za spisovné komparativy *raději* a *radší* užívá se tvaru *rejši*, vedle něhož je všude slyšeti tvar *radši* nebo *rači.* Někde se říká častěji *rejši*, někde zase častěji *radši, rači.* Táž osoba řekne někdy *rejši* a někdy *radši* nebo *rači*, jak se jí »jazyk vobrátí«; na př. týž soused v Sirákově pravil krátce po sobě: »Já *radši* šecko kráč (t. j. kratšeji). — *Rejši* pudu dom.« Tvar *rejši* je slyšeti od lidí starších a těch lidí mladších, kteří zapomněli, čemu se ve škole naučili; tvaru *radši* nebo *rači* užívají lidé, kteří rádi čtou, a lidé mladší, kteří byli ve světě nebo si zapamatovali, čemu se ve škole naučili, zkrátka lidé vzdělanější.

Z toho možno souditi, že tvar *rejši* byl v oblasti podřečí polenského *dříve* než tvar *radši;* tedy tvar *rejši* nemohl vzniknouti z tvaru *radší — radši*, nýbrž vznikl z tvaru staršího *razší — razši* tímto postupem: *rajši — rejši.*

6 Koncovku sklonění *jmenného* má komparativ *z věča* (t. j. z většího).

7. Vedle komparativu *kračejc* (t. j. kratšeji) říká se též: *kráč*, na př.: Já radši šecko *kráč* (Sirákov). — Tvar *kráč* vznikl patrně z tvaru: *kracše* nebo *kratše* odsutím samohlásky *e.*

8. Ku příslovci *z zadu* je komparativ *zádějc*, na př.: Jedna chalupa stójí *zádějc.* (t. j. více v zadu [D. Sázava]).

IV. Předložky

jsou tytéž jako v jazyku spisovném. Jen v Záborné slyšel jsem od 77letého stařečka (r. 1899) předložku: *kroz* (= skrze) vedle předložky: *skrz*, na př.: *Kroz* tebe dostal vot hejtmana.

V. Spojky.

1. Místo spojky *jestliže* říká se: *jesli, jesi, esli* a *esi,* na př.: Ministr povidá: »*Jesli* bysme ho tam ešče zastali?« (Brzkov). Sedlák řekl, *jesli* se smí tázat, s kým mluví (Brzkov). *Jesli* budou chcet, mužou přijit po vobědě (Hrbov). Jeli zme až do Pětikostelů, *jesli* ví vo tom (Hrbov). *Esi* chcou, pudem do síně (Hrbov). *Esi* budou chtít, povím jim vo kardě (Poděšín). *Esi* je libo, podíváme se na fčeličky (H Sázava). Otec šel g hospodyni se ptat, *esli* mají jakou slámu na prodej (Rosička). Vzala řitici, na nůšky ji zavěsila, *esli* se votočí (Poděšín). Ptal se ho, *jesi* koho potkal (Záborná).

VI. Zvláštnosti skladbové.

A. Věta jednoduchá.

Podmět a výrok.

1. Vypovídá-li kdo něco o sobě a zároveň o jiných osobách, užívá obyčejně 1. os. mn. č., na př.: Sekli sme z našima čeledínama votavu (Sirákov). Nemněli sme co jest celá ves (Sirákov).

2. Neurčitý podmět »člověk« velmi často se vypouští, na př.: Dyby mněl (t. člověk) doma sebe víc pilno, musel jit na robotu (Záborná). Mohl (t. člověk) jit si stěžovat (Rosička).

3. Jest-li podmětem osoba, o které mluvící mluví s úctou, jako jsou na př. rodiče, strýc a teta, děd a babička, kmotr a kmotra, kněz, hospodář, učitel a t. d. — vyjadřuje se výrok číslem množným, na př.: Tatíček sou na poli (Věžnička). Matička pečou chleba (Hrbov). Bábička byly f Polný (Záborná). Můj strejc to povidali (Poděšín). Hospodář sou ve stodoli (H. Věžnice). Byli tady pan učitel (Poděšín). Fčerá večír byli tady pan falář (Nížkov).

B. Souvětí podřadné.

Ve větách vedlejších předmětných přidává se často spojka *že* ke spojkám, příslovcím a náměstkám větu vedlejší uvádějícím, na př.: Von ju (t. kořalku) nechtěl brat, *že* co s ňou bude dělat? (Nové Dvory). Dítě za ňou běželo, *že* proč de pryč vod nich? (Dobroutov). Povidal sem mu, *že* aby nikam nechodil (Poděšín).

C. Pády.

a) Genitiv.

1. Genitivu záporného jsem nikde neslyšel, ani od nejstarších lidí. V Záborné pravil sice jeden stařeček: »*Chleba* nemněli«, ale genitiv *chleba* klade se i ve větách kladných za akkusativ, na př.: Pekla sem dnes *chleba*.

Jedl sem *chleba.* — Ve větách záporných klade se u sloves přechodných vždy a všude akkusativ, na př.: Necejtila sem v noci *žádnou bolest* (Dobroutov, 82letá stařenka [r. 1898]). Nedal jim *pokoj* (táž). Neviděla *ju* posavad (táž). Já nechcu *žádnej kostel* (táž). Nepovidejte takový *hlouposti* (Rosička, 81letý stařec [r. 1897]). Žádnej soused *tu prácu* neďál co já (týž). Pan vrchní na vás neukládá přílišný břemena (týž). Voprátka *tě* nemine (týž). Dřívejc nevařili *kávu* (Horní Sázava, 79letá stařenka [r. 1898]). Já sem nemněl *dluh* (Nové Dvory, 78letý stařec [r. 1897]). *Bídu* sem nemněl jak žif (týž).

2. Genitiv *času: Půlnoci* bylo (Záborná).

3. Sloveso *prositi* pojí se vždy s genitivem *jich* (nebo *ich*), sice s akkusativem, na př.: Prosím *jich*, prosím *ich*. Ale: Prosila sem *ju*. Prosila sem *hospodyň* (Dobroutov).

b) Akkusativ.

1. Akkusativ mn. č. podst. jmen vzoru *holub, muž* nahrazuje se vždy a všude nominativem mn. č., na př.: To trápilo *sedláci* tady (Dobroutov). Jeden otec mněl *tří syní* (Brzkov). Zabil *dvá špehouni* (Janovice).

2. Akkusativ *místa*: *Tu stranu* musíme jít (Brzkov). Starej Folta zvostává *konec* fsi (Záborná). Steška de *kraj* lesa (Věžnička).

3. Akkusativ klade se za genitiv:

a) Při slovese *dobyt:* Polovička hulánu se rozjelo a *rezervu* dobyli (Hrbov).

b) Při slovese *potřebovat: Fšechno* potřebujem (Rosička). Potřebuju *buk* (Rosička).

c) Při slovese *užívat:* Užívali *vobecní grunty* (Záborná).

d) Při slovese *zanechat:* Zanechal *fšecko* a utekl (Záborná).

4. Akkusativ klade se za dativ při slovese *učit, učit se,* na př.: Dali je učit *řemeslo* (Brzkov). Můj otec byl v Německým Ždírci se učit *německou řeč* (Rosička).

c) Lokal.

Lokalu *bezpředložkového* slyšel jsem tyto příklady: Tam *Vochozi* (t. j. ve Vochozi) začal ščekat pes (Záborná). Tuhle *Vochozi* děľali dříví (Záborná). To bylo zrovna na svatýho Jozefa *vosumaštyrycátým roce* (Věžnička).

d) Instrumental.

Instrumental *nástroje* a *prostředku* velmi často je opatřen předložkou *s* (která před jasnými souhláskami se mění v *z*) na př.: Posypala sem si nohu *s* tým rumem (Dobroutov). *S* tým (t. j. tím) se živil (Záborná). Myslel, že *s* tym (t. j. tím) udělá dobře (Sirákov). Vem vopálku, abysme mněli *š* čím nabrat (Brzkov). *Š* čím to zaplatíme? (Brzkov). *Z* bábou pleskl do síně (Brzkov).

Zřídka je slyšeti tento instrumental bez předložky *s*. Slyšel jsem jen tyto příklady: Čarodenica *tym* bude vopařená (Poděšín). Byl *štyrma* koňma rostrhanej (Brzkov). Tloukli se *čepicama* (Janovice).

e) Spodoba (attrakce) pádův.

Místo genitivu, závislého na instrumentále *párem, párma* klade se instrumental, na př.: Každej rolník musel s párem *volma* robotovat (Záborná). Vyjel sem na most s třema párma *koňma* (Hrbov). Tam sme bydleli s třema párma *volma* (Horní Sázava).

f) Záměna a přesmyk pádův.

Slyšel jsem tyto příklady záměny a přesmyku pádův:

Bylo to přet senama dělání (t. j. před děláním sen [Poděšín]). Bylo to před žitama setí (t. j. před setím žit [Dobroutov]). Po žitech setí (t. j. po setí žit) přidou k vybírání brambory (M. Losenice, Poděšín). Bylo to právě po senách dělání (Nížkov). Po bramborách vybírání nebude uš toliš (t. j. tolik) práce na poli (V. Losenice). Povím jim, co děláme po lenu trhání (V. Losenice). Člověk musí bejt žif z rukouch práce (M. Losenice).

D. Přídavné jméno výrokové.

Kromě přídavných jmen, vypočtených při sklonění vzoru *dobrej, á, ý,* všechna přídavná jména výroková mají koncovky sklonění složeného, na př.: Kluk je zas *zdravej* (V. Losenice). Děda leží uš půl roku *nemocnej* (H. Věžnice). Dneska je soused ňáko *veselej* (Záborná). Su ešče *slabej* (Brzkov).

Výjimky z tohoto pravidla slyšel jsem tyto: Nemohl bejt s tým *práf* (Záborná). Byl sem tři leta *ženat* (Janovice). Bylo *milo* podívat se na ty tance (V. Losenice).

Přídavné jméno *rád* má ve mn. č. ve všech rodech tvar: *rádi,* na př.: Dobytky to *rádi* žerou. Krávy to *rádi* žerou. Telata to *rádi* žerou (V. Losenice).

E. Náměstky.

a) Osobní.

Před podmět, vyjádřený podstatným jménem, často se klade náměstka 3. osoby, na př.: *Vona* byla německá ta hlava (V. Losenice). *Voni* ty čarodenice k nim přišly (V. Losenice). *Von* byl sprostější lid (H. Sázava).

b) Vztažné.

Náměstky vztažné jsou: *gdo (hdo), co, kerej, á, ý.*

Náměstky *kerej, á, ý* užívá se jen tenkrát, vztahuje-li se na osobu nebo věc *neurčitou, neznámou;* mluví-li se o osobě nebo věci *určité,* už

známé, klade se vždy náměstka *co.* V nepřímých pádech přidává se k náměstce *co* příslušný pád náměstky *von, vona, vono.* Příklady:

A. Co: Děvečka, *co* byla při kravech, udusila se (Sirákov). Oblekl si, *co* na jenerála patří, mundur (Brzkov). *Co* byl můj otec, ten byl ešče svobodnej (H. Sázava). Musela sem dat zlatku tomu zlodějovi, *co* mi to dříví vzal (Dobroutov). Žádnej soused tu prácu neďál, *co* já (Rosička). Učiteli, *co* byli f tejch vopcích, to mněli pod moci (Rosička). A to děťče, *co* se *mu* Pana Marijá zjevila, šlo s nima (Dobroutov). Začali spívat písně nábožný, *co jim* bylo rozumnět (Záborná).

Poznámka. Náměstka *co* zastupuje někdy předložkový pád náměstky vztažné anebo vztažné příslovce *gde,* na př.: Vemem ho sebou do toho hradu, *co* chceme ukrast tu princeznu (Brzkov). Vemte si ten rum, *co* Panenka Marijá kleká (Dobroutov). Vylezete nahór na to místo, *co* Panenka Marijá kleká přet tým voltářem (Dobroutov). *Co* já su s toho gruntu, tak se dávalo pět věrtel žita (H. Sázava).

B. Kerej, á, ý: Sedláci chodí do hospody, *kerej* na to trpí (H. Sázava). *Kerej* najde spíš místo, bude matku živit (Brzkov). Takovej bohatej otec, *kerej* má samotnou céru, jí všecko splní (Brzkov). *Kerá* sedí vobrácená zádama k voltáři, ta je čarodenica (V. Losenice). *Kerýho* pokropí, ten si ji musí vzít (V. Losenice). Na *kerou* stranu to bude šplíchat víc, vot tý strany je učarováno (Poděšín).

F. Sloveso.

a) Infinitiv.

Infinitivu užívá se často na označení účelu; v tomto případě infinitiv zastupuje podstatné jméno s předložkou *na,* na př.: Co máte *jest?* (= na jídlo). Máte něco *pit?* (= na pití). Co bych jim dala *jest?* (Poděšín). Přines vody *umejt* náčiní (= na umývání náčiní) [Hrbov]. Najmul sem sekáči *síct* žito (= na sečení žita) [Nížkov].

b) Participium minulé trpné.

1. Je-li partic. min. trpné částí slovesa výrokového, má v rodě mužském a ženském obou čísel a v rodě středním čísla množného vždy koncovky sklonění *složeného;* v rodě středním čísla jednotného má někdy koncovku sklonění *složeného,* někdy koncovku sklonění *jmenného* (ve větách bezpodmětných), na př.: Rymik byl *spuščenej* (Záborná). Vona bude *poškrábaná* (Poděšín). Čarodenica tym bude *vopařená* (Poděšín). [Fišmejstr a můj otec] voklopili káď a byli v ní *skovaný* (Záborná). Strašidla sou teď *zgžchnaný* (Záborná). — Vot tý strany je *učarováno* (Poděšín). Už to bylo *stracený* (D. Sázava).

2. Je-li partic. min. trpné *doplňkem,* příslušným k podstatnému jménu, má vždy koncovky sklonění *složeného,* na př.: Za tři dni mněla sem nohu

zahójenou (Dobroutov). Mám šechny strnišče *zvoraný* (Dobroutov). Ta mněla ruce *upálený* (Sirákov). Mám žito *vymlátěný* (Poděšín).

3. Je-li partic. min. trpné doplňkem *samostatným,* má obyčejně koncovku *-o*, zřídka koncovku *-ý*, na př.: Mám *uškodíno* dobytku (Rosička). Mněl *zapřažíno* (D. Sázava). Mám *vymlátíno* (Janovice). — Mněla *učarovaný* (Poděšín).

c) Imperativ

opisuje se někdy slovesem *míti* s infinitivem, na př.: Máte tam nechodit = nechoďte tam (M. Losenice).

d) Trpný rod

opisuje se velmi často slovesem *přijíti* a podstatným jménem slovesným s předložkou *k,* na př.: Po žitech setí *přidou k vybírání* brambory (M. Losenice). Vobá *přišli g zabití* (Dobroutov). Robota a desátek *přišly g zrušení* (Dobroutov). Máj *přišla g zakopání* do hnoja (Záborná). *Přišlo* to *g zaplatění* (Záborná). *Přišlo* to *k povolení* (Záborná). Vojáci *přišli g zastřelení* (D. Sázava). *Přišel k voběšení* (Brzkov). *Přišel k vykopání* (Brzkov).

Této vazby užívá se častěji než obyčejného trpného rodu.

G. Spojky.

1. Spojka *ale* klade se velmi často na druhé nebo třetí místo ve větě, na př.: Dyž bylo *ale* pozdě v noci, s Končin přiletěl vohnivej člověk (Záborná). Napřed *ale* musím povědít (Brzkov). Teťkom *ale* zvostal každej stát (Brzkov).

Poznámka. Spojka *ale* nabyla též významu příslovce *asi;* tohoto slova vůbec se neužívá. Př.: Dyž mi bylo *ale* dvacet let, jel sem do lesa (Záborná). Byli *ale* štyří kamarádi (Záborná).

2. Spojka *dyž* klade se často na druhé nebo třetí, ba i na čtvrté místo ve větě, na př.: A při jitřině *dyž* je hodně vězdiček, tak slepice hodně nesou (V. Losenice).

H. Předložky.

Zvláštnosti v užívání předložek:

1. Běžel *na* kousek dál (Brzkov). 2. Teď sedlák pracuje *vo* svejch polích (Dobroutov). 3. Hajnej nás *skrs* to udal (Janovice). *Kros* (= *kroz* t. j. *skrze*) tebe dostal vot hejtmana (Záborná). 4. Předl. *naproti* v některých vesnicích pojí se s gen.: naproti *hospody* (Záborná, Janovice, Dobroutov).

Ch. Rod podstatných jmen.

Odchylky v rodě podstatných jmen shledal jsem tyto:

1. Rodu *mužského* jsou podstatná jména: *rorát, pouť, jatel, klec, koudel, rez* nebo *zerz* (gen. *rezu* nebo *zerzu*), *moč* (V. Losenice).

2. Rodu *ženského* jsou podstatná jména: *brambora* nebo *brambola* (zřídka slyšeti rod mužský: *brambor*), *máj* (znamená-li strom májový), *náves*, gen. *náfsi* (t. j. návsí), *zápraž*, gen. *zápraže* (t. j. zápraží), *smrč*, gen. *smrče* (t. j. smrk).

3. Rodu *středního* jsou podstatná jména: *bramboro* (Nížkov, Špinov, Volešná), *křenko* (t. j. střenka), *voje* (t. j. oj).

I. Číslo podstatných jmen.

1. Říká se všeobecně: Dite do *seknic!* Dou do *seknic!* Pojte do *seknic!* (nebo: *setnic, sednic),* a to i tenkrát, když mluvící osoba má jen *jedinou* světnici. — Jinak se užívá čísla jednotného, na př.: Ale v *sednici* ho nenašli (Brzkov). Byl zavřitej v druhý *sednici* (Janovice) Přehrabal se do druhý *sednice* (Janovice).

2. Místo slova *svačina* říká se obyčejně: *svačiny.*

K. Intonace.

Po vší oblasti podřečí polenského je slyšeti zpěvavý způsob mluvy: poslední slabika posledního slova věty hodně se roztahuje a pronáší se zvýšeným hlasem. Táže-li se na př. někdo někoho: »Kam dete?« protáhne samohlásku *-e* ve slabice *-te* a vysloví ji zvýšeným hlasem.

Končí-li věta slovem jednoslabičným, protahuje se a vyslovuje se zvýšeným hlasem toto poslední slovo, na př.: Kam *déš?* Du *dóm.*

Mnozí lidé rozkládají samohlásku poslední slabiky u větě anebo posledního jednoslabičného slova věty ve dvě samohlásky; protahují buď první nebo druhou samohlásku, ale zvýšeným hlasem vyslovují vždy *druhou* samohlásku, na př.: Stá-*aň!* Panenka Marijá de vod vás pry-*ýč!* (Dobroutov). Kam deté-*e!* (Hrbov).

Poznámka. Rozkládají-li lidé jednu samohlásku ve dvě samohlásky, pronášejí tyto dvě samohlásky vždy *jedním* proudem dechu.

Tímto zpěvavým hlasem mluví lidé, když vespolek *rozmlouvají;* vypravují-li však nějaký příběh, pak mluví hlasem obyčejným.

V rozmluvách je slyšeti nejčastěji zpěvavý hlas v *otázkách; odpovědi* pronášejí se zpěvavým hlasem jen tehdy, vyslovuje-li je mluvící s nějakým pohnutím mysli, s citem nebo s důrazem, na př.: Co paks tam tak dlouho *ďál?* — Dyť sem tam nebyl tak dlou*hó* (Poděšín). — Cos to povid*ál?* — Šak sem nic nepovid*ál* (Nížkov). — Co děláté? — Povidáme *sí* nebo *sí-i.* (Tímto zpěvavým hlasem chce mluvící dáti na jevo, že otázka: »Co děláté?« mu lichotí anebo že ho to »povídání« těší. Jinak by odpověděl obyčejným hlasem: »Povidáme si«).

Ale i mimo rozmluvu je slyšeti zpěvavý hlas, a to ve větách *přacích, zvolacích* a *rozkazovacích,* vyslovují-li se se zvláštním pohnutím mysli, s větším citem nebo důrazem než obyčejně, na př.: Tys tam byl dlou*hó!*

(Nížkov). Přiď brzó! (Záborná). U Šefců umněli vypravovát! Ale už umřeli (Janovice).

Příklady: I di dí! S kým tam pudéš? Budeš tam honit slepice tejdé-en? (Záborná). — Dete z vousá? Dej koňom senú! (Janovice). Gde pak bylí? (Nížkov). — Ale dité! Kam dete? Poj dó-om! (Poděšín). — Kam pak dó-ou? (H. Sázava). — Máš ty rozúm? Byď stichá! (Brzkov).

VII. Ku tvorbě kmenův.

A. Podstatné jméno.

a) Přechylování.

1. Jména ženská tvoří se:

a) příponou *-ka* nebo *-ovka*, na př.: Chvátalka, Beranka, Svobodka, Halička, Blažkovka, Mrázkovka = Chvátalová, Beranová, Svobodová, Halíková, Blažková, Mrázková;

b) příponou *-kyň*: Moravkyň = Moravanka.

2. Příponou *-ica* jsou utvořena jména: *jelenica* t. j. laň (Janovice), *konica* nebo *konice* t. j. kobyla (M. Losenice).

3. Příponou *-o* utvořeno je slovo *bramboro* (Nížkov, Špinov, Volešná: to je velký *bramboro!*) Mn. č však zní: *brambory*.

b) Jména zdrobnělá.

1. Příponou *-ek* utvořena jsou jména *drobek* (drobet), *lesek* (lesík).

2. Příponou *-ík* utvořeno je jméno *pacholík* — pacholek (Dobroutov, Dolní Sázava).

c) Jména utvořená jinými příponami.

1. Koncovku *-a* má jméno *děda*.

2. Koncovku *-ačka* mají slova: *bramboračka* (bramborová polévka), *couračka* (úkrop), *čouhačka* (stání pod okny při svatbě), *kyselačka* (kyselá polévka), *hodovačka* (prut, kterým se mrskají děvčata o velikonoci).

3. Koncovku *-ák* mají jména: *pazderák* (od podst. jména *pazderňa*), *držák* (řetěz u voje), *mlacák* (hrubý, surový chlap; od slovesa *mlátiti*).

4. Koncovku *-da* má jméno *Honda* (t. j. Jan).

5. Koncovku *-ec* má jméno *Volšovce* mn. č. (pole u Volešné; j. č. znělo by: *Volšovec* = olšový háj).

6. Koncovku *-í* mají jména: *bzí* (bílý bez), *mamí!* (matičko!), *sklí* (kusy rozbitého skla), *tatí!* (tatíčku!)

7. Koncovku *-ík* mají jména *vobecník* (obecní les, Brzkov) a *pádlík* nebo *padlík* (malá dolina).

8. Koncovku *-ica* má jméno *pernica* (pouzdro na péra, Jablonná).

9. Koncovku *-ina* má jméno *jitřina* (jitřní mše sv., V. Losenice).

10. Koncovku *-išče* má jméno *koščišče* (koště; V. Losenice).

11. Příponou *-ja* je utvořeno jméno *Vochoza* (= * Ochod + ja), *kolomaž* (= kolomaz + ja).

12. Koncovku *-ka* mají tato jména od sloves odvedená: *prohlížka* (prohlídka), *suška* (chaloupka, kde se suší len), *svážka* (svážení dříví), *ukážka* nebo *vokážka, voptáčka* (obtáčení).

13. Koncovku *-dlo* má jméno *řezadlo* (řezačka).

14. Koncovku *-dla* má jméno *tředla* (t j. ženská, která tře len; Záborná).

15. Koncovku bývalou *-l* lze viděti ve jméně *roublík* (roubík).

16. Koncovku *-ství* má jméno *proceství* (procesí).

d) Složeniny.

1. Předložka *po* je nahrazena předložkou *pod* ve slovech: *podzednica* (trám, který se klade na zeď), *podzemek* (pozemek).

2. Jiné složeniny: *Lenopuši* (pole u V. Losenice; v katastru z r. 1785 jmenuje se *Lomopuši), Volpasy* (t. j. Volopasy, pole u Nížkova).

B. Přídavné jméno.

1. Před koncovkami *-skej, -ckej* odsouvají se často koncovky kmenové, na př.: *janofskej* (ode jména Janovice), *losenskej* (ode jména Losenice), *poděskej* (ode jména Poděšín), *rosickej* (ode jména Rosička), *voleskej* (ode jména Volešná), *záborckej* (ode jména Záborná). — Ale říká se: *dobroutofskej, hrbofskej, níškofskej, sirákofskej, věžnickej.*

2. Za spisovnou koncovku *-ský* je koncovka *-ckej* v těchto přídavných jménech: *borckej* mlejn, *Dvorckej, myslifckej, polckej, uherckej, Vondřejcká* hromada, *záborckej.*

3. Spisovná koncovka *-ový* je nahrazena koncovkou *-skej* ve přídavném jméně *stromskej:* stromský japka.

4. Od podstatného jména *setí* je utvořeno přídavné jméno *seťovej:* seťový pole.

5. Od podstatného jména *šiml* utvořeno je příd. jméno *šimlatej.*

6. Nepravidelně utvořena jsou přídavná jména: *jezdčcká* robota (Horní Sázava), *jezdická* robota (Dobroutov), *kopanickej* (ode jména Kopaniny).

C. Číslovka neurčitá

toliš, které mnozí lidé v různých vesnicích (jako ve V. Losenici, H. Sázavě, Záborné, Janovicích) užívají za spisovnou číslovku *tolik*, utvořena je příponou *-š* od starší číslovky *toli*, vzniklé z tvaru *tolik* odsutím souhlásky *k.*

D. Slovesa.

Odchylně utvořena jsou slovesa: *dozvědít se* nebo *dozvedít se* (též: *dozvědět se, dozvedět se*), *pásivat, vodevřít, vyhládnout* (vyhladověti), *zvysaďovat* (okna, dveře).

VIII. Seznam zvláštních slov.

A.

Aksend, g. *-u* odvod

B.

Ba arci! ano, ovšem,
babka nízká stolička, do které je zaražen velkohlavý hřeb, na němž klepou kosu,
bambula (mn. č. *bambule)* brambor (Záborná),
bedlení (Dobroutov) přehrada ve stáji,
bonky druh brambor (magnum bonum),
boura (Janovice) vlna,
bouřit buditi ze sna,
brachňa brašna,
bránka: u Bránky pole u Volešné,
Branty, lok. *v Brantech* les a samota u M. Losenice,
bubec obecní pozemek (Janovice, Pořežín), na př.: Vystavěl si na *bubci* domek, bobsiny v Šumavě.
bucina (H. Věžnice) plot udělaný z odřezkův,
Buše: V Prátný Buši (z něm. breiter Busch) les u M. Losenice (týž, kterému také říkají: *v prázný Kuši)*,
bzí bez, »kerej bílo květe« (Janovice).

C.

Cikary les u Poděšína,
cugr cukr,
cugrovo cukroví.

Č.

Činit se: co se to činí? = co se to děje?
čouhačka: děvčata sou na *čouhace* t. j. stojí o svatbě pod okny, aby něco dostala na zub (M. Losenice).

D.

Darebnět býti nemocen, churavět,
dopadat: mně to nedopadlo = mně se to nehodilo, mně se to nelíbilo (Záborná, Poděšín),
došek: po došku mi řikaji Bílek (Janovice) = po chalupě,
doškař chalupník (Záborná),
droužka družička,

draha: Na Drahách pole u Volešné,
držák řetěz u voje (Volešná),
ďama, ďamka, ďamička jáma a t. d.

E.

Ejnu (Nové Dvory, Záborná, V. Losenice) inu.

F.

Forota sklad panského dříví,
fouknout, fuknout mihnouti se mimo.

G.

Glubat (M. Losenice) klubat,
Grobizna, v Grobiznách pole u M. Losenice.

H.

Hájek: U Hájek pole u Volešné,
Hájka mn. č. lesíky u Volešné,
hasákovat síci obilí kosou (Dobroutov),
hejkat houkati,
Hejkal název strašidla (Záborná, Dobroutov),
herbábí, hrbábí hedvábí,
hlavačica nebo *hlavačice* (H. Věžnice, V. a M. Losenice) viz: *hlavatica*,
hlavatica nebo *hlavatice* (Janovice, Záborná, Dobroutov a jinde) sazenice řepná; »hlavatica se sádí na poli, a z ní je řepa,« vysvětlil mi starý Brabec v Janovicích.
hlavatišče nebo *hlavatiště* pole, kde se sází hlavatice,
hlavičky zelí, které je ještě na poli (*zelí* = zelí pokrájené),
hodovačka prut, kterým hoši mrskají děvčata o velikonoci (Malá Losenice),
Honda Honza,
Houzle pl., g. *Houzlí* pole u Nížkova,
hovňál hrobařiček,
hovor hlasitá rozmluva, křik (Brzkov),
Hrabiseň, g. *-zně* pole u Nížkova,
hradba prkna, kterými je přehrazena půda (Brzkov),
hrkál, g. *-a* nebo *-e* boule na kořeni u řepy (V. Losenice).

Ch.

Chlemesta člověk, který mnoho jí (Dobroutov),
chlista hlísta,
chmátnout sáhnouti,
chmour, g. *-u* listí opadalé v lese (V. Losenice),
chramstnout chytiti,
Chudoby: Na Chudobech pole u Volešné,
chumelka chumelenice (D. Sázava).

J.

jatel, g. *-e* (muž.) jetel,
jelenica (Janovice) laň.

K.

Kamza huba (ve smyslu opovržlivém),
Karbary les mezi Nížkovem a Hrbovem,
kátět káceti,
kátit (Velká a Malá Losenice) káceti,
Kesál: v Kesále (z něm. Kesselthal) louky a pole u M. Losenice,
Klejnary pole u Nížkova,
Klusborek, g. *-borka* (viz též: *Krusborek*) Krucemburk,
Kobizeň, g. *-zně* (žen.) pole u V. Losenice,
konica nebo *konice* (M. Losenice) kobyla,
kopek, g. *kopka* (Hrbov) kopec,
kotouč m. kolečka,
koza: dala děcku kozu odstavila dítě,
kraják, g. *-a* dvouuchý hrnec na mléko, krajáč,
krepín, g. *-a* čepec z hedbáví stříbrnými penízky obšitý, který se před lety nosíval (V. Losenice),
kroz skrze (Záborná),
Krusborek, g. *-borka* Krucemburk,
křásti (Jablonná) sazenice zelné,
křástky (Záborná, Janovice, Dobroutov a jinde) sazenice zelné,
křenko střenka,
Kukle rybník u Horních Věžnic,
kulda)* tulák, lump, otrhanec (Nížkov, Poděšín, Záborná),
Kulišek: u Kuliška samota u M. Losenice,
kundrát pondrava,
kupa: šli do kupy = sešli se,
Kuše: V prázný Kuši les u M. Losenice,

---

*) O způsobu, jakým slovo *kulda* nabylo významů: *tulák, lump*, vypravoval mi p. Ferd. Pujman, řídící učitel v Nížkově, toto: Před lety seděla jednoho dne společnost v hostinci Zikmundově v Nížkově a vypravovala si o Národních pohádkách, které vydal B. M. Kulda. V tom vstoupil do světnice jeden soused nížkovský, nyní už neboštík, který rád vypravovával všelijaké povídky a příběhy. Jakmile vstoupil do světnice, přivítal ho jeden soused slovy: »To je taky takovej Kulda!« Ale host nově přišlý neporozuměl, co soused těmi slovy mínil, a domnívaje se, že soused chtěl říci: »To je taky takovej *lump*«, odpověděl hněvivě sousedovi: »Já nejsu žádnej kulda, já su pořádnej a zachovalej člověk, ale ty sám si kulda!« Ostatní sousedé, vidouce, že příchozí se pro toto slovo zlobí, škádlili ho slovy: »Je to pravda, seš kulda.« Příchozí soused tím se tak rozhněval, že vstal a bouchnuv dveřmi odešel ze světnice. Zpráva o této příhodě roznesla se po vesnici, a od té doby užívali lidé slova *kulda* na označenou *lumpa, tuldka, otrhance*. — Později bylo přeneseno slovo *kulda* v tomto nepěkném významu z Nížkova do sousedních vesnic.

kvanit (Poděšín) plakat (o dětech),
kvasnica nebo *kvasnice* (Poděšín) plačtivé děcko,
Kverbust, g. *-a* vrch u Poděšína,
kvíčerek večer,
kvíčerou večer (příslovce).

L.

Lado pole u V. Losenice,
láska: z lásky zadarmo (Záborná): Učitel tady dostává šest sáhu dříví, a ešče mu ho musí přivest *z lásky*.
Lenivec les u V. Losenice,
Lenopuši pole u V. Losenice (v katastru z r. 1785 nazývá se toto pole: *Lomopuši*),
lijovec (Hrbov) lijavec,
linda vrba červená, košíkářská,
Losenička potok tekoucí Velkou Losenicí,
luft (Brzkov) díra ve stropě.

M.

Malosenca nebo *Malosence* Malá Losenice,
maškrtit se: to se mně maškrtí = to se mi oškliví (Nížkov),
mentem dočista, úplně, zrovna,
mělč, g. *-e* (žen.) mělčina (Sirákov),
mlacák hrubý, sprostý chlap (H. Sázava),
Musílek: u Musílka samota u Pořežína.

N.

napucovat se najísti se,
naupřímo přímo (M. Losenice),
nejčko, nejčkom, nejčky
nyčko, nyčkom, nyčky
nynčko } nyní,
Nížkobold, g. *-a* les u V. Losenice (z něm. Nischkauer Wald),
Nížkovka vrch u Račína.

O.

Omišovat oborávat (V. Losenice),
oubušek, g. *-a* (ve Věžničce jsem slyšel: *aubušek*) klacek,
ouhela, g. *-e* úhor (Záborná); jinde v Čechách: *ouhel*,
oulek, g. *-u* uleknutí,
Oulepek, g. *-a* lesík u Dolní Sázavy,
ouvoce ovoce.

P.

Pádlík nebo *padlík*, g. *-a* malá dolina,
pacholík (Dobroutov, Dolní Sázava) pacholek,

pajdum, g. *-a* byl »čepec ze zlatejma kvítkama, co se nosíval za stara« (V. Losenice),
palach, g. *-u* rákosí,
palachovat strop, klásti rákosí pod strop,
parkan, g. *-a* (H. Věžnice) plot udělaný z odřezků,
pařezáč drvoštěp, který dobývá ze země pařezův,
pazderák člověk bydlící v pazderně,
pečetit se ujišťovati,
pekáreň, pekárňa, pekárna chlebová pec,
Pekelský: Na Pekelským louka u Ronova,
Peklo rybník u Polné,
Pekýlka: Na Pekýlkách pole u Volešné,
Pepek Josef,
Peperek, gen. *Peperka* vrch u V. Losenice (toto jméno pochází bezpochyby z německého slova *Bergwerk*, protože se kdysi v tomto vrchu dolovalo),
pernica pouzdro na péra (Jablonná),
pernička pouzdro na péra (M. Losenice),
petrolín g. *-u* petrolej,
plechař klempíř,
plechej krásný,
plechota dobrota: Má žena nechtěla dělat *plechotu* (D. Sázava),
pleše krásně,
plužně, g. *-ěte* kolečko pluhu,
podzemek, g. *-zemku* pozemek,
poledníček, g. *-a* vítr, který o polednách fouká vírem,
pořídek: chodí po pořídku (Dobroutov) chodí na stravu dům od domu (o chudých příslušnících obce),
pořídka: chodí pořídkou nebo: *po pořídkou* (Dobroutov, Janovice, Záborná, Špinov; týž význam),
posad, g. *-a* kořen, kterého se užívá k čarování (V. Losenice),
pospíchač nářadí, kterým se zaoravá; má několik radliček (Volešná),
pozdůli z dola,
prohlížka prohlídka,
prosecí procesí (Záborná),
prvejcka (Hrbov) dříve,
prvejky (Janovice) dříve, na př.: *Prvejky* tady říkali: hrotek,
předloňsky (Janovice) předloni,
příbedří (Brzkov) prkenný štít chalupy,
psinka zimnice.

R.

Radovánka (Záborná) zábava,
rahno, rahýnko bidlo,
ráz, g. *-u* nebo *-a* hranice dříví,

renčák g. *-a* (Dobroutov) rýnský,
Robizeň, g. *-zně* pole u V. Losenice,
rorát (j. č.), g. *-a* roráty,
roublík, g. *-a* roubík,
rozpory (Volešná), váhy u vozu,
rozpůrka (Volešná) nářadí, do kterého se zapřahá dobytče,
roženělej: je roženělej = chce se ženiti (V. Losenice),
růženec (H. Věžnice) rožženec.

Ř.

Řása, řás, g. *-e* (Janovice, Dobroutov, Záborná) záře,
řezadlo řezačka,
Římsy pole u Nížkova.

S.

Sád, gen. *-a* mezník,
sádník, g. *-a* (Horní Věžnice, M. Losenice) mezník,
scuchat stlouci,
sefový pole = pole na setí,
sklí g. *-í* kusy rozbitého skla,
skřábat škrábati (Záborná),
skřapnout (Poděšín) scípnout,
skřemší střemcha,
smrč, g. *-e* (žen.) smrk,
smrčka smrček,
Spáleniště pole u Poděšína,
srdeň (žen.) g. *-dně* silný železný hřebík, kterým se spojuje přední část vozu se zadní (obrtel, opleň).
sruntit (Nížkov) skáceti, svaliti, sbořiti (na př. sruntil sáh dříví),
Stejskal: Ve Stejskali pole u Volešné,
stolník, g. *-a* šuplík ve stole,
Strážka: Na Strážce vrch u Volešné,
strejšitej hrnec (Hrbov) = hrnec naplněný až po vrch,
stromský japka jablka,
stropnica trám, na kterém spočívá strop,
struha (Dobroutov) místo cihlami ohrazené, kde se dělá oheň na poli: »Položí se přes ty cihle rahýnka a udělá se voheň«; — rýha zavodňovací na louce (V. Losenice),
Stržence: Ve Stržencích pole u Volešné,
střencha bez »kerý modro květe« (Janovice),
suk g. *-a* větev,
suška chaloupka, kde se suší len,
svážka svážení dříví.

Š.

Šátrat se (Věžnička) loudati se,
šikou šikmo (Záborná): Šli *šikou* polma,
Škrkanofský hory Krkonošské hory,
Šípy: V Šípech pole u V. Losenice,
šlopa (D. Sázava) šlépěj, stopa,
Šlosarka les u V. Losenice (nazvaný podle vlastníka Šlosara),
šperk štěrk,
šperkovat silnicu nebo *silnici* štěrkovati,
Špitál, gen. *-e* les u Janovic,
šrot, šrůtek stromek bez vršku a větví, slabá kláda,
Na *Štrajbli* pole u Poděšína,
šupka slupka,
Švejdka les u V. Losenice (nazvaný podle vlastníka Švejdy).

T.

Tehdivá tehdy,
teťkom, teťka teď,
toliš tolik,
trať, g. *-ě* kus pole,
trpalky (Dobroutov) škubánky,
třídeň, g. *-dně* (žen.) pazderna (M. Losenice),
tunka soudek na lněné semeno.

U.

Uherka uherská dýmka,
upřímo viz: *naupřímo.*

V.

Vampola mn. č. r. stř. (M. Losenice) velké selské sáně,
vápit pole (Věžnička) vápeniti, hnojiti vápnem,
vaskej, vasko vlhký, vlhko,
vejdlumek (Záborná) skořápka vaječná na obou koncích propíchnutá, výdumek,
Vejholec: ve Vejholci (z něm. Reinholz) les u M. Losenice,
vejhoznej (v katastru Velko-Losenském z r. 1785) člen obecního výboru,
vejvoz, g. *-a* úvoz,
Velosenca nebo *Velosence* Velká Losenice,
veselost svatba,
vička vikev,
vláky dřeva, která se položí pod rádlo, když se veze, vlače, vlačihy,
vobecník, g. *-a* (Brzkov) obecní les,
vochomurka (M. Losenice) muchomůrka,
Vochoza, Vochoz, g. *-e* (žen.) lesy u Záborné a u Volešné,
vokorek, g. *-a* krajní prkno s kraje klády, krajina,

Volpasy pole u Nížkova,
Volšovce: Ve Volšovcích pole u Volešné.
vonět si onikati si,
voprávněnej (Záborná) člověk, který je čarami chráněn od střelné rány,
voschápnout se osápnouti se,
vosládeř, g. *-e* (muž.) rostlina osladič (Volešná),
vosobnej člověk tlustý, tělnatý,
vostraňky postraňky, prostraňky (Volešná),
Vošimulec pole a les u Poděšína,
Vrša mn. č.; (lok. *na Vrších*) pole u Volešné,
Votavnice: na Votavnicích louky u M. Losenice,
votkolek, votkorek viz: vokorek,
vybyt robotu odbýti,
vyhládnout vyhladověti,
vynest: V tom hradě bylo *vynešeno* (Brzkov) = ohlásiti,
vytejkač byl muž (obyčejně učitel), který za doby desátku prohlížel mandele na poli a určoval, kolik mandel má sedlák odvézti faráři.

Z.

Zajčák, g. *-a* brok zaječí,
zalknout husu udusiti,
zamišovat (Volešná, V. Losenice) zaorávat,
Zápeklí část města Polné (skupina domů nad rybníkem Peklem),
záplatník, g. *-a* hřebík v ose, aby kolo nespadlo, zákolník (Volešná),
záprseň (žen.) zápraží (M. Losenice),
zašmudlovat se umazati se,
Zátoky: Na Zátokách pole u Volešné,
zelenáč druh bramborův (H. Sázava),
zezdůli z dola,
zinknout silně udeřiti někoho,
zlořemenskej (Brzkov) zlořečený,
zvrznout vypiti jedním douškem (kořalku, pivo, víno).

Ž.

Žabokrty, g. *Žabokrt*, část města Polné (řada chaloupek při dobroutovském potoce),
Žlaby: *ve Žlabech* pole u M. Losenice,
žvachla, g. *-e* mluvka, žvastoun,
žvachlat žvastati.

OBSAH.

Str.

Úvod 5
Díl prvý. Podřečí polenské 9
Část prvá. Mluvnický nástin podřečí polenského 13
I. Hlásky.
A. Samohlásky.
a, á 13
e, é 16
ě, í 17
i, í 18
o 20
ů 21
u 22
ou 23
ú 23
y 24
ý 25
B. Souhlásky.
l, r, ř 25
n, ň 26
d, ď; t, ť 26
b, v, m, p 29
g, k, h, ch 30
z, s, c 32
ž, š, č 34
j 35
Přesmyk 36
Stahování 36
Stahování slov 36
II. Tvary 36
A. Skloňování 36
a) Jména podstatná 36
Vzor holub, dub 36
Vzor muž, meč 41
Vzor město 45
Vzor pole 46
Vzor znamení 48

Str.

Vzor ryba 48
Vzor duše 51
Vzor daň 54
Vzor kost 55
Vzor kámen 57
Vzor rámě 58
Vzor loket 58
Vzor kuře 58
b) Jména přídavná 59
Vzor dobrý 59
Vzor dnešní 60
Vzor sousedův 60
Stupňování 61
c) Náměstky 61
1. Osobní 61
2. Přivlastňovací 63
3. Ukazovací 65
4. Tázací a vztažné 67
5. Neurčité 67
d) Číslovky 68
1. Základní 68
2. Řadové 69
3. Neurčité 69
B. Časování 71
a) Tvary infinitivní 71
b) Tvary praesentní 73
c) Vzory slovesných tvarů 75
1. Slovesa s praesentními kmeny příznakými 75
Třída první 75
Třída druhá 80
Třída třetí 80
Třída čtvrtá 81
Třída pátá 82
Třída šestá 83
2. Slovesa s praesentními kmeny bezpříznakými 84
III. Příslovce 85
IV. Předložky 86
V. Spojky 87
VI. Zvláštnosti skladbové 87
A. Věta jednoduchá 87
B. Souvětí podřadné 87
C. Pády 87
a) Genitiv 87
b) Akkusativ 88
c) Lokal 88
d) Instrumental 88
e) Spodoba (attrakce) pádův 89
f) Záměna a přesmyk pádův 89
D. Přídavné jméno výrokové 89
E. Náměstky 89
F. Sloveso 90
G. Spojky 91

Str.
H. Předložky 91
Ch Rod podstatných jmen 91
I. Číslo podstatných jmen 92
K. Intonace 92
VII. Ku tvorbě kmenův 93
A. Podstatné jméno 93
B. Přídavné jméno 94
C Číslovka toliš 94
D. Slovesa 94
VIII. Seznam zvláštních slov 95

Část druhá.

Ukázky podřečí polenského.

I. Ze Záborné.

1. Vo strašidlech.

A. Tady na hranicích mezi polma dobroutofskejma a záborckejma je rymik.[1]) Byl panskej, nyčky ho koupili dvá mynáři. Nyčko[2]) vot toho rymika táhnou louky s potůčkem leskama[3]) porostlý aš k panskýmu lesu Vochozi. Můj neboščík děda a ňákej Chaloupka si vypravovávali vo tom psovi. Dyš pásli voli*) v noci, tam Vochozi[4]) začal ščekat pes a vot tý Vochoze po tech loukách porád ščekal aš k tomu rymiku. A u toho rymika, tam ďál takovej šramot, až vlasy na hlavě stávaly. Voli zvihli vocasy a utíkali dom, a voni dyš to viděli, utíkali za nima. Utekli fšeci dom. A to bylo dost často prej.

*

B. Taky řikávala má neboška matka: Anděl vod nás má u Skrejšova lesek a ňákej Krátkej ze Skrejšova vylez na smrčku a sekal suky.[5]) A ten Anděl na něj přišel a smrčku podsekal, a von se ze stromem svalil a zabil se. A potom f tom lesi dost často sekalo; dycky v noci. Potom tam ve Skrejšově chodili na besedu k Landom. A uš sem zapomněl, jak se menoval, co křičel na toho, co sekal. No holt chodili sousedi k Landom na besedu. A dyš k tem Landom šli večír, tak f tom lesi sekalo. A ten jeden povidal: »Sekej, sekej, až nasekáš, tak si pojedem.« A večír si potom na to spomněli. Báli se jit dom. Už bylo ale půl jedenástý. Tu přišlo něco k voknu a křičelo: »Pojeď, uš sem nasekal!« A sousedi utekli fšeci za kamna a vostali tam do rána a ráno šli dom.

*

C. Před Janovicama stóji u cesty kamen. Vokolo toho kamena bejvalo roždí.[6]) Dyž můj strejc chodil do Janovic za holkou — byli ale štyří kamarádi — a dy[7]) šli vokolo toho roždí, slyšeli tam dejchat a stonat.

*) Akk. mn. č. = nom. mn. č.

Voni vopstoupli roždí — protože jich bylo víc, tak se nebáli — a rozháděli [8]) ho, ale nic tam nebylo.

*

D. Na Filipa Jakuba záborcká chasa šla vzít do Skrejšova máj. Mněli ju [9]) tam postavenou. A bylo brzo, tak čekali na noc, až ulehnou. V noci v dolním konci ve Skrejšově stal se šramot, jak dyž deset tesařu na střeše pobíjí. A netrvalo to ani dvě minuty, už zas to bylo v horním konci, zas to tak pobíjelo. A fprostřed fsi u Lašku — mněsíc pěkně svítil — vystoupil před ščítem člověk a začal rost do vejšky a vyrostl aš pře [10]) ščít. Chasa to fšecko viděla a slyšela. Dali se do outěku dom. Nějakej Mokrej — už je neboščík — povidal: »Hoší, nebojte se! Bez vůle Bóži ani vlas z hlavy nesejde.« A jak to řekl, [11]) tak bylo hned ticho, a stratilo se fšecko. Pro máj už nešli a šli dom. Celou cestu si to vypravovali.

*

E. Spíš [12]) chodili na Filipa Jakuba vartovat čarodenice. V Záborným [13]) vot Foltu šli štyří: hospodář a čeledíni tří. No šli za kopec do Březí a tam si lehli. Dyž bylo ale pozdě v noci, s Končin, s těch lesu, vyletěl vohnivej člověk nat [15]) tejma [16]) lesama. Ruky a nohy mněl rostažený, celej vohnivej. Letěl pomaloučku naproti nim. A ty strachem dali se na utěk [17]) dom. Vono to letělo za nima a řízlo [18]) to na strop.

*

F. Klečka neboščík mněl svarbu, večír muziku. No a já sem šel k muzice se jako podívat. A bylo půl noci, šel sem dom. Mněsíc svítil jako ve dne; šel sem po hrázi u rymika. Naproti mně dvá psi jeden za druhejm jako dyš sou svázaný, jako dyž letí dvá ftáci, a velký, vokolo mně foukli, [19]) a já sem si toho moc nefšim. [11]) Du pár kroku dálejc, zas spátky vokolo mně tak letěli u samiejch noh — nebyl žádnej šramot ani ščekot — tak že sem se zhrozil. Kouknu se za něma [20]) a uš sem neviděl nic. Vostal sem stát, aš sem mněl skoro strach. Doma sem to zrovna povidal ocovi. [21])

*

G. To má bejt jistotná pravda. Bylo to f Čechách. [22]) Jel ňákej hospodář s koňma přez [23]) most. Bylo tak ale jedenást hodin ve dne. Pot [15]) tým mostem vyšlo malý procesí, [24]) jako poutníci, a začali spívat vobyčejný písně nábožný, co jim bylo rozumnět. Von si toho nefšim; [11]) procesí — procesí. Myslil si, že si umejvali nohy pod mostem. Na kopečku byl kříž, šli k tomu kříži. [25]) Tam se modlili, a najednou se procesí stratilo.

To vypravoval sedlák *Jan Halík,* 57 let starý (r. 1897.).

Poznámky.

[1]) T. j. rybník. — [2]) Vypravovatel řekl po prvé *nyčky* a po druhé *nyčko*. — [3]) Nominativ j. č. je *lesek*, gen. *leska* t. j. lesík. — [4]) Vypravovatel pravil: *vochozi*. Nomin. j. č. zní *Vochoza* nebo *Vochoz*, tedy tvar: *vochozi* = v Vochozi. Před lokálem *Vochozi* vysul vypravovatel předložku *v* (aneb: předložka *v* splynula s následujícím lokálem *Vochozi* v jeden tvar). — [5]) T. j. větve. — [6]) T. j. křoví. — [7]) T. j. *dyž šli*. Ve spojce *dyž* (t. j. když) mění se *ž* před *š* v *š*: dyš šli; dvě š před souhláskou *l* splynula v jedno š (aneb: ve spojce *dyš* koncové *š* před skupinou *šl* se odsulo). — [8]) T. j. rozházeli. — [9]) Podstatné jméno *máj*, znamená-li *májový strom*, je rodu ženského. — [10]) T. j. přes štít. V předložce *přes*, začíná-li následující slovo sykavkou *s* nebo *š*, koncové *s* se nevyslovuje, t. j. odsouvá se. — [11]) V participiu min. činném sloves 1. třídy o kmeni zavřeném vypravovatel někdy vyslovil v muž. rodě j. č. koncovku *l* a někdy nevyslovil; jednou řekl: Krátkej *vylez* na smrčku — a po druhé: (von) *řekl*. — [12]) T. j. dříve. — [13]) Úřední název této vesnice jest *Záborná*. Domácí obyvatelé však říkají většinou: *Záborný* t. j. *Záborné*. — [14]) *Končiny* a *Březí* jsou názvy lesů u Záborné. — [15]) V předložkách *nad*, *od*, *pod* a *před* mění se *d* v *t*, začíná-li následující slovo souhláskou temnou. Ale před *s* a *š* někdo vyslovuje *d* a někdo mění *d* v *t*. — [16]) Ve množném čísle náměstky *ten* užíval vypravovatel trojích tvarů: *a*) spisovných: s *těch* lesu; *b*) tvarů se samohláskou *e* za *ě*: po *tech* loukách; *c*) tvarů, kterých se užívá z pravidla v tamějším nářečí místním: nad *tejma* lesama. — [17]) Vypravovatel řekl jednou: *outěk* a po druhé *utěk*. Slova »*utěk*« se v záborském nářečí neužívá; vypravovatel si je patrně utvořil sám podle spisovného tvaru »*útěk*«. — [18]) T. j. udeřilo. — [19]) Jiný soused k tomu podotkl: »Ty psy taky sem viděl; *fukli* sem na tu zaradu« — [20]) Vypravovatel řekl jednou: za *nima* a po druhé: za *něma*. V záborském nářečí říká se obyčejně: *něma*; málokdy slyšeti: *nima*. — [21]) T. j. otcovi; *t* před *c* se vysouvá. — [22]) Obyvatelé při hranicích moravských od Poličky po Polnou nazývají *Čechami* krajinu od hranic vzdálenější, ležící asi za čárou: Německý Brod — Hlinsko — Skuteč — Litomyšl. — [23]) V předložce *přes* mění se koncové *s* v *z* před jasnými souhláskami a před *b* a *m*. — [24]) V Záborné se říká: *prosecí*; vypravovatel patrně vzal slovo »procesí« z jazyka spisovného. — [25]) V záborském nářečí se říká: *křížu*, ale lidé vzdělanější a mladší pokolení, které nechodilo nadarmo do školy, říkají: *kříži*.

2. Ešče něco vo strašidlech.

A. Já jim taky povím vo strašidlech. Řikaji, že nejsou strašidla, ale prf byly. To je jistotná pravda. Můj otec šel brzy[1]) ráno na čekání. A byla tam taková smrčka hustá, tak si za ni[2]) stoupl u tý morafský stešky. A vono vot toho kříže[3]) Bezovýho — tam strašidla se drží — to šlo, a otec u tý smrčky to slyšel. Tak vono to porád křičelo: »Milka!« A tomu votpovidalo: »Hahaha!« A je tam potůček vot týhle[4]) fsi. A přes ten potůček to šlo k němu; von byl na stráni za smrčkou. Tak byl dobře skovanej a pozoroval. Jak to přišlo na ten potůček, tak: »Milka, Milka!« A zas: »Hahaha!« Otec — uš se rozednívalo — si myslel,[5]) gdo tady pude. Ale žádnýho neviděl, f potůčku se to stratilo. A za ním zas to začalo. A von šel za tým. Flintu mněl sebou. A šel aš k vašemu[6]) křížu. A tam potkal už jednoho Morafce,[8]) šel na ranní. A ptal se ho, jesi[7]) koho potkal. Ten Moravec votpověděl: »Žádnýho.« — Tak nebylo to strašidlo?

*

B. Tady bylo strašidel dost. Můj otec jednou f Podleským mlejně mlel. A Gregor neboščík tam taky mlel. A domlel a šel tady g Bezovýmu křížu — je tak nahnutej, vot kapličky je ho vidět, je na levý straně dóle. Půlnoci bylo. A tady u toho kříže vystoupli lidi, jako dyž de vojsko, kumpanie, proti němu. A von jim vyhejbal a nemoch, ty lidi zas mu šli proti. Tak utekl do mlejna, do šalandy. Otec jim f šalandě něco taky vypravoval. A Gregor přišel spátky do šalandy, a jak pomaly vodevřel šalandu, tak voči se mu svítily jak kocourovi. A nemluvil, a voni na něj koukali, co to. Mněli hroznej strach, až von potom promluvil. A potom jim to povidal, co se mu přihodilo. A byl tam až do rána, už dom nešel.

*

C. Chromej Honza v Záborným trhal — kradl — v noci brambory. A dyš si natrhal, tak na kotouči [8]) ohromnej chlap vezl náramnej sud. Von s tým kotoučem jel do leska. Tak Chromej brambory nechal a bjéžel se za ním podívat. Myslel, že taky krade brambory. Prolezl celej lesek, a nigde nic.

*

D. Ty strašidla sou teď zažehnaný na leta na Škrkanofskejch [9]) horách. Je tam velká zima, a voni se tam trápí. Po letech přidou zas ven, jedno po druhým. Strašidlo chodí ve dne taky mezi náma, ale nemůže nám škodit. Vono strašidlo vyhejbá člověku ešče.

To vypravoval tesař *Petr Lán,* 62 let starý (r. 1897.).

Poznámky.

[1]) Častěji je v Záborné slyšeti: *brzo.* — [2]) Vedle akkusativu *ju* říká se častěji: *ji.* Lidi, kteří čtou knihy neb noviny, a pak lidé mladí, kteří se ve škole něčemu naučili nebo byli ve světě, říkají vždy: *ji.* Někteří lidé říkají brzo *ju,* brzo *ji,* jak jim to »z huby výde.« — [3]) Podst. jména vzorů *muž* a *meč* mají v genitivě j. č. koncovku *a* i koncovku *e;* někdo říká: spadl s *koňa,* a někdo: spadl s *koně.* Někteří užívají obou koncovek, jak se jim to »připlete«. Lidé vzdělanější užívají rádi koncovky *e* (*ě*). — [4]) Častěji se říká v Záborné: tale, tole nebo tadle, todle (gen. týle, tohole a t. d.) než: tahle, tohle. Všichni však říkají: tenle, támle. — [5]) Říkají: *myslel* i *myslil.* Týž člověk řekne někdy: *myslil* a někdy: *myslel.* — [6]) To pravil vypravovatel sousedu Halíkovi. — [7]) T. j. jestli. — [8]) T. j. na kolečkách — [9]) T. j. Krkonošských.

3. Vo Kalábovi.

Můj otec učil se myslifcem u Brna u ňákýho barón a. Dyž mněl tomu barónovi vinšovat, utekl; mněl s toho strach. Po něm tam přišel Kaláb a ten se doučil a pytlačil tady potom furt. A s tým se živil; třeba dostal dvě sta najednou. Neboščík Gregor — byl tak na jednu nohu chromej — mu pro to jezdil do lesa. A von umněl víc než pit kořalku; byl opráv-

nënej [1]) — to je, že se ho nic nechytlo. Jednou mládenec na Ransku [2]) na něho střelil, a Kaláb byl oprávněnej, nice [3]) ho nechytlo, von kulku na prsouch zachyt a hodil ju na něho spátky a zabil ho. Brachňu, flintu mu zebral a skoval do houle. [4])

Tuhle [5]) zrovna na tý stráni sem pás z holkou. Kaláb tam mněl dva houle. V jednom houli našel sem dvojku, brachňu myslifckou a nářadí myslifcký, šňůru takovou hrbávnou. [6]) Řek sem tý holce, aby to přinesla, ale vona to nepřinesla. Druhej den zrovna přišla komis, a já sem to po dědině rozhlásil. Tak se to komis dověděla a vodvedla ho do Kutný Hory.

To vypravoval *Jan Halík*.

Poznámky.

[1]) Před slova, začínající samohláskou *o*, předsouvá se *v*, na př. vokno, vobraz (kromě slova *otec*), ale vypravovatel v tomto slově tak neučinil. — [2]) Vesnice u Krucemburka. — [3]) T. j. *nic se; c* s následujícím *s* splývá v *c*. — [4]) T. j. úle. — [5]) Častěji se říká v Záborné: *tule* než *tukle*. — [6]) T. j. hedvábnou.

4. Vo Hejkalovi.

Můj otec dyš přišel tam vocáď s toho učení, pytlačil taky tady. Někerej čas mněl spachtovanej levír. A von potom — nějakej myslivec byl a mládenec v Dobroutově v myslivárni. A ten mládenec mněl tady nějakou holku Terku. Ta se zdržovala u mýho oce, a ten mládenec za ní [1]) chodil. Mněl s ní dvě děti. Tak dyš tenkrát sem přišel ten mládenec, tak šli spolu do Vochoze na čekání. Ale neřekl mu, na jaký čekání, že je tam vlk. Proto von by tam nebyl šel otec. Mládenec začal na něj vyt, a vlk nepřišel. Tak mládenec povidal: »Já pudu dom, a ty di si taky dom, vlk už nepříde.« Ale otec byl celej zmrzlej, tak strachem nevěděl, co. Myslel si: »Dyby mně vlk potkal, tak mně zežere.« Von skusil dost, chudák.

Po druhý byli spolu na Ransku a v noci šli dom. Otec můj nesl mu flintu, a mládenec šel pozadu. Dy [2]) šli do kopca sem g Zábornýmu, tak začal hejkat f Končinách — to sou velký lesy — Hejkal. Mládenec mu povidal: »Zahejkej!« Von nechtěl, tak mládenec zahejkal sám. To je taky pravda jistotná, tohle. To se skutečně stalo. A Hejkal byl hned u nich a hejkal nad něma. Jak vypadal, to nigdo neví; říkali, že to byl člověk bez hlavy. Otec si říkal: »Dyž já sem nekřičel, tak mně nic neudělá.« Mládenec mu popad flintu z ramena a hodil ji na levý rameno a naspátek přez rameno vystřelil. Tu chvílu se otec svalil vod ouleku. [3]) Tu chvílu přestal Hejkal hejkat a vot tý doby tady nehejkal. To byla rana vomoc [4]) silnější než vobyčejně. To byl šramot po lesích, jak se to rozlíhalo. Ten mládenec toho Hejkala zastřelil.

*

Tuhle Vochozi, f tech lesích, dělali prf dříví a bejvali tam přez noc. Udělali si voheň. Jeden drvař mněl takovou uherku bez posklopa, jako já mám, a leželi u vohňa. Přišel k nim Hejkal, vzal tu fajfku do ruky a díval se na ni. Povidal: »Uš pamatuju třikrát pole a třikrát les na tom místě, ale takovou slotu sem ešče tady neviděl.« A fouk jim do vohňa, a ani jim jiskra v něm nevostala.

*

To je pravdivý. Ve Zhoři velebnej pán jel v noci s kostelníkem do Staje k nemocnýmu s Pánem Bohem. Dyž jeli spátky, slyšeli Hejkala. Pan falář povidal kostelníkovi: »Zahejkej!« A jak zahejkal, Hejkal byl hned na kočáře. Velebnej pán mu povidal: »Co tady děláš?« — »Já prej přestrašuju lidi,« Hejkal votpověděl. »Já ti dám přestrašovat lidi« — a zrovna ho na Škrkanofský hory zažehnal. A Hejkal ho prosil, aby ho na Škrkanofský hory nezažehnával, aby ho zažehnal někam jinam, že je tam zle, že je tam tuze zima a strašidla nemůžou nikoho strašit. Ale pan falář mu nepopustil a přeci ho tam zažehnal. A vot tý doby ani památka po Hejkalovi nejni.

To vypravoval *Jan Halík.*

Poznámky.

[1]) Vypravovatel podotkl: »Někerý lidi řikaji taky: za *ňou.*« — [2]) T. j. dyš šli. — [3]) T. j. uleknutí. — [4]) T. j. mnohem.

5. Vo starejch časech.

F Polný u svatý Kateřiny dosud je špejchar. Teď tam skládaji tunky. [1]) To byl založenej panskej špejchar, a do toho špejchara vodváděli sedláci vobilí. Dyž bylo po žněch, tak přišli, a ten a ten den bude se vodvádět vobilí. Museli dávat po desíti mírách až do dvouch mír podle mohovitosti. Na jaře si vypučovali, jak gdo potřeboval, a k svatýmu Václavu oplátěli [2]) to vobilí. Za ourok dávali štyry mírky na míru. Rovnou míru dostal pučenou a vrchovatou musel oplatit. [3]) A ve vosumaštyrycátým roce to pominulo; přišlo to g zaplatění.

*

Každej rolník musel f tejdni tři dni s párem volma — z jedným potahem — robotovat. Dřívejc museli robotovat pánům, dyž drželi dvory, a dyš páni dvory pronajali, museli dělat fšelijakou jinou práci, [3]) museli vozit dříví z Ranska do Polenský foroty. [4])

Gdo nemněl žádný pole, jen chaloupku, musel dělat třinást dní pěší roboty v roce; gdo mněl několik mír pole [3]) při chaloupce, musel dělat šestadvacet dní. Tuhle Jáchym mněl sto třicet dní roboty. Ten dál velkou robotu. Von byl porád na robotě.

Byli toho času stížený lidi náramně hroznou podanosti. Dyš to nemohli zastat, utekli ze statků. Tuhle u Moučků hned to bylo; nemohl bejt s tým práv, zanechal fšecko a utekl. Co se s ním stalo, nigdo neví.

*

Slejchal sem ešče vot svejch přetků — bábička mně fšelisco vypravovala, dyš sem chodil do školy [5]) — co voni skusili. Po sedum let se nic nerodilo, nemněli žádný vobilí. S pohanky pekli chleba a ze záboje [8]) — to je zadek, co vostane z lněnýho semena, to je pro dobytek. Za bochníček chleba dostal někdo kus pole. [6])

Po tom hladu byla zas ouroda, a lidi zas přišli k svýmu. Do mlíka si drobili tvaroh, chleba nemněli. Mlíka a masnýho mněli dost; Pán Bůch se vo fšecko stará: lidi potrestá a přeci nevopustí. Ale nynějšího časů málo na to dbaji; na Bóži požehnání žádnej si nespomene.

Za starejch časů bylo hůř. Co pak nejčkom! Nejčkom neví [7]) vo ničem zlým. Dřívejc dyš si někdo chtěl koupit mouku bělejší, musel jit do Luk aneb do Žďára. A teď to přivezou fšecko.

To vypravoval výměnkář *Petr Folta*, 83 let starý (r. 1897.).

Poznámky.

[1]) ***Tunky*** (z něm. Tonne) jsou sudy s lněným semenem. — [2]) Vypravovatel neřekl: ***vopláteli***, ***voplatit***, ačkoli se tak v Záborné mluví. Patrně napodoboval spisovný jazyk, nepředsouvaje *v*. — [3]) Tázal jsem se vypravovatele, proč neříká: ***prdcu***, několik mír ***pola***, když v Záborné starší lidé tak mluví. Odpověděl mi: »Rád sem čtl f knihách, proto mám už inou řeč.« — [4]) *Forotou* nazývala se ohrada, kde se skládalo dříví. — [5]) V Záborné se říká všeobecně: do ***škole***. Vypravovatel opět napodobil jazyk spisovný. — [6]) K tomu podotkl vypravovatel: »Taky řikaji: kus ***pola***.« — [7]) To jest 3. os. mn. č.

6. Vo májích.

Dyž někdo věděl vo nějaký pěkný, dlouhý, tenký smrči, tak si uďál znamení, aby to v noci našel. A v noci šel — to se jich sešlo několik dohromady — a tu smrč ukradl. A vzali plužňata [1]) a tu máj naložili a potichu ji vopucovali a v noci ji postavili. A za to dostali zavdanou. A vo svatodušních svácích f pondělí — to věčím dílem je muzyka — ty máje skátěli. Dříví vostalo tomu hospodáři. [2]) Vono se při těch májích fšelisco stalo. Jedenkrát si přivezla chasa u Foltů — jeli do lesa a skátěli máj ve svým lesi a přivezli ji domu [3]) votpoledne přet prvním májem, a do rána se jim stratila ze dvora a přišla g zakopání do hnoja f sousedním domně u Smejkalů. F poli ji hledali a nenašli ji. A Smejkalovi si tu zakopanou postavili sami. A Dvořákovi pacholci šli a uřízli ju. [4]) A jak ju skátěli, vona spadla na zem a přerazila se ešče. A ten hospodář si uďál s toho vláky, [5]) a ty vláky sem já mu vzal, já. Nedověděli se nic, že sem já to vzal. Tak to bejvalo s tejma májema.

To vypravoval *Petr Folta*.

Poznámky.

[1]) *Plužňata* jsou kolečka při pluhu. — [2]) V Záborné říkají: *kospoddřovi*. Vypravovatel napodobil jazyk spisovný. — [3]) V Záborné říkají: *dom*. — [4]) Dříve říkal vypravovatel: *ji*. — [5]) Na mou otázku, co jsou *vlâky*, odpověděl vypravovatel: »Vláky sou na radlo, co se položí pod radlo, dyš se s ním jede«.

7. Vo zdejších vobyčejích.

A. Dřívejc za mý pamněti chodila chasa po domech, kam se mohli dostat, a šlohali děťata, a hospodyň jim přinesla vošatku vajec. To bylo po desátý hodině, spíš nechodili. V Němcích je to dosuď; tady je to zakázaný dávno.

*

B. Na Vondřejckou hromadu — vo svatým Ondřeji [1]) — sešli se z vesnice sedláci a chalupníci do rychty a vot pana děkana dostali půl sudu píva a vod někerejch chalupníků, co užívali vobecní grunty, dostal — každej dal pečenou husu — přinesl do rychty. A k tomu si koupili ešče prase tak za deset nebo za dvanást zlatejch. A to mněli takovou radovánku až do rána při vobecních oučtech. A někeří [2]) z nich, s těch [3]) sousedů, dyš se vopili, tak se ešče zbili.

*

C. Na smrtelnou nedělu chodí taky děťata ze smrčkou a na ní mají panenky z hadříčků udělaný a vejdlumky [4]) z vajec. Chodí vod domu g domu; říká se: chodí ze smrtonoškou. A při tom spívají a dostanou chleba nebo pár grejcarů peněz.

To vypravoval *Petr Folta*.

Poznámky.

[1]) Vypravovatel v tomto slově nepředsul *v*. — [2]) Nominativ mn. č. rodu muž. pro bytosti živé zní v Záborné z pravidla: *někerý*. — [3]) Ve mn. č. náměstky *ten, ta, to* užíval vypravovatel dvojích tvarů: *a*) s *těch* sousedů a *b*) s *tejma* májema. — [4]) T. j. skořápky.

8. Vo chytrým formanovi.

V Záborným bylo dřívejc moc formanů. Jezdívali až do Pestu, vozili tam leny — moc jezdili z lenama — a tam votaď vozili vlny až do Liberce. [1]) Ešče sem byl tak malej hoch, bylo mně ale deset nebo jedenást let, šel sem jednou z ocem k Hajnejm na besedu. Tenkrát už furverk nebyl. Tam si ty starý formani vypravovali fšelisco, co se jim na cestě přitrefilo. Václav Anděl vypravoval, dyž jel do Liberce, už nevím, f kerý hospodě byli na noc. Ráno dyž mněl zapřahat forman, tak z jednoho vozu — bylo jich ale sedum vozů — se stratil žok vlny. Někdo ho ukrad. [2]) Bylo

to v neděli.[3]) Nevěděli, jak si maji pomoct; tak se usnesli, že s každýho žoku trochu vlny uberou. Žok si koupili, ale nevěděli, jaký numero mněl ten ukradenej žok. Tak ten Anděl šel do kostela ráno. A ten žok už mněli naplněnej. Ale ho f kostele napadlo, aby co mněl numero žok, do toho žoku dali ty kousky a tu natrhanou vlnu z druhejch tejch žoků, a do toho novýho žoku aby dali pěknou vlnu. A teď nevěděli, jaký numero maji na ten novej žok dat. Tak si povidali, že ho daji g zadnímu kolu, aby ho kolo ubrousilo, a že řeknou, že kolo to numero ubrousilo. Dyš přijeli na místo, gde mněli skládat, tak ten, co to přijímal — já nevím ani, jak už ho menoval — prohlížel ten žok, že nemá numero. A voni povidali že se nepodívali, že jim ho kolo ubrousilo. A von vzal nůž a žok jim rozřízl[2]) po dýlce celej, a dyž v něm byla pěkná vlna — držela se pěkně v hromadě — tak neřikal nic a pěkně je vyplatil. — Anděl řikal, že mu Pámbu to vnuknutí dal, že byl v neděli[3]) f kostele.

To vypravoval výměnkář *Jan Jelínek,* po chalupě *Jáchym,*[4]) 76 let starý (r. 1897.).[5])

Poznámky.

[1]) Vypravovatel užíval brzo tvarů s koncovkou přehlasovanou, brzo tvarů s koncovkou nepřehlasovanou. Řekl: *do Liberce,* vzal si *robotíře* — a později v rozmluvě se sousedem: »Nežli se dostal s *pola*, bylo tma«. — »*Pola* sou zvejšený«. — [2]) V participiu min. činném rodu muž. č. j. sloves 1. a 2. třídy o kmeni zavřeném vypravovatel vyslovil někdy koncovku *l* a někdy nevyslovil, na př.: rozřízl žok — von je vedl — někdo ho ukrad — strch se vítr — von se chyt saní — aby rymik nestek. — [3]) V podstatných jménech vzorů *muž, meč* a *duše* vypravovatel říkal pravidelně koncovku *i* místo nepřehlasované koncovky *u*, na př.: von musí platit *císaři* pánu; — byl v *neděli* f kostele — ale v rozmluvě se mnou jednou řekl: »Letos seli pšenici a nestála za nic; už *ju* myslím ani nebudou set«. — [4]) Vypravovatel jmenuje se Jelínek, ale jeho statku říkají: u Jáchymů. — Sedláci a chalupníci mají větším dílem dvojí příjmení: jedno své a druhé po dřívějším vlastníku. K tomuto druhému přijmení přidává se výraz »po chalupě«. — V Janovicích přidávají v tomto případě výraz »po došku«. — [5]) Vypravovatel užíval ve svém vypravování často tvarů spisovných, jak viděti z poznámek 1., 2. a 3. Příčina této zvláštnosti je ta, že vypravovatel mnoho čte a Písmo svaté zná skoro z paměti.

9. Vo skátěným lesi.

Můj otec mi vypravoval: Dyž mi bylo ale dvacet let, jel sem do lesa ze staršim bratrem a jedným chalupníkem, že si nakátí březe a na saních je vodveze dom. Voni šli napřed kátět ty dvá, a von, otec, za něma jel z volma. A dyž von přijížděl k lesu, voli mu nechtěli jit. Foukali a ďáli jako voli, dyš se bojí. A dyš přijel k lesu, strch se takovej vítr, a voli se vobrátili a utíkali domu[1]) i ze saňma. Von se ešče chyt saní a přijel dom. A ty dvá přiběhli za chvílu za ním celý udejchaný a že je celej les skátěnej, povidali. A ráno les stál f pořátku jako jindá.

To vypravoval *Jan Jelínek.*

Poznámka.

[1]) Vypravovatel říkal někdy *dom* a někdy *domu*.

10. Vo Hejkalovi.

Jednou vartoval fišmejstr panskej rymik. Rymik byl spuščenej, mnělo se v něm ráno lovit, a von mněl vartovat, aby jim dočista nestek. A že se bál, vzal si robotíře, aby s ním hlídal, aby mu bylo veselejc v noci. A to byl můj otec. Voklopili káď a byli v ní skovaný. A tak von Hejkal začal hejkat, a otec se mu chtěl vozvat, že po něm hejkne. A fišmejstr mu nedal; ať ho nechá s pokojem, aby šel svou cestou, že každej, dyž mu de do cesty, že každej se zlobí. A přešlo to, a nestalo se jim nic.

To vypravoval *Jan Jelínek*.

11. Vo robotě.

Na naší chalupě sme mněli velkou robotu: sto třicet dní, půltřetího dne f tejdni. To byla, pane, velká robota. Zimního času se chodilo na dříví do lesa; chodili sme dvá nebo tří z naší chalupy, musel se jeden přijednat. Uďálo se na zimu třeba štyrycet sáhů dříví. V letě se dělaly struhy v lesi a vokolo lesů příkopy; při lovení taky; a rovnalo se dříví do sáhů. Dyby mněl doma sebe víc pilno, musel jit na robotu. A dyž robotu nevybyl, tak v neděli byl volanej na ouřad, tam k vrchnosti. Zavřeli ho. Teď si může sedlák po svý vůli fšecko udělat. Mnohej tam utejral voli.

Desátky taky byly zlý. Musel se dávat desátej mandel do Polný g děkanství. V Janovicích museli dávat chudejm ve špitáli slepice k poutu [1]) vo svatý Aně.

Jednou do Přibyslavi, gde bejvala vrchnost, přijel hrabě Vratislaf. Kníže, co mu patřilo panství, mněl jeho céru. [2]) Tak hrabě dal vohlásit, gdo by mněl jakou stížnost, že se může hlásit. Tak otec a ešče dvá sousedi šli k němu a vedli si stížnost, že maji velkou robotu. No a dyš k němu přišli, tak von se jich ptal, jak maji moc gruntu. A dyž mu to pověděli, tak jim votpověděl: »Doškaři [3]) nemaji ani tolik — a fouk na dlaň — a přeci musí taky robotovat třinást a i šestadvacet dní,« — a tak že voni musí taky robotovat, že von jim nesleví nic, ať se hlásí k císaři pánu, dyš císař pán jim sleví, že von taky sleví, že von taky musí platit za robotu císaři pánu. — A nevotpustil jim nic.

To vypravoval *Jan Jelínek*.

Poznámky.

[1]) *pout* je rodu mužského a skloňuje se podle vzoru *dub*. — [2]) To byl kníže Dietrichstein. — [3]) T. j. chalupníci.

12. Vo Francouzích.

Mněli tu nějaký Francouzi ležet. F tejch lesích ve francouskejch válkách byla šarvátka. Jednomu sedlákovi v Dobrotíně — říkalo se tam u Štoků — vzali Francouzi jalovici. Vzali si ji do lesa a tam ji zabili. A von se rozlobil a šel — naše vojsko, nějaká trocha, leželo u Polný — k našemu vojsku, ať dou, že je dobře povede, ať se nic nebojí. A hejtman mu povidal, jesli je dobře nepovede, že bude mnět hlavu dóle. Ale von je vedl s kuráží. Francouzi nebyli k ničemu připravený; naši na ně padli a přemohli je. Potom druhej den bylo ešče nařízíno, aby vůkolečný lidi se zebrali a tam šli s kosama a kopáčema. A dyš tam přišli, uš tam nebylo nic, ale pobitejch tam bylo dost. Vostatní holt prchli.

To vypravoval *Jan Jelínek.*

II. Z Janovic.

1. Povím jim, procem [1]) nebъl vojákem.

Já sem nigdá nebъl vojákem. Nebъl sem ani u aksendu. K aksendu se chódilo do Brodu [2]), a gdo nemněl pět střevícu, toho tam neposlali. Dyž sem mněl jit ponejprf k aksendu, mněřili mně policajti f Polný na ratchouzi, a scházel mně jeden coul. Tak se nikam nešlo. Druhej rok mně scházely dva coule, zas mně pustili dom. Třetí rok mně scházely tři coule, zas sem vostal doma. Potom sem se voženil, bъlo mně štyryadvacet let. Dyš sem bъl už tři leta ženat [3]) — už bъl nejstarší hoch narozenej — potkal sem jednou pulmistra. Mněl u Putrlíku, co je nyčko počta, céru vdanou, tak tam chódil. Dal sem mu dobrýtro, a von vostal stát a díval se za mnou. Pak mněla se stavět legruta, a na mně přišlo, že se musím stavět z legrutou. Prosil sem ze ženou pulmistra, aby za mně stratil slovo, a von povidal, že mně nemůže pomoct, ale že míra za mně stratí slovo. Mněský policajti mně zas zmněřili a scházely mně tři coule. Scházely. Šel sem na míru f botech, mněl sem pět střevícu, ale tři coule se vodrazily na boty. Šel sem na míru vobutej, protože sem bъl ženatej. [3])

To vypravoval výměnkář *Jan Brabec,* po došku [4]) *Bílek,* 77 let starý (r. 1897).

Poznámky.

[1]) T. j. proč sem. V rychlé, nenucené mluvě slova *proč* a *sem* splývají v jedno slovo a skupina *čs* splývá v *c.* — [2]) Totiž Německého. — [3]) Vypravovatel řekl ve výroku jednou: *ženat* a po druhé: *ženatej.* — [4]) Viz I., 8., pozn. 4. —

2. Vo Kalábovi.

To bъl velkej pytlák. Chódil gdo ví kady, až do Biteskejch [1]) lesu. — Jednou tento tady vod Dobroutova k Podleskýmu mlejnu a po Dvořákovu

kapličku a do Račínskejch lesu šla krava.[2]) Von se vo tom dověděl — někdo mu to třeba taky řekl — vzal flintu, šel za ňou do lesa a dostal ju. Nějakej Gregor ze Záborného mu ju vodvezl. Mněl na zvěř dycky vodbyt. Mněl taky při sobi kamaráda. Šak je doposud žif. Ale uš k tomu nejni schopnej. Ten chódil s ním, a dyš co zabili, třeba na trakači to vodvezli dom. Ten vypravoval, co se najedl vnitřností, dyž vykuchali srnca. Taky sem s ním seděl v harrestě. Vypravoval mně, že je tam nynčko jen pro maličkost danej, že chytal na potůčku rybičky. Natrhali sme ve Špitáli[3]) ze ženou smrčky suchý a malý jako tuhle palec — bičiščata, jak se říká, a hajnej nás skrs[4]) to udal. Tak sem se dostal do harrestu. Večír sem tam šel a ráno sem zas tam votuď šel pryč.

To vypravoval *Jan Brabec.*

Poznámky.

[1]) T. j. Bitešských. — [2]) Na mou otázku, čí kráva to byla, vypravovatel odpověděl: To byla *jelenica* (t. j. laň). — [3]) *Špitál* je les u Janovic. — [4]) Před temnou souhláskou změnilo se *z* v *s*.

3. Vo strašidlech.

A. Vo tom kameně, co stóji u cesty do Záborného, říkaji, že tam tady šel vandrovní, že se skátěl a umřel a že tam bъl pochovanej. Je tam posavád jako hrob. Někeří u toho kamena viděli strašit. Děťče Markovo dy[1]) šlo s kostela z Bóžiho skříšení, vidělo tam cosi stát a utíkalo vot kamena, co mohlo. Já sem tam pásíval kolikrát vo půlnoci a neviděl sem nigdá nic, nigdá sem nic neviděl. Říkaji, že strašidlo se vokazuje jen tejm, kerý se bóji.

*

B. Dyž de člověk z lucerňou, vidí člověka u lucerně, ale co sem já viděl, to bъlo světlo samo vo sobi. Teď už nic takovýho nejni k spatření. To je uš tolik let, viděl sem ze sednice světlo; tady votaď šlo s kopca aš k rymiku a tam se stratilo. Vot tý doby sem neviděl nic.

*

C. Nějaká ženská, stará Kučerka, šla janofskejma polma na rorát. U fsi se k ní přidali dvá psi, s každý strany jeden vedle ní, a šli s ňou aš ke hranicím záborckejm a tam se stratili.

To vypravoval *Jan Brabec.*

Poznámka.

[1]) Viz I., 1., pozn. 7.

III. Z Dobroutova.

1. Jak sem se zahójila.

A. Tenle rok mi de na třiavosumdesátej a ešče chódím do lesa na dříví. Japak [1]) bych si uvařila? Pantáta [2]) mi dal dovolení, abych si zbírala součky mezi tejma dřevama, kladama. Byly tam tři klady. Jak sem jednu přelízala, spadla mi jedna na nohu a rostloukla mi ju na hadry. Svázala sem si ju šátkem a lezla sem dom po kolenách a po holi. Šak já ju musím mít pořád. Jak sem přilezla dóm, každej povidal, že se už nezahójím do smrti. Ale já mám doma rum, [3]) co sem si přinesla s Pešolda [4]) vot Panenky Marije, přinesla sem si ho letos hodně, abych tam nemusela už chódit, je tam daleko. Jak sem přilezla dóm, zrovna sem si ho dala na tu nohu, a noha se mi zahójila hned. To bylo vlůni.

*

B. Už je tomu myslím pět let, co sem mněla bolavou nohu. Byla voteklá, maso vypadaný, a jen holá kost zvostala. Mněla sem f Polný tři doktoři a byla sem s ňou f Přibyslavi ve špitáli — ležela sem tam kolik neděl — a žádnej mi nepomoch [5]); povidali, že se mi noha už nigdá nezahóji. Přilezla sem z holí do Pešolda. Je to za Mezřičí šest hodin ešče. A povdám [6]) tomu dítěti, co se mu Pana Marijá zjevila: »Dítě, koukni, jakou mám nohu.« Vono povidá: »Bábička, až vylezete nahór na to místo, co Panenka Marijá kleká před tým voltářem — vona se tam chódi modlit jednou za tejden, každej štvrtek — tak vemte si ten rum, co Panenka Marijá kleká, posypte si nohu a uvidíte, že se vám zahóji.« — Já sem si toho rumu vzala do šátečka bílýho a dysem [7]) šla spat, posypala sem si nohu s tým rumem, a hned mně přestala noha bolet, mohla sem si už na ňu položit peřinu. Necejtila sem v noci žádnou bolest, a ráno sem mněla už nohu splasklou. A za tři dni sem mněla nohu zahójenou. Vot toho času nic nemám na noze. Ale musela sem tam jit ke knězovi dat se zapsat že mi Panenka Marijá zahójila nohu za tři dni. Ten kněz mi vokázal knížku; mněl v ní už moc lidu zapsanejch, co se tam uzdravili.

To vypravovala *Kateřina Záškodová*, po chalupě *Fijalka* (r. 1898.)

Poznámky.

[1]) T. j. jak pak. — [2]) T. j. lesník. — [3]) T. j. hlínu. — [4]) T. j. Pyšely na Moravě. — [5]) Na konci slova mění se *h* v *ch*, zakončuje-li se tímto slovem věta nebo začíná-li se následující slovo souhláskou temnou. — [6]) Ve slovese »povidat« stařenka někdy vyslovila *í* a někdy nevyslovila, podle toho, jak rychle mluvila. Někdy jsem ani nerozeznal, zdali stařenka, která rychle mluvila, vyslovila *í* či nevyslovila. — [7]) T. j. když sem. — Ve spojce *dyž* (= když) mění se *ž* před *s* v *š*: dyš sem; mluví-li se rychle, pak tato dvě slova splývají v jedno slovo a skupina *šs* splývá v *s*.

2. Vo dvouch kamenách.

Támle pot Prokopovy stóji kamen a na něm je vytesanej kříž. Dóle u potoka stóji druhej takovej kamen. Vobá dvá stóji proti sobi. Byla vojna — to už je moc let, to už já nepamatuju — f tý vojně dvá vojáci střelili na sebe a vobá přišli, chuděnky, g zabití. Na tejch místech, gde ty vojáci přišli g zabití, postavili kříže. Co su živa, sou ty kříže pořát [1]) tak.

To vypravovala *Kateřina Záškodová.*

Poznámka.

[1]) Před *t* změnilo se *d* v *t*.

3. Vo světýlkách.

Teď nejsou světýlka ani strašidla, nic. Ale já pamatuju, že tady bejvaly světýlka a Hejkal. Dysem byla u Čecháčku f chalupě, chodíval tam na besedu Křivánek. To bъl [1]) takovej velikej, šilnej chlap. Mněl dům. [2]) Často nám vypravoval, jak ho světýlka kolikrát stloukly. Von chódil na Lipinu. Byly tam dvě hospody. V noci dycky, třeba vo půl noci, chódil dom. Pod Březinou [3]) bejvaly světýlka. Von na ně pískal, nedal jim pokoj, a voni hned byly na silnici zrovna u něho. U Ročárkovejch byla louž, a u tý louže ho věčím dílem dycky ty světýlka chytily a zmlátily ho. Můj dědoušek viděl, jak ho mlátily u tý louže. Šel s ním, a dyš světýlka k nim přišly, utekl. Povidal Křivánkovi: »Máš jim dat pokoj«. Já sem se ho ptala, proce [4]) nechal tak stlouct? Von povidal: »No dysem do toho udeřil, jako dyž do troubky koudele udeří.« Bъl celej voblepanej tejma světýlkama.

To vypravovala *Kateřina Záškodová.*

Poznámky.

[1]) Ve slovech *bъl* a *pətel* vyslovovala vypravovatelka zvláštní polohlásku, kterou označuji písmenem ъ. Ve tvarech: *byla, bylo* nemohl sem rozeznati, vyslovuje-li stařenka *y* či ъ — mluvilať rychle a nejasně —, ale ve tvarech: *byli, były* vyslovovala jasně *y* po *b*. — Proto píšu: *byla, bylo*. — [2]) V Dobroutově znamená *dům* statek selský. — [3]) Les u Polné. — [4]) T. j. proč se.

4. Vo Hejkalovi.

A. Jednou tady šel ten Křivánek z Lipiny v noci. Slyšel Hejkala hejkat, tak von hejkal proti němu. A von ho chytil a přehodil ho přes ty plaňka [1]) za Pavelkovy — tam byla louka zaplaňkovaná — a schodil mu

klobouk. Křivánek nechal klobouk ležet, protože bylo tma, a utíkal dom. Dyš přiběh dom, ležel jeho klobouk na vokně. Neš přišel dom, už ho mněl na vokně. Hejkal mu ho přines na vokno.

*

B. Z Brodu nebo s Přibyslavě sem chódili pařezáči dělat pařezy. Byli štyří. Mněli v lesi boudu. Arci bylo to v zejmně, tak se zavázali do pɔtla, fšeci do jednoho pɔtla. Jednou v noci přišel k nim takovej černej chlap velikej a povidal: »Už bɔl tady můj prachděda a děda, a já třetí, a ešče sem takový zvíře neviděl.« Nic jim neudělal a vodešel. Jak vodešel, voni vylezli s pɔtla a utíkali v noci do Dobroutova k myslifcom, protože si tam vařili brambory. Ty brambory si ani neškrábali, vařili si z nich šklubánky ze šupkama a řikali, že je to dobrý, že maji šklubánky jako posypaný. My sme se tomu smávaly. Už nigdá nešli do lesa spat.

To vypravovala *Kateřina Záškodová.*

Poznámka.

[1]) Jednotné číslo je *plaňka.*

5. Jak mi ukradli ráz. [1])

F týdle chalupě bɔl nějakej Jakub Čaloud. Ta chalupa spadla, a na hadry se to roztlouklo. Spadlo z jara moc sněhu. Podzednica nebyla, byla zlámaná, tak to strhlo fšecko. Von spal a nevěděl, co se to činí — jaký rany šly — tak utek do mlejna. Ráno tepr [2]) viděli, co se stalo. Komín a střecha a fšecko se rostlouklo. Tak musel dat zrovna tesařom dvě sta a deset zlatejch. A nyčkom koupil šindel, cihle — vypučil si štyry sta, a ani grejcar nevostal. Ten šindel starej a ty tříšky a fšecko to drobný dříví mi dal. Povidal, abych nemusela chódit do lesa. Udělala sem si s toho ráz u chaloupky. Mněla sem toho na kolik let. Jednou v noci se mi zjevila Panenka Marijá a povidala: »Stá-*aň,* [3]) kradou ti to dříví!« Já sem ráno šla ven. Byla v noci vobnovа [4]), proto sem nic neviděla. Za tři dni přišla Pana Marijá zas a povidá: »Kradou ti to dříví, stá-*aň!*« Já sem šla ven, ale už dříví bylo fšecko pryč; jen co bylo u zeme zmrzlý, co nemohli vzít, vostalo. Já sem plakala a spínala ruce a musela sem dat zlatku za dříví tomu zlodějovi, co mi to dříví vzal, abych si mohla uvařit. Každej povidal, gdo mi to dříví vzal.

To vypravovala *Kateřina Záškodová.*

Poznámky.

[1]) *Rάz* (gen. rázu) znamená hranici dříví. — [2]) Slova *teprv viděli* vyslovila vypravovatelka tak, že souhlásku *v* vyslovila jen jednou. Proto může se říci, že ve

příslovci *teprv* koncové *v* se odsulo. — [3]) Imperativ »staň!« vyslovila vypravovatelka dvouslabičně; první slabiku *sta* protáhla a druhou slabiku *ať* pronesla zvýšeným hlasem, kladouc na ni přízvuk. — [4]) T. j. napadlo znova sněhu.

6. Jak se Panenka Marijá zjevovala.

Jedno děťče šlo f Pešoldě do lesa na kopřivy. F tom lesi přišli k němu pán a paní. Mněli šaty samý zlato, tak se řpýtily[1]). Volali to dítě k sobi. Vono myslelo, že sou to ňáký boháči, že mu něco daji. Vono šlo k nim. Dyš k nim přišlo, ten pán s tou paní mu povidali: »Klekni a budeme se modlit růženec.« No a dyš se pomodlili, vono myslelo, že mu něco daji, a voni mu nedali nic. Povidali mu: »Di dom a zejtra přiď zas, budeme se zas modlit.« Tak vono přišlo dom a povidalo: »Zlatá maminko, takovej pán s paní tam přišel ve zlatejch šatech, já sem myslela — bylo to děťče, bylo mu devět let — já sem myslela, že mi něco daji, a voni mi nedali nic, povidali mi, abych přišla zas se modlit.« Maminka druhej den šla s ním. Dyš přišli do lesa, to dítě povidá: »Maminko, ta ženská už de, ale ten pán ne.« Ten pán už nešel. Ale matka nic neviděla a neviděla ju posavad. Ta paní se zas s nima modlila růženec. Potom se chódila tam každej den modlit, a ta paní se dycky modlila s nima.

Dyš se to lidi dověděli, chódili se tam furt modlit. Ta paní se dycky modlila s nima, ale žádnej ju ešče neviděl, jen slyšeli její hlas. Tak poznali, že je to Panenka Marijá. Chódili sedlákovi přez žito a šlapali mu žito. Bъl tam udělanej takovej voltář s[2]) chvojí, a na něj věšeli lidi vobrazy. Ten sedlák se na ně voschápl[3]) a to fšecko schádělil[4]) a povidal, že má třicet zlatejch škody. Dyž lidi se složili a chtěli mu ty peníze platit, von povidal: »Já nechcu žádný peníze, já sem mněl dům do rána ve vohni.« Ale neschořel mu, jen mněl řásu[5]) takovou.

Dyš tam lidi chódili, povidali tomu děťčeti, aby se voptalo Panenky Marije, esli tam na tom místě maji stavět kaplu nebo kostel. A vona mu povidá: »Dítě, já nechcu žádný kostel, von by moc koštoval, ale kapla tady byla, je tomu přez dvě sta let, a lidi ju rostloukli, tak já chcu zas, aby ta kapla tady byla.« Tak vystavěli kaplu. Je tam teď pěkná kapla vystavená.

Jednou šlo tam taky proceství, a to děťče, co se mu Panenka Marijá zjevila, šlo s nima. Vono vidělo, že Panenka Marijá de pryč vod nich. Vono jim povidá: »Lidičký[6]), Panenka Marijá de vod vás pryýč!«[7]) Ale ty lidi ju neviděli. Bylo právě po dešči, tak viděli šlápoty vod ženský po poli, že de pryč vod nich. Tak povidali tomu dítěti: »Běž za ňou a voptej se jí, proč nechce s náma jit«. Dítě za ňou běželo, že proč de pryč vod nich. A Pana Marijá mu votpověděla, že je f tom proceství pět takovejch nevěřících zbujníku — někdo nevěří nic — že nemůže jit s nima.

To vypravovala *Kateřina Záškodová.*

Poznámky.

[1]) T. j. třpytily. Začátečné *t* se odsulo. — [2]) T. j. z. — [3]) T. j. osopil. — [4]) T. j. sházel — [5]) *Řdsa* = záře. — [6]) Vypravovatelka poslední slabiku protáhla a vyslovila zvýšeným hlasem. — [7]) Vypravovatelka vyslovila slovo *pryč* dvouslabičně; druhou slabiku *yč* protáhla a vyslovila zvýšeným hlasem.

7. Vo robotě a desátku.

Já su z domu u Dočkalu, ale přimení mám Pazour. Můj otec mněl sto štyry dni roboty jezdický a třinást dní pěší. Byli zme tří: já a dvě cery. Musil sem jezdit na robotu s pacholíkem.[1]) Jezdili zme na Račín a na Ransko. Jezdili zme tam pro šindel, a na Račín, tam votáď zme zas vozili dříví. Sáh dříví se vozil ze štyrma volma, a byli při něm pacholík a pohunek. A vot toho dříví bъlo štyry dni roboty do Polný. A potom pro vápno. To se nakládalo na pár volu vosum mír, a byly vot toho dva dni roboty. Pak se vozily klady do Podleskýho mlejna z roboty, třicet klad do Horních Věžnic, do Chudýho mlejna šedesát klad, do Přibyslavi na louku šedesát klad. To vozila celá dědina, aš se to vodvezlo. Potom f panským lesi dělali dříví chalupníci, a sedláci je museli[2]) vyvážet do rázu, do foroty. Pěší robota bъla taková: dělali f panskejch lesích dříví, kátěli je, rozřezali, roščípali a srovnali do rázu a vot sáhu mněli dva dni roboty. Robota na panskejch polích pominula, dyš sem já nastoupil. Páni dali dvůr do pachtu. Tak nám vorání pominulo u dvora. Dyž voral s párem volma, tak mněl den roboty. To trápilo sedláci tady. F pondělí dyš stal, tak musel[3]) den na robotu, dokaď ten dvůr bъl. Svý musel vopomenout a jet.

Taky bъl desátek prf. Desátej mandel se dával jemnostpánovi panu děkanovi do Polný. Desátej mandel žita, desátej mandel hrachu, desátej mandel ječmena, desátej mandel vofsa. Dyž robota a desátek přišly g zrušení, tak se musely zakoupit; za robotu sem musel dat tři sta a za desátek dvě sta. Teď si pracuje sedlák vo svejch polích, nemá inší zamněstnání, může grunt zvelebovat, polnosti může lepčí pohnojovat a zpracovat.

Můj počinek bъl takovej: Dyž mně bъlo šest let, dyš sem začal chodit[5]) do škole, otec zemřel. Pak dyš sem vyšel školu, dělal sem pohunka. Pak sem chodil tři leta v nedělu na vopakovací hodinu. To bъla škola tady ten domek pot tou novou; do tý sem prvně začal chodit. Dyž mně bъlo patnást let, maminka se mi provdala, a já sem dostal vočima. Dyž mně bъlo dvacet let, zemřel vočim, a já sem hospodařil z matkou do sedumadvacíti let. Pak sem se voženil. Matka bъla stará, uš se hospodárstvím nechcela trápit. Dyž mně bъlo šedesát let, zas sem to hospodárství vodved synovi.

To vypravoval výměnkář *Jan Pazour*,
78 let starý (r. 1898.).

Poznámky.

[1]) Pacholík = pacholek. — [2]) Vypravovatel řekl nejprve *musil sem* a potom říkal: *museli*, *musel*. — [3]) Vypravovatel vyslovoval v tomto slově krátké *o*, kdežto stařenka Záškodová vyslovovala vždy dlouhé *o:* chódit, chódil.

IV. Z Věžničky.*)

1. Vo pozvižení f Majlantě.

To bylo zrovna na svatýho Jozefa vosumaštyrycátým [1]) roce, dyš se to zvihlo f Majlantě. Museli sme vytahnout na kampo. [2]) Tam sme egzecírovali. Tam vocáď Hradecký posilal po mněstě patroly; chtěl to přivest do pokoje [3]) v dobrým. Voni ale nechceli f tichosti bejt, bránili se furt. Na vojáci, dy [4]) šli po ulici, [5]) háděli cihle ze střech, s komínu a dlašky mněli nanesený na hromadu, a jak sou ze sklepu na hulicu [6]) ty vokýnka, tak s tejch vokýnek stříleli na vojsko, dyš táhlo vokolo. A to bylo f tichosti, nebylo žádnou ranu slyšet, stříleli z větrovek, byly nabitý bavlnou. Voják nic neslyšel, až ranu dostal. Na hulicích na koncích, mněli narovnaný — vědí — kočáry, voze, stole, stolice, fšecko, aby vojsko nemohlo projit, aby muselo zas spátky, a voni furt háděli a stříleli. Na fšechny zvony zvonili, gde jakej byl. Voják, kerej byl slabo raněnej a jen trošku mohl jit, musel se držet vostatních, nesmněl zvostat pozadu, protože Talijáni byli by ho umučili, třeba by ho byli za živa dřeli. Voni mordovali marodi ve špitáli. Vo Hradeckým povidali, že dyby ho dostali za živa, že by ho za živa na rožni usmažili. Varty, co byly slabý, na tři muže nebo na šest mužu, ty zamordovali. Dyž byla silnější, tak se přeci dostala ven k vojsku. Někerej voják scháděl ze sebe mundur a běžel f košili a podlíkačkách, aby ho nepoznali, že je vojákem.

Na placi u kastela sme vařili mynáž f kotlíkách. S Komázina — to je předmněstí vedle toho placu — je tam malej kostelík, tak s toho kostelíka přiletěla koule [7]) a zrovna do toho vohně, [8]) do tejch kotlíku. My sme se rozutekli tam vocáď, a meldovalo se to. Naši vytahli [7]) kanóny a začali střílet na ten kostelík a rostloukli ho. Pak naši tam šli, a nějakej oficír jim dal návrch, aby se zdali. [8]) Voni šli do mněsta voznámit, že se chcou zdat, ale Majlancký začali na ně hádět jako na naše vojsko. Voni utekli do svejch příbytku, vystrčili červený fángle a zas začali na naše střílet. Vokolo placu leželo hromada koní mrtvejch.

Potom sme přes to Komázino v noci museli táhnout, dysme [9]) šli do Mantua. Talijáni, ten cíbil, [10]) pořád stříleli; po hulici jen to fičelo. Museli sme přes silnici přeběhnout, a koho kulka zasáhla, ten tam vostal ležet. Kerej byl mrtvej, byl mrtvej, a kerej byl živej, toho cibilisti do-

*) Úřední název této vesnice je *Malá Věžnice*, ale lid domácí a vůkolní říká: *Vežnička* (s tvrdým *e*).

mordovali. Dysme táhli k Mantua, jak sou na silnici stromy, to bylo všecko pokátěný a položený přes silnici, a mosty byly roskopaný, aby se zdrželo vojsko, dyš Sardin tlačil tak ščerstva k Mantua. Ale my sme přeci vo den přišli spíš než von. Tam sme zvostali ležet, až přišla posila. Pak sme táhli za Sardinem. Přemohli sme Sardina u Kurtatóne a hnali sme ho až do Piačency, a s Piačency sme zas mašírovali spátky na Majlant.

To vypravoval výměnkář *Antonín Beran,* 72 let starý (r. 1898.).

Poznámky.

[1]) Vypravovatel nevyslovil předložky *v.* — [2]) Totiž Campo di Castello, cvičiště milánské. — [3]) V podst. jménech vzorů *muž, meč, duše* a v dativě j. č. vzoru *pole* jedni užívají tvarů s koncovkami nepřehlasovanými a jedni zase tvarů s koncovkami přehlasovanými. Vypravovatel užíval koncovek přehlasovaných *e, í, ú,* protože byl dlouho na vojně, kde odvykl koncovkám nepřehlasovaným *a, u, ou.* Jen jednou se přeřekl a pravil: na hulicu. — [4]) T. j. dyš šli. Viz I., 1, pozn. 7. — [5]) Ve Věžničce říkají jedni: *kulica,* druzí: *kulice* a jiní — vzdělanější — zase: *ulice.* — [6]) Vypravovatel řekl nejprve: *ulici* a potom říkal: na hulicu, na hulicích, po hulici. — [7]) Ve Věžničce se říká: *kula* nebo *kule.* Slovo *koule* si přinesl vypravovatel z vojny. — [8]) Vypravovatel říkal: *táhli* sme, ale: *vytahli.* — [9]) T. j. vzdali. — [10]) T. j. dyš sme = když jsme. Někdo vyslovuje: *dyš sme* a někdo: *dysme,* podle toho, jak rychle mluví. Týž člověk řekne někdy: *dyš sem* a někdy: *dysem.* — [11]) T. j. civil.

2. Jak sem ujel zbujníkom.

Poslouchaji, to bude kousek. Musím jim to povědět s kraje.[1]) Tak jedenkrát koupil jeden pán — mněl v Rumburku bratra — koupil f Praze koně[1]) divokýho — bratrovi do Rumburku. Teď přišel k nám, k mýmu strejci,[2]) aby mu dal šikovnýho pacholka k němu a jednoho koně svýho, dobrýho. Teď sme milýho koně zapřahli, vedem ho k voji. Von se spínal jako orak nahóru, že se nechtěl k voji ani postavit. Tří chlapi mněli co dělat, že mně ho přistrojili do prostraňku. Jak mně ho zapřahli — já sem stál na pryce[3]) — a ten holt po zadních nohách skoky dělal dif se nestrhal. Teď já sám dvanást mil s nim jet! Přijel sem do Starý Boleslavi s nim, tam mně ho pomohli vypřahnout, ráno zas zapřahnout, a já sem jel k Mladý Boleslavi zas. U Mladý Boleslavi — vědí — je taková stráň; po levý straně sou zábradlí, aby lidi v noci nesjeli dólu. Teď dyš sem přijel k tomu kopci,[1]) kůň se začal stavět na zadní nohy, přetrh voprátku a skočil předníma nohama přez zábradlí. Na ščestí jel naproti mně forman; ten mně pomoh vyzvihnout koně přes to zábradlí. Tak sem s tým koněm přijel ščasně do Rumburka.[4])

Dyš sem jel z Rumburka spátky, přijel sem g Boleslafskejm lesom do jedný vesnice — menuje se Tuřice. Zastavil sem se před hospodou a dal sem koňovi kousek sena. Pacholek povidá: »Kam chceš ešče dneska jet? Zvostaň přez noc tady.« Já sem povidal: »Mám bratra ve Starý Boleslavi« — byl[5]) u kyrasíru — tak že bych rád přijel tam a v hospodě

si s nim porosprávěl. Pacholek mně povidal: »Ale proč bys jel, ty nevíš, jaký kousky se dějou f tejchto lesích, můžeš bejt neščasnej.« A já sem povidal: »Přines mně dobrej aubušek [6])!« Von mně ho přines. Já sem ho vzal do ruky a povidal sem: »Tole bude voptáčka [7]), to se budu vobratět! Dyby přišlo šest zbujníku, všecky pobím [8]).« Nyčko sem jel dál aš k tomu lesu. A tam byla hromátka kamenu ešče nerostlučenejch. Já sem slezl dólu a vybral sem šest kamenu, co sem moh do ruky zajmout. Teď sem jel s Pánem Bohem. Dyš sem přijel do prostřetka — uš se smrákalo — viděl sem člověka, že de vedle lesa a že kulhá. Já sem jel pomaly; myslel sem si, jak to třeba dopadne. Dyš sem přijel k němu, vlasy mně klobouček zvihaly, že sem si ho musel přitlačit. Dyš sem přijel k němu, tak von se šátral f příkopě a prosil mně, že je chromej, abych byl tak dobrej, abych ho vzal sebou do Starý Boleslavi, že se zmeškal f tý vesnici. Já sem mu řekl: »Tak si teda vyleste [9]) nahóru.« Tu ten člověk vyletěl na silnici [1]), a já sem viděl, že najednou stratil kulhafku. Chytl se v zadu za pryčku a chtěl se přehrnout do pryčky. A já sem vzal kámen [10]) a říš [11]) sem ho do hlavy. Von vykřík: »Ježíš —« ani nechcu říct, jak vykřík — a spadl spátky na silnici. A jak to vykřík, tu vyběhli z lesa štyří chlapi a běželi za mnou. Já sem mněl náramně dobrýho koně, pustil sem ho, a von letěl skrz les jako střelná rana. Ty chlapi na mně volali: »Ty máš ščestí, že si vyváz z našejch rukouch!« A já sem křičel: »Polibte mně, vy kluci raubírský, já bych vás byl všecky pobil!«

Ve Starý Boleslavi dal sem koně do maštale a v hospodě sem povidal, co se mně přihodilo, bratrovi a oficírom, co tam byli, a vokázal sem jim aubušek. A voni povidali: »Vy člověče, vy ste byl vyzbrojenej lepčí než někerej voják. Šest kamenu a aubušek k tomu!« To bylo tam smíchu, a každej povidal: »Člověče, tys mněl ščestí!« Já sem se vohánět s tým aubuškem a povidal sem: »Jak je vás tady plná hospoda, já bych vás všecky vymlátil.« — Vot toho času museli každej večír až do deseti hodin jet dvá vojáci lesem, tam a spátky, aby se nic nepřihodilo.

To vypravoval výměnkář *Václav Novák,* 77 let starý (r. 1898.)

Poznámky.

[1]) Viz IV., 1., pozn. 3. — Vypravovatel sloužil 8 let v Praze, kde odvykl tvarům s koncovkami nepřehlasovanými. — [2]) Ve Věžničce se říká všeobecně: *strejcovi.* Tvar: *strejci* přinesl si vypravovatel z ciziny. — [3]) T. j. pryčce. Skupina *čc* splývá v *c.* — [4]) Vypravovatel řekl jednou: do Rumburku a dvakrát: do Rumburka. — [5]) V obyčejné rozmluvě říkal vypravovatel: *bsl, bslo,* jako v Dobroutově. — [6]) T. j. kyj. — Vypravovatel vyslovoval zřetelně a důsledně na začátku tohoto slova *au.* — [7]) T. j. obtáčka = oháňka. — [8]) T. j. pobiju. — [9]) T. j. vylezte; *s* před *t* změnilo se v *š.* — [10]) Ve Věžničce se říká obecně: *kamen.* — [11]) T. j. říz = uhodil; *z* před *s* změnilo se v *s.*

3. Jak se mně koně splašily.

Věřeji tomu, jednou sem jel s Prahy s třema pánama za Starou Boleslaf k jednomu fořtovi a tam sme zvostali přez noc. Von byl stranou —

vědí — vot tý vesnice, a já sem zajel do tý vesnice na noc. Nyčkom sem šel do hospody a tam sem vypil sklenici píva. Šel sem do maštale si lehnout. Teď asi vo jedenásti hodinách — já sem arci spal — najednou tady, to si můžou pomyslit, tady ležím, a koně se mně utrhly, to Bůh nebeskej ví, jak. Ty koně hrr! nahóru a hrr! dólu, jako dyž lítaji, a já sem se probudil a ty koně jako střelná rana ke mně. Já křičím: év! év! jak se křičí na koně, a koně strčily huby ke mně, jen chtěly ven. Mně se, věřeji tomu, zdálo, jako by se na tejch koních něco blejskalo. Já sem jednoho chyt a dal sem na něj chomout. Pak zas druhýmu. Potom sem vodevřel dvéře, a koně vyletěly ven jako střelná rana. A já sem s tejma koňma šel k panu fořtovi a tam sem zvostal přez noc.

To jáináč nepovidám než že tam byl zakopanej člověk a že jeho duch strašil a ty koně honil. V lesích u Boleslavi bejvalo dycky moc zbujníku. Ty bejvali kamarádi z hospockejma, a dyž ňákej pocestnej přišel do hospody a viděli u něj peníze, zabili ho a kam ho pochovali než do maštale.

To vypravoval *Václav Novák.*

4. Jak zbujníci zabili sedláka.

F tejch Boleslafskejch lesích zabili taky jednoho sedláka z Jamnýho.[1]) To uš sou leta! Prf sedláci formanili. Von jel ze Starý Boleslavi do Mladý Boleslavi. Pot tejma lesíma za Starou Boleslavi bejvala vesnice. Už nepamatuju, jak se ta vesnice menovala. Krajem stála hospoda. Dyš přijel do tejch lesu s kraje, přišli dvá chlapi a svedli ho. Povidali mu, že mu poví cestu, tak jako — příklad — že tam bude spíš, že je tam tady blíž a že nebude platit mejto. Dyž ho zavedli do lesa a jeli s nim, dyž věděli, že už žádnej na ně nepříde, tak milýho chlapíka zabili. A vobrátili se s koňma, jeli spátky do tý hospody, gde byl na noc. Pacholek koně poznal. Tak milý chlapi hnetka chytili, a museli se vyznat, kam ho zakopali. Vykopali ho a s pasu poznali — von mněl u sebe pas — votkaď je. Tak psali do Jamnýho na jeho ženu. Vona přijela a poznala, že to byl její múž.

To vypravoval *Václav Novák.*

Poznámka.

[1]) *Jamný* je vesnice na Moravě blízko Věžničky.

5. Vo strašidlech a světýlkách.

A. Prf byly tady strašidla. Von tomu někerej taky nevěřil, ale je to istotná pravda. Můj otec to vypravoval, von je viděl. To byli dvá psi. Dyš pásli voli — za starejch času museli sedláci pást dobytek večír až buchví[1]) gdy. Večír přijeli domu,[2]) pak ešče pustili dobytek pást. Uďáli si voheň,

to vědí, večír. Slyšeli hlas, poslouchaji: jeden pes byl velkej, druhej malej. A to ščekali tak: buf, baf — jeden tenkejm hlasem, druhej tlustejm hlasem, bodejt. Dyš slyšeli ten hlas, ty pohunci jako, hnet skočili k vohňu [3]), lehli si vokolo vohňa [3]), a ty psi hned byli tu a hned byli pryč. Běhali tak dlouho, až jedenkrát tadydle v zádušním lesi — byl tam hajnej. A von bejval ve Ždírci taky myslivec nat tejma lesama [4]) panskejma. A von přišel jedenkrát k němu — myslivec —, a ten hajnej mu povidal, že tady běhaji takový psi, každej večír do dvanásti hodin. Tak von povidal: »Počkejte, já sem zejtra přidu.« A dyš přišel, tak mu povidal: »Vyveďte mně ven z lesa.« Chalupa byla v lesi. Teď dyž ho vyvedl, tak von povidal: »Dite dom.« A voni ty psi — jak holt je uslyšel, tak čekal, aš přiběhli blíž a zažehnal je. A vot tý doby víckrát neběhali.

*

B. Spíš za starejch času bejvali taky Hejkali. Křičeli v lesi jako člověk, dyš třeba někoho viděli: hejha, hej! A gdo se jim vozval a křičel to po nich, tak už je mněl na zádech. Hejkal ho scuchal tak, že člověk mněl s toho taky smrt. Ty uš se stratili dávno.

*

C. A ty světýlka, dyš se smrklo večír, tak začaly na Bratskejch [5]) loukách skákat. Tam jich bejvalo nejvíc. Voni třebas taky po polích, po mandelích skákaly. Párem nešly nigdá, dycky lichou. Byly tři, pět, sedum — lichou.

Šel jeden člověk z Dobroutova — to taky je istotná pravda — a byl napilej. A dyš [6]) šel dom, světýlka se mu vokázaly. Nevím, jak na ně křičel. Teď u něj začaly skákat a vedly ho. A furt vedle potoka a přes potok a do potoka a vedly ho tak daleko, až — Tadydle u nás bejvala jedna pazderňa, tadydle dóle, je to malej kousek. Bejval tam pazderák. Dyš ho vedly, tak ho přivedly aš proti tý pazderni. A von uslyšel psa ščekat, tak se zebral a šel do milý pazderně. Přišel celej vomámenej, ucuchanej, mokrej, až by s toho byl mněl smrt. Dyž ho spamatovali, tak teprf [7]) viděl, gde je. Musel se zebrat a jit dom. A víckrát se světýlkám neposmíval. Nyčkom uš přestalo všechno.

To vypravoval *Václav Novák.*

Poznámky.

[1]) T. j. Bůh ví. — [2]) Ve Věžničce se říká: *dom.* Slovo *domu* si přinesl vypravovatel z ciziny. — [3]) Den před tím užíval vypravovatel důsledně tvarů s koncovkami přehlasovanými, říkaje: s kraje, koupil koně (jednoho), k tomu kopci, vyletěl na silnici, a t. d. — ale v tomto vypravování pravil: vokolo vohňa, k vohňu, pazderňa. Prvního dne vypravovatel se patrně ostýchal mluviti se mnou — neznámým člověkem — úplně po sousedsku. — [4]) Den před tím pravil vypravovatel: pot tejma *lesíma.* Tvar *lesíma* opakoval asi třikrát v rozmluvě se mnou. — [5]) Vypravovatel vyslovil zřetelně *t.* Ne-

změnil *t* s následujícím *s* v *c*. — [6]) Ale: *dy šli*. Viz I., 1., pozn. 7. Před skupinou *šl* odsulo se *š* ve spojce *dyš* = dyž, ale před jediným *š* zůstalo. — [7]) T. j. teprv. — Vypravovatel vyslovil na konci *f*, kdežto stařenka Záškodová v Dobroutově vyslovila: »tepr viděli«.

V. Z Hrbova.

1. Vo uhercký vojně.

To bъlo vosumaštyrycátým [1]) roku. S Prahy zme vytáhli v noci přet posvícením v outerej. Ale přes Prahu zme nešli, protože tam bъla karda, a mašírovali zme tuplovaným maršem k Jihlavě, ke Znojmu a k Vídni. A tam zme byli přez noc, a druhej den mašírovala celá armáda s parádou do Holomouce. A tam vocáď zme vyjeli — já sem bъl u kanonýru — zas do Vídně. V noci zme přijeli. Přišlo dvanást hodin; bъl alarm, a museli zme pryč do císařskýho zámku skrz zahradu. A druhej den zme se dívali do Vídně v noci, jak tam ty kule lítaly. Ráno zme přišli k Švechatu; akorát první den na Fšechny Svatý zme mněli s Košutem patáliju. Ta trvala vod rána až do třech hodin. Potom zme Košuta zahnali až na hranice. Vokolo Vídně zme vostali na vesnicích až do svatý Kateřiny. Na svatou Kateřinu právě zme vymašírovali na hranice do Uher a v noci zme přešli přez hranice. Pak zme hnali furt Košuta až do Pestu. Na novej rok ráno zme přijeli do Pestu. Na to já sem vyjel první s kanónem na most s třema párma koňma. A jenerál Vindišgrec přišel a prohlíd most, a šrouby byly fšecky pryč. Musel sem couſnout. Pak zme vostali stát, až byly šrouby fšecky hotový. Fšecky kováři a zámečníci museli na novej rok šrouby dělat. Pak dyž byly hotový, pak zme přerazili do Pestu. Tam ale hned ešče tu noc museli fšecky peníze Košutový, gde gdo jaký mněl, vodevzdat, a ty se na rynku hodily do vohňa. Ešče sem u nich stál vartu. Tak zme tam byli až do hromic. Právě na hromice zme vymašírovali do Vácova v noci, že tam je Košut. A ráno šťasně zme byli ve Vácově. Teď ve Vácově zme byli štrnást dní. Tam votáď zme vymašírovali a táhli zme do Petrvardajnu. U Petrvardajnu, právě na svatýho Matěja, mněli zme patáliju. Přišel na nás Košut v noci. Já sem bъl f maštali, jak první rana vyšla; kula prorazila maštal. Vono je to z hliny v Uhrách. Já sem bъl sehnutej, a kula letěla přez mně. Dybych bъl stál přímo, bъla by mně kula utrhla hlavu. Jeli zme s Petrvardajna [2]) pryč. Přijeli zme k jednomu stohu; tam přiletěla kula vot Košuta. Vedle mně bъla krava, [3]) a kula vrazila do ní. Druhá kula letěla vokolo mně a spálila mně plášč. Přijel jenerál a povidal mně, abych si ten spálenej kus vystřih na památku, ale já sem na to zapomněl. Teď zme jeli do vesnice, zapřahli zme do rachejtkšicu a hodili zme dvě rany na Košuta. A Košut vodjel pryč, bъlo konec. A na to nám jenerál dovolil půl hodiny rabovat, protože nás prozradili Košutovi, že je nás málo, a v noci se vystěhovali z dobytkem a ze fším. A na to tam bъl jeden zámek, a bъl tam hrabě; ten

musel nám dat víno. Na to zme vodjeli pryč. Jeli zme až do Pětikostelu — jesli ví[4]) vo tom. F Pětikostelích zme mněli bitvu vod rána až do večera. A na to zme museli reterýrovat; Košut bъl silnější. Tam padlo našeho vojska moc. A na to zme přišli do Košic a f Košicích zme v noci museli vytáhnout na kopec. Uďáli k ránu vohně; pálilo se seno. Mněl sem dvě votepě sena uvázaný na kšici pro koně, a dyž už dohořovalo, tak oficír poručil, ať pro to seno du. A já sem mu votpověděl, co dám koňom. A von povidá, za malou chvilku že budu mit[5]) sena dost, až potud — a takle mně uďál pod nosem. A teď dohořovalo seno, a von poručil: »Pojte si zapálit fšecky, k vohňu se uš potom nedostanem«. Teď já se kouknu takle — je tam takovej kopec — já sem se koukl na ten kopec skrz ruku, a von povidá: »Vozisten kšaut?« Já dám ešče jednou ruku k voku — a to jede jenerál Šlik s patrolou. Tak daleko sem ho viděl. Poznal sem ho hned; mněl na voku pásku. Povidám: »Támle jede jenerál Šlik«. A oficír se mně ptal: »Japak ho znáš?« A já sem mu votpověděl: »Viděl sem ho ve Vídni vymalovanýho, má pásku přez voko«.

Netrvalo to malou chvilku, Šlik bъl s patrolou u nás. Na to se ptal: »Vos fir armí?« Žádnej mu nevotpověděl. Ptal se po druhý: »Vos fir armí?« Zas mu žádnej nevotpověděl. Ptal se po třetí: »Jaká je to armáda?« Votpověděli mu: »Česká.« A von sepjal ruce: »Ježíš, Marjá, Jozef! Nejlepčí armáda na světě a je zaprodaná Košutovi!« A na to zebral patrolu, a Vindišgrec musel vodevzdat hned šavlu a vodjet, a vostatním oficírum[6]) povidal: »Vás fšecky mněl bych dat postřílet, ale teď vám to ešče votpouščím«. A na to zme reterýrovali pryč; ze třech stran ťáh na nás Košut. A tou cestou, co Šlik přijel, zme museli vottáhnout. Košut nám zajal vozy, koně, co vostaly pozadu. Na to jeden voják — šak pocházel vod Německýho Brodu — bъl ve špitáli, a gdo bъl zdravej, utek a gdo nebъl, vostal tam. Teď přijel ten voják k armádě a vohlásil, že máme rezervu fšechnu pryč. Teď ale vostali zme stát, a polovička hulánu a švališaru se rozjelo na Košuta a rezervu dobyli. Koho napadli vot Košuta, žádnej pardon nedostal. Přivedli jich šesnást vot Košuta, mladejch chasníku. Bъlo tam jedno stavení samotný, žádnej v ňom. Na to prosili vo pardon, ty chasníci — byli Slováci — že za nic nemužou. Žádnej pardon nedostal, každej bъl votpravenej. Oficír řekl: »Žádnej pardon nedostane, dyš Košut našim vojákum[6]) pardon nedá. Dvakrát patrolu nám pobil. Ponejprf vyslek je do naha a uvázal je ke stromu za mněstem zhůru nohama a kaprálovi vyloupal voči, slek ho do naha a uvázal ke stromu. A voni fšecky do rána zmrzli. Na to ráno zme vymašírovali za mněsto, a jenerál přijel na koni a povidá: »Stratila se nám dnes v noci patrola.' A já povidám: ‚Tule sou!' Viseli na stromech. A jenerál povidá: ‚Je to pravda, sou to voni.' — Druhý patrole rosekali půl hlavy; někerej bъl mrtvej a někerej živej ešče ráno, a položili je řadem vedle silnice; koně jim vodebrali. Teď ráno jenerál přijel a povidá: ‚Dneska se nám stratila druhá patrola.' Dysme přijeli k nim, prosili nás pro Boha, abysme

je dorazili. A na to jenerál povidal: ‚Žádnej se nevopovažujte, každej musí svou trpět.'«

Košut nás hnal spátky aš k Pestu. Teď zme vopstoupli Pest s třema armádama. Košut si myslil, že musí vobědvat na Bóži hod — to byly velikonoce — ſ Pestě. Tam zme mněli po tři dni patáliju. Na to se dozvěděli, že Košut táhl k Prešpurku. A tak v noci zme vodmašírovali, a armády vottáhly ſšecky dočista pryč na hranice. Dysme přijeli k Visimburku, koukám se vedle Dunaje [7]) — na koních sem seděl — hnetka sem křičel: »Košut dává mosty přez Dunaj!« A bъlo to pravda. Chcel nás zajmout. Teď zme votočili s koňma a vypálili zme na most granát. Na to hned bъl Košut pryč. Teď zme tam stáli celá armáda, až Rus přijel. Co zme tam stáli, často na nás v noci vyrazil Košut z Rábu. Jedenkrát na nás v noci vyrazil; hrom bil, Bóži posel, pršelo, tma bъlo. Na to jedna batrije vjela do šancu — mněli zme šance nadělaný — a bránili se proti němu, a druhý vojsko zme reterýrovali skrz mněsto. Tma bъlo. Dysme přijeli do hulice, v jednom vokýnku zablejsklo se světlo. Košut tam mněl vosumnást kanónu a vosumnást vokýnek nadělanejch. Já sem zarazil. Přijel komendant »Co to? »Povidám: »Dál nepojedu, tady je Košut, má tady ve sklepě kanóny«. Honem myslifci přišli a po rukách lezli k vokýnkám. Košutovo vojsko mnělo tam vohně ve sklepě. Zahlídli je myslifci, hned přišli pionýři, rosekali vrata — bъl tam ňákej bohatej kupec — a hnet ty Košutofce zajali a kanóny ſšecky ešče v noci vytahali. Na to pána a paní zebrali a votklidili; kam je dali, to nevím.

Ráno zme vodjeli do lógru a tam zme stáli, aš přišel Rus. Bъlo hlášíno, že nám de na pomoc vosumdesát tisíc. Vod rána táhli tak široko polma a silnicí. [8]) Dyž bylo [9]) pravý poledne, celý vojsko bylo [9]) sakumpak hotový. Císař pán — bylo [9]) mu právě vosumnást let — přijel prvně k nám. Rus ptal se našeho zemněpána, gdo bude komendýrovat, jesli jeho jenerálové nebo ruský. A zemněpán pokrčil ramenama a povidá: »Vajz nit«. Na to Rus řekl, že budou komendýrovat jeho, že by nepřived žádnýho vojáka dom, dyby naši komendanti komendýrovali, a poručil, že budou jeho komendanti komendýrovat ſšecko vojsko, ruský a rakouský, a naši komendanti byli ničím. Na to zme přijeli do Rábu. U Rábu byla [9]) veliká patálije, [10]) že padlo vot Košuta náramná sila vojska a koňstva. Šturmem zme hnali do mněsta, a přijeli zme k mostu, a most hořel. Já sem křičel na pionýři: »Desky vodrazit, a ať se daji honem iný!« Dyš se to spravilo, náš císař volal: »Právo, právo, moje děti!« Na to zme vodmašírovali ke Komorný. Tam byla patálije. Ščasně zme se dostali do Komorný. A pak já sem přišel do špitála, a armáda táhla k Pestu. Pak sem už dál nepřišel.

Ešče sem zapomněl dodat, že sem vysvobodil zemněpána a sebe taky. Bъl sem poslán vot komendanta, vot svýho, pro vodu. To bylo [9]) za Rábem u Babolný. To je jen dvůr. A vot toho dvora byli zme tak tři štvrtě hodiny. Dyž ale přišel sem — vot toho dvora je ta studňa tak

dobrý štvrt hodiny zhůru do kopca. Nabral sem vody. Vona je tam váha, vokof. Kamarád chtěl pit, ale von tam nebъl nidá, von bъl ve špitále.[11]) Mněli zme každej dvě putny. Kamarád chtěl pit, dysem tu vodu vytach, a já ho votstrčil a povidám, že f tý vodě je lutrejch. Poznal sem to, bъla bílá jako mlíko. A ten řek: »Já sem tady ešče nidá nebъl.« Jářku — teď sem se zebral a šel sem do dvora. Bъl tam kazda Slovák, starej. Já povidám: »Kazdo, co f tom vízeti je?« Voda se menuje vízeť po slovensku. »Pane voják, ste katolik?« — »Su katolik.« — »Tu vodu nepite, pán do ní něco hodil a nám zapověděl ji[12]) pit.« — Tak sem přišel spátky a nabral sem půl vokova vody do putny a nesu ji tam mezi vojsko. A zemněpán přiskočil a popad putnu; mněl velkou žížeň. A já sem povidal německy: »Her kchajzr, nyks trynks, glajch šturm.[13])« Votpověděl: »Vozis ten tós?« A Rus komendant přijel a povidá: »Co to, co to, vojáku?« Já povidám: »F tý vodě, tu nesmí žádnej pit, f tý vodě je lutrejch.« Takový mněl záda široký, takle. »Zavolejte psu, máme tu psu, a dejte se jí napit psovi.« Pes se napil. A dyš se napil, votočil se, chyt se za vocas, a bъlo po něm. A zemněpán kázal rachejtlama zapálit ten dvůr. Zapálili, a pak zme vodjeli na Komornu, a bъlo konec.

Za to sem se mněl meldovat po časi. Ale zemněpánovi bъlo teprf vosumnást let, teprva nastoupil.

To vypravoval výměnkář *Antonín Bernat,*
71 let starý (r. 1897.).*)

Poznámky.

[1]) Vypravovatel nevyslovil předložky *v*. — [2]) Vypravovatel řekl dříve: »u Petrvardajn*u*« a potom: »s Petrvardajn*a*«. — [3]) S krátkým *a*. — [4]) 3. os. mn. č. Tato slova pravil vypravovatel ke mně. — [5]) V Hrbově se říká též: *mít*. — [6]) Vypravovatel řekl: *koňom* a potom: *oficírum, vojákum*. V Hrbově má dativ mn. č. podst. jmen rodu mužského z pravidla koncovku *-um* nebo *-ům*. — [7]) Vypravovatel řekl: do vohň*a*, do kopc*a*, ale: vedle Dunaj*e*. — [8]) Vedle tvaru: *silnicí* užívá se v Hrbově také tvaru: *silnicou*. — [9]) Vypravovatel říkal někdy: *bъla, bъlo* a někdy: *byla, bylo*. — [10]) Vypravovatel řekl v nominativě: patálij*e*, a v akkusativě: patálij*u*. — [11]) Vypravovatel řekl jednou: ve špitál*i* a jednou: ve špitál*e*. V Hrbově se říká: ve špitál*i*. — [12]) V Hrbově se říká: *ji* a *ju*. Někdo řekne *ji* a někdo *ju*. — [13]) T. j. sterben.

2. Vo desátku a robotě.

Co pak nyčky! Teď si může každej na poli udělat, gdy chce: zvorat, hnójit a zaset. Ale prf to bylo ináč: ty drábi u vrchnosti lidi tejrali. My zme mněli tři dni f tejdni roboty, a místama mněli po pěti dnech. Podruzi a chalupníci, co nemněli pole, dyš se chtěl někerej voženit, šel k vrchnosti, a dyš chtěl dostat povolení, musel vzít šestadvacet dní roboty. Někerý, co byly ty starý chalupy, mněli třinást dní.

*) Vypravovatel je rodem ze Záborné, ale žije již přes 30 let v Hrbově.

Desátek byl dvojí: místama mněli sypanej, a my zme mněli snopovej. Patnást mandel bylo pro hospodáře [1]) a šesnástej pro děkana. Šesnást snopů bylo do mandela. Mandel žita musel dat dvě míry a mandel vofsa na štyry míry. Nežli se vobilí sklidilo, chodili po polích vytejkači a zapisovali, kolik mandel má každej na děkanství vodvest. Dyž byli ze sedlákem zadobře — zadarmo to nebylo — tak sedlák moh dat menší počet mandel a menší snopy. Po žněch, dyž byla obecní [2]) hromada, dal děkan za to půl sudu píva.

Ze Serákova [3]) jeden sedlák přijel z desátkem pozdě. Tak nedával nic, nemněl nic napsáno, a ty druhý sedláci, co přijeli f čas, museli dávat svý míry až do vykoupení.

To vypravoval výměnkář *Jan Laška,*
84 let starý (r. 1897.).

Poznámky.

[1]) Někteří — zvláště starší — říkají: pro hospodáře. Vypravovatel, ačkoli je nejstarší v obci, neužívá tvarů s koncovkami nepřehlasovanými *a, u, ou,* protože čítal rád knihy a byl mnoho let starostou. — [2]) Vypravovatel nepředsul *v.* — [3]) Tato vesnice jmenuje se i úředně i mezi domácím a okolním lidem *Sirákov.* Pouze tento stařeček říkal *Serákov.*

3. Jak bylo bída vo peníze.

V roce vosumaštyrycátým bylo [1]) velká bída vo peníze. Tenkrát nebyla jedna mince, byla dvojí: dvacet grošů byl zlatej šajnovej, šedesát grejcarů; stříbrnej zlatník byl půl třetího šajnovýho. Pak byly groše a dvougrejcaráky a grejcary. Šest grošů, to byl dvougrošák. Dyž nebylo peněz, tak si dali obchodníci [2]) v Jihlavě tisknout takový palety, a na ně každej podepsal svý meno a dával to lidem. Pak to zas musel vod lidů přijímat naspátek. Taky se dělily zlatky na pulky, pak na štvrtky, a dyž bylo [1]) bída, ešče na půl štvrtky.

To vypravoval *Jan Laška.*

Poznámky.

[1]) Vypravovatel řekl střední rod. — [2]) Vypravovatel nepředsul *v.*

VI. Z Polné.

A. Jak viději u silnice ten kamen s třema bílejma křížema, tam zmrzla ňáká žena z dvouma dítkama. Už je tomu hromadu let. Přišla kvíčerou do Polný, a nigde jí nechtěli dat noclech. Tak šla večír dálejc do Brskova; mněla tam sestru. Dyž přišla do polou cesty, děti už nemohly dálejc; byly unavený. Tak si s něma sedla do příkopy, a děti jí usnuly.

Vona si na ně lehla, aby je zahřála, aby nezmrzly. Bylo to v zejmně. V noci vona sama zmrzla, a děti zmrzly taky. Vona ležela na nich, a dyž zmrzla, zmrzly děti pod ní. Potom sem postavili na památku ten kamen.

B. A támle na paloučku u lesejčka leží voběšenec. Ešče je to místo vidět; je tam zem trochu zapadlá. Voběsil se f Polný v harestě. Přišel do Přibyslavi ňákej mladej člověk, najed se a napil v hospodě a pak utek do Polný a nezaplatil. Byl pěkně vošacenej a mněl zlatý prsteny na ruce. F Polný taky jed a pil a pak nemněl čím zaplatit. Tak ho dali do harestu. Von se v harestě voběsil. Byl prej pomatenej. Nigdo nevěděl, votkaď přišel a gdo byl. Nenašli u něj nic. Povidali, že přišel s Pruska, že byl z dobrý rodiny, že zastřelil na honě strejce a pak utek do světa.

To vypravoval na silnici nějaký starší muž z Polné (r. 1897.).

VII. Z Poděšína.

1. Vo čarodenici.

Jedenkrát sem seděl — vona už nejni živa, taky už zemřela — z jednou stařenou, a vona mně vypravovala vo dójení kraf. »Teď, milej zlatej, sou prej to zlý časy s tejma kravma. Má cera má dvě kravy, a žádný užitek jí nedaji. Ale patří to vyvest, jak má kmotra to vyvedla. Voni [1]) dójily jen samou kref, a užitek žádný vod nich nemněla. Tak se zebrala a šla do Novýho Mněsta, [2]) gde zvostávala jedna bábička, co dobytku pomáhala. ‚Já vám povím, co uděláte. Po tři dni mlíko dejte vařit a tři šípkový pruty si uříznite, a dejte cihlu rospálit. Až bude nejvíc rospálená, tak na ni [3]) to mlíko dejte a tejma prutama šípkovejma do toho bite a musíte dat pozor. Ta čarodenica přide a musíte ji vartovat, aby vám vod vašeho stavení nic neutrhla, sice by si s tym zasejka [4]) pomohla, a víc by vám pomoc nebyla'. — Tak přišli tří na venek a bábu vartovali, votkaď přide. Tady vyšla ženská voblečená a přicháděla k tomu stavení. Jak ji ty pacholci viděli, tak ji chytili a ženskou začali tady bit. Vona šla žalovat k přetstavenýmu. No starosta usoudil podle jejichho [5]) starýho obyčeje, [6]) že to vona vopravdu je, že jim uškodila, protože sám tomu věřil. Dyš se dostavila k soudu, tak za šecky rany nic nedostala, byla vodsouděná, že vona je tou čarodenicou.«

To vypravoval sedlák *Václav Chvátal*, 54 let starý (r. 1897.).

Poznámky.

[1]) Totiž: krávy. — [2]) Nové Město na Moravě. — [3]) Jedni říkají: *ju*, na *ňu*, s *ňou* — a jedni zase: *ji*, na *ni*, s *ní*. Těchto je většina; k oněm náleží z pravidla lidé starší. — [4]) T. j. zase. — [5]) T. j. jejich. Ku genitivu mn. č. *jejich* přidává se přípona *-ho*, patří-li tento genitiv k podst. jménu rodu mužského nebo středního. — [6]) Vypravovatel nepředsul *v*. V Poděšíně ve sklonění podst. jmen vzorů *muž*, *meč*, *duše* jedni

užívají více tvarů s koncovkami nepřehlasovanými a jedni více tvarů s koncovkami přehlasovanými. Avšak důsledně si ve mluvě nevedou ani tito ani onino. Vypravovatel na příklad řekl: vedle obyčej*e*, ale: čarodenic*a*, čarodenic*ou*, vo čarodenic*ách* (v rozmluvě).

2. Vo steklý kozi.

Jedenkrát sem šel k jednomu starcovi — bylo mu tak ale šedesát let — na besedu. Von mně vypravoval divný příběhy. Právě šlo vokolo pár kozích, a von mně pravil, esi prej vím, co by ty kozy potřebovaly, aby co nejvíc křiku dály. No tak hádal sem: »Co pak, dám jim poskřipec na vocasy.« Ale von povidá mně: »To nejni nic platný; nic nejni tak dobrý jako jedna věc.« Jářku: »Co to je za věc?« Von povidá: »Já prej ti hochu povím. Až ji dostaneš, tak jí dej pod vocas hovňála. To nevěříš, jak bude koza břeštět.«

Nazval sem si kamarádi. Tak zme ji dostali na břeh a strčili zme jí pod vocas hovňála. Ale žádnej nevěří, co vona činila. My zme za ňou běželi hoší, a lidu se zběhla velká sila. Byl šramot, že je koza steklá. Lítala vokolo chalup, a chytit zme ji nemohli. Až její vlastní domkář ji chytil a nemoch spozorovat, co kozi schází. Vocas mněla schlíplej, vocas jí nemohli vottrhnout, a hovňál jí f tom vypad. Koza se utišila, a lidem to bylo velice divný, že se najednou koza tak utišila. Mysleli, že mněla učarovaný.

To vypravoval *Václav Chvátal.*

3. Vo pověrovi. [1])

Jak pak bych to řek? Šel sem s flintou, a tam u našeho leska sou dvě chalupy. Tak sem tam zastavil. A jeden starec mně vypravoval, že v jeho lesku byl ňákej pastejř s pastejřkou. »Mněli tam voheň. Já sem na ně křičel, aby šli tam votaď pryč, ale voni se nehejbali. Musel sem tam jit na ně a řikal sem jim, proč tam ten voheň maji. Voni mně řekli, že mám uškodíno dobytku. Tak sem šel dom a řek sem naší mámě, aby jim uvařila rendlik kaše; vzal sem ty lidi sebou. Dyš k nám přišli, tak hned do chlíva šli; začali tam kopat na stání a našli tam vlasy, voharky [2]) a fšelijaký takový věci. Dyš s tym byli hotový, ňáký koření dali vařit, srdeň vod voza vzali, rospálili ji ve vohni a mně poručili, abych dal pozor vokolo chalupy, aby se žádnej nevotřel vokolo zdi; dyby se votřel, že by to nebylo nic platný. Zatím sem to zmeškal; už jedna ženská f plachtě zavinutá utýkala [3]) vode zdi pryč. No teď zas vopravoval mně svinský chlífky. Vrtal díry tam, ftlouk lohový [4]) špunty do tejch dír, a vot tý doby sem nepřišel vo žádný prase.«

Tak už je to pár roků, na to se mně ptal, mám-li jaký prase na prodej, že by ho koupil. Já sem mněl ale tlustý prase; tak sem povidal, že mu ho prodám. Mněl sem strach, aby mně nepošlo. Dyž ho chtěl mít, [5]) tak sem mu ho prodal. Prase mu dobře žralo a za několik tejdnů mu

skřaplo. [6]) A vot tý doby sem tam byl několikrát, a nigdá se mně nezmínil, že mu prase skřaplo. — Tak by to už bylo u konce. [7]) Von byl velká pověra.

To vypravoval výměnkář *Jan Blažek,* 55 let starý (r. 1897.).

Poznámky.

[1]) Pověra = pověrčivý člověk. — [2]) Na mou otázku, čemu říkají *vokarky*, vypravovatel odpověděl: »To sou vopálený tříšky.« — [3]) Vypravovatel vyslovil: u*ýkala. — [4]) T. j. hlohové. — [5]) V Poděšíně je slyšeti vedle sebe tvary: *mít. mit* a *mnět.* Tvar *mnět* je slyšeti řidšeji než tvar *mít* nebo *mit.* — [6]) T. j. zdechlo. — [7]) Týž vypravovatel řekl: na toho *zloděja.*

4. Jaká čest je bejt starostem.

Šel sem z jednym pánem a přišel sem do jedný obce [1]) a ptal sem se, gde tady vostává pan starosta. A voni mně řekli: »Na toho darebáka, na toho zloděja byste se ptal? Tamle prej vostává.« — Tak sem se ho ptal, mnoho-li má služby? »Vono prej to za moc nestóji, dyby prej to neďál člověk k vůli tý *cti*, tak bych f tom ani nebyl.«

To vypravoval *Jan Blažek.*

Poznámka.

[1]) Po sousedsku se říká: *vobec.*

5. Jak se pomáhá kravě vod učarování.

Neboška bábička mně povidala, že koupili [1]) kravu z Rudolca: »A vona vám mněla takový velký vemeno jako putnu. Dyš sem ju chtěla dójit, dójila samou kref. Mněla učarovaný; to vím jistě. Šla sem do Jihlavy ke katovi, a kat mně povidá, že je to pravda,« [2]) a že jí pomuže, že jí vokáže tu, co jí uškodila, tu čarodenici. »Dejte uvařit mlíko, cihle rospalte a to mlíko na ně vylejt. Na kerou stranu to mlíko pude, tak vot tý strany čarodenica přide. F kolik hodin to budete dělat, f tolik hodin přide do vašeho domu druhej den. Teď tu cihlu zas vemte a hodně ju škrábejte, a to bude vona poškrábaná; pak ju poznáte.«

Druhej den k ní přišla žebračka s Polný a mněla starou bolest, bula poškrábaná vod narození. A bábička dala jí vošatku kroupek, aby jí nigdá neuškodila. Vona bula chytrá, vo ničem neveděla [3]) a bábice [4]) se v duchu vysmála.

To vypravoval domkář *Tomáš Pařík,* 61 let starý (r. 1897.).

Poznámky.

[1]) Mluví-li se o rodičích, o strýci neb tetě, o dědovi neb babičce, vyjadřuje se náměstka osobní a výrok číslem množným. — Lidé »pokročilejší« však tak nečiní. —

[2]) Vypravovatel přeskočil z řeči přímé do řeči nepřímé. — [3]) Sloveso *vedět* nebo *vedíť* a jeho složeniny mají v kořeni *e* místo *é*. Ale tento úkaz hláskový nevyskytuje se ve všech vesnicích na Polensku. — [4]) T. j. babičce.

6. Jak hospodyň hledala zloděja.

Je tady jedna hospodyň. Stratil se jí rostrhanej kabát, a řekla, že jí ho vzala její děvečka. Děvečka našla kabát ve hnoji a ustřihla kousek' aby zešila kalhoty čeledínovi. Potom se hádali vo to, že vona jistě ví. uhodne, gdo to vzal. Vzala řitici, na nůšky [1]) ji [2]) zavěsila a nechala jednomu držet, esli se votočí, na koho vona bude říkat žalmem; že ten to dojista vzal. Votočilo se to na děvečku. Teď děvečka nebъla spokojená ani pacholek. Tak ten pacholek děvečku naved, aby šla žalovat. Dy šli žalovat, tak se sedlák zlobil, že jeho pacholek de žalovat, že se moh doma domluvit. Vona vzala kabát sebou k soudu. Dyš to souce rozhodl, že vona nejni ničím vina, tak vona povidá: »Já tady mám kabát«. — »Gde pak ho máte?« — »Tule«. — »Nu já sem se toho nenadál, že sem nemněl světky,« povidá sedlák; »vošacujte ho.« — Pan souce řekl: »Ten kabát nestóji za nic. Žalobu musíte zaplatit a cestu taky. To je vod vás hanebný, že vaši čeledínové vás musí žalovat u soudu.« Pak se dohodli, a sloužili tam vobá dál.

To vypravoval *Tomáš Pařík.*

Poznámky.

[1]) T. j. nůžky. — [2]) Ptal jsem se vypravovatele, proč najednou říká: *ji*, když dříve (totiž ve článku 5.) říkal: *ju*. Odpověděl mi: »*Nedá se mluvit podle předpisu*«.

7. Vo kardě.

Ve vosumaštyrycátým roku, dyš sem bъl malej hoch, to bъlo Bóži dopuščení; podobalo se soudnýmu dnu. Lidi neseli ani pole, že už bude soudnej den. S Polný do Hrbova přišli kardisti. Otec bъl rychtářem. Přišel polenskej purkmistr Pitner a povidal: »Vyneste židlu ven!« A tady hlásal: »Legruta nepude, daň se platit nebude.« — »Daň neplacte,« zakázal ocovi. — Otec poslal do Přibyslavi na vrchnost, a musela se daň dat a legruta poslat. Kardisti se zešli vokolo stola a seděli a pili a posílali si pro vejce. A jedli a pili a vokolo stolu [1]) si porád povidali, jak je kerej silnej: »Já se nebojím, já se taky nebojím«. A bratr můj, ten musel chódit s chasou po náfsi, zas dávat pozor, až budou hořet vohně po kopcích. A teď mněli tam jednoho pohunka starýho, a ten křík: »Kvéraus! Patról forbaj!« Teď pánové se hnali vot stola, ale napřed nechtěl žádnej ven ze seknic. A teď: »Dou voni« a: »dou voni« — voni si voněli, protože to bъl samej švec a soukeník — a strkali se ze dveří ven. Žádnej nechtěl vyrazit první ven. Já bych bъl vzal na ně bejkovec! A dyž ale vyšli ven,

tak teď na bratra: »Gdo to křik?« Že by mu poveděli. A bratr jim povidal, že si ho mohli nalest, že mohli pro něj jit ven. A kardisti se pak zebrali a šli s Pánem Bohem do Polný. A vohně žádný nebyly, a karda se stratila. Přibyslafský vytáhli k Praze, ale brzo se vrátili.

To vypravoval *Tomáš Pařík.*

Poznámka.

[1]) Vypravovatel řekl: »vokolo stol*a*«, ale hned v následující větě: »vokolo stol*u*« a na to: »vot stol*a*«.

8. Co se mýmu strejčkovi přihodilo v lesi.

Můj neboščík strejček mně vypravoval: »Šel sem na čekání do hrbofskejch lesu a viděl sem zvěř, zajica a srnca. Nosil sem mu jatel k lesu, a voni tam zajici a srnci chodili na to. A dostal sem jich dost. Dyš sem tam stál, tu přišla rana a vrazila mně do řbetu. Přilezl sem po štyrech dom. Druhej den poslal sem pro doktora, a ten mně vyřezal vosumnást broku ze řbetu. Dostal sem s toho třesení. Bylo to právě přet senama dělání,[1]) přet svatým Janem.«

Dyš se vystonal, šel zas do lesa na zvěř, na to samý místo. Bylo to v zejmně, f masopustě; bylo sněhu dost. Dyš tam přišel, slyšel pile řezat a stromy se kátět, praskot a šramot. Utíkal pryč; přišel dom celej pitomej, nemoh ani promluvit. Žena povidá: »Co je ti?« Von ďál: hu, hu a nemoch promluvit. Druhej den se šel přesvěčit, kolik tejch stromu tam padlo, a gdo ty dřeva tam řezal a vodvážel. Viděl, že na sněhu nebyly žádný stopy a fšecky stromy stály. To vypravoval nejednou svatosvatě; ešče sem se s ním hádal, že to nejni pravda.

To vypravoval serbus[2]) *Václav Rosickej*, 55 let starý (r. 1897.).

Poznámky.

[1]) T. j. před děláním sen. — Tak se i říká: *po sendch dělání* t. j. po dělání sen; *po žitech setí* t. j. po setí žit; *po brambordch vybírdní* t. j. po vybírání brambor. — [2]) T. j. obecní strážník.

9. Jak se přide čarodenici na stopu.

Cera jednoho domkáře nemohla svrtět.[1]) Můž jí říká: »Dej smetanu do hrnca, já vytopím pekárnu, vemu flintu, do toho střelím, a vono se to rošplíchne. Na kerou stranu to bude šplíchat víc, vot tý strany je učarováno. Dyse[2]) ta smetana rošplíchne, bude mit ta čarodenica bílý fleky a pak se pozná«. Vona to tak uďála, a von do tý nádoby s flinty střelil zajčákama. Potom tam přišla baba a mněla na hubě jamky vod neštovic. A domkář povidá ženě: »Vidíš, jak je poznamenaná, to je vona!«

A ta samotná vo tom nic neveděla. »Teď ty mámo, dyž uš se nám to zdařilo, teď musíš máslenicu vařící vodou vypařit, a čarodenica tym bude vopařená, skrotne a nebude mit tú moc«. Tak nalili do máslenice vařící vody, vymyli ju a potom svrtěli. »Vidíš, ty mámo, to zme přišli na její stopu!« — »Šak sem já ti, táto, dycky řikávala, že je pravda, co můj děda f Chroustově [3]) vypravoval. Je to jistojistá věc«.

To vypravoval *Václav Rosickej.*

Poznámky.

[1]) Předmět: *putru* (t. j. máslo) se vždy vynechává u tohoto slovesa. — [2]) T. j. dyš se = když se. — V rychlé mluvě slova: *dyš se* splývají v jedno slovo. — [3]) Vesnice na Moravě.

10. Jak se chrání dobytek vod učarování.

Jedna jistá domkářka f Poděšíně přet Filipem Jakubem hledala na lipách suky a položila je na hnůj. Pot každej ten suk dala pět zrnek maku. A urejpla drn a posypala ho makem u dveří přet chlívem, gde mněla kravu a volka. »Dyby chtěla čarodenica uškodit, musela by fšecek ten mák spočítat. Proto sem jí ho tam hodně moc nasypala, aby ho do dne nespočítala«. — Ráno stala a viděla ten drn s tym makem celej rostrhanej a dveře nožem pořezaný. »Zlosti, že sem ji přemohla, škodu mně učála na dveřích a musela vodejit. A teď mám pokoj celej rok. Na druhej rok to udělám zas tak a budu to dělat dycky«.

To vypravoval *Václav Rosickej.*

11. Vo svarbě.

V naší vopci se voženil jeden domkář. Dyse ženil, tak si šel k jednomu půlláníkovi, aby mu dal ceru, a von řek, že mu ju dá, ale peníze že nemá, že mu dá póle. Tak se spolu vzali. Bylo po zdařkách, a mněli taky muziku. A dyž ji [1]) čepili, tu nevěstu, vybírali taky na tu kaši.[2]) No tak stěhovala se do chalupy. Přivezli tam taky peřiny, a ty baby seděly na vozi. A teď řikaly: »Ženichu, vy si musíte svý peřiny koupit.« To byl fšady vobyčej. »Musíte nám zaplatit, my vám je zadarmo nedáme.« A von povidá: »Moc-li pak chcete?« — »Inu to víte, jak se platívá dycky.« — Von vytách s kapce pytlíček uštrykovanej a dával jim štyry čamrdy. Baby tomu nerozumněly, že to nemuže bejt, že musí dat peníze, aby si mohly dat nalejt a muzikantum zaplatit. Tak jim dal půl štvrta grejcaru f šajnech. Baby to musely vzít; co mněly dělat?

To vypravoval *Václav Rosickej.*

Poznámky.

[1]) Vypravovatel řekl jednou: *ju* a po druhé *ji*. — [2]) K tomu dodal vypravovatel: »Staří říkaji: *kašu*, mladý a pokročilý: *kaši*.

VIII. Ze Sirákova[1]).

Vo vohni.

F štyryasedumdesátým roce byl tady velkej voheň. Ráno zme sekli[2]) z našima čeledínama votavu na louce. Vokolo desíti hodin zme šli snídat; po snídaní zme poslali[3]) nádeníci síct. Ze sousedem spolu zme si zvostali ležet. Leželi zme si na trávníku; voni že uš to dosečou. No a ten soused — menoval se Francek Musil — mně začal povidat: »Já prej se bojím letos pořád vohně« [3]). A já sem mu na to povidal: »A člověče, co to? Mně se pořád zdá vo vohni. Uš štrnást dní mně to trvá, každou noc se mně zdá vo vohni. A přetčírem[4]) byl v ouplňku mněsíc, a mně se vo volini zdálo, a mněsíc svítil. Tak sem vyběhl jak vyděšenej na dvůr; myslel sem, že už voheň je. Na dvoře sem viděl, že je krásný světlo vod mněsíce; tak sem se vrátil g ženě a povidal: ‚Slyšíš, já sem mněl sen, že hoří; vyběch sem ven, a vono bylo krásný světlo vod mněsíce. To sem se polekal!' Pámbu s náma, co se to bude činit?« — Tak zme si povidali na tý louce.

A přišla asi třetí hodina s poledne. Šel sem s flintou ven, mněl sem honbu, vzal sem si sebou chlapce. No a přišli zme do brambor. Deme bramborama s tym hochem, a vylítlo hejno korotví. A jak sem mezi tym hodil flintu k voku, tak sem slyšel klinknout zvonek na školi. Uš sem ani nespustil a místo střelení sem zvihl voči zhůru a vidím kouř a slyším křik; ze šestadvacátýho čísla s kůlně se vyvaloval kouř. Ani sem kohoutky nespustil z ouleku; nechal sem je natažený — to byl taky pěknej špás. A postavil sem ji do komory do kouta, a žena ji dvakrát předělávala na jiný místo, a nigdá se nic nestalo. To byl taky zázrak Bóži!

No a běžel sem vynášet. Jářku: »Lidi, napřed dobytek a nářadí, gde co je, vynášejte!« Aby mněli do čeho zapřáhnout a co. Teď holt zme vynášeli; přišli ze fšech stran lidi a co mohli, vynášeli. Jó a dyse[5]) to ale — já sem ešče myslel, dysem[5]) vyšel ven, že na druhou stranu voheň nepude, a vono tam hořelo spíš. Někeří sousedi přišli z lesa dom a mněli spáleništče. Byli v lesi a neveděli nic. Ke mně přišel voheň tak za dobrou půl hodiny. Před náma už hořely chalupy a padaly krovy, a my zme se teprva chytli. No a teď, dyzme[5]) byli venku na zaradě, tak můj sousedpovidá: »Já prej sem něco zapomněl« — von byl starostem —; »mám tam ve stole obecní peníze.« A poděský[6]) sousedi mu bránili, aby tam nechodil, že muže zahořet, ale von, že sé mu nestane nic. Takle si zavřel voči, sehnul se a do síně šup! a víckrát nevylez. Schořel. Jeho švagrová mu pomáhala vynášet a taky tam zahořela s ním. Dvá tesaři, co f Podě-

šíně pracovali — tam hořelo přet třema neděli [7]) —, taky přišli pomoct hájit a taky s toho stavení nic nevynesli. Von a jeho bratr a matka stará a jeden tesař f sednice [8]) se udusili. A jeden tesař a jeho švagrová a pacholek a děvečka — ty skočili do sklípka a taky se udusili. To zme dávali vinu — von ten tesař — menoval se ňákej Pátek — zvysaďoval fšecky dveře; myslel, že tym udělá dobře a uďál zle. Nastal průvan, a vot toho se fšecko chytilo. F síni chytila se skříň ze fšema obecníma spisama, a vot toho kouře se zadusili.

To bylo smutný podívání! My zme byli velký kamarádi spolu. Dyž voheň už vosláb, tak vona jeho manželka chodila, gde že je von. Já uš sem veděl, že je zle. Jeho bratranec z Matějova skočil voknem do sedničky a nachmát ho zrovna na zemi. A na něm ležel pes. Ten pes nechtěl vod něj jit. Pes ležel mu na prsích, a starosta mněl f briftašce pod vestou štyrycet zlatejch, a ty se uchránily, že pes na nich ležel. Toho starostu podal von jeho přátelom — jeho přátelum [9]) — a hledal, gde je bratr, a našel taky bratra. A pak našli matku. Ta mněla ruce upálený, vostal z nich jen takovej špalík. Jeden tesař tam s něma taky byl. Ten Pátek a ta švagrová jeho a děvečka, co byla při kravech, a pacholek udusili se f tom sklípku. Ty f tom sklípku byli bílý, a ty v tý sednici byli celý učouzený. F tom domně schořelo fšecko: fšecko šatstvo a fšecek nábytek, a nic jim nezvostalo. Tam se činilo zle.

V noci, dyž už zme byli po polích rozběhlí jako cikáni, viděl sem vyskakovat s komína voheň. To bylo pro Boha krásný: mněli zme fšecko plný a nemněli zme co jest celá ves. [2]) Dal sem se vopravdu do pláče. Chodil sem beze smysle. »Co budem večeřet?« takle sem povidal na poli. A f tom slyším křičet: »Šerejšku, gde seš? Tule ti posílá Škorpík z Níškova [10]) bochník chleba a soudek píva, abyste se najedli a napili trochu.« To poslal mně a Harasovi, nás dva mněl nejrači. [11]) Nemněli zme do huby co dat; jen byla brambora na poli, a kus jatele zbylo.

To vypravoval sedlák *František Šerich,*
67 let starý (r. 1897).

Poznámky.

[1]) Viz V., 2. pozn. 3. — [2]) Mluví-li kdo o sobě a zároveň o jiných osobách, užívá obyčejně 1. osoby *množného* čísla místo jednotného čísla. Místo: sekl sem ze svejma čeledínama« — říká se: »Sekli zme z našejma čeledínama«. — [3]) Ve sklonění kmenů měkkých užívá domácí obyvatelstvo z pravidla koncovek nepřehlasovaných *a, u, ou* vyjímaje gen. j. č. podst. jmen vzoru *pole.* Vypravovatel mnoho četl a byl mnoho let starostou, proto už nemluvil úplně tak jak jiní sousedé. Užíval v tomto vypravování důsledně tvarů s koncovkami přehlasovanými: bojím se *vohně,* vod *mněsíce,* vzal sem *chlapce,* postavil sem *ji* a t. d., ale v rozmluvě s místním učitelem pravil přede mnou: »zapřách sem *koňa,* mám doma *prácu* rozdělanou, tu *chvílu* ešče«. — [4]) Vypravovatel nevyslovil *v* před *č.* — [5]) V rychlé mluvě splynula slova: *dyš se, dyš sem, dyž zme* v jedno slovo. — [6]) Toto přídavné jméno je utvořeno od jména *Poděšín.* — [7]) Tvar »neděli«

otvořil si vypravovatel sám. V Sirákově by se řeklo: *nedělama.* — [8]) T. j. sedničce. — [9]) Vypravovatel řekl: *přátelom*, ale hned se opravil: jeho *přátelum.* — [10]) T. j. Nížkova. — [11]) Obecně se říká: rejši, nejrejši. — V rozmluvě s učitelem pravil: »Pudu *rejši* dom«.

IX. Z Rosičky.

1. Jak začali dávat desátek.

Na Klášterským panství u Žďára bylo dvaasedumdesát vesnic. Bylo tam šedesát kněží a prelát ekstra — to byl jako pán nad něma. A tak tenkrát ešče desátky nebyly ten čas; von teprf desátky ustanovil. Žádal ty svý podaný a lahodil jim, aby mněl lechčejší živobytí, aby mu ňáký vobilí darovali, sypaný. Z vopce Světnova vezli prvně. A jeden byl takovej špekulant sedlák a zastavil se v hospodě. A dyse vrátili ty, co jeli napřed, tak se jich ptal, esli to zapisoval. A voni, že jó a že jim dal sejru a chleba a píva dost. A von se dal ten hospodář do pití a povidá: »Já tam nepovezu nic«. A dyž bylo druhej den, tak mu řek ten hospockej: »Milej ty brachu, ty to dat musíš, von ti to tak nenechá prelát«. A von ten hospodář řekl: »Já sem to propil, já nic nemám«. Hospockej mu řek: »Aspoň mu tam dej pytel řezaňky, já ti ji[1]) dám«. A rychtyk mu ten hospockej ten pytel řezaňky dal. A von ten milej sedlák ten pytel vzal a nes ho tam do zámku a řek: »Pane prelát, já žádný vobilí nemám, tak aspoň jim dám pytel řezaňky«. A prelát mu votpověděl[2]): »Fšechno potřebujem«. A tak na fšechny časy až do vejkupu musel dávat pytel řezaňky ten sedlák, a druhý museli dávat vobilí.

To vypravoval výměnkář *Jan Němec* v Rosičce,
81 let starý (r. 1897).

Poznámky.

[1]) Tázal sem se vypravovatele, proč neřekl: »já ti *ju* dám«, když v jiných vesnicích starší lidé tak mluví. Odpověděl: »*Ju* se tady neříká«. — [2]) Sloveso *vedět* nebo *vedít* (jeden říká tak, druhý onak) a složeniny jeho mají v kořeni *e* místo *ě*. —

2. Vo desátku.

Celá kolátora dávala devět set mír vofsa a žita. A dyš přivezli špatně vypucovaný vobilí na níškofskou faru, tak museli vzít fofry a po druhý pucovat. A to fšecko se vodvezlo do Polný na děkanství. To bylo lepší než ňákej dvůr.

Na polenským děkanství dávali desátej mandel žita, ječmena a vofsa. Učiteli, co byli f tejch vopcích, to mněli pod moci. A přáli jim sedláci napřed a pozadu. Řikalo se jim *vytejkači.* Mněli pohodlí celej rok veskrz. Po žněch museli sedláci nechat mandele stát na poli, aš přišel vytejkač

a mandele zapsal, kolik je mandel u kerýho. Napřed to musel vodvest děkanovi a pak teprva sobě. Ale sedláka ani čert nevošidí. Hospodáři dali vytejkačům jest a pit a ešče peníze, aby mohli dat špatnější vobilí děkanovi. Sobě uďáli velký mandele a malej mandel vodvezli na děkanství. Po žních [1]) jim zas dávali za to slepice, prasátka, husy, putru [2]) a vejce.

Tenkrát mněli sedláci velký břemena; bodejť by nemněli! Museli dávat vejmněnek rodičům, jezdit na robotu a dávat desátky a vyplátět čeleď. Teď dělaji sedláci páni. Tenkrát byla svatá sprostnost v jídle a ve šem proti teď.

To vypravoval *Jan Němec.*

Poznámky.

[1]) Vypravovatel řekl napřed: *po žněch* a potom: *po žních.* — [2]) T. j. máslo.

3. Vo starejch časech.

Teď ty mlatší povidaji, že je zle, že za stara bylo lepší. Ano, budete mně povidat! Za starejch časů bylo peklo. Robotu sme mněli každej tejden tři dni s potahem, s párem volů. Dyž byly dvory, tak se dělávaly podzemky [1]) u dvorů, a dyž dvory páni pronajali, muselo se jezdit na robotu po horoucích peklích, kam nám nařídili. Ráno vo štyrech hodinách se muselo na saněch, dyž byl sních, vyjet a přijelo se domu vo vosmi hodinách večír anebo ešče dýl. Ženský mněly tenkrát zle a muský taky. Ženský musely doma hospodárství vobdělávat, a muský museli jezdit po robotách. Nynčky hospodáři ani neví, jaký živobytí maji. Je to pravda svatá.

A co hospodyně mněly s tym plátnem! Každá musela napříst tenkýho plátna kopu anebo ešče víc, jak bylo, a pak pačesnýho [2]) taky kopu — to bylo šedesát loket — aby mohla čelátku podělit. Začalo se příst vokolo svatý Kateřiny a přadlo se až do svatýho Jozefa. A to se musely tumlovat. Jak se ráno dobytek popravil, přadlo se celej den až do desíti hodin v noci.

Dyš se chtěl podruh ženit, tak musel zaplatit hned vrchnosti tu chvílu třinást dní roboty napřed, a gdo byl chalupníkem, ten musel platit šestadvacet dní, a taky hned, a pak musel robotovat rok vod roku furt. A co bylo na celým panství chalupníků a co podruhů, považte si, pánové! [3]) A teď si každej lehne a fstane, gdy chce.

Vrchnost držela tenkrát fšechny rymíky na panství. A dyž nařídili vrchnost, tak se muselo jit, ať se chumelilo nebo pršelo anebo šídla padaly, votuď aš k Sopotům u Krusborka. [4]) A tam se musely naložit ryby do lejt a tam vocaď se musely dovest až do Polný.

A vápno — zas sou tady ty račínský anebo klášterský vápence [5]) — muselo se tam vocaď vodvest, kam nařídili: do dvorů anebo do zámku

do Polný, kam bylo poručíno. A cihle taky tak. To je jedna bolest. Nejni, milý páni, vo to; ale jak se grunty zanedbávaly: sedlák nemoh vorat ani pohnojit ani zaset ani sklidit po svý vůli.

Rychtář poslal serbusa po domech. A ten jenom zatlouk na vokno: rump! rump! rump! Tenkrát nebyly bubny jako teď. A křičel do vokna: »Na robotu tam a tam!« A pak dyž robotu někdo nevykonal, tak platil dvojnásobnej plat za pokutu. Tak je trestali. A co ešče: byl ustanovenej jeden písař v zámku, a ten tu robotu zapisoval. A dyž mu někdo dal pětku, ale potajmu, tak mu napsal roboty třeba na půl roku — to muselo bejt tajmo — a jinejm lidem zas to připsal. Ty museli platit a neveděli, jak k tomu přišli.

A ze dřívím to bylo taky tak. Dyž hospodář v lesi uďál na sto sáhů, tak mu napsali vosumdesát, a von musel doplátět anebo dvacet sáhů dodělat. A dyš šel si k vrchnosti stěžovat, tak mu vrchní řekl: »Dybys je byl uďál, tak bys to mněl tady napsaný«. Sedlákovi se nevěřilo, a nebylo žádnýho dovolání. Vrchnost ďála z lidma, co chtěla. Sedláci byli otroci [6]) jako f Turecku, jako u pohanů. Mohl jit ke krajskýmu soudu si stěžovat, ale dyš tam šel, tak vrchnost psala, že je rebelant. A krajskej soud vodepsal: »Tak ho potrestejte«.

Tak potom říkaji, že tenkrát bylo lepší. Ale, panečku, nejni to pravda. Ty mladí tomu teď ani nechcou uvěřit.

Hrabě Vratislaf přijel z Vídně do zámku f Přibyslavi. Podaní jeho dali si psat žádostě, aby jim byla robota ulechčená. A von to vod nich vzal a řek [7]) jim: »Proč si, milý lidičky, děláte vejlohy bes potřeby? To ste mně mněli říct oustně, škoda grejcarů. A pan vrchní na vás neukládá přílišný břemena. Jen pracujte, zahálka je velkej řích«.

To vypravoval *Jan Němec.*

Poznámky.

[1]) T. j. pozemky. — [2]) *Pačesným* nazývá se hrubší druh plátna. — [3]) Přišlo nás několik k tomuto stařečkovi na besedu. — [4]) T. j. Krucemburka. — [5]) Nominativ j. č. je: *vápenca* t. j. vápenice. — [6]) Vypravovatel nepředsul *v.* — [7]) Vypravovatel v participiu min. čin. sloves 1. a 2. třídy o kmeni zavřeném koncovku *l* někdy vyslovil a někdy nevyslovil.

4. Jak ďábel chtěl svest sedláka.

To se skutečně stalo, co budu vypravovat. Ten příběch stal se v Německým Ždírci za Polnou. Můj otec mně ho vypravoval. Dyž byl v Německým Ždírci se učit německou řeč, tak mu to vypravoval dědeček, co byl f tom domně na vejmněnku. Že jel s chasou do lesa pro buk. Tenkrát nebyla taková přísnost jako teď. Von povidal revírníkovi: »Potřebuju buk; mužu-li si ho vzít?« A revírník mu ale řek, aby si ho vzal, ale aby jel na večír do lesa, aby ho fšeci [1]) lidi neviděli. Ten dědeček to tak

uďál. Von vzal pacholci a sám jel s potahem do lesa. A přijeli k lesu a uvázali dobytek a šli kátět buk. A dyž uš se klonil, f tom se jim namát ten milej revírník, a na kusy ho to rostlouklo, aš kref lítala po stromech. Milej hospodář vostal jak vomámenej. A f tý se namát zas mládenec mysliveckej a řek hospodářovi: »To ste uďáli pěknej kousek. Kradete buk a ešče ste zabili revírníka.« A nesl si voprátku v ruce a řek milýmu sedlákovi: »Voprátka tě nemine, a radši [2]) se voběs, máš to kračí.« A von f tý ouskosti snad by to byl učinil. Ale čeleď mu řekla: »Nemusel tam lest, dyž viděl, že kátíme«. A hospodář š čeledí a s potahem jeli dom a buk nechali ležet z myslifcem v lesi. Přidou domu, a hospodyň se ho ptala, proč jedou s prázným dom. Von ale votpoveděl: »Co se nám stalo, to ti teprva řeknu.« A teď ten celej příběh vypravoval. Vona mu ale řekla: »Musíme tam jit do levíru a musíme to ňáko předejit, aby to nebylo tak zlý.« Časně ráno se zebere milej sedlák ze ženou a dou do myslivně.[3]) Dyž ale tam přidou — nesla sebou koš vajec — hned děvečka šla vodevřít. A voni se ptaji, jesli je paní zhůru. A dostali votpověď, že paní je zhůru. A paní to bylo divný, co tam tak brzo ráno chtěji.[4]) Tak voni ten příběh vypravujou, co se jim stalo v lesi, že kátěli buk, a že zabilo pána. A paní jim řekla: »Blázníte anebo co si myslíte? Můj pán leží f pokoji f posteli«. Myslifcová šla k pánovi a začne mu to vypravovat. Von ale vochotně fstal ve svým županu a dá se jim při jejich řeči do smíchu. Šel ze sedlákem do lesa na to místo, a buk byl položenej, a nic tam nebylo.

Ten mládenec, to byl ďábel sám, a ten myslivec, co byl pot tym bukem, byl taky ďábel nastrojenej. Voni to tak narychtovali, aby se sedlák voběsil a dyby nebylo bývalo chasy, tak by to byl sedlák učinil.

To vypravoval *Jan Němec.*

Poznámky.

[1]) Někteří říkají: *fšici.* — [2]) Na mou otázku, zdali všichni lidé v Rosiče říkají: *radši*, odpověděl vypravovatel: »Mnozí ešče říkají: *rejši*«. — [3]) Nominativ j. č. je *myslivna*, ale gen. je *myslivně*, dativ a lokal: *myslivni.* — [4]) Někteří — a to starší lidé — říkají: *chcou*, někteří — lidé mladší neb sečetlí — říkají: *chtěji.* Vypravovatel sám řekl dříve: *chcou* (ve článku 3.: »Vo starejch časech)

5. Jak můj strejc pomáhal dobytku vod učarování.

Za starejch časů, muže bejt ale sedumdesát let vot tý doby, věřili ešče na čarování a že se dobytku škodí. Jeden soused z Hrbova přišel k mýmu ocovi a vypravuje mu, že mu někdo uškodil dobytku, aby mu dal ňákou radu. A otec ho s toho káral, aby tomu nevěřil. A von ináč nedal, jenom stál porád na svým, že má uškozíno[1]). Otec dyž viděl, že ináč nechce, ze žertu mu řek, že mu takovýho člověka poradí. Tak tam poslal svýho bratra, a von jim povidal, že jim pomuže, dobytku, ale ty věci, kerý bude potřebovat, že musí koupit. A tady jim to nařizuje[1]): tři

másy [2]) starýho červenýho vína, a potom cibéby a fíky, a to že von musí svařit, a žádnej ať se f kuchyni nevokazuje. Zatym ale hodně vína vypil, co moch, a vostatní věci skoval do kabele. A pak šel do chlíva a naporučil, ať se žádnej nevopovažuje tam chodit. A vzal si skřípací klešče a dobře dobytek za uši skřípal. To se samo sebou rozumí, že dobytek musel řvat. A voni se přet chlívem modlili, aby ho Pámbu posilnil. A von vyšel ven z hlavou rostřepanou — načechral si vlasy — a vypravoval jim, co s tym ďábelstvím mněl za práci [3]). A voni se ho ptali, co budou povini· A von jim votpoveděl, že je nechá na diškreci. Tak mu dali sami vot sebe pět zlatejch. Potom jim poručil, aby dobytku dobře žlaby čistili, aby dávali šrot a sůl do žlabu, pak že se dobytka čáry nechytnou.

To vypravoval *Jan Němec.*

Poznámky.

[1]) V Rosičce říká se obecně: *uškodíno, nařiďuje.* Vypravovatel mnoho čte, proto se někdy odchyluje od místního nářečí. — [2]) Obecně se říká: tři *máse.* — [3]) Někteří užívají tvarů s koncovkami přehlasovanými, ale většina lidí užívá tvarů s koncovkami nepřehlasovanými, nikoli však důsledně. Vypravovatel v rozmluvě se mnou užíval z pravidla tvarů s koncovkami *přehlasovanými*, ale v rozmluvě s jinými lidmi užíval z pravidla tvarů s koncovkami *nepřehlasovanými*, na př. pravil: Tato *silnica* de do Sázavy — *pšenica* se tam taky seje — žádnej soused tu *prácu* neďál co já · pod *lavicou* stál hrnec — za *jedlu* sem dal pět zlatejch — namluvil sem mu *sestřenicu* — ale v též rozmluvě řekl: pamatuju na *spovědnici.*

6. Vo kuchařce.

F Polný na děkanství mněli slámy, že neveděli kam s ní.[1]) Děkan mněl svý vlastní pole a vzal ešče z desátku slámy dost. Můj otec šel koupit slámu na děkanství. A šel do kuchyně g hospodyni se ptat, esli maji jakou slámu na prodej. A vona, že nemaji. A ten sedlák — můj otec — vyšel na rynk a potkal jednoho souseda z Níškova [2]) A ten mu ale řek: »Ty seš hloupej, nerozumíš tomu. Kup koš vajec a di zas do fary a dej pacinku pěknou kuchařce a budeš vidět, že dostaneš slámu«. A vopravdu se tak stalo. Otec koupil vejce — tenkrát jich bylo za groš ale devět — a šel zas do fary. Kuchařka se ho ptala, co zas chce. Otec dal jí pěknou pacinku, koš vajec a povidal: »Milostivá slečinko — karakter musel bejt — já bych prosil vo ňákou slámu.« Vona votpoveděla: »Slámy máme dost, dite k panu děkanovi. Von vám jí jistě nechá«. Otec přišel k děkanovi a prosil vo ňákou slámu. Děkan mu povidá: »Dite g hospodyni; dyž vám řekne, že máme slámu, tak vám jí nechám.«

Tenkrát mněly kuchařky velkou moc. Dyž jim učitel líbal ruku a něco do kuchyně přines, tak byl hodnej a dobře vopstál při skouškách.

To vypravoval *Jan Němec.*

Poznámky.

[1]) Někteří — z pravidla starší lidé — říkají: *s ňou.* — [2]) T. j. Nížkova.

7. Vo kozlovi.

Můj otec mněl kozly. A jak nosila čelátka vobilí na sejpku, nechala vodevřený dveře, a čert tam přines kozla. A milej tatínek tam přišel na sejpku a křik na něj: »Deš votaď, kozle?« A von z hromady na hromadu skákal a fšecko vobilí zmíchal: hrách s pšenicou — s pšenicí[1]) —, žito z vofsem. A otec f tý ouskosti a zlosti: »Kozílku, kozílku, poď sem!« Kozílka ukonoušel[2]) a chyt ho za chlupy za řbet a prásk kozlem z dvojích schodů dolů. A kozel uďál: prsk! a houp! pryč.

Ešče jeden kousek vo kozlovi. Právě toho sedláka žena — má matka — dala si tam přízi[3]) vypranou na rahna na půdu sušit. Čert tam nes kozla, a von do milý příze vrazil rohy a kolik štuk příze zmát a pak se do toho celej zabalil a nemoh ani tam ani sem. Potom milá matka, co mohla, vypletla a co nemohla, musela přeřezat. Byla by si s tym kozlem zoufala. To je pokušení, tyhle[4]) kozli.

To vypravoval *Jan Němec.*

Poznámky.

[1]) Vypravovatel se opravil. — [2]) T. j. ukonejšil. — [3]) Viz IX., 5., pozn. 3. — [4]) Častěji se říká: *tyle.*

8. Vo jihlafský řepě.

Tak jim povím jeden špás. Jozef císař jel š Čech. Dyš přijeli do Jihlavi, císař povidá svýmu kočímu: »Jeď dál, tady mně znaji.« Přijeli za Jihlav a viděli tam v jednom místě světlo. Byl to mlejn. Zajeli tam a řekli »Pane mynáři, byďte tak laskav a nechte nás tady přez noc.« A mynář votpoveděl — viděl, že je to ňákej pán — a řekl: »Pane, přez noc vás mužu nechat, ale co vám dám jest?« Ten pán se ho ptal: »Co máte?« A von řek, mynář: »Máme maso hovězí a řepu vařenou.« A císař řekl: »Dobrá, dejte nám, co máte.« A von jim to předložil, a vono jim to náramně šmakovalo, že byli hladoví. A dyš potom ráno se vypravovali pryč, tak von řekl: »Pane mynáři, byďte tak laskaf — ta řepa nám tuze šmakovala — ňákou nám přineste, já vám ji dobře zaplatím.« A mynář řek: »Inu vemte si jí, co chcete.« Tak nabrali do kočáru, co se mohlo vejit. Dyš císař vodjížděl ráno, tak se ptal, co bude dlužen. A mynář řekl: »Nic.« A von, císař, ale řekl: »Ne.« Šáh do kapce a vyták hrst dukátů a řekl mu: »Abyste veděl, s kym mluvíte, já sem Jozef císař.« A vokázal mu vězdu na kabátě. A mynář ho prosil za votpuščení, že neveděl, s kym mluví. Von se poděkoval, a jeli s Pánem Bohem.

Potom dyš přijeli do Vídně, tak císař poručil, ať se ta řepa dobře uklidí.[1]) Pak poručil kuchařovi, ať mu ji přistrojí, že mu velmi chutnala. A teď von mu ji přistrojil, ale vona mu nešmakovala. Císař mu řekl: »To nejni ta jihlafská řepa, to je vídeňská, tys ji zhandloval.« Ale jeden dobrej

známej kuchař řekl mu: »Počkej, aš pudou na hon, až dobře vyhládnou,[2]) pak jim ji přistroj.« A kuchař tak uďál. A dyš přišli z honu, tak kuchař mu řepu předložil. A císař: »Tole je jihlafská řepa, vidíš, ty darebáku!«

S tejma velkejma pánama je vyražení, viďte?

To vypravoval *Jan Němec.*

Poznámky.

[1]) T. j. uschová. — [2]) T. j. vyhladovější.

9. Proč v jednom zámku strašilo.

Tak račte poslechnout. To je skutečná pravda, žádnej špás. Za onoho[1]) času ňákej hrabě se zmohl na hraběte Dominika a vo majetek a zámek ho připravil. Ale von f tom zámku přeci bydlel ze svou rodinou, a dyž umřel, nebyl f tom zámku žádnej pokoj. A dyš přišla jedenástá hodina v noci, tak dycky bylo bouření jako dyse chce zámek převrátit, a to panstvo, co ve dne ouřadovalo, muselo na noc ze zámku. A to bylo za toho hraběte, co toho Dominika ze zámku vypudil. A přišel druhej hrabě; zas tak bylo, zas takový bouření. Fšecky tří hrabata mněli tam nepokoj. Aš cestou tam přišel jeden kněz, františkán, a žádal f tom zámku za nocleh. A vono mu bylo votpovedíno, že by tam nemněl žádný pokoj, že tam sami nemužou bydlet. Ale von jim votpoveděl, že von se toho nebojí. Poručil si dvě voskový svíčky a modlil se breviář. A dyš přišla jedenástá hodina, hromobití takový jako dyš chce zámek převrátit, a dveře se najednou rozlítly, a vešel takovej vohnivej můž; z vočí mu sršel a z huby plamen. A dyš přišel do prostřed seknice, vostal stát. A kněz na něj: »Co tu žádáš, ty pekelná příšero, že nedáš tomu zámku pokoj?« A von si vzal sesli a sed si a řekl: »Ten, kerej po mně přide, ten ti dá na tvou otásku[1]) votpověď.« A seděl a nehejbal se. Dyš přišla hodina půlnoční, zas takovej můž přicháděl; dveře zas se rozlítly, a kněz zas se ho ptal: »Co tu žádáš, ty příšero pekelná, že nedáš tomu zámku pokoj?« A ten můž si sed a zas mu řekl: »Kerej po mně přide, ten ti dá na tvou otásku votpověď.« A kněz porád četl svůj breviář. Dyž byla hodina po půlnoci, zas přišel třetí s takovejm hromobitím jak ty dvá první. A kněz se ho zas ptal: »Co žádáš, ty příšero pekelná, že nedáš tomu zámku pokoj?« A ten můž mu votpoveděl jak ty dvá první a sed si taky. Dyž byly dvě hodiny, tak dveře se vodevřely pokojně, a přišel můž bílej pokojně; ruce mněl složený na prsích. A ten kněz se ho zas ptal: »Co ty duchu žádáš, že tomu zámku pokoj nedáš?« A von mu řek: »Tenle první, co sem přišel, to byl můj prachděda; ten toho Dominika vo ten zámek připravil. A ten druhej, to byl můj děda; ten to dobře veděl, že jeho otec ten zámek neprávě vzal. A proto sou vobá dvá f pekle. A ten třetí, ten to taky veděl, proto taky přišel do pekla. A já jako jejich potomek štvrtej, kapku sem mněl vo tom zdání, ale ne docela. Tak uš sem nebyl do pekla vodsouděnej,

ale na časnej trest. A jesli ten zámek nenavrátí — ta první rodina byla f tom zámku už jen poklasným — žádnej pokoj tady nigdá nebude«. A dyš to dopoveděl, tak ty pekelný duchové vrazili do dveří, a zámek hroznejm řmotem se třás. A ten štvrtej potom povidal, aby ten zámek tomu poklasnýmu vrátili, a stratil se taky. A kněz četl breviář až do rána.

Potom přišla vrchnost ráno a ptaji se kněze, jak se tam mněl. A von jim ten celej příběh vypravoval, a jesli zámek nenavrátí, že žádnej pokoj mít [2]) nebudou. Vrchnost poslala pro milýho poklasnýho, a řeklo se mu: »Ten zámek vám přináleží, a my vám ho vodevzdáme.« A von ale votpoveděl jak sprostej: »Co bych já s ním ďál?« A voni na ňom stáli, že ho musí přijmout. Von ale votporoval, že k tomu nejni schopnej; ale voni jináč nedali. A dyž von to nechtěl přijmout, tak mu určili velkou sumu peněz. A von poděkoval a přijmul a koupil si f mněstě dům a byl spokojenej. A v zámku taky byl vot tý doby pokoj. A je to celý.

To vypravoval *Jan Němec.*

Poznámky.

[1]) Vypravovatel nepředsul *v.* — [2]) Také se říká v Rosičce: *mnět.*

X. Z Dolní Sázavy.

1. Co sem jednou v noci viděl.

Švagr z Losence [1]) mně povdal, abych mu šel pomoct zabit prase. A teda chtěl sem mu jako udělat po vůli. Hodiny vokazovaly šest hodin, a byla ale hodina s půlnoci. Přidu pot Špinarovy, a tam stál jeden kůň f saních. A já sem si myslil, že je to istej kůň, že budou za chvilečku zapřahat, že jedou ze mlejna, že se s něma svezu. A pak holt sem si pospíšil nablíž k mostu, aby mně neufoukli. Voni hnetka mněli zapřažíno a hned jeli. A teď voni jeli vedle mně. Já sem jim dával dobrýtro, a žádnej mně nepoděkoval. Byli tří. Klisny mněli takový velký, šimlatý. Dyž mně ujeli, já sem se pustil za něma na celej skok. Vono je to do kopca, šak voni do kopečku tak čerstvo nepojedou. Tak sem si myslel, já je dohoním a stoupnu si na patky. A vono mně to zmejlilo. Dysem je mněl dohnat, vono se to stratilo na čisto, a uďála se s toho mha. Vostal sem stát chvilečku, rozhlížel sem se na šecky strany — byl mněsíček —, mlška [2]) se f tom stratila z větrem pryč, a už nebylo nigde nic. Díval sem se na zem, jesli je po sněhu ňáká šlopa vot koní, a nebylo nic ani vot saní ani vot koní. Na hlavu mně šel mráz, jako bych byl čepicu smek, a vlasy se mně zvíhaly.

To vypravoval podruh *Josef Andres,* přes padesát let starý (r. 1898.).

Poznámky.

[1]) T. j. Losenice. Nominativ je *Losenca* t. j. Losenica. — [2]) T. j. mlžka.

2. Jak hořel poklad.

Jednou hoší kopanický [1]) hrali [2]) u nás karty. Byli sme štyří. Potom dyž už bylo tak půl jedenástý, tak voni šli domu. Jeden byl s tý chalupy, co stóji zádějc. Dyš sme vešli na kousek vode dvora, tak sme viděli na rosickým kopci voheň. Teď jeden z hošu povidal: »Tam pacholci rosický pečou brambory.« Teď sme se zebrali — von povidá poďme tam. Tak sme šli. A zrovna sme tam běželi hesky čerstvo, abysme tam byli brzo. A teď dyš sme přišli na blíž, tak Honza s Kopanin křik: Sakramenský chlapi, my vám dáme, vy tady budete píct brambory, trhat lidem?« — Jak to křik, voheň se stratil, jak by ho sfouk, a nebylo ničeho, ani uhýlka, ani živíčka. [3]) Ten kopaninskej [4]) řek: »Voni na to naházeli [5]) hliny.« Fšecko sme prohledali, gde by takový místo bylo, a nenašli sme nic, ani vohnišče, ani žádnýho pacholíka. Mněli sme sebou velkýho psa, ten se nikoho nebál, člověk se mu neubránil žádnej. Dyš sme se k tomu vohni [6]) blížili, ten pes se vod nás vodrazil a utíkal naspátek. Slyšeli sme, jak vrata ve dvoře bouchly, dyž do nich vrazil. Cejtil, že je to strašidlo.

Dyš sme se vrátili do Kopanin, pověděli sme fšechno ocovi toho Honzy, co s náma šel. A ten nám povidá: »Vy hloupý chlapi, nemohli ste to přehodit šátkem anebo dropkama [7])? Ale musili byste k tomu s ticha jít a nic nemluvit. To istě ten Honza na to křik; ten je takovej blázen. Byl by celej poklad vostal na vrchu. Gde je poklad, tam to hoří, ale jen jednou za sedum let. Dyš to pohoří, pak zvostane na zemi ležet ňákej peníz zlatej, ale starej. Uš prej f tom místě samotným lidi našli ale tři starý dukáty. Za jeden dostali ale pětadvacet zlatejch, za ty druhý ale po šesnásti.«

Slyšel sem vot toho kopaninskýho hospodáře, že ve švejckejch vojnách přivezli na Rosičku kasu vojanskou. Vypadala jako umrčí truhla. Zvostala stát na náfsi v Rosice. Dvá vojáci stáli u toho vartu. Jeden hospodář je zavolal, aby šli trochu pojest, že dá ke kasi svý čeledíni. A dyž vojáci vodešli do chalupy, pacholci zapřahli a truhlu vodvezli a zakopali na rosickým kopci. A ty vojáci přišli g zastřelení, že špatně vartovali.

To vypravoval týž.

Poznámky.

[1]) *Kopanickej* je přídavné jméno příslušné ku slovu: *Kopaniny*. Tak se nazývá samota o několika chalupách mezi Dolní Sázavou a Nížkovem. — [2]) Vypravovatel vyslovil *krdtké a*. — [3]) Živíček = řeřavý uhel. — [4]) Vypravovatel řekl jednou: *kopanickej* a po druhé: *kopaninskej*. — [5]) Někteří říkají: *nahádělí*. — [6]) Jedni říkají: do vohňa, k vohňu, — a druzí: do vohně, k vohni. Ve sklonění měkkých kmenů nevedou si lidé vždy důsledně; vypravovatel na př. řekl: do kopca, čepicu — ale: vot hospodáře, k vohni. — [7]) T. j. drobkama (drobty chleba).

3. Vo světýlkách.

Jednou zas hoší kopanický mně pozvali na raky. Teď dysem [1]) přišel, tak sem myslel, že uš tam sou, protože sem tam našel vohárek na bahně.

Teď já sem přišel k tomu a chtěl sem si to vzít. A vohárek se zvih asi takle — ešče vejš neš člověk, a f tom se z vohárka uďálo pět světel. A na to hned v[2]) malý chvíli se jich uďálo bes počtu. Teď se tak rostříkaly tak pěkně rovně, jako by je nasáděl na zednickou šňůru. A pak se to začalo hejbat. Na mně přišel strach. Já sem se už na to nekoukal a utíkal sem do Hutskýho dvora, aby ty vostatní hoší to taky viděli. Dysem se s něma vrátil — bylo nás pět hošu — už nebylo vidět nic, uš to bylo stracený.

To vypravoval týž.

Poznámka.

[1]) Vypravovatel, mluvil-li zdlouha a vyslovoval-li každé slovo jasně, říkal: *dyš* sem, *dyš* sme; mluvil li rychleji, pak zaniklo koncové *š* ve spojce *dyš* (t. j. dyž). By jsem na rozpacích, mám-li v tomto případě psáti: *dys* sem, *dys* sme či *dysem, dysme* protože poslouchaje rychlé vypravování, nemohl jsem rozeznati, vyslovil-li vypravovate dvojí *s* či jedno *s*. — [2]) Vypravovatel nezměnil *v* v *f*.

XI. Z Horní Sázavy.

1. Vo robotě.

No tak mněli sme tři dni f tejdni roboty, a abysme si ji smněli v zejmně vodbyt, tak sme museli něco darovat vrchnosti, na příklad: tele anebo pěkný potsvinče aspoň vosum neděl starý — mlatší se tam nebralo. A mimo to myslifcovi a hajnýmu ešče do kapce něco. A tak nám bylo dovolený, abychom si robotu za zejmu vodbyli.

Tak sme dycky se vypravili na celej tejden do tři hodiny zdálenýho[1]) Krucemburku. Původně[1]) se říkalo »Klusborek« a potom to zněmčili a říkali »Krajcberk«, a teď se říká »Krucemburk«. Staří říkaji »Krusborek«. Tam sme mněli strejce,[1]) kerej[2]) mněl pro štyry páry koní vojenskejch maštal. Tam sme celej tejden ze třema párma volma a z jednym párem koní bydleli.[1]) Naše zdrava[3]) byla taková: z domu sme mněli pár bochníků chleba černýho jako hlinka, pár strouškú[4]) česneku, trochu kmínu, pytlíček zásmašky a hrníček masnýho. Teta nám na snídaní dala svařit hrnec vařící vody. My sme si rozdrhli česnek na misi, přisypali zásmašky, nadrobili hodně chleba a tu vodu vařící na to vylili. A bylo to hustý, že by to byl sotva prošláp. Dobře sme se toho napucovali a jeli svážet buď dříví nebo rudu. Dyž bylo deset hodin dopoledne, dali sme dobytku něco žrat, sami sme si rozpařili na vohni ten zmrzlej černej chleb, a chutnal nám dobře. Aby to teťka dal! A f poledne zas tak. A vo svačinách to samý. Kolikrát sme ani nesvačili. A k večeři zas byl hrnec vařící vody a zas taková kaše[1]) chlebová

A dyš sme — roboty sme mněli tehdy sto padesát dní — dyš sme jí vodbyli sto vosumdesát, tak ešče sme museli ale dvacet dní zaplatit. To roskradli placmistr, myslivec, kancalářskej a taky pan vrchní něco.

A při tom bylo s náma nakládáno, jak nakládá myslivec ze psem. Počkejme: Sloužil u nás čeledín moc hodnej — menoval se Filip Ronofský. Vod nás ho k vojsku vodvedli, a sloužil v Itáliji dvanást roků. Přišel dom jako kaprál. A nemněl se čeho chopit, bylo to na podzim, tak ho otec vzal do služby. Jeli sme na robotu, sváželi sme pařezy do milířů. Jeden byl ukrutně velkej; nemohli ho drvaři roščípat — robotníci tenkrát, to se dálo ſsecko z robotou. Tak my ho museli naložit celej. A protože tam byla velmi špatná cesta, tak sme s ním skusili. A právě byl na vozi, s kerejm[5]) ten vysloužilej voják jel. Von povidá: »Ale nechme ho tady, potvoru; gdo pak se s ním bude dřít, mohli ho roščípat.« Na večír přišel hajnej a povidá: »Co s tym pařezem tu budete dělat?« Ten voják povidá: »A gdo se s ním tady bude dřít, dyž ho neroščípali?« Slovo dalo slovo, začali se hádat, ten, že ho vodvest[6]) musíme, hajnej, až hajnej zvih hůl a chtěl ho přetáhnout. Ten ale popad sekeru a povidá: »Ty mlacáku jeden, dám ti tou sekerou, hned bude po tobě.« Hajnej si ofšem[7]) netroufal — byli sme štyří — vottách z dlouhejm nosem pryč. Ale za několik dní dostal milej voják vopsílku[8]) a musel narukovat znova do Itálije a zas tam byl dvě leta. Dyš přišel dom, to bylo ščęstí, že hajnej umřel. Takový mněli prve právo.

Sto vosumdesát dní sme si vodbyli na to ukradení, abysme nemuseli moc doplácet. Ti, co mněli po třinásti dnech pěší roboty, robotovali dycky taky vo pět aš šest dní víc, a přeci toho ešče nebylo dost, ešče museli doplácet. Pro robotu se nemohlo dělát f poli. Řekli sme si, že nebudem jezdit k Ransku k tem hutím, že budem vodbejvat robotu po domácku a sice kamení k vápence[9]) a ke dvorům cihle, vápno, dříví do Přibyslavi a co holt bylo potřeba. Tu sme f tom ale byli nejhůř. Hlavně f čas setí jarního a ve žních. Kolikrát třeba tři dni pršelo, do pole se nemohlo; dyš se uďál čas, naložili sme vobilí časně ráno. Dyš sme snídali, zaklepal serbus na vokno: »Máte jet na robotu z dvouma nebo třema vozama.« Co jinýho zbejvalo: vobilí složit a jet na robotu. A to třeba trvalo dva tři dni, třeba se zas rozpršelo, a tak sme se ze setím tuze vopozdili, a tak že se sely vofsy až na Urbana. A přísloví zdejší praví: »Na Urbanů voves se sedláče netěš!« A taky bejval špatnej. Ve žních to bylo zrovna tak. Dyš to bylo suchý, tak sme museli na robotu, a v dešči se klidit nemůže. Tak se moc pokazilo.

25. Kučera

To vypravoval mlynář *Jozef Janáček*,
68 let starý (r. 1897).

Poznámky.

[1]) Vypravovatel čítal a čítá knihy a noviny, proto přibírá do řeči své zhusta tvary, slova, vazby a rčení z jazyka spisovného. Proto také ve sklonění kmenů měkkých užívá z pravidla tvarů s koncovkami přehlasovanými. — Místo »*zdálenýho*« řeklo by se v sousedské mluvě: »*je tam daleko*«, místo: »*původně*« řeklo by se: »*spíš, prve* nebo *prf*«, místo: »*bydleli*« řeklo by se »*zvostávali*«. — [2]) Místo věty: »*kerej mněl* atd.« řeklo by se po sousedsku: »*a ten mněl* atd.« — [3]) T. j. strava. — [4]) Nomin. j. č. je: stroužek.

— [5]) Po sousedsku by se řeklo: »*co s nim* atd. — [6]) T. j. odvézti. — [7]) Po sousedsku by se řeklo: »*arci*«. — [8]) T. j. obsílku. — [9]) Nomin. je: vápenka, jinde: vápenca, t. j. vápennice.

2. Vo starejch časich.

To byly zlý časy. Kolikrát sme celou zejmu museli jest ze lněnejm volejem. Můj otec mněl ešče dluhy; přišla věřitelka, mněla u něj sto zlatejch šajnů, a mněla hubu. Bez huby nepřišla a nedala se vodbyt. Tak otec řekl: »Jak mám to prase vykrmený na zabití, hned bych ho prodal.« Natrefil se řezník: von mu řek, dyž mu dá sto zlatejch šajnů, že mu ho dá, a von právě přišel a že sto zlatejch dá. Tak ho prodal a bábu vodbyl. Protože ale žádný masný se nemohlo na zejmu uspořit, dyš se jezdilo na robotu, šecko seno a lepčí pice se skrmila s potahem, na krávy zbylo jen něco málo votavy, nic nedojily, tak se muselo vepřovejm sádlem nahražovat. A dyš se prase muselo prodat, tak se muselo mastit lněnejm volejem. Dyš člověk tomu zvykne, chutná to dost. A byli sme při tom zdraví a silní, že sme mohli skaly trhat. A skutečně je teď to pokolení slabší; lepčí se žije, a při tom sou chlapi jako šklubanky.

Za sto zlatejch šajnů — dvaaštyrycet novejch — byl pár volů, kráva za deset zlatejch šajnů, za groš funt masa. Dvacet let starý voli nebyli nic novýho. Ty mněli u Špinarů ve mlejně.

Naše místo mnělo dvě sta dvacet mír pozemků, při tom mlejn, a mněl s toho otec vyplácet štyry tisíce šajnů. A nemoch se na to voženit; říkali, že nemá ani šindel svůj na tom. Pak se přece voženil a dostal štyry sta stříbra ze ženou. A tomu se svět divil, že tak bohatou ženu našel.

To vypravoval týž.

3. Vo strašidlech a světýlkách.

Můj múž dyš šel síct na louku, tak přišel na jednu hráz a viděl sud, a ze suda se uďál pes. A tak von se votočil — vobešla ho hrůza holt a šel dom. A víckrát že tak brzo nepude síct. Byla hodina s půlnoci, dyš šel.

Dyš sem byla svobodná, tak sem vidívala často světýlka. A pak taky sem vidívala někdy přes čas dvě hlavy vohnivý vot Pořežína k Malý Losenici. Voni ty světýlka chodívali vod Rosičky přes kopce jako dyž dou po rovině k Malý Losenici k jedný žlabině. Tam se postavily a ňákou chvilku postály a pak se stratily. A už je to celý.

To vypravovala výměnkářka *Ana Petrová*,
devětasedmdesát let stará (r. 1898.).

4. Vo francouský vojně.

Vo francouský vojně má bábička říkávala toliš — jen že jim nemůžu povědít, jak dlouho trvala ta vojna — že mněli devatenást koňu ve svým

stavení a sedum vojáku. Mně se zdá, že ty vojáci tady leželi tři roky. Svobodná chasa musela utíkat, skovávala se, voni chytali. Před vojskem museli fšecko uklízet — krmení. Z luk brali kůpy a voves ze sejpek a fšecko. Proto museli voves v zejmně rosívat na sních. To sem nigdá neslyšela, co z něj bylo, esi sešel nebo ne. No a co byl můj otec, ten byl ešče svobodnej. Tak taky se skoval. A vojáci povidali, že von se nemusí skovávat, že je to kazda, že je to hospodář. Tak von vostal doma a dyž někde šel, tak mu vojácí nechali mynáže vod voběda. Mněli ho rádi.

To vypravovala táž.

5. Jaký byly časy napřed.

Tak jim to teda musím povědít, jaký byly časy napřed. Já su ze Ščasnovýho[1]) gruntu, po chalupě se tam řikalo »u Michalu«. Mněli sme dvaasedumdesát dní jezděcký, třinást dní chlebový roboty. Chlebová byla jenom ruční práce, ale tu hospodář neďál, za tu platil, desítník za den, jak bejvaly desítníky. A tu jezděckou gdo nemoh anebo nechtěl vodbejvat, tak ji taky musel platit. Za den musel dát dvacítník.

A taky se platívalo z husí a platívalo se z voken. Platívalo se z lidu, aby věděli,[2]) vod vosumnástýho roku se začalo platit, a za jednoho člověka se dával dvacítník. To já ešče pamatuju, ale za mně se už neplatilo. A teď uš tak jako nevím, š čeho by se bylo ešče platilo. A dávaly se desátky. Jak co já sem[3]) s toho gruntu, tak se dávalo pět věrtel žita, pět věrtel vofsa. Pak se platil tác. Dávalo se na tác věrtel ječmena, to bylo jedenást mírek. To se dávalo kněžum na pívo. Kněz mněl každej mněsíc sud píva. A při tom se dávalo, co sem[3]) já s toho gruntu, dávalo se třinást grošu peněz na ten tác. Sama sem to nosívala, ten ječmen a ty groše. A teťka snad už nebylo nic.

A teťka přicházeji moc vo grunty. Za stara lepčí hospodáři hospodařili. Von byl sprostější lid, nenosili tak skvosnej šat jako teď. Žili sprostějc: nevařili kávu, selky chodily jen tak f plátěnejch sukních. Muskej dyš chodil na robotu, tak mněl plátěnej kabát a šosy mněl až na paty dlouhý a v jednom šosi mněl kousek kolomaže a dyš šel na robotu a nechtěl mu bič praskat, tak vzal šos s kolomaží a votřel si bič a jel dál.

Jak se zavřelo leto, tak sedlák musel bejt na mlatě až do jara, pokaď fšecko nevymlátil. Teď hospodáři dělaji toliš: koupí si mašinu mláticí a do vánoc fšecko vymlátí a potom pomalu chodí po táčích a do hospody, kerej na to trpí, a tím dílem příde vo grunt. Dyž byla robota, sedláci nepřicházeli vo grunty, jak teď přichází.[4])

Ale Jozefinská robota musela bejt horší. Dyš sedlák nemněl svý děti k tomu, tak si musel zjednat děvečku a pacholíka, a ty dvá čeledíni museli bejt vot svatýho Jozefa až do svatýho Václava pořád na robotě. A potom dyž uš to nemohlo se vydržet, tak se sedláci zebrali a vzali, gdo co moch: motyku, kopáč, vidle a šli na páni. A dyš přicházeli g zámku, tak páni

vystoupili a řekli: »Co žádáte?« Voni že úlevu »Tak dite domu, a pak se vám uleví.« Tak nastala zas tahle robota, co je už napsaná tady.[5]) To já sem slejchávala vod mý bábičky nebošky. Vona řikávala, že jak můj otec, dyž mu bylo pět roku, taky na tu robotu chodíval. Seděl na mezi u krajícu chleba.

To vypravovala táž.

Poznámky.

[1]) Hospodář jmenoval se *Ščasnej* t. j. *Šťastný*, jeho statek »*Ščasnu grunt*« a jeho stavení se jmenovalo »*u Ščasnu*«. — [2]) To pravila stařenka mně. — [3]) Vypravovatelka řekla jednou: *su* a dvakrát v témž grammatickém spojení: *sem*. — [4]) Dříve pravila vypravovatelka: *přichdzeji*. — [5]) Totiž v mém zápisníku.

XII. Z Brzkovu.

1. Vo strašidle.

Tady jeden hospodář — menoval se Coufal — jedenkrát jel s koněm s Polný. Přijel na první most; tam stála na pravý straně vosika. Dyš přijel proti tý vosice, tak mu kůň zastavil. Von porád pobízel — jel s prázny[1]) a koně[2]) mněl dobrýho. Teď ale dyš ten kůň se nechtěl hnout, tak von se podíval k tý vosice, a stála tam černá postava. Tak von promluvil: »Nemůžeš jít pryč, abych moh jet?« A von se nehejbal. Von vzal násatku a flák ho tam. To bylo jako dyž uhodí do koudele. Teď kůň najednou se sepnul a pryč, a von sotva skočil na saně, padl hubou do spodu a byl celej pryč. A teď cejtil na sobě náramnou tíž. Kůň přijel na dvůr, jeho syn vyběh ven a vod oce nemoh dostat slovo. Vzali ho do sednice, sezvali sousedi a tak s ním rozmlouvali, ale dlouho ho nemohli přivest k sobě. Kůň ale f maštali dupal, nosem aš pískal, jak frkal. Nevěděli, co se to činí. Tak museli vzít svěcenou vodu a jít po maštali vykropit. Pak se to utišilo.

To vypravoval chalupník *Matěj Pavlíkovský*,
49 let starý (r. 1897.)

Poznámky.

[1]) T. j. z prázdné = s prázdným povozem. — [2]) Také se říká v Brzkově: *koňa*.

2. Vo dvouch bratřích.

V jedný vesnici byli dvá bratří; jeden byl sedlákem a druhej byl chudejm šefcem. Mněl jenom chaloupku — tak příščipkoval — a rád šňupal tabák. Teď mněl kolik malejch dětí, že to sotva uživil. Jeden den povidal holce: »Di k strejčkovi do domu a řekni mu, že ho prosím, aby mně pučil groš na tabák. Až zejtra spravím boty a dostanu peníze, že mu ho hned pošlu.« Ten jeho bratr byl tuze lakomej; povidal holce: »Jak mi ho zejtra

nepřineseš, tak tam pudu z holí na tátu a zmažu ho.« Holka přišla dom a povidá to tátovi. Teď ale druhej den otec se tumloval boty spravit. Boty spravil, holka je vodnesla, ale peníze žádný nedostala, že aš prej v neděli.[1]) Druhej den sedlák čekal do poledne; holka nešla. Tak se zebral a vzal hůl a šel do chalupy g bratrovi. Bratr ale už věděl, jakej je; tak skočil na půdu a poslouchal u luftu.[2]) Jak ale ho bratr f sednici nenašel, tak alou na půdu za ním. Teď ale švec, dyš slyšel cupání po schodech, vyrazil u příbedří[3]) prkno, skočil dólu a utíkal k lesu a jeho bratr za ním. Sedlák neviděl než jenom míhat suky. Švec utíkal tak daleko do lesa, až přišel k jednomu pustýmu kostelu. Teď švec fběhl do toho kostela. Naprostřed f kostele stála umrčí truhla. Tak von zvíhl víko, vlezl si tam a to víko na sebe přiklopil. Jeho bratr přiběh do kostela a nigde ho tam neviděl. Tak si stoup za voltář a čekal, votkaď vyleze, že ho chramstne.[4]) Teď sedlák stál za voltářem, a ten f tý truhli se nehejbal. Aš tu najednou slyší velkej hovor.[5]) Najednou tu přide do kostela dvanást zlodějů. Sedlák za voltářem strachem umíral. Teď si povidaji zloději: »Ty chlapi tu ešče nejsou. Co dělaji?« Každej přinesl něco, to se ví, s krádeže. Teď si povidaji: »Hoší, stakra, my toho tam už musíme mít tejch peněz za tolik let. Co abysme se dneska vo to rozdělili?« Bylo jich mezi něma pár lumpů; ty na to čekali. Tak se dali do vynášení peněz nahoru. Teď dyž byli hotoví z vynášením, tak povídá jeden: »Kerej pak to bude dělit?« Protože nevěřil jeden druhýmu. Ten jeden kamarád povidal: »A co tule ten f tý truhli?« a kopl do ní. Teď ale kamarádí povidali: »Tady se nám nic nestalo, chodíme sem uš tolik let, tak ho nech votpočívat.« A von povidal: »Má bes toho lepčí rozum, šak von nás rozdělí.« Kopl poznovu do truhle. A vono porád nic. Ty druhý napadl strach. Sedlák ale strachem za voltářem se třásl. Teď ale ten zloděj kopl po třetí. Ty druhý dostali strach; ten švec najednou začal zvíhat víko a praščil s ním mezi ně. Ty ale jako dyž do nich hrom uhodí; utíkali pryč, že jim nemohly dveře postačit. Šli na kus do lesa a teď poslouchali a radili se mezi sebou, co se to tam činí. Dávali vinu tomu, co do tý truhle kopal; že ho mněl nechat ležet.

Mezi tym sedlák za voltářem křičí: »Bratře, pamatuj na mně!« Už byl bratr. Teď vyšel ven g bratrovi šefcovi. Švec povidá: »Počkej, to nejni ešče naše; já si pudu stoupnout ke dveřům, a ty se skovej!« Šel a stoup si u dveří a vartoval. Najednou ten jeden laubíř řekl, že se tam pude podivat. Jak ale strčil hlavu mezi dveře, švec mu popad čepici[1]) z hlavy a povidal: »Bratře, tu máš za ten groš!« Laubíř přiběch ke kamarádům: »Pro Boha, to jich tam je! Takovejch peněz, a vono se jim ani po groši nedostává.« Teď fšeci najednou utekli. Teťkom švec vyšel ven a díval se na fšechny strany. Ale dyž bylo fšady ticho, tak se vrátil do kostela a povidal bratrovi: »Tumluj se, běž dom, zapřahni voly, vem pár pytlů a ňákou vopálku, abysme to mněli š čím nabrat.« Netrvalo to dlouho, sedlák se vrátil Přivezl sebou štyry pytle a malou vopálku. Teď ty peníze nabrali a sotva to vyvalili ven k vozu. Naložili na vůz a jeli dom. Doma se vo peníze

rozdělili. Sedlák dal bratrovi čepici, aby mněl klukovi, a švec mu dal za ni groš. Teď švec si zařídil hospodářství, a teď se maji dobře vobá. Jó a švec už nepříščipkuje.

To vypravoval týž.

Poznámky.

[3]) Ve sklonění podst. jmen vzoru »duše« jedni užívají tvarů s koncovkami přehlasovanými a jedni tvarů s koncovkami nepřehlasovanými. Často týž člověk užívá obojích tvarů, jak se mu to »namátne«. Vypravovatel čítal rád knihy, proto užívá z pravidla tvarů s koncovkami přehlasovanými. — [2]) *Luft* značí díru ve stropě. — [3]) *Přibeďří* znamená štít z prken. — [4]) T. j. chytne. — [5]) *Hovor* znamená hlasitou rozmluvu, křik.

3. Jak krejčí dostal princeznu.

Tak teď začnem. V jedný zemi bylo jedno mněsto, a f tom mněstě bydleli jedny rodiče. Ty rodiče mněli tří syní. Tak je dali učit řemeslo. Jednoho dali učit truhlářem, jednoho kolářem a ten nejmenší, nejslabší — toho dali učit krejčím. Teď dyž už byli vyučený, tak otec zemřel. Chaloupka byla prodlužená. Tak páni po ocový smrti chaloupku prodali. Teď se usnesli — nic jim nezbylo — ty bratří dohromady, že pudou do světa. Kerej ale najde spíš místo, tak že bude matku živit. A najdou druhý, tak že ji budou živit fšeci tří. Teď ale šli z matkou do světa. A přišli do jednoho moc vysokýho lesa. F tom lesi byla taková žlabina. F tý žlabině byla studánka, moc čistá voda. Teď ale ty tří bratří s tou matkou zabloudili. Byli celý unavený, matka a ty dvá bratří starší. Ten ale krejčí běžel na kousek dál, že pude hledat, kady by šli ven. Teď byl celej unavenej a přide k tý studánce. Teď se napil, a dys se napil, tak se tak pokoukl kolem sebe. Najednou tu spatří na stromě viset flintu a tašku mysliveckou. Teď si povidá: »Cakra, tole bude pro mně!« Teťkom si dal tašku na rameno, flintu do ruky a povidal: »Cakra, taška je prázná!« Tak ji vodevřel, a byly v ní rukavičky kožený a psaní. Tak to psaní vodevřel a četl. Tak tam stálo: »Ta flinta má takovou moc, nač si namíří, fšecko trefí. A ty rukavičky dys si dá na ruce, tak má takovou moc, ať je strom jakejkolif, vytrhne ho i s kořenama a muže ho nest, kam chce.« Teď si to skoval, rukavičky si nechal na rukách. Teď de hledat bratří a matku. Povidá: »Milý bratří, musíme jít, kam nás voči ponesou.« Teď šli. Přišli na jeden vrch; tam byly náramně velký stromy. Von jim povidal: »Tu máte flintu a tašku a já vylezu na jeden strom, na ten nejvyšší.« Matka povidá: »Pro Boha, dítě, spadneš dólu! Dítě, ten strom nemá žádný suky; spadneš a zabíš se!« Teď povidá bratřím: »Na kerou stranu budu vidět světlo, tak zavinu do šátku [1]) nůž a hodím ten nůž dólu. A dejte pozor, kam padne, a tu stranu musíme jít.« Matka křičela, ale neš si spomněla křičet, von už byl na vrchu. Teď uviděl z daleka se míhat světlo. Tak hodil f tu stranu nůž ze šátkem. Teď bratří z matkou do toho místa si stoupli u toho nože. Von byl mrknutím vočima dóle. Teď šli furt pryč. Teď tu přidou k tomu světlu.

To byl náramně vysokej dům, a f tom domně bylo světlo jenom v jednom vokně. Teď: kudy[2]) tam? Fšude bylo zavříno. Von ale nepomeškal, ten krejčí, a vytrhl jeden strom a postavil ho k voknu a vyles[3]) po ňom[4]) zhůru. Teď se koukal do vokna. Co tam viděl, jak tří čarodejný báby. U stropu[5]) mněly uvázanej pytel s pískem, dóle mněly takový plíšky a drátky, a jak se ten písek sypal na ty drátky a na ty plíšky, tak to brnkalo, a ty báby vokolo toho tancovaly. Von se na ně furt koukal, aš se ten písek vysypal. Teď si povidali: »Teď uš prej pudem.« A jedna povidala: »Já mám takovou píščalu, dyš na ni písknu, tak na devět mil daleko a široko fšecky lidi ohluchnou.« [6]) A ta druhá povidá: »To by byli samí mrzáci. To bude lepčí, dyž je pobijem. Já mám takovou flintu, dyž z ní vystřelím, tak na devět mil daleko a široko fšecky lidi zabím.« A ta třetí povidá: »To by byly mordy; já mám takovou lucernu, jak ji rosvítím, na devět mil daleko a široko fšecky lidi budou tvrdo spat.« Teď se zebrali a šli. Ten krejčí ale slezl dólu, tumloval se dólu slest, a stoupl si ke dveřům. Ke dveřům bylo sedum schotků kamenejch. Teď von stál za jednou půlkou dveřích. Teď šla první s tou flintou. Von ji popad a břiňk! s ňou s tejch schotků dólu. Teď šla druhá s tou píščalou. Tý to uďál zas tak; vostala z nich zrovna kaše, takovou silu mněl f tejch rukavičkách. Teď šla ta třetí z lucernou. Von ji popad u krku, vona zvostala besebe,[7]) lucernu jí vytrh z ruky a z bábou pleskl do síně. Tu lucernu si vzal sebou; vo flintu s píščalkou nestál, to nepotřeboval. Teď šel g bratřím. Ty ale strachem utekli dál do lesa. Teď von volal; gde nic, tu nic. Teď de dál; teď vidí tady velkej voheň, jako dyž hóři celý mněsto. Přide blíž, vidí, že to mněsto žádný nejni. Vidí u toho tři náramně velký óbři. Ty pekli uherckýho vola. Tak ale von si vlezl do jednoho dutýho dubu,[8]) protože byl malej, a teď čekal, co budou ty chlapi dělat. Teď ten jeden vzal takovej velkej nůž a vidle a tady si kus ukróji a dává do huby. Milej krejčí namířil a vot samý huby mu to urazil. Ten se podíval na svýho kamaráda a povidá: »Je ti to líto? Vem si taky, já jenom koštuju.« Tak si nabral ešče jednou. Krejčí namířil podruhý a střelil a urazil mu to zas. Milý kamarádí se začali mezi sebou hádat. Ten jeden povidá: »Tak koštuj ty, a my pudeme[9]) na kousek dál vot tebe.« Ten si nabral a dával to do huby. Krejčí ale namířil, zas mu to urazil a špičku nosu[10]) s tym. Teď si povidaji mezi sebou: »Tole prej nemůže bejt, to nám musí někdo škodit. Jak pak bysme ho tak dostali? Stoupnem si na tři strany, budem ty stromy trhat a hádět na voheň.« Tomu prvnímu se to zrovna podařilo. Vytrch první dub. Jak ho chtěl hodit na voheň, krejčí vyběch. »Ahá, tak to seš ty, cos nám tak škodil?« Tak ho chytli a chtěli schladit ze světa. Teď se rozmejšleli, co s ním. Ten jeden povidá: »Pane, von nám bude příhodnej, dyž umí tak dobře střílet. To se nám povede, dyž ho vemem sebou do toho hradu, co chceme ukrast tu princeznu.« Teď ho vzali sebou; von jim ale nemoch stačit. Tak ten jeden óbr ho vzal na ruku jak malý děcko a nesl ho. Teď šli ke hradu. Dali se do kopání, pod zeď díru. Nežli začali kopat, vylítl na střechu kohout

a ty óbří povidali: »Dej pozor a miř dobře, ať toho kohouta trefíš, sice sme prozraděný.« Ten kohout sotva na střechu vylít, už byl dóle, krejčí ho trefil, ani nemněl gdy zakokrhat. Ten byl trefnej! Bóže, dyš tu flintičku mněl takovou! Teď óbří se dali do práce. Teď jeden pruboval líst,[11]) ale ešče nemoch. Tak krejčí pruboval sám. Krejčí prolezl. Teď si rožel lucernu a čekal. V hradě fšecko tvrdo spalo. Óbří dělali věčí díru. Ten krejčí si vzal do ruky nůž, flintu si postavil, rukavičky mněl na rukách. Teď dyž óbr byl hlavou tam, ramena mněl ešče v díře, tak krejčí ho chyt za hlavu, uříz mu ji, hodil na stranu a tělo ftáhl tam. Teď lezl druhej. Nemlich mu to tak uďál. Teď lezl třetí. Uďál mu to taky tak. Teď ty věci si nechal tam stát a chodil po hradě sem a tam, s komnáty do komnáty. Teď přišel najednou k princezně; princezna spala. Zlatej řetěz, zlatý náušnice a zlatej prsten ležely u její postele na stolku a zlatej koflík z vínem, co jí zbylo ešče vod večeře. Tak ale von tady vzal nůšky a vystřihl jí napřed kus podolku[12]) a ty věci fšecky do toho podolku[12]) zavinul. Teď ale dyš šel tam vocaď, tak si vzal kus papíru a vyřezal tejm třem óbrům jazyky a zavinul do papíru a strčil fšecky ty věci do tašky. Šel tam vocaď. Dyž byl z lucernou pryč, tak uš se rozednívalo; tak ji sfouk. Teď šel hledat svý bratří a matku. F tom hradě ale bylo vynešeno: gdo ty tří óbří schladí ze světa, že dostane tu princeznu za manželku a ten hrad. Správec toho hradu byl svobodnej; ráno jak stal, protože dycky musel nejspíš stávat, přišel na dvůr, viděl tam ležet kohouta zabitýho. Tak ho vzal a položil ho nahóru, aby ho nedostali psi, na vokno. Teď chodí po hradě budit. Najednou přide g díře, vidí tam ty tří óbří Tak si vo ně zakrvácel ruce a šel budit fšecky. Dyš je fšecky zbudil, tak se chlubil, co uďál v noci za kousek. Každej se tomu divil až na princeznu. Ta se tomu nedivila. Princezna věděla, že to nebude takový, protože cejtila něco inýho. To se ví: slib je slib, takovej bohatej otec, kerej má samotnou céru, že jí fšecko splní. Teď ale, to se ví, správec se k ní lichotil a k ocovi taky. Princezna si vyžádala na svým ocovi, aby jí nechal podle silnice vystavět hospodu, že tam bude do dne a do roka šenkovat. Teď si dala ale nápis: »Gdo sem přide a bude vypravovat vot svý maličkosti, co skusil, dostane darmo jest a pit.« Teď uš tam šenkuje. Tak ji necháme šenkovat a pudeme za tym krejčím.

Krejčí chodil dlouho a dlouho, nežli svý bratří a matku našel. Jak je našel, tak matka se s ním vadila. Von povidá: »Dite, dyť sem nic hloupýho nevyved.« Tak šli fšeci štyří po tý silnici, kerá právě vedla aš k samý hospodě. Přidou g hospodě, krejčí povidá: »Mamí, já mám hlad a žízeň.« — »Mlč, dyť máme jenom sedum grejcarů.« Von si nedal říct. »Pojte hoší, maminka ať sedí venku, šak já to zaplatím.« Teď přišli do šenkovny; hospocká je přivítala. Matka ale mněla strach, aby něco nevyved; běžela za něma a dala se mezi dveřma do pláče. »Bóže, co já s tymle chlapem skusím! Ten už mně naďál starostí! Pro Boha, von uš pije víno, a fšeci! Dyť nemáme neš sedum grejcarů!« Teď za malou minutku hospocká jí

přinesla taky sklenici vína. Matka se bránila. Netrvalo to dlouho, přinesla každýmu talíř pečeně. »Nejeste, hoší, nejeste! Pro Boha, š čím to zaplatíme!« Jak vypili sklenice, dostali zas plný. Matka plakala ale furt a nepila ani nejedla, a hospocká se jenom smála. Teď dyš se najedli a napili, krejčí povidal: Co bude dlužen? — »Každej musíte vypravovat vot svý maličkosti.« Prvně truhlář. »Já dys sem se učil, tak sem musel zamětat, nosit vodu a dříví, chovat děti.« Hospocká povidá: »Nechte toho už bejt.« — Teď došlo na koláře. Kolář vypravoval nemlich tak. Musel přestat. Teď přišlo na matku. »Milá slečinko! já sem s tejma klukama skusila! Ale tenle zlořemenskej krejčí, ten se mně natrápí nejvíc!« A začala ho tlouct do zád. »Tak toho nechte, matko! Teď bude vypravovat von, dyž je taková šelma.«

Tak se dal do vypravování. »Já prej sem přišel do jednoho lesa, a napadla mně žížeň. Tak sem se šel napit k jedný studánce. Dys sem se napil, tak sem tam našel flintu a tašku.« Matka povidá: »To je pravda, to našel.« — »Teď sem šel dál a zešel sem se z bratříma a z matkou. Teď sme přišli na jeden vrch; tam byly náramně vysoký stromy. Tak sem po jednom vylez zhůru a koukal sem se, gde bych viděl jaký světlo. Na kus dál sem viděl světlo. Tak sem zavinul nůž do šátku a hodil sem ho na tu stranu, gde to světlo bylo. Slezl sem dólu; bratří s matkou stáli u toho nože. Tak sme šli furt na tu stranu.« — Matka povidala: »To je taky pravda, to sem byla při tom.« — »Přišli sme k tomu místu; tam byl náramně vysokej, velikej dům. V nejhornějším štoku v jednom vokně bylo světlo. Tak sem popadl za jeden strom a postavil sem si ho k tomu domu a vylezl sem zhůru. Teď se tam koukám, co tam je. Byly tam tři čarodejný báby.« Matka povidá: »Slečinko, nevěřte!« — »Nechte ho bejt, ať vypravuje!« Tak von vypravoval dál, co ty báby ďály, a matka křičela na něj: »Nelži! To nejni pravda! Slečinko, nevěřte mu!« Ale von vypravoval dál, jak se mu vedlo z óbrama, jak šel s němа do hradu, jak vykopali díru, a jak jednoho po druhým zabil, jak přišel k princezně, jak jí vyřízl podolek, jak jí vzal zlatý věci a pak dyš šel spátky, že vyřezal s tejch hlav jazyky. Teď to vyndal na stůl. Rozdělal podolek, hospocká skočila k němu, chytla ho vokolo krku a začala ho hubičkovat. »Tak teď už tě mám!« povidala.

Teď ho ale napomenula: »Ty věci všecky skovej a tule máš klíče vot celý hospody, matka ať vaří a peče, jak umí, a ty pi a jez z bratříma, co chceš. Zejtra sem přidu.« — Teď druhej den přijela. Teď sleze dólu a de do šenkovny. Teď mu povidá: »Poslouchej, zejtra budeme mnět velkou trachtu. U velkejch pánů drží den před vodafkama trachtu. Při tý trachtě takovej vobyčej, že musí každej vypravovat za svý živobytí co skusil. Tak tam přideš taky; hodně se zašmudlej[13]) f ksichtě a pak se nech pod nosem uvozdřenej.[14]) Pak si udělej na zádech hrb; strč si tam kus hadru. Vem si ňákou hůl do ruky a přiď tam. Voni tě nebudou chtět tam pustit; na mý poručení tě tam musí pustit. Pak si stoupni u dveří.[15]) Jak budou nosit spátky jídla ze stolu[16]) lokaji, tak na každým chtěj. Dyš ti nebudou chtět

dat, tak mu ťam hrábni rukou, nic se ti nestane. Až bude po trachtě, tak víš, co máš dělat.« Teď se rozloučili, a vona vodjela dom.

To se ví, že druhej den — bylo tak asi g devátý hodině — milej krejčí se táhl ke hradu. Přide tam, varta ho nechtěla pustit. Von se dal s něma do hátky. Princezna jak to uslyšela, tak vyšla ven, a na její poručení byl propuščenej. Přišel tam, stoup si u dveří. Teťkom panstvo bylo proti tomu, ale nic platno, musel tam zvostat. Teď nosili lokaji jídla spátky, co zbyly, ze stolu. Teď von natahoval ruku. Ten jeden lokaj do něj strčil. Von ale nepomeškal, hráb do mise a vzal mu kus masa a držel to vobouma rukama a kousal furt. To se ví, panstvo se dalo do smíchu; sama princezna a ten správec, co ji mněl dostat, ten se smál taky. Teď dyž bylo po trachtě, tak začali vypravovat, co gdo skusil. Vypravovali jeden po druhým fšecí, až došlo na spráfce. Von vypravoval, jakou mněl práci s tejma óbrama. Teď byly přinešený na důkaz ty hlavy. Milej krejčí, jak na něj princeska mrkla, začal vypravovat taky. Povidá: »Pánové, já si myslím, že každej člověk musí mít[17]) taky jazyk. Jesli pak ty hlavy taky maji?« Tak bylo poručíno jednomu sloužícímu, aby se podíval. Von se koukal jedný, koukal se druhý a třetí, a voni byly bez jazyků. Teď ale tejm pánům to bylo divný; správec ale zbled. Princezna vod něj vystoupla a šla si sednout na druhou stranu. Krejčí vytách s kapci[18]) bílej šátek zlatem vyšívanej, upucoval se f ksichtě, vytách si pot kabátem ten kus hadru, teď šel ke stolu. Teď vyndal s tašky ty jazyky: »Tady je, pánové, důkaz. Hlavy může každej zebrat, ale gdo zabil óbří a ty jazyky jim vyřezal? Tady sou, pánové! Teď je ale druhej důkaz.« — A vyndal ten kus podolku s tejma zlatejma věcma: řetěz zlatej, náušnice, prsten, koflík. Teď ale princeska mněla napohotově košili. »Oče,« povidala, »znáš fšecky ty věci?« — »Jak pak bych neznal?« a vot spráfce uhybal taky. Teď ta košile byla přinešená, a ten flek se hodil právě do toho místa. Řetěz si dala na krk, prsten na prst a do koflíka si nalila vína a nesla svýmu vysvoboditelovi zavdat. Tak si připili vobá dvá. Teď sám král stal a vzal ho do extrakomnáty. Tam se musel slíct a oblekl si, co na jenerála patří mundur. Teď byl předvedenej přet ty páni. Napřed ale musím povědít, jakej konec vzal pan správec. Fšecko panstvo vyřklo nad ním ortel, aby byl na dvůr vyvedenej a štyrma koňma rostrhanej, protože obelhal celý království i samotnýho krále. Teď byla poznof trachta, a teprva byla veselost[19]) s tym vysvoboditelem.

Teď ty jeho bratří dostali tu hospodu. Voženili se podle svýho přání, ďáli svý řemesla; jesli sou ešče živi, to nevím. A matka byla pozvaná na tu veselost, protože chtěli vod ní požehnání, a zvostala tam až do svý smrti.

A to byla veselost, až hrůza povidat. Já sem tam taky byl. Začali se tam trochu strkat, strčili mně až ven, a já sem dopadl aš sem. To se stalo štrnást dní vot Prahy; psal se rok tři sta sedum set. A je konec.

To vypravoval týž.

Poznámky.

[1]) Obecně se říká: do *šátka*. Vypravovatel řekl tvar spisovný. — [2]) Častěji se říká: *kady*. — [3]) V příčestí min. činn. I. tř. o kmeni zavřeném vypravovatel někdy vyslovil koncovku *l* a někdy nevyslovil, jak se mu »namátlo«. — [4]) Častěji se říká: po *ěm*. — [5]) Obecně se říká: u *stropa*. — [6]) Obecně se říká *vohluchnou*. Vypravovatel nápodobil jazyk spisovný. — [7]) t. j. bez sebe. — [8]) Obecně se říká: *duba*. — [9]) Dříve řekl vypravovatel: *pudem*. — [10]) Obecně se říká: *nosa*. — [11]) Dříve řekl vypravovatel: *slest*. Tvar »líst« (= lézti) pochází z jiného nářečí. — [12]) Obecně se říká: *podolka*. Vypravovatel sám řekl později: kus *podolka*. — [13]) t. j. umaž. — [14]) t. j. usmrkaný. — [15]) Dříve řekl vypravovatel: za půlkou *dveřích*. — [16]) Častěji se říká: u *stola*, ze *stola*. — [17]) Také se říká: *mnět*. Vypravovatel sám řekl dříve: *mnět*. — [18]) Obecně se říká: s *kapce*. — [19]) t. j. svatba.

XIII. Z Velké Losenice.

1. Jaký sou tady vobyčeje a pověry.

A. **Po lenu trhání.** Dysme fčerá dotrhali len, nechali sme pár vláken a uďáli sme z nich věneček. V zemi udělali[1]) sme důlek takovej a zahrabali sme ho. Pak sme klekli a modlili se k Panence Mariji, aby Pana Marja na druhej rok nám ho požehnala zas, a co máme, abychme ve zdraví užili. Dyž ho dáme na řátky,[2]) pak jeden se po něm válí, aby se hodně a brzo uležel. Dyž nasázíme brambory, tak se modlíme za dušičky v očisci, aby nám jich požehnaly.

*

B. **Na ščedrej den.** Na ščedrej den dá se řetěz do síně, a nasype se slepicám do něj žrat, aby se držely pohromadě, a kohoutovi a houserovi se dá stroužek česneku, aby chránil slepice a houser zas husy, aby byl zlej. A při jitřině[3]) dyž je hodně vězdiček, tak slepice hodně nesou, a dyž málo, tak špatně ten rok nesou. A dyž hospodyň sedí u večeře u stola a nehne se, tak jí slepice brzo sedí na kuřatech.

Na ščedrej den po večeři vyběhnou děťata ven a každá třase bezem a křičí: »Třasu, třasu bez, vozvi se mně pes, gde můj milej dnes.« A na kerou stranu pes ščeká, s tý přide ženich, a dyž neščeká nide, tak se ten rok nevdá.

Dyž dou na jitřinu, tak si někerá nabere doma do huby vody, pustí ji do koflíka na svěcenou vodu f kostele, pak si jí nabere zas, dyž de dom, a kerýho pokropí, ten si ji musí vzít.

Na ščedrej večír vo jitřině vartujou čarodenice f kostele. Doma si provrtaji skrz vařejku dírku a při pozvihování se dívaji. Kerá sedí vobrácená zádama k voltářu, ta je čarodenica. Ale nesmí to žádnýmu povědít, kerou viděl, protože by ho rostrhala.

Teď se toho už bóji, protože už byli někeří prohnaný. Jednou vartovali štyří silný chlapi na Vysokým Kameně na Filipa Jakuba čarodenice,

ale špatně pochodili. Viděli jich dost, ale nesmněli povědít, protože se zapřisáhli, že budou mlčet svatosvatě. Voni ty čarodenice k nim přišly, a chlapi se museli zapřisáhnout, že je nevyzradí, jináč by je byly rostrhaly. A dyž byli vopilý, přeci mlčeli.

*

C. **Vo posadě.** Posad je tlustej kořen, a vo něm věří, gdo ho užívá k čarování, že se promnění ve skřítka, a že ta hospodyň, kerá to věří, hodně dóji a moc másla má a jinejm to ubírá. Kolikrát druhý nemužou ani svrtět. Pak dyž nemužou svrtět, tak střelí do máslence, a ta čarodenica je postřelená. Pak přestane trošku škodit. A gdo toho skřítka užívá, tak mu musí vot každýho jídla tři žičky nechat; jak ne, tak skřítek je nepokojnej a běhá po sednici.

Ten kořen chodili kupovat přet Filipem Jakubem. Na ten den žádnej nic nepučí, ani přítelovi ne. Gdo si de něco vypučit, toho maji za čarodenika nebo čarodenici.[4]) Na ščedrej den taky si nesmí nic vypučit.

*

D. **Dyse kráva votelí anebo dyž dóji kref.** Dyse kráva votelí, tak do třetího dne hospodyň nic ze stavení nedá, aby jí nigdo neuškodil. A dyš kráva dóji kref, tak chytnou její moč a daji ho do hrníčka, zamažou hlinou, udělaji silnej voheň a do toho vohňa to daji, aby se čarodenica popálila.

*

E. **Co dělaji na Filipa Jakuba.** Na Filipa Jakuba dávaji večír přet chlíf pot prach[5]) mák, písek a drn, že čarodenica musí ten mák čítat a potom teprva že muže škodit. Nežli ho ščítá, je den, a už nemuže škodit. A do hnoja dávají skřemší,[6]) aby čarodenice nemohly po hnoji tancovat. A užitek je s toho ten, že po tom poscípaji housata, dyse toho nažerou.

*

F. **Co dělaji a řikaji hospodáři.** Na svatýho Bartolomněje[7]) seje každej zbožnej hospodář ňákou trošku žita, aby nepotlouklo.

Voves se musí set brzo po svatým Jiří, protože Jura koněm hopsá, dá nám hojnost vofsa.

Máří, Barta, Kříž[8]) dá nám hojnou rýž a hojnou stříž. A gdo drží vofce, má vofce střihat, protože mu daji hodně vlny a dobrou vlnu.

Urbanu voves a Havlovo žito, nestroj si sedláče stodolu na to. Protože s toho nic nejni.

Svatej Matouš křičí: Zahoď svačinu a chramstni halinu. A svatej Jozef zas křičí: Zahoď halinu a chramstni svačinu.

Na hromice musí skřivánek vrznout, dyby mněl zmrznout. Dyš sou na hromice dlouhý rampouchy u střech, tak hodně krávy dóji.

A na svatýho Matěje[7]) běží hospodář ráno před vejchodem slunce k stromu, třase s ním a křičí: »Svatý Matěji, mám k tobě naději, že nám dáš hojnost ouvoce.« A mrzne-li na svatýho Matěje, tak přide ešče štyrycet jarních mrazu, a nejsou-li mrazy, tak jich je bes počtu potom.

*

G. **Celej věk člověka.** Dys se narodila holka, tak ji daji do modrý zástěry — zástěra je každá vobyčejně modrá — votočí to děcko vokolo trnože a nechaji ji tam ležet pot stolem chvilku, aby byla poslušná a trpělivá. A dyš chlapec, tak ho hodí pot postel, aby brzo stával. Dyž děcku daji kozu,[9]) tak položí na stůl matka peníze, metlu a kníšky. Dyž veme peníze napřed, bude lakomec; dyž veme metlu, bude poslušnej; dyž veme kníšky, bude pobožnej.

Dyž má jit do škole, tak mu daji pod hlavu knihy. Esi pokojně spí, na knihách vostane ležet, tak se bude hodně učit. Esi se válí a s knich spadne, tak se nebude učit.

Dyž nevěsta de do kostela a vedou k ní ženicha, tak ho má spíš uhlídat, aby se mu dycky líbila. Pak dyž dou oběrou vokolo voltáře, tak chce nevěsta na ženichovi grejcar. Esi ho dá, musí poslouchat až do smrti. Kolikrát vostanou za voltářem chvílu, tahaji se vo grejcar; ženich nechce dat, kerej to ví, a nevěsta nechce popustit. Potom dyž ji vedou g ženichovi, daji jí přes prach koščišče.[10]) Kerá ho vodhodí, je z ní dobrá hospodyň; kerá ho překročí, nechá ležet, ta je nedbalá.

Potom ve dveřích zas stojí panimáma a podá jí dřevenej nůž a bochníček chleba. Kerá se trápí, aby si ukrojila, ta je buchta hloupá, ale kerá má nůž f kapci a ukrojí si svejm nožem, ta je g hospodárství.

Potom dyš člověk umře, tak má mnět košilu sepranou, aby v nedělu nebyla šitá ani do mše svatý válená. Pak má v hrobě pokoj.

To vypravovala kostelnice *Marie Kamarádová* (r. 1897.).

Poznámky.

[1]) Vypravovatelka řekla v první větě: *uďáli* a v druhé větě: *udělali*. — [2]) t. j. řádky — [3]) t. j. jitřní mše sv. — [4]) Vypravovatelka, jako starší lidé ve Velké Losenici vůbec, užívala ve sklonění měkkém tvarů s koncovkami nepřehlasovanými, ale někdy se jí připletl tvar s koncovkou přehlasovanou. To se přihází i ostatním lidem, kteří užívají tvarů s koncovkami nepřehlasovanými. — [5]) t. j. práh. — [6]) t. j. střemší. — [7]) Jména svatých mají často koncovky přehlasované, vyjímaje slovo: *Marja*. — [8]) t. j. svátek povýšení sv. Kříže. — [9]) t. j. když je matka odstaví. — [10]) t. j. koště.

2. Jak se nosili vo svarbě.

Vo svarbě mněly ženský pajdumy a krepíny a sukně kamrholky. Pajdum byl čepec ze zlatejma kvítkama. Krepín byl z herbáví; spředu byly krajky černý, a kolem do kola byly ſšitý stříbrný penísky. Takovej

krepín moch stát přez dvacítku. K tomu krepínu byla vzadu pentla velká za pět zlatejch. To byla tak široká každá jak dáma. A ženich mněl bílý kalhoty jak labutě a bílou vestu a černej frak a na hlavě vysokej klobouk. Ten se svítil jako sklo. Vo muzice bylo milo podívat se na ty tance; to byl tanec, pane!

Chutší nevěsty musely chodit f bílejch šátkách — konce mněly vyšitý za parádu — a f kanafasovejch sukních. Modro se nosily, a v nich byly herbávný štráfky červený a zelený.

Vono nebylo, prosím ich, jako teď. Dyž nevěsta dostala dvacítku peněz, to byla nejbohačí nevěsta. Chutší ženiši mněli kazajky

To vypravovala chalupnice *Františka Pátková*,
72 let stará (r. 1897.).

3. Vo starejch časích.

Za starejch času bylo lepčí na světě. Gde pak! Teď je na světě smrt. Ba arci smrt! Spíš moch člověk lechko k něčemu přijit. V lesi chmouru[1]) dostali, co chtěli; teď se musí fšecko krvavě zaplatit. Dvakrát f tejdni moh do lesa jit; dycky bylo povolíno. Pařezy a co byl smrček suchej, moch si vzít. Dyš sme potřebovali peněz, zajelo se do lesa, uďáli sme sáh dříví a prodalo se, a bylo živobytí hned. Dyž hajnej nás viděl v lesi dříví kátit, neřek nic, jenom aby pařez přišel pryč, aby ho žádnej neviděl. Jednou sme nechali v lesi malýho chlapca, a hajnej dával na něho pozor a ešče mu dal chleba a ešče nám řek: »Co ste za hovada, že tady necháte dítě, aby se voběsilo?« Ale teď pro trošku trávy by člověka zabili.

Na roboty chodili sem Níškofský, Bukofský, Voleský.[2]) Fšecko to sem připadlo. Museli dělat v našejch lesích dříví. Tady zvostávali celej tejden na noc. Na živobytí si přinášeli sebou. Ráno a na večír se jim uvařila polífka. Vo půlnoci se už bouřilo[3]) na robotu, dyž byly svášky.[4])

To vypravovala táž.

Poznámky.

[1]) *Chmour* znamená opadlé listí v lese, kterého se užívalo na stlaní. — [2]) Tato přídavná jména jsou utvořena ode jmen: Nížkov, Buková, Volešná. — [3]) T. j. budilo. — [4]) T. j. svážky. Svážka = svážení dříví.

4. Vo čárách.

Cák vo čárách? Dyš kráva přestala dojit, tak rospálili srdeň vod voza a mlíko — devět kapek — dali do hrníčka a položili do prahu do chlíva a do toho vrazili tu vřelou srdeň. Kerá ženská prvně přišla do stavení, to byla ta čarodenica.

Jedna ženská přišla do jednoho statku, co to tam ďáli pro ty krávy, a vlastní přítel to byla. A ta selka jí řekla: »Dybys nebyla přítel, tak bysme věřili, že tys to ďála.«

Dyse co komu stratilo, tak vzala taková jedna ženská nůšky a kníšky modlicí k tomu a na koho si myslila — víme — dala ty nůšky na kníšky — a začaly se ty nůšky točit, tak toho člověka mněla zloděja.

To vypravovala táž.

5. Vo mynářovi.

Dole pod vesnicou stál na louce mlejn, a ten mlejn voda už vzala. Na tom plácku našli věcí dost: peníze, kusy železa, ráfy, poříze, sekerky a co je k rukám. F tom mlejně umřel mynář. Byla muzika, a fšecka chasa byla u muziky, jenom mynářka z malejm děckem byla doma. V noci mrtvej stával ze slámy — ležel na slámně — a rozvazoval si palce u noh. A teď vona zděšená utíkala a von za ňou. Běžel za ňou pře[1]) sto kroku. Dyž mynářka přiběhla do fsi k tomu kamenu, co je v něm vytesanej kříž, tak kohout zaspíval, a mrtvej se stratil. Tak byla mynářka vysvobozená.

To vypravovala táž.

Poznámka.

[1]) T. j. přes. Koncové *s* se nevyslovilo před slovem, začínajícím skupinou *st.*

6. Jak tady trestali.

Byl přetstavenej tady takovej zlej. Dyse ženská podnesla, tak uďáli u kostela takovou dřevenou trdlicu, a tam musela ta holka stát, a dy[1]) šli lidi do kostela v neděli,[2]) tak musela říkat: »Vítám vás do kostela, já sem se dopustila.« — A potom se podnesla sama céra toho přetstavenýho. Von nechtěl tam dat svou céru pro hanu, tak trdlicu votklidil.

To vypravovala táž.

Poznámky.

[1]) T. j. dyš (místo: dyž). Koncové *ž* se nevyslovilo před slovem začínajícím skupinou *št.* — [2]) Vypravovatelka užívala z pravidla tvarů s koncovkami nepřehlasovanými (chlapca, koňa, pentla, čarodenica, zloděja, trdlicu, šavlu, pod vesnicou, za ňou) ale někdy řekla tvar s koncovkou přehlasovanou: v neděli, stoup na židli, ke kříži, na ni. — Není člověka, který by užíval důsledně týchž tvarův.

7. Jak tady hledali peníze.

Teď jim budu povidat, co tady u nás lidi ďáli, jak chtěli dostat peníze. Vzali si umrčí hlavu a svěcenou křidu a šli s ňou v noci přet Filipem Jakubem na Vostrálofskou hráz u Ranska. A uďáli vokolo sebe kolo s tou svěcenou křidou a do toho kola padli hlavama. A teď šli vokolo nich po tý hrázi prasata, kozy, vofce, fšecka branš, a vojsko mašírovalo, a to dyš fšecko přestalo, tak holt naposledy jel sám pokušitel s penězi. Bóže, to byl hrkot! A voni museli fšecko nechat ležet a hrůzou utýct. Tak každej přišel dycky za tejden jeden po druhým dom. Nevěděli

hrůzou, kam utíkali. Jeden z nich byl kostelníkem, menoval se František Dvořák; ten se s toho zbláznil. Ten vypravoval, že tejm drakum šly plameny z huby. To byla hrůza, dyš to vypravoval; lidi to ani nechtěli slyšet Říkali, aby lidi rejši byli při chudobě a nehledali peníze.

To vypravovala táž.

8. Co ďáli vo masopustě.

Na násí stoup na židli biřic a řek: »Istý bábě se stratilo prase; gdo ho najde, ať ho navrátí zase. Vivat páni muzikanti!« — Teď začali hrat, a biřic hodil naspátek přez hlavu flašku s pívem — kapku si zavdal a vostatek s flaškou hodil přez hlavu. Mněl na sobě červený šaty jako kref, rukávy vyhrnutý a šavlu v ruce. Byli tam volejkáři, židi; volejkáři nosili volejiček ve flaščičkách a s tym mazali ženskejm voči a za to chtěli dycky moc peněz, že je to drahý. Tak chodili po domech, f každým domně tancovali, dostali tam peněz dost a koblíšku a huzenýho masa. Pak to v hospodě snědli a propili.

Jeden seděl na dřeveným koníčku, na sobě mněl plášč, aby toho koňa nebylo vidět, a jeden vodil toho koníčka za vohlávku. Ten chtěl f každým domně vofsa a na potkovy peníze. F každým domně mu dali vošatku vofsa. Ten nasbíral pytlu vofsa, ani to nemohli vodnýst.

Dyž nastal masopust, to bejvaly bále. Chodilo se vod jednoho ke druhýmu; jednu neděli šlo se k tomu, druhou zas k tomu

To vypravovala táž.

9. Vo umrčí hlavě.

Jedna tetka vzala si s kostnice umrčí hlavu, a vona byla německá ta hlava. A šla s ňou na roscestí ke kříži. Chtěla, aby jí pověděla vo penězích. Položila tu hlavu ke kříži, padla na ni hlavou a poslouchala, co jí bude hlava povidat. A hlava brebentila německy; vona jí nic nerozumněla. Na krchov do kostnice se bála jit, tak ji musela vzít dom a dala si ji do postele pod hlavu. Mněla ji u sebe pět neděl. Vona se lidem svěřila, a lidi s ňou ve dne šli do kostnice. Vot tý doby se kostnica zavírá.

To vypravovala táž.

10. Vo strašidlech.

A. Teď uš tady nejni nic, ale spíš bejvávalo tady strašidel dost. — Jednou sme šli do lesa píct brambory. U malý skalky to bylo. Bylo nám tak dvacet let. Uďáli sme si velkej voheň. Tak ale v deset hodin uďálo to: hej! hej! My sme se rozutekli, a přišel Hejkal a rozházel nám voheň. Nezůstalo tam ani živička.

*

B. Můj neboščík tatínek jel do lesa a postavil si lucernu na pařez. Teď řezali strom, a přišel bezhlavej kůň. Koukl se na lucernu, a lucerna zhasla. A teď mněli strach, co je to. Tak ujeli z lesa pryč. To je jistotná pravda.

*

C. Jednou jel dědoušek s koněm s Kláštera. Vezl do rychty pívo. Před večerem to bylo. To je taky jistá pravda. Kůň mu těžko šel a plašil se. Tak dědoušek se podíval: na vozi mněl chlapa dlouhýho jak pouzu. Ten chlap mu ležel na vozi přes celej les. Dyš vyjel z lesa, tak jel jako s prázným. To byl taky Hejkal.

*

D. Jednou neboščík Vašana — švec byl — šel s Polný a v žlabě něco uďálo: hej! Tak von uďál taky: hej! Tak to k němu přiběhlo a hej na záda. Teď to nemoh utáhnout, tak to musel táhnout. Šel s ním kamarád; tak švec mu povidal: »Řízni to, mám to na zádech!« A von uhodil jeho. Tak musel to táhnout až dom. A potom se mu to zařechtalo a uteklo mu to.

*

E. Jeden soused mněl takovej sen, že dyš přide na Vostrálskou hráz, že tam sou peníze k nalezení a že při tom musí bejt umrčí hlava, ale že musí bejt z jinýho kostela, ze zdejšího ne. Tak von si šel do jiný farnosti. Tam byli Němci, a von dostal německou hlavu. A teď si ji dal pod hlavu a ležel na tý hrázi. Teď jezdili kolem něho na vohnivejch kočárech a na kozlech šelijaký strašidla. Hlava mu povidala, ale německy, a von tomu nerozumněl. Tak nedostal nic. Peníze nejsou lechko g dostání. A musel vodejit ze strachem a s toho se zbláznil. To byl nynějšího Bácla prachděd.

To vypravoval mlynářský *Kašpar Milfajt*,
67 let starý (r. 1897.).

XIV. Z Nových Dvorů.

1. Jak bejvalo spíš, a jak je nejčky.

Já sem nemněl dluh a bídu sem nemněl jakžif. Za starejch času byla lepší upřímnost, nebyla tale faleš, jak je teď. Podvody samý. Tenkrát dyš — to ešče pamatuju — dy šli do hospody, seděli pěkně vokolo stola a pili z jedný holby. — Dyž hospodář pučoval druhýmu peníze, šli někam, aby je žádnej neviděl a neslyšel, třeba do stodole, a ten, co pučoval peníze, povidal druhýmu: »Ale neřikej to nikomu!« — Hde[1]) byla rychta' tam věčím dílem byl šenk, a dyž bral pívo, tak k sudu píva musel vzít

más kořalky a von ju [1]) nechtěl brat, že co s ňou bude dělat? Dyž něhdo nes půlku kořalky po vesnici, tak každej se ho ptal: »Hdo u vás stůně?« A teď stůně celej svět. — Tenkrát byli zme za votroci z robotama, a nejčky zme za votroci fšelijakejm písařum.

Teď dělaji zázraky. Nejni f Čechách vovec, a přeci má každej pěknej štof na šaty. Teď vlna roste na stromech. — Teď spívaji sedláci: »Máme svobodu, nebudeme pit vodu.« — Teď se nemaji hdy modlit, ale do hospody to maji hdy chodit. — Ženy nechcou dělat dobrotu; každá chce dělat paní, dobře jest, nic nedělat a jinejm poroučet.

To pravil sedlák*) *Jan Mokrý*, 77 let starý (r. 1897.).

Poznámka.

[1]) Ostatní lidé v Nových Dvorech říkají: *gde, gdo, nègdo, gdy, ji.*

2. Vo divoký ženě.

Tadydle za vodou na Níškofský straně v Zikmundovým lesi sou skále a takový díry v nich. A f tejch dírách se drželi divoký ženy a divoký múži taky. A hrabali tam jednou chmour a dyž ho vezli, tak jedna žena tam skočila na vůz, a voni ji přivezli až dom. A vona houpla za kamna do sednice a za kamny křičela: »Maj múž!« A s tejch kamen houpla dólu a pryč zas do lesa.

Vono tady bejvalo velký pustiny a křastiny a málo lidu, málogdo sem přišel do tejch lesu. A nejčkom prolezou lidi fšecko už.

Voni prej byly jen malý a mněly velký hlavy, ale musely bejt moc čerstvý. [1]) Já sem je ale neviděl, ale můj otec je viděl. Jak sem to slyšel vod oce, tak to vím doposud. Voni byly živy jen v lesích a vot syrovýho. Chytaly zvěř a s tým se živily.

To vypravoval výměnkář *Józef Pelikán*, [2])
71 let starý (r. 1899.).

Poznámky.

[1]) T. j. rychlé. — [2]) Vypravovatel je rodem z Nížkova, ale žije už asi 50 let v Nových Dvorech.

XV. Ze Špinova.

1. Jak voběsili řezadlo. [1])

F Bukový byla istá rodina, a ten múž se rád napil kořalky. Toť se ví, manželka jeho byla náramně vopatrná zas a míchala mu do tý kořalky fšelijaký přísady, aby mu tu kořalku jaksi znechutila. No a při tom ešče

*) Tento stařeček byl r. 1897. ještě hospodářem.

vona mněla taky ráda pacholka ta istá. Teď dyž mu to nic nepomáhalo, kořalku přece pil, tak jedenkrát vám šla do lekárně do Přibyslavi k lekárníkovi, aby jí něco dal pro toho múže. Nědo[2]) jí to poradil skrs tu kořalku. A protože f tom byl lutrejch, tak se jí lekárník ptal, nač to potřebuje. No a vona se mu s tým svěřila, že teda pro múže, že ho nemuže vodnaučit vot pití. Tak von jí dal nejaký cugrový věci a řekl jí, jen ať mu to dá do kořalky vypít.

Teď ale tu rodinu dobře znal lekárník. Dyž tam přišel zas ten múž na trch, tak se stavil v lekárni. Lekárník ho dobře znal, tak mu řekl, že jeho žena ho chce votrávit, ale že ať se nebóji, že jí dal něco inýho, že se mu s toho nic nestane. Tak dobře. Tak teď dyž byl doma, tak mu do tý kořalky tý cugroviny namíchala. To sem zapomněl: lekárník mu řekl, aby dělal tak, jako by mněl bolesti náramný, aby sebou kopal. Tak dyž mu to dala, tak šel do maštale, co mněli voli, a tam si lehl a teď začal křičet, naříkat a kroutit se. No a po chvíli se ustanovil.[3])

F maštali stálo řezadlo, a von u toho řezadla ležel. A teď dyse utišil, tak vona myslela ta jeho žena, že je neboščík. A dyž myslela, že je neboščík, tak mu uvázala na krk provaz. A strop byl dřevenej, diravej, tak s tým čeledínem šli a chtěli ho voběsit, aby se to neprozradilo. Tak mu ten provaz uvázali na krk a šli na půdu a chtěli ho vytáhnout k tomu stropu. Von ale dyž viděl, co se děje, tak smekl si s krku provaz a uvázal to řezadlo. A teď voni to vytáhli, to řezadlo, nahoru k stropu. Toť se rozumí, dyš přišli zase dolu, tak se s toho stala náramná rvačka. Sedlák ženu bil. Pak von to sám sousedum prozradil. No a vot tý doby — mněli dvá synì — dycky jim vyčítali, že voběsili řezadlo.

To vypravoval 65letý výměnkář *František Štohanzl* (r. 1899.).

Poznámky.

[1]) T. j. řezačka. — [2]) T. j. někdo. — [3]) T. j. upokojil se.

2. Vo čárách.

Tadle vedle — je to několik roku — ta věřila moc na čáry při dobytku. Mněla dvě krávy a málo dójila. Mněla dvě céry taky. Tak daly si mlíko do necek a teď vzaly trnový pruty a do toho mlíka sekaly — šlohaly takle. Dyš to dost našlohaly, to mlíko, tak povidala ta matka: »Teď zme ti daly!« To myslela na tu čarodenici.[1]) Zatím ty dvě céry ji vo to mlíko připravovaly samy. Každá mněla vám takovou malou nádopku na spůsob máslenice a to mlíko jí braly — mace[2]) — ve sklepě a samy si vrtěly. Ta myslela, že jí nědo čaruje.

To vypravoval týž.

Poznámky.

[1]) Ve Špinově říká se také: *čarodenicu*. — [2]) T. j. matce.

3. Vo vidění.

Můj otec šel jednou z Níškova z hospody domu. A vyprovázeli ho pan učitel a jeho pomocník; voni byli švaři [1]) s ocem. No a přišli tadyle k tý smrči, co se zabil jeden zdejší sousedí. Jel s prknama z Hamru. Jak přijel k tý smrči, dal se tou horší cestou. Nemněl zavřenej vůz — von byl napilej — a voli se pustili dolu g dolní cestě. Vůz s prknama se skátil, a von přišel pot prkna a zabil se. Vot tý doby lidi se báli v noci tam tady ít; povidali, že se tam něco v noci vokazuje. Otec jim to vypravoval teda, a najednou viděli světlo. Uďálo se jim světlo. Teď přiběhli celý vyděšený k nám a teď si vypravovali vobá, že viděli světlo. A můj otec přišel za chvíli [2]) za nima. [3]) Von neviděl nic.

To vypravoval týž.

Poznámky.

[1]) T. j. švakři. — [2]) Ve Špinově se říká též: za *chvílu*. — [3]) Ve Špinově se říká též: *něma*.

4. Vo strašidle.

Je tomu ale dvacet roku, zemřel f Polný děkan. No tak zemřel, a byla pověst, že straší. Viděli lidi chodit po cestě vod Hrbova k Polný člověka bez hlavy. No a tak přisoudili, že je to zemřelej děkan. Dyš to dlouho trvalo, tak se dvá domluvili, že ho budou vartovat. Byla tam f poli zarada, a f tý zaradě bylo moc švestek. Tak voni u tý zarady na to strašidlo čekali. To strašidlo vycházělo dycky s tý zarady. Jak vyšlo, voni ho chytli a strhli mu plášť z hlavy — von mněl na hlavě plášť — a viděli, že je to s Polný jeden nožíř. Von chodil do tý zarady řezat suky [1]) ze švestek a s tejch suku dělal křenka [2]) k nožum. Tak ho dovedli do Polný, a von byl za to soudně potrestanej. A vot tý doby tam nestrašilo.

To vypravoval týž.

Poznámky.

[1]) T. j. větve. — [2]) Křenko = střenka.

5. Jak bych se byl zastřelil.

Jedenkrát se mně stala divná náhoda: šel sem s flintou, a bylo moc sněhu. Najednou sem se svalil a pad sem do sněhu a byl sem celej zasněženej. A teď mně napadlo, jesli nemám ve flintě sníh. A dysem se chtěl podívat do flinty, tak mně napadlo, abych se nakoukl do flinty ze strany. A najednou vyšla rana a popálila mně vlasy a vobočí. Tak dybych se byl koukal přímo do flinty, byla by mně rana zabila, a pak by se bylo řeklo, že sem se sám zastřelil. Vot tý doby sem přestal chodit s flintou.

To vypravoval týž.

XVI. Z Volešné.

1. Jak sedlák umněl lhat.

To bylo vokolo štyrycátýho vosmýho roku, dyš se mluvilo jako vo tejch robotách, budou-li zrušený nebo ne. No tak f Přibyslavi někerý povidali, že přídou zrušit a někerý ale, že nepřídou zrušit. A dyš se mluvilo vo lži, tak se taky jeden soused ze židem založili, kerej umí víc lhat. Je to lež, ale jistá pravda je to. Napřed začal lhat ten sedlák. Šak to byl tohole Kořínka dědeček; řikalo se tam u Bártu. Tak povidal:

»No víš co. Byl v Níškově trch,[1]) já sem tam jel s podmáslím. Teď sem si vzal vůz práznej a f Pořiči u Dušku sem si vypučil žebřiny a podmáslí sem naložil do žebřin. A aby se mně nestala nehoda, vzal sem si sekerku. Tu sekerku sem si pověsil koňovi na pořbetník. Teď sme jeli cestou g Bukový. Tadyle v rychtářovejch rymikách vejvozi[2]) f kalužině sem uviz. Teď tam pásli krávy; tak sme chytli krávu, z rožděí sme udělali chomout a přet koně[3]) zme[4]) připřáhli krávu a z rožděinovejm chomoutem sme šťasně z louže vyjeli. Teď sme jeli až do Bukový a nepozorovali zme, že zme stratili záplatník.[5]) Šťasnou náhodou u Šmirouzový louže se kolo smeklo a podmáslí se sklátilo do louže. Byly ešče aprílový přeháňky, tak sme při tom pěknym počasí podmáslí na Šmirouzovým plotě usušili. A jedem šťasně dálejc. Ale tu nastojte! u Podlaskovejch sekerka koně f půli přesekala, f potoce se kůň rozběh, a podmáslí zvostalo za vozem f potoce. Kůň se náhle rozběh, a já sem se držel dobře vopratě a tu najednou sem se dostal s koněm — tenkrát byl v ouplňku mněsíc — do mněsíce. To vám bylo podívání f mněsíci! Ted sem si myslil: »To si tady fšecko prohlídnu.« Ale daleko sem se nedostal. Voni mně povidali: »Víš co, Honzo, co bysme tady s tebou dělali? Vy tam dóle jen pijete kořalku, hráte karty, pořád se perete, máte tam vojny a co nejhoršího děláte. My zme tady f pokoji živi. Ty bys nám ten pokoj tady jen pokazil.«

Náhodou mlátili hláfky lněný; tak s tejch hlavin utočili provaz a milýho Honzíka spouščeli po tom hlavinovým provazi dólu. Ale dyš přišel až na kraj provazu, tak sem ešče ani na zem neviděl. Tak sem musel vlest zas na hóru a tam sem provaz uříz a dóle sem ho navázal. Tak sem se dostal blísko g zemi a naposledy sem musel skočit na kus přeci dólu. A tam sem padl just na hrbofskej most, a vokenice[6]) se porouchala, tak ji museli podezdít kamením. Proto je na tom mostě jedna vokenice podrovnaná kamením.

Teď sem přišel do Polný. Na polenskym panství zvostávalo po padesáti mírách pólí nevosetejch. Tak se rozhodli, že tam nasází zéli. Právě bylo sucho, vona se neujala jen jedna hláfka. Tak dyž hláfka vyrostla, protože byla moc velká, tak dali dělat pod ni širokej vůz. Potom hláfku potsekali a vezli ji vokolo Hrbova g Žďáru. Vůz se tou cestou nemoh vejít, tak kola drncaly z vejvozu do vejvozu, aš tam tu hláfku stratili.

Do tý hláfky se dala myš a provrtala ji. A pak jel forman s Polný do Žďára a nemohl jinady vjet, tak musel jet do hláfky a dosud v ní bloudí, nemuže z ní najít cestu.«

To vypravoval sedmapadesátiletý rolník *Jan Dvořák* (r. 1899).

Poznámky.

[1]) V Nížkově trhů není. — [2]) T. j. v vejvozi = v úvoze. Předložka *v* splynula s následujícím slovem. — [3]) Někteří říkají *koňa*, a někteří *koně*. — [4]) Vypravovatel říkal někdy *zme* a někdy *sme*. Píši *zme* jen tam, kde jsem docela určitě slyšel tak vyslovovati. V plynné řeči je někdy těžko rozeznati, vyslovuje-li mluvící *zme* či *sme*. — [5]) T. j. zákolník. — [6]) Někteří říkají: *vokenice*, a někteří: *vokenica*.

2. Vo Hejkalovi.

Má neboška matička — Pámbu jí votpust a dej lechký votpočinutí — povidala, že jich šlo pár ze mlejna z voleje — ďáli volej — a taky ten Hejkal hejkal v lesi, a voni prej na něj křikli. A to prej byl potom outěk! Voni ho slyšeli, jak za něma cupal. A potom prej k jednomu přiletěl až na dveře, k tomu, co se vozval. Ten prask dveřma a skoval se. Vono jim nahnalo strachu tehdová!

To vypravoval výměnkář *Vavřín Čermák*, přes 70 let starý.

3. Jak sem bloudil.

Byly tři hodiny votpoledne. Tak sem šel do Žďára do hapatyky — teď řikaji moc: do lekárně — neboščíkovi Helerovi v Ronově. Dysem šel tam, šel sem cestou, co se chodívá do Žďára — na Sázavu. A dysem přišel do Žďára, tak sem šel do Kláštera do papírně — tam byla papírna — k jeho synovi. A tam mně dali večeři a chtěli, abych tam byl do rána. A já sem mněl přikázáno, abych přišel domu. Tak sem se nutil, abych přišel domu. Chtěl sem it k Najdeku na ty lesy velký. Potkal mně člověk. Já sem se ho ptal, esi by tam byla cesta jako. Von povidá: »Esi chcete zmrznout, tak dite.« A dyž mně to řek, napadl mně strach. Já sem se vobrátil a šel sem spátky na Žďár zas tou cestou, co sem šel tam. A dysem přišel spátky do Žďára, tak už bylo sedum hodin večír.

Až do Sázavy sem šel dobře. Ze Sázavy namířil sem přímo g Dvořákovýmu lesu. A k tomu lesu sem nepřišel, jak vono se to v noci ináč nese, a ve dne se skrz něj de. Nachodil sem se doví kady. Viděl sem světlo. Šel sem za tým světlem a přišel sem k jedný chalupě. Tlouk sem na vokno, aby mně pověděli, co je to za dědinu. Voni, že to je Dolní Sázava. A já sem chtěl, aby mně vyved na dobrou cestu, a von nechtěl. Tak sem šel zas sám a zas sem doví kady bloudil. Přišel sem k tý lipě za Novejma Dvorma k Losenci a nevěděl sem porád, gde sem, f kerejch místech. A tak sem tam chvilku stál. Slyšel sem ščekat psi; tak sem šel

po hlasi. Přišel sem na kus a uviděl sem věž. Tak sem se spamatoval, že to je Velká Losenca. Tak sem se vrátil a šel sem domu k Novejm Dvorum. A přišel sem domu do Ronova, byla hodina s půlnoci. Tak se muže v zejmně zmást; podejde tak jako bloud.

To vypravoval týž.

4. Jak jeden zabloudil.

Jedenkrát tule z Hamru [1]) vode Žďára přišel k nám člověk. Byl v Ihlavi u toho soudu. Soudil se ze sousedem vo cestu. A bylo právě taky půlnoci, dyš k nám přišel. A von taky bloudil; chodil tady po lesích buhví kady ten člověk. A vono tehdová pršelo; von přišel celej zmáchanej. Naše matka převinovala just hocha, co je teď f Šumfeldě; mněli sme taky světlo. Tak von to světlo uhlídal, tak k nám přišel. Von chtěl porád it pryč, a my sme ho nechtěli nechat. Tak sme mu přinesli slámu a dali nějakej kus peřin, a von si leh a spal až do rána.

To vypravoval týž.

Poznámka.

[1]) Genitiv mn. č.

5. Vo robotě.

Voni tomu teď lidi ani nevěří, jaký byly zlý časy prf, dyž byla robota. Dyž jel k Ransku na robotu, musel vo dvouch hodinách stat a přijel po tmě domu. Taky sem byl jednou na robotě, taky sem vozil dříví na Ransko. Bylo moc sněhu, a mněli zme ho s půl sáhu. A my zme si zajeli k rázu. Přišel na nás hajnej, a museli zme ho složit a hledat teprva dříví f půlsáhách co bylo. A druhej den zme to dříví s toho ráza zas nakládali. Ted dyby se to stalo, tak hajnýmu nařežou, a prf se ho báli.

To vypravoval výměnkář *Vojtěch Eliáš*, po chalupě *Kopecký*, 83 léta starý (r. 1899).

Dodatek.

Ze Záborné.

1. Jak hrom jednoho zabil.

Nákej [1]) z Hrbova Tichej na svatou Anu voral. Lidi šli vokolo na pout k svatý Aně. »Človíčku, co pak voráte, dyť je dnes svatý Any!« Von jim votpověděl: »Svatá Ana sem, svatá Ana tam.« A voral zas. Dyš šli lidi spátky s poutu, už byl vod hroma zabitej. Udělalo se mračno velký jako groš — tehdá ešče byly groše — zablesklo se, a hrom uhodil a zabil mu potsedního vola a jeho. A náruční vůl u nich stál a díval se

na ně. Teď na tý cestě je kříž, a na tom kříži je ten vobrázek: hospodář z jedným volem léži, a druhej vůl se na ně dívá. Ale za mý pamněti se to nestalo.

To vypravoval *Jan Halík* (r. 1899).

2. Vo strašidle.

Tak sem mněl bídu. Byl sem tenkrát sám, svobodnej. Tak jářku: »Pudu na brambole.« Cardák s Polný mněl vedle morafský stešky brambole, rohlíky. Teď dys sem si jich natrhal, tak sem se postavil a vidím člověka jet s kotoučem přez louku, přez morafskou stešku a vidím ho jet do břehu, do kopca, a po ouheli zrovna doprostřed lesa Dvořákovýho, a ven nevyjel. A já sem teď se zvíh a du po Kremlíčkovým žlípku [3]) a tady sem přišel až g Dvořákový pazderni. A přidu k Kalábovejm, [5]) čekám, a žádnej nejel. Mněl plesnivej kabát, plesnivou čepicu — velkej člověk. U Kalábovejch sem čekal, a nic nepřišlo.

Třetí den zas sem tam šel na ty rohlíky. A zas šel pes takovej plesnivej — mněsíček svítil — a zas šel na to samý místo doprostřed lesa. A já zas sem šel zhůru ke Kalábovejm a zas sem ho neviděl. Tak nebylo to strašidlo? Dyby to byl člověk, tak žádnej člověk vo půlnoci tam tady nepojede. Nejni tam žádná cesta, samý louky, a do břehu ani ve dne nepojede.

To vypravoval *Jan Anděl*, jemuž říkají »Chromej Honza«, 77 let starý (r. 1899).

3. Jak tří chlapi se báli pařeza.

Teď bych jim zas pověděl kousek. Tak zme jeli štyří v noci do lesa, do Boháčkovýho ze Staje, bestoho že krast. Tak zme teď přijeli do lesa a mněli zme dva vozejky celý a jeden půl. Teď je necháme stát na rovině. A jely s náma dvě ženy: má žena a Cverlíkova žena. Teď zme přijeli do lesa. Na cestě necháme vozejky stát. Sami zme to táhli.

Tak já sem ty tří poslal se podívat, esi tam má Boháček březový dříví f sáhách. A teď sem seděl s tejma dvouma ženskejma u tejch vozejku. A teď ty vozejky, jako dyž je někdo strčí, začaly jet všecky tři. A byly na rovině, nebylo tam poskopca. Chtěly sjet dólu k potoku. Já sem skočil a zarazil sem je a povidal sem: »Cakra, gdo je strčil, že dou a žádnej tam nebyl?« Teď ty tří přišli naspátek a povidali mi: »Je tam chlap, stóji, černej.« A já sem povidal: »Co to muže bejt za chlapa? Jářku, teď já pudu sám, a vy byďte tady u vozu.« [4]) Tak voni tam vostali, a já sem šel sám. Dysem k němu, chlapovi, přicházel, tak mi klobouk stával na hlavě. Ale já sem furt šel k němu. Dysem přišel k němu, von to byl pařez vopálenej, kořeny mněl zhůru postavený a v noci se zdál chlap. Tak sem šel spátky a povidal sem jim: »Vy ste chlapi! Bójíte se tří pařeza.«

To vypravoval týž.

4. Co Kaláb viděl.

Kaláb mi povidal: »Nigdá sem se ničeho nebál, až jednou u Lánový Zděný.« [5]) Bъl na čekání u Lánový Zděný. A tu prej se vobrátí, a takovej chlap prej tu stóji na kousek vode mně, nesmírná vejška. Tak prej mně čepica stála na hlavě. Tak sem se zebral a pryč tam vocáď. A teď prej von šel se mnou až na morafskou stešku. A pak vostával pozadu, a Kaláb uhnal dom. A víc uš tam nešel čekat.

To vypravoval týž.

5. Vo pokladě.

Z Lánovýho domu na květnou nedělu šel pohůnek do kostela po humnech. A dyš přišel do stráně, tak tam bъla truhla vodevřená s penězi. A von ji zavřel a zamk a klíč stáhl a šel spátky dom. A přišel dom a povídá: »Copak necháte tam truhlu vodevřenou s penězi?« Voni vzali klíč, šli tam a truhla bъla pryč. A víckrát se nevokázala. Ten klíč maji snad posavád.

To vypravoval týž.

6. Vo křítkovi.

Tak jednou mi vypravoval neboščík Udiich s Polný, že šli do Humpolce na jarmak. Von bъl švec. A teď přišli do Zahrátky na noc. A přišli do jednoho domu a žádali nocleh. Von povidal sedlák jim: »Z radosti[6]) bych vám dal nocleh, ale nebudete prej mit tady žádnej pokoj.« A ten jeden švec — byli tří — povidal: »My se nebójíme ani čerta.« — »Tak prej si tu vostaňte.« Teď bъlo deset hodin; tak šli fšeci spat. Čelátka šla spat do maštale, a sedlák ze selkou šli do komory. Teď dyš přišlo jedenást hodin, tak se vodevřely dveře, a křítek houpl za kamny a dělal: tik! tik! tik! A ten jeden švec mněl lohovou hůl. Tak vyskočil ze slámy a teď na křítka za kamna a jak ho mazal, tak ho mazal. A nyčkom dyš to nemoch křítek vydržet, tak tam mněli máslenicu za kamny, tak von ju popad a toho šveca s ňou praščil. A teď skočil s kamen a ven a ten tam.

Teď ráno sedlák stal, přišel do seknice a ptal se jich, jak se vyspali. Von povidá ten švec: Dobře, ale tomu křítkovi že nařezal. Sedlák povidá: »Vo to nic, ale že se mně pomstil!« Tak mněl pár říbjat f maštali; voboum říbjatom polámal křítek nohy. A voni dyš šli podruhý na jarmak, tak se tam zas stavili na nocleh a ptali se ho, esi tam je ešče ten křítek. A von povidá: »Ani prej smradu vo něm; ten tam prej je.«

To vypravoval týž.

7. Vo čárách.

Teď jim ešče povím jeden kousek. Zas mně povidal Řezáč: Mněl dědouška vojákem. Tak voni se na Filipa Jakuba tří zvíhli a šli na křížní

cestu. A vzali si černou slepicu bez promněny — nesměla mit žádný iný péři jak černý. Teď si uďáli voheň a vzali si kníšku a tam v ní řikali. Teď přijel tam kočár s párma koňma a u toho vohňa zastavil. A von ten jeden voják tu slepicu mu hodil do kočára. A vona jen kvikla. A teď se jich s kočára ptá, co žádaji. Tak ten jeden voják žádal toral — jak byly prf torale — aby mu zas přišel spátky, dyž ho promnění. A ten druhej voják žádal pro koně koření, aby mněl hodný koně. Ale ten třetí voják — to sem já zapomněl, co žádal, to jim nemužu povedít. [7]) Teď ten kočár vodjel a přiběch kůň a do toho vohňa jim frk. Ani jim iskra nevostala živá.

Cák gdo co žádal, to dostal. Teď ten, co mněl ten toral, dyž ho promněnil, tak zas mu přišel spátky. Teď jeden voják se ho ptal: »Jak to příde, že ten toral pořád mněníš a zas ho máš? Vokaž prej mně ho do ruky!« Tak von mu ho dal do ruky, a von mu ho namazal z hucha a kous mu do něj. A víckrát mu toral nepřišel.

A teď ten Řezáču přišel dom, ten voják, a furverčil. A dyž jel dom, tak na hodinu cesty uš slyšeli jeho koně řechtat. A dyž byl starej, nemoch furverčit už, tak pásl voli. Ale jak bylo po klekání, už ho to mlátilo. Ani prej kolikrát nemoh dojít dom, jak byl řezanej. A dyš prej umíral, tak povidal, aby to nigdo nigdá nedělal.

To vypravoval týž.

8. Strašidlo musí člověku uhnout.

Já sem chodil do Janovic za holkou. Dvě leta sem za ňou chodil. Teď sem jednou šel vod ní vo jedenásti hodinách dom. A po cestě bylo blato, tak sem šel po Zikmundový mezi. Teď přidu na kus, vona tu leží krava přez mezu. Zadek mněla k Coufalový trati a hlavu mněla g Zikmundový. Měsíc svítil, fšude sem viděl fšechno, a teď mi leží krava na cestě. Teď sem si myslil: »Gdo pak tu kravu taky nechal venku v noci?« Já se na ňu koukám a teď si myslím: »Já tě kopnu, aby stalas.« A kopnu, a vono nebylo nic. Zrovna se fšecko udělalo bílý. A tam bylo pokušení, to já vím.

My zme šli s cérou Martinovou na svatýho Jána Křtitele pálit mušky. A teď vona běžela napřed, chtěla mit spíš voheň než já. A von tu leží přez mezu pes strakatej. Já sem ho viděl na kousek. Zadek mněl g Zikmundový trati a hlavu mněl k Martinový. Vona k němu přiběhla a vzala meno Bóži nadarmo a vobrátila se a běží spátky ke mně. A povidala mi: »Vidíš toho psa?« Jářku: »Bestoho že ho vidím. Neboj se, poď.« A přišli zme tam, nebylo tam nic. Strašidlo musí člověku uhnout.

To vypravoval týž.

9. Vo světýlkách.

U Martinu v Janovicích sem sloužil dvě leta. A teď sem sušil len po tři noci v Zikmundový pazderni. A štvrtou noc hospodář povidal: »Lehni si, seš nevyspalej, já pudu sušit sám.« Tak sem si lech. Vo půlnoci přišla Doškova děvečka, tloukla na hospodyň: Ajci de sušit len, že von je tam vopilej u Došku, sedlák. Teď vona přišla do maštale: »Stávej, stávej, di sušit len!« Já sem jí povidal: »Dejte mi pokoj! Von nemusel říkat, že pude sušit, já bych byl šel.« Nebylo platný, vona na mně seděla furt: »A di, a di« — a já sem šel. Teď sem přišel na Zikmundu kopec, a tady byly u Najmanový pazderně dvě ukrutný hejna světýlek. A teď s toho hejna a s toho hejna se jedno světýlko vodrazilo a k sobi a zas spátky. Heskou chvílu sem se na ně díval a pak sem šel do pazderně.

To vypravoval týž.

10. Co sem potkal na cestě s Polný.

Jednou sem šel s Polný v noci tak vo jedenástý hodině. Já sem tam hrával karty, a po desátý mně vyhnali. A teď dyš sem byl v Rovinách, [8]) tak tu dou proti mně tři vofce. A já sem povidal: »Gde ty se tu vzaly v noci?« A jak sem to řek, vofce se stratily. Jak sem byl na kousek, strch se takovej vítr, že sem si musel čepicu držet, aby mi ju nevzal. A ty stromky po pravý straně všecky ležely na zemi. A pak se strch takovej dešt. A dyš sem přišel Kalábovejm naproti tý studně, tak tu běží chlap — tma było arci — vokolo mně mejk. Já si myslím: »Co ty člověče běžíš f takovej dešt?« To taky nebył žádnej člověk. Gdo pak pude f takovej dešt do Polný!

To vypravoval týž.

11. Jaký sem mněl vidění.

Tak jim zas povím kousek, co se mně stalo. Za starodávna bejvaly muziky po domech; teď uš to nejde. Tak zme u Hlatkejch mněli flašinet v neděli. Dyzme se trochu protancovali, tak vona Klečkova céra povidala: »Poď se mnou dom!« Tak já sem s ňou šel. Teď zme přišli před dům ke Klečkom, k vratom. Vona povidá: »Podívej se, f Martinkový zahráce [9]) stóji bílá ženská.« Já sem se vohlíd a vidím ji. Povidal sem: »Vona čeká na mně, aš pudu dom.« Teď sem šel dom a musel sem jit po zahradě vedle Martinkový stodůlky. A dysem přišel na zahradu — líhal sem f stodoli — tak vidím kros [10]) skulę [11]) bílou ženskou sedět na mý posteli. Teď sem přišel k vratom a dívám se skulou a vidím ji sedět na mý posteli, ženskou bílou. Teď sem nevěděl, co mám dělat, mám-li jit do maštale spat nebo co. Tak sem vodevřel vrata a vidím ji na posteli sedět. Tak sem pomaly šel po mlatě aš k ní. Teď sem se jí chtěl zeptat, co tady chce, ale myslel sem si: »Já napřed na tebe chmátnu.« Tak sem na ni chmát,

a von to bъl březovej pařez. — Hospodář šel večír vot přetstavenýho, našel pařez na Krejčovým dvorku, tak ho vzal a dal mi ho na mou postel. Von si myslil, že já ráno budu f maštali. Teď von mně ráno šel zboudět, a já sem bъl f stodoli.

To vypravoval týž.

12. Vo můře.

Tak sem přišel v noci dom a slíkám se u dveří u chlíva. A voni praskly dveře ze dvora do chlíva, a já sem si myslil, že nějakej zloděj. Teď sem se slek a vlezu na postel a na znak sem si lech. A voni praskly dvírka u chlíva, co sem mněl za hlavou, a teď na mně švihla můra. Já sem arci nespal; tak sem se moždil, chtěl sem ji schodit [12]) dólu. Ale přece sem ji zmoh, dólu schodil. Teď sem se položil na loket, a vona kráčela po peřině zas na mně. Já sem začal klet, a vona víc na mně nepřišla.

Ráno sem povidal: »Na mně přišla můra; jářku, esi přide ešče dneska, tak víc do maštale spat nepudu.« Voni povidali, že ta můra je právě ta hospodyň, co sem u ní sloužil. Můj kamarád bъl krejčí. Na toho taky přišla můra A von dyž ji schodil, tak jí povidal: Ráno přiď si, já ti dám šesták.« A vona právě přišla ta hospodyň. Tak von mi to povidal.

To vypravoval týž.

13. Co se dvoum chalupníkom přihodilo v lesi.

Dvá chalupníci mně přišli f sobotu večír, abych jel do lesa. A já sem povidal: »Je sobota, nepojedu nikam.« Teď voni jeli sami. Skátěli v lesi, naložili a teď z vozama nemohli hnout. A vono něco křičelo: »Tatí!« A voni porád [13]) škrábali se a přece ty voze vytrhli.

Spíš umřela z Janovic céra jednomu sedlákovi, Dohnalovi, při malým. A pak přišla v noci k tátovi a povidala: »Vy spíte, a tam vám kradou v lesi smrče« — už jako mrtvá. A von ráno stal a šel do lesa a smrč mněl pryč. Bъlo to v neděli ráno. Teď von šel do kostela a stavil se v Záborným u Pavílka a povidal mu: »Neviděli ste žádnýho jet z lesa?« Ten povidá: »Neviděl.« A teď von povidá, Dohnal: »V noci ke mně přišla céra neboška a povidala mi: ‚Vy spíte, a tam vám kradou smrče.'«

Teď voni ty hoší přišli ke mně a povidali mi, co jim to ďálo. A já sem tomu nevěřil, aj [14]) sem se sešel s Pavílkem, a von mně to vypravuje, co mu Dohnal povidal.

A potom zme jeli s krádeře zas z lesa. A já sem jel napřed ze ženou a křičel sem: tik! tik! tik! A vona ta jedna chalupnica ke mně přiběhla a povidala mi: »Slyšels tó [15])?« Jářku: »Slyšel. Vona tam zas ňáká je f tom lesi.«

To vypravoval týž.

14. Jak strašilo u Křivanu.

Tamle za křížem u Křivanu taky strašilo. Tak voni tady napřed říkali u Smejkalu. A teď ta Smejkalka byla něco dlužna a vona to votpřisahala, ten dluh. A teď tenle Křivan to koupil, ale von uš taky umřel, teprvá letos A ta stará Smejkalka dyž umřela, tak vona sem chodila strašit. Ponocnej dyčky dyš troubil v noci, tak slyšel na vokně skřábat, řinčet s ním, dvírkama tlouct. Von byl tady f tý chaloupce ten ponocnej a dyčky povidal, co se u tejch Křivanu činí celý noci.

Teď tam byla jedna bába na noc. A v noci po seknici papíry prej lítaly a plácalo prej to do stola, do lavic, a bába se celá rozděsila. Teď v neděli zas troubil ponocnej, a von ten dům byl celej ve vohni a takovou ranu to tam dalo. A kačeny byly na sáce [16]) — vona je sátka [17]) přet tým domem — vodletěly až na rymik dólu. A za tejden v neděli dům se chytil a schořelo to všechno. A teď uš tam nestraší.

To vypravoval týž.

15. Jak se můj bratr zbláznil.

Já sem byl ešče malej chlapec v Duškový chalupě u bratra a stavěli sme kulňu. Teď sme potřebovali jeden trám; tak bratr šel ho v neděli hledat do jednoho lesa, právě do Níškofskýho zádušního lesa. Trám ležel uš skátěnej a voloupanej. Teď sme pro něj jeli, bratr můj a jeho manželka a já. Měsíc svítil jako ve dne. Teď sme vostali stát v lesi u toho dřeva. a posloucháme po lesi, esi se gde co šustne. Teď sme slyšeli na kus vod nás řezat strom. Bratr povídá: »Počkejte tady u volu, a já se pudu podívat, co to tam je.« Teď šel. Esi tam co viděl, podnes nemužu nic říct. Teď dyž nařezali, nakládali na vůz. To sme slyšeli, jak bouchaly šroty. Teď sme slyšeli, jak jel vůz — bouchalo to přes kořeny — a ticho bylo. Teď přišel bratr spátky tam votaď a povídá: »Uš prej jedou.« Teď sme naložili naše dřevo, to přistrojený, a jeli sme s ním domu. Tesař na ně čekal a zrovna ho taky vosekal.

Teď bratr povidal, že je mu darebně; k snídaní nešel a nevobědval a celej den nic nejedl. Na to umřel soused vedle, a bratr šel k němu. My sme šli fšecí. Tam sme se u něj modlili a spívali. Teď sme přišli domu, bylo jedenást hodin v noci. A bratr spal ze svou manželkou f komoře, a já sem spal ze svou matkou f seknici. Teď mohlo bejt dvanást hodin, a von přiběh do setnice [17]) a museli sme udělat světlo a podat mu Novej Zákon — knihu — a von si sedl za stůl a s tý knihy četl. A poslalo se pro doktora a pro kněze. Kněz přijel, ale doktor nepřijel. A ráno bláznil. Vokna vytlouk. Manželka jeho ležela f setnici, a von ji chytil do náručí a přitisk ji k sobi, že by ji uškrtil. Teď ho vezli do Kláštera g doktorovi. Ten mu voholil na vršku hlavu a na pěti místech mu ji proťal a poručil ten doktor každej den sedum holeb vody proudový. Jeden člověk

velkej si musel stoupnout na sesli a pomaly mu ji pouščet na tu hlavu. Někdy si to nechal udělat sám vot sebe, někdy ale museli přijit lidi a museli ho přidržet. Teď bъl f stodoli uvázanej na řetězi, zámkem zamčenej. Teď ale přišel pan starosta, a von ho prosil, aby mu ten řetěz povolil, že ho škrtí. Tak mu dali slapší řetěz. To bylo f pondělí vo svatodušních svácích. V outerý [18]) byla muzika u rychtáře, a von příběh večír do setnice k muzice, řetězu se vysmek.

To vypravoval *Jan Matoušek*, 66 let starý.

Poznámky.

[1]) Obyčejně se říká: *ňákej* nebo *nějakej*. — [2]) T. j. žlíbku. — [3]) T. j. k Kalábovejm. Předložka *k* splynula s následujícím slovem. — [4]) Genitiv množného čísla. — [5]) Lánova Zděná je název louky u Záborné. — [6]) T. j. s radostí. — [7]) Vypravovatel říkal někdy: *vědět*, *povědít* — a někdy: *vedět*, *povedít*. — [8]) *Roviny* jsou pole na půl cesty z Polné do Záborné. — [9]) T. j zahrádce. Vypravovatel vyslovoval v tom slově *h*. (Obyčejně se říká: *zarada*). — [10]) T. j. *kroz* = skrze. — [11]) Nominativ j. č. je *skula*. — [12]) T. j. shodit. — [13]) Vypravovatel řekl někdy: *pořád* a někdy *pořád*. — [14]) T. j. až. — [15]) Slovo: *to* vypravovatel vyslovil zvýšeným a táhlým hlasem. — [16]) T. j. sádce. Nominativ j. č. je: *sádka*. — [17]) Vypravovatel řekl jednou: *f seknici* a po druhé: *do setnice*. — [18]) Obecně se říká: *outerej*.

Z Janovic.

1. Jak jeden sedlák umněl krast.

Ťak bъl tady jeden sedlák — nechcu ho menovat — a ten rád kradl. Jednou přivedl dom kravu — taky ju ukradl — a zavedl ju židovi vejpalníkovi do Polný. Žid mu za ňu dal, co sám chtěl a řikal mu: »Dyby bъla ešče jedna taková, potřeboval bych ju.« A von mu povidá: »Počkaji prej chvílu!« A šel a kravu mu vyvedl s chlíva — právě tu — a přivedl mu ju před vokno a zaklepal na žida, aby se šel podívat. A žid mu povidá: »Dejte prej ju do chlíva!« A do chlíva se nešel podívat. Kravu mu zas zaplatil. Tak mu ju zaplatil dvakrát.

*

Šli dvá sedlácí: ze Skrejšova jeden a ze Záborného jeden a von s nima z jarmaku. A povidali si mezi sebou vo zlodějství. A dys se roschádělі v Záborným, ten ze Záborného šel dom, a ten ze Skrejšova šel s tym sedlákem ešče na kousek dál. Potom se rozešli, a ten sedlák z Janovic křičel na toho ze Záborného, aby si šel pro soukno, že mu nese soukno, co si koupil f Polný na plášč. A povidá mu: »Takle se musí krast, aby to žádnej nevěděl.«

*

A jednou nákej Íhlavec, řezník, šel pro vofce do Žďára, že je tam koupí, a zešel se s tym naším zlodějem. A von se ho ptal, kam de. A ten

řezník, že chce koupit vofce. A von povidal: »Nekupuj prej nic, já ti je přiženu.« A v noci pro vofce šel a dyž začal vyhaďovat jednu, tak vyskákaly vofce fšecky. Von je hnal a f pazderni u Oujezda zvostal přez den; ve dne nemohl hnat. Vofce dohnal do Íhlavi, a řezník mu vofce vyplatil, ale dyž nevím, kolik stovek dostal. A prošlo to, nebъlo nic s toho. Von šel do hospody a ty peníze tam utratil do rána fšecky a ešče bъl vyhoděnej tam votaď.

To vypravoval *Jan Brabec*, po došku *Bílek*,
80 let starý (r. 1899).

2. Jak se zloděj udělal bláznem.

Letos sem bъl vosum neděl ve špitáli. S náma bъl nějakej [1]) blázen, bъl sám zavřitej v druhý sednici. A dyž voslábl, tak ho dali k nám do sednice. Špitálníci povidali, že ukradl velký peníze. Doktor spozoroval, že mu dáváme vod jídla — japak bysme mu nedali, dyž vidíme, že má hlad — zas do tý sednice musel jít. A von ale za tři dni se dostal do skladu na prádlo a tam vocaď se dostal do zahrady a bъl pryč. A tam pokradl prádla moc — povidali, že ale za sedumdesát zlatejch. Čekali zme, až ho přivedou, ale už ho nepřivedli.

Von bъl zloděj, a aby nepřišel do harrestu, tak voněměl a udělal se bláznem.

To vypravoval týž.

3. Z uherský vojny.

Štyry neděle před vánoci sme vymašírovali z nějakýho vofčína; tam bъl celej patalijón. Jak sme tam votaď vyšli, tak oficíři povidali: »Teď vám je lepši než ve vofčíně« — protože, dyž bylo po befélu na dvoře, tak bečeli fšecí, celej patalijón, jako vofce, dyš se vratěli do vofčína. Museli zme [2]) bejt do rána na jednom kopci. Na večír zme přišli do Prešpurku. Tam sme leželi na rynku, vohně se udělaly. A ráno dyzme stali, tak nás dali do kasáren u Dunaje, ale nebyli zme tam ani dvě hodiny, hned zme museli tam vocaď a do Uher. A tak sme se toulali po Uhrách. Na vostatní [3]) neděli přišli sme do Vácova a tam sme museli vostat přez noc na poli. Teď nám nedali žádný dříví. Adjutant jel do mněsta na jenerála a přijel, že tam musíme bejt přez noc za trest, že prej zme pochytali barónovi, co zme tam votaď vodešli, slepice. Von je v Uhrách barónem každej sedlák. Tak dyš přijel s takovou, tak major se zlobil a oficíři fšecky a začali nadávat na vojáci. Mráz bъl a sněhu nedovolenýho, a vojáci porád votcháděli do mněsta. Někerý vojáci věděli, že to uďál inej regement. Tak adjutant jel k jenerálovi, že zme to neudělali my. Já sem zatím vodešel do mněsta. Nohy uš sem mněl přimrzlý k podešvom. Fšecko vojsko uteklo tam votaď do mněsta.

Pak zme z Vácova museli táhnout spátky ke Komárnu, protože Uhří nás chtěli zajmout, a marodi museli zme nechat ve špitáli. Uhří dyš přišli na naše marodi ve špitáli ve Vácově, tak ty, co mohli jit, ty vzali — co s něma ďáli, to se neví — a co nemohli jit, ty byli schoděný z voken dólu. Pak zme přitáhli ke Komárnu. Dyzme tam přišli, šli zme do patálije.

To vypravoval *Jan Jíra*, 75 let starý (r. 1899).

Poznámky.

[8]) Dříve řekl vypravovatel: *ňákej*. — [9]) Vypravovatel řekl někdy: *zme* a někdy *sme*; častěji říkal: *zme*. — [10]) T. j. *ostatkovou* anebo *masopustní* neděli.

Z Velké Losenice anebo Velosence.

1. Vo Hejkalovi.

Dyš chodili sekáčí síct do lesa louku, jeden sekáč čekal na kamarádi, a cosi na něj hejklo. Von myslel, že to je kamarád, tak se mu vozval. A ten Hejkal na něj sedl a trápil ho dvě hodiny, neš přišli sekáčí. Von ho celýho pošlapal a pak ulít pryč. A von musel na louce ležet, a druhý sekli, dyž byl rošramocenej.

To vypravovala *Františka Pátková*, 74 let stará (r. 1899).

2. Vo světýlkách.

Jedna tetka šla nakopat brambor před večerem a votměla se.[1]) A voni na ni vystouply světýlka. A vona jak s něma utíkala, s tejma bramborama, tak ji svalily, a brambory všecky jí to rozházelo. To sme se jí nasmávaly! To bylo na týle straně. Vona nám dycky vypravovávala, čím víc Boha volala, tím ji to hůř dupalo. Teď uš se světýlka stratily, protože lidi se jich nebójí. Jak začnou lidi klet, tak světýlka hned se stratí. Teď se lidi nebójí ani pokušitela.

To vypravovala táž.

Poznámka. 6/3 07

[1]) T. j. zůstala tam do tmy.

Obsah části druhé:

I. **Ze Záborné:** Str.

1. Vo strašidlech 107
2. Ešče něco vo strašidlech 109
3. Vo Kalábovi 110
4. Vo Hejkalovi 111
5. Vo starejch časech 112
6. Vo májích 113
7. Vo zdejších vobyčejích 114
8. Vo chytrým formanovi 114
9. Vo skátěným lesi 115
10. Vo Hejkalovi 116
11. Vo robotě 116
12. Vo Francouzích 117

II. **Z Janovic:**

1. Povím jim, procem nebul vojákem 117
2. Vo Kalábovi 117
3. Vo strašidlech 118

III. **Z Dobroutova:**

1. Jak sem se zahójila 119
2. Vo dvouch kamenách 120
3. Vo světýlkách 120
4. Vo Hejkalovi 120
5. Jak mi ukradli ráz 121
6. Jak se Panenka Marijá zjevovala 122
7. Vo robotě a desátku 123

IV. **Z Věžničky:**

1. Vo pozvižení f Majlantě 124
2. Jak sem ujel zbujníkom 125
3. Jak se mně koně splašily 126
4. Jak zbujníci zabili sedláka 127
5. Vo strašidlech a světýlkách 127

V. **Z Hrbova:**

1. Vo uhercký vojně 129
2. Vo desátku a robotě 132
3. Jak bylo bída vo peníze 133

VI. **Z Polné** 133

VII. **Z Poděšína:** Str.

1. Vo čarodenici 134
2. Vo steklý kozi 135
3. Vo pověrovi 135
4. Jaká čest je bejt starostem 136
5. Jak se pomáhá kravě vod učarování 136
6. Jak hospodyň hledala zloděja 137
7. Vo kardě 137
8. Co se mýmu strejčkovi přihodilo v lesi 138
9. Jak se přide čarodenici na stopu 138
10. Jak se chrání dobytek vod učarování 139
11. Vo svarbě 139

VIII. **Ze Strákova:**

Vo vohni 140

IX. **Z Rosičky:**

1. Jak začali dávat desátek 142
2. Vo desátku 142
3. Vo starejch časech 143
4. Jak ďábel chtěl svest sedláka 144
5. Jak můj strejc pomáhal dobytku vod učarování 145
6. Vo kuchařce 146
7. Vo kozlovi 147
8. Vo jihlafský řepě 147
9. Proč v jednom zámku strašilo 148

X. **Z Dolní Sázavy:**

1. Co sem jednou v noci viděl 149
2. Jak hořel poklad 150
3. Vo světýlkách 150

XI. **Z Horní Sázavy:**

1. Vo robotě 151
2. Vo starejch časích 153
3. Vo strašidlech a světýlkách 153
4. Vo francouský vojně 153
5. Jaký byly časy napřed 154

XII. **Z Brzkova:**

1. Vo strašidle 155
2. Vo dvouch bratřích 155
3. Jak krejčí dostal princeznu 157

XIII. **Z Velké Losnice anebo Velosence:**

1. Jaký sou tady vobyčeje a pověry 162
2. Jak se nosili vo svarbě 164
3. Vo starejch časích 165
4. Vo čárách 165
5. Vo mynářovi 166
6. Jak tady trestali 166
7. Jak tady hledali peníze 166
8. Co ďáli vo masopustě 167
9. Vo umrčí hlavě 167
10. Vo strašidlech 167

XIV. **Z Nových Dvorů:** Str.

1. Jak bejvalo spíš, a jak je nejčky 168
2. Vo divoký ženě 169

XV. **Ze Śpinova:**

1. Jak voběsili řezadlo 169
2. Vo čárách 170
3. Vo vidění 171
4. Vo strašidle 171
5. Jak bych se byl zastřelil 171

XVI. **Z Volešné:**

1. Jak sedlák umněl lhat 172
2. Vo Hejkalovi 173
3. Jak sem bloudil 174
4. Jak jeden zabloudil 174
5. Vo robotě 174

Dodatek.

Ze Záborné:

1. Jak hrom jednoho zabil 174
2. Vo strašidle 175
3. Jak tří chlapi se báli pařeza 175
4. Co Kaláb viděl 176
5. Vo pokladě 176
6. Vo křítkovi 176
7. Vo čárách 176
8. Strašidlo musí člověku uhnout 177
9. Vo světýlkách 178
10. Co sem potkal na cestě s Polný 178
11. Jaký sem mněl vidění 178
12. Vo můře 179
13. Co se dvoum chalupníkom přihodilo v lesi 179
14. Jak strašilo u Křivanu 180
15. Jak se můj bratr zbláznil 180

Z Janovic:

1. Jak jeden sedlák umněl krast 181
2. Jak se zloděj udělal bláznem 182
3. Z uherckŷ vojny 182

Z Velké Losenice anebo Velosence:

1. Vo Hejkalovi 183
2. Vo světýlkách 183

19 L Soc 1220.12.3

ROZPRAVY
ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.

ROČNÍK IX. TŘÍDA III. ČÍSLO 1.

KMENOSLOVÍ NÁŘEČÍ JIHOČESKÝCH.

PODÁVÁ

VAVŘ. JOS. DUŠEK.

V PRAZE.
NÁKLADEM ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.
1903.

PUBLIKACE

III. TŘÍDY ČESKÉ AKADEMIE POSUD VYDANÉ.

ROZPRAVY.

ROČNÍK I.

Čís. 1. Dr. *Jan Kvíčala.* Nové kritické a exegetické příspěvky k Vergiliově Aeneidě. . . . . Cena 3 K — h.
» 2. *Adolf Patera.* Jana Amosa Komenského korrespondence. Cena 3 » 60 »
» 3. *J. Truhlář.* Počátky humanismu v Čechách. . . . Cena — » 80 »
» 4. *Robert Novák,* Grammatická, lexikální a kritická pozorování u Velleja Paterkula. . . . . Cena 1 » 80 »
» 5. Dr. *Jiří Polívka.* Kronika o Bruncvíkovi v ruské literatuře. . . . . Cena 2 » 80 »

ROČNÍK II.

» 1. Dr. *V. Mourek.* Syntaxis složených vět v gotštině. Cena 6 » 40 »

ROČNÍK III.

» 1. Dr. *Jan Kvíčala.* Bádání v oboru skladby jazykův indoevropských. Část I. . . . . Cena 4 » 80 »
» 2. *Robert Novák.* Mluvnicko-kritická studia k Liviovi. Cena 4 » — »
» 3. *Vavřinec Josef Dušek.* Hláskosloví nářečí jihočeských. I. Část: Consonantismus. . . . . Cena 1 » — »
» 4. *Josef Truhlář.* Humanismus a humanisté v Čechách za krále Vladislava II. . . . . Cena 3 » 20 »

ROČNÍK IV.

» 1. *Ferdinand Menčík.* Příspěvky k dějinám českého divadla. Cena 2 » 60 »

ROČNÍK V.

1. Dr. *Jan Kvíčala.* Kritické a exegetické příspěvky k Platonovým rozmluvám. I. Faidros, Gorgias. . . . . Cena 7 » — »

ROČNÍK VI.

» 1. *Josef Zahradník.* O skladbě veršů v Iliadě a Odyssei. Cena 2 » 80 »
» 2. *Vavřinec Josef Dušek.* Hláskosloví nářečí jihočeských. II. Část: Vokalismus. . . . . Cena 1 » — »
» 3. Dr. *Jan Kvíčala.* Kritické a exegetické příspěvky k Platonovým rozmluvám. II. Protagoras. Symposion. . . Cena 6 » 40 »
» 4. *Ignác Hošek.* O poměru jazyka písní národních k místnímu nářečí. . . . . Cena — » 40 »

ROČNÍK VII.

» 1. *Jan Loriš.* Rozbor podřečí Hornoostravského ve Slezsku Cena 1 » 50 »

ROČNÍK VIII.

» 1. *Ignác Hošek.* Nářečí českomoravské. Díl I. Podřečí polenské. Cena 2 » 60 »

ROZPRAVY
ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.

ROČNÍK IX. TŘÍDA III. ČÍSLO 1.

KMENOSLOVÍ NÁŘEČÍ JIHOČESKÝCH.

PODÁVÁ

VAVŘ. JOS. DUŠEK.

F. Ježdíka 3/3 03.

V PRAZE.
NÁKLADEM ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.
1902.

HARVARD COLLEGE
APR 14 1939
LIBRARY
E. H. Hall fund

TISKEM ALOISA WIESNERA V PRAZE,
KNIHTISKAŘE ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.

ÚVOD.

Rozděluji všecku látku ve dvě části: na kmeny nominalné a verbalné. Pak seřazuji příbuzné skupiny k sobě. Složené přípony sestavuji dle význačné souhlásky. Při tom stále přihlížím k významu slova. Ten řídí se příponou, kvantitou a základním kmenem.

Z jmenovaných kmenů složených uvádím pouze důležité pro poznání jihočeských nářečí. Při tvoření sloves rovněž jest uvedeno jenom nejdůležitější.

Stupňování v kořenné nebo kmenové slabice nemá v jihočeských nářečích osobitých zvláštností. Platnost má pro ně totéž, co vyloženo v Geb. H. Mluvn., I. § 70. sl.

*

Velmi zajímavým zjevem je dvojení či reduplikace. To je buď na začátku neb uprostřed slova.

a) dvojení prosté, na př.: pani *má* + *ma* (Polyň); *tá* + *ta* (Kolin) a j.; při čemž se prvá slabika sloučí; *taj* + *tá*lek m. ta — tálek (Stachov jž.); *raj* + *ra*čka (řehtačka) m. ra — račka (H. Bělá), kdež je vsuto *j*; *kod* + *kod*áče slepice (Čížice); *če* + *če*ratá*k* (Pocin); *ca* + *cá*neček = kousínek (Přešt.); někdy nastává tu změna, na př.: *bre* + *ber*ka m. bez — berka (Křečov); *Šam* + *šu*lojc je od Šam — šula a to jest od Šašula (srovn. pampula — papula) a to je od *Šáša* srovn. rus. маша (Babiny).*)

Toto dvojení nacházíme i u předložek a předpon, na př.: *po* sobě a *popo* sobě vlastně po + posobě; vod *pra* + *pra*báby (Sušice) a j.

---

*) Ve slově *pra* + *pra*dlí je první *pra* m. *pa* slabičnou spodobou, = kapradí (N. Kdyně); dále *tin* — *tidlo* je místo fintidlo (Horažď.).

b) mění se počátečná souhláska, na př.: chodí *h*árum + *c*árum (Koryta); *h*ejdum + *p*ejdum = sem tam (Svojn.); *h*ali + *b*ali = nedbale (Křečov) a j.

c) nebo se přisouvá na konec ještě souhláska, na př.: je + je + *j*, jeje*j*ku (Chrást).

Někdy opakováním slova označuje se praegnantnost významu, na př.: *ale* + *ale*, *di* + *di*, *no* + *no* a p., srovn. Skladbu.

d) v středosloví, na př.: tlust*an* + *an* - cký dřevo (Horažď.) a j. značí uveličení; nov - *ič* + *ič* - kej kabát (Koryta); mal - *in* + *in* - katej rámeček (Strážov) a j. značí zdrobnění; *ťul* + *ul* - um na ptáky (Horažď.) srovn. ťoula (Křečov); M*an* + *án* - a = Marie (Plz.); t*an* + *an* - at = tancovat (Roušín) a j. v.

Někdy se zdvojky spojí, na př.: *jejej* + *nána* (Chrást) značí veliký podiv; a j.

O významu tohoto zjevu bude obšírněji vyloženo v skladbě, sem patří pouze formální stránkou.

I. O tvoření nominalních kmenů.

A. Nominalní kmeny prosté.

1. Přípony samohláskové.

Přípony *o, jo, ъjo.*

o.

Někdy přijímají v jihoč. nářečích příponu *o* též vlastní jména osobní, která nemění při tom rodu, na př.: Mykyško (srovn. str. 16.), kdežto místní jména mění rod v střední, na př.: *Tejno* m. Horšův Týn; *Houvězdo* m. Újezd (Postřek.); *Hvozdo; Vozdo* je česká Siberyje m. Hvozd (Hvozd); srvn. níže -ovo a -ino.

A podobně i jména obecná přijímají tuto příponu, na př.: vzaly bejky a hrabaly *strno* m. strn stsl. strъnъ; *pouko* je vyfouklý vejce m. pouch; to de černý *mráko* m. mrak stsl. mrakъ (Přešt.); já jim to *futro* dycky vošebelim a voni žerou, můžou se strhat, z něm. futter (Krasel.); sem patří též: *sudno* m. suden, *domovo* m. domov, *kopisto* m. kopist, *živůtko* m. živůtek, jakož i *klevęto* m. kleveta, *střínko* m. střenka, *slezeno* m. slezina; srovn. níže *n, v, t, k.*

jo.

Substantiva muž. r. jsou zakončena v nom. sing. měkkou souhláskou, na př.: pod *kápěj* t. okap (Komář.) a j.

Neutra zakončují se v nom. sing. v *e*, na př.: to *lůže* je jako posada (Suš.); *voje,* na ňom je formánek (V. Bor.); *hrádě* (Kost.); *herbáfče* (Svojn.); kluk roste jako to *konopě* (Kazňov) a j.

Sem patří adjektiva t. zv. měkkého zakončení, která v jihočesk. nářečích splývají se staženými (*ъjo*); zachovává se na př.: na vrchu *páně* či Panovesky (N. Ves u Kdyně) značí jméno pole; více příkladů v Tvarosloví.

-ьjo.

V jihoč. nářečích jest vedle krejčí též *ítrocí* m. jitrocel (Roušín) a pak jména vlastní *Francí, Pepí* a j. (Horažď.), jež nejsou tuším tvořena bez vlivu němčiny (v. n.).

Neutra jsou buď deverbativa jako v spisovném jazyce, pro nářečí jihočeská význačna jsou však denominativa, na př.: *podstolí* (N. Postř., N. Kdyně, Spůle); v senci je stůl s podstolím a v něm stolík = zásuvka (Ondřej.); pod*noží* t. podstavec (Hvízd.); pod - *kamní* (Zářečí); p*ůnebí* (Pocin.); leh si na hůře na ponebí na seno (Stráž.); utíkali od po*statí* t. nasečené řady obilí (Volšov); do po*druzí* m. podruží (N. Kdyně, Maž.); po*pětí* (Horažď.); pol*trubí*; p*ř*í*truhlí* t. příhrada; v *záhlaví* a *zánoží* posteie (Polyň, Mečích.); na *zápekli* t. za kamny; přej za*spí* (Boubín); *zákampí* (N. Kdyně, Strašice); u *zápotoči* (Svojš.); p*ř*í*nosí* t. dřevo pod náhradníkem; *násadí* m. násada (Horažď.); kde pak mám všecko mé *vobutí* t. obuv (dto, Ouboč).

Zajímavo jest, že jsou to vesměs spřežky, při nichž je obyčejně předložka *po, pod, za* a *při.*

Dále jsou to substantiva znamenající hromadnost, na př.: *jahlí* (N. Kdyně); králikom dávají *slízí* (N. Kdyně, Hvozd, D. Bělá, Křečov, Tej. H., Krasel., Varvaž., Svojn.); de pak je *parezí* (Kolin., Krasel.); *křivančí* t. modříny (Plánice); *brusnicoví* (Hvozd); v *lípí, bírčí, liští* t. lípoví, březoví, lískoví (V. Bor, Černík., Březan., Horažď.); suchý *chvojí, kořání* (Radob., Horažď.); *lupání* (Račov, Todeň); *ruždí* t. chroští (Trebče); někdy se vyskytuje *e* (za pův. *ie*), na př.: bylo *povětře* sněh — jen se to chumelilo (Kolin.).

Zajímavější odvozeniny od part. pass., na př.: na *ženatí* máš ještě dos času (Horažď.); *prostření* t. ubrus (N. Kdyně); *troubění* bylo vošklivý (Kolin.); modlim se v *chozeni* (Volšov); to je k *zbláznění* (Střažov, Růvná); *ježděni* (Svojn.); *čtění* (Třemoš.); já na to *kazení* teky pudu (Kouto); já na tou (sic) *kázaní* nejdu (Přešť.); je s nim těžký pojednání (H. Bělá); *škrejpání* (Pačív).

Zajímavější denominativa porůzná, na př.: *bolaví* t. vřed (Postř.) máme *sáčí* m. sáček; nad vočima je *vobučí; samokolí* t kolečko (Horažď., Svojn.); seberte ňáký *pabučí* t. pavučinu (Koryt.); v *hromadí* (Strašeň); *zhledí* t. dalekohled; *zádí* t. břímě (Třebče).

Z původních feminin jsou utvořena neutra, na př.: *podjížďí* m. podjížď (Postřek.); zalochtej ho pod *paždím* m. paží (Hvozd, Kažňov, Křečov, Rouším); *přahoušti* [m. přehoušle] vši sem mněl (Krasel.); nad *Klenčím* m. Klenčí (Postřek.); zvláště pak jsou to jména cizího původu; *prosecí* lat. processio (Postř., N. Kdyně, M. Bor, Bojan., Březan., Krasel., Pačív, Mečích., Střelh., Chanov., Šťáhl., Bušov., Vyzov., Chrást); *procesí* (Strak., Dobřív, Račov, Komšín Kostouň, Míchov, Pís.); *procestí* (Rouš.); *kaucí* (Postř., Střelh.); *asekulací* (Lhota Kd., Křečov); vzal si na to *sekuraci* (Kažňov);

štací t. nádraží (Kolin., Chrást); šli na to *licitací* (Kažň., Hvozd, Strak., Svojn., Komář.); muj zlatej, to dá *mutací* (Hvozd, H. Bělá); *dyškreci* (Bušov.); *dyskereci* nedám žádný (Maž.); ty máš k němu ňáký *audienci* t. důvěru; zas máš v hlavě ňáký *turmací* (Štěkeň); *premicí* (Svojn.); to jeho *prymicí* (prvomši) sem viděl (Hvozd); takový *orací* som měl (Jedov.); dostává velký *provisí* (Kažňov); *paraplí* je celý roztrhaný (Zubč.); sem patří též: *rolí* t. role (Březan., V. M. Bor., Střelh., Svojn.).

Sem patří adjektiva na *í* vycházející, na př.: *kočí* drápky = čičovka, *holčí* šití (Horažď.); srvn. Geb. H. Mluvn. III. č. 1. § 293 a 472.

Přípony *a, ja, ňja.*

a.

Touto příponou jsou utvořena feminina a také maskulina, kteráž poslední mají tu zvláštnost, že při zdrobňování přecházejí do *o* km., na př.: past*ucha* — past*oušek.*

Sem patří vlastní jména osobní:

a) feminina, na př.: *Marcha* m. Markéta (Postř.); Bára, Cecila, (Křečov, Křešťov.); Petrona, *Luda* m. Ludomíra, Madla, Léna, Néza (Anežka), Fána, Marjána (Strážov, Jinín, Krasel., Kažňov, Chrást, Libom., Horažď.).

b) maskulina, na př.: *Barta, Vávra, Roula* m. Laurenz, *Mikula, Šíma, Brůža* m. Ambrož, *Ondra, Váša*, (Strážov, Křečov, Křeštov.); *Jára* m. Jaroslav, *Jouza* m. Josef, *Honza* něm. Hans (Koryt., Libom., Chrást, Kažňov, Horažď.); a hele, Barta je nák vneska ve špatnej valoře (Krasel.); *Ruda* (Besed. a j. v.).

c) obojrodá, na př.: *Pepa, Tóna, Lojza, Vinca, Franca* a j., tamže.

Všech těchto substantiv užívá se k pojmenování dětí a osob svobodných nebo sourostlých, při čemž přízvuk a zabarvení hlásek určuje význam: prostý, mazlivý a příhanný.

Sem patří dále jména obecná:

a) feminina původně zakončená na *-ev*, na př.: *konva, počva, plejtva*, (Kolin., Zbin., Suš. a j.); pak některá porůzná, na př.. *zátyna* m. zátyň, *Polyna* m. Polyň, viz *n*; to je pěkná *komeda* m. komedyje (Roušín, Besed., Zubč.).

b) maskulina jmenná, na př.: táta, děda (Prapoř., Kolin., Rokyc., Kažňov, Chrást, Bušov., Besed.); velkej *drozda* (Komář.); adjektivalná: to je *nelepa* (Chrást); takovej *nečísta*; to je *udata* t. smělec (Svojn.); z cizích: to byli *muziky* [hudebníci] švec a Vítu Honza (Maž.); te je malej *legruta* (Horažď.); *kancalista* (Trh. Svíny); ten je *paráda* pův. fr. parade (Rouším); di ty *fulpo* (Postř.);

c) obojrodá, na př.: *kleveta* = kdo pomlouvá (Roušín); ty stará *pleticho* (Hvozd); to ten starej *pleticha* Machek (Křeč., Svojn.); Francku, ty si *mrťafa* (Jinín); vona je vam tam taková mrťafa (Křešťov.).

Deverbativa sem patřící mají vždy význam zhrubělý, na př.: to je *netrefa*; ty *nevtipo*; máš přinést vodu, *nedoslucho* (Postřek.); *huhla, drmola, neotesa* (Chrást); *vochmela* [chmeliti], *drampata* t. žvanil (Koryt.); to je *ňákej vožaha* [žahnouti] = tulák; to je *vysliza* t. slidič; *nestyda* s nestydou (Křečov); e di ty *šmodrcho*; *fouňa, vobejda;* ty si *vejpada* t. ty vypadáš (Kažňov, Křešťov., Svojn.); di *rozpousto* jeden; to je *roztaha* t. uličník (Horažď.); *odklada* t. vahač (Roušín); takovej *repeta* (Pís., Měčín); *ouliza* (Třebče).

Původ některých ostává nejasný, na př.: *šantala* t. všudybyl; ty si potrouvelej *toula* t. hlupák (Horažď., Křečov, Svojn.); *někňuba, fundera* (Koryt.).

ja.

Touto příponou jsou utvořena feminina, jichž nom sing. končí se pak na *á, ě, e*; maskulina vesměs splynula s *jo* kmeny.

'a: jména vlastní osobná, na př.: *Anča, Barča, Káča* a j., srvn. str. 17.; obecná: *kaša* provypraná (Škvrň.); srvn. i dat. plur. slepic*ám*, svi*ňám* a j. v Tvarosloví, a pak str. 14.

Sem patří též: jo *Maryjá* (Hvozd); Bóže, mi netrestej, pano Maryjá (Němč.); pana Maryjá Celenská; panenka *Marjá* (Křečov); Móryja (Vranov); jinde: *Máňa* (Horažď., Chrást a j.).

ě: Marě (Bušov., Křečov, Třemoš.); bramborová *sádě* má voka (D Bělá); bylo žito jako *oklepě* (Růvná, Strážov); srovn. str. 16. (-ině).

e: Káče, Anče a j. str. 35.; *ponděle* vedle pondělí, pondělek (Bušov.); *síje*: muší to skovat na síji; vůz se skládá z *vojí* atd. (Křečov); *chvůje* (N. Kdyně).

Sem patří dále mnoho cizích jmen na *ije, íje*, na př.: famelije, siberyje = vánice (Křečov, Svojn.); to je *mizeryje*; tam byla *patálije* (Kažňov); *lutrýje, patálíje, familíje, Netálíje* (Roušín); *rekvíje* vypravoval (Hartman.); *lilíje* (Stachov jž.).

Samohláska v nom. sing. se odsouvá, na př.: vokleštěná *chvuj* (Křečov); *strůj* = příprava jídel (Podzámčí); *chůz* (Veleš); *houž* = houžev (Křečov, V. Bor, Střelh.); to tu bude *nesnáž*; má samou nesnáž (Maž.); *smrč* (Nežet.); má jednu *vobleč* (N. Kdyně); *vodoteč* (Dub. Lhota); jednaj si tu *seč* (Maž.);*) cizího původu jsou: letos je laciná *cibul* (Řep., Pís., Varvaž.); děti píšou na *tabul* (Koryt., Kažňov, Horažď.); chlapcí hrajou *čampul* (Hvozd).

Některá přecházejí do *ója* kmenů, na př.: stun*ce* — stun*cí*, srovn. str. 9.

*) Velmi zajímavý je příklad: dyť já som s toudle stejně *stář*, srovn. Geb. H. Mluvn. III. č. 1. str. 217.

ja.

Substantiva jsou maskulina i feminina původní a odjinud přejatá, na př.: *svatbí* t. starosvatka (Komář.); *mamí*, co to máš? byl sem na pouti s *mamí* (Radkov., Rokyc., Pís.); pan *sudí* ten nevotný (Kouto); *tatí*, kam jdeš (Lobzy); cizí: s tou *prosecí* de mnoho lida (Víteň); do *zákrystý* (Sulisl.); *premicí* (Roušín);

z *ja* kmenů sem přecházejí, na př.: to není náš *soudcí* (Svojn.); to je pán *správčí* (Kolin,); *stuncí* = studna (Domažl.); mušim se zeptat *Hančí*; z *náruči* do náručí [mý] (Křečov); živou *orteli* nechtěl (Lhota Kd.).

Sem patří též: má na *korotví* psa t. koroptev (Křeč); s tú *dívčí* není nic (Mrákov, Stráž.).

Někdy se *í* krátí, na př.: *pani* učitelová; *milospani* (D. Bělá, Kažňov, Horažď. a j.); *mami* (Lobzy). Viz Syllabismus.

Adjektiva vždy se končí v *í*, na př.: *holčí* škola (Horažď.); srovn. Geb. H. Mluvn. III. č. 1. § 293. a 472.

Poznámka. Vlastní jména *Franci*, *Dolfi*, *Bábi*, *Lízi* (Kažňov, Horažď., Křečov a j.) jsou německého původu právě tak jako *Rudy*, *Bety*, *Máry* a j. užívaná v jihoč. nářečích ve městech; ve vesnicích shledáváme se s nimi zřídka.

Přípona *oje*

tvoří v jihoč. nářečích druhové číslovky, na př.: *pateroje*, *vobuje* (Svojn.); máme vosmeroje včaly; *čtveroje* šaty (Dol. Stankov); to *vobuje* sukno je hadr (Štěkeň); žid mi ukázal *několikerojí* sukno, ale žádný se mi nešiklo; *několikeroje* hodinky (Svojn.).

Poznámka. *Onej* člověk; *onej* tejden přišél (Strážov) místo *onen* jest pouhé analogon k *jinej*.

Přípony původní *ŭ*, *u*.

Maskulina *ŭ* km. splynula úplně s *o* km.: feminina na *ū* změnila příponu v *ev* (v. t.) a dialekticky *va* (str. 7.), na př.: *moutev* = část máselnice (Koryt., Křečov) a j., srvn. 24.

Přípona *i*.

Tou jest utvořeno několik-maskulin a hojně feminin, zvláště abstrakt; nom. sing. vždy je zakončen souhláskou, která je buď měkká nebo tvrdá (obojetná), na př.:

a) maskulina: do huštiny vyřezali ten *chamraď* (Suš.); *zásep* = zápraží: stáli na vašom *záspi* (Dneš., Chrást); červenej *rez* (Bušov., Strak., Svojn.); *nástrč* = prsten (N. Kdyně).

b) feminina: *chalup* (H. H. Raděj., Kralov., Výrov., Pr. Újezd, Skoupý, Dobřív), jinde chalupa; dyž je *hus* (stsl. gąsь) prázná, slevte něco (H. Bělá; Výrov, Křečov. Roušín, Horažď.), jinde husa; srvn. níže: hať, pamějť, chuť, houvrať, písť, zeď, hrad' a j., chut, nat, mrt, pout, nit, štvrt, kost, zápověd a j., *měd* (Roušín).

2. Přípony souhláskové.

Přípony *s, r, ř.*

Poněvadž jest těchto přípon hojně, rozděluji je — jakož i všecky následující — na skupiny příbuzné a ku konci připojuji podružné přípony s uvedením příslušné stránky, na které se jedná o jménech jimi tvořených.

1. *r, ro, ra.*

r (vl. rъ) tvoří maskulina, na př.: *vozdr* i *vozer* (Krasel.); had*er*, vich*er* srvn. Hláskosl. I. č. 8.; rovněž adjektiva, na př.. *chytrej* je kmot*er*, ale což mu naplat (Netol.) a j.

ro tvoří neutra, na př.. *žabro* stsl. rebro (Horažď.);

ra tvoří feminina, na př.: *mázra* stsl. męzdra (Roušín).

2. *ar* (*ár*), *ař* (*ář, íř*), *ara.*

ar (vl. arъ) v přejatých slovech, na př.: *tuhar* t. popruh (Sulisl.); švejcar t. vůl (Polyň, Raděj.); a j.

ar střídá se s *ař*, na př.: trakar (Kolin., Krasel., Mečích., Stachov jž.); svej si ho na *trataru* (Postř., N. Kdyně, Polyň, Strážov, Bušov, Křečov), jinde *trakař.*

ár, na př.: *kotár* (Dobřív); *šišnár* = sršeň (H. D. Bělá, Křečov); *brumbár* (Krasel.); ty Voský brumbáří (Manetín); brundivár (Křečov). *)

ař, *ář* tvoří denominativa [i deverbativa] mask., která značí zaměstnání v širším smyslu slova, na př.: *sahaří* [sáh] porážejí dřejví (Hvozd); *noclehař* — nocleh (Křečov); *kudlaří* — kudla; *šutkaří* — šutka (Chrást); to je *děvkař* — děvka (Svojn.); je to *kradař* — krásti (Koryt.); *lebedáři* — lebeda; *čilindáří* — čilinda (Chrást); *řezbář* (Svojn.) a j. — Sem patří též: *fušař* něm. fuscher (Třemošná); *komedář* t. komedyjant (Besed., Zubč., Todeň); *hokynář* od hokyně (Chrást) a j. v.

íř [z pův. *ář*] na př.: *krejčířove* u vás šijou (Křečov, Kažňov, Koryt., Krasel.) a j.; slova přejatá z němč., na př.: má *moždíř* z mosazu — mörser (Kažňov); *loubíři* ho chytili — räuber (Branšov) a j.

---

*) Substantivum *hovnivár* je místo hovnival změnou hláskoslovnou (Hláskosl I. str. 7.).

ýř jest od *íř* rozdílno pouze foneticky, na př.: *maltýř* něm. malter (Dub. Lhota); *hmoždýř* — mörser (Raděj.); *vykýř* něm. erker (Křešťov.); *cvikýř* něm. zwicker (Třebče); sem nepatří substantiva pastýř, puchýř, měchýř a j., jichž příponou jest *yrjь*, jak vidíme i z možné proměny v pastejř, puchejř, měchejř, které nejsou schopna maltýř, hmoždýř a j.

ara tvoří velmi zřídka substantiva ž. r., na př.: *knihara* (Brť); srvn. sthň. chihura rus. кигикалька.

Adjektiva *šestarý* a j. viz níže č. 4.

3. *er, ero, era.*

er někdy je dlouženo a zuženo v *ír*, na př.: Pámbu dobrej *večír* (Vejm.), srovn. Hláskosl. II. str. 21. Rovněž rádo měnívá se v *ar*, na př.: houser — *housar*, kačer — *kačar*, (Křečov, D. H. Bělá);

ero tvoří neutra významu obroublého, na př.: *pazdero* od pazdeří (Třebče) tvořeno v jihoč. nářečích čistě analogicky nikoli od stsl. pozderъ, pazderъ.

era tvoří maskulina i feminina posměšného významu, na př.: tintěra = malicherník (Roušín), srvn. šp. titenero — komediant; *campera* — žvanil (Třebče); to je *šmaděra* (Křešťov); stará *chuděra* (Strážov), povšímnutí hodno je v těchto substantivech změkčené *d, t*; někdy nastává dloužení, na př.: *špindíra* od špin - da = špinava ženská (Horažď.) a j.

Poznámka. *eř* přichází pouze hláskoslovnou změnou za *ež*, na př.: drůbeř — drůbež viz toto.

4. *or, ora.*

Sem patří i adjektiva číselná, v nichž prvotní *oro* mění se v *er*; někdy se mění *er* v *ar*, na př.: bejvá z něj *šestaré* maso (Strážov); má *vosmarý* včaly (Kucin.); *utarý* (Krasel.) a j., srovn. Hláskosl. II. str. 28 sl.).

ora tvoří substantiva hanlivého významu, která bývají dvojrodá, na př: *nemotora* — motati (Horažď.); *Pištora* — píštěti a j.

5. *ur* (*úr, our*), *ura.*

our (ur - úr - aur - our) tvoří denominativa muž. rodu zhrubělého nebo potupného významu, kterými označují se i ženské osoby, na př.: *pecour* — pec, podkamní (Mečích., Vořech., Komšín); má tam samý *kaňoury* — kaňky (Kažňov); je to kus chlapa ten *dědour* — děd (Jinín, Lobzy, Křečov); *tatour* — táta (Koryt.); *mamour* — máma; *Pepčour* — Pepča (RHODS);

ura tvoří feminina obhroublého významu, na př.: *vlčura* t. kožich (N. Kdyně); chytaj *babčury* a motýly t. babky (Pr. Újezd, Skoupý); dostal *faňuru* t. poliček (Kažňov).

O příponách *árna, írna, tr, ter, týř, árka, ařka, ourek, ýrko* pojednáno níže.

Přípony *s*, *l*.

1. *l*, *lo*, *la*.

l (vl. lъ) tvoří deverbativa mask. (zvláště od IV. a V. tř.) posměšného významu, na př.: *dřepetil* t. mluvka (V. Bor); u *nutila*; *ždímal* t. lakomec (Horažď.); ty *žvampale* (Postřek.); *čvaňhal* (Koryt.); *cancal*, *bryndal* (Křečov); *brumlal* (Chrást); to je *flakal* (žvanil) ten toho nafláká; to je *drapal*; ty si *kaňhal*, *mazal* (Kažňov, H. Bělá, Svojn.); ty si *dřapal* t. mluvka (Stěkeň); to je *hulákal* t. křikloun (Svojn.) a j.

Sem patří dále adjektiva z kmenů slovesných [příč. činného], která mají trpný význam, na př.: *umrdlej*, koř. mer-; *nevrhlej*, *nevrdlej* koř. ver- (Koryt.) *vobtěžkalá* děvečka t. těhotná (Varvaž.); *nepodalej* (Svojn.)

lo tvoří netra na př. *nemehlo* t. neoheba koř. mъg (Horažď.) a j.

la, na př.: *mlha*, *žila* a j. v.

2. *l'a* (*le*).

l'a vlastně *lja* vyskytuje se nepřehlasované v jihoč. nářečích zřídka, na př.: to je chlap *boula* m. boule (Varvaž.), v tomto případě působí analogie přezdívek: moula, troula, sroula a j. — u přejatých rádo se vsouvá *d*, *t*, na př.: *berdle* m. berle mrus. berlo; *perdle* — perle i *perdla* (Roušín), *fandle* t. sběračka (N. Kdyně); *šormpatle*, *šempratle* (Hvízdal.); *vádrdle* (Horažď.) a j.

Vlivem němčiny bývá *rla*, *rle* při tvoření zdrobnělých, na př.: *tatrla*, *mamrla* (N. Kdyně); *Mančrla*, *Ežrla* (od Evžen; Strážov); *putrle*, *malcrle* říká se slepicím; Nanrle, Peprle a j. v.

3. *lí* (*lьjo*, *lьja*).

lí místo pův. *lьja* tvoří dnes již vzácná substantiva žen. rodu na př. *předlí* slovin. prelja rus. prjalja koř. prend- (Roušín); včela lítá přes *rolí* koř. or- (Stachov jž.).

4. *dlo*, *dl'a*, *dlí*, *tlo*.

dlo tvoří deverbativa, na př.: *zelenidlo* t. drasera rotundifolia; *trůkadlo*, *pumpovadlo*, *počisadlo* (Postřech.); *konidlo* t. drápky; *strouhadlo*; tepřiva poznala *trápidlo* (N. Kdyně); *zavíradlo* (Ouboč); čumidlo (Lobzy); *třeštidlo* (Horažď.); *mastidlo* t. omastek (Třebče). — Sem patří dále: lavice máli *řebřadlo* [lenoch] nazývá se kanape (Strunkov.); *zatracejdlo* (Krasel.); *fintidlo*, *tintidlo* (Horažď.).

dla, na př.: *vidla* nad osnovou (Pocin.).

dlí. na př.: *zábřadlí* t. řebřadlo koř. bor. (Polyň, Boubín); femininum *tředlí* [koř. ter-] jest žena troucí len (Roušín).

5. *al* (*ál*), *ale* (*ále*), *ala*.

Těmito příponami tvoří se denominativa praegnantního významu: *a*) *lichotná zdrobnělá, b) posměšná zhrubělá.*

al (ál), na př.: lichotná — *kůňal* t. koník (Veleš.); *nůžal* — nožík, *vůzal* — vozík (Sv. Jan); *strejčal, pejsal* strejček, pejsek (Třebče); *Honzal* (Besed.); *Honal* t. Jeník; kde stež nechali Jenala (Veleš); *Vencal, Mikšal* t. Venoušek, Mikulášek; *Šukšal* lat. Successus; *Vojtal, Ondral, Kubal, Jouzal* m. Jozífek, *Francal* (Třebče); *Tomšál* začíná dřepotit (Todeň); u *Hanzálů* (Ondřov.), kde *a* je zdlouženo; zhrubělá: *chršťal* (N. Kdyně); tam ti něco sedne na chršťál t., srovn. Hláskosl. I., str. 48 a III. § 16. nohy jako *koštál* zmrzlý (Postř., Přešt); *křampály* (Vejprn.); *škrunďál* od škrunda t. lakomec (V. Bor); *bankál* (Horažď., Dobev).

ale, na př.: Haška hledá *kouzále* t. kůzle (Sulisl.).

ala, tvořívá lichotná, na př.: *Hankala* m. Hanička (Vranov); *Majdala* t. Madlenka (Strážov); nebo zhrubělá, na př.: to je *žvachtala* t. klepna (Krasel.), může býti denominativum od žvachta — mluvka, nebo deverbativum od žvachtat — žvanit.

6. *el*.

Touto příponou se tvoří maskulina, na př.: *rohel* od roh (Roušín); kouká jako *zevel* koř. zi- (Křečov), kteráž mají rovněž praegnantní význam. V subst. křemel jest *l* m. *n*.

7. *ula* (*ule*).

Touto příponou tvoří se maskulina a feminina, která jsou významem

a) *lichotná*, na př.: *papula* t. tvář (Suš.); klucí hráli *čampulu* t. káču (Kažňov); *čampule* (Svojn.);

b) *zhrubělá* na př.: *bambula* t. nadutec (Pís.).

Níže pojednáno o následujících příponách *alek, alko, alka; ílek, ílko, ílka*; *lka, elka*; *úlek* (*oulek*), *ulka*.

Přípony s *n*, *ň*.

1. *n, no, na*.

Těmito příponami tvoří se hojná substantiva i adjektiva.

n(*ъ*) tvoří maskulina, na př.: *suden* (Kolin.); *louteny* t. štenýře (N. Kdyně), téhož významu jako šp. lutas; *lupán* m. lupen koř. lup- (Svojn.) v. d.

no tvoří neutra z maskulin, na př.: sudno m. suden (Sulisl.); vzaly bejky a hrabaly *strno* stsl. стрѣнь (Kažňov) srovn. str. 5.

na tvoří substantiva, která značí

a) manželku (dle jména mužova), na př.: *Brožňa* t. Brožova žena (Třebče); *Blažejna* t. Blažejova žena (Netol.);

b) děvče, na př.: *Mana* t. Marie, někdy i *Manána*, kde se koncovka zdvojuje; *Fana* t. Františka; *Nána* t. Anna a j., srovn. *-ina*;

c) tvoří substantiva hanlivého významu a to

α) deverbativa, na př.: tadle hospodyně je *cuchna* t. nedbalá (Hvozd, Kažňov); *běhna, rochna* t lehká ženská; *křapna* (Koryt.); *dřachna* t. žvanilka (Chrást); *čmochna* t. slídilka (Krašov); *sekna* t. parádnice (Koter., Kažňov); *chlastna* t. klepna (Velešín);

β) to je *břichna, měchna, husna* (Koryt.); *duchna* (Mečích.); *cuchtna* od cuchta t. špatná peřina (Krašov); *tlamsna* t. huba; *lazna* t. lázeň (Třebče).

Adjektiva sem patřící mají některé povšímnutí hodné změny, na př.: *pochmúrnej* večer (Řepice); *přícněj* učitel stsl. prêsьnъ (Svojn.); *řipný* zelí — řípa (Pocin.); heskej není ale *libnej* (Postřek.); rovněž *pracnej, dětnej* a j.

Sem patří též: tudlet mám *žalobnýho* (Branšov); dnes je *pozorno* t. průzračno (Dobev) a j.

Někdy před *n* se vypouští souhláska, na př.: *lené* semeno (Koryta); *raní* denice (Svojn.); to je *honej* kluk (Víteň); *práznej* pytel (Svojn.) a j.

Tato přípona tvoří i part. pass., které v jihoč. nářečích má pravidelně určitý východ, na př.: jó, to je někdy *vodkouzlený* (Postřek); *natělenej* (V. Bor); *vomejlenej* (Svojn.); a j.

2. *nъ*.

nъ tvoří substantiva muž. i žen. rodu, jichž nom. sing. vychází v *en* nebo *eň*, na př.:

a) stoup na *stupen*; od stupně k stupni stsl. *stąpьnь (Kolin.); sem nepatří *řožeň* vína m. hrozen stsl. groznъ, je to analogon k rožeň stsl. ražьnъ rus. roženь (Přešt.);

b) *vráteň* t. vrátnice koř. vr-; *mlíčeň* (N. Kdyně); *kouzeň* rus. кузнь (Hoštice); *přízeň* t. přátelstvo koř. enz- (Dobřív); *sečeň* srovn. stsl. sěčьnъ koř. sek- (Strašeň); sem hlásí se též *záteň* (Žihob., Ondřov., Hvizdal.) vedle *záten*; vzal to ze zátně (Polyň); *žízeň* (Kožňov, Straš. a j.) vedle *žízen* (Roušín).

3. *ně (ňja)*.

ně [prvotně *nja*] střídá se rádo s *na* (srovn. árna, írna ve vých. nářečích árně, írně a j.), na př.: *pečeně* je dobřejší než maso stsl. pečenь (Kažňov); vony hyn byly *křešně* spis. třešně (Kouto); *studně* i studeň; máme dvě studně, (Mažice); *parně, lišně* sthň. parno, hluž. lišeň (Veleš.); *zákutně* (Třebče); — analogií sem přešlo *zatině* (Křečov, Koryt.); *zátyně* i *zátyň* (Řep., M. Bor, Horažď., Svojn.), srvn. mrus. zatyn stsl. tynъ.

Sem patří i hojná adjektiva, na př. *pozní* host m. pozdní (Svojn.) a j. v.

4. *ní.*

Touto příponou tvoří se hojná deverbativa; sem nepatří: natrhala *lupání, kořání,* (Křešťov.); to jsou denominativa od lupen, kořen, změněné v lupán, kořán, srovn. Hláskosl. II. str. 28.

5. *árna, írna, ajna, ajzna.*

Příponami *árna, írna* tvoří se denominativa i deverbativa označující místo, kde se koná (zdržuje) to, co označuje kmenový základ, na př.: *dřevárna* t. místnost na dříví (Kolin.); na *husárně* — jm. lesa (Vochoz); — *řezárna*, kde se řeže řezanka (Řesán.); *močárna* t. káď (Chrást); v *michárně* připravuje se řezanka (Křešťov, Koryt.); analogicky tvořeno: ratchouz má velkou *fačárnu* z ital. facciata (Štěkeň); od sloves IV. tř.: *močírna* je plná (Kažňov, Plasy, Koryt.); musim za ní smutek držet v *palírně* t. vinopalně (Hartm.) — Sem nepatří: seli sme *lucernu* m. lucinku (Kažňov), tu je záměna slova.

ajna tvoří deverbativa prostá, na př.: *řezajna* t. řezárna (Postř.); *ajzna*: zhrubělá, na př.: *tlampajzna, klampajzna* t. pomlouvačná huba od tlampati (tlampač) a klampati (Horažď.) *drbajzna* t. hanebná klepna (Křešťov., Pís.).

6. *an (án), ano, ana.*

Těmito příponami tvoří se substantiva i adjektiva. Substantiva jsou denominativa i deverbativa, také sem patří mnoho přejatých slov.

an, án: *bacán* t. jídlo (Klenečí); *břeštan* (Svojn.); *hudrman* t. krocan (N. Kdyně, Krasel., Svojn.); *Sulán* vl. jm. (Veřech.).

Dále sem patří denominativa vyznačující obhroublost, na př. *Čechán* (Třebče); á, Honziček je ještě *košilán* t. košilatý (Hvozd); *křiklán, pichlán* t. poštěváček, *šilhán* od adjekt. -avý (Třebče);

Poznámka. Sem se pouze zněním hlásí: *balkán* šp. balcon (Horažď.); ty jsi *mezulán* něm. mesulan (Kažňov): *verpán* něm. lerchenbaum (Svojn.), *sršán* (Partot.) a j.

ano tvoří neutra a vzniklo hláskovou změnou z *eno*, na př.: na *bředano* šedesát nití m. vřeteno (Přešt.), viz dále.

ana tvoří feminina, na př.: *čekana* t. čekanka (Tejnice).

Adjektiva sem patřící jsou na př.: to je *činčaný*, ved (Kažňov); *skřivaný* dřevo m. skřivený (Horažď.) je pouze hlásková změna (II. str. 28).

7. *en, eno, ena.*

Tyto přípony tvoří substantiva i adjektiva.

eno: slezeno (Svojn.) stsl. slězena, změnou rodu jako lupeno m. lupen a p. — sem patří substantiva stř. r. s obměnou hláskovou: *semano, vemano* atd. Hláskosl. II str. 28. a 29.

ena tvoří denominativa, která mají nádech obhroublosti nebo značí prostou dospělost, na př.: to je protivnej *mrzena* t. mrzout (Třebče); *Mařena*, *Madlena* (Strážov, Křečov, Kažň., Horažď.); *fiflena* dto; *švědlena* povstalo z pův. švadlí (Zubč.).

8. *in*, *ino*, *ina*.

Sem patří substantiva i adjektiva.

in, *ín* tvoří maskulina, na př.: *vokřín* rus. okrín (Žihob.); *Jinín* srovn. Jíno; *tatín* t. tatínek (Rokyc.).

ino mívají substantiva místo pův. *ín*, zvláště jsou to místní jména, na př.: *Kramolino* (Postřek.); *Hlupíno* je stranou (Komšín, Horažď.); šli sme přes *Jiníno* (Třešov. u Strak., Nebřeh., Jinín); *Ptenino* (Přešt.); tále je *Dřešíno* (Čestice); analogické je: viržíno m. viržinka (Vejprn.).

ina (yna) tvoří denominativa, při čemž odvozenina mívá někdy význam obhroublé zdrobnělosti, na př.: osobní — *Bábina* (Strážov); *Kalina* (Kažňov); *Maryna*, *Pepina* (Krasel.); *Mařina* (Křečov); *Teryna* (Jinín); pomístná: *ližina* t. líha pole; za tou *horynou* t. horou (N. Kdyně); vrch na *zářečině* t. za řekou (Kleneč); *hutina* od huť jm. pole (Nezdice); — trus: *slepičina* (Řenče, Svojn.); to je *prasečina* (H. Bělá, Křečov); *svinina* (Třebče); porůzná: *chvojina* t. chvojí (Řesán.); *březina* t. břízí (Rousín); *blanina* t. blána (Mečích); *travina* t. sémě trávy (Svojn.); *nožina* t. nohavice (dto, Mečích., Komář.); to je venku *napadlina* t. sníh (Horažď.); ty *kydlino* (Krasel.); *svěcenina* t. velkonoční beránek (Svojn.); *vojančina* je zlá (dto, D. Bělá); todle bude *litina* t. liják (Nežet.); *blívanina* t. špatné jídlo (Třebče).

Někdy se v příponě dlouží, na př.: *Marýna* (Řep., Horažď., Komář.); *šmurýna* t. nečistá žena (Křešťov, Pís.).

Některá substantiva jsou dvojrodá, na př.: nebuď *dětina*, *prudina* bláhovec (Horažď.); to je *pradětina* kluk (Strážov).

Sem přebíhají některá maskulina na *in* a mění zároveň rod, na př.: *houvina* m. ouvín, *vokřina* m. okřín; rovněž *Mantina* m. Manetín, Polyna m. Polyn v. n. (RHODS).

Těmito příponami tvoří se possessivní adjektiva od substantiv žen. r., na př.: nechtěl sem *mačino* žebranej chleb jíst (Kolin.); na-*panino* jm. pole u Zahořan (N. Kdyně); to je šátek *tetino*; *mámino* zástěra t. mazlíček (Křečov); *sousečino* slepice (Měčín); kovářojc *Dorčino* chalupa (Spůle); k tomu je analogické: *žáhýno* matka od žáha. Toto poslední dloužení je celkem vzácno.

9. *ině* (*inja*).

Touto příponou tvoří se několik feminin, na př.: *rohatině* t. vidle; *červině* t. kráva (Zubč., Veleš.); sem přešlo i *hospodině* v. d. (Veřechov); v subst. *sroubiň* t. zeď je odsuto *ě* (Polyň).

10. *yn.*

a) Tou příponou tvoří se maskulina; sem patří *Polyn,* z něhož utvořeno Polyna, Polyně, Polyň.

11. *yně*

tvoří denominativa žen. rodu, na př.: *bohakyně* t. bohačka (Strážov); *zubkyně* t. roční ovce (Horažď.); *hospodyň* napeče chleb (Dobřív); vešel do sence a volal hospodyň (Strážov); kolem tý *turyni* t. řípy (Řepice).

Sem nepatří *zatyně* v. str. 14.

12. *ičn-*

tvoří některá adjektiva, na př.· *kapavičná* voda t. dešťová (Horažď.); ten kuň je *dejchavičnej* (Suš.); ten je v *ustavičnej* robotě (Pís.) a j. v.

13. *azn-*

tvoří některá adjektiva, na př.: *hromaznej* člověk t. hromotluk (Postřek.), srvn. srb. gromula, rus. грóмоздный koř. grem—.

14. *on*

jako koncovka substantiv přijatých z cizích měnívá se pravidlem v jihoč. nářečích v *oun,* na př.: počkej ty *kujone* pův. fr. coïon (Křešť.); *pabijón* nebo *pavijón* t. římsa z cihel šp. pabellon (Jinín); *baroun* (Koryt., Křečov., Roušín, Hartman., Todeň); *bakoun* i *bagoun* t. vepř; *vagoun* t. vůz (Strážov, Roušín, Koryt.); *kujoun* (Kažňov); *kanoun* (Svojn.) a j.

on, ono tvoří adverbialní odvozeniny od *nyní,* na př.: *nejčkon* m. nyníčkon (Rábí); *ičkono* ten čas rostú nejvíc (Ouboč), srovn. stsl. нынѣштьнь.

15. *oň.*

Touto příponou tvoří se maskulina, na př.: ten *jabloň* je plnej květu (Mečích.); nebo změnou *ň* v *n*: vysokej *jablon.*

Někdy se mění *oň* v *ouň* (analogií *on*), na př.: *kvetouň* m. květoň (Kuciny).

16. *un (oun).*

Touto příponou tvoří se maskulina, která jsou buď denominativa nebo deverbativa, jichž praegnantní význam stupňuje se až k zhrubělosti, na př.: *dědoun* t. zlý dědek (H. Raděj., Strážov); *klancoun* t. nemotora (Horažď.); *plavoun* t. odvážný plavec (Postřek.); váhy pro jednoho *tahouna* t. silné zvíře (Hradeš.); *šlahoun* t. vytáhlý člověk (Horažď.); *šlahouny* t. divé

výhony (Koryt.); *bručoun, chrapoun, šilhoun,* (Chrást); *čahoun* t. dlouhán (Mečích.); *odrhoun* t. vydřiduch (D. Kral.); *bříškoun, paťchoun, šmaťchoun;* to je *šmatloun* (Horažď.); *šlehoun* (Kalen.).

17. *ovna.*

Touto příponou tvoří se denominativa, jimiž se označuje místnost, na př.: *myslivcovna* (Postřek., Mezhol.); to je *sirkovna* (Žichov.); na *kácovně* jm. pole (Varvaž.); *šenkovna, kšírovna* z něm. schenk-, geschirr- (Rábí) a j.

O následujících příponách pojednáno jest níže: *anec, ant, anda, anka, enec, ent, enda, enka, inek, inko, inka, inečka, ont, unk, uňk.*

Přípony s *t.*

1. *t, to, ta.*

t (vl. ъtъ) tvoří substantiva muž. rodu, na př.: *necht* m. nebet (Postřek., Svojn., Křečov, Doudl.) a j.

ta tvoří substantiva žen. rodu, na př.: *kuchta* t. kuchařka srovn. Mikl. EW 146 (Horažď. a j.); *cuchty* u vahů srovn. něm. zug- (Křečov) a j.

2. *tь*

tvoří substantiva muž. i žen. rodu; nom. sing. je buď *t* nebo *t*, na př.:

a) to sou pěkný *hosti* (Kolin.); to je muj *zet* stsl. zętь (Zbin., Chrást);

b) má inou *chut* (Hartman., Roušín); *nat, oprat, mrt*: do mrti, *paměť* (Roušín); koupil sem ti pouti, ta *pout* tě zarmoutí (Hartman.); režná *nit* (D. Bělá); *štvrť* (Svojn.); vzejtra máme *pout* (Komář.); *hať* stsl. gatь t. soutka (Netol.); *pamejť* (Veselá); co paměť sahá (Stachov jž.); *chujť* (Chrást); daroval *houvrať* (Druzd.); *písť* u kola (Horažď.).

3. *toun*

tvoří substantiva zhrubělého významu, na př.: *břečtoun* (od břečeti = vřeštěti) vedle střč. břečoun (Horažď.), srovn. 17.

4. *tev* (*tva*)

tvoří substantiva žen. rodu, na př.: *sněťev* (Žihob.); *jetev* koř. vê- (Pís.); *moutev* koř. mu-; *plejtva* m. ploutev (Kolin.).

V substantivu *koroptva* stsl. koropъta stč. koroptva je příponou pouhé *va*, srvn. Geb. H. Mluvn. III., 336.

6. *stvo*

vlastně *ьstvo* tvoří substantiva stř. rodu, která znamenají pospolitost, na př.: *podružstvo* kor. drug- (Postřek.); to je *sloděstvo* t. sebranka (Suš.); šuda bejvalo lepčí *kamarádctvo* (Krasel.);

7. *ství*

vlastně *ьství* tvoří denominativní abstrakta stř. rodu, na př.: *zednictví* je vejnosný (Hvozd); *proceství* m. procesí (Řesán., Z. Zbor., Kvášň., Varvaž., Štěkeň, Pačív, Miroš., Švejkov., Vejprn.); *podsudství* (Svojn.); v bohactří, království je pouhá hláskoslovná proměna, srovn. Hláskosl. I. str. 25.

9. *at*, *ata*.

Touto příponou tvoří se některá denominativní substantiva muž. rodu, na př.: *oblat* t. oblázek, od oblý stsl. oblъ (Křečov), *kohát* t. pařez (Smrčí).

ata v substantivu *klevata* je změna hláskoslovná m. kleveta stsl. kleveta (Partot.) v. d.

Touto příponou tvoří se hojná adjektiva významu uveličujícího, na př.: cestička *drnovatá*; *jeřabatej* (Pocin.); *smradlatý* vaječko (Lhota Kd.); *plechatá* skalice t. holé pole (Lipkov); *okatý* jetel t. s velikými paličkami; *makatej* mák s velikými makovicemi (Kral.); dyž to tak í *vlčatě* t. jako vlk (Jinín); to dítě má *kulbatej* nos (Štěkeň); já sem člověk *nebojatej* t. nebázlivý (Střelhošť.).

Sem patří i další přípona *ovat*, na př.: *krtincovatá* louka t. plná krtinců (Měčín); *vrchovatý* pole t. na svahu (Ondřov.).

10. *et*, *eto*, *eta*.

Těmito příponami tvoří se substantiva prvotní i podružná, na př.:

et: známet kor. zen-, *drobet* t. zdrobek (Roušín); *hřibet* stsl. hribьtъ (Bušov., Chrást, Vlčtýn, Veselá, Kažňov); *řbet* (Dobřív, H. Raděj., Miroš.);

eto: tam se dozví *kleveto* m. kleveta (Polyň.).

eta: kleveta v. n.

11. *it*

tvoří adjektiva, která mají explikativní význam s nádechem zdrobnělosti, na př.: *bočité* nohy (Třebče); *štrejchtitá* míra t. vrchovatá (Pís.).

12. *inkat*

tvoří adjektiva mající zdrobňovací moc a sice u vrchovaté míře, takže přechází až k zněžnění, na př.: *malinkatej* rámeček (Strážov, Lobzy); *saminkatá* voda (Kolin.); nebo se ještě zdrobnělost stupňuje duplikací *li*, na př.: malilinkatá panenka (Strážov.).

13. *ot, ota.*

ot tvoří substantiva muž. rodu, při čemž zvláště verbalné kmeny V. tř. hojně bývají základem, na př.: *práskot* i *praskot* (Kolin, Pís. a j.) a j. v.

ota tvoří hojná substantiva denominativní (zvláště od adjektiv) žen. rodu, na př.: *mdlota* — mdlý koř. mьd-; na *studenotu* se rovná ta (louka) v houvařích u rymníka (Postřek.); padl do *suchoty* t. úbytě (N. Kdyně); hledal sem (při nevěstě) *zdravotu* a *hodnotu* t. zdraví a ctnost (Strážov); *tlustota* (Roušín); u starýho člověka máte šecku *divnotu* t. podivínství (Krasel.); večer je *jasnota* (Staňkov); *šlápota* t šlépěj (Třebče); repeta *hamota* t. přezdívka od jm. Hamák (Chrást).

14. *ant.*

Tato přípona je původu latinského a tvoří substantiva muž. rodu, která mají z pravidla praegnantní význam a to často zhrubělý, na př.: ty *slepante* — slepý; *hluchante* jeden, neslyšíš — hluchý (Postřek.); ta holka je *pracant* t. dříč, srovn. pracný (V. Bor., Horažď., Koryt.); ta holčička je *sekant* (srovn. sekna) t. přísná (Pís.); všický *čerchmanti* tě berou t. čerti (Přešt., Štěkeň); cizí: *trulant* t. hlupák srovn. něm. trollen (Horažď.); vona je *parchant* (Suš.); *kolofant* (Svojn.) a j. Němec.

15. *ent.*

Příponou *ent* tvoří se přehojná denominativa stř. rodu označující mláďata. V jihoč. nářečích však nezůstalo pouze při nich, nýbrž pro význačnost jich sklonění přešlo k nim veliké množství jiných substantiv. Jsou to podstatná jména značící vůbec nějaký malý předmět, dále zakončená původně na *e* a konečně novotvary. U všech zní nom. sing. *ě* (e).

a) jména mláďat, na př.: *srnče, kozle, zajíče; fršlíně* něm. frischling; *mejše* od myš (Varvaž., Krasel.); *líče* t. kachně (Strážov, Měčín); našel jsem tě v hlavě *všíně* od veš (Štěkeň); *podlíče* od lička (Koryt.); *podkobylče podkravče* (M. Bor, Horažď.); hodil sem po *pipěti* (Stachov jž.); *dečtě* t. dítko (Todeň, Zubč.); *dítata* t. loutky; *říbjata* (Roušín).

b) měla *spolčata* t. dvojčata (Postřek.); *dobyče* se nemůže votříst (Dřešín); *prtě, mrně, škvrně* t. děcko (Horažď., H. Bělá, Svojn.); *klípě* t. chcipák (Křeč., Štěkeň, Svojn.); *hůďata* t. holčičky (Dub. Lhota); *vodstávče* t. tele (M. Bor, Horažď.); *podhnizdě* t. sele (Třebče); malé *kutě* t. dítě, srovn. kotě, rus. кутъ = štěně (N. Kdyň); ty *knížata* a *papířata* t. papežata (Třebče); to je *vejpustě* ten kluk t. rozpustilec (M. Bor); je to bez toho nějaký *světáče* t. nemanželské dítě dto. Tuto uvedená substantiva značí nedospělou bytost, avšak liší se od předešlých (a) tím, že jich základní jméno neznačí rodiče, nýbrž pouze určuje význam: spolče — je spolu s druhým; vodstavče — je odstavený cucák a j.

c) rostlinné názvy, na př.: *poupjata* (Velešín); nerážej *kyselčata* (Štěkeň, Svojn); *kamejčata* (Polyň); *houlata* (Hoslovice) vesměs značí jablka; *pouchlata* (Křešťov.); už máme hezký *vokurčata* (Chrást).

d) drobné předměty — jichž jména v spisovné řeči patří jiným kmenům — na př.: *štvrtně* (N. Kdyně); do *volete* (Strážov); na *šlápě* šlápětem šláp (Kolin.); má velký *cápata*, šlápata t. chodidla (Horažď., Hoslov.); to je ňáký *políče*; v tu stranu sou samý dobrý *políčata* t. pole dto; já mněl *kápata* na čele (Polyň, Brt, Jinín); dnes padaly velký *krápata* (Hvozd); mněla šem škopik pod *kápětem* t. okapem (Horažď.); seno se dává do *kupat* t. kopek; símě — síměte, výmě — výměte, vejmětě (RHODS, Strážov, Komář.); dáme ho (seno) na kůpata (Žihob.); u řeky sou starý *hrůbata* t. hrůbky; maji brambory v *kráčatech* t. zaorané; čí pak je to dítě s tim *známětem* t. znamením (Bušov., Boubín, Horažď., Jinín, H. Bělá, Dlážďov, Svojn.); od *moulat* (huby) až k rohu (Radeš.); ten hengšt má dlouhou hříbu a *žíňata; chlípata* t. chřípí (Stěkeň, Svojn.); *bombě* (Měčín); *mejšlata* t. dřeváky (Krasel., Štěkeň, Křešťov.); *štamprdlata* t. skleničky (Horažď.); přinej sem [přinesl] *cukalata* t. cukrátka; *portle, portlata* t. podobizna (Krasel.).

c) substantiva původně tvořená příponou *jo* a sem pak v řeči lidové přešlá, na př.: *vejce, vejceta, vejcata* (Postřek., Strážov, Chrást, H. Bělá, Měčín, V. Hydčice, Přešt., Žihob., Hvozd, H. Raděj., Křečov, Horažď., Strak, Komář.); míla prskejř od *slunceti* (Postřek., Domažl., H. Raděj., Přešt., Račov); ten plintrám je celej vod sluncete spálenej (Štěk., Krasel., Třebče); *srcete, srcata* z pouti (Kažňov. Horažď., Komář.): na *líceti*; ta má červený *lícata* (Domažl., Koryt., Kažňov, Křečov); nedávej to tak blízko k *vojeti* (Žihob.); od *vojete* (Svojn.); na *koštěti* (Přešť.); *červišťata* t. rozházená tráva (Lhenice); *pastvišťata* (Bilen.); *polata* t. pole (Třebče); *kafete* (Zubč.), srovn. str. 5.

f) thematem je nepřímý pád substantiva na př.: půldne (gen.): dvě *půldňata* (Kolin.); hnízdě (loc.): z *hnízděte* (Strážov, H. H. Raděj.); z toho *místěte*; *hnízďata* (Křečov, Horažď., Strakon., Štěkeň, Pís., Komář.); v hnízďatech; v tom místěti (Maž., Hartman.).

16. *ont*

tvoří dialekticky adverbia, na př.: *ičkont* přišél (Koryta) značí: právě v tuto chvilenku přišel; prvotně má zníti nyníčkont, takže základ slova nyn- řec *νῦν* atd. v něm zmizel.

17. *itjo ic.*

Touto příponou tvoří se deverbativa, na př.: *dědic* (změnou analogickou) dědič (Přešt.); a j.

18. *ut* (*out*).

Několik substantiv tvoří se příponou *ut*, i zdlouženou v *út* a *out*, která mají přídech obhrouhlosti, na př.: *machout* od máchati (Svojn.); to je *klancout* t. velikán (Horažď.); ten je *filút* střč. filuta (V. Bor, Svojn.).

Přípony s *d*.

1. *da*.

Touto příponou tvoří se mnoho substantiv muž. a žen. rodu, jakož i adverbia. Význam substantiv je v jihoč. nářečí zvláštní.

a) tvoří se vlastní jména osobná muž. i žen. rodu, která původně měla asi význam mazlivý nebo škádlivý, na př.: *α*) mask.: *Benda* — Benedikt; *Venda* — Ven-ceslav; *Standa* — Stanislav (Horažď.); *Jenda* — Jeník, (Koryt., Kažňov, Křesťov., Libom.); *β*) femin.: *Fanda* — Františka (Horažď.); *Terenda* — Terezie (Křešťov.) a j. v.

b) tvoří se vlastní jména pomužná, kterými označuje se žena dle jména mužova, na př.: *Břinda*, *Šafanda* (Lhota, Horažď.); *Pechanda*, *Machulda* (Bojan) a j.

c) tvoří se obecná substantiva posměšného významu:

α) maskul., na př.: *svinda* — pastýř vepřů (Vejprn.); nebujď takovej *škrunda* t. lakomec, srovn. škemra, rus. шкулъ (Štěkeň); *klinda* t. velikán, srovn. klicek m. klacek (Chrást).

β) femin., na př.: kudla má kudliště a *čilindu* (Hvozd); *špenda* t. chléb, srovn. ital. spelda (Postřek.); *pabuzda* t. paveza (Radob., Koryt., H. Bělá); *flanda*, *štanda* t. sukně, štoudev (Chrást); *pinda* něm. pfennig (Bušov.); *bajda* t. hůl (Roušín); *žblundy* t. bubliny, srovn. žblunkat; *čilindy* t. tenké lusky, srovn. čilimník, rus. чилимъ [tribulus], ital. siliqua (Krašov); *curda* t. coura (Horažď.).

γ) dvojrodá, jichž rod se řídí dle toho, na jakou osobu se vztahují, na př.: to je *brynda* (Křečov, Roušín); já mušim bejt dycky *bžundou* (Štěkeň); *trulda*, *trunda*, (Horažď.).

Adverbia touto příponou tvořená významu časového obyčejně jsou dlouhá v koncovce, na př.: *kdá; kdáž* pa to bude? (Strak.); *indá*, *tehdá* a j. stsl. kъgda, nikъgda, inъgda a t. d., srovn. Hláskosl. II. §. 30.

2. *ajda, anda, enda, inda*.

Těmito příponami tvoří se podružná substantiva a to deverbativa i denominativa, která mají význam praegnantní buď přídech posměšnosti nebo hrubou nadávku v sobě chovajíce.

a) *šuhajda*, *šohajda* t. záletná ženská (Roušín); ty si *trajda*, *šprajda* t. hudrmanice (Kažňov); děláte *kalafajdu*? t. povidla (Pís.)

b) sou na *čumandě* — čuměti (RHODS, Koryt., Hodovíz, Chrást); *vdávanda* jedna, ke každej muzice musí ít (Horažď.); na *drbandě* t. pomluvném místě (Kalen.); na *farandě* t. farářově louce (Babin.); *prachanda* t. hrušková mouka (Křešťov., Pís.); chodí na *štrachandu* od štrachati t. na volanou (Svatop., Boubín, Koryt.); de na *kalaudu* [lat. calenda?] č. volaná (Koryt., Kvašň.); *palanda* t. postel, srovn. fr. palanquin? (Rábí, Kvášň., Římov); *komazanda* t. jablka (Ouboč).

c) *treperenda* t. žvásta (Křešťov., D. Lukav., Chrást); chlapcí byli na *třepeňdě* t. čuměné, od dřepěti? (Křečov); dřeperenda (V. Bor); *remenda* t. povidla z čerstvých švestek (Bušov.).

d) *cilifinda* t. špatná káva (Štěkeň).

3. *de*

tvoří adverbia místa, na př.: *hde*, *nehde*, *inde* (Suš.), srovn. Hláskosl. I. str. 29. a 30.

4. *dy*

tvoří adverbia časová a rádo se dlouží, na př.: *všudýž* bél (Postřek.); *nikdý, nihdý; vonehdy, všády, teprvády*, srovn. Hláskosl. III. §. 30.

5. *ad*

tvoří adverbia místa a rovněž rádo se dlouží, na př.: *vocáď* nejsem (Sušice); *pocád; pokáď, dokaváď*, při nichž jako v středoč. nářečí je *d* změkčeno; více příkladů Hláskosl. III. § 30.

Přípony s *b, p, v, m.*

1, *ba.*

Příponou *ba* tvoří se hojná deverbativa žen. rodu mající prostý význam slovesného kmene, na př.: na *prožbu* naši nic nedá (Přešt., Maž.); *svarba* m. svatba (Štěkeň); tu je ňáký *vorby* (Babiny, Svojn.). Nepozoroval jsem, že by lid tvořil tato substantiva častěji tam, kde spisovný jazyk se jim vyhýbá a užívá deverbativ participialních, která dodávají mluvě měkkosti.

Přípony s *v.*

1. *v-, vo, va.*

Těmito příponami tvoří se substantiva, adjektiva i adverbia.

vo tvoří substantiva stř. rodu, na př.: *mravo* t. vepřový dobytek (Stříbřec); to bude takhle k *pálivu* něco km. pali- (Postřek.) a j.

va tvoří substantiva žen. rodu od kmenů slovesných, na př.: to je, hrozná *záplava* km. pla-[nouti] t. záře (Pís.).

Touž příponou tvoří se adverbia času, při čemž se někdy dlouží, na př.: *jindavá* bejvalo vobilí drahý (Štěkeň); k tomu analogicky: *tepřiva* (Postřek., Kolin a j.); *prvá* lid a níčko lid, to je rozdíl (Křečov) a j. Srovn. Hláskosl. III. § 30.

Dále tvoří se příponou *v* (-vý, -vá, -vé) hojná adjektiva od slovesných kmenů, na př.: von je ňákej *stonavej* — stonati (Chrást); *hápavej* chlap — hápati (Pís.); *křaplavej* hrnec — křaplati (Svojn.).

2. *ev.*

Tato přípona ráda se střídá jihoč. nářečích s obměnou *va*, na př.: stara *korotev* vyletěla (Hvozd); střílel korotve motykou (Kažňov); korotev i *korotva* (Křečov); *štoudev* něm. stande (Kvášň.); *konva* něm. kanne (Roušín, Veleš.); *počva* (Svojn.); *kuroptva* (Besed.); *krotva* (Třebče); srovn. str. 7. a Geb. H. Mluvn. III, 1., § 309.

3. *av*

tvoří adjektiva denominativní, na př.: je to moc *chrastlavý* t. drsné (Krasel.); *červavej* ořech (Svojn.), srovn. Hláskosloví II. str. 39.

4. *aví*

tvoří substantiva stř. rodu, na př.: má *bolaví* [vřed] na noze (Bušov.).

5. *ivo, iva.*

Příponou *ivo* tvoří se substantiva stř. rodu, na př.: *mlezivo* koř. melz-; *třesivo* koř. trens- t. huspenina (Dobřív); *třeštivo* koř trěsk- t. poleno (Svojn); a j. v.

Příponou *iva* tvoří se substantiva žen. rodu, na př.: *vohniva* t. rostlina (Svojn.); a j.

6. *ov, ova, ovo.*

Těmito příponami se tvoří hojná substantiva a ještě hojnější adjektiva possessivní.

ov tvoří substantiva muž. rodu, která v jihoč. nářečích obyčejně mění koncovku v

ovo a mění tudíž i rod přecházejíce v neutra, jsou to zvláště místní jména, na př.: *domovo, nadějovo; Postřekovo, Kodovo, Kýčovo, Stankovo, Valtýřovo, Vlkanovo* (Chodov, Kleneč); *Braňovo, Butovo, Vostrovo* (Sulisl.,

Vranov); *Švihovo, Dražejovo, Paračovo* (Řep.); *Mečichovo, Mukářovo, Skrobočovo, Hodějovo, Radešovo, Vácovo* viz Hláskosl. II. § 63. Někdy docela přijímají koncovku

ova, které se dloužívá, na př.: *Braňova, Vraňová* t. Vranov (Sulisl., Vranov).

Adjektiva přisvojovací tvoří se od substantiv značících mužskou bytost a vycházejí v *ův, ova, ovo*; v muž. rodě se pravidlem krátí v *uv*, na př.: to je *Dítětuv* dum (Bezděkov), *mynářova* zahrada (Svojn.); *sousedovo* tele (Strak.). Většinou však bývá pro všecky rody *ovo* nesklonné, na př.: *židovo* pacholek (Domažl.); divčka *Zoubkovo* (Sulisl.); naproti *súsedovo* poli (Vranov); více v Tvarosloví.

Analogií k *můj* mění se v muž. rodě nom. sing. v některých místech, na př.: to je *čertuj* kluk (Horažď.); *Chuchluj; Moravcuj* pes. — ale fem. Chuchlova žena (Třebče); to je *Šimonuj* — to sou Šimonovi t. rodina (Březí).

V ženském rodě mívá rádo východ určitého adjektiva, na př.: *Skuhráčková, slouhová* t. žena (Svojn.); *Babičková* — ale její holce se říká: Babičkoje Ančí (Postřek.); stará *Petrová* a *Staňková* (Vranov); *Dufková* tu nejni (Chrást).

Tak označuje se jihoč. nářečích ženino jméno, což je tím patrnější, že v jiných obratech vyznívá toto adjektivum po většině na *ovo*.

Dle těchto possessiv vytvořuje se i přípona

ový, která se přidává i ke kmenům substantiv žen. rodu, na př.: *májový* kvítí t. blatouch (Postřek.); fták sed si na *jaborovej* strom (Křečov); *bláznová* ženská (Přešt.); plnej vůz *hřebřinovej* (Kažňov); a j.

7. *ovi*

tvoří substantiva stř. rodu, na př.: *břítoví* t. úřez stébla (Postřek., Bušov., Křečov); sem patří i *cukroví, provazoví* a j.

8. *liv*

tvoří adjektiva značící vlastnost stupňovaného významu základního, na př.: ta Manča je na to *horlivá* t. chtivá (Pís.) a j.

Níže pojednáno jest o příponách *avka, ovka, ovic, ovice*.

Přípony s *m*.

1. *m, mo*.

m (vl. mъ) tvoří substantiva muž. rodu, na př.: okujde [odkud jde] ten *dejm* koř. du- (Kolin.); dále sem patří substantiva, která jsou původně part. praes. pass., na př.: pole pod *Kouřimem* (Ouboč); du do města *Kouřima* (Chrást) a j.

mo tvoří deverbativní i denominativní substantiva, na př.: uděláme si *pražmo* t. oheň, koř. preg- (Koryt.); sem patří: písmo, bělmo atd.

mo tvoří adverbia způsobu, na př.: *vobalmo* sícť (Svojn); je to na *zádrmo* t. zadrhnuto na kličku (Kažňov). Změny uvedeny v Hláskosl. III. § 30.

2. *man*

tvoří podružná substantiva, na př.: *hudrman* srovn. střč. hudrmanice, slovin. hudiman; *husman* t. houser, srovn. slovin. racman (Přešt.) a j.

3. *men.*

meno jest v jihoč. nářečích na místě přípony *men* (mę) u neuter, jichž nom. sing. končí se v *ě*, na př.: *semeno, rameno, vymeno* (Krasl.) a j.

Přípony s *k, h, ch.*

1. *k, ko, ka.*

k (vl kъ) tvoří substantiva muž. rodu, na př.: *hřemejk* stsl. remykъ (Křečov); sebe menčí *kamejk* tlačí v botě stsl. kamykъ (Hvozd); srovn. dále *hřemejček* a j.

k(o) tvoří neurčité číslovky a v jihoč. nářečích analogicky vznikla: *paklik* to vete t. víteli to? (Kuciny); *mocik* si dostal? t. moc + li + k (Koryta); *tuhlejk* poudal jeden, že to tak bylo; tuhlejk to zrovna bylo (Lhenice).

ko tvoří substantiva stř. rodu, na př.: *půlko* od pole (Chrást); *známko* t. znaménko (Třebče); a j. významem zdrobnělá. Sem patří prvotní maskulina, která nemají zdrobnělého významu, na př.: huse vypadlo *brko* koř. per- (Hvozd, Křečov, Svojn.); pouko, mráko, srovn. str. 5. — Dále sem patří: *střínko* (Svojn.) střč. střenka, srovn. stsl. črěnъ.

ko tvoří adverbia časová, na př.: *teďko* nechoď (Štěkeň, Střelhošt.); prvá lid a *ničko* lid, to je rozdíl (Křečov). Srovn. Hláskosl. III. § 30.

ka tvoří veliké množství substantiv žen. rodu, jež možno rozděliti podle významu na několik skupin.

a) některá obecná, na př.: *pálka, rafika, poslámka* (Komář.); *šusterky* t. placky (N. Kdyně); vojancká *kanálka* fr. canaille (Polyň); *jarka* t. pšenice (Křečov); *modřilka* t. modřidlo (Hvozd, Řep., Besed.); *slaměnka* t. ošatka (Velešín); *šveska, tlouška, šeska, drška* (Svojn.). — Sem nepatří: *třaska* (Stříbřec) a *tříska* (Svojn.) jsouce tvořeny od koř. trěsk- (stsl. trěska) příp. *a.*

b) substantiva označující ženskou osobu dle původu, na př.: *Moravka* — Moravec (Třebče); a j.

c) vdanou ženu a to dvojako:

α) dle mužova jména, na př.: *Dvořka* — Dvořák; *Petraška* — Petráš (Třebče); *Novačka* byla v Plzni; *Půtka* — Půta; *Machačka* a Zoubkovo holka nepudou; *Skuhračka* viděla Půtuc Hanku (Raděj.); strojte *Lukaško* peřiny (Hoštice); *Uljánka* (Ouboč); *Bartka* (Pís.); *Kašparka* (Svojn.) a j.

β) dle mužova zaměstnání, na př.: *pastejřka* (Křečov); *krejčířka* pomahá mužovi (Hvozd, Koryt., Kažňov). Při jménech *švec*, *oráč*, *zedník* a j. není obvyklá tato forma.

d) svobodnou dívku dle křtného jména, při čemž má toto význam zdrobnělý: Božka — Anka, na př.: Ankó! (Vranov); *Oldřiška* (Strážov); *Aníška, Cilka, Cecilka, Francka, Hanka, Lenorka, Manka* (Mandaléna), *Nanka, Rozka* (Rosalie), *Zuzka* (Strážov, Kažňov, Křešťov., Krasel., Chrást, Libomyšl, Koryt., Horažď., Strak., Řep.).

e) svobodnou dívku dle otcova jména, na př.: Hlavatík tancoval se *Šouříčkou* — otec se jmenuje Šourek (Koryt.)

Touto příponou tvoří se dále velmi hojná substantiva deminutiva:

a) zdrobnělá maskulina ve významu přezdívky na př.: *iskavka* t. rozpustilec (Dlažď.); *špinka* t. lakomec (Horažď.); ty si *smrdinka* t. hlupáček (D. Bělá); je tu *dratka* t. dráteník (Kažňov);

b) zdrobnělá feminina, při nichž jest v jihoč. nářečích trojí hodno povšimnutí: *α*) že mívají za základ substantivum muž. rodu; *β*) že dlouží nebo krátí kmenovou slabiku; nebo se kvantita neměnÍ.

α) deminutiva z muž. základu, na př.: snadná *navrátka* — návrat; *náhonka* — náhon; *vůzka* — vůz; *křemelka* — křemen (N. Kdyně); *smrčka* — smrk (Strážov); *doška* — doch; *mandlířkou* se mandluje — mandlíř; *rýčka* — rýč (Křečov, Kvášňov.); to je velká *dolka* — dol (Hvozd); *škornoutka* — kornout (Roušín), *škornička* — kornout; *ohlávka* — ohlav; *knoflička* — knoflík; *maňka* t. tkanička; srovn. tamže: chléb je samej *maněk* (Veleš.) t. brousek; výkladu neznám.

β) *utírka*; vod *ištěrky* do *postílky* (N. Kdyně, D. Bělá, Strážov); *špehýrka* t. okénko (N. Kdyně); chlapcí mají *sánky* (Hvozd, H. Bělá, Křečov, Svojn.); *píčka* t. podkamní (Vořech.); tej *droužce* to seklo (Štěkeň); *votípka* sena (Stachov již.).

γ) já mám *jablunku* (Pocin.); uřízni mi *patku* chleba (Kažňov); *postelka* t. telecí lůžko (Svojn.); *souška* t. souš (Varvaž.); *pavlačka* t. cícha (Postřek.); *paplička, troubelka* (Besed.).

2. *ak, aka.*

ak (vl. akъ zdlouženo v *ák* tvoří deverbativa (V. tř.) a denominativa, která mají význam zpravidla praegnantní, na př.: *šlapák* od šlapati značí veliké chodidlo nebo statného chodce; *modrák* jest nejen věc modrá, nýbrž i třísnící; *chlapák* jest silný chlap. Tento význam může přejíti až v nadávku, na př.: *divák* — divous. Podobného významu jsou i substantiva tvořená příponou *jak*.

a) deverbativa, na př.: *klofák* (klovati) t. zobák, velký nos (N. Kdyně, Hvozd, Křečov., Krasel.); *zabijáci*, *rabijáci*. srovn. rus. грабить (Ondřov.). *hourabák* od hrabati (Pez.); *vodemák, čumák*, to prvé mělo by zníti vodmykák, druhé srovn. s rus. чумáкъ (RHODS, Soběk.); má modrej *šňupák* t. šátek, šňupající člověk (Kažňov); takový *pleskáky* známe — pleskati (Brníř.); to je *čvanták*, srovn. rus. чванить; *bryndák*, srovn. jihor. брындать — lenošit; (N. Kdyně, Křečov); ten je náramnej *piták* t. piják (Lhen.); *šlapák* t. chodidlo (Zubč.). Všimnouti si sluší, že v jihoč. nářečích mají mnohá tato substantiva podvojný význam, značíť osobu i věc: slinták = dítě i oděvík, šňupák, šlapák a j.

Dále sem patří též: *šupák* t. tanec (Krasel.); *pleták* t. koš (N. Kdyně); *svěrák* na rozvoře (Veřech.); *rozpěráky* či šperce (Kvášňov., Veřech.); *utahovák* (Kotouň); *utahák* či zákolnik (Třebom.); měli sme letos housata samý *chcípáky; klancovák* t. kartáč (Krasel.); *dlabák* t. dřevák (Kažňov).

b) denominativa rozličného významu:

α) značí jméno obyvatele podle země nebo místa, odkud pochází, na př.: *Hrachovák*, *Strunkovák* (Svojn.): *Třebáci* jsou podhoráci (Třebče); *Uhráci* maji dos; *Čecháci* sou za Lomnicí (Veleš., Jedov., Třebče); *Buláci* sou Stříbřečtí za řekou (Třeboň); — srovn. též: *Jelovičák* — Jilovice (Třebče); *Vitějáci* — Vitějovice (Svojn.).

β) značí osobní jméno dle křestního, na př.: *Pepák* (RHODS, Horažď.); *Rudlák* — Rudolf (Kažňov); *Říhák* — Řehoř (Koryt.); *Janák* — Jan (Přešt.) a j.

γ) značí pojmy obecné, na př.: *šupáky* t. trepky; *bramburák* t. koš na brambory; *zubák* t. zub; *cibuláky* t. brambory; (N. Kdyně, Třebom.); *nosák* t. nos. (Měčích., Kotouň, Koryt.); jde sem *počták* t. listonoš (Kažňov); *domovák* t. rodič ze vsi (Koryt.); *hnidák* t. hřeben (D. Kral.); *plechák* t. litr; *vandrák* t. pocestný tovaryš (Křečov); *vazák* t. vaz (Libom.); *krasák* t. krasavec (Veřech.); *rachák* t. pluh dřevený (Soběk.); *ruchák* (Řesán.); *rochák* (Kvášňov.); *cesták* t. cestář (Volšov); *štirák* t. štiřík; *raťafák* (Horažď.); kde bydlí *mosták? třepák* (Pís.); *chalupák* t. chalupník (Dráchov); *chlapák* (H. Bělá, Hvozd, Roušín, Třebče); *předák* t. zástěra (Zubč., Veleš.); *drvák* t. drvoštěp; *slamák* t. slamník (Veleš.); *ďafák* t. zub (Rohoz. jž.). — *vrbovák* t. koš; *křivák* t. nůž (N. Kdyně); to je takovej *poctivák* (Kolin.); *drobovák* t. koš (D. Kral.); *shnilák* t. lenoch (Koryt.); *žluťáky. modráky* t. brambory; *dobrák* (Chrást); *levák*; tys *všivák; divák* t. divous (RHODS, Křečov., Soběk.); *zmrzlák* (Svojn.); *sprosták* (Veleš.);

Dále bývá základ číselný, na př.: *dvoják troják* t. pluh (Libom.); *štyrák* t. čtyřkrejcar (Horažď., Křečov.); *štverák* (Svojn.); máš *dvacák?* (Rohozno jž.).

Rovněž sem patří posměšná, na př.: *courák* t. rohlík (Černice); *čečeraták, tuták* (Pocin.); za osum grejcaru *petrák* t. petrolej (Druzd., Bušov.); *bubák* (Koryt.).

Jak hojněji objevuje se v jihoč. nářečích nežli jinde, na př.:

a) deverbativa, na př.: kropicí konev má *ceďák* (Kažňov); *stoják* t. nůž (Svojn.); ty si jeden *rabiják* (Hvozd.); hospodařil na ty malý *břečáky* (Češtice); *držák* t. hůl (Měčích.); *zámršták* t. zavěrák (Stachov jž.); *vrťák* (Veleš., Zubč.); *pičák* (Třebče); píčák (Todeň).

b) denominativa, na př.: *obojeťák* t. pluh (N. Kdyně); *sršňák* t. sršeň (Sulisl.,): *ručák* t. košík, srovn. roučnák; *paňák* (H. Bělá, Hvozd); zabili na cestě *měďáka; mužák* t. poctivec; samí *flanďáci* t. kněží (Kažňov); *střiďák* je živ po střídě; *hušák* t. hrnec; ten *frňák* t. nos (Křečov); *maňák* t. maňas, srovn. slovin. manjak (Chrást); *slepičák* (D. Kral.); *karvaňák* (Bilen.); natloukli mi *frňák* (Kažňov, Hvozd, Horažď.); *dvoukrošák* (Dřešín); *ružák* t. pivonka (Krašov.); *prameňáci* se topí t. voraři (Pís.); *sviňáky* t. boby (Varvaž.); *mrzuťáky, slaďák, vandrňák, mulišák; Podlešáci, Břešťáci*, na panskym stóji plno *paňáku* (Druzd., Svojn.); *plotňák* (Komšín, Doudl., Veleš., Zubč.); *korčák* t. korec (Třebče); zelí je kyselý jako *dryják* t. theriacum (Jinín); lecjakej *vandrňák* (Horažď.); *tiňťák* t. tuřín (Kotouň); *kabrňák* [srovn. šp. gabarre], *ješák, pašák* t. švihák (Chrást, Třebče); *skleňáky* t. knedlíky (N. Kdyně); *roučňák* t. ruční koš (H. Bělá); *kožeňáky* t. jablka (Třebom., Svojn.); *železňák, lisťák* t. hrnec (Křečov., Doudl.); *klenuťáky* t. dřeváky (Veleš., Žubč., Černice); vypálil mu *šesťák* t. původně šestikrejcar a potom desetník (Hvozd, Kolín.).

aka tvoří se substantiva žen. rodu, na př.: *projižaka* t. průjezd (Černice jž.) a j.

ak (vl. ako) tvoří adverbia, která v jihoč. nářečích se dlouží, na př.: *ták, ináк, kterák.* a j. Viz Hláskosl. III. § 30.

3. *ek, ka.*

ek (vl. ъкъ, ькъ) tvoří substantiva muž. rodu, z nichž prvotná mají význam prostý, podružná jsou zdrobnělá. Kromě toho měnívá se *ek* v *ěk* a způsobují měkčení předcházející souhlásky; tento zjev nápadný jest zvláště u slov přejatých z němčiny. Pro lepší přehled družím všecky doklady v několik skupin.

a) substantiva na *ěk*, na př.: *člunĕk*, srovn. stsl. члънъ (Pocin., Žihob.); *česněk* stsl. česnъkъ (Chrást, Roušín, Veleš.); *česněk* (Krasel., Štěkeň, Svojn.); *kratěk*, srovn. stsl. kratъkъ t. malý člověk (Horažď.); *vodeněk*, srovn. rus. водопокъ (Svojn.); analogií předešlých přiskupila se k nim následující cizí slova: vodr je přikryt *šraňkama*, sing. šraněk; *štraňky* zapínaji se na cuchty s fejbrlíkama, sing. štraněk (Postřek., N. Kdyně, Vejprn.); *prostraněk* (Hvozd, Horažď); *fasuněk* (Rábí); po ňom sou *penížky*, sing. penížek (Křečov); *firhaněk* (Vejprn., Pís.) z něm. schrank, strang fasung, pfennig, vorhang. Daleko řidčeji bývá tu *ek*: *prostranek, prostranky* (Polyň, H. Bělá, Roušín); *kumpásek* t. kompost (Kolin.).

b) deminutiva vlastní bez kvantitativní změny základu, na př.: *Vašek* — Vach t. Václav (Koryt., Kažňov, Křečov, Křešťov., Řep., Libom., Horažď.); *Pepek*, *Francek*, *Vincek* dto; *Vítek* — Vít (Stražov); *Nácek* (Kažňov) a j. v.

c) deminutiva vlastní se zdlouženou předposlední slabikou, na př.: *Iványk*, *Johánek*, *Kašpárek*, *Michálek*, *Tobiášek* (Strážov, Libom., Křešťov.); *Bartůněk*, *Kryštůfek*, *Prokůpek*, *Šimůnek*, (Strážov); *Jarolímek*, *Vilímek*, *Filípek*, *Jozífek* (Koryt., Kažňov, Řep., Strážov); *Matýsek*, *Vojtíšek*, *Kašpírek* (Horažď.) a j. v.

d) jména obecná bez kvantitativní změny, na př.; *okalek* t. oštěpek, koř. kol- (Roušín); míl ňáký *spletek* (Kouto); *půběrek* t. pověra (Starec); *pavěrek* (Třebče); co koštuje ten *vokurek* (Krasel., Veselá, Bušov.); *šejdenek* t. všední den (Třebče); ke *všedenku* (Nežet.).

e) deminutiva se zdlouženou předposlední slabikou, na př.: *čápek* — čap, čep (H. Bělá); *lůšek* něm. loch (Veřech.); *klůcek* něm klotz (Křešťov., Pís.); na tom *špičku* je pěkný vobilí něm. spitze (Jinín); *oblátek*; je to jak *vechýtek*; do svého *pelíšku* t. pelechu (Kažňov): a j.

ka místo *ъka*, *ьka* tvoří substantiva žen. rodu prostá i zdrobnělá, při čemž souhláska před *k* buď ostává tvrdá nebo se měkčí, na př.: *banka* t. větev (Lhota Kd.); *pivonka* (Krašov, Svojn.); *pelunka* (Krasel.); jezdí na *saňkách* (Kažňov); *peluňku* maji ve vodě močit (N. Kdyně, Pís.); *kuchyňka* (Horažď.); *deska* (Postř., Horažď.); kniha má *dešky* (D. Bělá); *mněška* nebo směšice (Řečov); *projžka* t. jízda (Roušín); má *zanepražku* inou, srovn. prázdeň (Hartman.); má asi *stojku* t. stovku (Štěkeň).

Sem patří přemnohá adjektiva, na př.: *vlfkej*, *lefkej* stsl. lьgъkъ, vlъgъkъ (Svojn.); to jabko je *sladký* (Přešt.) a j. v.

Níže jest pojednáno o příponách: alek, ilek, oulek, ourek; anek, inek; aček, iček, eček; ašek, asek, išek, oušek; arka, alka, ilka, elka, ulka; anka, enka, inka, unka; atka; ačka, ečka, čka, ička, uška; avka, ovka.

4. *ik*, *iko*.

Touto příponou *ikъ* — tvoří se zdrobnělá vlastní i obecná, při nichž se dlouží *i* v *í*; avšak tato délka v jihoč. nářečích zaniká, ač ne obecně.

Deminutiva vlastní muž. rodu mají dvojí význam:

a) značí syna dle otcova jména, na př.: *Mahoušík* — Mahouš; *Stančík* — Staněk; *Tuležík* — Tuleha; Šebestík — Šebesta; *Linhartík* — Linhart (Štěkeň); *Hynšík* — Hyneš; *Hlavatík* [Hlavata] tancoval se Šouřičkou (Koryt.).

b) značí dětské jméno osobní, na př.: *Bořík*, *Leksík*, (Křečov., Koryt., Kažňov, Krasel., Křeštov.); *Nácík*, *Lojzík*, *Staník* — Stanislav; *Bertík* — Albert; *Johaník*, *Vojtík*; a j. (Horažď.).

Deminutiva obecná jsou na př.: *čurýk* m. čuřík (Hvozd, H. Bělá); je to na *stolíku* — stůl; *pupík*, srovn. stsl. pąpъ; ve žněch staví se z žita

mužiky (Křečov., Hvozd); *skopik* — stsl. skopьcь (Koryt.); *hrnčíky* stsl. grъnъcь; *škopíky* sthněm scaf (Raděj.). Rozšíření v *ejk* jest možno pouze u obecných, nikdy u vlastních.

iko tvoří velmi zřídka deminutiva stř. rodu, na př.: *masíko* t. maso (Svojn.).

5. *alek, alko, alka.*

alek zdlouženo v *álek* tvoří deminutiva muž. rodu, na př.: *šindálek* t. šindel (N. Kdyně); *tajtálek* t. táta (str. 3.); *nužálek* t. nožík (Veleš.); vobilí dáme do *mandálku* t. mandel (Spůle); *pitálek* t. piják (Třebče). V těchto substantivech, pokud původně v *el* jsou zakončena, mění se toto v *al* a po přijetí přípony *ek* se tato dlouží. Totéž platí o následujících na

alko, jímž tvoří se deminutiva stř. rodu, na př.: *křidálko* t. křídlo (Svojn.) m. křidélko; srovn. s tím: vědárko a p.

alka tvoří řadu substantiv žen. rodu, rozličného významu.

a) tvoří se pomužné jméno ženy, na př.: *Hrubšalka* — Hrubeš; *Cabalka* — Cába (Roušín), srovn. příponu *ka*.

b) zdrobnělá dívčí dle křestného jména, na př.: *Mařalko* poď sem t. Mařko (Lhenice); *Analka, Francalka, Evalka* (Třebče); *Análka* (Veleš.) má dlouhé *á*, jinak bývá pravidlem *a*.

c) zdrobnělá obecná, na př.: *hlavalka* t. hlava; *houhalka* t. kráva; *kolíbalka* t. kolébka (Svojn.); jeď já tvou *babalku* taky znal t. bábu (Lhen., Netol.); *misalka* t. mísa; *nožalka* — noha; *houbalka* něm. haube; *čepalka* stsl. čepьcь t. karkulka (Zubč.); *ručalka* — ruka; *sukalka* — sukně; *jupalka* — jubka, srovn. arab. dzubbah ital. giubba; *hubalka* — hubička; *mamalka* — máma (Třebče); *svíčalka* — svíce; *třísalka* — tříska, *knížalka* — kniha (Veleš.); *držalka*, (Dub. Lhota). — Někdy se příponné *a* dlouží, na př.: *ručálka, nožálka* (Netol., Lhen.); *janálky* t. brambory dobývané o sv. Janě (Nežet.); řídčeji nastává krácení kmenové slabiky: mísa — m*í*salka, bába — b*a*balka, máma — m*a*malka a j.

Při slovech: nožalka, ručalka, knížalka, svíčalka není základem: noha, ruka, kniha, svíce, nýbrž podružné odvozeniny nožka, ručka, knížka, svíčka.

Všecka tato deminutiva jest uvésti ve spojení s maskuliny na *-al*, str. 13. sled.

6. *elek, elko, elka.*

Touto příponou se tvoří zdrobnělá denominativa.

elek tvoří maskulina, která mají prvou slabiku v koncovce dlouhou, na př.: *svrchejlek* — svrch t. dénko u máselnice (Křečov); *třepetílek* — třepeta (Stachov jž.).

7. *ulek, ulka.*

ulek, po zdloužení změněno v *oulek* tvoří lichotna deminutiva muž. rodu, na př.: *hrňoulek*, srovn. stsl. grъnъ t. hrneček (Rábí); *hrboulek*, srvn.

stsl. hribъ (Pís.). Zajímavo při tom jest, že prvá část této přípony (oul-) tvoří substantiva zcela opačného významu t. zhrubělá.

ulka tvoří lichotná deminutiva žen. rodu, na př.: *medulka* t. jméno krávy (V. Bor, Horažď.); *žabulka* — žába (Třebče); *mamulka* — máma, *papulka* t. hubička (Pís.) a j.

8 *erko*

tvoří hojná deminutiva stř. rodu, při čemž

a) po zdloužení ouží se (*é* — *ý*), na př.: na *mokýrku* t. jméno pole (Vochoz); *jadýrko* — jádro (Mož.) a j.

b) mění se *e* v *a* a dlouží, na př.: na *jezárku* t. jméno pole (Tejn., Horažď.); *vědárko* (Svojn.).

9. *ařka*

je složena *ař* + *ka* t. j. maskulina na *ař* tvoří příslušné femininum přidáním přípony *ka*, na př.: *mynářka* (Češť.) a j. a dle těchto vytvořeno jest: *hodařka* (Trh. Svíny) přímo od *hody* a znamená ženskou osobu, která chodí po křtinách a svatbách, aby se dobře najedla.

10. *urek*

po zdloužení změněno v *ourek* tvoří deminutiva a to:

a) muž. rodu, na př.: *kaňourek* (Hvozd) a j.

b) gramm. rodu mužského významu však ženského, na př.: *Ančourek*; copa náš *Pepčourek* t. Anča, Pepča (Krasel.); srovn. střč. *Vaňourek*, *Jandourek* od Vaňa, Janda a j.

11. *nik*

se dlouží v *ník* a tvoří denominativa muž. rodu, která znamenají nádobu nebo pracovníka, na př.: *ušník*, *vobědník*, *polivečník* jsou hrnce: s uchy, na oběd, na polévku (N. Kdyně); *smetálník* t. krajáč na smetanu (Křečov, Hvozd); *kolomažník*, kdo pálí kolomaz, a j. (Svojn.).

12. *anek*, *anko*, *anka*.

Těmito příponami tvoří se vesměs zdrobnělá substantiva.

anek zdlouženo v *ánek*, tvoří maskulina prvotná i podružná, na př.: *plivánek* — plvati (Postřek.); *kapánek* — kapati (Horažď.); *krajánek* t. žebrák (Kolin.); ta má *poujánek* (Pís.) Srovn. str. 15.

anko zdlouženo v *ánko* tvoří substantiva stř. rodu, na př.: *znamánko* i znamátko od známě (Roušín); *předánko* t. přadlo (Přešt.); v spisovném jazyce *enko*.

anka tvoří substantiva žen. rodu a někdy dlouží se v *ánka*, na př.: *spadánka* — padati (Třebče); *tlepanka* t. koláč (Hoštice), srovn. rus. тéпелникъ = koláč; vodnes tu *drchanku* t. slámu (Horažď., Budět.); *kapanka* z něm. kappe (Todeň). — K těmto připodobují se per analogiam: *housanka*, stsl. ąsěnica, a *zelanka*, dluž. zelenica (Varvaž., Todeň), střč. nářečí housenka, zelenka.

13. *enka*

tvoří substantiva deminutiva žen. rodu a to obecná lichotná, na př.: *rozprášenka* t. kazajka; *brslenky* (N. Kdyně); *praštěnky* m. prášenky t. kožené spodky (Doudl.).

14. *inek*, *inko*, *inka*.

Těmito příponami tvoří se substantiva, adjektiva i adverbia.

inek tvoří substantiva zdrobnělá muž. rodu, při čemž se *i* dlouží, na př.: *vtáčinek* — ptáček (Křečov); *Francinek* (Horažď.); *jeminku* náš (Krasel.).

inko tvoří substantiva zdrobnělá stř. rodu, na př.: jako *jablinka* (Kolin.) a j.

Touž příponou tvoří se zdrobnělá adverbia, na př. *hnedlinko* (RHODS, Lobzy, Řepice); *brzinko* přič (Strážov); *nedávninko* vodešel (Žichov.); *zrovnínko* nýčkon šel kluk, eště ho dohoníš (Jinín); to bylo na *kratinko* (Řep.). Dále se tvoří takto adjektiva prostá i pronominalní, na př.: muj *zlatinkej* (Strážov); *všecinko* jí řek (Řep.); *šecinká* votava (Lobzy); *všecinkej* vovísek (RHODS); *každinkej* den (Řepice, Todeň).

inka tvoří velmi hojná substantiva deminutiva žen. rodu a to

a) vlastní, na př.: *Alžbětinka, Lotynka,* fr. Charlotte; *Mařinka* (Strážov); *Babinka* — Barbora; (Křečov., Kažňov, Libom., Horažď., Krasel., Strak.); *Lénynka*, *Lízinka* (Chrást, Řepice) a j. v.

b) obecná, na př.: *kravinka* — kráva (Strážov); než bych já tou *husarynkou* byla (Vranov); *outinka,* srovn. outek (Křečov); *holčinka* (RHODS); *hnětynka* t. třepanka z brambor (Horažď.); *dcerynka, panynka* (Krasel.).

Sem patří i jména *Mančinka* (Řep.), *Malčinka* — Amalie, *Mařenčinka* (Strážov) odvozena z Manča, Malčí, Mařenka.

15. *ilink-*, *olink-*.

ilink- tvoří zdrobnělá adjektiva, na př.: *malilinkej* domeček (Strážov, RHODS, Křečov., Řep., Lobzy).

olink- tvoří zdrobnělá adjektiva a adverbia, při čemž se měnívá v *oulink-* na př.: ty sou moc *tenolinký* (Horažď.); — ten klučik je *bleďoulinkej; samoulinkej* píseček (Strážov, RHODS); *droboulinkej* vovísek (Řepice); — *brzoulinko* už příde; *maloulinko* mouky (RHODS).

16. *ounk-*

tvoří zdrobnělá adjektiva a adverbia, při tom *ou* měnívá se v *o*, a před oběma bývá někdy v jihoč. nářečích měkká souhláska.

onk-: to je *tenonká* šňůra (Horažď); *čistonka* voda (Třemoš., Soused., Střelhošť.).

ounk-: lehounkej vozejk; *nizounkej* domek; to je *hezounký* dítě; taková *uzounká* ulička (Strážov, Řep.); *malounkej* vokřínek (RHODS). — *bleďounkej* chlapec (Křečov); *kašďounkej* okamih tu bude (RHODS); *červeňounkej* jak jabličko; *maliňounký* zrničko (Řep.); *řeďounky* vovsy (Zálší).

ounko tvoří adverbia, na př.: *brzounko, malounko* (RHODS, Strážov; *kratounko* (Řepice).

ouňk-, na př.: *čistouňká* voda (Postřek., Kotouň, Letkov.).

17. *unk*

jest přípona německého původu — sitz*ung* — která tvoří v jihoč. nářečích substantiva muž. rodu od sloves a často mění se při tom v *uňk,* na př.: *sklizunk* — sklízeti (Chrást); šel po *žebrunku* — žebrati (Strážov); dou na *spatrunk* — spatřiti t. ohledy (Roušín); *slevunk* — sleviti; *mejlunk* — mýliti se; *šizunk* — šiditi (Horažď.) — — na sv. Jakuba dy prší, je špatnej *sklizuňk* (Žihob., Bušov., Křečov); *slevuňk* dto; koupila sem *věrduňk* másla t. čtvrtku (Štěkeň); *trefuňk, šacuňk, fedruňk,* t. setkání, odhad, úpor (Řepice).

Srovn. s nimi: *fasunek* (Kažňov); *trefunek* (Křečov).

18. *andík*

tvoří substantiva, na př.: *štrachandík* od štrachati (Svojn.).

19. *átko*

tvoří deminutiva stř. rodu, která znamenají

a) mláďata a pak *átko* odpovídá původnímu *ęt́ko*, na př.: *huláňátko* t. hulánovo dítě; *fakaňátko*, srovn. fr. faquin (Křešťov.); *všiňátko* jako uherckej vůl (Hoštice); *rejbátko* (Horažď.); *mejštátko* m. mejšátko (Řepice) *klípátko* t. chcíple (Ouboč);

b) drobné věci analogií předešlých, na př.: *bochňátko* t. bochníček (N. Kdyně); mámo, z toho *vejcátka* mám jalovičku (Hvozd); dej mu *bryndátko* t. slintáček; *řezátko* — řezati (Kažňov); maličký *kousíčátko* do toho (Horažď.); *bombátko* t. medaillon (Měčín); *kousíňátko; vemátko* (Svojn.); *znamátko* t. znamení (Soběs., Třebče).

Poznámka. V substantivech *třicátka, památka* je příponou pouhé *ka*: *tri-deset-ka, *pamęt-ka (N. Kdyně).

20. *itko*

tvoří zdrobnělá substantiva stř. rodu, na př.: *strakotitko* t. cícha strakatá (Postřek.); *kropítko* — kropiti (Svojn., Velešín); *rukovítko* srovn. rukověť (N. Kdyně).

21. *ovka*

tvoří substantiva žen. rodu a to

a) obecná, na př.: *stolovka* t. ubrus, srovn. stolový (Doudleby).

b) pojmenování ženy dle jména mužova, na př.: *Bumbovka* jest žena Bumbova; Zíka — *Zíkovka* (Roušín); srovn. žid — židovka a j.

22. *ajzlík*

na př.: *chromajzlík* od chromý (Třebče).

23. *aček, ačka.*

aček tvoří zdrobnělá substantiva muž. rodu a dlouží *a* v *á*, má pak dvojí význam, buď označuje osobu mužskou vůbec, na př.: *Ferdáček* (Pís.) a j. v.; nebo označuje syna dle jména otcova, na př.: *Říháček* t. syn Říhův (Koryt.), srovn. Janáček, Pecháček, Ducháček a p.; — nebo pojmy obecné, na př.: *cezáček* t. cedník (N. Kdyně); *prostředáček* t. prostřední prst (Řepice).

ačka tvoří substantiva žen. rodu zvláště od sloves tř. V., na př.: *chlamstačka* — chlamstati (Horažď.); sekáč má za sebou *sběračku* — sbírati, t. ženu dělající hrsti (Hvozd); děti si hrajou na *skovávačku* — schovávati se (Hor. Bělá).

24. *ečeк, ečko, ečka.*

eček tvoří zdrobnělá substantiva muž. rodu, na př.: *pánečku*, tos mněl vidět (Hvozd, H. Bělá); *koleneček* (Jinín); *cacáneček* t. kousek, srovn. rus. цаца (Přešt.); *ptačíneček* (Strážov).

Tato přípona se někdy dlouží v *íček*, na př.: *paníček; kameníčky* t. drápky (N. Kdyně); přišel ji *paníček* zaopatřit t. kaplan (Koryt.); *vtáčíček* (Lobzy); sem patří také některá vlastní, na př.: *Tomíček* — Tomek (Strážov); *Vincíček* — Vincek (Křečov, Kažňov); *Nácíček* — Nácek (Horažď.) a j.

Některá *í* krátí, na př.: do *hájička* přijeli (Maloveska); do *žbáničkůch* (Mažice).

ečko tvoří zdrobnělá substantiva stř. rodu, na př.: pí *pivečko* po lehúčko (Raděj.); *dveřečka* t dvířka (Sulisl.); smradlatý *vaječko* od *vajce (Lhota Kd., Křečov); nebo se dlouží v

íčko, na př. *dřevíčko* (Lobzy, Křečov); *drobátíčko* (Roušín); jalovice má pěkný vemíčko (Hvozd, Kažňov); vo *poznáníčko* věčí (Horažď.), — sem patří též: *semíjčko* v tom néni (Křečov) od sémě.

ečka tvoří substantiva žen. rodu, na př.: ta je *znalečka* těch věcí, srovn. znalec (Budět.); *měšečka* t. měchačka (Velešín), — sem patří: naše *dívčka* m. dívečka (Kažňov, Křečov, Kvášňov.).

25. *ick-*

tvoří adjektiva, na př.: té *vopravdický* vejce (Kleneč); *každickou* chvíli (Pocin.); *každyckej* den (Polyň.), jinde bývá: každičký v. d.

26. *íček, íčko, íčka.*

Těmito příponami tvoříme zdrobnělá substantiva, adjektiva a adjektivalní pronomina, jakož i adverbia. Substantiva jsou skoro vesměs zdrobnělá v druhém stupni: Pavel-Pavlík-Pavlíček.

íček (s dlouhým *í*) jsou *a*) vlastní, na př.: *Pavlíček, Michlíček, Roulíček* — Vavřinec (Strážov); *Kadlíček*, — *b*) obecná, na př.: viděl sem tu *tatíčka* (Pr. Újezd); *klučíček* (Řepice); *nosejček, vozejček* (Strážov): k *lesičku* de (Žichov.) vierný *milovníček* (Mažice).

íčko tvoří *a*) substantiva stř. rodu, na př.: *dřívčičko* (RHODS, Lobzy, Křečov); maličký *zablatíčko* (Hartman.); *pomlčeníčko* (Jelen.)

b) adverbia, na př.: *nyníčko, snadníčko*; *hnedlíčko* (Řepice); *ínčko* (Koryt.); dlouženo: *hnedlíčko* (RHODS); *brzíčko* k vám přídu (Lobzy); vono to *drobatíčko* vovětrá (Rohozno jž.), srovn. níže adjektivum.

ička tvoří substantiva žen. rodu, která dle významu jsou

a) vlastní křestná, na př.: *Lotička, Léníčka, Olgyčka* (Strážov); *Francl'ička*, (Krasel.); *Nézička* (Kažňov); *Nánička* (Chrást); *Mařenčička* (RHODS); *Maryjička* (Hvozd, Koryt., Křečov).

b) vlastní patronymika označující dceru, na př.: *Hynšička* — otec Hynše; Šoufička — Šourek (Koryt.); *Buřička* si ho neveme — Borek (Strunkov).

c) obecná, na př.: *svrchnička, spodnička* t. peřiny; *kuryčka* t. slepice (N. Kdyně); do tý vody *vodovičky* (Vranov); *dívčičko* moje; *poduščička* (Strážov); *komůrčička* (Strak.); *koulička, děžička* — díže (Řep., Svojn.); *světička* t. svíce (Veleš.); někdy se *i* vysouvá: *sklenčka* na tabák (Postřek.).

ičk- tvoří adjektiva, na př.: ten *maličkej* chlapec má takový *teníčký* ručičky a *kratičký* nožičky, až je to líto (Strážov); ty noci *tmavičký* (Křešťov.); *novičkej* kabát (Koryt.); *každičký* vejcátko (RHODS, Lobzy, Řep.); pod *samičký* večer (Lobzy); *každyčkej* dostal dost (Křečov.).

K této řadí se další zdrobňovací forma *ičičk-*, na př.: *novičičká* panynko (Koryt.).

27. *oučk-*.

Touto příponou tvoří se adjektiva a adverbia zdrobnělého významu, na př.:

a) samoučkej písek (RHODS); často se souhláska před touto příponou měkčí, na př.: *teňoučký* nožičky (Postřek); *bleďoučkej; červeňoučkej* chlapiček (RHODS, Lobzy, Křečov); *čisťoučká* vodička (N. Kdyně, Výrov, Březan., M. Bor, Z. Zbor., Pačív, Krasel.).

b) brzoučko přiď domu (RHODS).

28. *yček*

tvoří substantiva zdrobnělá muž. rodu, která jsou vesměs odvozena od substantiv na *yk* (viz str. 26.), při čemž se *y* d l o u ž í a rozšiřuje v *ej*, na př.: *pramejček, kamejček* (Loza, Hvozd, Křečov, Straš., Svojn., Zubč., Veleš.); *podplamejčky* t. podplamenice (Jinín).

29. *ky, inky, ičky*

tvoří adverbia, na př.: *semky* to nestav t. sem, srovn. pol. potomki (Podeřiště); *neninky* to nejde (Chotov.); *tudičky* šél t. tady (Strážov); *ičkyt* mušíme zazpívat t. nyníčky (Červ. Pořič).

30. *sk.*

stsl. ьskъ tvoří přehojná adjektiva. Při tom jest pro jihoč. nářečí velmi pozoruhodno, že tato přípona ne vždycky připojuje se k nominativnímu thematu, nýbrž velmi často zvláštně při pomístných připojuje se k původnímu kmeni. V té příčině jeví lid neobyčejně jemný smysl pro původ jména. To jsem pozoroval i v jiných nářečích, na př. Pardub*ice* — *pardub-ský*, Tyn*iště* — *tyn-ský* a j.

Při tom jest si rovněž všimnouti hláskoslovných změn: *nsk* — *ňsk*, *nck*; *rsk, lsk, řsk* — rck, lck, řck (srvn. Hláskosl. I. str. 39. sl.).

Pro lepší přehled sestavuji několik skupin.

A. Pomístná adjektiva.

a) přípona přistupuje k nom. thematu, na př.: na *baborckém* pomezí (N. Kdyně); baborcká Němkyně (Brníř., Suš.); všiňátko jak *uherckej* vůl (Hošť.); *vídenský* dluhy; *plzenský* pivo; *rokycanckej* kostel (Třemošná); *dobřanckej* blázinec je velikej (Hodovíz); Rolenc má nejlepší maso z *mantinckejch* řeznikůch (Hvozd, Křečov); u *mokřenckýho* brány (Měčín, Křečov); ty *čermenckýho* pole — Čermná (Kolin.).

b) mísí se předchozí souhláska s *s* [Geb. H. Mluvn. I. str. 516] a to se v skupině souhláskové dále mění v *c*, na př.: *praský* salámy (Třemošná); ty *voský* brumbáří (Manetín); to je *voskej* rodič (Hvozd), v spisovném jazyce bývá: hvozdecký; tou *oujezckou* branou (N. Kdyně); *klenckej* dolík (Kleneč); *percký* král (D. Pořič); *brcká* cesta je zlá — Brť (N. Postřek.).

c) odsouvá se přípona *ice,* na př.: ten *chuděnskej* pan hejtman (Brančov.); *ondrovskej* pastýř — Ondř[ej]ovice; ten *strakonckej* delechtor (Soused., Hošť.); ty *žichovský* páni (Žichov.).

d) odsouvá se přípona, na př.: *jenský* panenky — Jinín (Boubín); *kosmonský* sukně — Kosmonosy (Křešťov, Kluky, Dobeš., Jehnědí, Březí); vona se nosí jako *vostrackýý* — Ostračín (Mrákov); *praporský* děti sem nechodí — Prapořiště (N. Kdyně) a j.

B. Obecná adjektiva.

a) přípona se přímo připíná, na př.: *panckej* pes (Postřek); co sis myslila, pancká děvečko (Pocin. Polyň, Kolin., Elhov.); vzal pancký chvůje (Křečov, M. Bor, Pačív, Račov, Březan., Bojan.); na truc *tyranckému* oci (Malov.); *ženckej* pláč (Kažňov, D. Bělá, Komšín, Soused., Krásel., V. Bor); Červenka je *konckej* handlíř (Hvozd); z *lonckýho* ječmena (M. V. Bor, Březan., Z. Zbor., Račov.); *ajznponcký* tovaryší (Hošt.); nemluv takový *svinckýý* řeči (Horažď.); pro *farckou* děvečku (Kleneč, N. Kdyně, Křečov.); na *materckym* klínu (Pačív); *mořckej* had (Kažňov); dolcký vesnice; *selcký*, *bulcký* (Postřek., N. Kdyně, Kouto); vstupit stav *manželcký* (Pocin.); *přátelckou* lásku (Strážov); máš mít nebe *zemcký* t. na zemi (Elhov.).

b) s mísí se s kmenovým *t* v *c*, na př.: pro *svěckou* hambu moh bys už toho nechat (Raděj., Chrást); *mněsckej, děckej, sťeckej* (Rousin.); *praseckej* chlívek (Horažď.); já sotva že se podpíšu *kurencky* (Hošt.).

c) s mísí se s kmenovým *š*, na př.: *muskej* šat je inej nej ženckej (Bušov., D. Bělá, Svojn.); já říkám dycky, že *muský* sou v tom lepčí než my žencký (Hvozd, Krasel.); osud *boský* (N. Kdyně, Polyň); tomu obdobná jsou: *meskej* šat (Chrást); z *eleganské* rodiny (N. Kdyně); *mněskej* člověk (Příchov.); nevemeš si *hasickej* mundúr? (Krasel.).

K těmto druží se adjektiva utvořená podružnými příponami:

anck-, stupňuje význam slova, na př.: ten je *velikánckej* dost-a-dos (Křečov); to je *tlustancký* dřevo (D. Pořič); percký *muškvancký* král t. moskevský; von byl u *vojanckejch* (Pocin., Horažď.).

atanck-, stupňuje ještě více význam slova, na př.: umřel na *dlouhatanckou* nemoc (Krasel.).

ananck, má význam předešlého, na př.: to bylo *tlustanancký* prase t. nad obyčej tlusté (D. Pořič).

Poznámka. Někdy přichází v těchto přídavných jménech *sk,* ale zřídka, na př.: *rustikalský* pole (Sulisl.); *svatojanskej* kořen (Hvozd); *žebřinskej* vůz (Zubč.); s tou *hájenskou* lukou t. hajného (Křečov.).

31. *asek, ašek*

tvoří zdrobnělá substantiva muž. rodu, při čemž se *a* dlouží, na př.: *Pavlásek* — Pavel; *Vitásek* — Vít (Svojn.). — *Vojtášek* — Vojtěch *Bernášek* — Bernard (Svojn.).

32. *oušek*

tvoří substantiva lichotně zdrobnělá a to

a) vlastní maskulina, na př.: *Miloušek* — Miloslav; *Vavroušek*; *Ežoušek* — Evžen; *Tatoušek, Viloušek* (Strážov); *Rudoušek* (Kažňov); Kadloušek, Jenoušek — Jan, Stanoušek — Stanislav, Bertoušek — Bertram (Horažď.);

b) vlastní maskulina gramm. rodem, ale významem feminina, kteroužto rodovou družností stupňuje se něžnost výrazu v milostný cit, na př.: *Anoušek, Maroušek, Manoušek* — Majdaléna, *Katoušek, Fanoušek* (Strážov); *Nanoušek, Tonoušek* (Krasel., Kažňov, Horažď.).

c) obecná maskulina, na př.: náš *panoušek* de t. kaplan (Písek), mluví-li se o něm lichotivě.

33. *uška*

tvoří zdrobnělá substantiva žen. rodu, na př.:

a) vlastní: *Maruška* atd. jako jinde.

b) obecná: *leptuška* t. linduška (Stachov); za *ženúšku* tě dostanu (Maž.); *beruška* srovn. beran (Pís.); — analogické jest: *jeptuška* (Postř.).

34. *yško*

zdlouženo v *ýško* tvoří substantiva zdrobnělá stř. rodu, na př.: *prkejško* t. prkénko (Svojn., Velešín).

35. *iště*

substantiva stř. r. označují

a) místo pro základní pojem, na př.: jetel je na *jetelišti; housenišťáta**) (N. Kdyně); *bramborniště* m. bramboriště (Mažice); v *řepištích* — řípa (Soběš.); ze *strništat* — strno (Krasel., Strak.); na *pastvištěti* dto; — na *hnojišti* (Varvaž., Loza); *zeliště* (Otěvík); — analogicky sem přešlo; *říště* t. pole (Brančov.); *břemiště* (D. Lhota, Milet.); v *Hradištěti* (Kolin.);

b) nářadí nebo jeho část, na př.: u trataru sou *tratariště* t. držadla (N. Kdyně, Ouboč, Křečov); *hrabiště* — držadlo hrabí (Horažď.); váhy

*) V sklonění přecházejí do vzoru kuře.

skládaji se z *vaziště* atd. (Kažňov, Křečov); *korbiště* t. svršek korby (Chrást); *porýště* t. topůrko (Křečov); kudla má čilindu a *kudliště* (Hvozd).

c) porůzná, na př.: *koštiště* m. koště (Křečov, Soběk., Komář.); shrab seno do *kopištát* t. kopek (Hvozd, Kažňov, Křečov).

36. *ach*

tvoří substantiva muž. rodu, na př.: *palach* t. kus pole (Třebče).

37. *och*

tvoří substantiva muž. rodu, která mají potupný význam, na př.: to je uj starej *prďoch* (Horažď.); ten kluk je *smraďoch* (Pís.); takovej *cumploch*, t. nečistá ženská (Strak.) zdá se býti cizího původu.

Někdy je *ouch*, na př.: prďouch matlavá (Třebče).

38. *uch*

častěji *ouch* tvoří substantiva muž. rodu mající posměšný význam, na př.: *capuch* (N. Kdyně); *capouch* (Křešťov, Horažď., Netol.), srovn. stsl. sopuhъ, značí buď lišky u peci nebo nespořádance; *bacouch* — jídlo jako *báč* (Kleneč); *nemrcouch*, souvisí se stsl. mrъcina nebo rus. мерцáлка, чемерцáющий (Koryt., Horažď.); to je *lancouch* z něm. landsknecht t. nemotora (Křešťov.); — *ocouch*, *osouch* t. okorek (Roušín).

Přípony s *c*, *z*, *s*.

1. *ęc*

tvoří substantiva muž. rodu, na př.: mnoho zajeců (Pačív, Strašice); za střelil sem *zajéce* (Žihob.); — někdy vyskytuje se: *zajouc* (Svojn.).

2. *ec* z *ьcь*

tvoří substantiva muž. rodu od sloves (zvl. IV. a V. tř.), na př.: *zákalec* [kaliti] t. brousek na chlebě (Křečov); *kotec* t. bouda (Komšín); *klifec* (Horažď.).

Dále tvoří deminutiva s významem obhroublosti, na př.: *čepec* u sekery, srovn. čepel u meče, t. čep (Postřek.); *kderec* u pluhu, srovn. hdeř; *křemelec*, stsl. kremy (N. Kdyně); *krajec* chleba t. skrojek (Kažňov); *kolec* t. kolečko (Pačív, Mečích., Štraš.); *nahubec* t. náhubek (Horažď.); *městec* t. městys (Střelhošt.); e di do *pekelce* t. zápecí (Štěkeň, Křešťov.); *doubec* (Varvaž.); *krovec* u kamen (Vlčtýn); *dvořec* (Volšov); to je *žabec* neřádnej ta holka (Pís.); *šlinec* t. chrchel; *kondrhelec* t. přemet; *drápce* t. drápky (Svojn.); *drnec* t. drn (Besed.).

K těmto druží se obhroublá od adjektiv tvořená, na př.: *zavilec* t. zavilý, zarputilý (Koryt.); *mrhelec* — mrhlý t. plod šípku (Brníř.); *ožralec* (Pocin); děti trhaji *škaželce* t. pouchlata (D. Bělá); někdy je i *íc*: *chvojíc* t. lesík (Koryta).

Poznámka. Někdy bývá *ejc*, na př.: *chlapejc* si hrál nebo analogické: *pulec* (Postřek.) místo puls. Hláskosl. II. str. 32.

3. *ce*

tvoří zdrobnělá substantiva a to buď žen. rodu, na př.: v Trnkoj *studýnci* (Lhenice), která jsou vzácná; nebo stř. rodu, na př.: voda se nosí háky ve *vědercích* (Křečov).

Poznámka. Velmi vzácné a rázu archaistického jest: to je náš pan *soudcí* (Svojn.) m. soudce; jiných dokladů jsem nepostřehl.

4. *ice*

tvoří substantiva žen. rodu, rozličného významu:

a) přechýlením značí bytost ženského rodu k příslušnému maskulinu, na př.: *Rajchlice* t. Rajchlova žena (Pís.); sousedovo *řebice* se vořebila — hřebec (H. Bělá, Raděj., Svojn.); krávu štípla *hovadice* — ovád; snědla jí ho *nedvědice* — medvěd (Hvozd); vy stará *čarodenice* — čarodějník (Svojn.).

b) označuje zaměstknání, na př.: *vaječnice* t. hokynářka kupující na vsi vejce (Maž.); *drubežnice* (Klat.) a j.

c) označuje předmět dle látky, na př.: *kamenice*, t. kamenná sýpka místo srubu (Hvozd); *žitnice* t. sláma (Hodovíz); *loubkovice* t. nůše (Kváňov.); *dřevěnice* (Doudl.).

d) označuje zdrobnělá, na př.: zavřu *kachnice* — kachna (Pocin.); to je pěkná *kobylice* — kobyla (Horažď.); *metlice* t. kráva (Hvozd); *sosnice*, *jedlice* — sosna, jedle (Varvaž.); — sem patří též: *bránice* t. část bran (Chrást); *kapelice* t. malý okap (Pocin.); přiklop hrnec *puklicí* — pukle (Hvozd); *nožice* — noha t. kleče (Řesán.); *vrátnice* t. půlka vrat (Nová Kdyně).

e) označuje zhrubělá, na př.: *Marjánice* (Křešťov.); to je *lakomčice* (Horažď.); *drbanice*, *loganice* t. nadávky (Otěvík); *statnice* t. hřmotná žena; *vodice*, *jordánice* (Komář.).

f) porůzná, na př.: *vobecnice*, *vodrnice* (Svojn.); *spouchlantnice* — spouchle = plané jablko (Křečov); *postranovice* t. pelest u postele (Pocin.); *stranovice* (Svojn.).

Sem patří rovněž substantiva, v jichž koncovce se *i* buď vysouvá nebo mění v j (j), na př.: u *šibenci* (Postřek.); vešel do *sence*; spadla mu do *stunci* m. světnice, studnice (Postřek., Lhota Kd., Lhenice, Strážov); *neštojce* — neštovice (Postřek.); *polojci* si bere (Brť); *jalojce* m. jalovice (Roušín); *lejc* m. lavice (Březí) a j.

5. *anec*

tvoří substantiva muž. rodu z part. pass. sloves V. tř.; proto mají význam passivní obhroublosti, na př.: *bublanec* — bublati (Kotouň); ty *umazanče* umazanej — mazati (Chrást); *drchanec* — drchati (Dobřív); kýho *šibance* si to děvče zpomnělo (Štěkeň); kupte *řezance* t. prase (Švihov).

Analogicky tvořená substantiva jsou na př.: *studánec* stsl. studenьcь (Svojn.); měl toho *radvanec* (N. Kdyně, Kažňov, Kotóuň) je vlastně zdrobnělé od *radvan*, které odpovídá střhněm. *reitwagen*.

6. *enec*

tvoří substantiva dvojího druhu:

a) z part. pass. sloves IV. a V. 1 b tř. s významem jako při *anec* na př.: *pálenec* — páliti t. pučalka (Ouboč); *lepenec* — lepiti t. brambory se zelím (Dub. Lhota); *válenec* — váleti t. olej (Svojn.).

b) od jiných substantiv zdrobnělá, na př.: tam je *kopenců* jako mrákoty t. kopek (Postřek., Dobřív); *temenec* t. modřina (Koryt.); *tymenec* t. pramen (Zubč.); kostel sv. *Mouřence* u vsi Aninova t. Mořice (Suš.); sem patří též: *babinec* — bába (Strážov, Řepic.); *krtenec* — krt (Řenče).

7. *avec*

tvoří substantiva muž. rodu od základu slovesného, na př.: *puďavec* — puditi t. prchlivec (Svojn.); máš *pijavec* — píti (Kažňov); *Prskavec* Jan — prskati (Pís.).

8. *avice*

tvoří substantiva žen. rodu, na př.: *pijavice* či *pihavice* (Přešt.); *blyskavice* t. bouřka (Strak.); jakož i místní: *Chrastavice*, se změnou; *z Chrastaic* si ženu neber (Červ. Pořičí); *Krastajce* (Postř.).

9. *ovec*

tvoří substantiva muž. rodu, na př.: *švánovec* t. nůž, kterým se dělají »špány« (Roušín); von je takovej *kladovec* (Klat.).

10. *ovic*.

Touto příponou se tvoří původně patronymika: *královic* značí prince, *Lobkovic* syna Lobkova. V pozdějším jazyce upadá tento význam v zapomenutí a počíná se užívati těchto appellativ jako adjektiv, při čemž ostá-

vají nesklonná; avšak významem v nářečích posud se liší od vlastních přisvojovacích adjektiv, na př.:

Záhlav*ovo* teta označuje nám tetu Záhlavy (Matěje);
Záhlav*čino* teta » » » Záhlavky (jeho ženy);
Záhlav*ovic* teta » » » rodiny Záhlavovy;

bez ohledu na bližší příbuznost s otcem, matkou a dětmi. Proto se říká: *kovářovo pivo*, jež si dal naliti — ale *kovářovic koště*, jímž metou u kovářů světnici t. j. v příponě *ovic* tají se vždy pluralní význam či vztah ku všem členům rodiny.

Pro jihoč. nářečí jest velmi zajímavo poznati zároveň četné proměny této koncovky a proto dle nich rozdružuji příklady.

a) oic, na př.: ečko je *Bezanoic*; *Zejneroic* dvur (Vranov); do *kovářoic* stavení (Stachov jž.).

b) ojic, na př.: *Albustojic, Plánkojic, Klestibuchtojic* (Kouto); *Potůčkojic* je daleko (Zbin.); *Škopkojic* (Ouboč); *Vojákojic, Jedounojic, Dvorojic* (Němč.); u *Ptákojic* vrchu (Hraden.); *Dufkojic* divčka; *zednikojic* plot; *kovářojic* koza (Chrást); *mlynářojic* zahrada (Lobzy); *šenkýřojic* stuh (Druzd.); *Zoubkojic* louka (Radob.); *Vackojic* kobyla; *učitelojic* ďouče (Partot., Komář.).

c) ojc, na př.: *Babičkojc* dívčí (Postřek.); *Jakubrlojc, Mencojc, Tykojc. Pablšojc* (Prapoř.);*) *Chodovákojc, Chodákojc; Tomšojc, Antonojc* (Starec); *Manďákojc* pole; *Litýřojc, Kydákojc, Rospíčkojc* (Kouto); *Jilkojc* Josef (Lhota Kd.); do *Čídojc* podobu nemá (Brníř.); za *Boudojc* loukou (Kolin.); nad *Firbasojc* pasekou; z Dobřína *Košíkojc* chce Marynu *Šebestojc* (Suš.); *Potůčkojc* jejich učedník (Zbin.); patřil někda k *Pilátojc* statku; na *Zrounojc* louce pod *Kozákojc* mytí; za *Rambojc* škalkou (Soběš.); u *Herynkojc*; *Matějkojc*; *Kutilojc* stodůlek (Hradeš.); u *Michalojc* Jirky; *Kováříkojc* Marý je níčkojc u *Švejdojc* Rouly [u Vavř. Švejdy]; *Šafaříkojc* Petr (Spůle); na *Bružkojc* (Maršov.); na *Taluškojc* dvoře (V. Bor); kam šél kluk *Hájkojc*? do Chanojc (Horažď.); *Korandojc* a *Cajcojc* děti (RHODS); *Trnkojc, Žilojc, Kopalojc* stavení (Babiny, Boubín, Svatop. Tejn., Bojan., řídčeji Kalen.); za *Duckojc*, před *Zavadilojc* (Radkov.); pod *Michalojc*, za *Hanojc* (Svojš.); Honza *Roulojc* t. Roulíkův (Elhov.); *Bočánojc* vrch; *Pavlojc* Kouty (Měčín); *Záhlavojc* pole (Bušov.); teta *Macháčkojc* a holka *Zoubkojc* (Vejprn., Bušov., Švejkov.); *Milerojc* u Kečmáru (Kralov.); *Bendojc, Hojďákojc* (Roušín); Nána *Bulantojc* (Blovice); *Filipojc* okno (Čížice); *Vondráčkojc* husy (Řep.); Fuksojc; Královic chalupa (Ondřov.); *Brýchojc, Seberojc, Antoňojc* děvče (Svojn.); no jeď v *Trnkojc* studýnci je taky dobrá voda; Anka po Kubov *Firoic* se vloni vdala (Lhen.); *Slaboje, Ťulpojc, Želiborojc*; Klivandojc pole (Doudl.); *Šamšulojc* a *Machojc* (Babiny).

Dále od jmen obecných odvozená, na př.: *krejčířojc* Ančí (Brníř.); tlejc to pole je *mlnářojc* (Spůle, Račov, Bojan, Rokyc., Stachov jž); chlapec *kovářojc*; v chalupě *měnářojc* (Elhov.); *kovářojc* Dorčina chalupa t. chalupa

*) V *Starci* slyšel jsem odchylkou: Šenkýrojc Ančí; Kubarojc Josef.

Dorky, dcery kovářovy (Spůle); *bednářojc* stavení (Rábí, Kvášň.); *učitelojc* dívčka (D. Bělá, Kážňov, Pr. Újezd, Horažď.); *šenkýřojc* ouhor (Nepom., Dobrš., Vácov, N. Ves, Ouboč, Svatop., Boubín, V. Bor, Horažď., Hoslov.); učitel *šenkýřojc* t. syn šenkýřův, který je učitelem (Zbin.); těch *hrobařojc* dětí je mi líto (Horažď.); v Lukavici *zahradnikojc* sem si vzal; *oučmochrojc* t. handschuhmachrojc (Přešt., Roušín).

Zajímavá jsou analogicky tvořená adjektiva, na př.: to jsou *holkojc* peřiny t. holčiny; *chlapcojc* šaty t. chlapcovy (Koryta).

d) *ujc*, na př.: nad *Havlujc* flekem; u tich *bednářujc;* u *Štichujc* na dvoře (Křečov), bývá tu však i *ojc*.

e) *ouc*, na př.: *Jehlikouc* vodu nechci (Postřek.); čí je to? to je *Hanusouc* (Březí, Kluko, Dobev, Křešťov, Jehnědlo); *Talbekouc* hospoda (Strak.); *Vančurkouc* grunt; *Kornouc* prodali husy (Krasel.); hoch *Vrbouc* kouká ven — vedle: holka *Štětkojc*; *Kroupovic* někam dou. (Pís.); — *Pajerouc* chalupa; *Hrnečkouc* koza (Varvaž.); u tich *Králouc* vrát (Hoslov.); mamičko *Kabačouc* (Hošt.); *Pavlikouc* holka (Křešťov.); *Domorázkouc* stavení (Řepice); za *Maškouc* loukou (V. Bor.); v *Babinouc* domku vedle Malkovskejch; ve *Vaněčkouc* chalupě (Boubín); *Šafaříkouc* chlapec (Svatop.); *Kalčíkouc, Kelišouc, Melkouc* (Smrkov, Veřech., Měčích., Komšín, Březan.); *Holoubkouc* prkna (Krasel., Střelh., Varvaž., Soused., Kotouň, Chanov.); kovářouc Khodl připochtívá to žábě *Linhartouc* (Štěkeň); *Kadlouc* Franta (Krasel.) — dále odvozená od obecných, na př.: *mlnářouc* zahrada (Postřek.); u *souserouc* je lepčí půda (Krasel.); do *kovářouc* stavení (Varvaž., Březan., Veřech., Kotouň.); poj tim *šafářouc* voknem (Křešťov., Hoslov.); u tich *bednářouc* to nejni (Hošt.); *učitelouc* tele; *šenkýřouc* holka (Dobev); *tesařouc* stáj t. obydlí (Řepice).

Zvláštní jest: voni sou naše *kmotrouce* t. kmotři (Krasel.).

f) *úc* nebo *uc*, na př.: to sú *Hadamúc*; *Habličúc* chlapec; *Maličkúc* myť;*) — *Tačkuc* plot; na *Bartákuc* díle; u *Šimanuc* studánky (Postřek.); — *Šimanuc* mlejn (Kleneč); *Vondruc* strejček to vám je žencká počívka; jeli sme skrz *Sukuc* branku; vo veselce nás *Beranuc* Franta šecky přejel; Skuhračka viděla *Putúc* Hanku (Hvozd, Hodov., Raděj.); — slečinka *správcuc* byla hu nás; *učiteluc* Véna študýruje (Raděj.); *truhlářuc* Bernát je kšikovnej (Hvozd).

Zvláštní jsou analogická adjektiva: todle je *chlapcuc* a to *děvčatuc* (Raděj; Hodov., Hvozd), srovn. *holkojc*.

g) *oc*, na př.: *Hlavačoc* chalupa; v *Babiloc* stavení (Tejn.); *Vojákoc, Káčoc, Novákoc, Chmelařoc*, (Holkov., Lhota Hrž'd., Jetenov.); *Fajkojc, Koptoc* pole (Třebom.); *Pintišoc* koza (M. Bor); *Boršoc, Chalušoc* pantáta (V. Hydč.); *oucnechtoc* holka (Třebom.); *kovářoc* stavení (dto, M. Bor Pačív, Jeten., je obecně tu užíváno); *mlnářoc* zahrada je naproti *sousedoc* poli (Pačív); kmotru *bednářoc* si neviděl? (Březan.).

---

*) Staří vyslovovali *úc* mladší *uc*.

h) ec, na př.: *Václavickec* chalupa je na spadnutí; *Maťkec* Hančí; *Kohútec* chlapec; *kovářec* pole; *bednářec* divčka (Pocin.).

Poznámka. Všecky tyto tvary jsou dle Geb. H. Mluvn. III. č. 1., str. 106. gen. plur. substantiva na *ovic* v archaistické formě a tím se vysvětluje jich nesklonnost.

Povšimnutí hodno jest, že rozličné proměny koncovky přicházejí vedle sebe často v téže osadě nebo skupině osad a že nelze vytknouti mezi nimi hranice. Pouze přípony *ec* neslyšel jsem nikde jinde nežli v Pecinovicích, ovšem neprošel jsem všech jihočeských obcí.

Sem patří jména zakončená na

11. *ovice*

akkusativní formy k *ovici*, což je nom. plur. appellativa na *ovic*, a znamenající per metonymiam osadu (Geb. H. Mluvn. III., č. 1. § 70.). Jako předešlá i tato propadla v jihoč. nářečích mnohým změnám, dle nichž uvádím doklady.

a) ojice, na př.: *Hořojice, Bušojice* (Chrást): *Vejpojice; z Radkojic* dou k Horčicom (Kuciny); do *Horaždojic* (Trh. Svíny); *Řevnojice, Pašnojice, Straškojice* (Komář.)

b) ojce, na př.: *Petrojce, Havlojce*; v Pocinojcích za vodú (Postřek.); *Pocinojce* na Dolině (N. Kdyně, Pocin.); *Těchlojce* (Sulisl.); do *Janojc* (Brť); do *Horaždojc* (Kolin.); u Podlipskej Ančičky z *Kašojc* (Zbin.); švec z *Dražojc* (Suš.); von byl u Pejmu v *Petrojcích* (Ondřov.); *Kuňojce* sou na Plzencku; di do *trantárojc* t. na kolo (Hvozd); kudy cesta do *Královjc?* (Raděj., Kažňov); *Vranojce, Bušojce* t.; *Švejkojce, Vejpojce* (Rokyc.); *Petrojce, Janojce* (RHODS); po tema *Hoslojci* sou trávničky (Hoslov.); šél ze *Štichojc* do Doubravicí (Křešťov.); eště jí povedu z *Kosojc* do *Chanojc* (Horažď., Boubín, Krasel.); k *Elhojcum* chodívával (Elhov.); *Chvalšojce, Vonšojce* (Račov); *Příchojce, Žerojce* (Přešt.); *Čakojce* (Roušín); *Češňojce, Dubojce, Chvalojce, Klenojce, Krašlojce, Lipojce, Mičojce, Milenojce Strunkojce, Struskojce, Těšojce, Volšojce, Žernojce* říká se v těchto i okolních osadách.

Zajímavo je citoslovce údivu: *propánojce!* (Svojn.).

c) ouce, na př.: *Kašouce* (Dobev); z *Minělouc* (Jinín); *Horaždouce, Ptakouce, Sousedouce, Ťažouce, Podkouce, Pracouce, Katouce,* (Krasel.); odvezli ho do *Něhošouc* (Čeština); z *Modlišouc* (Soused.); do *Vrskouc, Prokopouc* (Strak.); ve *Zboroucích* (Měčích., Řepice); nejste ze *Smrkouc?* (Pís.) pudeš do *Přeborouc* na proceství (Štěkeň); *Buďouce*, do *Buďouc* t. Budějovice (Krasel., Řep., Měčích., Horažď.); *Chanouce, Holkouce* (V. Bor).

d) ice, na př.: *Budějice*, z *Budějic* (Netol., Trh. Svíny); které se dále mění: *Budějce, Hrdějce* — do *Buděje, v Hrdějcích* (Dobev, Krasel., Roušín, Svojn., Doudl., Komář.).

Jak z uvedených příkladů patrno, užívá se v některých místech i několika obměn najednou; to již jest vlastnost nářečí.

12. *cí*

tvoří adjektiva odpovídající přech. přítomného času, na př.: *chuděcí* a *bicí* hodiny (Sulisl.); ty *zpěvací* knížky t. zpěvník (Strunk.); *modlicí* knížky (Kolin.).

13. *c*

velmi hojně přidává se k adverbiím označujícím místo a čas, v jihoč. nářečích pak zvláště jest oblíbeno u způsobových v komparativě.

a) podej mi *tamhlec* ňákej koláč (Strážov); *semhlec* mi nechoď (Horažď.);

b) jc vlivem komparativu, na př.: *níčkojc, teďkojc* (Spůle); *tudyhlejc* sem tam byl t. onehdy (Bilen.); *taklejc* ta kacabajka nejde (Soused.); *níčkodlejc, níčkohlejc* (RHODS); *hnedlejc* by mně zíblo v ruky; v tych Třebenicích bude *tuhlejc* konopická (Lhenice).

Ostatní příklady uvádím dále při komparativu.

14. *sa*

tvoří substantiva žen. rodu s přídechem obhroublosti, na př.: *tlamsa* - tlama (Svojn., Třebče); srovn. vlastní jména: *Tomsa* - Tóma; *Hlavsa* - Hlava a j.

15. *as*

tvoří substantiva muž. rodu zhrubělého významu, na př.: kořínky maji samý *mrcasy* (Kažňov); *mamlas, tulpas* (Horažď.).

16. *es*

tvoří prvotně substantiva stř. rodu, z nichž se však v jihoč. nářečích málo zachovalo, na př.: vzali *kolesa* a vodvezli jelena (Dřešín); na *kolesech* má ráfy (Stachov jž.).

17. *ějьs*

tvoří komparativ a superlativ adjektiv i adverbií (Mikl. Gramm. II, str. 322. sl.). V jihočeských nářečích nacházíme několik zajímavých odchylek těchto tvarů, pročež dělím je v následující skupiny:

a) ější měkčí předchozí souhlásku, na př.: *dřívnější* pláště (Soběk.); *tlustější, bohatější* (Horažď.).

b) ejší mění *k* v *č*, na př.: tydle nítě sou *tenčejší;* todle je desekrát *vonačejší* - onaký t. pěkný, *horčejší, ouzčejší* (Horažď.); tendle satyngl je *hezčejší* (Štěkeň); vzal *nejvonačejšího* ječmene (Sulisl.).

c) tvrdá souhláska z positivu vrací se analogicky do komparativu, na př.: vony sú *dobrejší*; ta je chytrejší než já; toť že hučitel je *mudrejší*

(Postřek.); ten je *chytrejší* jak ty (Vranov); Jirka vorá na *horejší* straně (Postř., Hvozd, Soběk., Suš., Křečov., Kažňov, Radeš., Radkov., Spůle, Polyň); pečeně je *dobrejší* než maso (Kažňov); z toho *nejhorejšího* (Malov.); *špatnejší* není než ty; von má *roztrhanejší* kabát (Postřek.); malina je *tlustejší* než šeka t. krávy (Postřek.); *panskejší* šaty (Brníř.); ona je *hezkejší* jak karafiját (Mrákov, Strážov, Pocin., Suš., Kolin.); to je *ouzkejší* (Roupov, Křečov); ta mlačí je *nejhezkejší* (Kažňov, Zářečí); *dlouhejší* než ta kláda (Křečov); vem si túto ta je *suchejší* (Růvná).

d) zdrobnělého významu komparativ [*etnější*], na př.: táto šátka je *věčetnější* t. drobátko větší; tule je ten *menčetnější* t. trochu menší (Boubín). [*echnější*]: náš Matýsek je *večechnější* nežli vaše Rozárka t. drobínek větší (Štěkeň).

Poznámka. Analogicky ku komparativu tvoří se v jihoč. nářečích některá adjektiva, na př.: pro *zejtřejší* hosty (Postřek., Rábí, Dněšice, Z. Zbor., Soused., Řesán., Míchov., Krasel., Chanov. a j.); *nekejší* léta je bída t. nynější (Sušice); *neckejší* dobu; *jakejší* šátky (Kolin).; ta píseň je *nejcnější* t. nynější, moderní (Hoslov.); *prvnější* tejden t. minulý (Horažď.).

e) ejš [vl. *ejše*] tvoří komparativ adverbií, na př.: *lacnějš* tu není (Postřek.); tys přišel *pozdějš* (Štěkeň); analogon bez významu komp. jest: *tuklejš* to dej t. zde (Lhenice).

Přípona *ší*

a) tvary pravidelné, na př.: ta je *mlazší* (Postřek.); *nestarší* sem byla já (Brníř.); *nejmlazší* tu není (Kouto) a j.

b) ší mísí se s předchozí sykavkou, na př.: z těchle *mlaších* (Brníř., Boubín, Přešt.); *mlaší* bratr to uslyšél (Polyň); košile je *bliší* než kabát (Hvozd); je to *snaší* (Křečov, Svoj.).

c) ší mění předchozí sykavku v *j* a to způsobuje přehlasování [Geb. H. Mluvn. I. str. 334.], na př.: dyž byl *mlejší* m. mlajší = mlazší (Brloh, Trh. Svíny, Komář., Římov, Třebče); je o tři roky *mlejší* než on (Doudl.); muj *nejmlejší* bratr (Nežet.); *snejší* a *drejší* t. snazší, drazší (Veleš., Zubč., Sv. Jan, Komář., Římov, Třebče); superlativ: *nejmlejší, nejsnejší, nejdrejší* tamže. U jiných adjektiv jsem této zvláštnosti nenalezl.

d) bývá tvar nepřehlasovaný, na př.: to není *nejsvatější* (Řepice).

e) ší přechází v *čí*, na př.: u souserouc je *lepčí* půda (Krasel.; Vranov, H. Bělá, Vlčtýn, Výrov, Vejprn., Komšín, Svojn.); sebe *menčí* kamejk tlačí v botě (Hvozd.); ty sou nejlepčí (Křečov, Hradeš., Březan., V. M. Bor, Z Zbor., Varvaž., Chanov., Veřech., Soused., Pís.). Dále sem patří: *mlačí* je než já m. mladší (Kouto, Hvozd, Bušov., Kažňov, Svojn.); *chučí* lidi chodí na vejdělek (D. Bělá, Hvozd); vem si to na *řičí* řešato (Křečov), srovn.: veme se to na *ředčí* sejto (Krasel.).

f) věčích škod; do *největšího* kalupu (N. Kdyně, Rábí, M. V. Bor, Hradeš., Komšín, Řesán., Střelh., Míchov., Štěkeň, Chanov., Varvaž., Veřech., Kotouň, Březany, Elhov., Pís.), srovn. Geb. H. Mluvn. I. str. 500.

g) ší, čí - ši, či tvoří adverbia, na př.: pude to *lepši* (Strak.); já *rači* zednika (V. Bor.); zajc má *nejrači* hryz (Varvaž.); *lepčí* si dej pozor (Soused.).

h) je u příslovek [pův. stř. rod], na př.: dyby tam byl pás, bylo by mně *snáž* m. snáze (N. Kdyně, Hvozd, Svojn.); to de *ztouž*, srvn. stsl. tęže (Svojn.); veme si to *ponž* (Křečov.).

Sem patří dále komparativy a superlativy adverbií, v nichž není náležité změny hláskoslovné (Geb. H. Mluvn. I., § 63.), na př.: *příď, nejpříď* — zpředu; *říď, nejříd* — řídko; *záď, nejzáď* — vzadu; m. *příze, *říze, záze, prvým dvěma překážela substantiva: *příze, říza,* třetí existuje; na př.: tám je *nejpříď* hruška a *nejzáď* stodola (Svojn.); Mečíchovo je *příď* a Hlupíno je stranou (Komšín, Slivonice, Horažď.); von přišél *půžd; nejpůžď* m. později (Svojn.); sem mohlo by se počísti: mám toho *mín* m. méně (Soběk.).

i) ěji, na př.: *snázej* usne (Postřek.); v Klatovech je *lípěj* m. lépe (Polyň); *raděj* řeknu (Elhov.) a j.

ejc [vlastně *ej* + *c*], na př.: kci bejt *dýlejc* tvuj přítel t. déle (Žihob.); *kráčejc* to nejde t. kratčeji; tam *záděje* je pole t. zadněji (Kolin.); sebe *dálejc* už měl merk (N. Kdyně, Strážov, Suš., Řepice, Horažď., Štěkeň); *vícejc* už jí tu nebude (Rábí, Řepic, Nezd., Varvaž., Boubín); *spíšejc* tam byly dvě vdovy (Kolin., Žihob., Nezd.); *zpříděje* - předněji (Žichov.); delu je *snážejc* (Přešt.); *dřívejc* nechoď (Horažď., Štěkeň, Krasel.); zkráčejc, *nejpůžděje* - kratčeji, nejpozději (Postřek., Svojn.);

dokyť neni *laciněje* (Žihob.); *nejpozděje* tam pudeš t. trochu později; je tu užito superlativní předpony *na* v absolutivní míře (Kolin.); jenť to je *pozděje* (Komář., Přešt.); hraj *veselejc* (Hvozd); *snadněje, moudřejc* (V. Bor); bude to *hořejc* nebo *doleje*; *prvejc* mně lezdys navštivil (Horažď.); *teplejc, častějc* (Krasel.); tu pude *ješněje* (Otěvík); aby bylo *pěknějc* (Rankov);

čti *zdýlčejc* t. pomaleji — z délky (Horažď.); *zpáčejc* t. trochu později — z paku (Komář., Římov); *zpříděje* t. předněji - z předu (Žichov.).

17. *us*

nebo *ous* tvoří substantiva muž. rodu zhrubělého významu, na př.: *čamus* t. čumil (Pocin.); *morous* na podvazek lnu, srovn. slovin. mavrica (Postřek.); *morous* t. mrzout; *čamous* t. neúprava (V. Bor); to je *mrkous* t. mrkev (Kažňov); *bambous* t. nelida, srvn. strč. bambula (Horažď.); *kabous* t. mrzout (Křešťov., Pís., Svojn.)

Přípony s *č, š, š.*

1. *č*

(povstalo z pův. *čjъ - čъ*) tvoří hojná substantiva muž. rodu od sloves IV. a V. tř., na př.: *trapič* t. kolečko (Bušov.); *dědič* (Krasel.); *bělič* (Brloh); někdy zůstává kmenová délka, na př.: *vrátič* t. rozchodník (Hvozd); *hájič*

t. slaměný věchet na stromě (Roušín); — u *Hadaču* (Měčín); *žírač* t. lakomec (Horažď.); muší bejt pořádnej *fukač* t. trubač (Krasel.); *řikač* t. předřikávač (Třebče); *ukazovač* (Zubč.); *strouhač* i *struhač* t. pořiz (Kažňov, Křečov.); někdy se *ač* dlouží, na př.: běhařovský *bumbáči* t. chlastouni (Dub. Lhota).*)

Od těchto substantiv někdy dosti nesnadno dají se rozeznati tvořená příponou *ač* v. d.

2. *ča*

jest obdobná příponě *ka* a má s ní stejný význam t. tvoří deminutiva, ale pokud jsem v jihoč. nářečích shledal, pouze od vlastních jmen, na př.: *Hanča, Lenča* (Eleonora), *Fanča, Júlča* (Křesťov., Křečov., Chrást., Krasel., Kažňov, Koryt., Libom., Horažď.); *Manča* (Strážov); *Marča* (Kvašňov.); někdy se toto *ča* přehlasuje, na př.: *Káče* (H. Bělá, Křečov, Koryt., Krasel. Štěk.); *Barče* (Horažď.); *Anče* (Lobzy, Kažňov), srovn. Hláskosl. II str. 10.

3. *ač*

tvoří substantiva muž. rodu, z nichž denominativa mají obyčejně zhrubělý význam, na př.: *řebenač* t. trakař (Nová Kdyně); *trakač* (Kolin.); *krkač* (Třebče).

Obyčejně se dlouží v *áč*, na př.: *lupáč*-lup (Přešt.); *košiláč*-košile (Kažňov, Křečov); to budou samí *chlupáči*-chlup t. bohatí dto; *voláč*-vole (Strážov); *skopováč*-skopový (Kotouň); *drškáč*-drštka; ten vepř je *muďáč*-moudě (Hvozd); to už je starý *ušáč* t. zajíc; *nestydáč*-nestyda; *paličáč*-palice t. tvrdohlavec; *hoprdáč*, srovn. srb. oprdica (Svojn., Třebče).

4. *íč*

tvoří substantiva muž. rodu ve významu lichotně zdrobnělém, na př.: to e náš *Toníč* t. Toníček (Kažňov).

5. *eš*

Touto příponou tvoří se feminina na př. *mládež, drubež* a j. (Hradeš., Šťáhl., Vlčtýn, Račov., Vejvan.); — obyčejně v jihoč. nářečích jest: *drubeř, mládeř, krádeř* a j. ale nikdy *papeř, loupeř*; (Postřek., N. Kdyně, Žichov., Rábí, H. H. Raděj., Dobřív, Výrov, Vesel., Bušov., Třemoš., Letkov., Dneš. Miroš., Pr. Újezd, Skoupý, Chrást, Lobzy, Vejprn., Krasel., Hošt., Řesán., V. M. Bor, Březan., Kotouň, Varvažov, Pačív, Soused., Střelh., Chanov., Veřech., H. Bor., Komšín, Švejk., Pís.).

*) Místo *osladič* slyšel jsem ve Varvažově *vosladěč*.

6. *eš*

tvoří zdrobnělá substantiva muž. rodu lichotného významu, na př.: *Tomeš, Bobeš* t. Josef (Křešť., Horažď.); *hromši*, co to děláš? (Chrást).

7. *aš*

tvoří substantiva muž. rodu s významem obhroublosti, na př.: puč mi *dvacijáš* (Štěkeň); měla vod něj hrnec dvacijášu (Smržov); *rabijáš* t. rváč (Svojn.).

U cizích bývá za původní *as*: mesijáš, Ananyjáš a p.

8. *iš* (*yš*)

tvoří substantiva muž. rodu, na př.: v Strakonicích je na sv. *Šimoniše* jarmak (Štěkeň); — je tam na sv. *Šimonýše* pout (Jinín); *Veliš* nejni doma (Horažď.).

9. *oš*

tvoří substantiva muž. rodu s významem obhroublosti, na př.: tendle muskej vypadá jako *hastroš*, srovn. šp. astróso (Hvozd); s tím souhlasí: *mrskoš, Bedroš, Antoš* a j.

10. *uš, uše.*

uš zdlouženo v *ouš* tvoří substantiva a to

a) obecná maskulina, na př.: *kotrouš* t. chlebový točenec; *chocholouš* (Řepice);

b) vlastní maskulina s významem lichotným, na př.: *Vavrouš* (Polyň); *Jarouš* (Koryt.); *Pepouš* (Řepice); *Venouš* (Křečov, Libom., Horažď.);

c) vlastní maskulina označující ženskou osobu, v čemž záleží lichotnost na př.: to je náš *Babouš* — Barbora; Fanouš (Kažňov); *Marouš* (Libom.); *Ludouš* t. Ludomíra (Horažď.).

uše tvoří substantiva žen. rodu obecná i vlastní, na př. *loktuše* t. plachta (Krasel.); *Liduše* (Pís.); — někdy se *e* odsouvá, na př.: *Liduš, Bětuš, Baruš* t. Lidmila, Eliška, Barbora (Křečov).

11. *še*

tvoří v jihoč. nářečích přisvojovací náměstku k druhé osobě v žen. a stř. rodě, patrně působí tu analogie naše — vaše, na př.: to néni *tváše* (Postř.); jinde jsem toho nenašel.

B. Nominalní kmeny složené.

1. Spřežky.

1. jméno se jménem, na př.: *pajmámo* šenkýřojc t. paní + máma; *pantáta* vodešel (Hoslov., Březan. a j.); dělejte pampáter kvaltuje t. pán + pater; vod *pampátera* to není (Krasel.); *pámbu* t. pán + bůh (Vejprn. a j.); šél s *jemnospánem* t. farářem; Krbce *vašnospána* [faráře] dědoušek t. vašnost + pán (Maž.); je *vašnospán* doma t. kaplan (Křečov, Svojn.); na *vrchpoli* t. vrch + pole (Žbonín); ty peníze *zbůdarma* vyhodil t. bůh + darmo (H. Bělá); přišel sem k nim o *půlkvíčeří* t. půl + večer (Bušov.); nastokrát a *úctykrát* pozdravuji a prosim úcta + krát (Jelenov); píti něco na *štítrop* t. tščí + útroba koř. tъsk- (N. Kdyně, Ouboč, Domažl., Měčín, Přešt.); pijou na *štítro* (Kotouň, Pačív). Jedna část jest slovo cizí, na př.: *věčímtál* to nejde t. větší + theil; *kužalplac* je dobrej t. kužel + platz = kuželník (Svojn.).

Pochybného původu jsou: *harababka* t. chroust (Horažď.); *šarababka* (Míchov., Pačív, Březan., Tejn., V. Bor); *Jezusmine* svatej — z něm. Jezus-mîne? (Mažice); *kandrdásek* t. nepatrný človíček (Horažď.).

2. prvá část je příslovka nebo jiné slovce neohebné, druhá pak jest jméno, na př.: na *vyšebohách* t. na vrchu (Libom.); ta holka je *erc-hovado*, *ercmůra* (Horažď.), prvá část je tu něm. původu; *prachděrek*, *prachbába* (Křečov, Koryt.); to je kluk *nemluva* (Pís.); vod *nazimy* do *nazimy* t. podzimku (Horažď.); každej *vobden* sem mejla t. druhý den (M. Bor); *odvíčer* to bylo t. odpoledne (Besed.); *podvíčer* t. před večerem (Račov); tuhle toho koně dej na *pocedlo* t. v levo (Hvozd); *podzemky* (Kolin., Horažď., Koryt.); *propánečku! Propánojce* = trantárie (Raděj., D. Bělá, Svojn.); *rozor* t. široká brázda; *růskfásek* t. kvásek na chléb (Roušín). — Sem patří absolutní superlativ: *přesladká* kaše; *ercpitomej* kluk; *prachmalej* chlapiček (Koryt.) a j. v.

3. prvá část jest imperativ, druhá jest jméno, zájmeno nebo příslovce, na př.: *trapihlav*; ty mordyje *slomidlo* t. zlom bidlo (Pocin); *slomjidlo* (Roušín); *slombidlo* (V. Bor); pro našeho *vařbuchtu* (Lhota Kd., Horažď.); *votevřihuba* (Svojn.), *Klestibuchtojc* stavení (Kouto); *třeštipulka* (V. Bor); *třeštipuška*, *čuchpetr* (Horažď.); ten pes je *lamuda* t. láme údy = silák (Štěkeň); to je *Želiborojc* (Doudl.); to je takovej *táhnidál*, *bervšecko* (Suš.).

4. spřežky číslovkové, na př.: *pětpenězka* t. křepelka (N. Kdyně, Ouboč); von byl v *čtyrhráně* (Kučiny); *dvoušestnik* t. dvacetník (Soběsl.); *čtyřlistranatá* jetel t. čtyřlistý (Třemošná); *dvojduše* to nejde (Pís.); *jedenmecítma*, *dvamecítma* atd. t. jeden mezi desetma (Horažď., Třeboň, Trh. Svíny); *tisícunkrát* pozdravujem tebe t. tisíckrát (Horažď.).

Ještě sluší uvésti následující spřežky: *hovnivál*, *brundivál* (N. Kdyně); *hovnivár* (H. Březí); *vohnipal* i *vohnépál* (Postřek.); *kostivál* (Zalší), v nichž

prvá část jest lok. sing.; *žabikuška* (Svojn.); *žabikuch* t. jídlo (Křečov), kde prvá část je adjektivum.

Někdy je i větné označení, na př.: to je kluk *hafnabuchty*; vona je taková *hafnabuchty*; t. nenasyta (Netol.), to je vám *hrnabrabce* t. třeštidlo (Češtice).

2. Vlastní složeniny.

Tyto jsou 1. spojovacího významu, na př.: *žlutozelenej* pantl na sukni (Suš.) a j. — 2. určovacího významu, kde prvý člen určuje druhý, a to

a) souřadně, na př.: *plachořítka* — plachá řítka t. bázlivec (Roušín); *Hornobřezí* t. Horní Březí (Třemošná); *samokol* (Horažď., Račov); *samokolí* (Zubč.) t. samo kolo = jedno kolo: trakař, kolečko; *mnohomnostvíkrát* sem tě to povídal (Štěkeň); my sme *samovlastní* páni (Postřek.); *polokaš* t. hustá polévka (N. Kdyně).

b) podřadně, na př.: *zimostrát* m. zimostráz; *bolobřich*, střč. břichobol (N. Kdyně); *masopust* (Postřek.); dobrý *polodne* (Vejprn., D. Bělá, Žihob., Kolin.); *trnoslivky* (H. Bělá, Svojn.); *hromotluk* (V. Bor, Křešt., Pís.); *vodoteč* t. příčná brázda (Horažď.); za *konotopem* t. rybníkem (Smrkov.). — Sem patří též: *husopaska* (Zbin.); *husopař* t. husař (Křečov); *branokliky* t. část bran (Třebče); to je *světojdoucí* člověk (Koryt.); *samopeč* t. pekáč (N. Kdyně); u *kolomazný* peci (Křečov); *jádrooký* tele (D. Kral.).

c) přivlastňovacího významu, na př.: *bělohlavý* vůl; ta holka je *bělohubá* (Koryt.).

II. O tvoření verbalních kmenů.

A. Infinitivní kmen.

V I. třídě zní v jihoč. nářečích infinitiv: *víst, víct, nýst — nest, píct — pect, pnout — vzít*, rovněž *krácť, moct, bít, mejt* a j. Srovn. Hláskosl. III, § 30.

V II. třídě tvoří se kmeny příponou *nu* a to *a)* od kořenů, *b)* od jiných kmenů:

a) klep- stupňované klop-: vočičky *sklopnout* (Polyň); lib (ljub-) *polibni* tátovi ruku, huž přišél z kostela (Raděj.); hъb-: kerak sem se *vohnoula* ve dveřích, spadla mi vošitka (Osek); *zahynouli* (Besed.); sъp-: má Nanynka *usnoula* (V. Bor, Střelhošt.); mi-: ta banda *pominoula* (Trh. Svíny).

b) pad- (pásti): *padnoul* som (Komář.); sed- (siesti): *sednoul* som na lavici (Třebče); čьt (čísti): nechcě se mi *čětnout* (Postřek.); běh: *vběhnoula* do stáje (Růvná); mih: jen se mi tak *mihnouli* pod vokny; hluch: může z toho *vohlechnout* (Kolin.) a j. v. Sem přecházejí vlivem praesentu slovesa I 5, na př.: *zapnoul* si kabát (Stachov jž.) a j.; rovněž některá slovesa I 6, na př.: von tu *vostanul* (Červ. Poříč) a j.

Někdy mají zjemnělý význam, na př.: jenom se to tak *linoulo* m. lilo (Volyň) a j. v.

V III. třídě jsou prvotná slovesa obyčejně nepřechodná, na př.: *sedíli* s tatikem (Polyň); *mečít* ti nebudu (Postřek.); *běžít* běžela hyn a pa tán zvostala (Kouto) a j. — řídčeji jsou přechodná, na př.: mlaší bratr to *uslyšél* (Polyň); na hřibetě *křičíl* (Postřek.) a j.; — odvozená jsou buď deverbativa nebo denominativa; prvá ráda mají ztrpělý význam, na př.: Anče vám na ňom celá *lpěla* (Strak.); nebo jsou přechodná, na př.: *miela* sem se lóni vdát (Maž.) a j.

V IV. třídě jsou kmeny vesměs podružné; deverbativa jsou v pošumavských nářečích buď frequentativa nebo causativa, na př.: to dítě se ňák *pádí* t. hubení (Horažď.); *spadil se* (Strak.); *skamenil se* (Hoslov.) a j.

Vedle toho patří sem v jihoč. nářečích slovesa tvořená zvláštními částicemi na označení praegnance významové:

a) jsou to deminutiva tvořená příponou

oni: ten hoch tak *žadoní* t. žádá; celej den o to *žebroní* t. prosí (Svojn.); *kabonil* se jako noc (Pís.), srovn. rus. кобѣниться od koř. kobi-.

oli: porád jen to jedno *drmolí* (Kolin.); ono tám ňák *mrholí* (Brníř.); Anče se jen tak *batolí* (Přešt.).

b) intensiva tvořená příponou

či: *bafčí* z krátký fajky (Růvná); ten se *vyplavčil* (Strážov) a j.

ši: ten *metešil* t. upaloval (Kažňov); tak vám *pelášili* (Pís.).

V V. tř. mají prvotná vesměs význam trvací, na př.: ten náš děroušek ňák *kašlá* (Štěk.); najč se *láskat* s tim klukem.

U deverbativ s otevřeným prvotním kmenem je kmenotvorná přípona *ja, va,* s zavřeným *a.* V užívání *ja, va* jeví se v jednotlivých nářečích značný rozdíl, ač oba jsou vlastně významem tožné; v západních nářečích má rozhodnou převahu *va,* na př.: že mně budeš *bívat* (Hoslov.); von ho furt *nabívá* t. tluče (Pís.); *nepřipíval**) sem (Trh. Sviny); ale i — ten si *popíjel* (Kolin.).

Příponou *va* tvoří se dvojí stupeň opakování; při tom je zajímavo několik sloves archaisujících, na př.: tam se dlouho *zadržával* (Strunkov.); jen co tak *popoušťávali* povrazy (Vranov); *minávali* t. pominovali (Strakon.).

Kmeny původně zavřené dávají durativa, na př.: šél *kálat* drva; *zvihaji* trám (Suš.); — nebo iterativa, na př.: vono se *vopláká* (Otročín); chce všecko *prečtát* (Postřek.) a j.

V jihoč. nářečích tvoří se některá méně obvykla od sloves III. tř. na př.: neví, co mu *chybá* t. schází; ještě mu mnoho *chybalo* (Volšov); *nestydáš se* (Brloh, Černice jž.); von *stydá* (Jedovary) a j.

Od IV. tř. tvoří se iterativa příponou *a* (nosi — náša-) nebo *va* (nosíva-), na př.: *nechejcej* se tý štrychařky — chyti- (D. Lukav.); ten toho *sehloucí* — hlti- (Koryt.); *povjášali* je a voni mněli vztek — věsi-

---

*) *připíjela* věnce na klobuk (Červ. Pořič) t. připínala.

(Sulisl.); — někdy se souhláska nemění, na př.: *řmátá* ajž běda — hřmoti- (Polyň).

V jihoč. nářečích najdeme někdy slovesa v V. tř., která jsou v středoč. nářečí v VI. tř., na př.: já tam *natáhal* hlavu m. natahoval (Postřek.); má *vytahávat* voly ven t. vytahovat (Brníř.); *pominává* pršet t. pominuje (Polyň); já vám to *darovám* t. daruji (Kral.); podivej se na toho knota, jak se *natáhá* t. natahuje; dej pozor ajce to *neskřívá* t. neskřivuje (Štěkeň).

I v této třídě naskytují se slovesa významu zdrobnělého, tvořená zvláštními příponami.

la: chráplal celou noc (Suš.); aj sotva *šeplá* (Zbin.) a j.

nka: to je hodná holčička, ta pěkně *stunká*; von se vám *mynká* (Horažď.); uj *spinkej* a m'č (Kolin.); počkej, uj se budeš mynkat (Kažňov).

ka: bědákat t. naříkati (Varvaž.); ty slepice dneská ňák moc *kotkorákaj* (Horažď.).

ska: pískat, srovn. pět koř. pi-; jak ten dýšť *plíská* koř. plu- (Růvná).

ička: spinčičkej hezky t. hajej (Hvozd, (Hodovíz, Radějov).

uča: katulúča se t. kulí se, kotálí se od kotiti se (Čížice).

yna: zamkýnat se nemuší (Postřek.); *zamkýná* dvířka (Přešt.); tanynat m. tančiti (Roušín).

ta: hajtej, Mikšalo (Třebče).

V VI. třídě mění se někdy přípona *ova* v *uva,* na př.: *neskuvalo* (Postřek.); budeš nahazuvat hnuj (H. Raděj.); *šmakuvat, maluval* (Bušov.); *troštuvat* se (Chrást); *kruduvat* se (Hoslov.); ten se *vycajchnuval* (Kažňov); *miluvat* (Třemošná); *kamenuvat, troštuvat, vychvaluvat, koštuvat, špacíruvat, mašíruvat* (Chrást); *shazuvat* (Řesán.); hornicí muší často vleže *pracuvat* (Hvozd); to mušíš *menuvat*; budete *maširuvat?* (Kažňov); *běduvat* nebudu (Domažl.); *daruval* mu to; *raduval* se (Koterov) a j. v.

Odvozená od kmenů III. a IV. třídy mění souhlásku před *ova,* na př.: *přimražoval* (Dřežín); jen si je *přihlezujte* (Krasel.); *spražnovali* seno t. sklízeli (Horažď.) a j. Někdy se pouze měkčí, na př.: vy to *zahraďujete* (Vranov); psani *zapečetuje* (Kolin.) a j. Jindy zůstává souhláska beze změny, na př.: *vomezovali* ho [oheň] na stodolu (Rokyc.) a j.

Zajímavy jsou v jihoč. nářečích následující příklady: dyž zámek *přibivuje* t. přibíjí (Strážov); u Vodňáku budou zejtra *zabovat* t. zabíjet (Koryt.); *zařikuje* takto t. zaříkává (Soused.).

Denominativa jsou častá a mají význam vždy trvací; znamenají pak činnost vyjadřenou kmenem nomina, na př.: *řemeslovat* tam nesměji (Sušice); bídně se *chudičkovala* do smrti t. protloukala (Krasel.); dyby *nedarebákoval* (Horažď); *klasňovat* (Svojn.); *zapambuj* se t. zadušuj se (Štěkeň); šenkýř *vyrumpáloval* zabitý prase (N. Kdyně); — jsou to zvláště slovesa označující zaměstnání, na př.: dyž eště Novák *učiteloval* (Přešt.); vašnospán už *dofalářoval* (Hoštice); dokujď pulmistr *panuje* (Svihov);

Honzál už *nešafářuje* (Komář.); zejména substantiva na *ář* ráda jsou základem jako v střč.

Do této třídy vcházejí ráda slovesa cizího původu, na př.: *klempíruje* už rok (Svojn.) a j.

Zdrobnělá jsou: *capkuje* capičkama a sem tam *hopkuje* (Pís.).

B. Praesentní kmen.

V celku shoduje se se středočeským nářečím. Zvláštnosti některé uvedeny budou v tvarosloví.

ZKRATKY.

Babin. = Babiny.
Besed. = Besedice.
Bil. Ž. = Bilenice Žichovská.
Bojan. = Bojanovice.
Branšov. = Branšovice.
Březan. = Březany Strakonické.
Brníř. = Brnířov.
Buď., Buděj. = Budějovice.
Budet. = Budetice.
Bušov. = Bušovice.
Část. = Částkov.
Čern. = Černice Krumlovská.
Černov. = Černoves u Nepomuka.
Čížic. = Čížice.
Č. Kruml. = Český Krumlov.
Č. Pořič. = Červené Poříčí.
D. H. Bělá = Dolní, Horní Bělá.
D. Lukav. = Dolní Lukavice.
Dneš. = Dnešice.
Dobeš. = Dobešice.
Dobř. = Dobřív.
Domažl. = Domažlice.
Doudl. = Doudleby.
D. Pořič = Dolní Pořič u Horaždovic.
Druzd. = Druzdová.
Dub. Lhota = Dubová Lhota.
Elhov. = Elhovice.
Hartman. = Hartmanice.
H. Hamr = Horní Hamr.
H. H. Rad. = Hvozd, Hodovíz, Radějov.
Hodov. = Hodovíz.
Holkov. = Holkovice.
Horažď., Hržď. = Horaždovice.
Hoslov. = Hoslovice.
Hošt. = Hoštice.
H. Rad. = Hvozd, Radějov.
Hradeš. = Hradešice.
Husin. = Husinec.
Hvízdal. = Hvízdalka.
Chanov. = Chanovice.
Chod. = Chody, Chodsko.
Chotov. = Chotoviny.
Janov. = Janovice.
Jedov. = Jedovavy.
Jelen. = Jelenov u Kralovic.
Kalen. = Kalenice.
Kašp H. = Kašperské Hory.
Kažň. = Kažňov.
Klat. = Klatovy.
Kocour. = Kocourov již.
Kolin = Kolinec.
Komář. = Komářice.
Komš. = Komšín.
Koryt. = Koryta.
Koter. = Koterov.
Kot. = Kotouň.
Kralov. = Kralovice u Plzně.
Krasel. = Kraselov.
Kruml. = Krumlov.
Křešťov. = Křešťovice.
Kucin. = Kuciny.
Kvašnov. = Kvašnovice.
Letk. = Letkovice.
Lhota Kd. = Lhota u N. Kdyně.
Lh. Spůle = Lhota u Strážova.
Malov. = Maloveska u Klatov.
Maž. = Mažice.
Měč. = Měčín.
Mečích. = Mečíchov.
Mezhol. = Mezholez.
Mích. = Míchov.
Miroš. = Mirošov.
Mlyn. = Mlyneček u Kouta.
Mrák. = Mrákov.
Mutěn. = Mutěnice.
V. M. Bor = Malý, Velký Bor.
Nebřeh. = Nebřehovice.
Němč. = Němčice.
Netol. = Netolice, Netolicko.
Nezdět. = Nezdětice.
Nežet. = Nežetice.
N. Kdyň. = Nová Kdyně.

N. Postřek. = Nový Postřekov.
Ondřov. = Ondřovice.
Ostruž. = Ostružno u Kašp. Hor.
Otěv. = Otěvík u Trh. Svinů.
Otěv. T. = Otěv.
Pač. = Pačív.
Partot. = Partotice.
Pocin. = Pocinovice.
Poř. Červ. = Poříčí Červené.
Postř. = Postřekov.
Prachat. = Prachaticko.
Prapoř. = Prapořiště.
Praž. = Pražsko.
Prešt. = Přeštice.
Příchov. = Příchovice.
Pr. Újezd = Prašný Újezd.
Rač. = Račov.
Raděj. = Radějov.
Radeš. = Radešice.
Radkov. = Radkovice.
Radob. = Radobyšice.
RHODS = Rohozeň, Hvízdalka, Ondřovice, Dubová Lhota, Spůle.
Řep., Řepic. = Řepice.
Řesán. = Řesánice.
Řím. = Římov u Trh. Svinů.
Rokyc. = Rokycany.
Rouš. = Roušín (Vinná a Chmelná).
Sedlík. = Sedlíkov.
Slivon. = Slivonice.
Smrk. = Smrkovec u Horažď.
Smrž. = Smržov.
Soběk. = Soběkury.
Soběsl. = Soběslav.
Soběš. = Soběšice.
Soused. = Sousedovice.
Strak. = Strakonice.
Straš. = Strašice u Strakonic.
Stráž. = Strážov.
Stropn. = Stropnice.
Strunk. = Strunkovice.
Střelhošt. = Střelhoštice.
Svato. = Svatopole u Horažďovic.
Svejkov. = Svejkovice.
Svírat. = Svíratice.
Sv. Jan. = Svatý Jan u Budějovic.
Svojn. = Svojnice.
Škvrň. = Škvrňany.
Šťáhl. = Šťáhlavy.
Štěk. = Štěkeň.
T. Březí = Březí u Trh. Svinů.
T. Otěv. = Otěvík u Trh. Svinů
Třebom. } Třebomyslice.
Třebomysl. }
Třemoš. = Třemošná u Plzně.
Třešov. = Třešovice u Strakonic.
Varvaž. = Varvažov.
V. Bor. = Veliký Bor.
Vejprn. = Vejprnice.
Veleš. = Velešín.
Veř. H. } Veřechov u Horažďovic
Veřech. }
Vesel. = Veselá u Rokycan.
Vlčt. = Vlčtýn.
Vol. = Volyně.
Vran. = Vranov u Stříbra
Vřešťov. = Vřešťovice.
Výr. = Výrov u Plzně.
Záhoř. = Zahořany.
Zář. = Zářečí.
Zbin. = Zbinice.
Z. Zborov. = Zadní Zborovice.
Zubč. = Zubčice.
Žihob. = Žihobec.
Žichov. = Žichovice.
Žink. = Žinkovy.

SEZNAM SLOV.

(Slova jsou uvedena dle stránky.)

A

ajznponckej 38
Albustojic 43
ale + ale, 4
Alžbětinka 33
Analka, Análka 31
Anča 8
Anče 8, 49
Ančourek 32
Anížka 27
Anoušek 39
Antonojc, Antoňojc 43
Antoš 50
asekulací 6
audiencí 7

B

babalka 31
babčury 11
Bábi 9
Babičkojc 43
Babičková 25
Babiloc 44
Bábina 16
babinec 42
Babinka 33
Babinouc 44
baborckej 37
Babouš 50
bacán 15
bacouch 40
bajda 22
bakoun 17
balkán 15
bambous 48
bambula 13
banka 30
bankál 13
batolit 53
Bára 7
Barča 8
Barče 49
baroun 17
Barta 7
Bartákuc 44
Bartka 27
Bartůňek 30
Baruš 50
bednářojc 44
bednářujc 44
bednářouc 44
bednářoc 44
bednářec 45
Bedroš 50
Benda 22
Bendojc 43
Beranuc 44
berdle 12
Bernášek 39
Bertík 30
Bertoušek 39
beruška 39
bervšecko 51
Bety 9
Bezanoic 43
bědákat 54
běduvat 54
běhna 14
bělič 48
bělohlavej 52
bělohubej 52
Bětuš 50
běžít 53
bicí 46
bírčí 6
bít 52
bívat 53
blanina 16
bláznovej 25
Blaženja 14
bleďonkej 34
bleďoučkej 37
bleďoulinkej 33
bliší 47
blyskavice 42
blívanina 16
Bobeš 50
Bočánojc 43
bočitej 19
bohactví 19
bohakyně 17
bochňátko 34
bolaví 6, 24
bolobřich 52
bombátko 34
bombě 21
Boršoc 44
Bořík 30
boskej 38
Boudojc 43
boula 12
bramborniště 39
bramburák 28
bránice 41
branokliky 52
Braňova, Vranová 25
Braňovo 24
brckej 38
breberka 3
brko 26
Brožna 14

brslenky 33
bručoun 18
brumbár 10
brumlal 12
brundivár 10
brusnicoví 6
Brůža 7
Bružkoje 43
Brýchojc 43
brynda 22
bryndák 28
bryndal 12
brynďátko 34
brzíčko 36
brzinko 33
brzoučko 37
brzoulinko 33
brzounko 34
břečák 29
břečťoun 18
bředano 15
břemíště 39
Břešťák 29
břešťan 15
březina 16
břichna 14
Břinda 22
bříškoun 18
břítoví 25
bubák 28
bublanec 42
Buďouce, Budějice, Budějce 45
Bulák 28
Bulantojc 43
bulckej 38
bumbáč 49
Bumbovka 35
Buřička 36
Bušojce, Bučojice 45
Butovo 24
bžunda 22

C

Cabalka 31
cacáneček 3, 35
Cajcojc 43
campera 11
cancal 12
cápata 21
capkovat 55
capouch 40
capuch 40
Cecila 7
Cecilka 27
ceďák 29
cesták 28
cezáček 35
cibul 8
cibulák 28
cilifinda 23
Cilka 27
courák 28
cuchna 14
cuchtna 14
cuchty 18
cukale 21
cukroví 25
cumploch 40
curda 22
cvikýř 11

Č

čahoun 18
čamous 48
čampul 8
čampula, čampule 13
čamus 48
Čakojce 45
čapek 30
čarodenice 41
častejc 48
čečeraták 3, 28
Čechák 28
Čechán 15
čekana 15
čepalka 31
čepec 40
čerchmant 20
čermenckej 37
červavej 24
červeňoučkej 37
červeňounkej 34
červině 16
červiště 21
česněk, češněk 29
Češňojce 45
četnout 52
Čidojc 43
čilinda 22
čilindář 10
čilindy 22
činčanej 15
čistounkej 34
čisťonkej 34
čisťoučkej 37
člunček 29
čmochna 14
čtění 6
čtyrhráně 51
čtveroje 9
čuchpetr 51
čumák 28
čumanda 23
čumidlo 12
čurýk 30
čvanták 28
čvaňhal 12

D

ďafák 28
dálejc 48
darebákovat 54
darovám 53
daruvat 54
dcerynka 33
dečtě 20
dejchavičnej 17
dejm 25
deska, deška 30
děckej 38
děda 7
dědic, dědič 21, 48
dědoun 17
dědour 11
dětina 16
dětnej 14
děvčatuc 44
děvkař 10
děžička 36
didi 4
díťata 20
divák 27, 28
dívčí 9
dívčička 36
dívčka 36
divnota 20
dlabák 28
dlouhatanckej 38
dlouhejší 47
dobrejší 46, 47
dobřanckej 37
dobyče 20
dofalářovat 54
dokaváď 23
dolckej 38
dolejc 48
Dolfi 9
dolka 27
Domorázkouc 44
domovák 28
domovo 5, 24
Dorčíno 16
doška 27
doubec 40
drampata 8
drapal 12
drápce 40
Dražejovo 25
Dražojce 45
drbajzna 15
drbanda 23
drbanice 41
drejší 47
drchanec 42
drchanka 33
drmola 8
drmolit 53
drnec 40
drnovatej 19
drobátíčko 36
drobet 19
drobovák 28
droboulinkej 33
droužka 27
drozda 7
drška 26
drškáč 49
drubeř 11, 49
drubežnice 41
dryják 29
drvák 28
držák 29
držalka 31
dřachna 14

dřapal 12
dřeperenda 23
dřepetil 12
Dřešíno 16
dřevárna 15
dřevěnice 41
dřevíčko 36
dřívčičko 36
dřívejc 48
dřívnější 46
Dubojce 45
Duckojc 43
Dufkojic 43
Dufková 25
Ducháček 35
duchna 14
dvacák 28
dvacijáš 50
dvamecítma 51
dveřečka 35
dvojak 28
dvojduše 51
Dvorojic 43
dvořec 40
Dvořka 27
dvoukrošák 29
dvoušestnik 51
dýlejc 48
dyškerecí, dyškrecí 7

E

eleganskej 38
Elhojce 45
erchovado 51
ercmůra 51
ercpitomej 51
Eválka 31
Ežoušek 39
Ežrla 12

F

fačárna 15
Fajkojc 44
fakaňátko 34
famelije 8
familije 8
Fana 14, Fána 7
Fanča 49
Fanda 22
fandle t. sběračka 12
Fanoušek 39
faňura 11
faranda 23
farckej 38
fasunek 34, fasuněk 29
fedruňk 34
Ferdáček 35
fešák 29
fešnějc 48
fiflena 16
Filípek 30
Filipojc 43
filůt 22
fintidlo 12
Firbasojc 43
firhaněk 29
Fírojc 43
flanda 22
flanďák 29
flákal (žvanil) 12
fouňa 8
Franca 7
Francal 13
Francalka 31
Francek 30
Francí, 6, Franci 9
Francínek 33
Francka 27
frňák 29
Fronclička 36
fršlíně 20
fukač 49
Fuksojc 43
fundera 3
fušař 19
futro 5

H

Habličúc 44
Hadač 49
Hadamúc 44
hacer 10
hafnabuchty 52
hájenskej 38
hájič 48
hájiček 35
Hájkojc 43
hajtat 54
halibali 4
hamota 20
Hanča 49
Hančí 9
Hanka 27
Hankala 13
Hanojc 43
Hanosouc 44
hápavej 24
harababka 51
hárumcárum 4
hasickej 38
hastroš 50
hat, hať 18, 10
Havlojce 45
Havlujc 44
hde, nehde 23
hejdumpejdum 3
herbáfče 5
Herynkojc 43
hezčejší 46
hezkejší 47
hezounkej 34
hladovec 42
Hlavačoc 44
hlavalka 31
Hlavatík 30
Hlavsa 46
Hlupíno 16
hluchant 20
hmoždýř 11
hnedlejc 46
hnedličko, hnedlíčko 36
hnedlinko 33
hnětynka 33
hnidák 28
hnízdě 21
hnojiště 39
hodařka 32
Hodějovo 25
hodnota 20
Hojďákojc 43
hokynář 10
holčí 7, 9
holčinka 33
holkojc 44
Holoubkouc 44
Honal 13
honej 14
Honzál, Honzal 13
Honza 7
hopkuje 55
hoprdáč 49
Horaždojce, Horaždojice, Horaždouce 45
horčejší 46
horejší 47
horlivej 25
Hornobřezí 52
horyna 16
hořejc 48
Hořojice 45
Hostojce 45
hospodině 16
hospodyň 17
hosti 18
houbalka 31
houhalka 31
houhrabák 28
houlata 21
housanka 33
housar 11
houseniště 39
Houvězdo 5
houvina 16
houvrať 10, 18
houž 8
hovadice 41
hovnivál, hovnivár 10, 5
hraď 10
hrabiště 39
hrádě 5
Hrachovák 28
hrboulek 31
Hrdějce 45
hrnabrabce 52
hrnčík 31
Hrnečkouc 44
hrňoulek 31
hrobařojc 44
hromadí 6
hromaznej 17
hromeš 50
hromotluk 52
hrůbě 21
Hrubšálka 31

hruduvat se 54
hřebřinovej 25
hřemejček 26
hřemejk 26
hřibet, řbet 19
hubalka 31
hůdě 20
hudrman 15, 26
huhla 8
hulákal 12
hulaňátko 34
hus 10
husárna 15
husarynka 33
husman 26
husna 14
husopař 52
husopaska 52
hušák 29
hutina 16
Hvozdo 5
Hynšička 36
Hynšík 30

Ch

chalup 10
chalupák 28
Chalušoc 44
chamrač 9
Chanojce 45
chcipák 20; chcípák 28.
chejcet se 53
chlamstačka 35
chlapák 27, 28
chlapcojc 44
chlapcuc 44
chlapejc 41
chlastna 14
chlípě 21
chlupáč 49
Chmelařoc 44
Chodákojc 43
Chodovákojc 43
chocholouš 50
chozeni 6
chraplat 54
chrapoun 18
Chrastavice 42
chrastlavej 24
chromajzlík 35
chrštál 13
chuděcí 46
chuděnskej 38
chuděra 11
chudičkovat 54
Chuchluj 25
chut, chuť 10, chujť 18
chůz 8
Chvalojce 45
Chvalšojce 45
chvojí 6
chvojíc 41
chvojina 16
chvůje, chvuj 8
chybat 53
chytrej 10
chytrejší 47

I

ičkono 17
ičkont 21
ičkyť 37
inák 29
indá 22
inde 23
ískavka 27
íštěrka 27
ítrocí 6
Ivánek 30

J

jablinko 33
jablon 17
jablunka 27
jaborovej 25
jádrookej 52
jadýrko 32
jahlí 6
jakejší 47
Jakubrlojc 43
jálojce 41
Janáček 35
Janák 28
janálka 31
Jandourek 32
Janojce 45
Jára 7
jarka 26
Jarolímek 30
Jarouš 50
jasnota 20
jedenmecítma 51
jedlice 41
Jedounojic 43
Jehlikouc 44
jejej 4
jejejnáma 4
jejejku 4
jeminek 33
Jelovičák 28
jemnospán 51
Jenal 13
Jenda 22
Jenoušek 39
jenskej 38
jeptuška 39
jeřabatej 19
jeteliště 39
jetev 18
jezárko 32
Jezusmine 51
ježděni 6
Jilkojc 43
jindavá 24
Jinín, Jiníno 16
Johánek 30
Johaník 30
jordánice 41
Jouza 7
Jouzal 13
Jozífek 30
Júlša 49
jupalka 31

K

Kabačouc 44
kabonit se 53
kabous 48
kabrňák 29
kácovna 18
Káča 8
kačar 11
Káče 8, 49
Káčoc 44
Kadlíček 36
Kadlouc 44
Kadloušek 39
kafe 21
kachnice 41
kalafajda 22
kalanda 23
kálat 53
Kalčíkouc 44
Kalina 16
kamaráctvo 19
kamejček 37
kamejk 26
kamenice 41
kameníček 35
kamenuvat 54
kanálka 26
kancalista 7
kandrdásek 51
kanoun 17
kaňhal 12
kaňour 11
kaňourek 32
kapánek 32
kapanka 33
kapavičnej 17
kápěj 5
kapelice 41
kapě 21
karvaňák 29
kaša 8
kašlat 53
Kašojce 45,
Kašouce 45
Kašpárek 30
Kašparka 27
Kašpírek 30
Katouce 45
Katoušek 39
katuláčat 54
kaucí 6
kázaní, kazení 6
každičkej 36
každinkej 33
každounkej 34
každyckej, každyčkej 36
kdá, kdáž 22
kderec 40
Kelíšouc 44

klampajzna 15
klancovák 28
klancoun 17
klancout 22
klasňovat 54
klempírovat 55
klenckej 38
Klenčí 6
Klenojce 45
Klestibuchtojic 43, Klestibuchtojc 51
klevata 19, kleveta 7
kleveto, 5, 19
klifec 48
klinda 22
klípátko 34
klípě 20
Klivandojc 43
klofák 28
klůcek 30
klučíček 36
kmoter 10
kmotrouce 44
kníhara 11
knížalka 31
knoflička 27
kobylice 41
kočí 7
kodkodáče 3
Kodovo 24
kohát 19
Kohútec 45
kolec 40
koleneček 35
kolesa 46
kolíbalka 31
kolofant 20
kolomazný 52
kolomažnik 32
komazanda 23
komeda 7
komedář 10
komůrčička 36
konckej 38
kondrhelec 40
konidlo 12
konopě 5
konotop 52
konva 7, 24
Kopalojc 43
kopenec 42
kopisto 5
kopiště 40
Koptoc 44
Korandojc 43
Korbiště 40
korčák 29
Kornouc 44
koroptva, koroptev, korotva, krotva, kuroptva 18, 24
korotví 9
kořání 6, 15
kosmonskej 38
Kosojce 45
kost 10
kostivál 51
Košíkojc 43
košiláč 49
košilán 15
košťál 13
koště 21
koštiště 40
koštuvat 54
kotár 10
kotec 40
kotkorákat 54
kotrouš 50
koulička 36
Kouřim 25
kousíňátko 34
kousíčátko 34
kouzále 13
kouzeň 14
Kovářikojc 43
kovářojic, kovářojc 43, kovářouc, kovářoc 44, kovářec 45, kovořoic 43
Kozákojc 43
kozle 20
kožeňáky 29
krácť 52
kračata 21
kráčejc 48
kradař 10
krádeř 49
krajánek 32
krajec 40
Královjc 43
Královjce 45
královstří 19
Královuc 44
královic 42
Kramolino 16
krápě 21
krasák 28
Krastajce 42
Krašlojce 45
kratěk 29
kratičkej 36
kratinko 33
kratounko 34
kravinka 33
krejčířka 27
krejčířojc 43
krejčířove 10
krkač 119
kropítko 35
Kroupovic 44
krovec 40
krtenec 42
krtincovatej 19
Kryštůfek 30
křampál 13
křaplavej 24
křapna 14
křemel 13
křemelec 40
křemelka 27
křešně 14
křičít 53
křidálko 31
křiklán 15
křivák 28
křivančí 6
kšírovna 18
Kubal 13
Kubárojc 43
kudlaří 10,
kudliště 40
kuchta 18
kuchyňka 30
kujon, kujoun 17
kulbatej 19
kumpásek 29
kuňal 13
Kuňojce 45
kupata 21
kurencky 38
kuryčka 36
kutě 20
Kutilojc 43
kužalplac 51
kterák 29
květouň 17
Kýčovo 24
Kydákojc 43
kydlina 16
kyselčata 26

L

lacinějc 48
lacnějš 47
lakomčice 41
lamuda 51
lancouch 40
lazna 14
láskat 53
lebedář 10
lefkej 30
legruta 7
lehounkej 34
lejce 41
Leksík 30
Léna 7
Lenča 49
lené 14
Lenorka 27
Lénynka 33
lepči 47, lepši 48
Lénička 36
lepenec 42
leptuška 39
lesiček 36
levák 28
libnej 14
líce 21
licitací 7
líče 20
Liduše, Liduš 50
lilíje 8
Linhartík 30
Linhartouc 44
linouti 53
lípěj 48
lipí 6
Lipojce 45

lišně 14
lišťák 29
lišti 6
litina 16
Litýřojc 43
Lízi 9
Lízinka 33
ližina 16
Lobkovic 42
loganice 41
Lojza 7
Lojzík 30
loktuše 50
louckej 38
lonskej 39
Lotička 36
Lotynka 33
loubíř 10
loubkovice 41
louteny 13
lucerna 15
Luda 7
Ludouš 50
Lukaška 27
lupáč 49
lupán 13
lupání 6, 15
lůšek 30
lutrýje 8
lůže 5

M

mačin 16
Madla 7
Madlena 16
Mahoušík 30
Machačka 27
Macháčkojc 43
Machojc 43
machout 22
Machulda 22
Majdala 13
májovej 25
makatej 19
malcrle 12
Malčí 33
Malčinka 33
Maličkúc 44
malinkej 33
maličkej 36
malilinkatej 19
malinkatej 19
malininkatej 4
maliňounkej 34
maloulinko 33
malounkej 34
málounko 34
maltýř 11
maluvat 54
máma 3
mamalka 31
mamí, mami 9
mámin 16
mamlas 46
mamour 11
mamrla 12
mamulka 31
Mana 14
Manána 4, 14
Manča 33, 49
Mančička 33
Mančrla 12
mandálek 31
Manďákojc 43
mandlířka 27
Manka 27
maňka, maněk 27
Manoušek 39
Mantina 16
mantinckej 37
manželckej 38
maňák 29
Marča 49
Marě 8
Marcha 7
Marjá 8
Marjánice 41
Marouš 50
Maroušek 39
Maruška 39
Máry 9
Maryjá 8
Maryjička 36
Maryna, Marýna 16
Máťa 8
Mařalka 31
Mařena 15
Mařenčička 36
Mařenčinka 33
Mařina 16
Mařinka 33
masíko 31
masopusť 52
mastidlo 12
mašíruvat 54
Maškouc 44
materckej 38
Matějkojc 43
Maťkec 45
Matýsek 30
mazal 12
mázra 10
mdloba 20
Mečíchovo 25
mečít 53
měd 10
méďák 29
medulka 32
měchna 14
měchýř 11
mejlunk 34
mejše 20
mejšle 21
mejštátko 34
mejt 52
Melkouc 44
Mencojc 43
menčetnější 47
menčí 47
menuvat 54
meskej 38
měšečka 36
metešit 53
metlice 41
mezulán 15
Mičojce 45
mihnoul 52
Michálek 30
Michalojc 43
míchárna 15
Michlíček 36
Mikšal 13
Mikula 7
Milenojce 45
Milerojc 43
milospani 9
milovníček 36
Miloušek 39
miluvat 54
mín — méně 48
minávat 53
Minělouce 45
misalka 31
místě 21
mizeryje 8
mlačí 47
mládeř 49
mladší, mlazší 47
mlejší 47
mlezivo 24
mlha 12
mlíčeň 14
mlynářojic 43, mlynářojc, měnářojc, mlnářouc 44 mlnářoc 45
mněsckej 38
mněskej 38
mněstec 40
mněška 30
mnohomnostvíkrát 52
mocik 26
moct 52
močárna 15
močírna 15
modlicí 48
Modlišouce 45
modřilka 26
modrák 27, 28
mokřenckej 37
mokýrko 32
Moravka 26
Moravcuj 25
morous 48
Móryja 8
mořckej 38
mosták 28
moudřejc 48
moula 12
moule 21
Mouřenec 42
moutev 9, 18
moždíř 10
mráko 5
mravo 23
mrcas 46
mrhelec 41
mrholit 53

mrkous 48
mrně 20
mrskoš 50
mrt 10, 18
mrťafa 7
mrzena 16
mrzuťák 29
muďáč 49
mudrejší 46
Mukářovo 25
mulišák 29
muskej 38
muškvanskej 38
mutací 7
muziky 7
mužák 29
mužiky 31
Mykyško
mynářka 32
mynkat 54
myslivcovna 18

N

nabívat 53
Nácek 30
Nácíček 25
Nácík 30
nadějovo 24
nahazuvat 54
náhonka 27
nahubec 40
Nána 14
Nánička 36
Nanka 27
Nanoušek 39
Nanrle 12
napadlina 16
napanino 16
náručí 9
násadí 6
nástrč 9
nat 10, 18
natáhat 54
natělenej 14
navrátka 27
nazimy od 51
nebojatej 19
neckejší 47
nečísta 7
nedávninko 33
nedoslucha 8
nedvědice 41
necht 18
nejčkon 17
nejnější 47
nejpozdějc 48
nejpůzdějc 48
nejvonačejší 46
nekejší 47
nelepa 7
nemehlo t. neoheba 12
nemluva 51
nemotora 11
nemrcouch 40
neninky 37
neotesa 8
nepodalej 12
nesnáž 8
nest 52
nestarší 47
nestyda 8
nestydáč 49
Netálije 8
netrefa 8
nevrdlej 12
nevrhlej 12
nevtipa 8
Néza (Anežka) 7
Nézička 36
Něhošouce 45
někňuba 8
několikerojí 9
neštojce 41
nihdý, nikdy 23
nit 10, 18
nizounkej 34
níčko 26
níčkodlejc 46
níčkohlejc 46
níčkojc 46
noclehař 10
nono 4
nosák 28
nosejček 36
Novačka 27
Novákoc 44
novičičkej 4, 36
novičkej 36
nožalka, nožálka 31
nožina 16
nožice 41
nutil 12
nůžal 13
nužálek 31
nyničko 36
nýst 52

O

óblat 19
oblátek 30
obojeťák 29
ocouch 40
odklada 8
odrhoun 18
odvíčer 51
ohlávka 27
okalek 30
okalej 19
oklepě 8
Oldřiška 27
Olgyčka 36
Ondra 7
Ondral 13
ondrovskej 38
onej 9
oprat 18
orací 7
ortelí 9
osouch 40
oucnechtoc 44
ončmochrojc 44
oujezckej 38
ouliza 8
outinka 33
ouzčejší 46
ouzkejší 47
ožralec 41

P

pabijón, pavijón 17
pabučí 6
Pablšojc 43
pabuzda 22
pádít 53
padnul 52
Pajerouc 44
pajmáma 51
paklik 26
palach 40
palanda 23
pálenec 42
paličáč 49
pálivo 23
palírna 15
pálka 26
paměť, pamejť, paměť 10, 18
pámbu 51
pampáter 51
pampula 3
paňák 29
panckej 38
páneček 35
páně 5
paníček 35
pani 9
panoušek 39
panovat 54
panskejší 47
pantáta 51
panynka 33
papířata 20
paplička 27
papula 13
papulka 32
Paračovo 25
paráda 7
paraplí 7
pardubskej 37
parezí 6
parchant 20
parně 14
pastejřka 27
pastoušek 7
pastucha 7
pastviště 21
pastýř 11
pašák 29
Pašnojice 45
patálíje, patálije 8
pateroje 9
paťchoun 18
patka 27
pavčrek 30
pavlačka 27

Pavlašek 39
Pavlíček 36
Pavlikouc 44
Pavlojc 43
pazdero 11
paždi 6
pecour 11
pect 52
pečeně 14
Pecháček 35
Pechanda 22
pejdum 4
pejsal 13
pekelec 40
pěknějc 48
pelášit 53
pelíšek 30
pelunka, peluňka 30
penížek 29
Pepa 7
Pepák 28
Pepčour 11
Pepčourek 32
Pepek 30
Pepí 6
Pepina 16
Pepouš 50
Peprle 12
perdla, perdle 12
perckej 38
pětpenězka 51
petrák 28
Petraška 27
Petrojce 45
Petrona 7
Petrová 25
píct 52
pičák, píčák 29
pička 27
pihavice 42
pichlán 15
pijavec 42
pijavice 42
Pilátojc 43
pinda 22
Pintišoc 44
pipě 20
pískat 54
písť 10, 18
Pištora 11
piták 28
pitálek 31
pivečko 35
pivonka 30
plachořítka 52
Plánkojic 43
plavoun 17
plechák 28
plechatej 19
plejtva 7, 18
pleskáky 28
pleták 28
pleticha 7
plískat 54
plivánek 32
plotňák 29
plzenckej 37
pnout 52
pocáď, pokáď 23
pocedlo 51
Pocinojce 45
poctivák 28
počisadlo 12
počťák 28
počva 7, 24
podhnízdě 20
podjíždí 6
podkamní 6
podkobylče 20
Podkouce 45
podkravče 20
Podlešák 29
podlíče 20
podnoží 6
podplamejčky 37
podruzí 6
podružstvo 19
podstolí 6
podsudství 19
poduštička 36
podvíčer 51
podzemky 51
pochmúrnej 14
pole 21
polibnout 52
políče 21
polovečník 32
polodne 52
polojce 41
polokaš 52
poltrubi 6
Polyn, Polyna, Polyně, Polyň 7, 16. 17
pominávat 54
pominoul 52
pomlčeničko 36
ponděle 8
ponebí 6
poníž 48
popěti 6
popíjet 53
popo 3
popoušťávat 53
portle 21
porýště 40
polámka 26
postatí 6
postelka 27
postílka 27
postranovice 41
Postřekovo 24
Potůčkojc, Potůčkojic 43
pouchle 21
poujánek 32
poupjata 21
pouko 5
pout 10, 18
povětře 6
povjášat 53
pozdějš 47
poznáníčko 36
pozní 14
pozorno 14
pracant 20
pracnej 14
Pracouce 45
pracuvat 54
pradětina 16
prachanda 23
prachbába 51
prachděrek 51
prachmalej 51
pramejček 37
prameňák 29
praporskej 38
praprabáby 3
prapradlí 3
praseckej 38
prasečina 16
praskej 38
práskot, prasko: 20
praštěnky 33
prázdnej 14
pražmo 26
prďoch, prďouch 40
premici 7. 9
procesí, procesti 6
proceství 19
projížaka 29
projžka 30
Prokopouce 45
Prokůpek 30
propánečku 51
Propánojce 45, 51
prosecí 6. 9
prostraněk 29
prostředáček 35
prostření 6
provazoví 25
provisí 7
prožba 23
prkejško 39
Prskavec 42
prtě 20
prudina 16
prvá 24
prvejc 48
prvnější 47
prymicí 7
předák 28
předánko 32
předlí 12
přečtát 53
přahouští 6
přátelckej 38
Přeborouce 45
přibivovat 54
přícnej 14
příď, nejpříď 48
přihlezovat 54
Příchojce 45
přimražovat 54
přínosí 6
připíjet (připínat) 53
připívat 53
přítruhlí 6
přízeň 14
ptačíneček 35

Ptákojic 43
Ptakouce 45
Pteníno 16
půběrek 30
puďavec 42
puchýř 11
puklice 41
puldně 21
pulec 41
půlko 26
půlkvíčeří 51
pumpovadlo 12
půnebí 6
pupik 30
Půtka 26
putrle 12
Putúc 44
půžď, nejpůžď 48

R

rabiják 28, 29
rabiják 50
rači 48
Radešovo 25
Radkojice 45
raduvat se 54
radvan 42
radvanec 42
rafika 26
rachák, ruchák, rochák 28
Rajchlice 41
rajračka 3
Rambojc 43
rameno 26
raní 14
raťafák 28
rejbátko 34
rekvíje 8
remenda 23
repeta 3, 20
rez 9
rohatině 16
rohel 13
rochna 14
rokycanskej 37
rolí 7, 12
Rospíčkojc 43
roučnák 29
Roula 7
Roulíček 36
Roulojc 43
Rozka 27
rozor 51
rozpěráky 28
rozpousto 8
rozprášenka 33
roztaha 8
rožeň 14
ručák 29
ručálka, ručalka 31
Ruda 7
Rudlák 28
Rudoušek 39
Rudy 9
rukovítko 35
růskfásek 51
rustikalskej 38
ružák 29
ruždí 6
rýčka 27

Ř

řebenač 49
řebice 41
řebřadlo 12
řeďounkej 34
řemeslovat 54
řepiště 39
Řevnojice 45
řezajna 15
řezanec 42
řezárna 15
řezátko 34
řezbář 10
říbjata 20
řičí, ředčí 47
říď, nejříď 48
Říháček 35
Říhák 28
řikač 49
řipnej 14
říště 39
řmátat 54

S

sáčí 6
Samšula 3
sádě 8
sahař 10
samičkej 36
saminkatej 19
samokul, samokolí 52, 6
samopeč 52
samovlastní 52
samoučkej 37
samoulinkej 33
sánky 27
sběračka 35
Seberojc 43
seč 8
sečeň 14
sedíl 53
sednoul 52
sehloucet 53
sekant 20
sekna 14
sekuraci 6
selckej 38
semano 15
semeno 26
semhlec 46
semijčko 36
sence 41
sřéckej 38
shazuvat 54
shnilák 28
síje 8
sirkovna 18
skamenit se 53
skleňák 29
sklenčka 36
sklizunk 34
sklopnout 52
skopik 31
skopováč 49
skovávačka 35
skrakonckej 38
Skrobočovo 25
skřivanej 15
skřivat 54
Skuhračka 27
Skuhráčková 25
skuvat 54
Slabojc 43
sladák 29
slamák 28
slaměnka 26
slepant 20
slepicám 8
slepičák 29
slepičina 16
slevunk 34
slezeno 5, 15
slízí 6
slombidlo, slomidlo, slomjidlo 51
slouhová 25
slunce 21
smakuvat 54
smetálník 32
smradlatej 19
smraďoch 40
smrč 8
smrčka 27
smrdinka 27
Smrkouce 45
snadnějc 48
snadničko 36
snaší 47
snázej 48
snáž 48
snážejc 48
snejší 47
snětev 18
sosnice 41
soudci 9, 41
sousečin 16
sousedoc 44
Sousedouce 45
souserouc 44
souška 27
spadánka 33
spadit se 53
spatrunk 34
spinkat 54
spíšejc 48
spletek 30
spodnička 36
spolčata 20
sprosták 28
spouchlantnice 41
správcuc 44
správčí 9
spražnovat 54

srce 21
srnče 20
sršán 15
sršňák 29
sroubiň 16
sroula 12
Stančík 30
Standa 22
Staník 30
Stankovo 24
Stanoušek 39
Staňková 25
stář 8
statnice 41
stoják 29
stojka 30
stolik 6, 30
stolovka 35
stonavej 24
strakotitko 35
stranovice 41
Straškojice 45
strejčal 13
strniště 39
strno 5, 13
strouhač 49
strouhadlo 12
struhač 49
strůj 8
Strunkojce 45
Strunkovák 28
střídák 29
střínko 5, 26
studánec 42
studenota 20
studně 14
studýnce 41
stunce, stuncí 8, 9, 41
stunkat 54
stupen 14
stydat se 53
suden 13
sudno 5, 13
sudí 9
suchota 20
suchejší 47
sukalka 31
Sukuc 44
Sulán 15
súsedovo 25
svarba 23
svatbí 9
svatější 47
svatojanskej 38
svěcenina 16
svěckej 38
svěrák 28
světáče 20
světička 36
světojdoucí 52
svíčalka 31
svinckej 38
svinda 22
svinina 16
sviňák 29
sviňám 8
svrchejlek 31
svrchnička 36

Š

šacunk 34
Šafanda 22
Šafaříkojc 43
Šafaříkouc 44
šafářouc 44
šafářovat 55
Šamšulojc 3, 43
šantala 8
šarababka 51
Šáša 3
Šašula 3
Šebestík 30
Šebestojc 43
šecinkej 33
šejdenek, všejdenek 30
šempratle 12
šenkovna 18
šenkyřojic 43, šenkýřojc 44, šenkýřouc 44
šeplat 54
šeska 26
šestaré 11
šesťák 29
šibanec 42
šibence 41
šilhán 15
šilhoun 18
Šíma 7
Šimanuc 44
Šimoniš 50, Šimonyš 50
Šimonuj 25
Šimůnek 30
šindálek 31
šišnár 10
šizunk 34
škopík 31
Škopkojic 43
škornička 27
škornoutka 27
škrejpání 6
škrunda 13, 22
škrunďál 13
škvrně 20
šlahoun 17
šlapák 27, 28
šlápě 21
šlápota 20
šlehoun 18
šlinec 40
šmaděra 11
šmaťchoun 18
šmatloun 18
šmodrcho 8
šmurýna 16
šňupák 28
šormpatle 12
Šouřička 27, 36
špacíruvat 54
špehýrka 27
špenda 22
špíček 30
špinčičkat 54
špindíra 11
špinka 27
šprajda 22
šraněk 29
štací 7
štamprdle 21
štanda 22
štrejchtitej 19
Štětkojc 44
Štichojce 45
Štichujc 44
štirák 28
štítrop, štítro 51
štoudev 24
štrachanda 23
štrachandík 34
štraňky 29
štverák 28
štvrt 10, 18
štvrtně 21
štyrák 28
šohajda, šuhajda 22
Šukšál 13
šupák 28
šusterky 26
šutkař 10
švánovec 42
švědlena 16
švejcar 10
Švejdojc 43
Švejkojce 45
šveska 26
Švihovo 25

T

tabul 8
Tačkuc 44
táhnidál 51
tajtálek 3, 31
ták 29
taklejc 46
Talbekouc 44
Talužkojc 43
tamhlec 46
tananat 4
tanynat 54
táta 3, 7
tatíček 36
tatín 16
taťour 11
Taťoušek 39
tatrla 12
Ťažouce 45
teďko 26
teďkojc 46
tehdá 22
Těchlojce 45
temenec 42
tenčejší 46
teničkej 36
tenolinkej 33
tenonkej 34

teňoučkej 37
teplejc 48
teprvády 23
tepřiva 24
Terenda 22
Teryna 16
tesařouc 44
Těšojce 45
tintěra 11
tinťák 29
tisícunkrát 51
tintidlo 3. 12
tlampajzna 15
tlamsa 46
tlamsna 14
tlepánka 33
tlouška 26
tlustananckej 4, 38
tlustanskej 38
tlustejší 47
tlustota 20
tmavičkej 36
Tobiášek 30
Tomeš 50
Tomíček 35
Tomsa 46
Tomšál 13
Tomšojc 43
Tóna 7
Toníč 49
Tonoušek 39
toula 8
trajda 22
trakač 49
trakar 10
trakař 10
trantárojce 45
trapič 48
trápidlo 12
trapihlav 51
tratar 10
tratariště 39
traťka 27
travina 16
trefunek 34
trefuňk 34
treperenda 23
Trnkojc 43
trnoslivky 52
troják 28
troštuvat se 54
troubelka 27
trouběni 6
troula 12
truhlářuc 44
trůkadlo 12
trulant 20
trulda 22
trunda 22
tuhar 10
třaska 2›
Třebák 28
tředlí 12
třepák 28
třepanka 33
třependa 23
třepetílek 31
třesivo 24
třeštidlo 12
třeštipulka 51
třeštipuška 51
třeštivo 24
třicátko 34
třísalka 31
tříska 26
tudičky 37
tudyhlejc 46
tuhlejc 46
tuhlejk 26
tuhlejš 47
Tuležík 30
ťulpas 46
ťulpo 7
Ťulpojc 43
ťululum 4
turmací 7
turyně 17
tuták 28
tváše 50
Tykojc 43
tymenec 42
tynskej 37
tyranckej 38

U

úctykrát 51
učitelojic 43, učitelojc 44, učitelouc 44, učiteluc 44
učitelovat 54
udata 7
Uhrák 28
ukazovač 49
Uljánka 27
umazanec 42
umrdlej 12
uslyšít 53
usnoul 52
ustavičnej 17
ušáč 49
ušník 32
utahovák, utahák 28
utarý 11
utírka 27
uzounkej 34
uherckej 37

V

Vackojic 43
Vácovo 25
Václavikec 45
vádrdle 12
vagoun 17
vaječko 35
vaječnice 41
válenec 42
valoře 7
Valtýřovo 24
Vančurkouc 44
vandrák 28
vandrňák 29
Vaněčkouc 44
Vaňourek 32
vařbuchta 51
Váša 7
Vašek, Vach 30
vašnospán 51
Vávra 7
Vavrouš 50
Vavroušek 39
vazák 28
vaziště 40
vběhnoula 52
vdávanda 23
večechnější 47
věčetnější 47
večír 11
věčímtál 51
věčí 47
vědárko 32
věderce 41
vechýtek 50
vejcátko 34
vejce 21
vejpada 8
Vejpojce 45
Vejpojice 45
vejpustě 20
velikanckej 38
Veliš 50
vemano 15
vemátko 34
vemíčko 36
Vencal 13
Venda 22
Venouš 50
věrduňk 34
verpán 15
veselejc 48
vícejc 48
víct 52
vídenckej 37
vidla 12
vicher 10
Vilímek 30
Viloušek 39
Vinca 7
Vincek 30
Vincíček 35
viržíno 16
víst 52
Vitásek 39
Vitějak 28
Vítek 30
vlčatě 19
vlčura 11
vlfkej 30
Vlkanovo 24
vobalmo 26
vobden 51
vobecnice 41
vobejda 8
vobědník 32
vobleč 8
vobtěžkalá 12

vobučí 6
vobuje 9
vobutí 6
vocáď 23
vodemák 28
vodeněk 29
vodice 41
vodkouzlenej 14
vodoteč 8, 52
vodovička 36
vodrnice 41
vodstávče 20
vohlechnout 52
vohnipal, vohnępal 51
vohniva 24
vohnoul 52
vochmela 8
Vojákoc 44
Vojákojic 43
vojanckej 38
vojančina 16
voje 5, 8, 21
Vojtal 13
Vojťášek 39
Vojtík 30
Vojtíšek 30
vokřin 16
vokurče 21
vokurek 30
voláč 49
vole 21
Volšojce 45
vomejlenej 14
vomezovat 54
vonačejší 46
Vondráčkojc 43
Vondruc 44
vonehdy 23
Vonšojce 45
voplákat 53
vopravdickej 36
vorba 23
voskej 38
vosladěč 49
vosmarý 11
vosmeroje 9
vostanul 52
vostrackej 38
Vostrovo 24
votevřihuba 51
votípka 27
Vozdo 5
vozdr 10
vozejček 36
vozer 10
vožaha 8
Vranojce 45
vráteň 14
vrátič 48
vrátnice 41
Vrbouc 44
vrbovák 28
vrchovatej 19
Vrskouce 45
vrťák 29
všády 23
všecinko 33
všiňátko 34
všíně 20
všívák 28
všudyž 23
vtáčíček 35
vtáčinek 33
vůzal 13
vůzka 27
vycajchnuvat se 54
vychvalovat 54
vykýř 11
vymeno 26
vyplavčit 53
vyrumpálovat 54
vysliza 8
vyšebohy 51
vytatávat 54
vzít 52

Z

zabiják 28
zablatičko 36
zabovat 54
záď, nejzáď 48
zádějc 48
zádi 6
zádrmo 25
zadržávat 53
záhlaví 6
Záhlavovo, Záhlavčino, Záhlavovic 43
Záhlavojc 43
zahradníkojc 44
zahraďuvat 54
zahynoul 52
zajéc 40
zajíče 20
zajouc 40
zákalec 40
zákampí 6
zákrystý 9
zákutně 14
zamkýnat 54
zámršťák 29
zaneprážka 30
zánoží 6
zapambovat se 54
zapečeťovat 54
zápekli 6
záplava 24
zapnoul 52
zápotočí 6
zápověd 10
zářečina 16
zařikovat 54
zásep 9
záspi 9
zaspí 6
záteň, záten 14
zátině zátyně, zátyň 14
zatracejdlo 12
zátyna 7
zatyně 17
Zavadilojc 43
zavilec 41
zavíradlo 12
zbláznění 6
Zborouce 45
zbůdarma 51
zdravota 20
zdýlčejc 48
zednictví 19
zednikojic 43
zeď 10
Zejneroic 43
zeitřejší 47
zelanka 33
zelenidlo t. drasera rotundifolia 12
zelíště 39
zemckej 38
zet 18
zevel 13
zhledí 6
Zíkovka 35
zimostrát 52
zkaželec 41
zkráčejc 48
znalečka 36
zlatinkej 33
zlodějstvo 19
zmrzlák 28
znamánko 32
znamátko 34
známet 19
známě 21
známko 26
Zoubkojc 43
Zoubkojic 43
Zoubkovo 25
zpáčejc 48
zpěvací 46
zpřídějc 48
Zrounojc 43
zrovnínko 33
ztouž 48
zubák 28
zubkyně 17
Zuzka 27
zvihat 53

Ž

žabec 40
žabikuch 52
žabikuška 52
žabro 10.
žabulka 32
žadonít 53
žáhýno 16
žalobný 14
žbániček 35
žblundy 22
ždímal 12
žebronit 53
žebrunk 34
žebřinskej 38
železňák 29

Želiborojc 43
Želiborojce 51
ženatí 6
ženckej 38
ženúška 39
Žernojce 45
Žerojce 45
židovo 25
žichovskej 38
žila 12
Žílojc 43
žíně 21
žírač 49
žitnice 41
živůtko 5
žížeň i žízen 14
žluťák 28
žlutozelenej 52
žvachtala 13
žvampal 12

OMYLY TISKOVÉ.

Na str. 14. řádek 15. z dola řožeň místo *rožeň.*
» » 23. » 5. z hora kalaudu místo *kalandu.*
» » 29. » 9. z dola česněk místo *češněk.*

OBSAH.

Str.

Uvod. 3

O tvoření nominalních kmenů. 5—52.

A. Nominalní kmeny prosté 5—51.

1. Přípony samohláskové 5—9.

Přípony *o*, *jo*, *ьjo*, 5—7.

o 5

jo 5

ьjo 6

Přípony *a*, *ja*, *ьja* 7—9.

a 7

ja 8

ьja 9

Přípona *oje* 9

Přípony původní *ŭ*, *u* 9

Přípona *i* 9

2. **Přípony souhláskové 10—51.**

Přípony s *r*, *ř* 10—11.

r, *ro*, *ra* 10

ar, *ař*, *ara* 10

er, *ero*, *era* 11

or, *ora* 11

ur, *ura* 11

Přípony s *l* 12—13.

l, *lo*, *la* 12

ľa 12

lí (*lьjo*, *lьja*) 12

dlo, *dľa*, *dlí*, *tlo* 12

al, *ale*, *ala* 13

el 13

ula 13

Přípony s *n*, *ň*, 13—18.

n, *no*, *na* 13
nъ 14
ně 14
ní 15
árna, *írna*, *ajna*, *ajzna* 15
an, *ano*, *ana* 15
en, *eno*, *ena* 15
in, *ino*, *ina* 16
ině 16
yn 17
yně 17
ičn 17
azn 17
on 18
oň 18
un (*oun*) 18
ovna 18

Přípony s *t* 18—22.

t, *to*, *ta* 18
tъ 18
toun 18
tev (*tva*) 18
stvo 19
ství 19
at, *ata* 19
et, *eto*, *eta* 19
it 19
inkat 19
ot, *ota* 20
ant 20
ent 20
ont 21
itjъ—ic 21
ut 22

Přípony s *d* 22—23.

da 22
ajda, *anda*, *enda*, *inda* 22
de 23
dy 23
ad 23

Přípony s *b*, *p*, *v*, *m* 23.

ba, *bí* 23

Přípony s *v* 23—25.

v, *vo*, *va* 23
ev 24
av 24
aví 24
ivo, *iva* 24
ov, *ovo*, *ova* 24

ovní 25
liv 25

Přípony s *m* 25—26.

m, mo, ... 25
man 26
men 26

Přípony s *k, h, ck* 26—40.

k, ko, ka 26
ak, aka 27
ek, ka 29
ik, iko 30
alek, alko, alka 31
elek, elko, elka 31
ulek ulka 31
erko 32
arka 32
urek 32
nik 32
anek. anko, anka 32
enka 33
inek, inko, inka 33
ilink, olink 33
ounk 34
unk 34
andík 34
dtko 34
itko 35
ovka 35
ajzlík 35
aček, ačka 35
ečck, ečko, ečka 35
ick- 36
iček, ičko, ička 36
oučk- 37
yček 37
ky, inky, ičky 37
sk- 37
asek, ašek 39
oušek 39
uška 39
yško 39
iště 39
och 40
ach 40
uch 40

Přípony s *c, z, s* 40 – 48.

ęc 40
ec 40
ce 41
ice 41
anec 42

enec 42
avec 42
avice 42
ovec 42
ovic 42
cí 46
c 46
sa 46
as 46
es 46
ijьs 46
us 48

Přípony s *č*, *ž*, *š* 48—50.

ě 48
ač 49
ač 49
íč 49
ež 49
eš 50
aš 50
iš 50
oš 50
uš, *uše* 50
še 50

B. Nominalní kmeny složené 51 52.

1. Spřežky 51
2. Vlastní složeniny 52

II O tvoření verbalních kmenů. 52—55.

A. Infinitivní kmen 52
B. Praesentní kmen 55

Zkratky 56
Seznam slov 58
Omyly tiskové 70

Mimo Rozpravy III. třídou vydaná díla:

Dr. *V. Mourek.* Kronika Dalimilova. . . . . Cena 2 K 80 h.
Dr. *V. Vondrák.* Glagolita Clozův. . . . . Cena 6 » — »
Josef Truhlář. Listář Bohuslava Hasišteinského z Lobkovic. Sbírka pramenův ku poznání literárního života v Čechách, na Moravě a v Slezsku. (Skupina II. Číslo 1.) . . . Cena 4 » 40 »
Jan Urban Jarník. Dvě verse starofrancouzské legendy o sv. Kateřině Alexandrinské. . . . . Cena 10 » — »
Dr. *Justin V. Prášek.* Martina Kabátníka cesta z Čech do Jerusalema a Kaira r. 1491 – 92. Sbírka pramenův etc. (Skupina I. Řada 2. Číslo 1.). . . . . Cena — » 80 »
Adolf Patera. Vzájemné dopisy Josefa Dobrovského a Fortunata Duricha z let 1778—1800. Díl I. Sbírka pramenův etc. (Skupina II. Číslo 2.) . . . . . Cena 5 » 80 »
Dr. *Jan V. Novák.* Staročeská gesta Romanorum. Sbírka pramenův etc. (Skupina I. Řada 2. Číslo 2.) . . . . . Cena 4 » 60 »
Čeněk Zibrt. Bibliografický přehled českých národních písní. Sbírka pramenův etc. (Skupina III. Číslo 1.) . . . . Cena 5 » 80 «
Dr. *Václav Vondrák.* Frisinské památky . . . . . Cena 3 » 60 »
František Št. Kott. Příspěvky k česko-německému slovníku zvláště grammaticko-fraseologickému. Archiv pro lexikografii a dialektografii. Číslo 1. . . . . Cena 11 » 60 »
Dr. *J. Hanuš.* Život a spisy Václava Bolemíra Nebeského. Cena 1 » 20 »
Josef Truhlář. Dva listáře humanistické. I. Dra. Racka Doubravského. II. M. Václava Píseckého. S doplňkem listáře Jana Šlechty ze Všehrd. Sbírka pramenův etc. (Skup. II. Čís. 3.) Cena 2 » — »
Martin Hattala. Besední řeči Tomáše ze Štítného. Sbírka pramenův etc. (Skupina I. Řada 1. Číslo 1.) . . . . . Cena 2 » 40 »
Dr. *V. Flajšhans.* Podrobný seznam slov rukopisu Královdvorského. (Archiv pro lexikografii a dialektologii. — Číslo 2.) Cena 1 » 80 »
Dr. *Jan Kvačala.* Korrespondence Jana Amosa Komenského. (Listy Komenského a vrstevníků jeho.) Nová sbírka. — [Spisy Jana Amosa Komenského. Číslo 1.] . . . . . Cena 3 » — »
Adolf Petr Zátureckỳ. Slovenská přísloví, pořekadla a úsloví. Cena 6 » 80 »
Dr. *Jan V. Novák* a *Adolf Patera.* Jana Amosa Komenského Theatrum universitatis rerum. [Spisy J. A. Komenského. Číslo 2.] . . . . . Cena 1 » 20 »
Dr. *V. Flajšhans.* Knihy české v knihovnách švédských a ruských. Sbírka pramenův etc. — (Skupina III. Číslo 2.) . . Cena 1 » 20 »
Dr. *Jos. Müller.* J. A. Komenského na spis proti Jednotě Bratrské od Sam. Martinia z Dražova sepsaný Ohlášení. Připojen spis Samuele Martinia z Dražova Třicet pět důvodův. [Spisy J. A. Komenského. Číslo 3.] . . . . . Cena 3 » — »
Dr. *V. J. Nováček.* Františka Palackého korrespondence a zápisky. I. Autobiografie a zápisky do r. 1863. (Sbírka pramenův. Skupina II. Čís. 4.) . . . . . Cena 2 » 80 »
Dr. *Jan Kvačala.* Korrespondence Jana Amosa Komenského. — Svazek II. (Spisy J. A. Komenského. Číslo 1.) . . . Cena 3 » 60 »

Adolf Patera. Žaltář Poděbradský. (Sbírka pramenův etc. Skupina I. Řada 1. Číslo 2.) . . . . . Cena 4 K 60 h.

František Bartoš. Národní písně moravské nově nasbírané. (Díl I.) . . . . . Cena 7 » 30 »

Dr. *V. Flajšhans.* Literarní činnost M. Jana Husi. (Sbírka pramenův. Skupina III. čís. 3.). . . . . Cena 2 » 50 »

Ant. Truhlář. Jana Albína Ezopovy fabule a Brantovy rozprávky. (Sbírka pramenův. Skupina I. Řada 2. Číslo 3.) . . . Cena 5 » 50 »

Jan V. Novák, Jana Amosa Komenského: Moudrost starých Čechů, za zrcadlo vystavená potomkům. (Spisy J. A. Komenského. Číslo 4.) . . . . . Cena 1 » 70 »

František Bartoš. Národní písně moravské nově nasbírané. Díl II. . . . . Cena 14 » 80 »

František Št. Kott. Druhý příspěvek k česko-německému slovníku. (Archiv pro lexikografii a dialektologii. — Číslo 3.) . Cena 6 » 20 »

Dr. Justin V. Prášek. Marka Pavlova z Benátek Million. (Sbírka pramenův. Skupina I. Řada I. Čís. 3.) . . . . . Cena 4 » 20 »

Dr. Jan Kvačala. Korrespondence Jana Amosa Komenského. Listy Komenského a vrstevníků jeho. II. — Svazek 3. — (Spisy J. A. Komenského. Číslo 5.) . . . . . Cena 5 » — »

Ferdinand Strejček. Jana Hasištejnského z Lobkovic putování k svatému hrobu. (Sbírka pramenů etc. Skupina I. Řada II. Číslo 4.) . . . . . Cena 1 » 60 »

Dr. *V. J. Nováček.* Františka Palackého korrespondence a zápisky. II. Korrespondence z let 1812—1826. (Sbírka pramenův. Skupina II. Číslo 5.) . . . . . Cena 3 » 10 »

František Černý. Evangeliář Olomoucký. (Sbírka pramenů etc. Skupina I. Řada I. Číslo 4.) . . . . . 3 » 50 »

Dr. Josef Th. Müller. Jana Felina Rozebrání obrany Sam. Martinia. — Jana Amosa Komenského Cesta pokoje. — Induciae Martinianae . . . . . 3 » 80 »

Tiskem Aloisa Wiesnera v Praze, knihtiskaře České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění.

This book should be returned to the Library on or before the last date stamped below.

A fine of five cents a day is incurred by retaining it beyond the specified time.

Please return promptly.